De

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

Door

CAROLUS TUINMAN.

I

VERKLAARING

Der

TITELPLAAT.

IN dezen Luſthof ziet gy Neêrlands Maagd gemaalt,
Gezeten by een Bron, die gulle ſtroomen ſtraalt.
Een Tuinman bied haar aan een korf vol ſchoone bloemen.
't Is menig Spreekwoord, daar ons Neêrduitſch op kan roemen,
Ontleent van Land, en Zee, en wat men daar op ziet,
En zag. Men ſtoote zich aan zedig boerten niet.
Plukt met een volle hand de roozen, die hier bloeyen:
Maar laat het ſtinkkruid, dat hier onder meê mogt groeyen,
Dus word de Moedertaal verçiert, en opgeklaart,
Die and're ſpraaken door dien pronk ruim evenaart.
Hy dwaalt, die 't tadaleheim waant innigte doorgronden.
Maar Spreekwoords zin en kracht niet recht heeft uitgevonden.
Gy Vaderlanders, die dier menig dag'lijks hoort,
Ziet hier den oorſprong en de klemtaal nageſpoort.
Laat voor den Papegaai 't geleerde na te klappen,
Waar van hy niets verſtaat. O dat 's maar ydel ſnappen.
Weet wat gy zegt, en wat een ander tot u ſpreekt,
Daat dikwijls oudheid, en verborgen zin in ſteekt.
Men ging de noot voor u ontbolſteren en kraaken,
Op dat gy zoet en keeſt in haare kern zou ſmaaken.

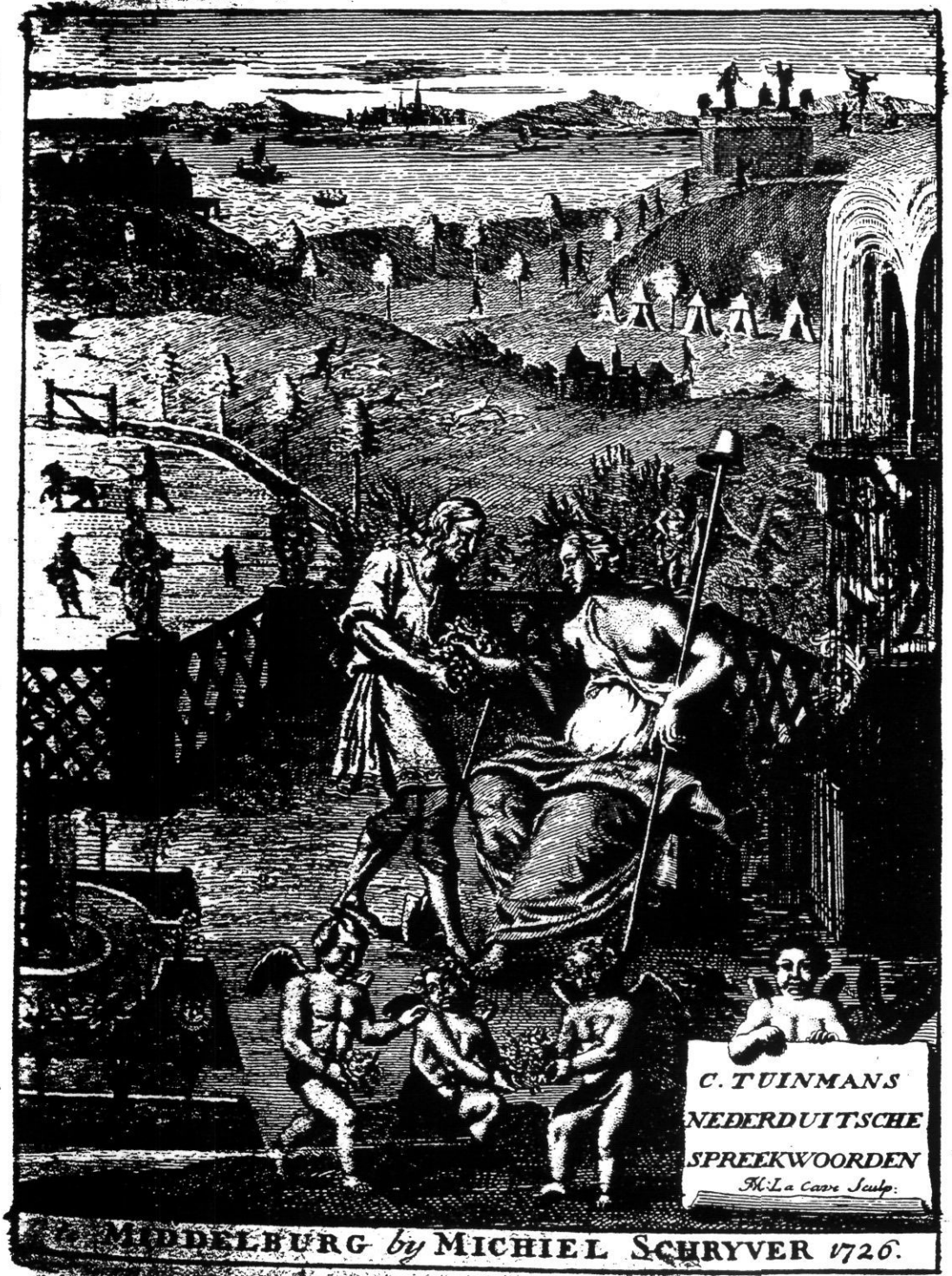

MIDDELBURG by MICHIEL SCHRYVER 1726.

De

OORSPRONG

En

UITLEGGING

Van dagelyks gebruikte

NEDERDUITSCHE

SPREEKWOORDEN,

Opgeheldert

Tot grondig verſtand der Vaderlandſche Moedertaal;

Door

CAROLUS TUINMAN.

Te MIDDELBURG,

By MICHIEL SCHRYVER, Boekverkooper aan de Beurs. 1720.

[26]

W. D. B. NED.

VOORREDEN.

GUNSTIGE LEZER.

TOt het rechte verſtand, en de grondige kennis eener ſpraak, is niet alleen nodig, dat men weete den grond, zin, en aard der woorden en benaamingen; maar dat moet ook zyn van de ſpreekwoorden, waar van eene menigte in alle taalen gevonden word; en byzonderlyk vloeit mede ons Nederduitſch daar van over. Zekerlyk de ſpreekwoorden hebben dikwijls eene zinryke aardigheid, kracht, nadruk en klem, zo dat men menigmaal met veele woorden nauwelyks zoude konnen omſchryven, 't geen zulk een ſpreekwoord kort en klaar uitdrukt. Men vind daar in niet zelden eene wonderlyke bevalligheid, duidelyke onderrichting, cierlyke verbeelding, nadrukkelyke overtuiging, enz. Zo dat de ſpreekwoorden geenzints onder de minſte volmaaktheden en çieraden van eene taal te rekenen zyn, en van oordeelkundigen als geurige bloemen in hunne redenen en ſchriften gefrooit en geſchakeert worden. Daar toe echter is oordeel en keur vereiſcht, op dat het ſpaarzaam, tydig, en welgepaſt geſchiede. Hier in geld ook: *Men moet niet zevens met den ganiſchen korf, maar met handvollen zaayen.* Zelf te veel honig te eeten, doet walgen. Een Schryver voornamentlyk bediene zich ſlechts van zulke, die onder fatzoenlyke Lieden in zwang gaan, en niet te vunzig naar Jan Hagel, en de achter-

ſpraatjes rieken. De beroemde Heer P. C. HOOFD heeft in zyne Nederlandſche Hiſtorien daar van al dikwyls zulk een goed gebruik gemaakt. Hy ſtelt zich belachelyk, die ſpreekwoorden zonder verſtand en t'onpas bybrengt, zo wel als die door wanbakkene baſtaartwoorden zyne reden beſpottelyk misvormt. Evenwel veele hebben die in den mond, zonder te weten wat zy zeggen, alleen om dat zy ze dus in het dagelyks gebruik hebben gehoort, zo als de exters iets leeren naklappen. Zulke zouden zeer beteutert en verlegen ſtaan, indien hen reden en uitlegging van het gezegde wierd afgevoordert. Zy verdienen dan dank en lof by de Liefhebbers der taalen, die aan de ſpreekwoorden licht toebrengen. Hoe menigmaal zoude men belemmert ſtaan in de meening van Griekſche en Latynſche Schryvers recht te vatten, indien men den zin van hunne ingevlochten ſpreekwoorden niet verſtond? De Grieken en Romeinen maakten daar van al hun werk, gelyk die oude Taalminnaars, *Varro*, *Feſtus*, en *Pollux* getuigen. Hierom heeft de groote ERASMUS van ROTTERDAM eenen algemeenen en ongemeenen dienſt gedaan aan die zich oefenen in beide die geachte ſpraaken, door zyne ADAGIA: 't geen van meer geleerde Mannen loffelyk is achtervolgt. Of 'er iemand iets diergelyks over de ſpreekwoorden van andere taalen ondernomen heeft is my nooit gebleken. Alleen geheugt my eenigzins, dat ik in myne jongheid eens zag een Hoogduitſch boek in dik octavo, 't welk behelsde de Verklaaring van Hoogduitſe ſpreekwoorden; doch wie de Schryver was, hoedanig zyne behandelwyze, en waar dat vervaaren is, kan ik niet zeggen, dewyl ik daar op doe geen acht ſloeg. *Melchior Adams* getuigt, dat JOHANNES AGRICOLA

VOORREDEN.

LA driehonderd Hoogduitſche ſpreekwoorden had verzamelt en uitgelegt, en in een volgenden druk die met een getal van meer dan vierhondert vermeerdert. Ik vermoede dat het gemelde boek zyn werk zal geweeſt zyn. De vermaarde J. GRUTERUS heeft al een vry groot getal van zulke ſpreekwoorden uit verſcheide taalen opgegadert, die uitgegeven zyn in drie Deelen in Octavo. Onder deze zyn mede eenige honderden Nederduitſche geplaaſt: welke de Heer *P. Poeraat* belooft heeft met vermeerdering weder in 't licht te zullen brengen. Dit zal de Liefhebbers onzer moedertaal verpligten. Wil men bericht van meer uitheemſche Schryvers over ſpreekwoorden, de zeer belezene Heer D. G. MORHOF geeft dat in zynen *Polyhiſtor*, *Tom.* 1. *Lib.* 1. *Cap. xxi.* De Nederlandſche ſpreekwoorden zyn van J. SARTORIUS, H. L. SPIEGEL, de Heeren J. CATS; J. DE BRUNE, en meer andere, vooreen groot gedeelte ook opgetekent. Niemand echter maakte zyn werk van den oorſprong en zin der zelve aan te wyzen, behalven de Heer W. VAN WINSCHOTEN, omtrent eenige in zynen *Zeeman*; uit welk Boek weetgierige veel konnen leeren, ten opzichte van 't verſtand der woorden en ſpreekwijzen, die tot de Scheepsvaart behooren: maar in de afleidingen derzelve, als ook van de ſpreekwoorden, ſlaat hy, myns oordeels, den bal al dikwyls mis.

Ik zal hier geene nauwkeurige onderſcheiding maken tuſſchen Spreuken, Spreekwijzen, en Spreekwoorden, dewijl ook de twee eerſte van 't gebruik wel tot ſpreekwoorden gemaakt zyn.

Onze Spreekwoorden zyn van veele ſoorten, en ſpruiten uit verſcheide bronnen. Zommige behelzen nuttige Ze-

Zedenleſſen in de borgerlyke verkeering, ontſtaan uit, en geſtaaft door de gemeene ervarentheid. Deze zyn meeſt als kortbondige ſtokregels klaar en eigentlyk voorgeſteld. Zommige bevatten aardige gelykeniſſen. Zommige behelzen geeſtige beſchrijvingen. Zommige ſpelen in jokkende dubbelzinnigheden. Zommige ſtrekken om door oubollige uitdrukkingen te doen lachen. Eenige dier Spreekwoorden zyn overgenomen uit de H. Schrift. Andere zyn ontleent uit het Griekſch, Latyn, of uit de Fabelen van Æſopus. In verſcheide is eenige oude gewoonte of meening verborgen, zelf wel uit het Heidendom; maar meeſt uit het Pausdom. Zommige zyn geſprooten uit eenige byzondere geſchiedeniſſen, of geval. Daar zyn'er ook uit eenige waare of verzierde kluchtverteiling. Andere zyn gevormt naar den leeſt der Fabelen van Æſopus. Menige zyn overgebragte leenſpreuken; of genomen uit eenige hoedanigheden van menſchen, beeſten, en andere dingen, enz. 't Gaat ook met de ſpreekwoorden, gelyk met de andere woorden en benaamingen. Zommige geraken met'er tyd buiten gebruik en kennis; andere houden ſtand; en dagelyks komen'er nieuwe ter baan. Niet alleen zyn'er gemeene, die men overal, en uit allerlei monden hoort; maar elk Geweſt, Stad, ja Dorp, heeft noch zyne eigene, die elders niet in zwang gaan.

Overgroot is 't getal der ſpreekwoorden, en niet wel doenlyk die alle op te zamelen. Ik kreeg onlangs eens luſt om daar van een proefje te nemen, en had'er in weinige dagen van zulke die ik wiſt, en welke my ter vlucht uit de pen rolden, meer dan vyfduizend op 't papier gebragt. Hier mede hield ik op: anders zoude dat ongeordent opſtel wel haaſt tot een dik boek aangegroeit hebben.

ben. Doch deze zyn uit myne handen geraakt, zo dat ik my daar van in dit werkje niet heb konnen bedienen. Maar 't is met de Spreekwoorden, als met de gemeene geldmunte. Schoon die alle gangbaar is onder de menſchen, echter is'er groot onderſcheid in den ſlag, 't gewigt, 't allooi, en de waardye. Daar loopt ook wel biljoen en valſche munt onder. Men moet in 't gebruiken overwegen wie'er ſpreekt, wat de ſtoffe is, en of 't in ernſt, of jok geſchied. Niet al, wat de tong niet misvoegt, paſt daarom mede aan de pen Hier is eene welgewikte uitlezing noodig; anders zal 't dikwyl den ſtyl oneffen maken, en als door vlekken bezoetelen, in plaats van dat dit bevallig zoude zyn. Ik kon my dan in dit werkje de çierlykheid niet zeer bevlytigen, om dat ik ſpreeken moeſt met de woorden van 't gemeen, zo als die voor quamen. Zekerlyk het goede koorn der Nederduitſche Spreekwoorden is vermengt met zeer veel kaf, byzonderlyk in de ſtraat-taal van 't gemeene volk, dat uitgewant behoorde te worden, dewyl daar in niet zelden is een ontheiligend misbruik van Gods geducht Woord, openbaare godloosheid, belachelyke bygelovigheid, ongebonden dertelheid, vuile ontucht, ſchoon wel onder verbloemde woorden, en diergelyke heillooze onbetaamelykheden, die onder geen Chriſtenen behoorden genaamt te worden. Een ſtaaltje zy: *Wil God zielen hebben, hy moet zonden vergeven*; dat een ſnood misbruik maakt van zyne barmhertigheid. *Elk voor zich zelven, en God voor ons allen;* dat alleen in den mond van een Kain paſt. *De Duivel is zo zwart niet, als men hem ſchildert;* 't geen men aan de voorpleiters en blanketters van dien boozen geeſt moet laten. *Die niet liegt, leeft als een beeſt.* Men mag met meer-

der

der recht zeggen, die liegt, leeft als een Duivel, volgens Joh. 8: 44. *Die een boer goed doet, doet God leed.* 't Geen men uit den mond van ruwe ſoldaaten wel hoort, maar in de Euangeliſchool niet geleert is. Meer van zoodanige haal ik niet op. Dat ſchuim zy dan ter zyden geworpen en uitgemonſtert. In zeer veele ſpreekwoorden is de zin door de bewoordingen zelf zoo duidelijk uitgedrukt, dat daar van geene nadere verklaaring behoeft te geſchieden. By voorbeeld: *Tuſſchen ja en neen is een lange ſtryd. Beloften maken ſchuld. Woorden vullen geenen zak. Aangeboden dienſt is onwaard. Wat maag ſchap, vryt wel. Qualyk aan de tafel gezeten, is half gevaſt. Neering, en heeren gunſt, is geen erf. Al doende leert men. De eene dag leert den anderen. Haaſtige ſpoed is zelden goed*, enz. Ik heb echter zulke wel bygebragt, tot opheldering van andere, die zoo klaar niet waren, en om de gelykluidendheid met dezelve. Andere ſpreekwoorden hebben hunne duiſterheid, zoo in oorſprong, als in letterlyke mening. In die beide op te baggeren, ſteekt al meer ſwaarigheid en werk, dan onervarene wel zouden waanen. Overmits de oorſprong van veele is eenig byzonder geval, dat aan onze kennis ontdonkert is, zoo kan men daar ſlechts met onzekerheid naar giſſen, of men blyft daar van geheel onkundig. By voorbeeld: 't Is een ſpreekwoord: *Schryft dat aan den balk; daar zullen 't de kalveren niet uitlekken.* 't Zal zyn, om dat dit boven hun bereik is. Maar waarom word dit juiſt van kalveren gezegt? Ik vermoede dat dit ontſtaan is uit ymands belachelyke voorwendig, dat de kalveren eenig krytſchrift uitgelekt hadden. Hier van konnen ook meer andere oorzaaken zyn. De zaak is echter waardig, dat weetgierige beminnaars onzer fraaye Moedertaal dat,

zoo

zoo veel mogelyk is, navorſchen. Niemand achte zulk een arbeid voor nutteloos: want de Spreekwoorden maken een groot en wezentlyk gedeelte der taal uit. 't Zoude niet zwaar vallen, eene vry lange reden uit enkele ſpreekwoorden t'zamen te laſſchen. Onder anderen geeft de geeſtige *J. van Paffenrode* in zyne Kluchtſpelen hier van een blyk. Aan de grondige kennis der zelve hangt dan het recht gebruik. Hier by heeft tong, oor, en pen veel belang; behalven dat de naſpeurende weetzucht daar in geene onaangenaame verſnaperinge zal vinden. Dat dit ook geweeſt is het oordeel van dien doorgeleerden *Hugo de Groot* blykt, om dat, zoo ik bericht ben, in zyne nagelaten ſchriften een ruw ontwerp en beginſel van iets zodanigs gevonden, en noch in wezen is.

Ik heb in myne Fakkel der Nederduitſche Taal my bevlytigt, om de bronnen en den zin der Nederduitſche woorden en benaamingen op te delven, en ontzwachtelen. Tot nochtoe zyn my, zoo ik meene, zulke redenen niet voorgekomen, die my verpligten om myne gronden te laten vaaren. Ik wil echter myne gevoelens of giſſingen niemand overdringen, maar laat elk zyn oordeel vry: gelyk ik ook het myne behoude; ſchoon ik geenzins wil beweeren, dat ik mogelyk hier en daar in byzondere woorden en benaamingen, in zulk eene duiſterheid, niet wel eens misgetaſt hebbe. Zedert volſchreef ik een Vervolg op die Fakkel, 't geen hier achter meermaals aangehaalt word, maar noch onder my beruſt. Ik verbeelde my, dat daar in opmerkingen en uitvindingen zyn, die zich magſchiên te zyner tyd het licht niet zullen ſchaamen. De luſt bekroop my, om ook eens te beproeven, wat ik omtrent onze Spreekwoorden zouden konnen uitvoeren.

Hier toe kipte ik byzonderlyk uit zulke, waar in my ten opzigte van den oorſprong, of zin, eenige duiſterheid voor quam, 't zy dan meer, of minder, of waar over ik iets had aan te merken. Veele Spreekwoorden acht ik ontbolſtert en in 't daglicht geſtelt te hebben. Naar andere kan ik ſlechts giſſen: welker inhoud mogelyk aan anderen klaarder zal zyn. Maar men ontmoet 'er ook, die my t'eenemaal, immers zo veel den oorſprong betreft, verborgen zyn, en waar na ik niet, of nauwelyks, weet te raaden. Van die ſoort, is tot een ſtaaltje, het ſpreekwoord: *Kaaloor heeft de boter gegeten: Hy ſpreekt Juffer uit den mond; Hy heeft Dirk aan 't oor geſlagen; Hy zeide niet eens, blaauw is uw oog: hy is op den oven geſtelt: Ik heb een woord by hem in 't vat*, en meer diergelyke. Ik geef hier, 't geen my ter vlucht, en zonder veel peinzen, veel min nagelknabbelen, in den zin, en uit de pen ſchoot. Van den voorgang, arbeid, of hulp van andere, konde ik my niet bedienen. Heb ik dan op een gantſch ongebaanden weg hier of daar een misſtap of uitglyding gedaan, 't is te verſchoonen, en zal geen gevaarlyke dwaling zyn. Geerne, en met dank, wil ik my beter laten onderrichten, en op het rechte pad brengen.

Niemand zoeke hier alle Spreekwoorden: want myn hoofd is geen Regiſter van zulk een rommelzoode. Ik heb ze ook alle niet gehoort, noch gelezen, veel min onthouden. Boven dien was voor heenen geen kalk en ſteen tot dit gebouw van langer hand byeen gebragt. Alles is uit de vuiſt ontworpen. Ook zyn 'er niet weinige, om redenen, met opzet niet verklaart, noch gemeld. Men heeft hier echter de voornaamſte en gebruikelykſte, zo als ze my in de geheugenis zweefden. Myn oogmerk in dit by-

bywerkje, dus ter vlucht uit myne veder gevloeit tot eene niet onvermaaklyke uitſpanning, was ſlechts kundiger Liefhebbers onzer Moedertaal aan te prikkelen, om wat grooters en volmaakters te bediſſelen: gelyk ook myne Fakkel tot dat einde geſchreven was. Ten minſten is hier eenigzins het veld ontdekt, het ſpoor geopent, en 't ys gebroken. Men ziet hier een getal van ruim tweeduizend Spreekwoorden opgeheldert, en by die gelegentheid nog eene grooter menigte aangewezen. Waren ook deze laatſte op eene lyſt gebragt, zy zouden dit boek door 't enkel optellen niet weinig vergrooten. By 't gevondene kan men lichtelyk meer toedoen, en op 't gebaande pad verder voorttreden. Dit is gedrukt *in quarto* ook met dit oogwit, op dat Liefhebbers op tuſſchengeſchoten ſchoon papier zouden konnen aantekenen, wat hen ter verbetering of vermeerdering voorkomt.

Beſcheiden Lezers (andere bekreun ik my niet) zullen my wel ten goede houden, dat ik ophaale eenige kluchtvertelling, een koddig hiſtorytje uit de Paapſche Legenden, of iets diergelyks, waar uit dit of dat ſpreekwoord is geſproten: want zonder dat, konde ik den oorſprong, noch de verklaaring niet aanwyzen. Voorts neem ik de verdediging des gebruiks van 't zelve geenzins op my. 't Kan ook zyn, dat eenige uitdrukking in een ſpreekwoord de beſnedenſte niet is; doch men wyte dat niet my, die daar van geen uitvinder ben, maar 't gemeen gebruik. Ik mogt geene verandering in de bewoordinge maken; of 't zouden niet meer gemeene ſpreekwoorden zyn. Dus moeſt ik ſlechts zeggen wat men zegt. Ik heb wel in beraad geſtaan, of ik ook zulke niet wilde uitboenen: maar goede vrienden zagen dit werk niet geerne dus verminkt. Zy

oordeelden, dat het geene men dagelyks, zonder zich te ſtooten, ſpreekt en hoort, dus ook wel mag gelezen worden. En al verzweeg ik die ſpreekwoorden, het gebruik zal ze behouden. Vermits ook myn doelwit was onze Moedertaal in haare ſpreekwoorden op te helderen, mogt ik zoodanige, die daar toe te pas quamen, niet voorby gaan. Zulke echter, die met recht eerbaare ooren zouden ſchrabben, zyn hier uitgebannen. Doch men kan ook wel al te vies en te kies zyn. 't Moet lelyk zyn, 't geen men niet noemen mag; mits dat de ſchaamte het niet gebiede te verzwygen. Wie ſpreekt'er altoos net op een kerfſtok, en volgens een goudſchaaltje? 't Ware te wenſchen, dat dikwyls geen erger taal gevoert, en zelf met welgevallen aangehoort wierd, dan die zommige in deze ſpreekwoorden zouden willen vitten. Men vind'er mede in onze eeuw wel zulke, die een kemel doorzwelgen, en aan een mugge willen ſchynen te ſtikken. 't Zoude goed zyn, zoo veele niet deden, 't geene die ſpreekwoorden zonder ſtreelen uitdrukken. Niemand misduide echter dit gezegde als een voorpleiting van onbeſchofte en zoutelooze redenen. Is ook myn ſchryfſtyl wel wat boertig, en vind men hier of daar een Poëtiſchen inval; myne ſtoffe, de bewoording, en vergelyking met andere ſpreekwoorden, gaf my daar toe aanleidinge; te meer, dewyl de inhoud en uitdrukking van menige ſpreekwoorden opzettelyk gericht is, om door hare drolligheid te doen lachen. Zulke paſſen meeſt, en veele alleen, in den boertigen ſtyl. Men kan zien hoe *Janus Erasmius* zich in zyne werkjes daar van niet onaardig bedient heeft. Ik zal 't hem gewonnen geven, die van zulk vlas fyner en effener garen tot eene webbe kan ſpinnen, zonder dat 'er wel een knobbeltje

beltje doorloopt. Hy moet al een zeldzaam konſtenaar zyn, die van zwynspluimen een fulpen mantel weet toe te ſtellen. Immers ik heb den Filoſooffchen Steen, waardoor men van lood goud maken kan, niet gevonden. 't Is doch de aard van een menſch te zyn *Animal riſibile*, een lachend Dier. Dit is op zynen tyd, en met gemaatigtheid, niet ongeloorloft, noch volſtrektelyk af te keuren, volgens Prediker 3: 4, en 10: 19. De Ouden noemden den lach, *de ſauçe der moeyelykheden van 't menſchen leven*. Om dien uit te lokken, dienen ook zonderling *innocui & ſine dente ſales*, onbeledigende boertige aardigheden. Dus hebben zoodanige ſpreekwoorden eene t'zamenvoeging van nut en vermaak in den borgerlyken omgang. In die te verhandelen, zoude een *Heraclitus*, of *Cato*, met een gefronſſelt voorhoofd en ſtrenge ſtaatigheid, geen groote eere behalen. *Turpe eſt difficiles habere nugas. Men moet geen zakken met zyde naayen.* De ſtyl moet geſchikt zyn naar de ſtoffe. 't Is hier mede gelegen als met de grollen der Monniken; waarom ook de geleerde *J. Lydius* die welgepaſtelyk en vermaakelyk, met eene boertige veder, het Pausdom onder den neus wreef. Dat was dus al lange te vooren ook geſchied door boertige Kanttekeningen op den *Alkoran der Koordeliers*, en de *Cautelen der Miſſe*. Geene andere behandeling waren de gemaskerde raaskalleryen onzer Vrygeeſten, in eenige myner geſchriften tegen dat rot van duiſterlingen, waardig. Ernſthaftigheid word vereiſcht tot ernſtige en gemoedelyke zaaken: maar zulke zyn hier het voorwerp niet. Te laf en ſchraal ſcheen eene enkele verklaaringe dezer ſpreekwoorden te zullen wezen. Lezers van een goeden ſmaak willen'er wel wat zout en peper ingeſprengt zien. Weinige keelen zyn ge-

geſchikt om drooge zwavelſtokken in te wringen. Doch *wie kan 't elk van paſſe maken?* 't Is doch, *zo veel hoofden, zo veel zinnen*, zo veel monden, zo veel ſmaaken. 't Zoude al een raare en gelukkige kok zyn, die van een mengzel uit allerlei hutspot zulk eene paſtei wiſt te bakken, die juiſt naar aller mond was. De ſmaak laat zich niet betwiſten. De eene gaſt zal zeggen, dat tafelgeregt is te laf; de andere, 't is te zuur; de derde, 't is te zout; de vierde, 't is te mager. Deze zal zeggen, 't is te raauw en ongekookt; die 't is te koud; een ander, 't is aangebrand, en ſmaakt naar den rook. Elk heeft wat te laaken en bedillen. Dus behaalt de arme kok voor al zyn vlyt en moeite, in plaats van lof en loon, ſlechts verwyt en kyven, indien hy 'er noch zo goed koop af komt, en van dien, of dezen, niet met den potlepel op 't hoofd word geſlagen. Doch hy kan zich hier mede trooſten, dat het geene d'een afkeurt, en wel uitſpouwt, den anderen als klokſpys zal behagen. De ſchuld is dikwyls by de eerſte, om dat zy geen goede tong hebben om te proeven. Maar zulke vieze kieskauwers moeſten eens zelf de hand aan 't werk ſlaan, om wat geurigers aan de wereld op te diſſen. Buiten twyfel zoude men bewaarheid vinden dat ſpreekwoord: *'t Zyn niet al koks, die lange meſſen dragen*; en *'t Valt lichter te berispen, dan te verbeteren.* Ik moeſt eene menigte dezer ſpreekwoorden, dewyl zy boertig zyn, op zulk een trant bybrengen en invlechten, of die geheel verzwygen. Het laatſte zoude, zo ik meen, veele zegswyzen onzer taal in 't duiſter laten, van welke de Liefhebbers der zelve wel bericht zouden willen zien. Hier toe had ik dit taalwerkje ondernomen. Ik meene my echter binnen de paalen van eene betaamelyke boerte gehouden

te

te hebben, zonder iemand in 't byzonder te quetſen of bedoelen. Wat verbied ook met een zedig lachje (ik ga hier niet buiten 't borgerlyke) de waarheid in 't gemeen te zeggen? Men weet hoe de Franſche kluchtſpeldichter *Moliere* meer vermogt, door met geeſtigheid eene doorgebrokene en ingewortelde Hofgebreken belachelyk ten toneele te voeren, dan geleerde en ernſtige Mannen door welbezedene zedenleſſen konnen te wege brengen. Wie is onkundig, hoe groot een afbreuk de Heer van St. Allegonde, *P. van Marnix*, door zynen aardigen *Byenkorf* aan 't Pausdom heeft toegebragt? 't Gebeurt wel, dat iemant iets effenmoedig wil hooren, 't geen lachende gezegt word, waar over hy, zo 't hem in ernſt voorquam, zeer zoude gebelgt wezen. Ook hier in hebben de Spreekwoorden iets gemeen met de Fabelen van Æſopus. Zoekt derhalven in dit myn werkje meer dan enkel lachſtoffe. hoewel men die 'er mede aantreft; en leert de nuttige en beproefde zedenleeringen, die als bakens en wegwyzers der onderlinge t'zamenleving in deze ſpreekwoorden bevat zyn; zo zult gy den tyd, beſteed in dit te leezen, niet beklagen. Doch dat zy ſlechts eene verademing van gewigtiger bezigheid: gelyk het ſchryven aan my geweeſt is. Hoe Spreekwoorden my ſtoffe verſchaft hebben tot ſtichtelyke en zedelyke Gezangen, kan men zien in en achter myn Beginſel van Hemelwerk.

Ik voorzie wel dat, onaangezien het gezegde, dit myn werk de ſcherpe hekel van bedilzugtige Keurmeeſters niet zal ontgaan. Daar zyn quaadaardige menſchen, die met de linkerhand aannemen 't geen met de regterhand gegeven word. Deze zyn gelyk aan de ſpinnekoppen, die hun boos vergif zuigen zelf uit de lieffelykſte bloemen, uit

welke

welke de noeſte byen haaren zoeten honing puuren. Zy misduiden en wraaken, ja laſteren zelf, al wat naar den leeſt van hunne zinnelykheit niet geſchoent is. Zy meenen, dat elk moet blaazen op hunne pype. Daar zyn waanwyze betweters, die hun vernuft willen toonen, en hunne eere ſtelien, in op alles te vitten. Deze zyn niet dan verachting waardig. Van andere geſchied dit ook uit nyd, om dat zy tot niets zodanigs bequaam zyn. Dies zien zy met ſcheele oogen en leppig beſchimpen aan de voorwerpen van hunne bitzige afgunſtigheid. Doch daar zyn noch andere, dien dit ten goede is te houden; om dat zy vervoert zyn door gebrek van gezond oordeel, en uit verkeerde bevatting. Hierom beelden zy zich in, dat zy wettige redenen, en groot gelyk hebben. Daar uit ontſtaan die genomen ergerniſſen, die zonder grond zyn. Men zal magſchiên uitkryten, dat de behandeling van dusdanig eene ſtoffe, en op die wyze, geen vrucht van myne penne moeſt zyn. Doch waarom is zulk eene uitſpanning my minder geoorloft, dan aan de Heeren *A. Moolen*, en *J. Nyloe* om van andere nu niet te ſpreeken) hunne Schriften over de Vaderlandſche Spraake, die, gelyk zy verdienden, met aangenaamheid en achting ontfangen zyn? De Nederduitſche Spreekwoorden waren ongeraakt overgebleven, en vereiſchten niet minder, dat iemand ook daar aan de handen ſloeg. My is wel voorgekomen, dat Liefhebbers hier na haakten: Immers ik heb 'er na gereikhalſt. Dus hebik my dat onderwonden, dewyl niemand zich opdede. Hoe gelukkig? laat ik aan 't vonnis van den oordeelkundigen Lezer. Is 'er een boerterytje onder gemengt, de inhoud der Spreekwoorden, en 't invlyen en vergelyken van andere, bragt daar mede. Zelfs alleen

de

de enkele zamenvoeging der gemelde Spreekwoorden komt niet zelden zoo ſnaaks voor, dat ze de lever kan doen ſchudden. Wend men voor, daar loopen ſpreekwoorden onder, welke de toetze der zedelijke welbeſchaaftheid bezwaarlyk zouden uitſtaan: Ik ſtem daar toe wegens de bewoording van weinige, die echter niets tegen de goede zeden behelzen. 't Zyn niet alleen gepolyſte tongen, die ſpreekwoorden voortbrengen; 't Gemeen gebruik heeft zich ook die eigen gemaakt. Die daar tegen iets heeft, kan dat in de gebruikers berispen. Waarom moet het oog tederen lichter geraakt zyn, dan het oor? Ik ſchrijf ſlechts wat'er in de wandeling gezegt word, Men denke dat men hier 't gemeen gebruik hoort ſpreken. Ik heb'er ook in 't melden niet weinig afgekeurt; of dit een reden mogt zyn om 'er zich van te onthouden. Zegt men, gy had uwen tyd nuttiger tot wat beters konnen beſteden: ik antwoorde, dit werkje is uitgevoert zonder belet van de wezentlijke bezigheden mijns Beroep, in afgeſnipperde verpoozingen; terwijl andere hunne verdofte en afgeſloofde geeſten wel verluchtigden door iets, waar van het gemeen noch zoo veel dienſt niet konde genieten. Myne verluſtigende uitſpanningen zyn mede wel in ernſtiger en gewigtiger zaaken geweeſt, gelijk noch tegenwoordig. Hier van konnen gedrukte en noch ongedrukte ſchriften getuigenis geven. Doch 't vermaak ook van verademende oeffeningen beſtaat in verandering, en 't verveelt haaſt altoos op eene zelve ſnaar te ſtrijken. Kan ymand met reden afkeuren, dat eenig boek van oudheden, geſchiedeniſſen, landbeſchryvjngen, reizen, taalen, enz. gelezen worde tot een bywerk? Waarom dan mag men iets zoodanigs, 't geen men gelezen of gedacht heeft, ook niet

ſchry-

ſchryven, op dat'er 't gemeen noch eenige vrucht van hebbe? Was de wijze Koning en Prediker Salomo te berispen, om dat die Vorſt en Profeet, buiten Staat- en Kerkzaaken, ook noch ſprak zelf van den Yſop, die aan den wand uitwaſt, 1 Kon. 4: 33. en dat hy aangenaame woorden uitzocht, Pred. 12: 10? Zoude men niet wenſchen, dat dit alles noch te lezen was? Doch by beſcheidene en goedwillige Redenlievers behoeft dit geene verandwoording; en by onbeſcheidene zal die niet baaten. Ik ſchreef alleen voor de eerſte. De andere konnen myn werk je ongelezen laten.

De nauwkeurigheid had deze Spreekwoorden wel in een netter rang en order konnen ſchikken, of ook zommige elders gevoeglijker verplaatzen: maar my luſtte de laſtige moeite van 't herſchryven niet. Hier komt by, dat onder 't gaan der perſſe al vry veele ſpreekwoorden my laater te binnen ſchooten: waarom zy ergens, zoo als zy beſt konden, naar een goed heênkomen moeſten omzien. Uit zulke beſtaan meeſt de laatſte ſchokken. 't Scheen ook niet zeer noodig, alles zoo net in den haak te willen werken met zulk een rommelſtoffe, die zich vlyt als haspels in een zak, de wijl elk ſpreekwoord op zich zelven beſtaat. Al vind men wel zamengevoegt zulke, die juiſt de naaſte verwantſchap aan malkanderen niet konnen rekenen; het kan den Lezer weinig verſchillen, waar die ingeſchoven zyn. De achtergevoegde Lyſt zal 't gezochte melden, zoo daar over iets gezegt is. Een Spreekwoord is maar op eene plaats verklaart; hoewel elders wel eens weder geoppert, tot licht, of vergelijking met andere. Alleen zyn er drie of vier tweemaal, door feil van myn geheugen. Maar de niet verklaarde ontmoet men wel eens meer, daar

zy te pas quamen; of gebragt wierden. Van uitbreiding en uitweiding heb ik my kortheids halven geſpeent, en loofwerk nagelaten; ſchoon'er wel wat by te brengen ware geweeſt. Men heeft evenwel hier meer dan een dor geraamte. 't Zoude myns oordeels, niet zonder vermaak en nut wezen, indien men met onze Spreekwoorden vergeleek de overeenſtemmende in andere taalen, die'er niet weinige zyn. Dus heb ik'er hier en daar een uit de Latijnſche ingelaſcht. Maar ik geef mijne ſchrijfveder hier mede vieravond; te meer, om dat dit werk onder de hand vry meer uitgedyt is, dan ik verwacht hadde. Voorts laat ik niet ſlechts eene Nalezing, maar een rijken en vollen Oogſt in ſpreekwoorden overig, aan die luſt en tyd hebben, om zich daar toe te verledigen.

Dus is ook dit werkje voltooit tot opheldering van onze Moedertaal. Noch een woordje zal ik tot bericht hier by voegen. Ik heb niet altoos ſtipt gelet op eene fijngezifte ſpelling; om dat ik niet voor waarſchijnlijk acht, dat men daar over ooit zal eensgezint worden, de wijl elk meent, dat zyne redenen de gegrondſte zyn. Wie zal zoo veel verſchillige hoofden onder eene kaproen brengen? Boven dien is 't wel gebeurt, dat de letterzetter my voorſchrift niet allezins ſtipt opvolgde. 't Dacht my der moeite niet waardig, dat te doen veranderen. Ik heb my ook niet ſlaaffch verbonden aan zulke ſpraakregels, als van 't gebruik gewraakt worden, gelijk die in 't uitſpreken de reden te zeer doen gaapen, of te langdraadig en ſtram maken, en de vloeyende rondheid benemen. Dit geſchied inzonderheit door 't al te veel aanhechten der vrouwelijke *e*, en van den mannelijken uitgang der bywoorden in *en*. Tot een ſtaaltje: Het veroorzaakt eene onaangenaame

gaaping, als men zegt: *Eene oude ende edele vrouwe.* 't Is ook een ſtramme langdraadigheid, te zeggen: *Ik zag eenen man met eenen langen baard.* Korter, ronder, en met meer vloeyentheid, zegt het gebruik, *Een oude en edele vrouw*, en, *Ik zag een man met een langen baard.* De afkorting t'elkens met een uitlatingteken aan te wijzen, als wel geſchied, verveelt door de menigte. In verſen word dies wel verſmolten door een volgende klinkletter, en dus zoude ook in 't uitſpreken van het rijmlooze konnen geſchieden: maar de minſte Lezers zyn daar toe bequaam. 't Is echter noodig dat een net ſpreker, en byzonder ſchryver, wete hoe het regelmaatig zyn moet, om geene taalfeilen te begaan; voornamelyk geene zulke, die den zin twyfelachtig maken, of verderven. Men neme ten voorbeelde eens deze uitdrukking: *De Bruid die haar Bruidegom bemint.* Wat is de meening? Bemint de Bruid haaren Bruidegom? of bemint haar Bruidegom haar? Wil men 't eerſte zeggen, dan mag *haaren* niet afgekort worden tot *haar*; of ten minſten, daar zy een uitlatingteken. Laat noch een ſtaaltje zyn deze woorden van den Heer *P. C. Hoofd*, in zyn XXI Hiſtorieboek, bladz. 144: *Zy kenden hem voor eenen man; die geenen anderen Gode dan zyn' borz' en zyn' buik diende.* Daar is *en* uitgedrukt achter *eenen*, *geenen*, en *anderen*, gelyk ook de *e* achter *Gode:* maar die letter is afgeknipt, en door een uitlatingteken vergoed, achter *zyn'*, en *borz'*, gelyk mede *en* achter *zyn'*. Anders kon men den zin dus opnemen, dat hy en zyn borze en buik eenen zelven God dienden. Waarom zyn die letteren van 't eene woord afgeknot, en van 't andere niet Zekerlijk alleen om de zoetvloeyende rondheid. Het uitlatingteken neemt de twyfelzinnigheid weg. Dus is 't ook

in

in andere gevallen. Men kan mede lezen 't geene ik daar van ſchreef in myne Voorreden van 't *Oud en Nieuw*, achter myne Fakkel Ziet ook in dat Werkje, bladz. 2. de 6 Snede. Ik heb desgelyks op 't Gebruik (dat de heerſchende Taalmeeſter is, die zig aan geene eigenzinnige ſpraakregels van letterknibbelaars laat kluiſteren) niet hekelzuchtig willen hairklieven over de geſlagten der benaamingen in de Spreekwoorden: gelyk by voorbeeld: *Hy ſpeelt de beeſt*, voor het beeſt; *Zyn kop is op de loop*, voor den loop, enz. Weinige vaſte wetten dienaangaande zyn 'er, die uit den aard der zaaken vloeyen. Zo dat het gebruik der beſchaafſte ſpreekers en ſchryvers hier al weder de ſcheidsman moet zyn. Doch deze verſchillen niet zelden van malkanderen: ja van zich zelven. Men zie maar het Werkje van den Heer *D. van Hoogſtraten* over de geſlachten. Wat verwerring hier in by de ouden was, toonde ik in myn *Oud en Nieuw*, bladz. 3. in de vierde Snede. Ik heb nu geen bediller, maar een verklaarder der Nederduitſche Spreekwoorden willen zyn. Hier geld: *Loquendum cum multis, ſapiendum cum paucis*, men moet met veele ſpreeken, en met weinige wys zyn.

Eer ik afbreek, moet ik hier mee den eene drukfeil, beſtaande in eene enkele letter, maar die den geheelen zin verandert. Ze word gevonden in 't Beſluit, achter de Woordenlyſt, op de 2 bladzyde, in 't begin van den 10 regel. Daar ſtaat, *En wil*: 't moet zyn: *En wie*. Ik wil zeggen, dat ik bemin 't gieraad van onze Moedertaal, en al wie dezelve op goede gronden beſchayen en verligten. Maar zo als 't uitgedrukt is, zegt de letter, dat ik dat zo doen wil. Ik wyze dit hier aan, niet alleen om my te zuiveren van verwaantheid; maar ook tot een

ſtaalt-

ſtaaltje, wat wel eenige letter omtrent den zin vermag.

Hier mede, Gunſtige Lezer, eindige ik, ſteek de pen in 't dak, en wenſch u allezins wel te vaaren.

Op de

SPREEKWOORDEN.

Een bondig Spreekwoord was der Ouden wysheids pit,
Tot doel en baken in 't beloop der zamenleving.
Is nu ook kaf vermengt in 't graan, men zuiv're dit.
Dan heeft men peerlen tot een gulde woordenweving.

Op de

OORSPRONG en UITLEGGING

Der

NEDERDUITSCHE

SPREEKWOORDEN,

Tot verſtand en opheldering onzer Moedertaal,

Door den geleerden Heer

CAROLUS TUINMAN.

WEl te denken, net te ſpreeken
Naar de beſte trant en maat,
Is van ſchranderheid een teeken,
En den ſpreeker groot çieraad.
Is 't een lompert zonder oordeel,
Vol van babbeltaal, wie kan
Naar de konſt met eenig voordeel
Onderrigten zulk een man?
Moeders teere wigtjes leeren
Naar zy zelvs zyn opgevoed
Van hun moeders, en verweeren
Hunne queekzels, quaad of goed.
Elk aan moeders taal verbonden,

****

Spreekt

Spreekt zoo als 't gebruik hem voert,
Zonder kennis van de gronden,
Waar op hy zyn tonge roert.
Meesters in de kinderscholen
Weinig doen tot beternis,
Want veel meesters is verholen
Wat der taalen çieraad is.
Opgesmukt is zeer verfoeylyk;
Snorken is raaskallery;
Snat'ren voor den hoorder moeylyk;
Tegen straattaal zegt men, Fy!
Die eenvoudig, kort met klaarheid,
Drukt zyn goede meening uit
Aan een ander, slaat in waarheid
Een ordentelyk geluid.
't Nederduits hoeft niet te wyken
In çieraad en goed beleid,
Nog voor 't Uitheems vlag te stryken
Van lieftaalige aardigheid.
TUINMAN heeft zeer net doorkeken
't Vormen zyner Moedertaal;
Hoe men die behoort te spreken,
Drong tot in haar binnenzaal.
Om ons daar in voor te treden
Op een welgeschikte baan,

Hoe

Hoe men ſprak voor heen, en heden,
Stak hy zynen *Fakkel* aan.
Hy wees aan der woorden oorſprong,
Na men 't beſte giſſen mag,
Dog dat was doe maar een voorſprong
Van 't geen nu komt voor den dag.
Spreuken zyn in alle taalen
Tot der zelver groot çieraad:
Die hun oorſprong op kan halen
Is roemwaardig in der daad.
TUINMAN toont den *Nederlander*
Wat hem daar van 't beſte ſchijnt.
Gaarne geeft hy aan een ander
Beter, waar door 't zyn verdwijnt.
TUINMAN wonder wel belezen.
Kundig van den ouden trant,
Snuffelaar van 't geen voor dezen
Toeging in ons Nederland.
TUINMAN overſchryd geen' paalen
Van een heuſche zedigheid,
Als hy 't boertig op gaat haalen,
Waar toe 't Spreekwoord henen leid.
TUINMAN laat het vuilebekken,
Dat in menig Spreekwoord is,
Over voor die ontugt wekken,

Door den Vorſt der duiſternis.
TUINMAN is ook zeer voorzichtig,
Tegen kreuk van Bibels taal,
's Heeren Woord is al te wichtig,
Dat men daar uit ſpreukjes haal'.
Vyze Cato, frons geen voorhoofd,
Als gy TUINMANS boek doorleeſt:
Niets is daar in ongeoorlooft.
TUINMAN is een raare geeſt.
Sneêge TUINMAN, zoo ervaren,
Hebbe lov, om 't geen hy denkt
Voor de wereld niet te ſparen:
Die Hem dank' voor 't geen hy ſchenkt.

Collegæ Collega,

JACOBUS LEYDEKKER.

OP

OP

Dit zelve

TAALWERK.

Nunc Sphingis nodos Oedipus explicuit.

DE woeſte Baſtaardy, in hoogmoed onbezweeken,
Had eeuwen achter een de Nederlanſche ſtreeken
Bewoont, en onbepaalt daar over geregeert.
Dies was de Wetenſchap genoodzaakt te vertrekken
Uit Kerk en Borgerſtaat naar onbekende plekken,
En Neêrland had zyn dienſt en taal wel haaſt verleert.

Men hoorde toen aan 't volk de menſchelyke vonden,
In ſteede van Gods Woord inſcherpen en verkonden,
Men zag het Meeſterſchap, het Jood en Heidendom,
Gezetelt in Gods Kerk: men zag de naakte leden
Van den gekruiſten Vorſt met valſch gewaad bekleden.
Tot ſmaad en ſchande van het Euangelium.

De Nederlander had zyn Moederſpraak vergeeten:
Terwyl de Baſtaardy zoo drieſt zich had vermeeten
De zuiv're klanken van zyn Landſpraak te verſmeên
In worgtaal zonder zin, ontleent van and're volken.
Dus was die ſchoone ſpraak, benevelt met die wolken,
Een duiſt're Bayert, en gemengelt onder een.

Dit koſt de Almogentheid niet langer meer verdragen.
Dies heeft zy Mannen opgewekt, die in die dagen,
Geholpen door den arm van onzen vroomen Held,

Den baſtaard-Godsdienſt door de waarheit overwonnen:
Dus is de Kerke door TAFFYNEN en LEJONNEN
Op haaren eerſten voet in Nederland herſteld.

Thans zag men ook de ſprake allenſgens 't hoofd opſteeken:
Want Mannen, uitgeleert in 't ſchryven en in 't ſpreken,
Begoſten nu te zien 't bederf en ſlechten ſtaat,
Waar in zy was gebracht, voor heen in heerlijkye
De beſte Taal gelijk, maar nu door Baſtaardye
Te byſter ongezien in maat, en zonder maat.

Eerſt zag men SPIEGELS en DE HEUITERS zamen ſpannen,
Om onze Moederſpraak te zuiveren als mannen,
Van 't ingekankert quaad: doch maar in kleen getal:
Dees koſten wel hun vlyt en naarſtigheit beſteden:
Maar waaren niet bequaam alleen de vuiligheden
Geheel te ruimen uit den dik bemorſten ſtal.

Het was dan noodig, dat de PLEMPEN en LEUPEENEN,
Verzelt van 't Droſtlijk HOOFD, in 't openbaar verſchenen,
Om, waar het moog'lijk, van de vuilnis al te maal
De ſpraak te reynigen, waar toe de Bybel-Tolken,
Gewettigt door den laſt des Kerkenraads der Volken,
Niet weynig holpen door hun netgevormde taal.

Maar dit wierd door de dood belet, en nagelaaten.
De VOLLENHOVEN, en de BRANDEN, en HOOGSTRAATEN,
EN MOONEN, moſten met hun netgeſleepen vyl

Van

Van 't roeſtig overſchot de Moederſpraak hervormen;
De oneffenheden en de Baſtaardy beſtormen,
En 't al herſtellen door de kracht van hunnen ſtyl.

Ruſt, kloeke Helden, ruſt door 't Noodlot afgeſtreden
Terwyl wy voordeel van dien arbeid doen op heden:
Wy volgen U op 't ſpoor, en haaten Baſtaardy:
Gy hebt voor ons het Ys ter goeder uur gebrooken:
Uw naamen zyn by ons geëert en onbeſprooken,
Als Konſtenaars of in, of zonder Poëzy.

Doch hier meê ſcheen men 't quaad geheel noch niet ontworſtelt:
Wel was het Neêrduits van de onzuiverheên geborſtelt,
En alles juiſt geſchikt: maar dit voor al ontbrak:
Men wiſt den oorſprong niet der woorden, noch de bronnen,
Waar uit de ſpreekmanier ontſtaan was en begonnen:
Men wiſt niet wat men ſchreef: men wiſt niet wat men ſprak.

Die duiſterheid bewoog in 't end der Letter Braaven,
De Nederduitſche ſpraak ook hier in te beſchaaven:
Waar onder TUINMAN als een morgenſterre blinkt;
Die in zyn FAKKEL op een ry ſtelt, welke klanken
Wy hebben aangeërft van ROOMERS, GRIEKEN, VRANKEN,
Met zyn beſneden pen, gedoopt in zuivren inkt.

Noch ruſt zyn yver niet: thans heeft hy ſpreekmanieren,
Die onze Moederſpraak verçieren, of ontçieren,
Als op een monſterrol in deeze blaên vergaêrt.
Hy ſiet den Oorſprong op, waar uit zy zyn gebooren,

En

En monſtert wat 'er dient verworpen, of verkooren.
Waar in men ziet het nut met zoet vermaak gepaart.

Indien men dan met recht gepreezen heeft voor heenen
De ſpreekmanieren van Oud Romen, en Atheenen,
Door DESIDERIUS, het licht van Rotterdam,
By een gebracht, wie kan met reden dan verachten,
Dat TUINMAN op zyn ſpoor, met onvermoeide ſchachten,
Zyn Vaderland ten dienſt, dit werk ook ondernam?

O Vaderlanders, ſchuwt de looze taalgebreken:
Leert van dees TUINMAN net en zuiver Neerduitſch ſpreeken:
En wringt de Baſtaardy den ſtrot en gorgel toe:
Ik zie de Wetenſchap, het Recht, en Godgeleerdheid,
Dan op den throon geſtelt, geſchuimt van Taalverkeertheid,
Met ongeleenden glans te ſchynen nimmer moê.

CORN. GENTMAN LEYDEKKER.

OOR-

OORSPRONG
En
UITLEGGING
Der
NEDERDUITSCHE
SPREEKWOORDEN,

I.

SPREEKWOORDEN uit de H. Schrift.

(1) *Maak geen Mannetjes, zo komen'er geen Wijfjes.*

DIt zegt men, om ymand van ongelaten wangedrag en tegenſtribbeling af te maanen. Die de oorzaaken niet ſtelt, voorkomt de uitwerkingen. De Vrouw is uit den Man. Als Adam daar was, quam ook Eva; en in 't Huwelijk ſtellen man en vrouw malkanderen. Men zegt ook by verkorting, *Maakt geen mannetjes*, het zelve met, *Maakt geen Figuuren.*

(2) *Daar ſchuilt een Slang onder 't loof.*

Dat wil zeggen, daar onder is iets gevaarlijks bedriegelijk verholen. De Latijnen hebben, *Latet anguis in herba.* Het zelve is, *Daar ſchuilt een angel onder*, of *agter.* Zoude dit niet eerſt geſproten zyn van de argliſtige Paradijsſlang, onder de bladeren van den Boom der kennis des goeds en quaads? Geneſ. 3.

(3) *De Duivel heeft het vragen gemaakt*

Dit is een Spreekwoord wanneer men niet gevraagt wil hebben. De Duivel was de eerſte Vrager. Gen. 3: 1. Maar zulke en diergelijke Schriftuur-plaatſen worden dus niet zonder ontheiliging toegepaſt.

(4) *'t Is een zuure Appel, om in te byten.*

Dit zegt men van een zwaare en moeyelijke zaak. 't Schijnt genomen uit Gen. 3: 6. De ooſtbeet onzer Eerſtouderen brak hen, en al hun nakrooſt, zuur op.

(5) *Wacht u van die God getekent heeft.*

Dit is tot een ſpreekwoord gemaakt uit Gen. 4: 15. Maar 't word liefdeloos en met misbruik toegeeigent op die door Gods voorzienigheid eenig lichaams gebrek hebben. Vergelijkt Joh. 9: 2, 3.

(6) *Den Vader en Moeder van Melchizedek weten.*

Men zegt, dat waren twee geldzakken, waar door ymand omgekogt wierd. Eene ſchendige ſpottery.

(7) *Dat ſchreeuwt.*

Zo zegt men, als iets te grof en hoog gaande is. Dit zal genomen zyn uit de H. Schrift, daar zy van roepende zonden ſpreekt. Gen. 4: 10. en 18: 20. Jak. 5: 4.

(8) *Hy ziet als of hy'er zeven op had.*

Dit zegt men van ymand, die een fel en wreed gelaat vertoont. Zo mede, *Hy ziet als of by my opeeten zoude.* Zeer wel kan dit zijnen oorſprong hebben uit Pharaos droom van de zeven magere koeyen, Geneſ. 41: 17—22. Maar men zegt voor zeven ook wel vijf. Dit kan doen denken op den Reus Polyphemus, die vier der reisgezellen van Ulyſſes oppeuzelde, en Ulyſſes dezen trooſt gaf, dat hy het laatſte gerecht en nabanket zoude zyn. Van een zuurmuil word gezegt: *Hy beeft niet een zoeten beet aan zyn geheel lijf.* Zulk een *ſmaakt* dan niet *als Peperkoek.*

(9) *Ymand uit den droom helpen.*

Dit wil zeggen, ymands onzekerheid wegnemen, door 't verklaaren der zaak. 't Is genomen van de uitleggingen der droomen. Ziet Gen. 41: 1. en Dan. 3.

(10) *'t Heeft niet te beduiden.*

Dus drukt men uit, 't is een geringe zaak, en waar van geen quaade gevolgen te vreezen zyn. Dit is ontleent van zulke dingen, die voorbeduidzels van eenig nakend onheil zyn. Zo zegt men wel, *Droomen is bedrog.* Ziet Pred. 5: 6.

't Is

(11) *'t Is een Kalf Moſes,*

Zo zegt men van een goedaardig Menſch. Dit ſchijnt uit de H. Schrift genomen; maar van waar? 't Kan niet zinſpelen op het goude Kalf, dewijl dat niet het kalf van Moſes, maar van Aäron was. 't Zal dan zien op de zachtmoedigheid van Moſes. Num. 12: 3. Dus zegt men ook, *'t is een goed kalf.* Een kalf heeft geen hoornen, om mede te ſtooten. Maar dit ſpreekwoord ſluit ook de meſting in. Hier van had de vette Keizer *Galba* dien naam, uit de taal der Gallen.

(12) *Men komt met kouſſen en ſchoenen in den Hemel niet.*

Dat is, de Hemelpoort ſtaat voor elk niet open. Ik gis dat geſpeelt word op Exod. 3: 5.

(13) *'t Was als of een Paard ſprak.*

Dit zegt men van een zeldzaam en onverwacht geval. 't Is ontleent van Bileams ſpreekende Ezelin. Num. 22: 28. Deze is in een paard vervormt. Heidenſche ſchriften maken ook gewag van ſpreekende paarden, oſſen, &c. Doch dat zal gebeurt zyn in den tyd, wanneer noch alle de beeſten ſpraken. Hier mede komt over een: *'t Is als of de ſteenen ſpraken.* Dit is genomen uit de woorden des Heilands Luk. 19: 40. Men zegt ook: *'t Was als of my de ſteenen voor 't hoofd ſprongen.*

(14) *Hy is Rut.*

Dit zegt men van ymand, die geheel kaal en berooit is, en niets meer heeft. Ik giſte in myne Fakkel der Nederduitſche Taal, bladz. 312; dat dit ontleent was uit Ruth 1: 21. Maar vermits die woorden niet van Ruth, maar van Naomi gezegt zyn, denk ik nu liever, dat het zyn wil, *Ik ben rat*, of kaal. Men zegt dus van eenen beroofden, *hy is een kaale rat.* Ziet het Vervolg der Fakkel, in *Rat.*

(15) *Onder ymands Vleugelen ſchuilen.*

Dat is, onder zyne beſcherming. Zo ſpreekt men met en uit de H. Schrift. Ruth 2: 12. Pſalm 17: 8. Ezech. 16: 8. Matth. 23: 37.

(16) *Na dat de man is, is zyn kracht.*

Dit is genomen uit Richt. 8: 21. Zo zegt men ook: *De man is 'er na.* Elk kenne zich zelven. *Die maar een hoofd van een muddetje heeft, moet geen pintje drinken*, en *laten liggen 't geen hem te heet, of te zwaar is.*

(17) *'t Hoofd in den Schoot leggen.*

Zoude dat niet wel genomen zijn uit Richt. 16: 19? Anders mogt men denken op 't oude vertellingje van den Eenhoorn, die, zo men beuzelde, zyn hoofd in den ſchoot van een maagd komt leggen, en dus getemt word.

(18) *Hoe komt Saul onder de Profeten?*

Dit is genomen uit 1 Sam. 10: 11, 12; doch dikwyls met misbruik Aardig was de antwoord van zeker Gezant, tot die hem dit ſpottende toeduwden: *Hy komt zyn Vaders ezels zoeken?* *Zyn ze hier?* Zo zegt men: *Hoe komt de uil onder de bonte kraayen?* en, *'t Kalf op 't ys? Hoe komt hy hier verzeilt? Wat doet de ezel onder de aapen?*

(19) *Hy ploegt met een anders Kalf.*

Dat is, hy gebruikt een anders arbeid, als ware die zyn eigen. Dit is genomen uit Recht. 14: 18. Zo pronken veele, gelyk de kraai van Æſopus, met de vederen van een ander. *Ploegen* word ook in 't gemeen gezegt voor naarſtig arbeiden. Kalveren, of runderen, wierden eertyds voor den ploeg geſpannen. Doch 't ſchikt zich niet, dat *Kalveren op 't ys danſſen.*

(20) *'t Is een man als David, had hy maar een harp.*

David en zyn harp behooren tot geen ſpreekwoord te zyn. Dit zal zien op 1 Sam. 16: 18.

(21) *Hoe paſt hem dat harnas,* of *wambuis.*

Dus zegt men van iets, dat ymand niet voegt, of waar mede hy zich niet weet te behelpen. Dit is ontleent uit Davids geval 1 Sam. 17: 38, 39.

(22) *Ymand met zyn eigen zwaard dooden.*

Dit wil zeggen, ymand met zyne eigen redenen wederleggen. 't Is ontleent uit 1 Sam. 17: 51.

(23) *Hy zoude haar op de handen dragen.*

Dat wil zeggen, hy maakt veel werk van haar, en paſt haar zeer gedienſtig op. De ſpreekwyze ſchynt ontleent uit Pſalm 91: 12. Hier mede komt overeen: *De vloer is te koud, daar zy over gaat.*

Dat

(24) *Dat ſmaakt als koekjes.*

Zoude dit niet ontleent zyn van de koekjes, die Thamar voor Amnon bereidde, 2 Sam. 13: 6—? 't Is waar, men zegt ook, *dat ſmaakt als Peperkoek*; maar dat kan daar van vervormt, of een ander ſpreekwoord zyn.

(25) *Hy heeft'er de hand in gehad.*

Dat wil zeggen, hy heeft daar toe mede gewrogt, door raad, beſtier, of hulp 't Is ontleent uit 2 Sam. 14: 16. Zo zegt men ook: *Hy heeft'er zijnen adem over laten gaan:* 't geen geſchied over dingen die naby zyn.

(26) *Hy is 't Bijltje quyt.*

Dit zegt men van ymand, die verlegen ſtaat om 't miſſen van iets. Ik denk, dat dit ſpreekwoord is uit 2 Koningen 6: 5.

(27) *Dat hy drijft, dat drijft hy.*

't Wil zeggen, dat zet hy door met al zyn kragt. Mogelijk is dat overgenomen van Jehu, 2 Koningen 9: 20.

(28) *Een Jonas maken.*

Dit paſt men toe op ymand, die in de herberg blijft zitten zwelgen, zo lang als Jonas in den viſch was. Een ſchendige ontheiliging van Gods Woord.

(29) *'t is een Kind van Nineve.*

Zo noemt men een weetniet, als konnende geen onderſcheid tuſſchen zyn regter en linker hand maken, uit Jon. 4: 11.

(30) *Hy is te licht bevonden.*

Buiten twijfel is dit tot een ſpreekwoord gemaakt uit Dan. 5: 27.

(31) *Hy ſlaat zijnen zeyſſen in een anders oogſt.*

Dat is, hy onderneemt, of matigt zich aan, 't geen een ander toe quam, en voor dien behoorde gelaten te worden. Dit verbood God. Deut. 23: 25. De Grieken en Latijnen hebben dit zelve ſpreekwoord.

(32) *'t Is hem een doorn in 't oog.*

Dat is, een zeer moeyelijke en ſmertelijke zaak. Dit is genomen uit

Num. 33: 55. Joſ. 23: 13. Zo meede; 't is hem *een doorn in 't vleeſch*, uit 2 Kor. 12: 7. Zo loopt ymand wel *een doorn in de voet*. Hy is'er wel aan, *dien z'er uit is*.

(33) ## *Hy ziet zijn hulpe in de Poorte.*

Dat is, hy ſteunt op de vriendſchap en byſtand van zulke, die de magt en 't bewind hebben. Ouds tyds hadden de Rechters hunne zitplaats in de poorten. Ziet Spreuk. 31: 23. 't Is genomen uit Job. 31: 21. In 't tegendeel zegt men van ymand, die geen gunſt heeft by zoodanige: *Hy is des Keizers vriend niet*, uit Joh. 19: 12. Of; *Hy heeft geen verhoorder van 's Konings wege*, uit 2 Sam. 15: 3.

(34) ## *Zo moér, zo dogter.*

Dit was al een oud ſpreekwoord by de oude Joden, Ezech. 16: 44. Even zo zegt men; *Hy heeft een aartje naar zyn vaértje*. Doch *zou 't ei beter zyn dan 't hoen? Al wat van katten komt, wil muizen. Als moeders hemd de dochter paſt, wilz'er ook een broek over.* 't Is doch, *gelijk de ouden zongen, zo piepen de jongen. En elk vogeltje zingt, gelijk het gebekt is.*

(35) ## *Hy heeft'er geen handwater by.*

Dat is, hy is niet waardig daar aan handwater te geven; dat oudstyds een der geringſte dienſten was. Vergelijkt 2 Kon. 3: 11. Ziet de Fakkel, bladz. 128.

(36) ## *Zy is van de ſtam Levi.*

Dat wil zeggen, Zy is een lichtekooi. Dus word gezinſpeelt op 't Latijnſche woord *levis* licht. Doch zulke ſpreekwoorden misbruiken de H. Schrift.

(37) ## *Zy heeft een boeren voorhoofd.*

Dit zegt men van eene onbeſchaamde, die van geen rood worden weet, Jerm. 3: 3. Even zo zegt men, *Hy heeft een berdæren aangezicht*, of *houten bakhuis*.

(38) ## *'t is een linker.*

Dit wil uitdrukken, 't Is een liſtige bedrieger. Links ſtaat tegen rechts. Vergelijkt Prediker 10: 2. Hier van heeft links, of ſlinks, een betekening ten quaade gekregen. Zo zegt men, *Hy gaat ſlinkze gangen. Hy gebruikt ſlinkſche ſtreeken*, enz. Even zo zegt men, *'t is een*

een aafſche treek, dat is, een averechtſche. Averechts en links zyn beide geſtelt tegen rechts, en recht.

(39) *De broodkruimen ſteken hem.*

Die lekker gevoed, en gemeſt zyn, plegen dertel en weelderig te worden. Vergelykt Jerm. 5: 8. en Ezech. 16: 49. Het zelve is, *brooddronken te zyn*, en *de weelde niet te konnen dragen.*

(40) *Goede moed is half teergeld..*

Men weet wat welgemoedheid, en goede hoope, vermag in iets gelukkig aan te vangen, en uit te voeren; daar moedeloosheid den geeſt uitbluſt, en de handen doet verſlappen. Salomo leert dat ook Spreuken 17: 22. 18: 14. en 15: 15. Zo paſt hier mede: *Wel begonnen is half gedaan.*

(41) *Eigen lof ſtinkt.*

Niets is walgelyker, dan dat ymand zich zelven pryſt. Dus hebben de Latijnen ons voorgezegt, *Propria laus ſœtet*, of *ſordet*. Salomo leerde dat al Spreuken 27: 2. Men zegt van zulk een zelfroemer niet onaardig: *Hy moet geen goede buuren hebben; want hy prijſt zich zelven.*

(42) *De derde ſtreng maakt de kabel.*

Dat komt overeen met Prediker 4: 12. Dus zeggen de Latynen, *Tres faciunt collegium*, drie maken een gezelſchap uit. En wy, *De derde man brengt de praat aan.*

(43) *Zyn padje ſchoon maken.*

Zo doet hy, die zich verontſchuldigt, en zijn bedrijf bemantelt en verſchoont. Ymands pad is, volgens de ſpreekwijzen der H. Schrijft, zyn handel en wandel. Ziet Pſalm 119: 9. en vergelijkt Jerem. 2: 33.

(44) *Hy gaat naar huis.*

Dat is, hy gaat ſterven. Het graf is 't huis der overledene, Job 30. 23. Pred. 12: 1.

(45) *'t Is tegen de dood gevochten.*

Dat is, alle wederſtand is vruchteloos, gelijk die tegen de dood geſchied. Vergelijkt Prediker 8: 8. De oude zeiden daarom wel: *Tegen de dood is geen ſchild. Leeft dan gelijk gy ſterven wilt.*

(46) *Ymand de reſt geven.*

Dit drukt uit ymand geheel afmaken, of de laatſte doodwonde toebrengen, als'er noch leven overig was. Vergelijkt 2 Sam. 1: 9, 10. 't Word echter ook wel van eenen enkelen doodſteek of ſlag gebruikt, als 1 Sam. 26: 8.

(47) *Daar is kat noch hond afgekomen.*

Zoude dat niet ſpruiten uit 1 Sam. 25: 22. 1 Kon. 16: 11? Hier mede komt overeen: *Het ſchip is gebleven met man en muis.*

(48) *Dat is niet ſecundum Lucam.*

Dit zegt men van iets, dat niet in den haak is, of geen waarheid noch zekerheid heeft. De Latijnſche Overzetting geeft aan de Euangeliboeken dit opſchrift: *Euangelium ſecundum Mattheum, Marcum, Lucam, Johannem.* Maar waarom kipt het ſpreekwoord juiſt Lukas uit? Buiten twyfel om dat geſpeelt word op Luk. 1: 3, 4, Doch ook dit is een misbruikende toepaſſing van 't H. Woord.

(49) *'t Is uit het Euangeli van den ſpinrok.*

Dat is, 't is een vertelling van oude besjes, die aan 't ſpinnewiel zitten. Paulus noemt dat oude wijfſche fabelen, 1 Tim. 4: 7. Men had eertyds verzierde Euangelien: b. v. van des Heilands kindsheid, van Nikodemus, en verſcheide andere. Onder deze heeft ook de ſpinrok zynen rang.

(50) *Hy zou den Duivel om geld dienen.*

Dat is genomen uit de verzoeking des Duivels aan den Zaligmaker Matth. 4: 8, 9. Dit geſchied dagelyks van de dwaaze Mammons ſlaaven.

(51) *Hy doet het om den broode.*

Dat is, om den koſt te hebben. 't is genomen uit Joh. 6: 26. Zo geſchied van pannelekkers en tafelvrienden. Hier van is mede 't ſpreekwoord: *Wiens brood men eet, diens woord men ſpreekt.* Vergelijkt Spreuk. 28: 11. Verfoeyelijk is ook wel de ondankbaarheid van zulke broodgenooten. Zie Pſalm 41: 10.

(52) *Hy heeft van de gerſtenbrooden niet gegeten.*

Dit zegt men van ymand, die de ſchranderſte niet is, of iets niet weet.

't Is

t Is niet zonder misbruik ontleent uyt het mirakel des Heilands, Joh. 6: 9—. Men zegt ook, *Hy heeft van de dertig penningen niet gehad.*

(53) *Hy laat violen zorgen.*

Dit zal genomen zyn uit de woorden des Zaligmakers, wegens het onbezorgt waſſen der bloemen, Matth. 6: 28. De lelien zyn in vioolen verwiſſelt. Ziet de Fakkel der Nederduitſche Taale, bladz. 504.

(54) *'t Is een mug gezifter.*

Deze gelykt niet qualijk naar een hairkliever. 't Wil zeggen, wiens keel te nauw is om ook het minſte te verzwelgen in beuzelingen. Dit is ontleent uit Matth. 23: 24. Hoe de Joden wijnmuggen uitzygen, om zich door geen drinken van bloed te verontreinigen, konnen weetzugtigen elders zoeken. Ondertuſſchen hadden deze geveinsden een geweten *ruimer dan een monniksmouw*, vermits'er een Kemel door konde, *als ware het de mendeure van een Hooiſchuur.* Zijgen is van ons ſpreekwoord in ziften verandert, dewijl aan beide gemeen is, dat het grove buiten word gehouden; hoewel het eene omtrent drooge dingen, en het andere aan natte gepleegt word.

(55) *'t Is door 't oog van een naald gekropen.*

Dat zegt men van iets dat'er ter naauwer nood door geraakt is. 't Is genomen uit Matth. 19: 24. Zo zegt men ook, *'t Is uit den braam gehaalt.*

(56) *Daar aan hangt al de wereld niet.*

Miſſchien is dit overgenomen uit Matth. 16: 26. Zo zegt men, *ergens zyn geld aan hangen*, voor beſteden, *daar aan hangt veel gelds*, enz.

(57) *'t Is den broeder van noode.*

Zo zegt men van ymand die behoeftig is. Dit is met misbruik genomen uit Matth. 21: 3.

(58) *Dertig met God.*

't Is eene bygeloovigheid, dat zommige in 't tellen geen dertig willen noemen, of zy voegen'er by, met God, als een tegenzegen, om dat Chriſtus voor dertig zilvere penningen verkogt is. Even dus zeggen andere, als zy beginnen te tellen, *een met God*, quanswijs tot een gelukkigen aanvang.

(59) *Hy is den Joden overgelevert.*

Dat wil zeggen, aan de onbarmhertige mishandelaars, hoedanige de Joden zijn: gelijk zy ook betoonden aan onzen Zaligmaker.

(60) *Hy wil de quaade Pier niet zijn.*

Dit zegt men van ymand, die iets niet met ſcherpheid wil aanvangen en uitvoeren. 't Is genomen van 't bedrijf van Petrus, Matth. 26: 51.

(61) *Daar zal niet een haan na kraayen.*

Dit drukt uit, dat zal nooit uitkomen, of niemand zal daar eenig gewag van maken. Zoude dit niet ontleend zyn van den haan, die kraaide na de verloochening van Petrus, en hem dus zijne misdaad erinnerde?

(62) *'t Is hem te vergeven, hy weet niet beter.*

Dit zal genomen zyn uit de bede des Heilands voor zijne kruiçigers. Luk. 23: 34.

(63) *Hy liegt als een wachter.*

Dit zegt men van een groven en onbeſchaamden leugenaar, hoedaanige de omgekogte grafwachters waren. Matth. 28: 12—.

(64) *Hy is Pietje de voorſte.*

Dus beſchrijft men eenen voorbaarigen, uit het gedrag van den Apoſtel Petrus, Matth. 26: 33, en meermaals. Doch ook dit is een misbruik der H. Schrift.

(65) *'t Is Sint Pieters Viſſcher.*

Dit wil uitdrukken, hy is ongelukkig, en vangt niets. Het is ontleent uit Luc. 5: 5. of Joh. 21: 3.

(66) *Hy waait met alle winden.*

Dat is, 't Is een weerhaan, een ongeſtadig menſch. Vergelijkt Eph. 4: 14. Van zulk een zegt men ook: *Hy hangt de huik na den wind.*

(67) *Ymand op zijn Tempel komen.*

Dit drukt uit, ymand op de huid komen. Zo zegt men, *ymand op den Tempel zitten*, of *rijden*, voor hem ergens toe aandringen. Zoude dit Tempel, voor huid, niet met misbruik genomen zyn uit 1 Korinth. 3: 16, 17? Men zegt dus ook, *ymand ergens om ten halze liggen.*

Ymand

(68) *Ymand iets ongezouten zeggen.*

Dat is, zo dat het hem niet ſmaakelijk is. Zout maakt de ſpijzen aangenaam. Vergelijkt Job 6: 6. 't Komt overeen met iets ongewaſſchen zeggen. Het tegendeel is, *ymand naar den mond praaten*; en *Honich om den mond ſmeeren.* Zo is'er ook een ongezouten taal, die redenloos, verrot en ſtinkende is. Ziet Eph. 4: 29, en Koloſſ. 4: 6. Ongewaſſchen is zo vuil als 't is. By de Latijnen was *inſulſus*, een ongezoutene, te zeggen een nar.

(69) *Iets bemantelen.*

Dat is, daar een mantel omhangen, tot bedekken, of opçieren, als 2 Kon. 17: 9. Dat ſtemt overeen met, *vygebladeren te vlechten*, uit Geneſ. 3: 7, en iets *blanketten*, of *met loozen kalk beſtrijken.* Ezech. 13: 11.

(70) *Hy verbloemt het.*

Dat is, hy bedekt, blanket, verſchoont en bemantelt het, naar Salomons zeggen, Spreuk. 14: 9. Vergelykt Ezech. 13: 20. 't Kan genomen zyn van een lelijke vlek, die door 't opſtrooyen van bloemen verborgen word. De Heer Valentijn getuigt in zijne beſchrijving der Molukkos, Fol. 17 en 21, van de Ternataanen, dat zy, naar de wijze van meer Ooſterſche volkeren, zich niet alleen bedienen van raadzelachtige en geheime uitdrukkingen, maar malkanderen zonder ſchrift hunne meening weten te kennen te geven door 't toezenden van een vrugt of bloem, die een Zinnebeeld van de zaak is. Dat is dan naar de letter verbloemt.

(71) *Men moet dat met een graantje zouts opnemen.*

Dat is, met wijsheid, en een oordeel des onderſcheids. Zout is een zinnebeeld daar van. Marc. 9: 50. Kol. 4: 6. Zo zeggen ook de Latijnen: *Cum grano ſalis.*

(72) *De aap is gelicht.*

Dit zegt men als de beurs, de geldpot, of ponk, naar de taal der Zeeuwen, weggenomen is. Maar waarom heet men dat den aap? De reden is deze. De Joden hebben ongemeen veel op met Levit. 26: 44. Daar uit beloven zy zich de gulden eeuw in Kanaan onder hunnen Meſſias. Die ſpreuk, zeggen zy, is waardig met goude letteren geſchreven te worden. 't Is gebruikelyk by hen, dat zy Bibelboeken noemen naar het woord waar mede die aanvangen, b. v. het Scheppingboek *Bereſchith*,

reſchith, *In den beginne.* Even zo heeten de Bullen der Pauſen naar haaren aanvang. Dus is nu beruchtigt de bulle *Unigenitus.* De gemelde ſpreuk begint in 't Hebreeuwſch dus: *Veaph gam ſooth*, *ende hier en boven is dit ook* enz. *Aph*, *af*, is in 't Hoogduitſch een aap. De Joden noemen dat 44. vers daar van *den gulden affen*, dat dubbelzinnig is, en ook beduid den gonden aap. Dit is in ons ſpreekwoord overgegaan: gelyk wy *ſchacheren* enz. van de Smouzen geleert hebben. Zo zegt men ook, *hy heeft den aap weg*, voor hy heeft den buit gekregen.

(73) *'t Zal uitkomen, al zouden 't de vogelen uitbrengen.*

Dit is genomen uit Prediker 10: 20. Anders konde men denken op de oude geſchiedenis der moord van den Poëet *Ibycus*, die uit quam, om dat de moordenaars op 't zien van eenige vogelen zich zelven beklapten. Ziet de Adagia Eraſmi, in *Ibyci grues.*

(74) *Daar zal een boekje opgedaan worden.*

Dit wil zeggen, daar zullen klagten en bewijsſtukken over ymands misbedrijven worden ingebragt. 't Is ontleent van nauwkeurig aantekenen en boekhouden. Hier toe behoort, *by ymand in een quaad blad*, of *in 't beſte blaadje ſtaan.* Speelt dat op Mal. 3: 16, of Openb. 20: 12, dan zoude het een misbruik en ontheiliging van die Schriftplaatzen zyn.

(75) *Hy heeft den fijnen mantel omgehangen.*

Dat wil zeggen, *by ſpeelt den fynen.* Buiten twyfel is dat genomen, uit Zach. 13: 4. Vergelijkt daar mede Matth. 7: 15.

(76) *Jong een hoer, oud een profetes.*

Dat zegt men van eene, die na een ongebonden leven in de jeugd, in haare ouderdom een groote kuisheid en ingetoogenheid voorgeeft: gelijk wanneer hoeren in een klooſter gaan. 't Schijnt ontleent van de profetes Jeſabel, Openb. 2: 20. Doch 't is wenſchelijk, als zulker bekeering waaragtig is, zo als Luk. 7: 37—. Men vind'er echter maar al te veel, op welke paſt: *Jong een hoer, oud een koppelſter.* Dus is *een bedorven koopman wel een goed makelaar.* Doch 't zal met die Jeſabel geweeſt zyn gelijk wel met andere: *Onder een hoerhuis, en boven een kerk.*

Daar zyn meer Spreekwoorden uit de H. Schrift in gebruik, by voorbeeld: *Doe Adam ſpitte, en Eva ſpan, waar vond men doe den Edelman? 't Is een Urias brief. 't Zyn vrienden als Herodes, en Pilatus. 't Is een ongelovige Thomas, enz. Hy waſcht'er zyn handen van met Pilatus.* Doch dewijl zodaanige klaar zyn, is daar op geene aantekening noodig.

SPREEK-

II.

SPREEKWOORDEN geſproten uit het Heidendom.

(77) ### *Tranen met tuiten ſchreyen.*

Dit zegt men jokswijze van huilbalken, die een groot gebaar van ongemeende droefheid maken. 't Wil zyn, traanen met tuiten vol. Dit is ontleent van de Heidenſche treurſtatie, waar in gehuurde klaagvrouwen haare traanen, die zy konden ſtorten als zy wilden, in tuiten, dat is, langwerpige vlesjes, vergaderden, die dan by de lykbus in 't graf wierden gezet.

(78) ### *Elk regeert in zijn maand.*

Dit wil zeggen, elk voert het meeſterſchap op zyn beurt. Het is ontleent van de twaalf Hemeltekenen des dierkrings, waar door de Zon van maand tot maand haaren jaarloop heeft, en waar aan men zonderlinge werkkragt toeſchrijft, naar de leere der Heidenſche Sterrekijkers. Zo zegt de Almanach, *Aries regeert het hoofd, Taurus den hals*, enz. Men zegt ook vol uit: *Elke Duivel regeert in zijn maand.* De Grieken en Romeinen hadden zes grootſte, of Hemelgoden, en ook zo veel Godinnen. Aan elk van deze ſchreven zy by beurte de heerſchappy en 't bewind over een maand van 't jaar toe. By voorbeeld, Januarius aan Juno, Februarius aan Neptunus, Maart aan Minerva, enz. Dezelve waren ook over die twaalf Hemeltekenen. Doch die Goden waren Duivelen, volgens 1 Korinth. 10 : 20. Het komt overeen met, *Elk zyn beurt. Een ander op! Hei!* Als die beurt voorby is, geld: *Gy hebt uw tyd gebad: gy ſlacht de groene ertjes.* Dan moet'er *een ander man te roer.*

(79) ### *Hy is onder een gelukkige Planeet geboren.*

Dat wil zeggen, 't geluk is hem gunſtig, en valt hem toe. Dit is uit eene bygeloovigheid omtrent de werking der dwaalſterren geboren. Zulk een Heidendom is ook wel tot Chriſtenen overgegaan. Van zulk een, dien 't geluk niet mede wil, zegt men, *Al regende het verkens; by zou'er niet een borſtel van krijgen.*

(80) ### *'t Is ter goeder uuren.*

Ook dit is uit het Heidendom. De Heidenen plagten zorgvuldig en naauwkeurig door verſcheide wichelaaryen na te ſpeuren, wat dagen en uuren gelukkig of ongelukkig waren tot eenige zaak. Ziet de Fakkel.

bladz. 391. Zo wierd ook gepleegt van onze aaloude Voorvaderen, en wel byzonder omtrent den avond, dewijl zy, gelijk de Hebreen, den dag daar van begonden te rekenen. Hier van is noch het ſpreekwoord, *by avontuur*, dat zeggen wil, by een goede en gelukkige avonduur. Dat dan wel gelukt, en op zyn rechte tyd komt, werd gezegt *ter goeder uure* te geſchieden.

(81) ## *Hy ſtoot zijnen voet tegen den dorpel.*

Dit zegt men van ymand, die ergens geen aangenaame gaſt is, of met ongenoegen komt. 't Plagt ouds tijds voor een zeer ongelukkig voorteken gehouden te werden, als ymand zijnen voet aan den drempel ſtiet, en ſtruikelde. *Infauſtus in Limine lapſus.*

(82) ## *Daar is een zwarte kat tuſſchen gekomen.*

Dit wil zeggen, de vriendſchap is afgebroken, en opgehouden door iets dat'er tuſſchen gekomen is. Het zien van een zwarte kat wierd voor een quaad voorteken op den weg gehouden, gelijk van een wezeltje, en meer andere dieren.

(83) ## *Hy ſteekt'er de kat in.*

Dit zegt men, als ymand om voorwendzelen ergens uit ſcheyd, en't verdrag breekt. Dit ſpruit uit het voorgaande.

(84) ## *Hy heeft tegen de Maan gepiſt.*

Dit zegt men van ymand, dien 't geluk tegen gaat. Ouds tijds wierd gelooft, dat zich in 't piſſen naar de maan te wenden, ongelukkig dede zyn. 't Is een ander ſpreekwoord, *Hy is tegen de Maan gepiſt.* De verklaaring laten wy, om redenen, aan andere over.

(85) ## *Hy zal dat met al het water van de zee niet afwaſſchen.*

Zo drukt men een onuitwiſſchelijke ſchandvlek uit. Mogelijk komt dit af van den waan en 't gebruik der Heidenen, die aan water, en by zonder ook aan het zeewater, de kragt om van de ſnoodſte gruwelſtukken en bloedſchulden te reinigen, toeſchreven. Seneca in Herc. fur *Et tota Thetys per meas currat manus, Hærebit altum facinus.* Dat is,

De Zee, met al haar pekelplaſſen,
Zou van die gruweldaad niet waſſen.

Zo geloofden en pleegden ook onze aloude Heidenſche Voorouderen 't Kan echter ook eenvoudig op 't afſpoelen van ſmerten zien.

Ergens

(86) *Ergens veel waters om vuil maken.*

Dit wil uitdrukken, veel beſlag te maken om een geringe zaak, die dat niet waardig is: gelijk wanneer men veel waters verplaſt tot het afwaſſchen of afſpoelen van iets zodaanigs. 't Kan ook zien op dien ouden en Heidenſchen waan, dat water de zonden konde reinigen. Maar ook in dit geval is dikwijls waarheid: *Hoe men een drek meer roert, hoe hy meer ſtinkt*; en *'t is vergeefs den Moriaan te waſſchen.*

(87) *Ergens met vuylen voeten doorgaan.*

Dit zegt iets ruwelijk, en zonder aan te zien, uitvoeren. 't Kan ontleent zyn van die zonder de beſlijkte voeten af te vagen, door zinnelijke en geſchuurde vertrekken gaan, zonder te achten, hoe puntige vrouwtjes de lip hangt. By de Latijnen was een ſpreekwoord, *Illotis pedibus*, met ongewaſſchen voeten: Zo mogt niemand in de Heiligdommen treden. De Turken onderhouden dat noch. Of ons ſpreekwoord daar mede eenige gemeenſchap heeft, kan men overwegen.

(88) *Den rooden haan over laten kraayen.*

Dit zegt, in den brand ſteken. Zo hebben de Hoogduitſche d't ſpreekwoord: *Ymand een rooden haan op 't huis zetten*, voor zyn huis in lichterlaaye vlam ſtellen. By de aloude Duitſchen was een roode haan het zinnebeeld van vuur. Hier van daan kan het ſpreekwoord zijnen oorſprong hebben. Ziet hier echter noch wat anders. Eer 't gebruik der vuurſteenen ingevoert was, had men brandende lonten op den haan der vuurroers en musketten. De ontvonkte kool der zelve was rood. Hierom word dat trektuig 't geen naar eenige gelijkenis van een haanskop gevormt is, miſſchien uit de eerſtgemelde reden, noch genaamt de haan, en om de opgehechte brandende lont, doe de roode haan. Wanneer daar door het buskruid op de pan wierd aangeſteken, veroorzaakte het dien ſlag, die als het kraayen van dien haan was. Dit word ruimer overgebragt. Zo zegt men, *Hy ſtak'er den rooden haan in*, voor hy ſtak de brandende lont in 't kruid, en liet het ſchip opvliegen. Dus word dit ook toegeeigent op huizen, enz. Deze twee verklaaringen konnen onderſchikt zyn.

(89) *Een appeltje te grabbel werpen.*

Dit komt over met *den bal opgegeven*, en beduid een oorzaak van twiſt inwerpen. Het is genomen uit de Fabel van Eris, de Twiſtgodin, die in een gaſtmaal der Goden een appel wierp onder de aanzittende Godinnen, waar op geſchreven ſtond, voor de ſchoonſte; waar uit twiſt

ontſtond

ontſtond tuſſchen Juno, Pallas, en Venus: aan welke laatſte die van Paris wierd toegewezen.

(90) ***'t Is een appelkryg.***

Dit zegt men, als geoorlogt en getwiſt word om een beuzeling, gelijk wanneer Kinderen om een appel vechten. Zo 't ſchijnt, word dus geſpeelt op de boven gemelde fabel van Eris twiſtappel.

(91) ***Hy heeft wat op zijn lever.***

Dit wil zeggen, hy is zich bewuſt, dat hy aan iets ſchuldig is. In de aaloude Heidenſche wichelaaryen moeſt voor al de lever der offerdieren gaaf zyn. Vergelijkt Ezech. 21: 21. Als dan eenig gebrek op of in de lever was, hield men dat offer voor onrein, of een quaad voorteken. Hier toe wierden niet ſlechts geſlachte offerbeeſten geopent; maar ook dikwijls menſchen by zeer veele volkeren, en in 't byzonder mede by de aloude Duitſchen. Dit komt dan overeen met, *Hy heeft een gort op zyn tong*, dat genomen is van de onganſche verkens; en, *'t is 'er geen klaar ſchaapen.*

(92) ***Ymand met geen goede oogen aanzien.***

Dit wil zeggen, op hem ongezint zyn door toorn, haat, nyd, wraak, enz. Ziet Matth. 20: 15. Marc. 7: 22. Zo zegt men, *ymand met bedroefde oogen aanzien.* Doch mogelijk ſpruit dit uit het gevoelen der alouden, dat 'er menſchen waren, die ymand door het aanzien met hunne oogen, byzonderlijk vergramt zijnde, konden betoveren en beſchadigen. De Latijnen noemden dat *faſcinare.*

(93) ***Wel bekome 't u.***

Dit zegt men, wanneer ymand nieſt. Anders ook, *God zegene u.* De oorſprong hier van is in 't Heidendom te zoeken. Het niezen wierd van hen gehouden voor een goddelijk voorteken van eenig zonderling geval, 't zy tot geluk, of ongeluk. Om dan onheil af te wenden, deden de aanhoorders zulk een wenſch, of voorbede, dat het ten goede mogt zyn. Hoe die gewoonte by de Grieken, Romeinen, en zelf Joden geweeſt is, en wat redenen daar van gegeven worden, is hier de plaats niet op te halen. Dit wierd met ontheiliging van Gods naam, op iets belachelijks ook dus toegepaſt, *Is dat niet wel genieſt, God zegen u?*

(94) ***Op ymands gezondheid drinken.***

De oorſprong hier van ligt in het Heidendom. De Grieken en Romeinen

meinen hadden kroezen, die zy uitdronken ter eeren van hunne Goden. Dit geſchiedde met eenige plegtelykheid, en zo was daar in een ſoort van Godsdienſt. Zy hadden ook bekers ter eeren en gedachtenis van de afgeſtorven Helden, en andere geachte en geliefde vrienden. Dus mede zulke, die uitgevaagt wierden op de gezondheid en 't welvaren der tegenwoordigen. Daar in was opgeſloten eene aanroeping der Goden om hunne gunſt, tot verleening of bewaring van gezondheid en welſtand. Niet minder was dat by onze aloude Heidenſche Voorouderen, byzonderlijk de Kimbren, in gebruik. Die daar van nader en omſtandiger bericht begeert, kan dat kortelyk vinden in Hofmans *Lexicon*, over 't woord *Bibere*, en leze wat de Heer Keyſler van de laatſte ſchreef in zijne *Antiquitates Celticæ & Septentrionales*, pag. 349—. Die gewoonte van een glaasje op ymands gezondheid te drinken, en dus ook de afwezende vrienden te gedenken, is noch onder ons, om dus te betuigen onzen wenſch en genegentheid, dat ze gezond en welvarende mogen zijn; doch dat zoude al zo wel door het eeten van een korſtje brood konnen geſchieden. 't Is waar, men weet noch beoogt dat heidenſche niet; maar die gezondheid roemers veroorzaaken dikwyls ongezondheid door overdaad.

(95) *Op ymands goede reis drinken.*

Dit word ook genoemt, *een afſcheids dronk te doen, en de fooi te drinken*. De oorſprong is dezelve als in het drinken van ymands gezondheid. Alle die bekers welke de Kimbren uitledigden ter eeren van hunnen God Woden, de Helden, den welſtand des Konings, enz. behielden zy in gebruik, maar wydden die toe aan de eere van den drieeenigen God, de Heiligen, enz. Dus plagt het gewoon te zyn onder 't Pausdom, gelijk noch wel geſchied in Braband, Vlaanderen, en elders, dat men om ymand geluk op zyne reize te wenſchen, deze woorden gebruikte: *Sint Jans gelei, en Sinte Geertruids min zy met u.* Aan deze Heiligen was de zorge voor de reizigers toevertrouwt. Men liet ook niemand vertrekken, voor dat elk eenen beker, die daar na genoemt was, had uitgepooit, ter eeren van die Heiligen, om hunne gunſt en geleiding te verwerven. Hier in ſtak een heidenſche bygeloovigheid. Anders ligt in een vriendelyke afſcheidsmaaltyd, of ſcheiddronk, niets ongeoorloofts. 't Is op te merken, dat de Heidenſche Kimbren even het zelve woord van *minne* gebruikten. Zo dronken zy *at Olafs minni*, om de minne van Olaf, die hun Koning, als zy nu Chriſtenen geworden waren, geweeſt was. Ziet ook het Vervolg myner Fakkel in *Fooi*.

(96) *De opgaande zon word aangebeden, en de ondergaande gevloekt.*

De meening is, men eert zulke, die in 't opklimmen van hun geluk

zyn, en zoekt de gunſt van zodanige: maar als ymands gelukzon gedaalt is, dan word hy veracht. Het ſpreekwoord is ontleent uit de gewoonte van oude Heidenſche volkeren.

(97) ## *De Duivel en zyn moêr.*

By de Heidenen was Cybele de moeder der Goden, welke Duivelen waren, volgens 1 Kor. 10: 20. Doch dit ongezouten ſpreekwoord ſchijnt geſproten te zyn uit de Joodſche dwaaze fabel van Lilith, by welke Adam na zynen val duivelen zoude geteelt hebben, eer hy kinderen by Eva gewan.

(98) ## *Daar is een pot te vuur.*

Dit zegt, daar word quaad gebrouwen. Men mogt hier denken op 2 Koning. 4: 39, 40. of Jerem. 1: 13. Maar ik gis, dat dit ſpreekwoord ſpruit uit het geen men onwelix vertelde van de Hexen, dat zy akelige t'zamenmengzels, met naare tovergebeerden kookten in een pot, en dat ze daar door ymand groot nadeel konden toebrengen. Daar toe kan ook behooren, *Ymand een papje kooken.* In zin komt daar mede overeen: *Daar zal een bombe ſpringen*, of, *Daar zal een darm berſten.*

(99) ## *Hy heeft het achter de ooren.*

Dit zegt men van een ſchalk, die met bedekte ſtreeken te werk gaat, en zyn boosheid niet vertoont voor 't oog, maar als achter de ooren verbergt. De Heidenen zeiden, dat Nemeſis, de Godin der wraak, en ook der loosheid, achter de ooren woonde. De reden is, om dat wraak gemeenlyk bedekte loosheid vereiſcht.

(100) ## *'t Rechter oor tuit.*

Dit, zegt men, is een teken, dat van ymand ergens tot zyn lof in 't afwezen geſproken word. Het tuiten van 't linker oor houd men voor het tegendeel. De oorſprong hier van is in 't Heidendom. Op die wijze was by de Grieken en Latynen een ſpreekwoord: *'t Rechter oog ſpringt my*, als een voorteken dat men iets aangenaams zoude zien. Zo ziet men aan een vonk der kaars wel een brief. Doch met meerder zekerheid een dief, als die het roet doet afloopen. 't Dringt beter door, als beide de ooren van iets klinken.

III.

SPREEKWOORDEN afkomſtig uit het Pausdom.

(101) *Daar God een Kerk ſtigt, bouwt de duivel een kapel.*

Dat is, waar God zyn Rijk en dienſt wil ſtichten en bevoorderen, kant de Duivel zich daar tegen, en zoekt'er zijnen throon op te rechten. Een diergelijk ſpreekwoord is: *Doe God het vuur ſchiep, ſchiep de Duivel den ketel.* Dat hoort men wel 's winters, als een ketel over 't vuur werd gehangen, die het warmen belet. Maar daar in word Gods Naam ontheiligt. Aan het eerſte is niet ongelijk: *De Duivel is Gods aap.*

(102) *Hy wil God een vlaſſchen baard aannaayen.*

Dit ſpreekwoord gebruikt men van huichelaaren. Het ſpruit uit den gruwel der Papiſten, die in hunne plegtelijke omgangen God den Vader wel vertoonen als een ouden Man, met eenen baard van vlas, quanſuis uit Dan. 7: 9. Doch dat is onder voorwendig van godsdienſt, hem beſpotten. Het zelve geſchied van de geveinsden.

(103) *De boter ſlacht onze Lieve Vrouw, zy verbetert alles.*

Wat gebruik de boter in het toebereiden, en ſmakelijk maken der ſpyzen heeft, is bekent. Hoe veel ook het Pausdom op heeft met Maria, waar van zy alles verwachten, weet elk. Om dan uit te drukken, dat weldaaden, ofte moeite en koſten, te vergeefs aan onwaardige tot hunne verbetering beſteed worden, zegt een ander ſpreekwoord, *'t Is boter aan de galg geſmeert.* Al ſtrijkt men daar aan nog zo veel boter, zy is en blijft een galg. Dit word op een deugniet toegepaſt.

(104) *Hy wil het Magnificat verbeteren.*

Dit zegt men van eenen verwaande neuswijzen, die verbeteren wil, 't geen boven zyn bereik, of onverbeterlijk is. 't Is genomen van Maria's Lofzang, die in de gemeene Latijnſche Overzetting dus begint, *Magnificat anima mea, &c.*

(105) *Hy weet het geheim van de Miſſe niet.*

Dit zegt men van ymand, die 't innige van eene verborgene zaak niet kent. Dit is ontleent van het binnen 's monds mompelen der vyf woorden, waar door, de verandering geſchied, volgens het Misgelove, en die 't gemeene volk niet hooren mag.

(106) ***Hy is in zyn Pontificaal.***

Dit wil zeggen, hy is gedoſcht met zyn allerbeſte klederen en çieraden. 't Is genomen van de hoogepriesterlijke Miſſen, die gedaan worden met ongemeenen toeſtel en pracht, in de allerkoſtelijkſte misgewaden, op groote feeſten, of in ongemeene gevallen.

(107) ***Koperen geld, koperen zielmis.***

In 't Pausdom zyn Miſſen van verſcheiden prijs. Zoude de zelve offerhande van den zelven Chriſtus, zo veel meerder, of minder waardig zyn? Maar in die groote Koopſtad, beſchreven Openb. 18: 10—, paſt ook daar op: *Alle waar is naar haar geld.* Die maar koperen geld brengt, zal geen Miſſe in 't Muſijk, of Pontifikaal krijgen. En, volgens 't ſpreekwoord, *De paap doet geen twee Miſſen voor een geld.*

(108) ***Gy ſtaat te lang met den kelk.***

Dit zegt men van ymand, die het wijnglas te lang zonder drinken in de hand houd, zo dat een ander het niet krijgt. 't Is ontleent van de Paapen in hun Misdoen, die den beker alleen voor zich behouden, en andere laten toekijken. Dan houd Pater geen *muizen maaltijd.*

(109) ***Die 't kruis heeft, zegent zich zelven eerſt.***

Dit is genomen uit het Pausdom, waar in het kruis tot een zegenteken gebruikt word. Dus is *zich kruiſſen en zegenen* het zelve. Dit komt overeen met *primum mihi*, my zelven eerſt.

(110) ***Ymand een krnis naſchrijven.***

Dit zegt men van een vertrekkende gaſt, dien met moede is, om hem dus een zegen op zyn reize te geven, waar toe het maken van kruiſſen by de Pausgezinden dient. Of zoude het zyn, op dat hy niet weder kome: gelijk zy den Duivel met kruiſſen willen verdrijven? Ik denk liefſt het eerſte, dewijl men in dien zin tot zulk eenen ook zegt: *Geluk op uw reize.*

(111) ***'t Geſchied onder 't kruis.***

Dat is, in verdrukking en gevaar. Zo word het Euangelium in 't midden van het Pausdom verkondigt. Maar men maakt dat wel tot een ſpreekwoord van ruimer gebruik, als iets niet vry en opentlijk verricht mag worden.

(112) *Hy zwoer by kris en kras.*

Ik denk, dat is een verbaſtering van kruis. In 't Pausdom plegen de plegtelykſte eeden by en op het kruis te geſchieden. 't Is gemeen, dat zulke vloekeeden verbaſtert worden. Andere meenen dat het zyn wil, kruis en kas.

(113) *Al den horlement.*

Dit is verbaſtert van *al den ornement*, 't geen zeggen wil den gantſchen toeſtel, *al den bras*, *den gantſchen kraam*. Zulke verbaſteringen zyn'er meer in ſpreekwoorden, byzonderlyk in vloekeeden. Zo is b. v. *ſelderment*, vervormt van *ſacrament*, *de duivekater* van *de duivel*, enz. Dit geſchied ook wel om te lachen. Dus zegt men, *'t Is uit zyn ſaſol*, voor fatzoen. *Koetertje koet* voor *coute qu'il coute*, 't koſte wat het koſt.

(114) *Al den ſanten kraam.*

Dit wil zeggen, den gantſchen hoop, met al den omſlag. Dit *ſanten* ſchijnt te konnen ſpelen op de Santen of Heiligen in 't Pausdom, met hunne overblyfzels, als ware het al den kraam der Santen. Maar ik twyfel niet, of *ſanten* is verbaſtert van *ſampten*, en wil zeggen, *den ſampten kraam*, dat is, den gezamentlyken of gantſchen toeſtel. Van iets ongevoeglyks is't ſpreekwoord, *Dat dient niet in zyn kraam.*

(115) *'t Heiligdom is'er uit.*

Dat is, de vogel is ontvlogen, en heeft het ledige neſt gelaten. *'t Pit is uit den noot. Men ſlaat de handen op een blooten.* 't Spreekwoord is van een zo genaamt heilig overblyfzel, dat uit de kas is. Zo vind men *pro theſauro carbones*, voor goud doove koolen. Een ſchoone kas, zonder heiligdom. *Lepidum caput! ſed cerebrum non habet.* Een ſchoon hoofd, zonder herſſenen.

(116) *Uit de mouw ſchudden.*

Dit zegt men van iets gereedelyk en met weynig moeite te voorſchijn brengen: 't geen op predikatien, of iets diergelijks word toegepaſt. 't Is ontleent van de Moniken, die in hunne wyde mouwen, kruisbeelden, en voorgewende heilige overblijfzels hadden, welke zy in hunne predikatien daar uit haalden, en vertoonden aan het volk. Op zulke wyde mouwen zien ook de ſpreekwoorden, *Hy houd ze in de mouw. Hy laat den aap*, of *gek uit de mouw ſpringen. Men moet de handen uit de mouw ſteken*, enz.

(117) *De Heiligen komen om hun waſch.*

Dit zegt men, als ymand na lang uitſtel voldoen moet. Schippers plagten in onweêr wel groote waſchkaarſſen aan de Heiligen te beloven; maar vergaten dikwijls de betaling, zo ras de ſtorm over was, en voldeden niets. Dit hebben Papiſten van de Heidenen geleert.

(118) *Hy zal geen bordeken krijgen.*

Dat wil zeggen, men zal hem niet houden voor een heilig. De Papiſten plegen hunne Sanctën met zodaanige bordekens op 't hoofd te ſchilderen, dat van de hoofddekzels der heidenſche Afgodsbeelden, om ze van boven voor 't bevuilen van vogelen, enz. te bewaren, komt. Even zo hebben zy van de Heidenen geleert, hunne Heiligen wel met ſtraalen om het Hoofd te verbeelden, gelijk die hunnen Apollo, of de Zon, vertoonden.

(119) *Men maakt van hem een grooten heiligen dag.*

Dat is, veel beſlag en werk, als ware hy een groot Sant, gelijk'er in 't Pausdom groote Heiligen zyn, en hooge Feeſtdagen, die zy tot eere van de zelve met veele plegtelijkheden vieren. Anders zegt men, *Hy zal geen roode letter in den Almanach krijgen.*

(120) *Niet altijd kermis.*

Dat is, 't is niet altoos een tyd van weelde, en goed çier te maken. Ziet van Kermis de Fakkel, bladz. 167. *Men kan wel eens tegen den Borgemeeſter teeren, maar niet altoos. Een Burger en Borgemeeſter zyn twee.* Doch *eens weelde is niet altyd armoede. 't Gaat dan zo met de kermis door*, en *kermis gaan*, zegt men, *is wel een bilſlag waardig.* Hy bedankt zich niet altoos, van wien gezegt word, *Hy heeft een kermis weg.* Want zulk een is wel *ſlecht* te gaſt geweeſt. 't Spreekwoord is al van oude tijden: *'t Is een ſlecht dorp, daar 't niet eens in 't jaar kermis is.* Men zegt ook *'t is niet altyd vaſtelavond:* want daar na komt de vaſten.

(121) *Te Sint Jutmis.*

Dit wil zeggen, op een dag die nooit komt. In 't Pausdom worden Miſſen gedaan ter eeren van die Heiligen, welker feeſtdag op den beſtemden tyd geviert word. Daar na krijgen dan deze feeſten hunnen naam, b. v. *Kersmis*, Chriſtdag, *Lichtmis* als men keerſſen ontſteekt, wanneer de Lieve Vrouw haaren Kerkgang heeft gedaan, *Sint Jansmis*, Sint Jansdag, *Bamiſſe*, Bavòsmis, enz. Zo is *Kermis* Kerkmis, omdat de

de kerk van een plaats dan eerſt ingewyd is door Misdoen. 't Spreekwoord ſpruit van Paus Jut, of Johanna, die van Papa tot Mama wierd. 't Heeft de Roomſche Moeder de Heilge Kerk niet behaagt daar aan eenen feeſtdag toe te wyden, dan die gemeen is aan *Sint Nimmermeer.* Ziet mijne Fakkel, bladz. 486. Men drukt dit ook dusuit: *Als de katten ganzen eyeren leggen. Als uw vingeren even lang zullen zyn. Als twee zondagen in eene week komen.*

(122) *Hy heeft een Chriſtoffel, die hem draagt.*

Dit zegt men van ymand, die van een groot man, en vermogenden vriend ondersteunt word. 't Is ontleent uit de Leugende van den grooten reus Sant Chriſtoffel, die het kindeken Chriſtus door 't water droeg.

(123) *'t Was de beſte Griet die men vond, die den Duivel op een kuſſen bond.*

Dit prijſt de Grietjes wegens haare goedheid niet zeer: dewijl Sinte Margriet den Duivel zo ongenadig wiſt te ringelooren, als in haare Legende te lezen is. Ja hy zoude daar van eens geborſten zyn, wanneer hy in de gedaante van eenen grooten draak zich verſtout had haar in te ſlokken.

(124) *Of de Duivel zal de kaars houden.*

Dit zegt men met ongezintheid, wanneer men volſtrekt iets wil gedaan hebben. 't Is ontleent uit de zo geloofwaardige Legende van Sant Dominicus, die den Duivel, als hy hem in de gedaante' van een aap verſcheen, en met grillige en belachelijke grimmaſſen in zijne overpeinzingen en devotie zocht te ſtooren, de kaars dwong in zyn poot vaſt te houden, hoe erbarmlijk hy ſpartelde, grijnsde en ſchreeuwde, tot dat zyn voorſte vinger verbrand was.

(125) *Ymand lelijk by den neus hebben.*

Dat wil uitdrukken, ymand bedriegen. Buiten twyfel is dat ook overgenomen uit de Legende van dien zelven Sant Dominicus, die den Duivel in een gelijk geval noch eens lelijk weg had, door hem met een gloeyende tang by den neus te vatten, en hoe jammerlijk hy kreet, de kamer rond te leiden.

(126) *Hy is geſnoten.*

Dat is, bedrogen. Dit behoort tot het naaſt voorgaande.

Hy

(127) ***Hy heeft'er van zyn veêren gelaten.***

Dat wil uitdrukken, hy heeft daar ſchade geleden. Zo zegt men mede, *by is daar kaal afgekomen*, en *men heeft hem gepluimt*. De gelijkenis is een gepluimde vogel. Dat Spreekwoord zoude konnen ontleent zyn van Æſopus kraay, die zich met de vederen van andere vogelen had opgepronkt, maar beſpottelijk naakt ſtond, wanneer elk zyn pluim weder haalde. Doch ik leide ook dit af uit de drollige Legende van den loozen Duivelplager Sant Dominicus. De Duivel doch konde niet dulden de opgetogen aandacht van dien heiligen Man. Hy quam daarom in de gedaante van een muſch, om hem door tijlpen, vliegen, op den ſchouder zitten, enz. hinderlijk te zyn. Maar Dominicus was dien Muſchduivel, of Duivelmuſch te gauw, hy greep hem, hy plukte hem de vederen uit, en wierp hem weg, met deze woorden: Pak u weg, gy quaad beeſt. Daar ſtond doe de Duivel beſchaamt en keek, als een geplukte vink, of klein Platoniſch menſchje, en mogt zich wagten van dien Heilig meer te willen aan boord komen.

(128) ***Hy ſcheyd met een ſtank.***

Dus zegt men van ymand, die met onmin weggaat. 't Is ontleent van den Duivel, die in zijne verſcheyningen, zo men ouwelings in 't Pausdom zeide, als hy weg gaat, een vuilen ſtank pleegt na te laten.

(129) ***Hy dommineert als Bouwens geeſt.***

Dit was een gewaant en gemaakt ſpookzel, hoedanige bulderman-nen'er veele uit het vagevuur zyn voortgekomen.

(130) ***Loop voor Sint Velten.***

Sint Velten is Sint Valentijn, dien men in 't Pausdom, om dat zyn naam naar *valt heen* zweemt, over de vallende ziekte geſtelt heeft. *'t Is* dan een vloek om ymand dat euvel toe te wenſchen. Ziet de Fakkel, bladz. 398, in *Velten*, en vergelijkt het Vervolg in *Vijt*. Even zo hoort men wel uit onbeſchoſte monden, *loop voor den duivel*, *loop aan den galg*, en als men 't bewimpelen wil, *loop voor de hoenderen*, enz. Even zo zeiden de Latijnen, *abi in malam rem*, *crucem*.

(131) ***'t Is een ſtraatverken.***

Dit is een ſcheldnaam, ontleent van de verkens van Sint Theunis, of Antonius, wien de gebiedſtaf over de zwijnen toevertrouwt is. Daar waren'er hem toegeeigent, die zonder herder, waar zy wilden, langs de ſtraaten liepen, en in den drek wroeteden.

't Komt

(132) *'t Komt altyd in de goede week.*

Dat is, het komt nooit t'ontijde. De goede week is eigentlijk de week voor Paſchen. Dit word overgebragt. 't Komt altoos in een goede week, 't geen welkom is, en ten gepaſten tijde komt.

(133) *'t Zyn vygen na Paſchen.*

Dit zegt men van dat buiten den tijd is, gelijk de Vijgen op dien tijd, wanneer men geen vaſtenkoſt meer begeert.

(134) *Men roept zo lang Paſchen, tot dat het eens komt.*

Dit zegt men van zaaken, die na dat ze lang vermeld, en te gemoet gezien zijn, eindelijk opdagen. Dus is 't ook een ſpreekwoord: *De kruik gaat zo lang te water, tot dat ze eens breekt. De mug zwerft zo lang om de kaars, tot dat zy'er eens in komt.* Hier geld, *Eens betaalt het al*, en *Lang geborgt, is niet quijt geſcholden. 't Komt al, dat ten leſten komt.*

(135) *Heilig avond hebben.*

Dat is van 't werken uit te ſcheiden, en te ruſten. 't Is genomen van de heilige-of feeſtdagen, waar op men niet arbeid, en die met den avond aanvangen. Zo heeft men Kersavond, Vaſtenavond, enz.

(136) *Verloren maandag houden.*

Verloren maandag noemde men den eerſten maandag na 't feeſt van Drie Koningen. Dien dag hielden de ambachtsgaſten voor verloren, en ongelukkig daar op te werken. Hierom maakten zy dan in de herbergen goede çier. Daar van was mede: *Maandags ſpoed zelden goed.*

(137) *'t Is een lichtmis.*

Zo noemt men eenen ſpilpenning, of doorbrenger, ſpeelende op dien Paapſchen vierdag, dewijl zulke licht van hert en deugd zyn, en door verquiſten hun goed miſſen. Ziet mijne Fakkel, bladz. 209. in *Lichtmis.*

(138) *Stommen bedevaart ſpelen.*

Dit zegt men van ymand die niet een woord ſpreekt, als of hy ſtom ware. 't Is gekomen uit het Pausdom, 't geen niet te ſpreken houd voor een verdienſtelijk werk, als het geſchied volgens een gelofte. Zo geſchied wel van Kluizenaars, en van zulke die zich opleggen een bedevaart ſtommelings te verrichten. Dit zou zommige al zwaar vallen.

De oude zeiden ook, *beloofz Sint Mallaart een bedevaart.* Doch deze quamen de wijſte niet weder t'huis. 't Is ook een oud ſpreekwoord: *Van ziekte of bedevaart word niemand beter:* want *Als de kranke weêr geſas, was hy erger dan hy te vooren was.* Dit ziet men maar al te dikwijls bewaarheid. Zo brengen de pelgrims van Sint Jakob wel ſchelpen, en van Lorette paternoſters mede; maar zy zelf blyven *Johannes in eodem*, gelijk een *kat die naar Engeland word gezonden*, en *maauw zegt, als zy weêr komt.*

139 ***Hy meent daar door een ſtoel in den hemel te verdienen.***

Dat is, hy meent dat hy dus een zonderling verdienſtelijk werk verrigt. Dit is uit de leere van 't Pausdom, daar men voorgeeft zulke ſtoelen en eereplaatzen in den hemel door goede werken te konnen verdienen. Zo zit Sint Françiſcus, volgens zijne Legende, in den ſtoel van Luçifer.

140 ***Hy heeft een heiligje verdient.***

Dit zegt men van ymand, die een plasdank heeft gezocht te behalen. 't Is ontleent van de parkemente printjes van Heiligen, die van Paapen aan hunne katechizanten, die beſt leeren, plegen geſchonken te worden.

141 ***Men moet rein op biegten.***

Van ongebiegte, of qualijk gebiegte zonden, geeft de Paap geen vergeving. Hier van zegt men, *qualijk gebiegt, qualijk geabſolveert.*

142 ***Hy gaat by den Duivel, of by den beul, te biegt.***

Dat wil uitdrukken, hy ontdekt zijne geheimen aan zulk eenen, die hem daar over aanklagen, of ſtraffen zal.

143 ***Korte metten maken.***

Dit drukt uit, iets haaſtig en loopswijze afdoen, gelijk de Moniken, die hunne metten (Lectiones-matutinas) uitrabbelen, om ras gedaan te hebben. Maar *Lam, lam is des wolfs veſperklok.* De oude hielden al veel van *korte miſſen; en lange braadworſten*; gelyk men nu zegt: *Een kort gebed, en lange maaltijd.* Zo was 't, *Verkjens leven, kort en goed.*

144 ***De Moniken zijn goed, maar 't Konvent deugt niet.***

Dit paſt men toe op zodanige, die, als men ze elk alleen tot iets verzoekt, goede woorden en beloften geven; maar wanneer zy vergadert zyn, recht anders doen.

Gelijke

(145) *Gelijke Moniken, gelijke kappen.*

Dit zegt men van die ergens in niet moeten verſchillen, en op eene wijze handelen, of gehandelt worden. De voorgewende heiligheid van 't gewaad der Moniken beſtaat byzonderlijk in hunne kappen, of kovels, welker ſtoffe, maate en vorm zeer nauwkeurig voorgeſchreven zyn. Dat te overtreden, zoude een ongemeene zwaare heiligſchennis zyn, by die kapvogels. Hevig, langduurig, en belachelyk was het geſchil onder de Franciskaanen om hunne kappen. Men kan daar van lezen het geleerde werk, *De Regno, adverſus Nic. Machiavellum, Commentario ſecundo, in Præfatione, pag. m.* 125—. Doch *van die kappen* was het oude ſpreekwoord: *Peper, kap en kalk, dekken menig ſchalk*; en zy dienen tot een' narrenkovel van de bedrogen wereld. Te ſterven in den kap van een Franciskaan, ('t geen van veele bygelovige Papiſten geſchied is) doet al zo zeker in den hemel komen, als de paspoort, of vrygeleidebrief, die een Muskoviter van zynen Biſchop in de doodkiſt, aan den Sleuteldrager van 't Paradijs mede neemt. De Duivel moet echter zo bang niet zyn voor een Monnikskap, om dat hy daar van (zo Cornelius Agrippa gevoelt) de eerſte uitvinder en drager geweeſt is, wanneer hy den Zaligmaker in de woeſtijn verzocht. Zoude niet krachtigſt zyn zulk een kap in wywater te doopen, en met een kruisje te tekenen? Of men echter daar op al vaſten ſtaat zoude mogen maken, laat dat oude ſpreekwoord zeer bedenkelijk: *Daar was noit kap zo heilig, of de Duivel krygt'er zyn hoofd wel in.*

(146) *'t Is de zelve Monik onder een andere kap.*

Dit zegt men, als de zelve perſoon, of zaak, onder een anderen naam of toeſtel voorkomt. Zo was 't geval van dien Mohammedaanſchen Koning van Ternate, die van zynen Leermeeſter betrapt en beſtraft zynde over het eeten van ſpek, wanneer hy hertelyk at van een Weſtfaalſche ham, zich daar mede verdedigde, dat dit geen ſpek was, maar een Hollandſche ham.

(147) *Gelooft geen' Monik, of hy hebbe hair in de hand.*

Dit paſt men op de Moniken in 't gemeen; maar in 't byzonder op de uitgeloopen klooſterlingen, dewijl men daar van doorgaans bedrogen word, en men goede zo zeldzaam aantreft, als *een witte raaf.* J. Lydius meent in zyne *Diſſertat. de Juramento*, dat dus geſpeelt word op een oude plegtelijkheid in 't eedzweeren, wanneer ymand zyn hoofdhair in de hand greep. Doch ook de eed van Moniken, en diergelijke, maakt hem niet een hair geloofwaardiger: want doch de Paus kan hen van den eed ontſlaan; en men moet den ketteren geen gelove houden,

volgens hunne leere. Zulk een eed zal dan op hun heilig bedrog uitkomen. Maar ik blijf by mijne verklaaring van dit ſpreekwoord, om dat de oude ook in 't gemeen zeiden: *Gelooft niemand, of hy zy ruig in de hand.* Dit is wat *te ruim geweid.* Het zy; *Betrouw de lien, maar zie wel wien.*

148 *Een Monik word niet gram, om dat men hem mijn Heer den Abt heet.*

Dat wil zeggen, elk word graag voor wat groots aangezien en geeert. Dus hoort een jongen wel geerne, dat men hem baas, en een dienſtmeid, dat men haar Juffrouw noemt.

149 *Een goed Monik gaat niet alleen.*

Dit gebruikt men als een beweegreden, wanneer men ymand verzoekt, om het by een niet te laten blyven, b. v. een glas wijn te drinken, een pyp tabak te rooken, enz. Moniken moeten met hen beiden uitgaan. 't Zoude echter al wat raars zyn, een koppel goede Moniken te vinden.

150 *Hy heeft de kap op den tuin gehangen.*

Dit zegt men van een verloopen Monik, die zyn ordenskleed heeft uitgeſchoten. Doch 't word by gelykenis verder toegepaſt. Dit is erger, dan *de ziel op den tuin te hangen.*

151 *Hy zuipt als een Tempelier.*

Die Riedermoniken wierden om hun ongebonden en overdaadig leven een ſpreekwoord.

152 *Paters vaatje.*

Daar uit tapt men den lekkerſten drank, dewijl de Paters van het beſte plegen voorzien te wezen. Dat is dan *voor den Pater en de Mater; maar niet voor 't gantſche convent.*

153 *Een glaasje na de gratie.*

Dit verordende een Paus, genaamt Bonifacius, aan de Duitſchers, om dat de liefde tot drinken hen beletten zoude de dankzegging na de maaltijd te vergeten.

(154) *Hy doet Monikenwerk.*

Dit wil zeggen, iets dat niet deugt: want *Moniken eeten dat zy zweeten, en arbeiden dat zy konde krijgen*, naar het ſpreekwoord.

(155) *Daar heeft een Bagyn voor gebeden.*

Dat wil zeggen, dat is niet geſchied, of dat zal niet gebeuren. Men ſchreef aan de gebeden der kloosterlingen, om hunne geveinsde en gewaande heiligheid, een groote kragt toe. In 't byzonder ook aan de Bagijnen.

(156) *Daar is een Bagyn te geeſſelen.*

Zoude dit ſpreekwoord wel geſproten zyn uit de beruchte *ſecrete deſcipline*, of heimelyke geeſſeltucht van Broër Kornelis?

(157) *Met een voſſenſteert geeſſelen.*

Dat is meer ſtreelen, dan ſlaan. 't Is genomen van 't geeſſelen in 't Pausdom, waar toe de Moniken geknoopte koorden om den middel dragen. Of zy zich daar mede door de huid taſten, naar de wijze der Baäls Prieſters, zy voor hunne rekening gelaten. Een voſſenſteert ſlaat geen ſtriemen. Anders *tuſſchen kuſſen en geeſſelen is groot onderſcheid.*

(158) *Hy wil den Paus in den ban doen.*

De Paus, als een God op aarden, en Stadhouder van Chriſtus, zo Romen wil, is boven allen ban, en kan alle andere verbannen. Al ſleepte hy duizenden van zielen ter helle, niemand zoude durven zeggen, heilige Vader, wat doet gy? naar de taal zijner vleyers.

(159) *Hy is zo Paapſch als Duk d' Alfs hond. Die at vleeſch in de vaſten.*

Dus zegt men boertende. Men zegt van ymand die zeer biteer en hardnekkig Pausgezind is, *Hy is paapſch als Duk d'Alf.* Deze Bloedhond heeft zyn gedachtenis gehaat en vervloekt in ons Vaderland gelaten. Maar zyn hond maakte geen onderſcheid tuſſchen Paapſch of Geus, als 't op een vleeſch eeten aanquam, ſchoon het was op een vrydag, of in de vaſten, wanneer hy 't maar krygen kon.

(160) *Met vragen komt men te Romen.*

't Wil zeggen, door vragen en vernemen komt men te recht. Maar men vind'er wel, die *vragen naar den bekenden weg. Door vragen word*

men wijs, of onwaard. En *een zot kan meer vragen, dan zeven wijzen konnen beantwoorden.*

(161) ***Hy is te Romen geweeſt, en heeft den Paus niet geſien.***

Dat paſt men toe op ymand, die ergens geweeſt is, zonder het merkwaardigſte te beſchouwen. Daar voor houd men de Paus te Romen.

(162) ***Hoe nader Romen, hoe ſlimmer Chriſten.***

Hier toe geven de zeden van 't Roomſche Hof reden. Doch 't is ook by ons maar al te veel waarheid: *Hoe nader by de Kerk, hoe laater en zeldener daar in.*

(163) ***Draagt uwen vriend tot Romen, en zet hem wat onzacht neder, gy hebt uwen dank weg.***

Dit geeft te kennen, eene kleine opgevatte belediging doet alle voorgaande weldaaden en dienſten by veele vrienden vergeten. 't Is genomen van de bygeloovige bedevaarden, die na Romen gedaan worden, om den aflaat te verdienen in der Pauſen Jubeljaar, enz. mits dat zy *ten offer komen.*

(164) ***'t Beſte geloof is gereed geld.***

Dat is dubbelzinnig. 't Geloof beduid wel de beleden waarheid, of Religie, en de deugd des geloofs. Insgelijks dat men vertrouwt word, of *credit* heeft. 't Spreekwoord kan op beide paſſen. Wat zyn'er al, aan welke *Paaps of Geus* niet verſchilt, dewijl zy 't ſlechts *houden met den brouwer en den bakker. Geld, geld is de leus.* Daar om zouden zy de Religie en hun ziel verkoopen, en zelf den Duivel dienen. Romen is die groote Koopſtad, beſchreven Openb. 18: 10—. Voor geld is daar alles veil, en wie maar geld brengt, welkom. Gereed geld baart ook het beſt *credit*; als men heeft *ſpecies in manibus, boter by den viſch*, en *zyn borge in zyn zak heeft.* De *præſentibus gaudet Eccleſia.*

(165) ***Hy gelooft dat de Kerk gelooft.***

Dit zegt men van ymand, die zich het onderzoeken en verſtaan der geloofswaarheden weinig bekreunt, en daar omtrent geruſt is op andere. Zodanig is het gewikkelt gelove der Papiſten, 't geen van hen aangeprezen word door de vertelling van een koolgraver; van wien dat *het koolbranders geloof* genaamt word. De Duivel quam om dezen te beſtrijden in zyn geloove, en vraagde: *Wat gelooft gy? Dat de Kerk gelooft* antwoorde de Koolgraver. *Wat gelooft de Kerk?* vraagde de Duivel

vel weder. *Dat ik geloove*, zei die zwarte kookman. Dit duurde zo lang over en weder, dat de Duivel het moede wierd, en met een ſtank ſcheidde; latende den koolgraver met zyn geloove, van 't geen de Kerk geloofde, ongemoeit. *Riſum teneatis amici.*

(166) *Hy ſlacht de koſter, hy zegt Amen.*

Dat is, hy ſtemt ſlechts toe, *'t is een amenzegger, een jabroër.* In 't Pausdom antwoord de koſter amen op 't geen de Paap uitſpreekt. Hier van is 't oude ſpreekwoord: *Hy zegt daar amen toe, de Koſter een braspenning.* Dit zal zien op een *koperen zielmis.*

(167) *Koſters koe weid op 't Kerkhof.*

Zy heeft dan een voorrecht boven andere koeyen, gelijk Sint Teunis verken, om dat haar meeſter koſter is. Dit brengt men over tot andere dingen. *Alle Officien*, of *Ampten, zyn ſmeerig.* Zo zei de *koſters wijf, doe zy een eindje kaars in de kerk kreeg.*

(168) *'t Laatſte olijſel geven.*

Dit zegt men van het laatſte, dat men aan ymand beſteed, en waar mede men hem laat heenen vaaren. Zo geſchied in 't Pausdom, dewijl men hoopelooze kranken, voor 't laatſte gerecht, dus geſmeert naar 't Vagevuur zend. Maar zoude dat geen *oly in 't vuur* zyn?

(169) *De kogel is door de Kerk.*

Dit wil zeggen, daar word niets meer ontzien. De reden van dit ſpreekwoord kan zyn, om dat men in 't Pausdom zonderlinge eerbied heeft voor de kerkgebouwen, en gelooft dat de Heiligen, waar aan die zyn toegewyd, en welker overblijfzels men daar in bewaart, zeer worden beledigt en vergramt, wanneer men die beſchadigt. Hierom plegen de kerken in belegeringen en verwoeſtingen verſchoont te worden. Is dan de kerk zelf aangetaſt en doorſchoten, 't is een blyk, dat men door geen ontzag word afgeſchrikt, en nu alles durft ondernemen. Die het heilige niet ſpaart, en de reeze daar voor afgelegt heeft, zal dan het ongewyde noch minder verſchoonen. Dit word toegepaſt op zulke, die door eenige ſtoute daad zich ontdekt, en het wederhoudend ontzag afgeworpen hebben, om dus voort te gaan.

(170) *Hy riekt naar den mutſaard.*

't Wil zeggen, hy is verdacht. Dit ſpreekwoord is ontleent van 't ketterbranden. Nu zouden veele *zich om 't geloof niet laten branden.*

Hy

(171) ## *Hy zal geen kettery in 't land brengen.*

Dit zegt men van ymand die de ſchranderſte niet is. Zo zegt men ook : *'t Synode van Dordrecht zal om zynen t'wil niet gehouden worden.* Ketters plegen vernuftige en liſtige geeſten te zyn , volgens het ſpreekwoord: *Geen ketter zonder letter.*

(172) ## *Hy gelooft geen Heiligen , of zy moeten mirakel doen.*

Dit zegt men van ymand , die niet lichtgeloovig is , om zich met bloote woorden te laten paayen , en ſlechts *te gelooven dat de Roomſche Kerk gelooft.* Doch wat ontwyfelbaare mirakelen de Heiligen gedaan hebben , kan men lezen in de Gulde Legende , en diergelyke ſchoone boeken voor Katholyke Kerſtenen. 't Is waar, de Geuzen zeggen , dat *is met ſpek geſchoten*, en onbeſchaamdelyk gelogen , maar daar om heeft de heilige Vader de Paus hen ook als ketters in den ban gedaan.

(173) ## *Hy moet na Sint Reinuit.*

Dat wil zeggen , hy moet bankeroet ſpelen , 't zal kaal en beroo met hem uitkomen. Hier toe verziert men *Sint Reinuit* , als den naam van een Land , genoemt naar zulk een Heilig. Ziet mijne Fakkel , bladz. 336. in *Sint Reinuit* Dewijl doch naar 't oude ſpreekwoord , *geen heilige zonder misdag is* , zo zal deze Heilig , te gelijk met *Sint Nimmermeer* , en *Sinte Jut* , en andere diergelyke, die van 't gebruik dus gecanonizeert zyn, hun beurt op *Allerheiligen dag* mede hebben. By ons zegt men ook van zulke *Sinte Reinuit* vaarders : *De peper waſt al op zynen rug of hy zal ons peper moeten* ; dewijl *Ooſtindien het voorland* van die borſſen pleegt te zyn. Doch eer 't zo verre komt , zyn zy gewoon , *Sint Lorreen kaars te ontſteken* , dat is te lorſſen en borgen , zo lang *Jan Credo niet dood*, en *de kerfſtok geen yzer geworden is.*

IV.

SPREEKWOORDEN uit oude meeningen, en gewoonten.

(174) *Houd u op de beenen, zo en word je van de Nachtmeer niet bereden.*

Dit zegt men in boerte, als men wil dat ymand aan de gang zal blyven. De *nachtmeer* is geheten eene benauwtheid in den ſlaap, als of iets op ymands lijf lag, 't geen hem zeer zwaar drukt, terwyl men worſtelen en roepen wil, maar niet kan. Dit heeft tot eene natuurlijke oorzaak grof bloed, en een geprangden adem. By onze aloude Heidenſche voorvaderen was, *mair*, *mara* of *mare* een nachtſpookzel. Diergelyke waren de Alven, of witte wyven, de Nekker, Kabautermannekens, en meer zulk geſpuis; waar by men ook de weêrwolven mag ſtellen. Deze meeren en alven vertoonden zich, zo zy geloofden, als wyven, en drukten zelf wel ymand dood. Ook zogen die, gelijk men beuzelde, den kinderen in de wiege het bloed wel uit, of namen die weg, en leiden de haare in de plaats, die dan de moeders zeer plaagden door geduurig ſchreeuwen, en zich te bevuilen. Deze noemde men *wiſſelkinderen*. Hier van zyn de bullebakken en bytebaauwen geſproten. In laater tyden onder de duiſternis van 't Pausdom, ſchreef men dat nachtdrukken aan eenen Duivel toe. Zo bleef het oude heidenſche gevoelen in wezen. Hy nu die gaat, blyft wakker, en is dus van zulk een nachtmeer vry. Op zulk een wyze zegt men: *Blyft op uw billen zitten, zo kruipt'er geen muis in.*

(175) *Hy is met een helm geboren.*

Dus drukt men uit, hy is gelukkig, alles gelukt hem wel. Men geloofde dat met dit hoofddekzel ter wereld gekomen te zyn, een voorteken van geluk was: als ook, dat zulke gezigte konden zien, enz.

(176) *Rooden baard, Duivels aard.*

Men zeide, dat Judas een rooden baard gehad heeft, en hield daarom een rooden baard voor een merkteken van een quaadaardigen menſch. Doch de oorſprong ligt hooger, dewijl roodhair al by de Heidenen verdacht was. Daar mede paruikten zy den ſchimper Zoilus. De Joden zeggen, dat alle; die poeder van 't goude kalf indronken, Exod. 32: 20. roodvoſſen wierden.

177 *De kop ſtaat hem kroes.*

Dat is, ongezint en verwert. Men meende, dat kroes of gekrult hair een teken was van een' hoofdigen en oploopenden inborſt. Dus zegt het ſpreekwoord, *Gekrult hair, gekrulde zinnekens*, en *Hy is daar te kruls toe*, dat is, te ſtijfkoppig en gemelijk.

178 *Hy heeft een wild haar in den neus.*

Men geloofde, dat hairige neusgaten merktekenen zyn van een' ſtoutmoedigen en wilden aard.

179 *Hy is half zalig.*

Dat wil zeggen, half gek, om dat men ſimpele menſchen aan de jonge kinderen gelyk ſtelt, die niet daadelyk (zo men acht) zondigen. Zo is ook het ſpreekwoord: *Mal geborene zondigen niet.* Men zegt van zulke mede, *'t Is een half ſlagje.*

180 *Hy is zeſtig.*

Dit wil uitdrukken, hy ſuft, *'t ſchort hem in 't hoofd, hy is in de herſſens gepikt.* Maar waar komt dat ſpreekwoord van daan? 't Zal zyn, hy is zeſtig jaaren oud. Oude lieden ſuffen, en worden weder kindſch. De ſchrandere vlugheid des verſtands pleegt na de zeſtig jaaren af te nemen. Zo was by de Latijnen een ſpreekwoord, *Sexagenarius de ponte*; dewijl zulke die zeſtig jaaren oud waren, niet meer wierden toegelaten om te ſtemmen in gemeene Volkvergaderingen. Van zo een zegt men dan, *Hy is de wereld niet langer nut.*

181 *De gekken krijgen de kaart.*

't Wil zeggen, de gaven van 't geval worden wel als blindeling uitgedeelt, zo dat niet de wijſte, maar narren, daar mede wel meeſt worden begunſtigt. Hier mede komt over een, *Gelukkige gekken beboeven geen wijsheid.*

182 *'t Is een vreemde Griek.*

Onze Voorouderen moeten al goede kennis en ondervinding gehad hebben van de vieze zeden en herſſenen, die onder de Grieken gevonden wierden, om dat zy daar van zulk een ſpreekwoord hebben gevormt.

183 *'t Hair van den hond daar weder opleggen.*

Dit is een zuipers ſpreekwoord. 't Wil zeggen, die hoofdpyn heeft van

van verbuiſtheid, moet die door op 't nieuw te zwelgen verdryven. 't Is ontleent van 't ſpreukje, dat men de wonde, die door een hond gebeten is, kan genezen, als men van zyn hair daar op legt.

184 ***Met dien mond moet gy wijn drinken.***

Dus zegt men van ymand, die iets goeds en wenſchelyks verhaalt. Al van ouds plagt men aan die iets aangenaams boodſchapten, een goed onthaal te doen, en vereering te geven. Daar van is ook 't ſpreekwoord: *Boodenbrood verdienen.* Tot die gewoonte behoort mede het ſpreekwoord, 't geen men gebruikt, als ymand anders zegt, 't geen wy op de lippen hadden, en zo eerſt het bodenbrood verdient: *Gy zult eer wyn drinken, dan ik.*

185 ***Een liedje zingen op zyn eigen hand.***

Dit is overgenomen van 't oud gebruik, wanneer elk, tot vermaak van 't gezelſchap, in gaſteryen, iets voor zich zelf moeſt zingen. Doch *een kort liedje is haaſt gezongen.* Maar *een goed liedje moet men dikwijls zingen.*

186 ***De oude deuntjes zyn de beſte.***

Dus pryſt men oude dingen boven de nieuwe: gelyk men zegt, *De jonge verbeteren de ouden niet.* Men prees al van oudts oude Vrienden, oude wyn nu en oud geld. Ik voeg 'er met recht *de oude Waarheyd* by. Zoude het ſpreekwoord zyn, om dat de aaloude gezangen de gedenk- en wetenswaardigſte zaaken plagten te behelzen. Hier toe vind men ook verſcheide Liederen en Pſalmgezangen in de H. Schrift. Dit was mede de gewoonte by onze aloude Voorvaderen, die geene andere geheugſchriften hadden, en de daaden hunner Goden, Helden, wijsheid, wetten, enz. in hunne plegtelyke byeenkomſten zongen, en aan de kinderen voorleerden. Zo waren dan die oude deuntjes zeer goed en nuttig; daar de ſtoffen der nieuwe meeſt enkel ydelheden, dertelheden en grollen zyn. Of zyn de oude deuntjes de beſte, om dat men de oude wyzen beſt weet? Of brengt het geene men van de Grootmoeders geleert heeft, eenige achting mede? Immers zo is een ſpreekwoord by de Latynen: *Haud canit paternas cantilenas*, hy zingt zyn vaders deuntjes niet. Dat wil zeggen, hy volgt zyn vaders zeden niet. *Hy heeft geen aardje naar zyn vaartje.*

187 ***Om den deun.***

Dat wil zeggen, om de klucht. Men pleegt wel deuntjes, dat is liedjes, te dichten en zingen van eenig ſnaaks voorval. *Om den deun*

iets doen, is dan om de klucht, om de drollige en belachelyke zaak, waar van wel een deuntje zoude gemaakt worden. Ziet de Fakkel in *Denn.* bladz. 64.

188 *Hy zal daar geen liedjes van dichten.*

Dit ſpreekwoord gebruikt men van ymand, die iets wel verzwygen zal, om dat het niet tot zyn voordeel is. Men dicht, en zingt liedekens langs de ſtraat, om iets wereldkundig te maken, en in gedachtenis te bewaren. Dus zyn'er ook vreugdegezangen, die op een anderen toon gaan dan de *kommerzang*, of als men *klaagliederen zingt.*

189 *Super nagelum.*

Dit ſpreekwoord is ontſtaan uit de oude gewoonte in 't drinken van gezondheden, enz. dat men 't uitgeledigde glas op den nagel van den duim omgekeerde, tot een blyk, dat'er geen droppel overgebleven was. *More Palatino.*

190 *Den bezem uitſteken.*

Dat drukt uit kermis houden, of mooi weêr ſpeelen. Zoude dat ſpreekwoord wel geſproten zyn van baldaadige en uitgelaten dronkaards, die wel een herberg ſchoon maken, door alle die van hunne makkers niet zyn, daar uit te jagen? Deze plagten wel een bezem uit te ſteken; gelyk zy ook wel een mes ophingen, om uit te dagen al wie met hen een ſneedje wilde leggen. Op die wyze leeſt men, dat de Hollandſche ſchepen in een oorlog tegen de Ooſterlingen bezems op hunne maſten voerden, tot een teken, dat zy de zee van zulke roovers wilden ſchoon vagen.

191 *'t Is onder de roos.*

Dit zegt men van dat in vryheid en vriendſchap, onder goede vrienden geſproken, of gedaan word, en waar van geen nadeelig gewag moet geſchieden. Hier toe wierd ouds tyds wel een roos geſchildert boven de tafel, waar rondom de gaſten zaten. 't Gebeurde moeſt niet verbreid worden, maar daar blyven.

192 *Den voet op den nek zetten.*

Zo plagten overwinnaars wel te doen, tot ſmaadheid van die zy geheel nedergevelt en overwonnen hadden. Ziet Joſ. 10: 24. Andere voorbeelden zyn bekent. Dit word overgebragt.

193 *Ymand onder de knie krijgen.*

Dat wil zeggen, geheel te onderwerpen aan zyn magt en welgevallen. 't Is genomen van de worſtelaars, die hunne wederſtrevers te gronde geſmeten hebben.

194 *Ymand een voetje lichten*, of *beentje zetten.*

Dat is, hem doen vallen, en ter neder werpen. Zo werpen worſtelaars malkanderen met eene behendigheid ter aarden.

195 *Houd uw beentje ſtijf.*

Dat wil zeggen, ſta vaſt, en laat u den voet niet lichten, Sta op uw ſtuk, ſta pal.

196 *Ymand in den ſchild varen.*

Dat is hem van na by onder de oogen zien en aantaſten, gelyk geſchiedde in de oude ſtryden met ſchilden en zwaarden. Dan zocht men ymand zynen ſchild te ontweldigen, of daar onder te komen.

197 *Iets in zijnen ſchild voeren.*

Dit ſpreekwoord is genomen van de ſchilden, waar op beelden, of iets diergelyks, plagten geſchildert of gegraveert te zyn, waar uit men den eigenaar, ſchoon in 't beſloten harnas, kende. Hier door drukten zommige ook wel zinnebeeldig uit, wat zy voor hadden, of waarvoor zy wilden geacht zyn. Zo kregen de wapenſchilden, of Stamwapens, hunnen oorſprong.

198 *Hy is grootſch in zijn wapen.*

Dit zegt men van die den grootsaard ſpeelt. 't Ziet op de Stamwapenen van den Adeldom, die zeer praalt in hunne wapenſchilden met Leeuwen, Arenden, en diergelyke beeldeniſſen, en boven, om, en nevens dezelve met kroonen, helmen, degens, yſere handſchoenen, ſpooren, gebiedſtaven, wapenrokken, banderollen, quartieren, en diergelyke ſnorrepypen. Dit willen insgelyks andere wel navolgen. Men zegt ook van zulk een: *Hy is van den grootſchen Duivelbezeten.*

199 *Daar loopt een ſtreep door.*

Een ſchuinſe ſtreep door een Stamwapen, is 't merkteken van baſtaardy. Dit word op ymands herſſens toegepaſt, als daar aan wat hapert. Dus zegt men wel: *Hy heeft een ſtreep door zyn herſſens, zo dik als een kabeltouw.*

200

Ymand onder de oogen zien.

Dit zegt, zich onbeſchroomt en van na by tegen hem ſtellen. 't Is ontleent van kampioenen, die van na by met malkanderen in den ſtryd treden.

201

Voet by ſtek zetten.

Dit acht ik genomen te zyn van die in een tweegevecht voet tegen voet zetten, en niet te ruggen wyken van het voorgeſchreven perk: gelyk zo de Latynen zeggen, *collato pede pugnare.* 't Word overgebragt tot ymand die ſtand houd, en niet dienſt in eenige zaak.

202

't Is kamp op.

Dit zegt men van twee dingen, die malkanderen evenaaren, en van een gelyk vermogen zyn. 't Is ontleent van twee kampvechters, die malkanderen opwegen, zo dat geen van beide de overwinning behaalt.

203

Een torn op ymand doen.

Dit is afkomſtig uit de tournooiſpelen, waar in gewapende Ridders met hunne gevelde ſpeeren op malkanderen renden.

204

Vit den zadel lichten.

Dit heeft den zelven oorſprong. Die ymand door dat ſpeerrennen uit den zadel konde ſtooten, was overwinnaar in dat vechtſpel. Zulke wierden dan *zandruiters*, of *ruiters te voet.* 't Word verder toegepaſt.

205

Den gantſchen dag gevochten, en niemand gezien.

Dit komt overeen met *in de lucht te ſchermen*, of *tegen zyn ſchaduw te vechten.* 't Spreekwoord ſchynt genomen van de Andabaten, een zoort van oude kampvechters, die blindelings ſtreden. Anders zoude men konnen denken op de jonge Romeinſche ſoldaaten, die zich oefenden door een houten paal wel dapper te houwen en kerven. Paſte op zulke helden niet: *'t is een hart man op een weeken kaas.*

206

Hy heeft de Papegaai afgeſchoten.

Dat is, hy gaat met den prijs ſtryken, hy heeft het ſpel gewonnen. 't Is genomen van dat bekende ſchuttersſpel. Die den vogel van de ſtang ſchiet, is Koning.

(207) ***De prijs is daar van nog te geven.***

Dit zegt men van een zaak, die wel goede beginſelen heeft, maar noch niet ten einde gebragt, en zo lange noch onzeker is. Dit is genomen van de Griekſche en Romeinſche ſpeelſtrijden, waar in de overwinningprijs niet voor 't voleindigen en afkampen toegewezen en gegeven wierd. Vergelijkt 2 Timoth. 2: 5. en 2 Tim. 4: 7, 8. *Een goed begin heeft een goed behagen: maar het einde moet den laſt dragen.* Hier geld dan: *Verkoopt de beerenhuid niet, voor dat gy den beer gevangen hebt*; uit de aardige fabel van Æſopus. Op die wijze zeggen wy: *Men moet geen haring! roepen, voor dat hy in 't net is. Roep geen moſſelen! voor dat gy aan land zijt. Roep geen hei! voor dat gy over zijt.* Anders kan men dikwyls *zyne rekening qualyk maken.* De ouden zeiden meer naar de waarheid, dan naar de wetten der rymkomſt: *Niemand moet zich beroemen, al ſtaat zyn hof vol ſchoone bloemen, want in een nacht komt wel een rym, waar door al zyn ſchoone bloemen bedorven zyn.*

(208) ***Daar is 't ſpel nu op den wagen.***

Dat wil zeggen, 't werk gaat nu aan. De ouden Redenrijkers plagten hunne batementſpelen op wagens om te voeren: 't geen al van aalouder afkomſt is. De Grieken en Romeinen plagten ouwelings in hunne blyſpelen op zulke omgevoerde toneelwagens de gebreken en misbedrijven van bekende perſoonen zeer naakt en opentlyk, zelf met melding der naamen, tot ſchimp en lach der kijkers voor te ſtellen. Hier in vond het volk groot behagen; en die dus tot een ſpel op den wagen quam, wierd lelyk als aan de kaak gezet, en geraakte op de tong van yder. Ziet Erasmus in zyne *Adagia*, over 't ſpreekwoord, *de plauſtro loqui.* Hier mede komt in zin overeen: *Daar heeft men nu het gegooi in de glazen.*

(209) ***Hy neemt geen blad voor den mond.***

Dit zegt men van ymand, die vry uit en onbewimpelt eenen anderen zijne feilen en misbedrijven onder den neus wrijft. 't Is geſproten uit de gewoonte der oude toneelſpelers, die voor 't uitvinden der mombakhuizen hunne aangezichten met vygebladeren bemaskerden, en dus allerlei ſchimpredenen van hunne wagens, tegens wien 't hen luſte, uitſpraken. Zoude dat bedekzel zynen oorſprong al niet hebben Gen. 3: 7? Die dan geen vygeblad voor den mond neemt, ſchaamt zich niet over zyn gezegde. Hier mede komt overeen, *Juffer uit den mond ſpreken.*

(210) ***Met den gek beſluiten.***

Dit is ontleent van de ſchouwſpelen op het toneel, die met een zotteklucht plegen geeindigt te worden.

Beele

211

Beele ſpelen.

Dat wil zeggen, zich weg maken. 't Is genomen van de ſpookverſchijnzels, die verdwijnen. Ziet myne Fakkel, bladz. 25, in *Beele.*

212

Daar zou de Droes meê ſpelen.

Dit wil zeggen, 't zoude ſpookzel of tovery moeten zyn. Het zelve is, *Daar zoude meer dan een meê ſpelen.*

213

't Is een heet yzer om aan te taſten.

Men gebruikt dat van een zwaare en moeyelyke zaak. Ik gis, dat het ſpreekwoord ſpruit uit de oude en Godverzoekende onſchulds proef, die genoemt wierd het Ordel. Ymand die dat onderging, moeſt na eenige bezweeringen, en andere plegtelykheden; een gloeyend yzer in de hand nemen, en dat eenige ſchreden verre dragen. Brandde hy zich, dan hield men hem voor ſchuldig. By de Heidenen is iets diergelyks in gebruik geweeſt. Anders, alle heet yzer is onhandelbaar. Men zegt daarom ook, *'t Is een heet hangyzer*, hoedanige boven 't vuur warm worden. En daarom, *Heet yzer en meulenſteenen moet men laten liggen.*

214

God helpt den ſterkſten.

Dit heeft mogelyk een gelyken oorſprong. Het kampgevecht was mede zulk een proeve. Den overwonnen hield men voor ſchuldig, en den verwinnaar voor onſchuldig, als die dus bleek God aan zyne zyde, en tot helper te hebben.

215

Zyn rug jeukt.

Dat wil zeggen, hy heeft luſt om ſlagen te krygen. Maar van zulk een, die graag een krabbelvuiſtje zou leggen, zegt men, *zyn vuiſten jeuken.* Dit ſpruit uit dien ouden waan, dat het jeuken der leden iets voorbeduidde; hoewel de bedelaars daar op weinig ſtaat konden maken. Men zegt ook, *myn tanden jeuken*, als de hongerige maag *alarm* roept.

216

Ymand by de ooren krijgen.

Dit kan het zelve zyn met *ringelooren*, overgebragt van de honden, die men by de ooren trekt. 't Kan anders ſpelen op de oude gewoonte by de Romeinen (van welke dit ook in deze geweſten, met hunne wyze van rechtspleging kan ingevoert zyn) dat ymand, die eenen anderen voor de Vierſchaar daagde, 't geen elk zelf op de ſtraat in 't ontmoeten mogt aanzeggen, hem by 't oorlelletje trok, op dat hy de dagvaarding niet en zoude vergeten; want het oor was aan de geheugenis toegewyd.

Te

Te dier zelver tijd nam de dagvaarder ymand der byſtanders tot getuyge, en trok dien mede by de oorlel, op dat hy die zaak gedachtig zy. Hier van kan onze gewoone uitdrukking, *Ten oorkonde*, geſproten wezen. Maar ſterke wijn, of bier, *vat* wel *ymand by de ooren*, als het die warm en rood maakt. Doch zulke zyn geen oor-, maar keelgetuigen.

(217) *Ymand een dagvaard beloven.*

Dat wil zeggen, eene dagvaarding, eene daging voor den Rechter, tegen eenen beſtemden dag, (Ziet de Fakkel, bladz. 59. in *Dagen*,) en komt overeen met, *Ik zal hem voor de roode deur doen komen, Ik zal hem de blaauwe trappen doen opgaan:* 't geen beide ziet op het Rechthuis. Beloven word dan genomen voor dreigen. Zo zegt men ook, *Ik beloof hem een dag*, en *ik beloof hem een dageraad*, dat mogelijk van dagvaard verbaſterd is. Dit word in een ruimer zin gebruikt voor wraak-of ſtrafbedreiging, gelijk wanneer men zegt; *Hy zal'er van hebben.*

(218) *Men zal daar niet lang morgenſpraak over houden.*

Dit wil zeggen, men zal die zaak zonder veel beraadſlagen, of beredeneeren afvaardigen. 't Was de gewoonte van onze aaloude Voorvaderen, naar de wijze der Duitſchen, dat zy, als'er zaaken van gewigt, en die 't Gemeenebeſt betroffen, te behandelen waren, des avonds en 's nachts byeenquamen, en onder 't ſtorten van groote en volle bekers, openhertig en onbewimpelt elk hun gevoelen zeiden; doch dan wierd'er niets beſloten. Na 't uitſlaapen van dien roes, quam de Vergadering des morgens weder te zamen; en dan wierd met nuchtere en bedaarde zinnen alles nader overwogen, en vaſtgeſtelt wat men doen zoude. Daar van wierden van laater tijden zulke byeenkomſten om gemeene Lands, Stads, of Dorps zaaken te overleggen, en af te doen, genoemt *Morgenſpraaken*, dewijl de morgenſtond daar toe gebruikt wierd. Zo *hield men* dan *morgenſpraak*. 't Was ook een oud Spreekwoord: *Met groote Heeren moet men geen lange morgenſpraak houden.* Hier aan was niet ongelijk: *Groote Heeren zal men groeten, maar zelden ontmoeten.* Tot die aaloude gewoonte van 's morgens beſluit te nemen, kan men mede brengen het ſpreekwoord, wanneer de zaak meer overleg en tyd vereiſcht: *Ik zal my daar een nachtje op beſlaapen.* De Latijnen zeggen: *Conſilium de nocte.*

(219) *Men zou hem uit de kool niet jagen.*

Dit zegt men van een klein onnozel mannetje in 't oog. Ik gis dat hier in ſchuilt het verzieringje, dat de kinderen uit de kool komen; en

zo wil het te kennen geven, dat men zulk eenen noch wat in de kool zoude laten, om meer te groeyen. Anders mag men denken op de gelijkenis van een haasje, dat uit de kool gejaagt word om het te vangen; als waare zulk een noch niet waardig gevangen te worden.

220

Goed ronds, goed Zeeuwſch.

Dat wil zeggen, die een vriend is van de oude en ronde waarheid, is het ook van de Zeeuwen, die zodanige zyn. Immers zo plagt en beboort het te wezen. Ziet de Fakkel, bladz. 308, in *Rond.*

221

Hy ſpant de Kroon.

Dit wil zeggen, hy munt uit boven alle. Dit ſchijnt ontleent te zyn van de diademas of hairbanden, welke de Koningen ouds tyds, in plaats van kroonen, om hunne hoofden bonden. *Spannen* is ook ſtyf toebinden, en daar van *ſpange* voor *ſpanninge*, een band. Zo is de *Vierſchaar ſpannen*, die aanbinden, verbinden, vaſt maken. *De kroon ſpannen*, is dan Koning zyn.

222

't Is een niesvriend.

Dit is genomen uit de gewoonte, dat men wanneer ymand niet, den hoed afligt, en zegt, *God zegene u*, of *wel bekome 't u.* Ziet hier voor het ſpreekwoord *Wel bekome het u.* bladz. 16. Dit pleegt te geſchieden van alle, die daar by tegenwoordig zyn; maar uit een enkele ſleur van borgerlijke beleeftheid: gelijk men zegt, *Myn Heer, uw ootmoedige dienaar.* Men plaatze deze *niesvrienden* by de *tafelvrienden.* Met waarheid word ook gezegt: *'t Zyn niet al ymands vrienden, die op hem lachen.*

223

Met ymand heulen.

Dit zegt, met ymand zamen doen, het daar mede houden, zich daar by voegen. Dit zoude zeer wel konnen geſproten zyn uit die overoude gewoonte onzer aaloude voorvaderen, dat verſcheide huisgezinnen zich byeen voegden in een gemeen hol, tot onderlinge bywooning en beſcherming. Dit word dan verder toegepaſt. Ziet het Vervolg der Fakkel in *Heul.*

224

Ik breng het u eens.

Met die woorden plagt men malkanderen toe te drinken: welke mode nu zeer afgegaan is. De oorſprong daar van is zeer oud, en reeds bekent in de ſchriften van Homerus.

De

(225) *De fooi geven.*

Dit zegt een afſcheids onthaal, dat byzonder op drank word toegeeigent, ſchoon 't ook in een ruimer zin gebruikt word, dus *geeft men ymand een fooitje*. Ziet het Vervolg der Fakkel in *fooi*. Maar als ymand de *Rotterdamſche fooi* krygt, gaat dat zo vriendelyk niet toe, want men zegt, dat is een dikke neus, met twee blaauwe oogen. Waar om dat juiſt een Rotterdamſche fooi is, kan ik niet raaden. Men *houd* ook elders *wel winkel*. Ik denk dat het ſpruit uit eenig byzonder my onbekent geval.

(226) *Hy heeft witte voeten.*

Dus zegt men van ymand, die ergens geacht en aangenaam is. 't Is genomen van paarden met vier witte voeten, die al van ouds, als mooi, in waarde plagten te zyn. Zo is ook een ſpreekwoord: *De konſt heeft vier witte voeten.*

(227) *Ik ſteek daar myn zegel aan.*

Dat is, ik houde dat voor waarachtig, en geef daar aan myne toeſtemming en goedkeuring. 't Is ontleent van de koopbrieven en diergelyke, waar aan elk der Schepenen tot bekragtiging hun zegel hangen. Maar de zaak gaat zo vaſt niet, waar op men toepaſt, *Hy heeft het zegel daar van aan zyn hemd*. Beter is 't als men zegt, *'t Is bezegelt laken*, daar het zegellot aan is.

(228) *Hy houd den gek in de mouw.*

Dit wil zeggen, hy houd zich verborgen. Ouds tyds droeg men zeer wyde mouwen, waar in men gemakkelyk iets konde verſchuilen. Daar van is ook, *Hy ſchud dat uit de mouw*, *Hy laat den aap uit de mouw ſpringen*, enz. Men zegt ook: *Hy heeft ze achter de ooren.*

(229) *Men moet de gelegentheid by 't hair grypen.*

De ouden hadden die verbeeld als een maagd, voor met haier tuiten, en achter kaal. *Fronte cappillata eſt, poſt eſt occaſio calva.* Hier van is dit ſpreekwoord: *Die de gelegendheid van vooren niet aangrijpt, heeft daar aan van achteren geen vat.*

(230) *Hy ſlacht de beul, hy eet alleen.*

Wil ymand geen diſchgenoot van een beul zyn, 't zal een afkeer uitdrukken. Maar Koningen plegen ook alleen te eeten, en dat zal een teken zyn van bovenwaardigheid. Zo ſpeelt de inbeelding met dezelve

zaaken. Dit was ook de gewoonte van de aaloude Duitſchen. Zy zaten met malkanderen in 't ronde op den grond neder, op matten, huiden, enz. volgens hunnen rang. De eerſte en waardigſte plaats was naaſt het vuur. Hier op ziet dat ſpreekwoord noch by de ouden: *Die beſt gekleed is, naaſt den vuure.* Hier van is ook, *Elk in zyne Rang*, dat van *ring* gekomen is. Maar elk had zyn eigen laag en rond drieſtapelig tafeltje voor zich met een ſchotel, waar in geſchaft was naar yders waardigheyd. Zo had ook elk zyn eygen beker. Zy gebruikten echter alle maar een mes, doch bedienden zich daar van minder, dan van hunne handen en tanden, door ſcheuren en knaagen van groote ſtukken vleeſch, die zy proper in beide hunne vuiſten greepen, als waren zy in een leeuwengaſtmaal. Het ontleden en voorſnijden naar de konſt, was doe by hen noch geen mode.

231 *Veel verhuizen koſt veel bedſtroo.*

De reden is, om dat men het oude niet mede voert, maar t'elkens nieuw moet bekoſtigen. Hier onder worden ook andere verhuizingkoſten begrepen. Zekerlyk behoefden onze aaloude Duitſche voorouderen dikwyls verſch bedſtroo, dewijl zy yder Jaar van woongeweſt moeſten verwiſſelen, en zich begeven naar zulke akkeren en velden, als aan elk door de Overheden wierden toegedeelt. Doch zy hadden weinig beddetyken of peuluwen op hunne wagenen te vervoeren, vermits zy maar in licht opgeſlagen hutten, by hun vee, op ſtroo, bladeren, marten, en huiden, gelyks vloers, nederzaten, en zich tot ſlapen leiden, 't geen hen ook de koſten van beſteden, ledekanten, en geplooide behangzels dede ſpaaren.

232 *Jan Alleman.*

De ouden zeiden niet onaardig, *Heer Omnes. Jan* is een gemeene naam, b. v. *Jan Rap, Jan de Waſſer*; enz. *Allemannen* wierden genaamt een zamengeroi mengelmoes van volk, die uit Gallien, nu Vrankrijk, zich in een geweſt van Duitſchland had neergeſlagen. Andere meenen dat zy een t'zamenvloeying uit verſcheide Duitſche volkeren zyn geweeſt. Dit wilde zeggen, een rommelzoode, allerlei mannen onder een, mannen van alle ſoort. Of dit ſpreekwoord daar op ſpeelt, kan men overwegen. Want uitwerking een misbevatting van den naam Alleman te Vliſſingen had, verhaalt ons E. van Meteren, over't jaar 1572.

233 *Hy moet verganzen.*

Zo zegt men, wanneer ymand ergens voor de eerſte maal komt. Dit is verbaſtert van *verhanzen*, of *verhenzen*. 't Wil zyn, hy moet uit den

den *hensbeker* drinken. Ziet daar van de Fakkel, bladz. 129. in *Hans*, Doch deze moet dan 't gelag betalen.

234 *Schrijft daar vry een P voor.*

Dit zegt men van iets, dat men zekerlyk quyt moet achten. Ik gis dat P wil betekenen *perut*, of *perdu*, verloren. 't Is mogelyk niet ongegrond te denken, dat dit ſpeelt op de oude wyze van 't ſtemmen der Rechters by de Grieken en Romeinen. Deze ontfingen drie berdekens, elk beſchreven met eene letter, de aanvang van een woord. Dit was by de Grieken T, Th, en A. By de Romeinen A, C, en N. L. De T by de Grieken, en A by de Romeinen ſprak vry. Th by de Grieken, en C by de Romeinen, veroordeelde. Maar A by de eerſte, en N. L. by de laatſte, ſtelde de zaak noch uit, tot nader licht. Deze griekſche letter *theta*, by ons *th*, wierd genaamt de zwarte, of ongelukkige. Wanneer die van de Rechters voor ymands naam geſchreven wierd; 't was te zeggen, dat ze hem ter dood verwezen. Zo mede, het getekende met die letter droeg het brandmerk, dat het afgekeurt wierd. Nu ſchynt de P eenigermaaten in de plaats gekomen te zyn. Dus zegt men ook van ymand, die men verloren en weg acht, *Hy is doorgeſchreven.* 't Moet niemand ongelooflyk voorkomen, dat dit van de Romeinſche rechtspleging zoude konnen geſproten zyn. Immers hadden zy ook hunne vierſchaaren in deze geweſten.

235 *Hy ſtaat dat toe.*

Dat wil zeggen, hy bewilligt dat, hy ſtemt dat toe. De ſpreekwyze ſchynt geſproten uit de aaloude Roomſche Raadsvergaderingen, waar in de Raadsheeren wel van hunne zitplaatzen oprezen, en gingen ſtaan by dien, waar mede zy hunne ſtemmen voegden. Een gelyke ſtem te geven, is *toeſtemmen.*

236 *Hy is 't boekje quyt.*

Dit zegt men van die uit hunne reden vallen, en geen boek of geſchrift by de hand hebben, om daar in te zien, tot ververſching van hunne geheugenis. Daar van zegt men: *'t Ging zo glad, als of hy 't uit een boekje las*, en *uit het boekje praaten.* Hier op paſt mede: *Als gy 't niet kont, zo hoeſt eens.*

237 *'t Is een pisdiefje.*

Dit zegt men van een klein mannetje. Als dieven in de benauwtheid van 't worgen zyn, plegen zy hunne blaas te ledigen. Men geloofde dat daar uit de *mandragora*, of alruin, groeide, wiens wortel de gedaan-

te van een klein mannetje vertoont. Hier aan ſchreef men ouds tyds zeldzaame toverkrachten toe. Doch men vind meer pisdiefjes, dan onder de galge. Daar van kan men des morgens wel blyken in zommige luuren en bedden zien.

238 *'t Is een beunhaas.*

Zo noemt men ymand, die iets doet waar toe hy geen recht noch vryheid heeft; gelyk b. v. die men noemt *beunmaayers*, die te werk geſtelt worden om minder loon, en ergens gezet op een zolder, dewijl zy in 't gilde niet vry zyn: waarom de Dekens in zommige Steden wel eens *op de beunhaazenjacht gaan*. Ziet het Vervolg der Fakkel in *Beunhaas*. Maar de *Beunhaazen* konnen aan de *Weerwolven* al vry namaagſchap rekenen. De echte gildebroeders zeggen, dat zy beide baſtaarden zyn.

239 *Hy is vogelvry verklaart.*

Dit zegt men van die zodaanig verbannen zyn, dat elk vry geſtelt is hen te dooden, waar hy ze vind, gelyk men vryheid heeft om een vogel te ſchieten. Boven dien word wel geld op hun lyf gezet, als ymand dezelve levendig of dood kan leveren. Van dien aard is het, als ymand in de Acht, of Ryksban, word gedaan. Doch hier geld: *Beter in den vogelenzang, dan in den yzerklank. Vryheid blyheid.* Want, *men hangt geen dieven, eer men die gevangen heeft. Ongebonden beſt.*

240 *Hy neemt zyn paspoort onder zyn ſchoenen.*

Dit zegt men van ymand die *'t haazenpad kieſt*, en *voor ſchelm van 't vaandel loopt*, zonder afſcheid- of vrygeleidebrief te verzoeken; maar die in de plaats zyne ſchoenzolen gebruikt, en *de bielen laat zien*. Doch zulke *loopen wel aan de galg*. By de ouden was een ſpreekwoord, *Als 't op een loopen gaat, belooft men de voeten een paar nieuwe ſchoenen*. 't Is dan, *Dat gaat u voor. Achter ziet gy my laatſt. Loop je niet, zo heb je niet.* Hebben zy ook geen reden, die *voor een blaas met boonen loopen, dat hen de lappen ontvallen*?

SPREEK-

V.

SPREEKWOORDEN van oude of laater geſchiedeniſſen.

241 *Hy haalt het paard van Troyen in.*

Dat wil zeggen, hy ontfangt en bergt 't geen hem tot nadeel en verderf zal zyn. Bekend is hoe de Trojaanen het houten paard der Grieken, vol gewapende mannen, in hunne Stad trokken; die dus van den vyand overrompelt wierd. Hier aan is niet ongelijk, *Hy broed een ſlang in den boezem.* Een fabel van Æſopus.

242 *Schoemaker, ga niet boven uw leeſt.*

Dit is uit het bekende voorval van den konſtenaar Apelles, wiens ſchildery van een ſchoemaker berispt wierd: 't geen wel wierd opgenomen, wanneer hy van de feil der ſchoe oordeelde; maar qualijk, doe hy 't geen boven zyn bereik was, wilde bedillen. Hier van zeiden ook de Latijnen, *Ne ſutor ultra crepidam.*

243 *Ymand in den vyzel krijgen.*

Dat is, 't geen men anders uitdrukt, *hem onder de kluiven* (klaauwen) krijgen. Zo 't my toeſchijnt, ſpruit dit uit de geſchiedenis van den Wijsgeer Anaxarchus, die door Nicocreon, Tyran van Cypren, in een ſteenen vyzel, met een yzeren ſtamper geplettert wierd, en doe tot hem zeide: *Stamp den zak van Anaxarchus, want Anaxarchus zelf kont gy niet ſtampen.* Hy meende zijne ziel. Doch 't gaat zo hard niet toe, als Apothekers ymand, of liever zyn beurs, in den vyzel krijgen. Met een woord zal ik hier in 't voorbygaan zeggen, dat niemand voor onwaarſchijnlijk moet achten, al breng ik dit ſpreekwoord, en diergelijke, tot oude geſchiedeniſſen by Grieken en Romeinen. Onze voorouderen konnen die uit hunne monden gehoort, of in hunne ſchriften gelezen, en dus overgenomen hebben, zo wel als veele andere ſpreekwoorden en fabelen, waar van dit onbetwiſtbaar blykt.

244 *'t Hangt aan een zijden draad.*

Dit wil zeggen, dat loopt groot gevaar. 't Is ontleent uit de oude geſchiedenis van den dwingeland Dionyſius, die een bloot zwaard, met de punt nederwaards, aan een paardshair dede hangen boven 't hoofd van den vleyer Damocles, om hem te verbeelden hoedanig het geluk der Tyrannen is. 't Gebruik heeft het paardshair in een zijden draad verandert. Op die wijze zeggen de Latijnen: *Omnia ſunt hominum tenui pendentia filo.*

Met

(245) *Met handen en tanden vaſt houden.*

Dit is tot een ſpreekwoord overgebleven uit de oude daad van dien moedigen krygsman, die een vyandelijk ſchip vaſt hield eerſt met zijne handen, en na dat die beide hem afgekapt waren, noch met zijne tanden.

(246) *Ik deê dat om geen houten koe.*

Dit wil boertende zeggen, ik zou my om geen kleintje daar toe laten bewegen. De ouden verhalen van de Lokrenſen, dat zy eens een offerhande van een koe aan hunne Goden moeſten doen. Maar vermits zy die juiſt niet by de hand hadden, of om dat de koſten hen te groot ſcheenen, ſtelden zy een koe toe van houtjes en ſpaanderen. Hier van quam by de Grieken het ſpreekwoord, *de lokerſche koe*, om iets gerings uit te drukken. 't Is zeldzaam, hoe die houten koe uit Griekenland herwaards gedwaalt, en onder onze ſpreekwoorden geraakt is. Men achte dan niet ongeloofljk, dat dit van meer andere geſchied zoude zyn.

(247) *'t Is al van 't verken, de koe is op.*

Dit zegt men, als de zelve ſtoffe op verſcheiden wijze al weder voorgeſtelt word: gelijk men van een verken veelerlei tafelgerechten kan toebereiden. Dus verhaalt Livius, dat een waard voor een Romeinſch Veldheer zo veele ſchotelen, verſcheidentlijk toegemaakt, opdiſchte, dat deze verwondert ſtond, van waar deze kok midden in de winter zo veel wildbraad had gekregen. De waard lachte, en beleed, dat dit alles van zyn verken was. Hier mede quam overeen het oude ſpreekwoord, *Hy kan uit een ſchaapen ſchouder zeven gerechten maken.* Op die wijze weet men ook nu met de oude boeken te handelen. Een nieuw ſausje, of opſchikkingje, doet de oude muffe waare voor wat anders, en wat nieuws uitventen. Ondertuſſchen ſchaffen veele voor hunne lezers maar lomp geſtolen brokken van verwarmden hutspot, zonder zout of ſmout. Maar het ſpreekwoord, *'t Is van 't verken*, had by de ouden ook noch eene andere betekening, en wierd toegeeigent op zulke, die tot hunne oude vuile zonden wederkeerden, volgens 2 Pet. 2: 22.

(248) *Ymand een droogen bokking geven.*

Dat is, een ſchampere berisping. Buiten twyfel ziet dit ſpreekwoord op de jokkerny van Kleopatra, die door duikers onder 't water heimelijk zulk een viſchje aan den hengel van Marcus Antonius dede vaſt maken, om te doen lachen met die vangſt, en hem voor te ſtellen, dat hy zich met gewigtiger zaaken behoorde bezig te houden. Zo geeft men

ymand

ymand ook *een ſchoot onder water*, *een duw in 't wambuis*, en *een ſteek, al bloed ze niet.*

249 *Ymand de huid over de ooren trekkeu.*

Dit wil zeggen, hem onbarmhertig havenen. Dit ſpreekwoord heeft zijnen oorſprong uit die geſtrenge ſtraf, zelf van een geringe gelddiefte, by de oude Duitſchen, dat men hem die daar op betrapt wierd, de huid met hair van 't hoofd tot de ooren toe afvilde. Zo wierden zy rechte kaalooren gemaakt, die noodiger paruiken hadden, dan veele diefskoppen in onze dagen.

250 *Zy ſlaapen niet al, die ſnorken.*

Dit kan veinzende geſchieden 't Is gevormt van 't latijnſche ſpreekwoord: *Non omnibus dormio*, ik ſlaap niet voor allen. Plutarchus verhaalt daar van een aardig geval. Zekere Galba had Mæcenas, den groot ten boezemvriend en gunſteling van Auguſtus, ter maaltijd genoodig. Onder 't ſpijzigen merkten hy, dat Mæcenas een dertel oog op zyn aanzittend wijf liet vallen. Dit wilde hy quanswijs niet zien, maar knikkebolde, en hield zich als of hy zijne oogleden van binnen bezag, en in een diepen ſlaap viel. Dus bleef hy alleen zitten; en ondertuſſchen komt 'er een knecht by de tafel, en vaagde (zo hy waande) ter ſluiks een goede beker wijns uit. Wel haaſt was Galba wakker, en ſparde zijne oogen open, met het uiten van deze woorden: *Ongelukkige, wiſt gy niet, dat ik alleen voor Mæcenas ſliep?* Zulk een onderſcheid van perſoonen wierd, op nadere bedenking, ook gemaakt van dien Roomsgezinden, die als hy in een kerk ging voor by een e ſchildery, waar in Chriſtus ſtond voor Pilatus, die op zijnen Rechterſtoel zat, zeer eerbiedig zijnen hoed afdede. Maar op dat die gemelde Pilatus zich daar op niet mogt verhovaardigen, en deze eer zich aanmatigen, denkende dat hy by dien grooter in zulk een goed blaadje ſtond; trad die goede man weder te rugge, en riep luids keels: *Non tibi Pilate, ſed Chriſto*, 't is niet voor u, Pilatus, maar voor Chriſtus. Op die ſlaapveinzers paſt ook: *Hy ſlaapt den haazenſlaap*; om dat de haazen, zo men zegt, met opene oogen ſlaapen.

251 *Hy is Tiberius.*

Dat is, hy is dronken. 't Zal overgenomen zyn van dien Keizer, wiens naam Claudius Tiberius Nero, van de Romeinſche ſoldaaten vervormt wierd in *Caldius Biberius Mero*, om zijne genegentheid tot wijndrinken. Op die wijze zeiden zy niet onaardig van den opgeworpen Keizer *Bonoſus*, als die, verwonnen zijnde, zich zelven verhangen had: *Daar hangt een wijnkruik.*

252 *'t Is een Droes.*

De eene menſch is den anderen een Duivel, gelijk dat ſpreekwoord zegt. Maar dit zal by ons overgebleven zyn van den Roomſchen Veldheer *Druſus*. Ziet de Fakkel, bladz. 73. in *Droes*. Dus was zyn naam als tot een bullebak, gelijk die van *Karel*, *kerel*, by de ouden Saxen, en van *Scanderberg*, by de Turken. Leeſt de Fakkel, bladz. 159.

253 *Kei is Koning.*

Dit ſpreekwoord zal komen van den zottebol, Keizer *Cajus Caligula*. *Cajus* is verkort tot *Cai*, *kai*, en dit is vervormt tot *kei*, dat in onze taal een ſteen betekent. Uit die dubbelzinnigheid zyn veele ſpreekwoorden ontſtaan. Dus zegt men, *'t Is een Kai*, *kei*, voor 't is een nar, *de kei leutert hem in 't hoofd*, *hy moet van de kei geſneden worden*, enz. Ziet de Fakkel, bladz. 165. in *Kei*.

254 *'t Is een moſſelkrijg.*

Dit zegt men boertende van eenen onbloedigen oorlog, die meer belacht, dan beſchreit word. Ook dit is uit de narrenkuuren van dien gekskap Keizer Cajus, Hy had een groote toerufting ten oorlog doen maken, en quam met zyn heir op onze ſtranden, daar nu Katwijk op zee is, als wilde hy naar Engeland over ſteken. Daar ſtelde hy zyn leger, benevens het krijgstuig, in ſlagorden. Als elk nu met verwondering afwachte, wat het Roomſche Opperhoofd hier mede voor had, beval hy zijne ſoldaaten hunne helmen en zakken vol moſſelen en ſchelpen te raapen, en ſnoeren om den hals en armen daar van te maken. Deze wilde hy ook tot hem gebragt hebben, als den buit van de overwonnen zee. Met dezen ſchoonen roof wilde hy voor de zee zegepraalen; en dien toewyden aan zijnen Jupiter Capitolinus. Hy bragt ook dezen moſſelſchat naar Romen, en toonde dien als wat groots, aan het volk. Dus waren zijne krijgshelden, na zulk een dapperen moſſelkryg, wel geen pelgrims van Sint Jacob van Kompoſtelle; maar echter met ſchelpen niet weinig beladen, en rykelijk van hem daar voor beſchonken. Men kan hier mede vergelijken de moedigheid der rochſtekers van Weerd. Niemand denke hier op 't gevecht der Spanjaards met de onzen in de Moſſelkreek, gebeurt in 't jaar 1631; want dat was wel degelijk ernſt, en van 't uiterſte gewigt; dewijl door deze overwinning ons Land uit een groote vreeze en gevaar gered wierd: ſchoon Graaf Jan, de Spaanſche Beveldhebber, den ſchimpnaam van den *Moſſelman* hier uit kreeg.

255 *Ik ben hier niet om vliegen te vangen.*

De zin is, myn werk is geen beuzelingen, maar dingen van aangelegentheid

gentheid te verrichten. 't Is genomen van Keizer Domitianus, die gewoon was zich dagelyks een wyl alleen in zyn kamer te beſluiten, als of hy daar iets gewigtigs te doen had, en dan dien tyd doorbragt met vliegen te vangen. Een gelykluidend ſpreekwoord is: *Ik ben hier niet om de ganzen te hoeden:* waar toe men kleine boeren jongens gebruikt.

256 *Dat zyn grillen.*

Zo zegt men, wanneer ymand *drollige invallen als een boeren kakhuis heeft*, of onbollige fratzen en kuuren bedrijft. Dit heeft zynen oorſprong van den worſtelaar *Gryllus*, welken zeker Schilder zeer belachelyk had uitgebeeld, gelyk men narren pleegt toe te takelen. Hier na kregen zulke beſpottelyke ſchilderyen by de Latynen den naam van *Grylli*, en daar van heeten wy noch vieze herſſenſchilderyen, en belachelyke of zotte invallen en boertzen, *grillen.*

257 *'t Is een Tirebus.*

Dit wil zeggen, 't is een nar, als die was. Ziet daar van de Fakkel, bladz. 376. Zo is de naam en geheugenis van dezen *Quidam* door Griekenland en Italien tot ons gereiſt, en heeft daar maagſchap gevonden. Even zo zegt men, *'t Is een Kei*, *'t Is een Uilenſpiegel*, enz.

258 *Dat is hem een doorn uit den voet.*

De zin is, hy is daar door van een groote hinderpaal en moeyelykheyd bevryd. Dit ziet op de vermaarde geſchiedenis van den weggelopen ſlaaf Androdus, die een doorn uit den voet van een leeuw trok.

259 *'t Gaat 'er heet van den rooſter.*

Dat zegt men van daar het ſcherp toegaat, b. v. van een belegering, waar in veele menſchen ſneuvelen. Zoude dit wel ſpelen op den rooſter, waar op Laurentius gebraden wierd? Ik gis liever, dat het ſpreekwoord ontleent is van een een rooſter, die op heete koolen ſtaat, zo dat de viſch haaſt gebraden zynde, plaats voor andere maakt, gelyk b. v. wanneer men ſchardynen of haringen braad. Daar toe kan ook gebragt worden het ſpreekwoord, *Myn haring braad daar niet*. zo dat de zin is, ik kan daar geen beurt toe krygen; of, ik wil die zo niet gebraden hebben.

260 *'t Is een ſterk Harmen.*

Zo noemt men een ſterken en dapperen oorlogsman. Ik acht dat dit ſpreekwoord overgebleven is van Arminius, Herman, of Heirman, een beroemt Veldheer der aaloude Duitſchen tegen de Romeinen, wiens

naam en gedachtenis onder hen zelf met een praalzuil geëert was. Hier toe breng ik ook, *Met 'er tyd komt Herxian in 't wambuis*, dat is, de krygsman in zyn harnas. Ziet myne Fakkel, bladz. 141. in *Herman*. Dat moeſt echter niet zeer ſpoedig toegaan; want men zegt dat hy *zeven jaaren aantrok over eene mouw*.

261 *Hy is 't Katje van de baan*

Dat wil zeggen, de voornaamſte, die boven andere uitmunt, gelyk de aaloude Katten den roem hadden onder de andere Duitſche volkeren. Ziet de Fakkel, bladz. 165, in *Kat*.

262 *Quaad berokkenen.*

Buiten twyfel is dit ſpreekwoord gevormt uit de andwoord van Narſes, de Veldheer van den Keizer Juſtinianus, op de beſchimping van de Keizerin Sophia: Dat hy haar zulk een webbe zoude berokkenen, die zy niet lichtelyk zoude afweven: waar op hy de Langbaarden in Italien bragt. Het zelve is, *Quaad brouwen*.

263 *Imand hoornen opzetten.*

Den oorſprong van dit ſpreekwoord gaf de Griekſche Keizer Andronicus. Deze was een vuil overſpeelder. Hy ſchonk het jachtrecht aan de mannen zyner boelinnen, en vryhied om, tot een teken van die vergunning, een hertenkop met de hoornen op hunnen gevel te mogen plaatzen. Zo was dit ſchijn-voorrecht te gelijk een ſpottelijk ſmaadteken, 't geen de mannen aan hunne overſpelige vrouwen te danken hadden.

264 *'t Is een Rabout.*

Dat wil uitdrukken, 't is een ſchelm, een guit, een ſchuifelbout. Dat gelijkt naar *radbout*, om dat wel een rad met de bouten van zulk een ravenaas verçiert word. Maar de afkomſt van dezen naam is koninglijk, gelijk *Kei* keizerlijk, namelijk van *Radbodus*, de I. een Heidenſche Koning der Vriezen, een bittere vyand, en, zo veel en lang hy konde, vervolger van het Chriſtendom. Hier om bleef zyn naam tot een ſpreekwoord en ſmaad, gelyk die van *Judas*, *Nero*, enz. Men denke echter niet, dat die naam in zynen oorſprong zo lelyk luidde. Hy betekende *een radde bode*, of liever by omkeering, als meer geſchied, *Stoutraad*, het zelve met *Koenraad*. De Franſchen noemen een hoerenſielt *un ribaud*. Dat drukt eigentlyk niets in de taal uit. 't Zal dan al mede van dien *Radbout* geerft zyn.

Hy

265 ***Hy zal wel appelen voor 't geld kiezen.***

Dit zegt men van ymand, die zich met minder laat vergenoegen. Ik twyfel nauwelyks, of dit ſpreekwoord is in gebruik geraakt uit de keur van dat kind, 't geen een ander gedood had; en wanneer ter beproeving, of dit uit quaadwilligheid, of onnozelheid bedreven was, daar aan een ſtuk gelds en een appel wierd voorgehouden, de laatſte koos, en zo het leven behield. Men zegt voor appelen ook wel eyeren: maar een appel en ei worden dikwyls verwiſſelt. Dus word iets *gekocht om een appel of een ei.*

266 *Een vyg.*

Dit word in meer dan een ſpreekwoord genomen in een verachtelyken en ſmaadelyken zin. Zo zegt men, *Wat? een vyg. Een vyg op uw neus*, enz. Zo is *ecco la fico*, 't geen de Hoogduitſchen uitdrukken, *de vygen toonen*, met den duim tuſſchen de twee voorſte vingeren te ſteken, een bittere hoon by de Italiaanen. De oorſprong hier van is de ſmaadelyke ſtraf van Keizer Frederik Roodbaard aan de borgers van Milaanen, om den ſchimp waar mede zy zyn Vrouw hadden beledigt Men kan dat elders nazien.

267 *Ymand een Spaanſche vyg geven.*

Dat wil zeggen, hem door vergif om 't leven brengen. Hier toe is wel meer een vyg gebruikt. Dus geraakte Paus Benedictus XI. door een vergiftigde vyg by de Oudvaderen. Waar om dit juiſt een Spaanſche vyg genoemt word, en niet een Italiaanſche, of diergelyke, kan ik niet zeker zeggen. Meer geweſten leveren zulke vygen uit. Maatigen de Spanjaards zich aan, dat zy de vergiftigingkonſt beſt verſtaan, dat zal hen zo weinig ſtoffe tot roem geven, als de Spaanſche pokken.

268 *Hy ligt in Jaffa.*

Dit zegt men ymand, die in ſlaap gevallen is. Zo 't ſchynt, is dit ontleent van de Stad Jaffa, ouds tyds Joppe, een haven waar in de pelgrims naar 't zo genaamde heilig Land, wel zeer lange moeſten ſtil liggen en vertoeven, eer zy ſchepen vonden om hunne reize voort te zetten. Zo lagen zy in Jaffa. Dit is overgebragt.

269 ***Als God een menſch plagen wil, dan byt hem wel een muis dood.***

Dit is in geheugenis gebleven van den Biſchop Hatto, die, zo verhaalt word, tot ſtraf van dat hy in hongersnood aan arme lieden koorn had ge-

geweigert, door de muizen opgegeten is. Anders zegt men; *Als ymand veeg is, een luis zoude hem dood byten.* Men weet ook de exempelen van zulke, die van de luizen gegeten zyn. Maar miſſchien wil dat ſpreekwoord alleen zeggen, het minſte toeval.

270 *'t Is'er Hoeks en Kabeljauws.*

Dat wil zeggen, daar is twiſt en tweedragt. Dit is bekent uit de oude geſchiedeniſſen van ons Vaderland.

271 *Hy zal zyn kaas en brood niet laten nemen.*

Dat wil zeggen, hy zal het zyne wel verdedigen. Ymands kaas en brood word geſteld voor zyn toegelegt voedzel; hoewel zommige dat *ſmalbekken* zouden noemen, en'er wel wat boter by begeeren. Zoude dit ſpreekwoord wel zien *op het kaas en broods ſpel*, of den opſtand der geringe menſchen, wegens de zwaare ſchattingen, bekend in de oude geſchiedeniſſen van ons Vaderland? Het ſchynt my zo te. Immers *dat laat zich zeggen, en kaas en brood laat zich eeten*

272 *Daar zou de Droes om lachen.*

Dit drukt uit, dat eenig bedryf zeer quaad zoude zyn, zo dat het de Duivel, die zich in 't quaade verheugt, ſtof tot lachen zoude geven. Zulk een geval verhalen ons de ouden. In 't jaar 1063 hield Keizer Hendrik IV ſyn Hof te Goſlar. Doe ontſtond'er in de Kerk twiſt tuſſchen den Aartsbiſſchop van Ments, en den Abt van Fulda, om den voorrang by den Keizer. Dit liep zo hoog, dat de wederzydſche aanhangers handgemeen wierden, met vergieting van zo veel bloed, dat het ter kerkdeuren uit ſtroomde. Men zegt, dat men den Duivel op dien tyd duidelik hoorde ſchaaterlachen. Immers dit is zeker, dat die Menſchenmoordenaar blyde geweeſt is om zulk een bloedbad; buiten twyfel door zijne aanhitzing ontſtaan uit de hovaardy van deze twee Kerkbaazen. Ons ſpreekwoord kan dit zeer wel tot zijnen oorſprong hebben.

273 *Hy is zo rijk als de Keizer, die van armoede in 't gaſthuis ſtierf.*

't Kan zyn, dat dit ſpreekwoord genomen is van een arm man, die de Keizer hiet, gelijker dus meer diergelijke zyn, die in dubbelzinnigheid van naamen ſpelen. Anders kan dit zien op Keiſer Henrik IV, die door de bittere vervolgingen van den Paus tot de uiterſte armoede gebragt, en van alle verlaten wierd.

Hy

274 *Hy is een rijke fokker.*

Dit zegt men van ymand die veel goed heeft. Fokken is vee queeken, waar uit al van ouds ſchatten vergadert wierden. Maar 't komt my bedenkelijk voor, of *fokker* niet verbaſtert is van *Fugger*, ook genoemt *Fokker*, van *P. C. Hoofd.* Dit geſlagt in Duitſland, nu verheven tot den Graavenſtaat, bezat ongemeen groote rijkdommen, vergaderd door lombaarden te houden. Zo zegt men, *'t is een Cræſus.*

275 *Hy ziet als of hy Vianen verraden had.*

Dit zegt men van ymand, wiens gelaat verwildert is, en niets goeds belooft. 't Spreekwoord is genomen van dien Gysbert Baas, die omtrent het Jaar 1481 om zyne muitery uit Vianen gebannen zynde, de zelve Stad aan de Utrechtenaars verried.

276 *'t Is van Marten van Roſſems tijden.*

Dat is, 't is van oude dagen. Die Veldheer van den Hertog van Gelder, en meer Vorſten, had zich door ſtoute en gelukkige krijgsbedrijven ontzachelijk en berugt gemaakt. Zo is hy by de nakomelingen een ſpreekwoord gebleven.

277 *Karel, houd de lantaarn, ik moet eens hoeſten.*

Dit word gezegt om te ſchertzen met eene grove onbeſchoftheid, uit dit geval: Keizer Karel V. verdwaalde op de jacht van zyn volk, en wierd van den avond overvallen. t'Allen geluk trof hy een boer aan, zonder zich bekent te maken, wie hy was, en huurde den kinkel, om hem met een lantaarn te brengen daar hy wezen wilde. Onder 't gaan, wierd Grovianus van achterlaſt geprangt, en vraagde zijnen reisgezel, *hoe heet gy? Karel*, was de antwoord van den Keizer. Hier op zeide de boer, *Karel, houd de lantaarn; ik moet eens ſch....* Dit hoofſche kompliment van den boer tot den Keizer, wierd een lachend ſpreekwoord. Het drukte echter zijne meening zeer eigentlijk en verſtaanbaar uit. Zo *noemt men een ſchop, een ſchep, en een ſpâ, een ſpâ.* De ouden zeiden niet qualijk: *Der boeren ſlagen zyn trouw en waarheyd.* Dat ondervinden *die van hunne vuiſten proeven.*

278 *Het Ty wacht naar niemand.*

Dit ſpreekwoord ontſtond uit dit geval. Keizer Karel zoude na 't afſtaan zijner regeering aan Koning Philippus, van Vliſſingen naar Spanje varen. Hy ſammelde wat. De Schipper quam zeggen, dat de Keizer zich haaſten moeſt; om dat 't Ty niet wilde wachten. Karel zeide

daar

daar op boertende: *Wat is dat voor een kerel, die na den Keizer niet wachten wil.* Maar Hy ging zijnen gang, en de Keizer moeſt voort. Om die reden moet ook zomtijds wel een *mantelpypje* ongerookt blyven, al ware het *unicuncula*; zo men niet *achter uit gezeilt* wil worden. Dit is my echter daar om noit gebeurt.

279 *'t Spel van Brugge, al lachende bijſter.*

Dit ziet op een oud Kamerſpel der Redenrijkers van Brugge.

280 *Het vuur is hem aan de voeten gelegt.*

Dit is, hy heeft het hard, hy moet veel uitſtaan. 't Is overgenomen van een wreede wijze van pijningen. De Spanjaards pleegden dat aan Atabalipa, den Keizer van Peru, om hem zijne ſchatten te doen aanwijzen. Hier mede komt over een: *Hy zit met zyn ſchoenen voor een heet vuur. Ik heb wel voor een heeter vuur gezeten.*

281 *Hy heeft de brug gelegt.*

Dat is, hy heeft den weg gebaant, en heeft de eerſte aanleiding en grond tot eenige zaak gegeven. Zo was, naar 't zeggen van Prins Willem I. de Graaf van Egmond de brug, waar over de Spanjaards in 't land quamen. Maar *de koe wil niet altoos even gemakkelijk over de brug.*

282 *Die onder ligt, kan wel eens boven komen.*

Zo *draait het rad van avonture*, als men zegt. *'t Kan verkeeren.* Dit voorſpelde de Hertog van Aarſchot eens ſchertzende aan den Hertog van Alba, van de lelijkgrynzende beelden, die onder zyn verwaant praalbeeld vertrapt lagen.

283 *Noch leven de Geuzen.*

Dit is geſproten uit het roepen van, *Vive le Geux*, in 't begin der Spaanſche troubelen.

284 *Hy kan klappen als Bruggeman.*

Deze was een Paap te Amſterdam, in 't begin der Spaanſche beroerten, wiens tong byzonder wel gehangen was, om de herten van het gemeene volk in te nemen. Zyn geheugenis is door dit ſpreekwoord overgebleven: gelijk die van Broêr Kornelis van Brugge door zijne geeſſeltucht, en predikatien. 't Valt echter zo licht niet, *eenen Monnik uit zyn kap te praaten.*

Ymand

285 *Ymand de voeten ſpoelen.*

Dit drukt uit, hem buiten boord, en in zee werpen. Dus hebben de Spanjaards in 't begin van de bitterheden des ouden oorlogs met onze bootsgezellen gehandelt: maar deze zonden op hunne beurt wederom niet weinige Signooren met natte voeten *naar de kelder*: waar door *'t eene mes het ander in de ſchede hield.*

286 *Die noch ſchoot.*

Dit zegt men van die iets doen willen, wanneer het te laat en vergeefs is: gelyk wanneer beraadſlaagt wierd te ſchieten, als de vyand al lange afgeweken was. Bekent is het kluchtvertellingje van die van Axel. Zo mede, in 't jaar 1574. hadden eenige Spanjaards eenen aanſlag op Delft; maar ontdekt zynde, weken zy af van onder de muuren, en kregen, als zy verre genoeg buiten ſchoot waren, een hagelbui van kogels achter na. Een kalf, dat in de weide liep, wierd getroffen. Hier op maakte men doe dit ſchimpdichtje:

De vroome Delvenaaren
Die ſchooten een vet kalf,
Als zy verdrukket waren
Ten tyde van Duk d'Alf.

Ze wierd de waarheid van dat ſpreekwoord geſtaaft: *Verre van daan, is goed voor 't ſchieten.*

287 *Van Duinkerken ten haring varen.*

Dit zegt men van iemand, dien zyne onderneming mislukt, en qualyk bekomt. Het ziet op de Duinkerkſe vrybuiters, die in den Spaanſchen oorlog in de Noordzee op onze haringviſſchers, en andere ſcheepen kaapten; maar gevangen, en met menigte opgehangen wierden, lyk E. van Meteren over 't jaar 1589 verhaalt.

288 *Hy ſtendert mee, als de waard van Byleveld.*

Deze hoorde zyne gaſten zo ſmaakelyk praaten van 't vrybuiten, en den roof die 'er te haalen was, dat hy luſt kreeg om mede te gaan, en aan de galg geraakte. Zo bleef hy tot een ſpreekwoord.

289 *Men moet zyn hier niet verloopen, met Slatius.*

Hier door ontdekte die vluchtende moordenaar, die toegelegt had op 't leven van Prins Maurits, zich zelven.

290 *Hy loopt voor Kalloo.*

Dit is tot een ſpreekwoord geworden van de nederlage der onzen voor die veſting, wanneer veele ſchandelyk het haazenpad koozen. Dus zegt men ook, *Hy loopt als een ſchelm van 't vaandel.*

291 *'t Is een dolle Hertog.*

Dit is overgenomen van Hertog Chriſtiaan van Bronswyk, dien men den dollen Hertog noemde, om zyne roekelooze ſtoutheid.

292 *Hy huilt met de wolven, waar meê hy in 't boſch is.*

Dat is, hy ſchikt zich naar de zeden en zinnelykheden van zulke, by welke hy zich bevind, en verkeert, en doet ook gelyk zy, om hen te behagen, volgens dien ſtokregel der allemans vrienden, *Si fueris Romæ, Romano vivito more, &c.* Zoude dit wel geſproten zyn uit het bekende geval van dien jongen, die van de wolven opgevoed was, en zich gedroeg even als de wolven; tot dat hy gevangen en getemt wierd.

293 *Met een anders pooten de kaſtanjes uit het vuur halen.*

Zo dede eens een aap, gelyk verhaalt word, met de pooten van een kat. Dit word toegepaſt op die zich van andere op een diergelyke wyze bedienen.

294 *Vroom heeft een koe geſtolen.*

Een dief, wiens toenaam was Vroom, ſtal een koe. Hier uit wierd een ſpreekwoord, om uit te drukken, dat men op den naam of gedaan te van zommiger vroomheid zich niet te zeer moet verlaten. Hier me de ſtemt over een, mogelyk uit een gelyken oorſprong: *Trouw reed me het paard weg.* En daarom, *Betrouwt de lién, maar ziet wel wien.* Op den naam word ook geſpeelt in dat ſpreekwoord: *Zond woont te Roermond, en lapt ſchoenen.*

295 *Heul! Heul!*

Zo roepen de vryers tot vryſters, die zamen in een voertuig over een bruggetje, of heul ryden, met omhelzing en kuſſen. De Heer J. van Heemskerk meld als oorſpronk daar van in zyne *Bataviſche Arcadia*, bladz. 128—. het jammerlyk ongeval van twee Gelieven, die in 't ryden over een heul by avond met den wagen daar van vielen, en beide verdronken. Deze wierden malkanderen omhelzende dood uit het water opgehaalt. Tot gedachtenis van dit deerlyk ongeluk, veroorzaakt door een dronken voerman, en de beſtendige liefdebetooning, zelf in en-

na

na de dood, is dit onder de jonge lieden in gebruik geraakt, en noch gebleven. zoo dat dit *heul! heul!* roepen, met de bygevoegde omſtandigheden, kan uitdrukken, dat ze *heul* en hulp aan malkanderen zoeken; of dat die *heul* het treurgeval van die Gelieven erinnert.

(296) *Hy heeft den bout op den kop gekregen.*

Dit zegt men van ymand, dien zyne pleitzaak door den Rechter is tegengewezen. Hoe dit daar op paſt, is my duiſter. Ik denk dat geſpeelt word op een ſlag, die ymand met een yzeren bout op 't hoofd word gegeven, waar door hy de reſt krygt, zoo als in 't radebraken voor 't laaſt wel pleegt te gebeuren. Men leeſt dat de Czaar Jan Baſſilowitz eens eenen Ambaſſadeur den hoed op 't hoofd dede vaſt ſpijkeren, om dat hy zich zonder vergunt oorlof daar mede voor hem gedekt had. Deze Afgezant *kreeg* dan wel degelyk *den bout op 't hoofd*, en was geen *waggelmuts*. Men konde hem ook niet verwijten, dat hy *met de kous op 't hoofd weer 't huis quam.* Dit was ruim zoo *vaſt*, *als een mutsje met een keelband.*

(297) *Ymand van ſtuurboord tot bakboord zenden.*

Dat drukt uit, hem van 't een naar 't ander zenden, en dus *voor 't lapje hebben.* Was dit omgekeert, *van bakboord naar ſtuurboord*, (dat echter van 't gebruik lichtelyk kan geſchied zyn,) ik zoude denken op dit zonderling en gedenkwaardig betoog van de goddelyke wraak over broddronken dertelheid: *Stavoren*, ouds tyds de Hoofdſtad van Vrieſland, klom door den koophandel tot zulk een rijkdom en luiſter, en daar door tot zulk een weelde, dat de borgers genoemt wierden *de verweende kinderen van Stavoren.* Een ryke Weduw zond een ſchip met koopmanſchappen naar *Dantzig*, en belaſte den ſchipper de beſte waaren van daar weder te brengen. De ſchipper bevrachte zyn ſchip met terwe, denkende dat hy dus zijnen laſt wel naquam, en bragt die naar huis. Hier over was die Weduwe zoo misnoegt en vergramt, dat zy den ſchipper vraagde, *aan wat zyde van 't ſchip by die terwe had ingeladen?* Zijne andwoord was, *aan bakboord. Werpt die dan*, zeide zy, *aan ſtuurboord in de zee.* 't Wierd dus gedaan: maar ſtraks groeide daar zulk een zandplaat, dat de haven geſtopt, en alle ſcheepvaart t'eenemaal benomen wierd, zoo dat men eer lang *Stavoren in Stavoren moeſt zoeken.* Op dat zand waſſchen jaarlyks noch airen, die ſchoon in 't oog, maar zonder eenig graan zyn, als een gedenkteken van dat goddelyk oordeel. Men heeft my zoodanige wel vertoont. Hier in is dan een weergade van Sodoms appelen.

VI.

SPREEKWOORDEN uit gebeurde of verzierde kluchtvertellingen.

298 *Gy zult 'er wel komen met uw eentje.*

Een jongen gevraagt van zynen onderwijzer, hoe veel Goden zyn 'er? gaf tot antwoord, drie? Dit wierd afgekeurt. Een tweede, denkende dat de eerſte te weinig gezegt had, noemde een grooter getal. Een derde antwoorde op die zelfde vrage, een. Hier op zei die tweede, Gy zult 'er wel komen met uw eentje. Dit is een ſpreekwoord geworden.

299 *Van vooren af aan, zei Bilderbeek.*

Een Voorzanger op een Dorp, dus genaamt, geraakte 'ten halve in 't vers van de wyze, en bragt ook zyne nazingers in verwerring. Dit dede hem overluid uitroepen tot het volk: Van vooren af aan. Dit is een ſpreekwoord geworden.

300 *Dat komt van 't lange preéken.*

Een wyf was in een predikatie, die wat duurde, en wiſt uit het gedrang nit te geraken. Ondertuſſchen overviel haar achterlaſt, met zoo veel aandrang, dat zy ſtaande zich in haare rokken iets liet ontvallen; 't geen den liefelykſten geur niet had. Wel haaſt kregen de byſtanders dien ſnuf in den neus, en beſtraften ze, met te vragen, of zy zich niet ſchaamde? Hier op antwoorde zy tot haare verontſchuldiging: Dat komt van 't lang preéken.. De oude zeiden, *Den bongerigen is 't niet goed lange te preéken.* Want *de buik beeft geen ooren.* 't Spreekwoord was, *korte miſſen, en lange worſten.*

301 *By 't volk is de neering.*

Dit ſpreekwoord is gekomen van een moſſelman, die met zijnen kruiwagen, beladen met die ſchelpviſſchen, in een kerk vol volks quam.

302 *Wat volk komt hier ter kerke.*

Dit zegt men op het inkomen van een vreemd en drollig ſlag van menſchen. De kluchtvertelling zegt, dat een Paap die woorden ſprak, wanneer hy een zog met biggen, en dus een knorrende gemeente, in de kerk zag komen.

303 *Den Duivel een kaars ontſteken.*

Dit ſpreekwoord is ontſtaan uit het volgende kluchtverhaal. Een eenvoudig vrouwtje zag in een Paapſche kerk, het beeld van den Engel Sint Michiel, en onder zyn voeten den Duivel, in de gedaante van een Draak. Voor den laaſten ontſtak zy ook een kaars. Als andere haar berispten, om dat zy den Droes dus vereerde, verdedigde zy haar bedryf met deze reden: *'t Is goed dat men overal vrienden hebbe.* Hier uit ſchynt ook geſprooten te zyn dit ſpreekwoord: *Die de Duivel te vriende heeft, kan lichtelijk in de hel komen.*

304 *Ymand de biegt voorlezen.*

Dat is, hem zyne feilen zeggen, die gebiegt moeten zyn. Zoo word verteld van een man, dat hy zyn wyf ſloeg, eer hy ging om te biegten; dewijl zy hem dan door ſchelden en verwyten alles erinnerde, wat hy misdreven had. Op dien toon word ook *de gordijnmis gezongen.*

305 *Abſolvat vuilvat, vuil vind ik u, vuil laat laat ik u.*

Met deze abſolutie ſcheepte eens eenen biegtvader zijnen biegteling af, naar 't verhaal der kluchtvertelling, die dus wel gehertigt en gekuiſcht moeſt zyn. Hier van maakt men jokswijze een toepaſſing op zulke, waar van men de handen aftrekt, en die men laat gelyk zy zyn.

306 *Daar loopt wat van Sint Anne onder.*

Dit zegt men van een beproefde maagd. Het ſpreekwoord is ontſtaan uit deze kluchtvertelling: Een paar quam ter ordertrouw. De Bruid wierd gevraagt, volgens gewoonte, of zy noch jonge dochter, of maagd was? Het zelf bewuſt gemoed belette haar daar op iets te andwoorden. Dit dede den Bruidegom het woord opvatten, die wel wiſt dat hy geen Maria trouwen zou, en hy zeide: daar loopt wat van Sint Anne onder.

307 *Al evenwel Oremus, zei de Paap.*

Hier van heeft men deze kluchtvertelling: Een Paap was een groot liefhebber van vrouwen. Zyn Koſter, die gemeenzaam met hem was, begeerde te weten, wie zyn vrindinnen al waren. De Paap gaf hem tot een teken, dat hy *Oremus* zoude zeggen, zoo dikwijls 'er zulk eene op zeker Hoogtyd ten offer quam. De Koſter had vermaak in al dat *Oremus.* Maar ten laatſten trad ook zyn wyf toe. *Oremus*, zei de Paap. De Koſter andwoordde met verbaaſtheid: Heer, 't is myn wyf. De Paap weder: *Al evenwel Oremus.*

(308) *Wy zyn altemaal zwakke vaatjes.*

Dit is uit het kluchtverhaal van een Abdiſſe, die een Bagyn beſtrafte, om dat die by een Monnik had geſlapen, en zelf door een onvoorzichtigen haaſt des Biegtvaders broek in de plaats van haar wiel of huldoek op 't hoofd had gezet, waar door zy ontdekt wierd, en tot ſchuldbelydenis van dat zelfde misbedryf quam, door deze woorden: wy zyn altemaal zwakke vaatjes.

(309) *Ik ben bly, om dat ik van de Prins geen quaad gezegt heb.*

Dit is overgenomen van den beruchten Broêr Kornelis, die na 't uitbraaken van zyn dulle gal tegen den Prins van Oranje op den predikſtoel, uit vreze dus van toon veranderde.

(310) *Dat zyn ze niet die Wilhelmus blazen, zei Hansken van Gelder.*

Deze had zich voor een verſpieder van den Prins van Oranje in 't Spaanſe Leger laten gebruiken, met belofte van ontzet, zoo men hem wilde hangen; het geen de gewoone ſtraf van zulke is. Hy wierd betrapt, en ter galge geleid. Een bende ruiters wierd ter ontzettinge uitgezonden. Een Spaanſch Trompetter quam blazen, dat 'er onraad was. Hanske op de galgleer ſtaande, zei, dat zyn ze noch niet die Wilhelmus blazen. Maar ſtraks daar na quam een Princen Trompetter, met de zijne, te voorſchyn, en blies het bekende deuntje, Wilhelmus van Naſſouwe, dat zyn ze, zei doe Hanske, die Wilhelmus blazen. Hier op zag elk naar een goed heenkomen, en Hanske geraakte vry.

(311) *Hy moet voort, al had hy een bord voor zyn aars.*

Dit is geſproten uit deze kluchtvertelling. Een groentje zou ten krygе gaan. Maar om veiliger te zyn tegen een doodelyke wonde, bragt hy zijnen ſnyder een yzeren plaat, met bevel van die in zyne klederen te naayen, voor 't harte. Andere ſchryvers, die deze gedenk- en geloofwaardige geſchiedenis verhalen, verzekeren ons, dat het een tinnen tafelbord geweeſt is: 't geen met ons ſpreekwoort beſt over een ſtemt. De ſnyder, die een drollige ſnaak was, flikte dat bord, tot alle geluk, achter in zyn broek. Men quam in 't gevecht, en onze krygsman op den loop. Een vyandlijk ruiter rent hem achter na, met een gevelde ſpeer, om hem van achteren te doorrygen; doch hy trof juiſt die plaat, of dat bord, en wel met zulk een kracht, dat hy den vluchteling over een ſloot beurde, die dus ontquam, en den ſnyder op 't hoogſt bedankte, om dat hy het bord zoo wel en wyſſelijk geplaatſt had. 't Spreek-

woord

woord wil dan zeggen, dat zelf zulk een bord iemand niet en zoude bevryden.

(312) *Van keurboom tot vuilboom komen.*

Dit wil zeggen, door te groot eene kiezigheid tot erger geraken. De oorſprong van dat ſpreekwoord is in deze kluchtvertelling. Een ſchoone en ryke Vryſter was van veele brave Vryſters ten huwelyk aangezocht. Deze alle liepen een blaauwe ſcheen, om dat zy verwachtte, daar zoude noch al een beter opdagen. De hoope feilde haar, en haar getyde was verloopen. Ten laatſten komt 'er een mismaakt gebuchelt ventje te voorſchyn. Dat maakt den minnaar aan deze Juffrouw. Zy ſtaat zyn trouwbegeerte toe, onder dit beding, dat hy uit een boſchje, 't geen zy hem noemde, het rechtſte en fraaiſte ſtokje, dat hem voorquam, zoude afſnyden; mits dat hy tot het geen hy eens voorby gegaan was, niet mogt wederkeeren. Hy, om zynen laſt wel uit te voeren, en zyn meeſtreſſe eenen aangenamen dienſt te doen, begaf zich naar 't boſchje. Hier vond hy in zyeen weg wel bequame ryſjes; maar de hope van noch beter te zullen aantreffen, dede hem die voorby ſtappen. Dus voorttredende, quam hy aan 't einde van dat boſchje; en vermits hy niet weder mogt te rugge keeren, moeſt hy vergenoegt zyn met een krom en knobbelig misgewas. Dit bragt hy aan zyne toekomende Bruid, met die verſchooning, dat hy eerſt wel fraayer looten had ontmoet; doch dat hy gehoopt had nog een beter telgje te zullen vinden. Dit was hem mislukt; en om dat hy aan 't einde van 't boſchje geen beter keur konde maken, had hy zich hier mede moeten behelpen. Waar op zy zeide: Zo mag ik dan mede doen. Dat was't geen de ouden niet onaardig zeiden: *Hy is van Schoonhoben afgevaren, en te Lelykenâam aangekomen.*

(313) *Naar dat het valt.*

Eene Waardin hakte kruiden tot warmmoes, terwyl een droppel aan haaren neus hing. Zy vraagde een gaſt, die by den haart zat, of hy wilde meê eeten? Deze gaf tot antwoord: na dat het valt. Hy meende, viel die druppel in 't hakzel, dan had hy 'er geen luſt toe. Indien neen, dan immers. 't Zoude zyn na dat het viel.

(314) *Is dat Parmeſaan, zei de boer, zo moet ik 'er noch eens aan.*

Dit is uit deze bekende kluchtverteling: Een boer had zyn Landpacht betaalt. De eigenaarſe zette hem, naar gemoonte, een ontbyt voor, en daar by Parmeſaankaas. De boer vond daar ſmaak in, en ſneed 'er goede hompen af. De Juffrouw kreeg medelyden met haar kaas, en zocht den boer dien genadiger te doen handelen, om dat hy raar en duur

was.

was. 't Is, zeide zy, Parmeſaan. De boer weder, is dat Parmeſaan; zo moet ik 'er noch eens aan. Dit is een ſpreekwoord geworden.

(315) *Daar was anderhalf man, en een paardshoofd.*

Dit pſt men toe op een kerk, of diergelyke plaats, waar in zeer weinige menſchen zyn. Dit ſpreekwoord heeft den jongen Tyl Uilenſpiegel tot een vader; by een geval dat in zyn leven verhaalt word.

(316) *Schenk eens rond, zei Bakker, en hy zat alleen.*

Een boer buiten Vliſſingen had eenige gaſten onthaalt, en wel getoeft. Deze waren weggegaan, en lieten hem in eenen goeden roes (gelyk hem wel meer gebeurde) zitten ſlaapen. Hy wierd wakker, en denkende dat hy noch in zyn drinkgezelſchap was, riep: Schenk eens rond. Hier uit maakte men een ſpreekwoord.

(317) *Scheer zacht, meeſter Jan.*

Een dronkaard lag gewentelt in zyn uitbraakzel. Dit wierd gezien van een varken, 't geen beluſt op zulk een lekkerny, met den ſnuit aen zynen mond quam. Hy, in zyne bewelmtheid, beeldde zich in dat hy geſchoren wierd, en riep: Scheer zacht, meeſter Jan. Dus is men aan dat ſpreekwoord gekomen.

(318) *Jan Splinters teſtament.*

Deze bezette zyne vrienden en erfgenamen groote ſchatten, en liet niets na.

(319) *Jan Credit is dood.*

Dit wil zeggen, iemand vind geen geloof meer, hy kan niet meer geborgt krygen. Ik gis, dat de dood van een man, die *Jan Crediet* hiet, den oorſprong tot dit ſpreekwoord heeft gegeven, gelyk 'er zulke wel meer zyn. By voorbeeld, *Vroom heeft een koe geſtolen. Trouw reed met het paerl weg. Zind woont te Roermond, en lapt ſchoenen.* Maar vermits *Jan Credit* in zyn leven zo veel dienſt aan de *Borgers* heeft gedaan, verdient hy den naam van *Sint*, zo wel als *Sint Lors*, en in veeler oordeel beter dan *Sint Reinuit*. Menige zullen gewillig zyn zynen feeſtdag dikwils en plechtelyk te vieren.

(320) *Geeft tyd, zei Koekenbakker.*

Een Waarden Pachter, genaamt Koekbakker, te Middelburg, maakte gereedſchap om bankeroet te ſpelen, *en met de newelkar te verhuizen.*

De

De ſchuldenaars kregen de lucht weg; en wilden ſtraks geld hebben. Geeft tyd, zeide hy, en ging den volgenden nacht met alles door. Dus heeft hy een ſpreekwoord nagelaten.

321 *Hy heeft zyn rekening qualyk gemaakt.*

Dit ſpreekwoord is geboren uit de misrekening van ymand, die zyn ſtaat gemaakt had van noch een zeker gettal van jaaren te zullen leven; waar na hy de verteering zyner goederen zoodanig ſchikte, dat alles met zyn dood even op zoude zyn. De dood liet zich niet beperken binnen dat beſtek; en hy was voort genoodzaakt door bedelen den koſt te zoeken. Hier toe bediende hy zich van deze beweegreden: Geeft wat aan een man die zyne rekening qualyk gemaakt heeft. Hier aan is gelyk: *De rekening te maken zonder den waard.*

322 *De muts ſtaat hem niet wel.*

Dit wil zeggen, de kop ſtaat hem kroes. hy is niet wel gezint. Zoude dit niet wel voortgekomen zyn uit het huwelyksverdrag van dat paar, die om altyd zamen in vrede te leven, bedongen, dat de eene den anderen wederzyds in toornigheid zoude vieren? Een misnoegens teken van de vrouw zoude zyn, als zy haaren ſchorteldoek ter zyden ſchoof, en van den man, dat hy zyne muts ſcheef zettede. Hier toe behoort: *Daar ſtaat hem de muts niet na. Ymand de muts verzetten. Geen goede muts op ymand hebben.* Anders, van het laatſte ziet ook myne Fakkel, bladz. 246. in *Muts.*

323 *Scherp geneuſt, en dun gelipt. Hangen, hangen.*

Dit is een kluchtvertelling van een Engelsman, die verwezen was tot de galg. Een vrouwmenſch met een ſcherpe neus, en dunne lippen, quam om hem van die ſtraffe vry te bidden, en met hem te trouwen. Hy voorſpelde niets goeds uit der trony, ſloeg haar af, en riep, hangen, hangen. Beter de korte pyn, dan de lange.

324 *Ik ken uw weeuwen wel.*

Een opgehangen dief hing door den wind aan de galg en beyerde, en de lappen van zyne klederen waaiden op. Zyn wyf dat ziende, riep hem toe: Ik ken uw weeuwen wel. Dit is een ſpreekwoord geworden.

325 *Al evenwel knipluis.*

Bekent is de kluchtvertelling van een ſnyders wyf, die gewoon was haaren man knipluis te beten. Hy, om haar daar van af te ſchrikken,

dreigde ze te verdrinken, en liet haar aan een touw neder in een put. Schoon haar 't water aan de lippen was, ſy ſchreeuwde noch al even hevig, knipluis, knipluis. Daar op liet hy haar met den kop onder dalen: maar zy, tot ſpyt van haaren man, ſtak de handen boven 't water, en wees door 't knippen der duimen tegen malkanderen, 't geen zy met haaren mond niet meer konde zeggen.

326 *Zy is in die wiege gewiegt.*

Dit ſchynt geſproten te zyn uit het bedryf van dien ſmid, die met hulp van den knecht, zyn quaadſprekend wyf in een groote wieg leide, vaſt bond, en aan den zolder hysde; van waar hy haar; hoe zeer zy ſchold en beerde, niet neder liet, voor dat zy ſchoon ſprak, bad, en beloofde het niet meer te doen. Die wiege was haar daar na als een *roede voor de ſchoorſteen.*

327 *Hy is 'er mee verlegen, als Anne met haar moers ziel.*

Een ziel beduid ook een vrouwen onderkeurs. Dus is dat woord dubbelzinnig, en daar op ſpeelt dat ſpreekwoord. Die ziel van de moeder was voor de dochter te wyd en te lang. Hier om was zy daar mede verlegen: want die viel haar af, en zy trapte daar op. Dit word verder toegepaſt.

328 *Ook al goed, myn maat.*

Een Doctor ried ymand, zeven vygen in tween te ſnyden met een ſcheertje, om die ergens toe te gebruiken. Deze vraagde, of dit niet met een mesje zoude mogen geſchieden? De Doctor zeide, ook al goed, myn maat. Dit quam zoo belachelyk voor, dat men 'er een ſpreekwoord van maakte.

329 *Hy waagt 'er een boer aan.*

Dit zegt men van geneesmeeſters, die aan boeren, en dergelyke, de kracht en uitwerking van eenig heelmiddel eerſt beproeven. Dus verhaalt men van eenen, die zeide dat zulk een recept aan negen en twintig mislukt was, en dat hy 't daarom aan den dertigſten niet wilde bezoeken. Dat was al zeer voorzichtig.

330 *'t Is een witte met een zwarte.*

Dit zegt men, als breed opgeven gering uitkomt. Bekent is de kluchtvertelling van den jongen, die voorgaf, dat hy wel hondert honden had gezien; maar, als hy geen geloof vond, eindely op na der ondervraging zeide: 't Was een witte hond, met een zwarte.

Hy

331 *Hy verwondert zich als of hy het te Keulen hoorde donderen.*

Dit paſt men toe op een gemaakte, of belachelyke verwondering. 't Is een kluchtvertelling, verhaalt van een reizer. Zoude geen broeder van dezen geweeſt zyn die andere, die als hy Keulen by den Rhyn beſchouwde, in deze woorden uitborſt: *Ik ben blyde, dat ik nu het water gezien heb, waar uit men den ſchoonen Rhynſchen wyn brouwt.* Niet ongelyk aan deze gaauwaards was hy, die van zyne reize door Vrankryk wedergekeert, zyne vrienden, die hem quamen verwelkomen, verzekerde, *dat hy die zelve maan, die zich doe aan hen daar vertoonde, ook te Parys gezien had.* 't Is dan waarheid: *Zend een kat naar Engeland, zy zal maauw zeggen als zy weder komt.*

332 *Joris in der eeuwigheid.*

Dit was een waard te Middelburg, by wien een zeer groote Schaar uithing. Hy had eens eenige ruiters vry diep in de beurs getaſt. Deze vernamen, dat hy eens te Utrecht in een herberg was gekomen, en beſpraken met den waard, dat hy hem eens *een broek van 't zelve Laken* zoude maken. Joris zoude vertrekken, en vraagde wat hy verteert had? De waard ſchreef met *dobbel kryt*, en maakte de rekening ruim groot. Joris verweet hem dat hy ſchacherde, en hield zich zeer qualyk. De waard geliet zich als of hy hem niet kende, en zeide, dunkt u dat te veel? Daar woont een karel te Middelburg, geheeten Joris in der eeuwigheid: quaamt gy daar by, die zoude u noch wel anders pluimen. Joris zweeg, betaalde 't geen de waard eiſchte, en ging ſtillekens door. Hier van zegt men noch van een duure herberg, daar woond Joris in der eeuwigheid: Maar is dat niet te ruim, *Geen weerd, of by ſchheerd.*

333 *Zy kan noch boter in den mond ſmelten.*

Dus wil men uitdrukken, dat een vrouwmenſch noch jeugdig is. 't Zal te zeggen zyn, zy heeft nog hare natuurlyke hitte, in tegenſtelling van die oud en koud zyn, *oude ſleetjes.* Zekere Waardin in Weſtphalen dede dit blyken naar de letter, wanneer zy, om de koſten en moeite van vuur te ſpaaren, de boter in haaren mond ſmolt, en die uitſpuitte door haare botertanden, over een ſchotel met ſalade; waarby zy dan azyn goot. Eene die dit zag, liet de andere gaſten zich daar mede vrolyk maken. Immers zo heeft zy my verhaalt.

334 *Lieve Huibert Oom, moeſt gy nog ſterven op uwen ouden dag.*

Dit zeide een oud besje, als haar ſtokoude en afgeleefde man den geeſt had gegeven. Om dat dit zo belachelyk voorquam, wierd het een ſpreekwoord.

(335) *Hy is wel berecht voor zyn geld.*

Zo zegt men van iemand, die door koopwaaren bedrogen is, en dien men *paardenkeutels voor profetenbeziên*, met Uilenſpiegel, aangeſmeert heeft. Hier toe breng ik deze geſchiedenis, gebeurt op myne eerſte ſtandplaats. Een Paapſche boer, die doodelyk krank was, zond zynen knecht naar den Paſtoor van 't naaſt by gelegen Dorp, op dat hy by hem quame, ter bediening van de zogenaamde laaſte kerkgerechten. 't Was zeer donker, en regende en waaide doe geweldig. De knecht ging voor met een lantaarntje, om te lichten, en den weg te wyzen. Dus quamen zy op nieuw omgeploegt ſlykerig enſlibberig land. Daar waaide t'allén ongeluk het lantaarntje uit; en Heeroom plofte met zyn neus in den drek. Hier op borſt hy vergramt dus uit: *Daar ligt het Sacrament, en al den D. . . . . De D. . . . . moet ze haalen, die 's zachts ſterven.* Fluks keerde hy met zyn Sacrament begaad en beklontert weder naar huis; en de knecht (die 't my verhaalt heeft) konde dezen afſcheidszegen aan zynen zieltoogenden meeſter boodſchappen. Beter raad wiſt de Prieſter, die wanneer hy den Meelchriſtus vergeten had, een ſchyf van een raap ſneed, en den zieken op de tong leide: waar op deze uitriep: *Lieve Heer! hoe ſmaakt gy na raapen?* Mits dat de getuigen daar van *ons geen knollen vertellen.*

(336) *God behoede ons voor groot geluk.*

Wanneer iemand eenige ramp krygt, pleegt 'er gemeenlyk nog reden te zyn om te zeggen: 't is noch een groot geluk, dat dit, of dat niet gebeurde. By voorbeeld, een man, die takken uit een boom kapte; viel van boven neder, en brak den hals. Een wyf, die dat zag, zeide, 't is een groot geluk, dat hy zich met de byl niet bezeert heeft. Wenſchelyk is het dan, voor zulk een groot geluk behoed te zyn, dewyl dat ook vrydom van andere onheilen onderſtelt.

(337) *Met verlof, een wever.*

Een ſnaak voegde zich in een gezelſchap van wevers, welkers gilde teerde. Zy vraagden hem, van wat ambacht hy was? hy zeide, hy dorſt dat niet zeggen onder zo veel eerlyke lieden. Op hun aanhouden, gaf hy tot antwoord: Ik ben, met verlof, een wever, en koos terſtond het haazenpad, dat hem geraden was.

(338) *Ik mag wel ſchande.*

Dus zegt men boertende uit deze kluchtvertelling: Een man was met zyn vrouw ten eeten. Daar wierd ryspap, overſtrooit met ſuiker en kaneel,

neel, opgediſcht. Hy ſchepte die rondom boven af, en at ze. De vrouw wierd over die onhebbelykheid beſchaamt, en zeide om hem te berispen: *Foei man, 't is ſchande.* Hier op gaf hy tot antwoord: *Ik mag wel ſchande.* Die man hield het met het oude ſpreekwoord: *Een luttel ſchande let niet*, en ſpiegelde zich aan die zeide, *Ik ſchaamde my 't jaarent, nu nam ik 't geld wel.* Want, *'t en baat ſchaamte noch ſchande, als 'er honger is in den lande*; naar 't ſpreekwoord der ouden. Zy zyn ook de beſchaamdſte niet, op welke paſt: *Hy ſchaamt zich als een paard dat de kar omgeworpen heeft.* Maar *de onbeſchaamde menſchen hebben het derde deel van de wereld.*

(339) *Zy is den Duivel te erg.*

Dit zegt men van eene doortrapte feeks. Hier van is deze kluchtvertelling. De Duivel had aan een boos en loos oud wyf een paar ſchoenen toegezegt, indien zy tuſſchen zeker paar Echtgenooten twiſt konde berokkenen: waar toe hy zelf vergeefs alle zijne liſten had te werk geſtelt. De oude kol bragt dat te wege, en eiſchte haar bedongen loon. De Duivel hield zyn woord; maar hing die ſchoenen aan een lange piek, en reikte ze haar van verre toe over eene rivier, om dus aan te wyzen, dat hy zelf van haar vreesde bedrogen te worden, vermits hy zag, dat ze ſlimmer was, dan hy.

(340) *Op een papieren zoldertje danſſen.*

Dat drukt uit, zich met vermaak lichtvaardig in gevaar ſteken. Zo word verhaalt, dat twee lichte Bendvogels van Sint Goedmans gilde, dat is, twee ſnydersgezellen, lang op een papieren zoldertje gedanſt hebbende, eindelyk daar door vielen; maar dat ze op den grond den hals niet braken, noch builen in 't hoofd kregen, om dat ze t'allen gelukke in een ſpinneweb bleven hangen. Ik wil voor de waarheid van die vertelling niet inſtaan; maar men ziet iets diergelyks in die Meeſter Hans van de ladder ſtoot, na dat ze aan den hals wel vaſt gemaakt zyn. Deze doen zich op den harden grond ook niet zeer door hunne luchtſprongen.

VII.

SPREEKWOORDEN die ſpelen in dubbelzinnigheid.

341 *Ik geef het myne graag om een beter.*

Dit, zegt men, zeide een goed geloofwaardig man van zyn boos wyf. 't Vermoeden van zommige is, dat 'er noch wel meer dus gezinde zouden gevonden worden. Doch quaad vlees is ook ter geefs te duur.

342 *Daar trouwde een Bruid, en 't verken had geen hemd aan.*

Dit is twyfelzinnig. Niet de Bruid, maar een verken was zonder hemd. Niet ongelyk daar aan is: *De Bruid heeft in 't hemd gedanſt*, te weten niet bloot; maar in dat zy onder haare klederen hadde.

343 *Die Juffrouw zou my niet dienen.*

Dit wil boertende zeggen, zy zou my niet ten dienſt willen ſtaan; maar naar de broek grypen.

344 *Een goede vrouw is zonder hoofd.*

De meening is, zy is niet hoofdig, noch ſtyf koppig. De man behoort wel 't hoofd te zyn: maar meenig wyf wil 'er *'t Mutsje boven op* wezen.

345 *Een ſpelt heeft ook een kop.*

Dit wil zeggen, men vind wel hoofdigheid en gramſchap zelf by kleine. Zo heeft ook de bie eenen angel. *Niemand moet zynen vyand te klein achten.* Het ſpreekwoord ſpeelt met de dubbelzinnigheid van *kop*.

346 *Kleine keteltjes hebben ooren.*

Dit wil niet onaardig uitdrukken, dat men zich moet wachten van ook in 't aanhooren van kinderen iets te zeggen, dat niet verbreid moet worden. Dus zegt men ook: *'t Veld*, of *'t woud heeft coren*, om dat ook daar wel luiſtervinken konnen zyn. *Maar wacht u van de luiſtervinken.* Het woord *ooren* doet hier in de dubbelzinnigheid ſpeelen, gelyk boven in *kop*. Zo hebben de ezels een groot *oor-deel*, maar geen *oordeel*.

347 *Ymand de oogen uitſteeken.*

Dit geeft te kennen, iemand door gaven om te koopen, zo dat hy zich houd als of hy niet en zag. Vergelykt Exod. 23: 8.

Hy

348 *Hy is 'er wel gezien, maar niet geacht.*

Dit ſpreekwoort ſpeelt op de dubbelzinnigheid van *wel gezien* te zyn. *Gezien* word wel genomen voor aangenaam in ymands oogen, ontzien; en dus is 't het zelve met geacht. Maar *gezien* is ook beſchouwt. Zoo zeide de blinde man: *Ik wou dat ik eens zag, dat myn kinderen voelden.* In den laatſten zin word het hier genomen. Op eene diergelyke wyze word ook boertende gezegt: *Hy is 'er niet te veel, maar hy ſchiet 'er over. Hy is niet gek; maar wyze lieden zyn gebeel anders. Hy is niet bang; maar 't hert popelt hem in 't lyf. Dit is geen drek; maar de hond heeft het gekakt*, enz.

349 *Ik zie u liever dan myn hart.*

Dit zegt men jokkende, Niemand kan zyn eigen hart zien, of zyn boezem moeſt open geſneden worden; doch daar toe zyn weinige nieuwsgierig.

350 *Neem de oogen in de hand, en kijk door de gaten.*

Dus pleegt men boertende te zeggen tot ymand, die zegt dat hy iets niet zien kan. Dit kan willen zeggen, tuſſchen de vingeren door zien, zoo dat men die voor een bril gebruikt. Maar ik denk dat de mening is: Kont gy 't niet zien, taſt het, en laat zoo de vingeren uwe oogen zyn.

351 *Een zeer oog moet men met den elleboog verbinden.*

Dat wil zeggen, men moet met de hand daar niet aanraken, maar dat onaangeraakt laten.

352 *Niet is voor de oogen goet; maar quaad voor de tanden.*

Dit is dubbelzinnig. Daar is een kruid dat *Niet* heet, en heilzaam voor 't gezicht geacht word. Als ook *niet* voor de oogen is, dan is 't gezigt onbelemmert. Doch die *niet* tot maalſtof voor de tanden in den mond heeft, is wel buiten gevaar, dat hem dit in de *verkeerde keel* zal ſchieten, en doen ſtikken; maar dat vult de maag niet. *Niet* in de beurs te hebben, is ook een groot verdriet. De Spotters zeggen, dat zulke *zakken van Duivelsleer* zyn; om dat ze geen kruis willen houden.

353 *Als ik ſalade eet, krijg ik myn tong vol blaeren.*

Verſtaat geen bleinen, maar die bladeren van die ſalade.

354 *Die aan een witte roos riekt, krijgt de roos aan den neus.*

't Wil zeggen, niet die quaal, die men de roos noemt; maar die roos, waar aan hy riekt.

Die

355 *Die 's Vrydags zyn nagels knipt, heeft geen tandpijn.*

Ik weet daar van uit de natuurkunde geene andere reden te geven, dan dat dit aan andere dagen gemeen is, dewijl gevoelige tandpijn altijd wel belet op nagelknippen te denken.

356 *Ik zwou dat een pond boter tien ſtuivers koſte, en dat het een jaar lang duurde.*

Te weten, niet dat de boter zoo duur bleef, maar dat dat pond zoo lang duurde. Dan zoude men voor tien ſtuivers 't gantſche jaar door boter hebben. De ouden zeiden: *'t Is goed te booren, dat de boter wel geld. Voor geld koopt men de boter.* Van een onbezorgden zegt men: *Hy vraagt 'er niet na, wat de boter geld.* Maar *veel vlaggen, luttel boter.*

357 *De hertpaſtei ſtaet in 't midden,*

Verſtaat dit boertig niet midden op de tafel, maar midden in de borſt. Doch vrienden moeten 't goede hart van den onthaalder aanzien Dan zyn *vrienden haaſt genoeg genodigt*, en *vrienden koſt is haaſt bereid.* Zy leggen het echter niet te overdadig en ruim aan, die *op een ſchaapsboofd twee gaſten nodigen*, en 'er *een banket van drie hazelnooten* byvoegen. Doch *'t zyn brede dingen, drie ſchollen in een ſchotel.*

358 *Hy heeft den gantſchen nacht gebanketteert.*

De meening is, niet gaſtery gehouden, maar op een bank gelegen. Zoo zegt men ook: *Hy heeft te nacht op de lange veeren geſlapen.* Dit wil zeggen, op het ſtroo.

359 *Oude lieden moeten het met de tanden houden.*

't wil zeggen, zy moeten hunne krachten behouden door wel te eeten. Hier aan is niet ongelyk; *Oude leerzen beboeven veel ſmeerens.*

360 *Die langſt eet zal 't langſt leven.*

Te weten, niet in langſt op byzondere maaltyden te tafelen; maar gedurende de levensjaaren. Zulke *leven met Hanneken de gek, al hun leven. Die laaſt overblyft, zal 't al hebben.* Doch *is ymand dood, gebakken is zyn brood.*

361 *De potſchrapers komen niet in den Hemel.*

Men meent de lepels, waar mede de pot geſchraapt word. Zoo zegt ook ook: *De tafeldienſter is geen maagt*, de zin is, de ſervet; of 't tafellaken.

De

362 *De vos clam te Calcar in de ſtad, en at ſat vis.*

Dit is een volle Nederduitſche zin uit enkel Latynſche woorden, die geheel wat anders betekenen, en *aan een bangen als geknoopt zand.* In 't tegendeel is Duitſch, en ſchynt niets minder te zyn, wanneer het raſch word uitgeſproken: *Aal at ſi, pap at 'er man, ram at booi.* Dus mede, *Sool uit is, ſchoe ſchend is.* Doch byzonder dat laatſte is lam.

363 *Dronken drinken is geen zonde.*

Dit is twyfelzinnig. *Dronken* is zulk een, die bevangen is van onmaatigen drank; en *dronken* zyn teugen. Deze laatſte maatig te drinken, is geen zonde; maar wel het eerſte.

364 *Hy vryt Trui met een oor.*

Dat wil boertende zeggen, hy bemint de kan, die maar een handvat of oor heeft. Doch daar zyn 'er maar al te veel, die *Wyntje en Tryntje* te zamen voegen.

365 *Van dage om geld, morgen om niet.*

Dit is een boertige dubbelzinnigheid. 't Zal morgen al weder van dage zyn; en naar die rekening komt dat morgen in den Almanach der waarden nooit, of *te Sint Nimmermeer*; 't en ware dat de kroeghouder heden zyne ſchade by voorraad voorquam, door met dubbel kryt te ſchryven.

366 *De ſcheer hangt daar uit.*

Dit zegt men van eene herberg, daar de waard wel kan rekenen, en dus zyne gaſten, gelyk de ſchaapen, ſcheeren van hunne wol, dat is, den buidel van zyn vulſel. *Zo ſcheert hy den gek*, en den wyzen, *over eenen kam*, naar de mode van *Joris in der eeuwigheid.*

367 *Een blankenburgſche rekening maken.*

Dus zegt men van iemand, die ſlechts door zyn zeggen eene rekening opmaakt, en die begroot naar zyn welgevallen. *Blankenburg* is een bekent vlek by Ooſtende. Of daar iets gebeurt is, 't geen oorſprong gaf tot dit ſpreekwoord, gelyk in, *Van Duinkerken ten baring vaaren*, weet ik niet. Ik gis dat geſpeelt word op dien naam, gelyk in, *Duren is een ſchoone ſtad*, enz. en dat de zin is, de rekening word gemaakt uit blankôs, ſchoon papier, in plaats van beboorlyke optekeningen en bewyzen.

(368) *Duren is een ſchoone Stad.*

De meening is, 't zal goed zyn, zo dat beſtendig blyft. Daar word gezinſpeelt op den naam van de Stad *Duren*. Zo ligt *Duren* aan het *Spaaren*. *Spaar wat, zo hebje wat*, dat duren kan. *Kalfje, ſpaar uw booi.*

(369) *Wyn op melk is goed voor elk: maar melk op wyn, dat is venyn.*

De zin is, 't is een goede ſtaatverandering, wanneer iemand, die uit armoede eerſt melk dronk, daar na vermogen krygt, om zynen kelder en tafel met wyn te voorzien. Maar 't is ſlecht, als iemand die wyn gewoon was, zich met een teſtje kernemelk moet behelpen. Dus zegt men, *'t Is de boer op den Edelman*, als op de ſpyze van Edellieden boerenkoſt gegeten word, b. v. boekweiten pap op patryzen; of als de melkton de plaats van het wynvat inneemt.

(370) *Dat was, is altyd beter, al regende het koning.*

Dit paſt op zulke; die altoos willen, dat de vorige tyden beter zyn geweeſt, dan die zy nu beleven. Het ſpreekwoord ſpeelt aardig op de dubbelzinnigheid van het woordeken *was*; 't geen beduid dat geweeſt is, en ook *was*, waſch, 't welk de byen maken.

(371) *Menig heeft te veel, niemand genoeg.*

Dat wil zeggen, menig heeft meer dan hy behoeft, of hem nut is: maar niemand is met het gene hy heeft, vergenoegt en te vreden. Martialis drukte dit aldus uit in zyne tyden, *Fortuna multis dat nimis, ſatis nulli.* Men zegt van zulk een met een ander ſpreekwoord: *De oogen zyn grooter dan de buik.*

(372) *Die miſt, miſt niet; maar die niet en miſt, die miſt.*

't Wil zeggen, die zyn land of tuin door miſt vet maakt, miſt niet goede vruchtgewaſſen daar van te genieten, en doet dus winſt: maar die dat nalaat, miſt dezelve. Dus is by de boeren ook een ſpreekwoord: *Goed voêr, goê vaalt;* dat is goede miſthoop. En om uit te drukken, dat men melkkoeyen wel voederen moet, zeggen zy: *Men moet 'er wat inſteeken, zal men 'er wat uithalen.*

(373) *Trouw voor goud.*

Dit ſpreekwoord is dubbelzinnig, gelyk ook *eere voor goud.* 't Kan zeg-

zeggen, trouw is voor, dat is, boven goud te verkiezen. Of trouw is voor goud veil. De eerſte uitlegging is de eerlykſte; maar de andere de gemeenſte in de waereld. *Die trouw vind, trouw ze*, zeiden de oude.

374 *Hy trekt met die van der Goude te velde.*

Eit ſpeelt in dubbelzinnigheid. *Ter Goude* is de naam van een bekende Hollandſche Stad, en *goud* is een begeerde munſtoffe. Ouds tyds plagten de Borgers van yder Stad onder hunne eigen banier, in gemeene optochten ten ſtryde te trekken. Zoo deden die van Dordrecht, Rotterdam, enz. en dus ook van Ter Goude. Maar 't ſpreekwoord meent, hy vecht met goud. Hier door zyn dikwyls de ſterkſte veſtingen, waar tegen geen ſtaal noch lood vermogt, overweldigt. Weinige konnen het geweld der goude wapenen wederſtaan. Zoo zegt men ook: *Hy viſcht met een gouden*, of *zilveren angel*.

375 *Komenze, zoo komen ze niet, maer komen ze niet, zoo komen ze.*

De zin is, komen de ganzen, zoo komen de krijgers niet: en komen de krijgers, zoo komen de Ganzen niet, dewyl die dan van de moeskoppers opgevangen worden. Hier van was Tyl Uilenſpiegel de uitvinder.

376 *Is de brug weg; dan kan men'er overgaan.*

Te weten, niet zoo hy heen is; maar wanneer zy voor den weg dient. Daar word dan geſpeelt op de dubbelzinnigheid van 't woord *weg*. Op die wyze zegt men: *Van toebak ſterven de verkens*, namelyk van honger als de bak toe is. Zoo *ſterven de baazen van tandpyn*, als de honden die dood byten. Op die wyze brengt wel ymand *een duizend gulden, of tien, ten huwelyk*. Maar een goedhuwelyk is dikwyls geen goed huwelyk.

377 *Gaat meê, de vracht is u geſchonken.*

Dit zegt men boertende. Die op zyne voeten gaat, wind zelf zyn vracht. Dus *vaaren zy meê*, gelyk *die in 't lyntje loopen*.

378 *Hoeren en boeven zyn licht vracht.*

Dit wil niet zeggen licht van gewicht, maar van deugden.

379 *Hy houd het met de licht.*

Dit is twyffelzinnig. *Licht* kan betekenen lichtheid, of lichting. In den eerſten zin zegt het, hy is met de minſte moeite beholpen, hy houd

het met den arbeid die licht valt. Anders is het, hy houd het met het lichten van den beker. Dit gaat niet zelden te zamen. De ouden zeiden: *Geen Stichts man, maar lichts man.* Dat zal op een *lichtmis* uitkomen.

380 *Goede gezellen zyn quaade leidslieden.*

Ook is dit dubbelzinnig. Men noemde ouds tyds ook dronkaards en lichtmissen goede gezellen, die zekerlyk quaade leidslieden zyn. Op zulke past: *Gezelschap doet doolen.*

381 *Quaad gezelschap, quaad gezelschap, zei de dief, en had naar de galg een Monnik op zyn zyde.*

Dit is een boertige dubbelzinnigheid. Zekerlyk dat gezelschap voorspelde den galgklepel niet veel goeds, en was voor hem *een veeg teken.*

382 *Hy heeft kromme vingers.*

Dit zegt men van ymand die diefachtig is, en van zyne vingeren haaken maakt. *Een grypvogel.* Dus zegt men ook van zulk eenen: *Hy steekt zyne handen recht uit, en haalt ze krom naar zich.* Eertyds zeide men: *Hy is van Rapiamus volk.*

383 *Raapen is een edel kruid, al de wereld is om raapen uit.*

Dit speelt op de tweevoudige betekening van *raapen*, en vermengt die. *Raapen* zyn knollen. Daar van is ook het spreekwoord: *'t Is met raapen goed reizen; want zy zyn vroeg voor de poort.* Dit oogt op de winderigheid van dat aardgewas. Zulke reisgezellen zyn *beter in de wyde waereld, dan in een engen buik.* Maar *raapen* is ook opnemen, byeen brengen, dat hier bedoelt word.

384 *Laaten is goed tegen 't hangen.*

Verstaat nit het bloedlaaten met een vlym uit de aderen; maar het laaten van 't steelen. Dan zal men niet stikken in den strop, waar aan dieven ophangen en geworgt worden. Een ander spreekwoort zegt: *Laaten is goed, als men 't niet doen kan.* Maar dat is geen waare bekeering. Zoo zegt men, *Niet hebben, doet wel spaaren.* Doch daar niets is, kan niet gespaart worden. 't Gaat zekerder volgens de ervarendheid: *Verre van daan, is goed voor 't schieten.* zoo ook voor 't hangen.

385 *Hy is aan Lyntjes dochter getrouwt.*

Dat zegt men van een, die *door een hennepen venster kykt*, en tot wiens

wiens bruiloft de raaven komen, na dat Meeſter Hans den knoop gelegt had. De ſtrop is *een lyntje.* Maar wat wil *Lyntjes dochter* zeggen? Dit zal afgekort zyn van *Lyndraayertjes:* even gelyk een ſlot genaamt word *ſmids dochter*, in dat ſpreekwoord: *Smids dochter is'er voor.*

386 *Die zich dood werkt, word onder de galg begraven.*

Dieven ſpartelen zich dood in den ſtrop. Zy werken zich dan dood, en hun graf is onder de galg, wanneer zy afdruipen. Hier van maakt men een dubbelzinnig en boertig ſpreekwoord, om den arbeid in't dagdieven niet te zwaar op te nemen.

387 *De groote dieven hangen de kleine.*

Wat dit zeggen wil, behoeft geen nadere verklaaring. Daar aan is niet ongelyk: *De kleine dieven hangt men: maar de groote laat men loopen. Kleine dieven hebben yzere, en de groote, goude ketenen. De groote vliegen breken door't ſpinneraeb, daar de kleine in verwert blyven.* Of hebben zy't *al te grof gemaakt*, zoo dat ze ook eens *moeten bloeden*, dan is't: *Kleine dieven hangt men aan de keel; maar groote aan de beurs.* Doch gemeenlyk blyſt 'er noch genoeg van 't geſtolene in de *blaauwe zakken* overig. Doch zulke ſpreekwoorden maakten de oude, van't geen 'er gebeurde in hunne tyden: nu zal de waereld beter zyn in deze gulde eeuw. Hoewel 't is al van ouds, dat *de groote viſſchen de kleine eeten*, en dat duurt noch.

388 *Heeren boeken zyn duiſter te lezen.*

Redenen van Staat behelzen dikwyls geheimen, om welke na te ſnuffelen en te bepeilen, onderdaanen niet bevoegt noch bequaam zyn, dewyl veele beſt *niet weten, dat het 'er zoo rechtvaardig toegaat.*

389 *Hooge boomen vangen veel wind.*

Dat wil zeggen, verhevene Staatsmannen ſtaan voor veele ſtormen, en onweders van 's waerelds wiſſelvalligheden bloot. *Duikt dan, laat overgaan. De donder velt geen kakhuizen.*

390 *Steelt wat, zoo hebt gy wat: maar laat yder het zyne.*

Dus zegt men dubbelzinnig en boertende, om uit te drukken, dat men niemand het zyne moet ontvreemden; maar hem wel een wetenſchap afleeren, of eenige konſt afzien. Het woord *ſteelen* word dan in een ruimen zin genomen. Zommige hedendaagſche Boekmakers zyn in die konſt geen *gaauwdieven*, maar ſteelen door't wonderlyk uitſchryven wel zoo

lomp, dat het *de boeren merken*, en zy naar *Æſopus kraay* gelyken. Openhertig was de belydenis van hem, die eens anderen Predikatie (die zelf onder de toehoorders was geweeſt, en hem over zyne onbeſchaamdheid beſtrafte; had opgezegt; *ik beken, dat ik een geeſtelyke dief ben.* Doch niet alle zulke geeſtelyke dieven, die niets van het hunne op den predikſtoel brengen, behalven de geheugenis, en den mantel, worden dus *op de eyeren betrapt;* immers zy hebben niet geerne, dat men dit *aan den klokreep hangt.* 't Is met die Heeren Poſtillanten: *Hebben is hebben, krygen is de konſt. Niemand vrage, van waar hebt gy dat: maar gy moet het hebben.* Wy konnen't doch, zeggen ze, niet beter maken. Dat is zoo, maar't is ook waarheid: *Hebben is eerlyk, maar ſteelen is dieflyk.*

391 *De predikſtoel liegt niet.*

Niet het hout; maar wel een valſch leeraar, wanneer zulk een daar op ſtaat.

Dat ik u beloof, zal ik houden, of ik zal geen man met
392 *eeren zyn.*

Dit is dubbelzinnig. *Houden* kan zien op de belofte, en betekenen volbrengen; of op't beloofde, en dan is't het inhouden, dat niet geven. Dus zeiden de ouden al: *Beloven en houden is twee. Woorden, vullen geen zak. Kallen is mallen, doen is een ding.*

393 *Van geven ſterft men.*

Verſtaat niet van liefdegiften te geven; maar van den geeſt te geven.

394 *Men leent zijnen vriend, maar maent zijnen vyand.*

Die vyand zal menigmaal niet verre te zoeken zyn, maar in des vriends ſchoenen ſteken: want was het uw vriend, doe gy hem leende, het wedereiſchen zal hem tot uwen vyand maken. De ouden zeiden ook: *Met vrienden zal men goede çier maken, en met vreemden koopmanſchap doen. Korte rekening lange vriendſchap. Vrienden moeten malkanderen van de beurs blyven.* Doch 't gebeurt ook wel, dat vrienden om de vriendſchap, een ſtuivertje meer dan vreemden, moeten betalen.

395 *Zelf is het beſte kruid.*

Dit ſpeelt in dubbelzinnigheid. *Zelf* is een tuingewas, anders ook genoemt *Salie*, en *Savie*, van't Latynſche *Salvia*. *Zelf* is ook eigen, eigenzelf. *Zelf is de man.* Het laaſte word in het ſpreekwoord gemeent, want *daar gaat niet voor eigen.* Ziet Job 2: 4. *Charitas incipit à C,*

ec

et ſe. De liefde begint van zich zelf. *Kruid* zegt men oneigentlyk, gelyk in 't ſpreekwoord; *Patientie*, geduld, *is goed kruid, maar het wast niet in alle hoven.* Evenwel, men kan dit ook dus omkeeren: *Zelf is 't booſte onkruid* in den hertenhof: gelyk de tong het beſte en argſte lid is. Hierom vermaant de Heiland, Matth. 16: 24. En Auguſtinus bad: *Heere, verlos my van my zelf.* Menig kan aan zich zelf geen gebrek zien, door eigenlievend zelf bedrog. *Eigen drek ſtinkt niet.* Zy hebben van dat *zelf* groote gedachten. Maar daar op paſt, 2 Kor. 10: 12. *Eigenliefde maakt blind.*

396 *Elk heeft genoeg aan zynen eigen hof te wieden.*

Dat wil zeggen, elk vind genoeg te reinigen in zyn eigen hart en daaden, waar in zich het onkruid der verdorventheid weelig vertoont, groeit, en voortwoekert; zo dat zy zich, als een albediller, niet behoeft met een ander te bemoeyen. 'tIs, *Bezie u zelven.* Vergelykt Matth. 7: 3, 4, 5. *De pot moet dan den ketel niet verwyten, dat die zwart is.* Hier geld Spreuken 20: 7.

397 *Daar 't ſtil is, is 't goed haver zaayen.*

Dit ſpreekwoord word gebruikt, wanneer aan een tafel, of in een gezelſchap, niemand ſpreekt. Het ſpeelt op de dubbelzinnigheid van 't woord *ſtil*. *'t Is ſtil, daar 't niet waait*, en dan is 't bequaam tot het haver zaayen. Maar 't is ook *ſtil*, daar niemand geluid maakt. Zo zegt men: *Stil! daar ligt een muis in de kraam.*

398 *Van haver, tot gort.*

Dit is een belachelyke en zeldzaame verduiſtering van 't oude ſpreekwoord, *Van aver tot over*, dat is van voorouders tot voorouders. Ziet het Vervolg der Fakkel in *Aver*. De onkunde van die niet wiſten wat *aver* was, heeft dat naar den Zeeuwſchen ſpreektrant misvormt in *haver*, en voor dat andere onbekende *aver* ten medegezel *gort* bygevoegt. Men maakt doch van haver gort. Zo krygt men een koddig taalmonſter, gelyk in *Koeterije koet*, uit het Franſche, *Coute qu'il coute*; 't kofte wat het koſt. Op eene diergelyke wyze is *Koeter Waal* van *Kouter Waal*, om het kromtongig kouten. Dus zyn 'er meer andere deerlyk geradebraakte ſpreekwoorden, die noch van ſprekers, noch van hoorders verſtaan worden, en echter in dagelyks gebruik zyn. Maar daar men ze geſlagten opreekent *van haver tot gort*, zal 't ook geſchieden van *Zwaard en Spilzyde*, dat is, van de mannelyke en vrouwelyke kant, die zwaard of ſpil handelen.

(399) *Hy heeft het met vuilen geklaart.*

Dit zegt men van iemand, die jets lelyk beeft toegeſtelt: gelyk kinderen hun bed en luuren. *Vuilen* is bevuilen. Maar hoe komt *klaaren* daar by te pas? Is dat niet als met zwartzel witten? Of met modder afwaſſchen, naar de wyze der verkens? Maar men wete, dat *klaaren* niet ſlechts beduid klaar maken, zuiveren, reinigen; maar ook voltooyen, volbrengen. In dien zin zegt men: *Ik zal dat wel klaaren; 't is geklaart;* en *'t werk is klaar.*

(400) *De Grammatica voorlezen.*

Dit zegt iemand bekyven. Hier in word boertende geſpeelt, niet op de Letterkonſt, maar op ons woord *gram.* Wat dat is, bevinden die in plaats van een *Anagramma*, een *Anna gram* gemaakt hebben. Daar op volgt dan niet zelden het *lezen der gordynmis.*

(401) *Hebt gy geen kan, gebruik de leer.*

Kan en *leer* is dubbelzinnig. 't Wil zeggen, die niet kan, moet leeren. Zo is ook een ſpreekwoord: *Beter is een leggende ben, dan een liggende kroon. Wie wat weet, komt het te pas.*

(402) *Ik zag een jager een haas met twee beenen naloopen.*

De haas loopt niet met twee beenen, maar de jager. Op die zelve wyze zegt men: *Ik heb een half verkenshoofd met twee oogen gezien*, te weten, met de myne, niet in 't half verkenshoofd. Ook, *Ik heb u dronken gezien.* Dit laat twyfelzinnig, of de ziender, of de geziene doe dronken was. Hier aan is gelyk, *Ik heb een vrouw gekent, die at een duif als zy dood, en een mispel als zy verrot was.*

(403) *Hy zal bot vangen.*

Dit ſpreekwoord ſpeelt op de dubbelzinnigheid van 't woord *bot.* Dat beduid eigentlyk een platviſch, en ook een bots, of wederſtuiting, van botten, botzen. 't Wil dan uitdrukken, hy zal dan afgewezen worden. *Vangen* word 'er om de dubbelzinnigheid bygevoegt. Daar mede komt over een: *Hy zal zyn hoofd ſtooten*: en *Hy zal een blaauwe ſcheen*, of *met zyn kop tegen een muur loopen. Hy zal Nihil op 't Requeſt krygen.* Op die wyze zegt men van iemand, die niet veel opdoet: *Hy heeft geen grooten aal gevangen.* Maar die in 't water ploft, *vangt een ſnoek*, en die knikkebolt, *vangt een uiltje.*

Daar

404 *Daar de Oyevaars neſtelen, ſterven geen kraamvrouwen.*

Namelijk niet in 't Oyevaarsneſt op den ſchoorſteen, ſchoon wel in dat huis. Maar zoo hoog klimmen de *gehoornde Oyevaars met vier pooten niet.* Verſtaat de Rammen, vaders der Oyen, dat is, de wyfjes der ſchaapen.

405 *Hy is venſterziek, niet deurziek.*

't Wil zeggen, zyn ziekte is van klein belang. Dus word geſpeelt op 't woordeken *deur*, dat ook door betekent; en dan is *deurziek* doorziek. Om die dubbelzinnigheid word tegen deur *venſter* geſtelt. Zoo is ook een ſpreekwoord: *Ryke lieden ziekte, en ſchamele lieden pannekoeken, verneemt men verre.*

406 *De levendige doode is een ſchoone doode.*

Dit word gezegt van zulke, waar van 't gerucht verſpreid, dat ze dood zyn; maar die noch leven. Immers het gelaat van deze is niet lelyk geworden.

407 *Ik lach om myn tanden.*

Zoo andwoord men wel met een dubbelzinnige boerte, als ymand de reden van zyn lachen word afgevraagt. Dat *om* beduid dan geen oorzaak; maar om de tanden zyn de wangen, daar de laching haare plaats heeft.

408 *Hy doet dat op zyn eigen houtje.*

Dit zegt men van ymand, die iets verricht alleen op zyn eigen gezag en goedvinden. Maar hoe komt dat *houtje* daar te pas? Is dat niet *als 't vyfde rad aan een wagen?* Zoude dat wel zien op die aaloude ſoorte van wichelaary door lothoutjes, of roedekens? Hoſ. 4: 12. Die iets ondernemen wilden, ſtelden in zulk een geval de waarzeggers te werk, om te voorwikken, wat uitkomſt de zaak hebben zoude: maar zomtyds deden zy dat zelf. Vergelykt Ezech. 21: 21, 22. Dan dede zy het op hun eigen *houtje*, zonder andere daar in te kennen. Ik gis liever, dat *houtje* voor afgekort en verhoetelt is van 't woord *authoriteit*, zoo dat *auth* tot *hout*, en dat tot *houtje* vervormt is. Iets diergelijks vind men wel meer in ſpreekwoorden.

VIII.

SPREEKWOORDEN van 't Vryen, Huwelijk, Kinderen, enz.

(409) *Vryen is een leuchenachtig ambacht.*

Dit zegt lachende de waarheid. *Minnebrieven zyn met boter verzegelt*; en *als de Bruid is in de ſchuit, dan zyn de beloften uit.* Het woord *ambacht* was by de ouden zoo ruim, dat ze ook Mis doen en bedelen een ambacht noemden. Zie de Fakkel in *Ambacht.*

(410) *Alle vryers rijk, alle gevangens arm.*

Zoo pleegen zulke voor te geven, de een om te beter door den huwelyksknoop vaſt, en de andere om te beter door klein rantzoen uit de boeyen los te geraken.

(411) *Een huis vol dochters, is een kelder vol zuur bier.*

Dit wil zeggen, in die waar is geen aftrek, *daar is geen trek in den haai*; en de vryers hebben'er *geen bek op.* Want *daar de verkens veel zyn, valt de ſpoeling dun.*

(412) *Ik ken dat kruid.*

Des zegt men van ymand, wiens moeyelijken en boozen inborſt men kent. 't Is overgebragt uit de kruidkunde.

(413) *'t Is kruitje 'roer my niet.*

Dit zegt men van een onhandelbaaren menſch. Dit is door een gelykenis van dat kruid, 't geen zoo genaamt word; om dat het zyn zaad uitſchiet, zoo ras ymand daar aan komt.

(414) *Men zou ze met geen tang aantaſten.*

Dit drukt uit, zy is ten uiterſten vuil en morſſig: want met een tang raakt men zelf wel een padde, of drek aan. Men zegt ook van zulke Venusjes, of nettertjes: *Zy ſtinkt zeven roeden in den wind.*

(415) *Als morſſige lieden kuiſch worden, dan ſchuuren zy de pan van achter.*

Dit zegt men boertende, wanneer een morſſebel en Modde van Gompen

pen net wil zyn. Zulke plegen dan belachelyk van het eene uiterſte tot het andere over te ſlaan. 't Moet zyn, *Nochey! nochfy!*

(416) *Men zou 'er op verlieven, als een kat op een moſtaardpot.*

Dit drukt boertig uit: *'t is een rondomlelyk, een remedie tegen de liefde.* Op zulk eene paſt: *Stond die trony in een muur gemetzelt, de honden zouden 'er zich op dood baſſen.* Van zoodanige zoetertjes zegt men: *Zy ſlacht een winterſchen dag, kort en vuil.* Maar *'s nachts zyn alle katten graauw,* de duiſternis maakt alles even ſchoon.

(417) *Elk heeft zyn leefje lief, al is zy beſnot.*

Dat is, *de liefde is blind. Lief ziet geen leed. Men vind geen ſchoon gevangenhuis, noch lelyk lief. Elk meent dat zyn uil een valk is.* Doch *'t is beter met den uil gezeten, dan met den valk gevlogen,* zoo 't ſpreekwoord gelyk heeft. Dus is 'er *meer liefs, dan ſchoons. Alle dingen zyn wel, beeft het lief geen geel baair, zy heeft geel vel.*

(418) *Die niet beſnot is, behoeft zyn neus niet te vagen.*

Dit wil zeggen, die geen ſchuld heeft, behoeft zich niet te verontſchuldigen, of het zich aan te trekken.

(419) *Zy kan ryden en omzien.*

Dat zegt men van een wakkere Tas. Want dit te konnen doen, is een teken dat ymand vaſt in den zadel zit.

(420) *Zy heeft ſplint.*

Dat wil zeggen, zy heeft geld. Dit is geen klein lokaas, en geen magere trekplaaſter voor de vryers in deze goudeeuw. Buiten twyfel is dit ſpreekwoord gevormt van 't Latynſche *ſplendidum*, blinkend, om dat het geld blinkt. Die zulk een ſplint heeft, heeft *klinkende redenen*, al ſpreekt dat niet. Want *geld dat ſtom is, maakt recht dat krom is.* 't Is by veele: *Ben je boer of dief, beb je geld ik beb u lief.*

(421) *Daar is klei aan de kloet.*

Dat wil uitdrukken, daar zyn goede middelen. Een *kloet* is een boeren ſpringſtok, en ook een *kluit*, een zoode; waar van men zegt, een *kloeteling*. Is daar klei aan, zoo is de grond vet en vruchtbaar. Nu in zulke landen beſtaat rykdom.

(422) *Zy heeft wat om in de melk te brokken.*

Dat is, zy *zit warm*, zy *weet waar van*, om aan den koſt te helpen. Men verhaalt, dat dit geſproten is van een vryer, die een wittebrood in zynen zak had geſteken, en zich by zyne vryſter hier door aanprees, *dat hy ook wat in de melk had te brokken.*

(423) *'t Haaltje is 'er gehangen,*

Dit zegt men van een huis, dat van het nodige voorzien is. Een haal is een ſtuk huisraad, dat dient om den pot aan te kooken. Dit word toegepaſt op zulk een, die komt daar hy alles toegeruſt vind: gelyk wanneer een jongman met een welgezeten weduw trouwt.

(424) *De hennen leggen geern, daar zy een ei zien.*

Dit paſt men toe op zulke, die zelf gegoed zynde, een wedergade zoeken die ook middelen heeft. *Daart 't goed is, wilt wezen. Twee naakten konnen malkanderen niet dekken.* Adam en Eva moeten nu ſchorten hebben: anders zal 'er veel ſchorten.

(425) *Die een gouden wagen volgt, krygt 'er wel een nagel van.*

Dit wil zeggen, een vryer die 't wat hoog durft aanleggen, bereikt ſomtyds zyn oogmerk wel. *De ſtoutſte wezels zuipen de eyeren uit.*

(426) *Zy zou hem niet laten ruiken daar zy gepiſt heeft.*

Dit drukt boertig uit de ſmaadelyke verontwaardiging, waar door een vryer een blauwe ſcheen zoude te verwachten hebben by een trotſche vryſter. Maar *een kat ziet wel op een Keizer. 't Vragen ſtaat vry; doch 't weigeren ſtaat daar by. Duure ſcheepen blyven aan land.*

(427) *Zy zet haar mond als of zy pruim wilde zeggen.*

Dit zegt men van eene, die met een gemaakte ſtaatigheid haren mond in preutſche plooyen trekt, gelykende naar die het woord *pruim* zullen uitſpreeken. Zo pleegt een pratte Vryſter, of pronkende Bruid, te doen.

(428) *Zy houd haar reſpect als een ſcheel verken.*

Dit ſpreekwoord word om te lachen gebruikt. Een verken is een ſcheel, lomp en onaardig dier, dat zig met modder blanket. Een zoet patroontje van zyn *point d'honeur* te houden! Dikwyls heeft men in ſpreekwoorden zulke drollige gelykeniſſen. By voorbeeld, *dat paſt als een*

een tang op een verken; of *als een haſtel op een moespot*. Dat gelykt *als een koe een endvogel*; of *als een windmolen een Burgemeeſter*. *Zy is ontſtelt als een oud ſpinnewiel: Dat vlyt zig als een zak met keipels. Dat klinkt als een loode bel*; of *als een drek in een viltbeed. Dat is zo veſt als een mutsje met een keelband*, enz.

(429) *Zy ziet naar de andere week.*

Dit wil boertig zeggen: Zy ziet ſcheel. Zoude *week* uit klugt wel ſpeelen of *wyke*? Scheele zien niet regt voor uit, maar loens, en van ter zyden, dat om te lachen op tyd word toegepaſt.

(430) *Daar is een maar aan.*

Dit drukt uit, daar ontbreekt of hapert iets, daar is iets te berispen, of af te keuren. Dit *maar* wyſt die uitzondering aan. B. v. Zy is wel ryk; maar gierig. Zy is wel mooi; maar niet goedaardig, enz. Op die wyze zegt men ook: *Alle waarom heeft zyn daarom*, en, *Hierom en daarom gaan de ganzen barrevoets.*

(431) *Als 't hooi het paard volgt, dan wil't gegeten zyn.*

Dit zegt men, wanneer de vryſter zelf den vryer zoekt en aanlokt. Doch ziet daar van de Fakkel, bladz. 421., in *Vryen*. *Een rype peer valt dikwils in den drek, en word van de ſlakken gegeeten.*

(432) *Stoot my daar ik wezen wil, of ik val'er van zelf.*

Dit zegt men van iemand, die veinſt niet te willen, 't geen hy of zy immers begeert, en echter graag zoude ſchynen gedwongen of ſterk aangezocht te zyn. Men paſt dit toe op die weigeren 't geen zy wenſchen, waar door dan de mond het hert beliegt. 't Zyn dan ſlechts *gemaakte mouwen*. *Het is baaſt genoeg gepeepen, voor die luſt heeft tot danſſen.* Zulke behoeft men den *mantel niet te ſcheuren*; dat genomen zal zyn uit Geneſ. 39: 12. Want zy *laten zich met een ſtroo trekken*, of *binden*, al moet zomtyds wat *om welſtaans wil* gedaan zyn: *Piep, piep, piep, Gerhardus, riep de Bruid.*

(433) *'t Is een vryer in de koelte.*

Dit zegt men van zulk eenen, die geen groote vierigheid, ernſt en drift, doet blyken; ook genoemt *een koele vryer*, en *Louten Klaas*. Men paſt dit mede toe op andere, die zich koel, en met weinig beyvering omtrent iets dragen. B. v. *'t Is een ſtudent in de koelte.* Hier voor zegt men ook: 't Is een vryer, of ſtudent, *als ik u zeide.*

(434) *Hy brengt ze zelve meê, die 't omſtooten.*

Dat is, hy beſet en bederft zelf zyn eigen zaaken. Zoo zegt men ook, *Hy is zich zelven in den weg*, of *in 't licht. De menſchen mogen my niet lyden; maar ik maak 't 'er na*, zei Uilenſpiegel. 't Is met zulk een: *Ik zal het maken dat niemand my bedankt.*

(435) *'t Is een groene vryer.*

Groen drukt uit Jeugd, frisheid, vermakelykheid, gelyk de Mei doet zien in groene velden en boomen. Dor en droog is het tegendeel. Zoo zegt men, *'t Is een drooge Klaas. Beſchroomdelyk vragen leert weigeren.*

(436) *Hy heeft een blaauwe ſcheen gelopen.*

Dit zegt men van een vryer, wien zyn huwelyksverzoek geweigert is. 't Is een gelykenis van ymand, die geſtuit word door met zyn ſcheenen ergens tegen aan te ſtooten. Zulk een heeft het ook hard *voor zyn ſcheenen* gehad. Goede ſcheenzalf hier tegen is: *Wil de eene niet, de andere wil geerne*; en, *Daar komen zoo goede ſchepen aan, als 'er afvaren.*

(437) *Hy heeft zyn kalfsklaauwen afgeloopen.*

Dit wil zeggen, hy is in de driften en dertelheden van de Jeugd nu te boven; *Hy is de kalverliefde door. Hy is geen vryer van zyn eerſte wambuis, en die nog geen hair aan den kin heeft. Hy heeft zyn kinderſchoenen uitgetrokken. Met een man met een baard is doch de vrouw bewaart.* Men noemt een Jong weelderig menſch wel een *Jong kalf*; en by de Latynen was *vitulari* huppelen en ſpringen, en zich dertel aanſtellen, gelyk de kalveren in de weide. Zoo *komt het kalf* wel *by zyn maat.*

(438) *Met de blaauwe huik voor ymand uitgaan.*

Zoo noêmt men een huwelyks verzoek voor ymand doen. Men dede in onze oudgrootmoeders tyd de huik aan, wanneer men ymand ſtaatelyk ging bezoeken. Maar hoe paſt tot dat werk juiſt een *blaauwe* huik? Men noemt *blaauw* 't geen gezegt en gemaakt is, gelyk b. v. *een blaauwe reden, een blaauwe boodſchap.* Nu daar van bedienen zulke huwelyksmakelaars, of makelareſſen, zich dikwils tot dat oogmerk. Doch wat wil dit ſpreekwoord zeggen: *'t Verken beeft de buik op? Een vuile Bruid beboeft veel opſchikkens.* Vergelykt Spreuken 11: 12.

(439) *Het trouwen komt als het kakken aan.*

Dus zegt men ſchertzende. De zin is, dikwijls haaſtig, onverwacht,

wacht: en met een driftigen aandrang. Daar van zeiden de ouden: *De vryſters hebben eenen zin; maar de weduwen hebben den drommel in.* Doch *St! daar ligt een muis in de kraam.*

(440) *Hy heeft zyn trouwtje verquakkelt.*

Dat wil zeggen, hy heeft zich onbezonnen verſlingert. Men zegt dat ook, *Hy heeft zich zelven weggeworpen*, en, *Hy was verdronken eer hy water kende. Die vogel is in de vlucht geſchooten.* Zy misrekenen zich wel, die zeggen, *Een goed houwelyk zal 't al betalen.* Want *'t is haaſt getrouwt, dat* wel *lang berouwt.* Doch *die zyn billen verbrand heeft, moet op de blaeren zitten.* Zulken ſtemmen toe: *Ongebonden beſt.*

(441) *Beter is enkel ja, dan bubbel neen.*

Daar aan zullen de vryers *hun zegel ſteken*, dewyl het eerſte hen beveiligd voor een blaauwe ſcheen. Maar zy moeten denken; *Geen boom valt met den eerſten ſlag. De aanhouder overwint.* Dit is ook een les, welke de ouden eene vryſter gaven: *'t Is konſt; in tyds ja te zeggen.*

(442) *Hand van de bank; 't vleeſch is verkocht.*

Verkocht vleeſch moet men op de bank laten liggen, en 'er de hand af houden. Dit paſt men toe op een verloofde vryſter. Van zulk eene zegt men ook: *Zy is zoo duur verkocht als zy gelden mag.* Maar *mal vleeſch is ook ter geefs te duur.* Hier van verſchilt der Latynen ſpreekwoord: *Manum de tabula*, hand van de tafel, of 't paneel: 't geen ontleend is van dien ſchilder, die de hand van zyn geſchilderde niet konde aftrekken, en ondertuſſchen dat, door t'elkens te veranderen, in plaats van verbeteren, verergerde.

(443) *Die 't geluk heeft, leid de Bruid te kerke.*

Van zulk een zegt men, *De Fortuin dient hem, 't geluk wil hem mede.* Zoo zeide men: *Als 't luk, kalft de os. 't Geluk is rond; 't valt den eenen in de hand, en den anderen in den mond.* Doch *'t geluk gaat ook wel den kreeftengang.*

(444) *Dat is de Bruid daar men om danſt.*

't Wil zeggen, dat is de zaak daar 't om te doen is: gelijk zoo ter eeren van de Bruid, en om haaren t'wil, pleegt gedanſt te worden. 't Is 'er anders gelegen, als men zegt: *'t Is niet om uw ſchoon bakhuis.*

(445) *'t Is ver van lachen, zei de Bruid, en zy zat en ſchreide.*

Lachen en ſchryen ſtaan tegen malkanderen. Zoo *verſchilt kuſſen en*

geeſſe-

geeſſelen. Een ander ſpreekwoord om te lachen is: *Te bed beſt, zei de Bruid, en zy was aan den baard vergeeten.* Zoo mede: *'t is een arme bruiloft, daar brood gebrek is.*

(446) *Het nachtegaaltje op de peuluw.*

Dat wil zeggen, de vrouw op 't bedde. Deze zingt daar al dikwijls 's nachts, wanneer zy haar kind in den ſlaap zoekt te wiegen. Maar de man hoort dat niet graag, dat zy te *veel nooten op baaren zang beeft*, om dat het dan op kneuteren aankomt. Niet aangenamer is *de gordynmis*, of *de kommerzang.* Men zegt dat ook: *de vink die op 't oorkuſſen zingt, vermag veel.*

(447) *Hansje in de kelder, en Maaitje in 't ſchappraaitje.*

Zoo noemt men jokkende een ongeboren kind in 's moeders lichaam. *Hansken* en *Jan* is een algemeene naam, als blykt in *Jan Alleman.* Dus is ook *Maaiken.* Op *Hanskens gezondheid* word dikwils gedronken in vrolyke tafelgezelſchappen. *Maaitje* krygt dan 's evens ook een beurt. 't Een of 't ander zal getroffen zyn, zoo de rekening niet qualyk gemaakt is.

(448) *Een ongelegt ei, is een onzeker kieken.*

Dit is een aardige uitdrukking van een loſſe verwachting, gebouwt op een ongewiſſe onderſtelling. Zoo zeiden de ouden ook: *Hy koopt de wieg, eer 't kind gemaakt is.*

(449) *Zy heeft de kar omgeworpen.*

Dus beſchryft men boertende een miskraam. 't Spreekwoord is ontleent van een voerman, die de vracht op zyn karre omſmyt. Het zelve beduid; *'t Is op een ſtorting uitgekomen.*

(450) *'t Kint is geſmoort in zyn geboorte.*

Dit drukt uit, de zaak is geſtuit en gedempt in haar beginſel. Zoo moet men *een adder vertreden in den dop.* Maar 't gevaar was zoo groot niet, wanneer *de bergen zouden baaren, en 'er een muisje voortquam.*

(451) *Hy komt eerſt uit den dop.*

Dit zegt men van een *jongen melkmuil*, door een gelykenis van een eerſt gekipt kieken. Anders zegt men, *Hy komt eerſt in de wereld kyken.*

(452) *'t Kind gelykt zyn vader, als of 't uit zyn aangezicht geſneden was.*

Uit is in dit ſpreekwoord *naar*, gelyk in *uitſchilderen*, en *uitbeelden*. De gelykenis is genomen van een beeldſnyder, die een beeld naar ymands aangezicht ſnyd. 't Is dan ook: *Jemy! hoe wel gelykt dat kind zyn vaertje.*

(453) *Men moet het kind uit de luuren bezien.*

Dat wil zeggen, de zaak moet naakt zyn, en ontzwachtelt van alle dekzels en bewimpelingen, om 'er recht van te konnen oordeelen. Hier mede heeft eenige gemeenſchap, *De kat uit den boom kyken.* Als men lang op een kat ſteroogt, vind zy zich genoodzaakt om laag te komen. Men zegt ook: *Eerſt het kindje kyken, eer men de minne-drinkgeld geeft.*

(454) *Aap, wat ſchoone jongen hebt gy!*

De aapin heeft zonderlinge liefde tot haare lelyke jongen, als waren 'er geene ſchooner, zoo dat ze die lievelingen, als men verhaalt, door omhelzingen wel dood drukt. Dat is dan als, *Het katje dood foolen.* Dit word toegepaſt op menſchen, die belachelyk met het hunne te veel op hebben: gelyk byzonderlyk malle moêrtjes met haare bâlgers. 't Was al een ſpreekwoord der ouden: *Het zotſte dat men vind, is een moeder met haar eerſte kind.* Ondertuſſchen paſt op zulk een *moeders zoontje* wel: *Hy waſt in ſchoonheid op, als de jonge aapen.* En, *Een aap blyft een aap, al droeg hy een gouden ring.* Doch 't word in een beteren zin genomen, als men zegt, *Kinderen zyn aapen*, om dat zy in hunne ſpeelen nabootzen 't geen de ouden doen.

(455) *Lieve kinderen krijgen lieve naamtjes.*

Dit is genomen van de *malle moêrtjes* ontrent haare *malle kindertjes*. Men moet op 't hooren dikwyls lachen. 't Is niet ſlechts *myn kindje, myn engeltje, myn lammertje*, enz.; maar ook, *myn bondje, myn ſchelmtje, myn guitje*; en wat al niet? Menigmaal is het laaſte waarheid.

(456) *Lieve kinderen mogen wel een potje breken.*

Dat wil zeggen, zulke die in gunſt zyn, mogen wel iets bedrijven, 't geen anderen qualijk afgenomen word. *Al doen 'er twee het zelve, 't is nochtans niet het zelve.* By voorbeeld, breekt eene dienſtmaagd een pot, zy word wel bekeven om haare onvoorzichtigheid, maar doet een moeders kindje dat, zy oogluikt het, en lacht 'er wel mede. *'t Is al*

goed, wat by doet, dien men bemint. 't Is al quaad, dien men haat, wat by begint.

457 *Men zal daar wel liever kinderen mee paayen.*

Dit wil zeggen, gy zult u wel met minder gelyden. *Dat is geen ſpek voor uwen bek.* 't Is ontleent van de liefſte kinderen, die men te vreden ſtelt door hen de lekkerſte ſtukken banket te geven.

458 *Schryende kinderen maken zingende moeders.*

Namelijk om de te ſuffen, en in den ſlaap te wiegen. Maar in 't tegendeel, zingende kinderen maken wel ſchryende moeders, wanneer zy in herbergen en kroegen zitten quinkeleeren, en *van mooi Aaltje zingen.* Zoo *trappen zy de moeders wel jong op den ſchoot, en oud op 't herte.* Doch *'t is beter, dat het kind ſchreit,* door behoorlyke tucht, *dan vader en moeder.*

459 *Buigt het rysje, terwyl het jong is.*

Een nuttige les voor ouderen omtrent hunne kinderen, eer zy de roede ontwaſſchen zyn. *'t Is quaad oude bonden aan den hand te leggen,* gelyk *oude boomen zich niet laten buigen, nog verplanten. Die boven 't hoofd zyn gewaſſen, zyn buiten bedwang.* Doch onbuigzaame kinderen, die naar hunne ouders niet willen luiſteren, moeten dikwyls wel *booren naar het kalfsvel,* dat is, den trommel. De ouden zeiden, *'t Moet vroeg krommen, dat een goede putbaak zal worden,* en, *'t Moet vroeg ſteken, dat een goede doorn zal worden.*

460 *De roede ſteekt voor den ſchoorſteen.*

Dat drukt uit, de ſtraf is tot afſchrik vaardig. Zoo ſteekt men, tot waarſchouwing en vreeze van ſtoute en baldadige kinderen, wel een roede voor de ſchouw; op dat die hen geſtadig voor de oogen, en by de hand zy. Vergelykt Mich. 6: 9. Dus zegt men ook, *De roede ligt in de pis,* namelyk om taai te zyn, en gevoeliger te quiſpelen.

461 *Waſcht my den pels, maar maakt hem niet nat.*

Dit zegt men, als ymand iets gebied te doen, 't geen hy toont niet te willen uitgevoert hebben, en dat het bevel geen ernſt is, om dat hy de middelen daar toe verbied Zoo zeggen de malle Moertjes: *Meeſter, leer myn kind wel; maar ſla het niet.*

Zyn

462 *Zyn eigen luizen byten hem.*

Dit zegt men van iemand, die benadeelt en gequelt word van zulke, die hy zelf gequeekt en gevoed had: gelyk den bedelaar wedervaart van zyne luizen. Dus handelen kinderen wel omtrent ouders, die zy uitzuigen en plagen. *Een magere luis byt ſcherp.* Doch dan word ook noch wel waarheid: *Die al van de luizen verloſt zyn, worden noch van de neeten geplaagt.*

463 *Hy broed een ſlang in zynen boezem, die hem 't hert zal afſteeken.*

Dat is, hy queekt en voed 't geen hem zal bederven, en doodelyk zyn. 't Is uit Æſopus Fabelen, van den boer, die een verkleumde ſlang in zynen boezem nam, en ontdooide. Zulk een loon ontfangen weldoenders al dikwyls, en zelf ouders van hunne ondankbare kinderen, dat verfoeyelyk is. Dit heeft grond gegeven tot dit ſpreekwoord: *Queekt gy kinderen? queekt liever braadverkens: dan hebt gy alle zes weken geld.* Doch dit raakt geen deugdzaame kinderen, die der ouderen eere en blydſchap zyn.

464 *Men behoeft geen luizen in den pelt te zetten.*

De zin is, zy groeyen 'er van zelf genoeg in. Zo behoeft men geen onkruid te zaayen; want het ſlaat van zelf genoeg uit den grond op. Dit is een zinnebeeld van ondeugden, welke men niemand behoeft te leeren, om dat de natuurlyke verdorventheid daar van maar al te vruchtbaar is, b. v. hovaardy, dertelheid, enz. Byzonderlyk paſt dit op de jonge jeugd.

465 *Kleine kinderen goede kinderen: Wel hem die 'er geen heeft.*

Dit is een oud ſpreekwoord. De zoetigheid der jonge kinderen kan geenzins opwegen de moeyelykheden der opqueeking: evenwel daar breekt de ouderlyke liefde door. Doch 't blyft waarheid: *Kinderen zyn een zegen des Heeren: maar zy houden de noppen van de kleeren.*

466 *Hy heeft haar ze lief, als een oud paard zyn moer.*

Oude paarden dragen geen kennis noch liefde meer tot hunne moeders. Daar aan zyn wel ontaarde kinderen gelyk. Zo is 't ook een ſpreekwoord: *Een bond zou dat zyn moêr niet geven.* 't Is waarheid: *Van oude lieden, en jonge kinderen, behaalt men weinig danks.* Want de eerſte ſterven haaſt, en de andere geheugen de weldaad niet.

(467) *Zo als de ouden zongen, piepen de jongen.*

Dit is ontleent van de vogelen, en wil zeggen, dat kinderen navolgen, gelyk de ouders hen voorgaan. Dus zegt men: *Hy heeft een aartje naar zyn vaartje. Zo moêr, zo dochter. Uilen broeden uilen. Katten kinderen muizen wel. Zou 't ei beter zyn dan 't boen, dat zou de Droes doen.*

(468) *Als man en vrouw 't malkanderen brengen, dan lachen de Engeltjes in den hemel.*

't Is te zeggen, dat die twee vroiyk en wel gezint omtrent malkanderen zyn. Een teken en betuiging van eenigheid en vreede is, als men zamen een glas wyns drinkt. Nu deze tuſſchen Echtgenooten, is den Engelen aangenaam. 't Zal ſpeelen op Luk. 15: 7. Maar zoude dat andere ſpreekwoord wel altyd vaſt gaan: *Een dronken vrouw is een Engel in 't bed?* Ik denk, dat is wel *een plaizier om dul te worden.* Zommige zouden mogelyk wel vermoeden, dat dit geen goede, maar een quaade Engel is. Doch 't kan in verſcheide opzigt waarheid wezen: gelyk in dat ſpreekwoord: *Een Engeltje op ſtraat, een Duiveltje over den baard.*

(469) *Zy is zyn zilverwerk.*

Dit zegt men ſchertzende van een wyf, die haaren man gedurig op de zyde is; om dat daar het zilverwerk pleegt te hangen. 't Gaat wel, als bewaarheid word: *Man en wyf zyn twee zielen in een lyf;* hoewel zy voor twee lyven den pot moeten kooken.

(470) *'t Wyf heeft de broek aan.*

Dat is, zy ſpeelt voor man, en is baas in 't huis. Men zegt dat ook: *De hin overkraait den haan.* Evenwel *zy ſlaapt in haar muts.*

(471) *Hy dient onder Kapitein Rondhemd.*

Dat is, de man volgt het bevel van zyn wyf. Vrouwen dragen ronde hemden zonder ſlippen. Die hier van nader bericht begeert, kan dat vragen aan *Jan de Waſſer*, anders gezegt *Jan Tryntjes*, dien 't echter, wanneer hy onder ligt, vry ſtaat te roepen, *Mans hand boven.*

(472) *'t Wyf laat de lip hangen.*

Dit is de gebeerde van een zuurmuil. *Die 't zo lang heeft, kan het lang eten hangen;* gelyk ſnotolf haare neushangzels, of ſnottebels paarlen.

Zy

Zy moet echter al wel gevleeſcht zyn, als men 'er wel *een bütſpot van zoude ſnyden.*

473. *Een quaad wyf, is het ſechtſte ſtuk huisraad.*

Behoeſt dit wel veel verklaaring en bewys? 't Schynt dat die man het niet veel anders begreep, die zeide: *Ik geef het myne geern om een beter.* 't Was een ſpreekwoord by de ouden: *Daar is maar een quaad wyf, en elk meent dat by het heeft.* In 't byzonder zegt men, dat een *Griet quaad vleeſch, maar goede vijch is.* Zo mede, *Daar twee Grieten in een huis zyn, behoeft men geen baſſenden hond.* Het ſpreekwoord was ook: *Rook, ſtank, en een quaad wyf, dryven den man uit zyn huis.* Zy voegen 'er by: *Die goede dagen moé is, neeme een wyf.* Ik wil niet, dat men alle deze en diergelyke ſpreekwoorden op mynen kerfſtok zal ſtellen: maar laat het betoog en de verantwoording voor de vinders, en gebruikers. 't Is niet geraaden, *de borſelen te tergen.* Men neeme dit altoos met deze bepaaling: *de goede niet te na geſprooken.* 't Staat ook vry aan de goede vrouwen, dat ze op hun beurt de quaade mannen met gelyke munt betalen, door zulke ſpreekwoorden als een *vrouwenverdriet*, en *wyvenbeul* en *plager* paſſen. Hier toe zal 't haar ook aan geene ſtoffe ontbreeken, byzonderlyk zo zy wat mondig, en *wel van de ſpanader geſneden zyn.*

474. *Zy is graag op den dril.*

Dit wil zeggen, dan hier, dan daar na toe. Ziet de Fakkel. bladz. 73: in *Drillen.* Zulk eene uitzinnige noemt men *een dril op*, van *opdrillen.* De oude zeiden: *Zy ſlacht pypers paard, en is nergens nooder aan t'huis.* Zo is de *huisvrouw* eene *ſtaatvrouw.* Doch *de beſte koeyen vind men op den ſtal.*

475. *Zy heeft een hand met een gat.*

Dat is, zy kan geen geld bewaren, zy *laat het door de vingeren druipen.* 't Is een doorſlag, een verquiſtſter, een ſmokkelſter. Zulk een hand is als een doorgeboorde buidel. Hag. 1: 6. Dus zegt men boertende van een ſpilpenning: *Zyn zakken zyn van duivelsleer, zy konnen geen kruis behouden.* Als man en vrouw dus beide hun goed doorbrengen, zegt men: *De hengſt en merri trekken beide hun ſtreng even wel.* Dit is genomen van paarden, die in ſtrengen zamen aan den wagen geſpannen zyn. Dus komen zy daar mede ras te *Sint Reinuit*, en bedienen zich van *de nevelkar* in 't verhuizen.

476. *Elk heeft zyn kruis.*

Wie moet dat niet uit ondervinding toeſtemmen? *Nihil eſt ab omni*

parte beatum. Geen roozen zonder doornen. Geen lief zonder leed Ja geen kruis te gevoelen, is wel het droevigſte kruis. Jerem. 5: 3. Zonder kruis, erlangt men geen kroon; mits dat het kruis van Jezus zy. Zo *beeft* ook *elk zynen vyand.* Maar ieder meent, dat zyn kruis het zwaarſte is, om dat *by gevoelt waar hen de ſchoe wringt; en niemand hinkt aan een anders zeer.* In een goed huwelyk, word het kruis van man en vrouw zamen, tot verlichting, gedragen: maar in een quaad huwelyk, zyn zy malkanderen tot een zwaar huiskruis.

(477) *Het rookt daar.*

De rook is eene uitwerking en teken van vuur. Hierom zegt men ook, *Daar 't rookt, is 't warm.* Die rook is onaangenaam, en byt in de oogen, zo dat ze wel van traanen overloopen. Vuur is een zinnebeeld van toorn en twiſt. De betooningen en uitberſtingen daar van zyn als een laſtige rook, waar door die oneenigheden openbaar worden; en daarom dienen zy binnen gehouden te zyn. Zo moet men zorge zoeken te dragen, dat *de vlam binnen 't dak blyft;* byzonderlyk tuſſchen man en vrouw. 't Word mede toegepaſt op blaarblykelyke leugens, die als een rook blyken, verveelen, en verdwynen. Dus zegt men tot een onbeſchaamden leugenaar: *Het rookt zo boven uw hoofd.* Zo was by de Latynen, *Fumum vendere*, rook verkoopen.

(478) *'t Is 'er ſtil, daar 't nooit waait.*

Dit drukt uit, dat 'er ook tuſſchen de beſte Echtgenooten wel een ſtormtje en geſchil ontſtaat: want *Menſchen zyn geen Engelen.* In 't tegendeel, *de eene menſch is den anderen wel een duivel.* Maar *daar vrede is, is God.*

(479) *Steek uwe hand niet tuſſchen den poſt en de deur.*

Die dat doen, ſtellen zich in gevaar van deerlyk geklemt te worden; gelyk *die zynen vinger ſteekt in den mond van een zot.* Men eigent dit toe op zulke, die zich onvoorzigtig inmengen tuſſchen twee die malkanderen na zyn, b. v. man en vrouw; dat zelden wel uitvalt. *Vrienden mogen kyven, zy moeten vrienden blyven.* Niemand zy voor al een oorblazer, die twiſt ſtookt. Verzoenen de twiſtende, dan heeft zulk een die beide tot zyne vyanden gemaakt: gelyk zelf *de ſcheider wel beide de vechtende op 't lyf*, immers *van 't byſtaan lichtelyk wat mede krygt.* Men zegt dat ook: *Steek uwe hand niet tuſſchen de ſchorſſe en den boom.*

(480) *Als 't bedde geſcheurt word, verſtuiven de pluimen.*

Dat wil zeggen, wanneer de dood een huwelyk ſcheid, dan worden de

de goederen herwaards en derwaards verdeelt. Verſtaat wel, zoo 't niet is, *Even op, en de kléren voor de doodſchuld.*

(481) *Ontkleed u niet, voor dat gy te bed gaat.*

Dat wil zeggen, ontdoet u niet van uwe noodige goederen, eer gy ſterft; op dat gy uwe erfgenamen en vrienden niet en behoeft naar de oogen en handen te zien. Dit ſpreekwoord niet in acht te nemen, hebben ouders wel te laat beklaagt! 't Is, *kinderen, waart gy groot: Ouders, waart gy dood. Een vader kan beter zeven kinderen onderhouden, dan zeven kinderen eenen vader.*

(482) *Hy heeft de ſchaapen gewacht om de keutels.*

Dit zegt men ſchertzende van ymand, die een ander vlytig heeft opgepaſt, op hoop van zynen of haaren erfgenaam te zullen zyn, en groot voordeel te genieten; maar die zyn verwachting te leur geſtelt ziet, zoo dat hy 'er *geen blaauwe vingers aan telt.* 't Oude ſpreekwoord was: *Oude moeyen doen 't goed groeyen, maar oude oomen zyn maar droomen.* De erfgenaamen wenſchen de eerſte wel *in een houten paſtei.* Doch *'t komt by 't builen der honden niet toe, dat de kalveren ſterven.* Op die hoop, en met die uitkomſt, geſchieden ook niet zelden huwelyken.

(483) *Wilt gy hebben dat men van u ſpreekt, trouw of ſterf.*

Te weten, de een vertelt dat den anderen als wat nieuws. Dan pleegt men ook geprezen, of gelaakt, en daar toe alles opgehaalt te worden. Doch dit duurt niet lang. Haaſt is dat *oud nieuws*, wanneer de Bruid getrouwt, of 't lyk begraven is. *Kont gy ſterven, gy kont vergeten worden. Men kan*, zegt men, *geen huis houden met die dood zyn.* Dan is 't: *Een ander op! bei!*

(484) *'t Geen Venus voegt, dat ſcheid de klappel.*

't Wil zeggen, dat huwelyken, die uit een geile drift worden aangegaan, op ſlaan en vechten plegen uit te komen, waar door zulke weder van malkanderen loopen.

(485) *Daar ligt een huis.*

Dat wil zeggen, 't ligt daar over hoop. De gelykenis is genomen van een huis, dat vuil en ongeredderd is. Zoo *laten* zommige *het ſlecht liggen*; en daar zyn 'er, die *om een haverſtroo een huis over einde zetten.* Dus *ligt 'er* ook *een huis*, by die *huisbouden als katten en honden.* Zulke zyn de vreedzaamſte en geregeltſte echtgenooten niet. Dan *ligt 'er een huis van den Duivel.*

't Za-

(486) *'t Zal wel koelen zonder blazen.*

Dit zegt men van malle liefdedrift, die wel overgaat, wanneer *de ſpeelman niet langer op de zolder zit*, en *'t nieuwtje daar af is.* De gelykenis is van heete bry, of iets diergelyks.

(487) *'t Is 'er kats hoer.*

Zoo zegt men van een huishouden, daar't op een kyven en ſchelden gaat. Dit is overgenomen van de katten, die't verkerft hebben. *Kats* is by de Hoogduitſchen kat. 't Is dan zeer veranderd, wanneer men voor *poesje*, *kats hoer zegt.* Zoo gebeurt'er, daar *Liefſte*, en *Hertje*, in *jou hoer*, en *verken* verduitſcht word. *Dan tapt men uit een ander vaatje.* Men drukt dat ook dus uit: *De ſcherminkel ryd daar.*

(488) *'t Is een koekkoek.*

Zoo noemt men een *boorndrager.* Ziet hier voor dat ſpreekwoord. Men zegt van den koekkoek, dat het wyfje haare eyeren legt in het neſt van andere vogelen, op dat die haare jongen zouden uitbroeden en opqueken. Dit paſt wel by gelykenis op den overſpeelder. Maar waarom ſchryft het gebruik dat bedrijf van des koekkoeks wyfje toe aan een man? Veele zouden echter niet willen hooren, dat men zeide, *'t Is een koekkoeks wyf*, gelyk wel, dat is een *koekkoeks doen*, enz. want zy zouden vreezen, dat men hem voor den man van dat wyf zoude aanzien. En waarom heeft het gebruik dien ſchimpnaam toegeeigent aan den man, van de echtbreekſter? Dit te onderzoeken, laat ik aan natuurkundigen. Dit heeft het ſpreekwoord in de waereld gebragt: *'t Is een wys kind, dat zynen vader kend.*

(489) *Hy is op een vreemde haven geweeſt.*

Dit zegt men van ymand die ergens geweeſt is, daar hy beter van daan ware gebleven. Hier aan is niet ongelyk: *De bin heeft haer ei in de netelen gelegt.* Doch dat is dikwyls *een ſtinkei.*

(490) *Hy loopt by hoeren en ſnoeren.*

Wat wil dat *ſnoeren* zeggen? Zoude het niet verbaſtert zyn van *ſnaaren*, *ſneuren*, zwagerinnen? Op die wyze noemt men een lichtekooi een *nichtje.* Men weet ook wie die bende *zwagers* heet.

(491) *Hy heeft wel luſt tot ſoppen, die zyn brood in de goot doopt.*

Dit paſt men toe op zulke, die redenlooze begeeren hebben; en hun vermaak zoeken in ongerymde en ſlegte dingen.

SPREEK-

I X,

SPREEKWOORDEN van de Keuken.

492 *Honger is de beſte ſauçe.*

Wegens de waarheid van dit ſpreekwoord, beroep ik my op het getuigenis van een graage maag. *Honger maakt raauwe boonen zoet. Honger ziet ſtruif voor taart aan.* Men neeme de proef aan *een boer, die in drie dagen niet gegeten heeft.* Doch *de honger moet in't land al zeer groot zyn, wanneer de eene wolf den anderen eet.* 't Is noch dragelyk, als men *by gebrek van brood, korſtjens van paſteyen eet.* Is't niet een groote moedigheid, die men getuigt van de vroome borgers van Zirikzee: *Zy zouden de ſtad niet overgeven, al moeſten zy hun brood met het gruis eeten? Honger is een ſcherp zwaard.* Hy moet ook al vry *ſcherp* zyn, *die een ſpyker den kop zoude afbyten.* Men mag al roepen, vaſt, vaſt: *een ledige buik heeft geen ooren. Meenige zak word* echter *toegebonden, eer die vol is.* Hier op verſtaat zich meeſter Hans, wanneer hy voor ravenkok ſpeelt, en den eenen galgvogel op den anderen te gaſt noodigt. *Ravenkoſt verdrinkt niet.*

493 *Lek wat zouts.*

Zout ſcherpt de eet en drinkluſt op, en vermeerdert de ſmaakelykheid. Vergelykt Job 6: 6. Dit ſpreekwoord kan ſchynen ontleent te zyn van de bokken, of geiten, die graag zout lekken. Maar mogelyk is het een verbloeming van een ongezoutener ſpreekwoord: gelyk *kus myn elleboog. Ik vaag daar myne bielen*, dat is myn agterſte, *aan.*

494 *Zy is zo geruſt, als of zy gebakken had.*

Dit zegt men van eene onbekommerde. Die gebakken heeft, is weder van brood voorzien, en behoeft daar voor niet te zorgen. Zoude dit niet konnen ſpeelen op de geſchiedenis van die weduwe, welke voor Elia eene koek had gebakken, en daar na van brood in den honger verzekert wierd, 1 Kon. 17: 16? Immers het ſchynt my dus toe. Zo is dan ook dit ſpreekwoord uit de H. Schrift.

495 *Het beſte brood legt men op 't venſter.*

Dit wil zeggen, met het beſte lokt men de koopers aan. *Schoon voorgedaan is half verkocht.* Dan *doet aanzien gedenken;* en *goede waar pryſt zich zelven.* Hier aan is niet ongelyk, ſchoon onbeſchofter gezegt: *De blankſte billen boven.*

(496) *Zyn mond watert daar na.*

Dat wil zeggen, zyn luſt is daar toe zeer ontſteken. Het zien van iets lekkers kan iemand ſpeegzel in den mond doen komen. Dat is *doen wateren*, en *watertanden*. Hier uit kan men ook zien wat zeggen wil, *Ergens bek op hebben.*

(497) *Hy heeft 'er zyn mond op gemaakt*

Dat wil zeggen, bereid om dit te nuttigen. Doch zulke *maken* wel *een quade rekening*, zo dat 'er *vyf mis taſten*, en het hen *van onder den neus word gevaagt*. *'t Geen men ſpaart voor den mond, eet wel de kat of de hond.*

(498) *Hy heeft daar zyn boontjes op te weeken gelegt.*

Dat is, hy heeft daar op en daar tegen ſtaat gemaakt. Men weekt boonen tegen zekeren tyd, om die dan te eeten. Doch 't gebeurt wel, dat zulke *te gaſt gebaalt worden met Jan t'huisblyvens wagen tje*; en dat zy 'er *geen vette vingeren van lekken.*

(499) *Is de brok groot, men moet 'er den mond naar zetten.*

Dat is, men moet zich voegen naar dat de zaaken zyn. *'t Is een harde brok, daar men aan worgt.* Dan is 't, *Hy ſtikt aan de brokken.* Zo ſchiet wel iets *in de verkeerde keel.* 't Geat dan niet altoos door, *Is een weinigje goed, veel is niet quaad.* Anders zegt men ook: *Al is de kerk groot, de Paap predikt maar aan een einde.*

(500) *Dat ſmaakt als klokſpys.*

Dit wil zeggen, 't is zeer lekker. Klokſpys is metaal, waar van men klokken giet; immers dient dat voor den mond niet. Zoude het wel zyn, om boertende te ſpeelen op de dubbelzinnigheid van 't woord ſpys? of ziet het op *klokken*, ingorgelen? Doch dat paſt meer op drank.

(501) *Een hond zou dat zyn moer niet geven.*

Zo zegt men van een lekker beetje. Honden laten geen andere aan 't zelve been knagen, al waren 't hunne eigen moeders, en gunnen niemand iets, dan zich zelven, volgens dat ſpreekwoord: *Hy ſlagt den hond die op 't hooi lag: hy mogt dat zelf niet, en wilde niet toelaten, dat de os het at.* Men zegt ook van zulk een lekkernytje, *daar zou men vinger en duim na lekken. Men zou 'er een boer om worden, en ſlapen in een goot.*

502 *'t Is 't neusje van den zalm.*

Dat word van de liefhebbers voor 't beſte en lekkerſte van dien ſmaakelyken viſch gehouden, en dit word by gelykenis tot het puikje van andere dingen overgebragt.

503 *Zyn mond is van geen ſchaapsleer.*

Dat wil zeggen, hy mag wel wat lekkers, hy heeft zyn ſmaak wel, *Hy mag zyn natje en droogje wel, ſchoon niet boven zyn neus.* Doch tot die te zeer *op zyn mond gezet is*, zegt men: *Mogt gy dat niet, zet het zeven voeten verre van u, dan hindert u de reuk niet.* Dat zoude echter niet doorgaan van iets, waar op paſt; *het ſtinkt zeven voeten in den wind.*

504 *Lekker is maar een vinger lang.*

Als het lekkere door 't keelgat is, heeft het geene ſmaakelykheid meer, om dat die maar is in den mond, op de tong en 't gehemelte. Om die reden wenſchte de oude Wysgeer Philoxenus, naar 't verhaal van Ariſtoteles, dat hy een kraans hals mogt hebben. Zoude die borſt niet in de *keuken ter ſchool* hebben gelegen, en de *kelderkoorts* onderhavig zyn geweeſt? 't Is ook waarheid: *Lekkere boeren koſten veel van onderhouden.* Doch *al mogt gy den Droes, wie zou hem u kooken?*

505 *De oogen zyn grooter dan de buik.*

Dit zegt men van kinderen, in welker oogen eenige ſpyze, die zy graag eeten, te weinig ſchynt, ſchoon zy die niet konnen opkrygen, of in hunnen buik bergen. Daar van zeiden de oude: *De oogen moeten vol zyn voor den buik.* Doch dit ſpreekwoord paſt ook op ouden, in welke de begeerlykheid der oogen meer wil, dan zy gebruiken konnen. Vergelykt Prediker 1: 8, en 5: 9, 10. Ook Luk. 12: 15. Waarachtig is die ſpreuk: *Multi nimium, nemo ſatis. Menige hebben te veel, en niemand genoeg.*

506 *Buikleer rekt wel*

Dit zegt men boertende, van die in 't ſchranſſen een reefje van hunnen gordel ontgeſpen en los maken. Daar zyn echter dingen, *die beter zyn in de ruime wereld, dan in een naauwen buik.*

507 *Zoo de gekken geen brood aten, 't koren zou goed koop zyn.*

Dit ſpreekwoord zegt lachende de waarheid. De gekken *vermeerderen* niet ſlechts het getal; maar zelf met zulk een meenigte, dat men'er *kakhuizen mede zoude konnen dekken. Narwegen* en *Zuiland* levert veele

eeters uit. Deze *helpen* wel degelyk *het brood uit de ſchimmel houde.*

508 *Hy heeft verkensdorſt.*

Dat wil zeggen, hy heeft honger. De uidrukking is daar van genomen, dat de ſpoeling der verkens ook hun koſt is. Dit verſchilt dan van een *muizenmaaltyd*, waar in men alleen eet, en niet drinkt.

509 *Geen verken ſterft van een vuilen troch.*

Dat paſt men toe op die de vieſte en zinnelykſte niet en zyn; denkende, *Vuil maakt vet.* Doch *morſigheid is geen heiligheid.*

510 *Die uit de zeunie geſtoten is, was 'er geerne weer by.*

Een *zeunie* is een verkenstroch, daar zy de ſpoeling uitſlobberen. Ik denk dat het verbaſtert is uit *zwyny*. De verkens die daar uit van andere verdrongen worden, zoeken 'er zich weder by te voegen. Dit word toegepaſt.

511 *Als de zog zat is, werpt zy den troch om em.*

Zatheid baart dertelheid en brooddronkenheid, met ommedogendheid omtrent behoeftigen. Ziet Spreuken 27: 7. En Ezech. 16: 49 't Is daarom wel gezegt: *Die den buik vol beeft, meent ook dat andere zat zyn.* Daar is wat honger over, als men zegt: *'t ſmaakt naar den troch, had ik meer, ik at noch.*

512 *Hy gaat in grasduinen.*

Dit zegt men van ymand die wel onthaald word, en zynen luſt kan boeten met het geene hem lekker ſmaakt. 't Is genomen van beeſten, die op grasrijke heuvels weiden. Het woord *duinen* gebruikt men nu alleen van de zandbergjes op de zeeſtrand: maar ouds tyds wierd dat ook in ruimer zin genomen. Ziet de Fakkel, bladz. 76.

513 *Hy zuigt aan een ſneeuwbal.*

Dat zegt zich zeer ſchraal en armelyk behelpen. Een ſneeuwbal levert zeer weinig voedzel uit; en byna al zoo wel kan men *van den wind leven.*

514 *Hy maakt goed çier.*

In de oude taal was çier gelaat, gedaante. Zoo is dan *goede çier maken* het voorhoofd ontfronſſelen, zich vrolyk aanſtellen, 't geen geſchied door wel eeten en drinken. Ziet de Fakkel, bladz. 57, in *Cier.*

't Is

515 *'t Is boter tot den bodem toe.*

Dat wil zeggen, 't is al weelde: gelyk een ton, die met boter van boven tot onder opgevult is. Boter word meermaal genomen voor een zinnebeeld van vettigheid en welluſt. Vergelykt Job 29: 6. Jeſ. 7: 15. Dus is 't een ſpreekwoord van ymand, die een vette gelegentheid gekregen heeft. *Hy is met zyn aars wel in de boter gevallen.* Zulke konnen *tot de kneukles toe in 't vet zitten*, en *vetpot*, en *pannetje vet ſpelen*, als zy *vaſtelavond houden*, of roepen, *De koning drinkt*, zoo zy na *Sint Martens gans* niet-willen wachten. Maar *by Schraalhans is Magerman kok*, en 't is 'er ſchier 't geheele Jaar door in de Vaſten.

516 *'t Gaat 'er op alle vingeren.*

Dat is, *men ſpeelt 'er Gaudeamus.* Zulke plegen te danſſen, te huppelen, en op de vingeren te knippen.

517 *Hy haalt zyn hart op*

Dit zegt zich vrolyk maken en verluſtigen. Droefheid maakt neerſlachtig, en doet den luſt en moed zinken en vallen. Door blydſchap word het harte weder opgebeurt en opgehaalt. Vergelykt Spreuken 15: 15. Men zegt van een moedeloozen, *'t Hart zinkt hem in de ſchoenen.* Dat haalt men dus weder op.

518 *'t Is hertje, wat luſt u? mondje, wat begeert gy?*

Dit zegt men van een kind van weelde, dat naar zyne welluſten leeft. Hier aan is gelyk: *Daar by 's nachts van droomt, beeft by op den dag.* Doch *Duuren is een ſchoone Stad.*

519 *'t Is een wittebroods kind.*

Dat is, *een malle moeders zoontje*, dat als men enkel wittebrood, of randjes van pannekoeken, en korſtjes van paſteyen opgequeekt is. Zoodanige plegen *vroeg bedorvene* te zyn. Doch 't gebeurt al dikwyls, dat zulke *hun wittebrood voor af op hebben; en dat moeders keuken zoo niet altyd volgen wil.*

520 *By gebrek van brood, eet men korſtjes van paſteyen.*

Dit wil zeggen, als men iets ontbeert, word wel iets van meerder waarde in de plaats gebruikt. *'t Beſte is* dan *goed genoeg.* 't Is echter niet geraden, *Zakken met zyde te naayen.*

(521) *Hy ſpeelt mooi weer.*

Dat is, hy maakt goed çier door teeren en ſmeeren. Wanneer 't mooi weêr is, vaaren of ryden zommige met ſchuiten of wagens uit ſpelen, om zich te verluſtigen en vermaaken; en dan moet ook de koude keuke en wynkelder niet bekrompen mede, al zoude men een ſchraale beurs en kouden haard t' huis vinden. *'t Moet 'er dan op ſtaan.* Zoo geraakens zy wel met 'er tyd tot *Sint Reinuit*, door 't verkeerde kanaal van *Luilekkerland*. Een ſpreekwoord der ouden was: *Vaart men over een ſloot, men laat 'er een brood: vaart men over een veer, men laat 'er meer.* Men noemt dat ook *ſpelemeyen*, 't zy van de maand Mey, die daar toe de aangenaamſte tyd is; of om dat men de ſpeelwagens daar mede pleegt te beſteken, en dan takken en meyen van bloeyende doorn, enz. van buiten t'huis te brengen.

(522) *'t Zyn ſterke beenen, die de weelde konnen dragen.*

Dus is het waarlyk. Hoe menige zyn daar onder bezweken? De weelde doet 'er veel meer, dan de armoede, in hun verderf ſtorten. Gemeſte oſſen groeyen voor de byl.

(523) *'t Vet wil boven dryven.*

Dat is, rykdom verheft en maakt hoogmoedig: waarom de ryke boven aan willen zyn, gelyk het vet op den pot dryft. Maar de dood heeft de ſchuimſpaan.

(524) *Hy gaêrt daar een vuiſt dik ſpek af.*

Dat wil zeggen, hy is daar over blyde, en in zyn ſchik, *dat doet hem deugd*, en goed aan 't herte. Die dik en vet worden, gelyk de verkens, gaat het naar hunnen zin; daar ongenoegen vermagert. Men paſt dat gemeenlyk toe op zulke, die groeyen door vermaak in een anders leed, dien zy dat met welgevallen gunnen. Doch *zoekt geen ſpek in 't bondenneſt.*

(525) *Hy eet zyn hart op.*

Dit zegt men van ymand die zich ergens over verknieſt. Zoo zegt men van de nyd, dat ze haar eigen hart opeet. Hier op zag de ſpreuk van Pythagoras: *Cor ne comedito*, eet geen hertenvleeſch.

(526) *In een anders ſchotel is 't altijd vetſt.*

De begeerlykheid en nyd veroorzaakt, dat de menſch niet te vreden

is

is met het zyne, en altyd met een boos ooge aanziet 't geene den naaſten toegedeelt is, als ware dat beter.

(527) *Gelyke ſchotelen maken geen ſcheele oogen.*

't Pleegt misnoegen in gaſten te veroorzaaken, en zy zien loens en leep, wanneer in ſchotels, die voor andere ſtaan, beter opgediſcht is, dan in de hunne. Dit word door een gelyk onthaal voorgekomen.

(528) *Daar is koek te deelen.*

Dit zegt men als 'er ampten, voordeelen, of iets diergelyks, te vergeven, en uit te deelen zyn. 't Is genomen van 't omdeelen van peperkoek aan de kinderen. Zo zegt men ook: *Elk zyn deel aan de ſtokviſchvellen. Elk wat wils, dat deelt beſt. Elk het zyne, zo krygt de booze niet.* 't Gaat wel, geſchied 'er *Broërs deeling:* maar *elk trekt gemeenlyk om 't langſt einde*, gelyk in de kraakelingen. *Den man een vogeltje, den boer een gans.* Die *dood gedeelt word*, dat is, die gerekent word als een doode, en niets krygt, pleegt niet wel te vreden te zyn. Maar *die zyn koek op heeft*, heeft zyn deel gehad.

(529) *Ymand een brok in den mond werpen.*

Zo doet men aan booze en baſſende honden, om ze te paayen, en te doen zwygen. Dit word toegepaſt.

(530) *Hy heeft een vaag uit de pan gekreegen.*

Men noemt bloedvrienden en tafelvrienden, *pannelekkers.* Zo krygt hy, die ook een brok krygt, *een vaag uit de pan* Byzonderlyk moet de pan op Vaſtelavond aanhouden, om pannekoeken te bakken. Daar van is 't ſpreekwoord van eene bezige Martha: *Zy heeft het zo druk, als de pan te Kaſten avond.*

(531) *Ergens aan de pan blyven.*

Dit zegt men van gaſten, die zich ergens, zonder veel te laten nodigen, of den mantel ſcheuren, mede aan de tafel voegen, gelyk van pluimſtrykende pannelekkers pleegt te geſchieden. Zulke zyn ook wel gewoon zich zelven te noodigen. Een *pannelekker* gelykt een *ſchuimer* en *lekkebroer*, als of hy 't zelf was. Zy paſſen zich toe dat ſpreekwoord: *Een goed vriend is haaſt genood.*

(532) *Hy loopt op ſchuifjes.*

Schuifjes is verbaſtert, en moet zyn *ſchuimtjes.* Men noemt zulke porboeven

boeven *ſchuimers*, en *potſchuimers*, die graag op de koſten van andere *pannetje vet ſpeelen.*

(533) *Hy zou wel om een beuling ſweeren, dat het varken gortig is.*

Dit zegt men van iemand, die om 't minſte gewin eenen valſchen eed zoude doen. Vergelykt Spreuken 28: 21. Maar dat zal zulke *qualyk bekomen.* Ziet Spreuken 20: 17.

(534) *Hy teert op zyn eigen ſmeer.*

Dat is, hy beſtaat van het zyne, en behoeft niets meer. 't Is ontleent van zulke dieren, die 's winters zonder voedzel in hunne holen leggen en ſlapen, wanneer de natuurlyke warmte het vet verteert, 't geen zy des zomers vergadert hadden. Anders zegt men, *Hy kan zich met zyn eigen vet bedruipen:* Dat zeggen wil, hy kan zich zelven geneeren, hy kan van zyne eigen inkomſten leven; en, *'t Is een vette vogel, die zich zelfs bedruipt.* Dat is, dien men aan 't ſpit by zyn eigen vet kan gaar braaden. Doch dat bedruipen van zich zelven geſchied ook wel van druipneuzen. Evenwel daar op kan men geen *vette ſoppen weeken*, gelyk geſnoept worden van die een ſnepje eeten met zyn drekje.

(535) *Hy muiſt, maar mauwt niet.*

Dit zegt men van iemand, die ſtilzwygens iets verricht tot zyn voordeel, om niet te verzuimen, gelyk b. v. eeten. 't Is omtrent van de katten, die zonder geluid te maken, op de muizen vangſt loeren; waar in het maauwen hen daar toe hinderlyk zoude zyn. Hier toe behoort mede. *Terwyl het ſchaapje bleet, verlieſt het een beet.*

(536) *Hy wil al de boter alleen op zyn koek hebben.*

Dit zegt men van nydige, onvergenoegbare, en eigenbaatzuchtige gieren, die uit hebzucht alles naar zich ſchraapen, en andere niets en gunnen. Maar *die den laatſten druppel uit de kan wil hebben, krygt het lid wel op den neus.*

(537) *Daar is geen ſpit mee te wenden.*

Dat drukt uit, men kan met hem niet te regt geraken. Ik denk dat dit genomen is van een ontſtelt raderwerk, 't geen men aan den gang niet kan krygen, om het ſpit te draayen. Zy verbrodden 't werk, *die het ſpit in de aſſche* wenden. *Omne nimium vertitur in d'aſch.* Zy komen 'er ook ſlecht by toe, die *met het ſpit geſlagen waren, en van 't gebraad niet en hebben gegeeten.*

Met

(538) *Met bedekte ſchotels opdiſſen.*

Dit drukt uit de handelingen, die men met iemand houd, voor hem te verbergen: gelyk de gaſten niet weten, wat hen in overdekte ſchotels opgeſchaft word.

(539) *Ik zal u dat in uw ſchotel ſchaffen.*

Dat is, te pas brengen, en vergelden. Zo word by gelykenis iemand onthaalt op zyn eigen geregt; en *'t geen hy gebrokt heeft, moet hy zelf opeeten. 't Is een koekje van zyn eigen deeg.*

(540) *Hy zal zyn kaas wel krygen.*

Dit wil zeggen, zyn loon, of vergelding, het deel, dat hy behoort te ontfangen. Men zegt, *kaas moet geſneden worden met een gierige hand.* Doch zo *ſnyd men de kaas niet te dik.* Hier toe behoeft men kaarige ſtiefmoeders niet te vermaanen, welke *ſlaan* verſtaan door *kaas geven.* Daar zyn 'er wel, *die zich hun kaas en brood niet zouden laten ontneemen. Met moet de kaas aan de kat niet beveelen. Met kaas en brood*, zeiden de ouden, *is 't goed te lyden.* Maar wat is te zeggen: *Dat's voor die geen kaas en mag?* 't Is een ſpreekwoord: *Geoogt brood, en blinde kaas.* Liefhebbers verheffen kaas, *die verrot en vol maden is*, of *ſtinkt als een boer tuſſchen zyn teenen*, boven *Loeremans kaas. Smaak laat zich niet betwiſten.*

(541) *Hy heeft het niet breed.*

Dat wil zeggen, 't is 'er *res anguſta domi, Smalbans is daar keukenmeeſter.* Men kan daar geen ruime keuken houden. Doch *elk moet zyn teering naar zyn neering zetten.*

(542) *Hy heeft zo veel, als hy pikken en maayen kan.*

Dit zegt men van iemand, die het *krap* heeft, om aan den koſt te komen. De oogſt is de tyd om voorraad van koorn op te doen. Daar toe moet de akkerman tot zweetens toe arbeiden door pikken en maayen. Die dan pas voor den mond werken kan, vergadert niets over. 't Is *van de hand in den tand, en als de handen leggen, leggen de tanden.*

(543) *Hy eet zyn korentje groen.*

Dit zegt men van iemand, die *altoos een gebakte ten achteren is*, zo dat zyn koorn, terwyl het noch groen en onryp op het veld ſtaat, alreede opgeteert is. Dat is dan *voorgegeeten brood.*

(544) *'t Gaat met de raapen in den pot.*

Dit zegt men, als 'er niets over word gehouden, maar alles te gelyk in den pot gedaan, gelyk geſchiet met de raapen, en 't geen 'er by mogt gevoegt zyn. 't Is dan, *Even op, en de buik vol.*

(545) *Daar van rookt de ſchoorſteen niet.*

Dat is, daar van komt niets in den pot, die door 't ondergeſtookte vuur den ſchoorſteen ſtoet rooken. *'t Zyn broodeloose konſten.* Hier op paſt ook: *Op ſchoone lieden bals waſt geen koorn. Gaat daar eens van eeten.*

(546) *'t Geen men heden ort, is morgen goed voeder.*

De zin is, 't geen men nu beſpaart, kan morgen dienſt doen. *Ort* is verkort van *overt*, overhoud. De gelykenis is van beeſten, waar aan 't geen zy nu niet eeten, morgen voor goed voeder verſtrekt. Men zegt dus ook: *Een hongerige koe ort niet. Dat nu booy is, is morgen haver.*

(547) *'t Is geſneden brood.*

Dit wil zeggen, 't is ſtoffe of werk, dat vervaardigt en gereed ligt, zoo dat het geen nieuwen arbeid behoeft. Dus legt men 't brood in ſneden op de tafel.

(548) *'t Zyn niet alle koks, die lange meſſen dragen.*

Dat is, ſchyn bedriegt. Ook de villers dragen wel lange meſſen: Dus *maakt de kap de Monnik niet.* Hier mede komt over een: *'t Is niet al goud, dat 'er blinkt.* Maar *die kok ſtaat noch geboren te worden, die zoo kan kooken, dat het alle monden ſmaakt.*

(549) *Veel koks verzouten den bry.*

't Wil beduiden, dat men beſt een zaak bevolen laat aan eenen, die ze verſtaat. Hier mede komt over een dit zeggen van Keizer Hadrianus: *De veelheid der Medicynmeeſters heeft den Keizer van kant geholpen.*

(550) *'t Sop is de kool niet waard.*

Dit wil zeggen, die zaak verdient zulke koſten en moeiten niet. 't Moet zyn, de kool is het ſop niet waardig. *Kool is koſt.* Maar kool was een ongeachte koſt; gelyk noch *opgewarmde kool* een ſpreekwoord by ons is. Zy is dan niet waard, dat men aan het ſop van de zelve veel te koſt legge. Anders kan men wel *een keiſteen zoo koken, dat het ſop ſmaake-*

ſmaakelyk is. Kooken moet koſten. Maar dikwyls *doen de koſten den luſt vergaan. Hy zal ſoppen eeten*, zegt by de Zeeuwen, hy zal verlies doen. Maar *daar op kan men geen vette ſoppen weeken. Dat zyn dus magere ſoppen.*

(551) *De druiven zyn te zuur.*

Dit zegt men, wanneer iets boven ymands bereik is, of het verkrygen hem te moeyelyk of koſtelyk. Dit is uit Æſopus fabel van den voſch, die wanneer hy druiven hem te hoog zag hangen, zich te vreden ſtelde, met te zeggen: *De druiven zyn te zuur, ik zou ze niet mogen.* Doch *naar bruine kerſſen klimt men hoog.*

(552) *Dat is geen ſpek voor uwen bek.*

Dit wil zeggen, gy zult u wel met minder lyden. Men drukt dit wat onbeſchaafder dus uit: *Gy zult wel vyſten, al eet gy geen porrei. Honden moeten beenen knaagen.*

(553) *Men moet geen ſtruif om een ei bederven.*

Dat is, men moet geen goede zaak om een geringe koſt onvolkomen laten. *Die over den bond komt, komt ook wel over den ſteert.*

(554) *Slaat 'er wat eyeren in.*

Dat wil boertig zeggen, maakt het wat kort. Eyeren doen een deegbeſlag kort zyn, waar op in een anderen zin geſpeelt word.

(555) *Wat een ding is moſtaard? het byt en heeft geen tanden.*

Dit zegt men ſchertzende, als ymand van een beuzeling een grooten ophef maakt, als ware het *wat nieuws, wat wonders.* Zoo zegt men mede: *'t Zyn breede dingen, drie ſcholken in eene ſchotel.*

(556) *Boter by de viſch.*

Dit wil zeggen, gereed geld by de koopwaare. Boter word by viſch vereiſcht, zal ze ſmaaken. Voorts is *ſtokviſch zonder boter* niet aangenaam. Maar waarom zegt men, dat *Kaaloor de boter heeft gegeten?*

(557) *De bot is vergalt.*

Dit wil zeggen, het werk is verbrod: gelyk de gal van een bot in 't uitnemen te breken, dien viſch bitter maakt.

(558) *Daar is een hair in de boter.*

't Is te zeggen, daar is iets, dat eene anders goede zaak onaangenaam en afkeerig maakt, gelyk een hair de boter. Zoo zegt men ook: *Dat is een kelyke vlek in een ſchoon laken;* en, *Daar is een maar aan.*

(559) *Daar zyn te veel peën by den hutspot.*

Dat wil zeggen, daar is te veel omſlag, en van ter zyden bygedaan, 't geen 'er beter af, of immers minder was. Zoo is 't met een hutspot, waar in men weinig vleeſch, en veel peën heeft. Van dien zelven aard is het ſpreekwoord: *'t Is mager moesje zonder ſpek.*

(560) *'t Is een verzeeuwt koſtje.*

Dat is een dronkaards gerecht, een koſtje voor zulke, die door den drank verbuiſt zyn. *Verzeeuwt* is naar de oude taal zeeziek. Ziet de Fakkel, bladz. 453, in *Zee.* Zoodanige plegen pyn in 't hoofd te hebben, met walgen en braaken. Even die werking heeft de onmaatige drank; en daar om worden zulke gezegt verzeeuwt te zyn. Hier op pleegt *de nadorſt* te volgen.

(561) *'t Is verwarmde kool.*

Zoo noemt men oude, en met walging herhaalde dingen. Dit is 't geen de Latynen zeggen: *Crambe bis cocta, mors eſt.* Van zulke lekkernyen zegt men wel: *Ik ben dat zoo moê als geſpogen ſpek.* Dit is ontleent van 't banket der honden, die hun uitſpouwſel weder opſlokken. Men zegt dus ook: *Ik ben dat beu,* en *Ik heb myn buik daar van vol.*

(562) *Hy eet tegen heug en meug.*

Dat is te zeggen, tegen vermaak en ſmaak. Ziet de Fakkel, bladz. 143, in *Heuge.*

(563) *Hy eet met lange tanden.*

Dit zegt men van ymand die kieskaauwt, en toond dat hem eenige ſpyze niet wel ſmaakt. Loſſe tanden ſchynen wel uit hunne kaſſen in 't kakebeen gerezen, en dus langer geworden te zyn. Dan kan men daar mede niet ras en ſcherp toebyten. Doch een tandeloos besje lyd daar van geen ongemak.

(564) *'t Is Klaas, Klaas.*

Zoo zegt men van ymand boertende, die langzaam en met lange tan-

den

den eet; een blyk dat hy in de ſpyze weinig ſmaak heeft: maar als die welgevalt, is het *Gerrit*, *Gerrit*. Dan word geſpeelt op het uitſpreken van *Klaas*, en *Gerrit*. *Klaas* zegt men traagelyk, en *Gerrit* ras. Zoo gaan de tanden op en neder.

(565) *Hy is kankaatig.*

Dit zegt men elders van ymand die vies en keurig is in zyn eeten. Ik gis dat dit verbaſtert is van *krankaatig*: want dus pleegt het met zieken te zyn, die niet weten wat zy nutligen willen, en dikwyls geen luſt noch ſmaak in de voorgediſchte ſpyzen hebben. Vergelykt Job 33:19—. Hier mede komt *kieskaauwen* over een. Ziet de Fakkel, bladz. 171. Daar tegen is geen beter helpmiddel dan groote honger; want die kok kan naar aller monden ſmaaken ſmaakelyk kooken, en van Klaas Gerrit maken. Dan *mag* ymand zyn *kaas en brood*, of *zyn natje en droogje wel*.

(566) *Hy zal 'er nog vinger en duim na lekken.*

Dat geſchied wanneer men iets lekkers daar tuſſchen gehad heeft, en 'er noch iets aan is gebleven. Dit word toegepaſt op zulke, die nu eene ſpyze verſmaaden, die zy daar na wel voor lekkerny zouden houden, als hen die gebeuren mogt. Zoo zegt men ook, *Hy zal 'er noch na opſpringen*, dat van de honden genomen is.

(567) *De Vos en Kraan hebben malkanderen te gaſt.*

Dit zegt men van twee, die malkanderen over en weder, op hunne beurt, ſchalkelyk bedriegen, en met gelyke munt, ledige maag, en misgiſte verwachting betalen. Aardig is dat uitgedrukt in de bekende Fabel van Æſopus. Dus is 't, *Zoo goed weêrom*.

(568) *Hy is ſlecht te gaſt geweeſt.*

Dat is, hy is niet wel onthaalt; gelyk die getoeft word met de *Rotterdamſche fooi*, twee blaauwe oogen, met een dikke neus, of aan een open tafel van *ſtokviſch zonder boter*, *knorrenbutspot*, *drooge bokkingen*, enz. met een nabanket van *vuiſtlook*, *muilpeeren*, en diergelyke lekkernyen. De oorſprong van dit ſpreekwoord kan ook de even gezegde Fabel zyn. Doch zulke waarden behaalen by de gaſten weinig dank. 't Is dan, *Ik heb 'er geweeſt, ik kom 'er niet meer*.

(569) *Hy vind den hond in de pot.*

't Wil zeggen, hy komt om uit den pot te eeten, wanneer die uitgeſchept,

ſchept, en aan den hond tot uitlekken overgegeven is. Dit paſt men toe op gaſten, die te laat komen. Hier mede ſtemt over een het ſpreekwoord der Latynen: *Poſt feſtum venire, miſerum eſt*, 't is elendig, na het feeſt te komen. Dat is, *na de maaltyd ten eeten.*

(570) *Ymand door de ren meſten.*

Dit is ontleent van de hoenderen, die in 't meſtkot zoo ſchraal gevoed worden, dat ze vermageren, en door de tralien druipen. Dat word toegeeigent op zulke, die *Magerman tot kok* hebben; of immers *doorjagers* en *ſchendkeukens* zyn.

(571) *Ymand een papje kooken.*

Dat is, hem eenig nadeel brouwen, of gebrui, voor gebrouw maken. Is dat genomen van pap, die men voor kinderen kookt? of ziet het op vergiftigen? 't Komt over een met, *Ymand een ſpel berokken.* Dus zegt men mede, *Ymand iets in zyn ſchotel ſchaffen.* Maar dat valt dikwyls niet ſmaakelyk, zoo dat 'er op paſt: *Ik kan dat niet opkrygen; dat ſteekt my in den krop; dat ligt my hard in de maag; dat kan ik niet verduwen.*

(572) *Ik heb een eitje met u te pellen.*

Het zelve is, *Ik heb een appeltje met u te ſchellen;* 't geen ook op den twiſtappel kan zien. Dit wil zeggen, ik heb iets met u te verhandelen, en *den kerfſtok af te doen.* Maar hoe word dat te pas gebragt? Is het om dat door 't pellen en ſchellen de ſchel van 't ei, of van den appel word afgelicht, en 't binnenſte zoo bloot gelegt? Dan kan het toegeeigent worden op het ontwimpelen van eene zaak. Daar na gelykt, *Ymand met de billen bloot leggen.*

(573) *Ymand een papje boteren.*

Dat is hem *quaad brouwen*, of *een ſpel berokkenen.* Boter is goed in de pap. 't Is daarom geen ſtrenge bedreiging aan de kinderen, dat men hen *boter in de pap zal ſteken, en ze baarvoets te bedde doen gaan;* 't word dus in een quaaden zin genomen, gelyk *ymand te gaſt noodigen*, enz.

(574) *Gaap, als u de pap geboden word.*

Dat wil zeggen, neem de gelegentheid waar, als ze u voortkomt. Men moet *het geval by 't hair grypen, het yzer ſmeden terwyl het heet is*, en *den goeden wind niet over 't hoofd laten waayen*, eer men zeggen moet, *'t Is te laat*, met *de exter, doe zy den bout weg had. Haal op,*

als

als't viſchje noopt. Dit is dan ontleent van de jonge kinderen; maar behelſt ook een nuttige leſſe voor de ouden.

(575) *Al wat lepel lekken kan.*

Dat is, jong en oud, alle zonder onderſcheid, van de kleine kinderen af, die men met den paplepel opqueekt, welken zy dikwyls, bejaarder geworden zynde, liever in een brandewynkommetje met ſuiker zien; doch andere moeten zich vergenoegen met den brypot daar mede te ſchraapen.

(576) *Dat is hem met de paplepel ingegeven.*

Die zegt men, als iets ymand van de eerſte beginſelen zyner jonkheid is ingeboezemt, wanneer hy noch met den *gaapſtok*, dat is met de paplepel gevoed wierd. Men drukt dat ook dus uit: *Hy beeft het uit zyn moeders borſten gezogen.*

(577) *Kook my een papje als ik dood ben.*

Dat is, te vergeefs, en te laat iets doen, als het niet meer baaten kan, gelyk medeçyne te bereiden, na dat de kranke geſtorven is. Zoo *vult men een put, wanneer het kalf verdronken is*, en *ſluit de kooi, als de vogel daar uit is gevlogen.* Doch *met een dood kalf is 't goed ſoller.* Anders is 't ook een ſpreekwoord: *Een ziek menſch moet wat in 't lyf hebben, om op te ſterven.*

(578) *Die zyn pap geſtort heeft, kan die niet altemaal weder oprapen.*

De mening is, men kan dikwyls de geleden ſchade niet t'eenemaal herſtellen. Doch *beter is een half ei, dan een ledige dop.* 't Is ook waarheid: *Hy doolt niet geheel, die ten halven keert.*

(579) *Hy behoeft veel bry, die elk den mond zal ſtoppen.*

Dat is, om elk te wederleggen en beandwoorden, is veel ſtoffe en moeite noodig. De gelykenis is niet onaardig. 't Zoude niet helpen, al *ſchepte* men *op met den grooten pollepel*, uit den *bryberg van Luilekkerland.* Laat dan zulke gaapers gapen, al ſpalken zy den mond op tot de ooren toe. *Wat baat tegen honden weder te baſſen?* Men zegt ook: *Hy moet wel een langen lepel hebben, die met den droes pap zal konnen eeten.* 't Was een ſpreekwoord der ouden: *Men kan alle dingen dood zwygen, niet dood kyven.* *Op alle reden dient geen antwoord.*

't Zyn-

(580) *'t Zyn zo veel appelen, als peeren.*

Dat wil zeggen, 't een is zo veel als 't ander. Zoude dit niet zyn, om dat appelen en peeren in waardy weinig verſchillen. Zo *koopt men iets om een appel of een ei*, en geeft *Lap om leer*, *Loot om oud yzer.*

(581) *Wy appelen zwemmen.*

Dit is overgenomen van 't Latynſche ſpreekwoord: *Nos poma natamus.* Dus zeiden de paardekeutels, wanneer zy onder de appelen dreeven, naar 't boertig verhaal der Fabel. Men paſt dit niet onaardig toe op de verwaande taal en inbeelding van zulke, die zich dwaaslyk rekenen onder zodanige, waar na zy zo weinig gelyken, als paardevygen naar appelen. Zo *willen muizenkeutels rogge*, of *peper*, *zyn.*

(582) *Het appelmannetje komt op zyn geld.*

Wat dit zeggen wil, leeren de onmaatige ooftſnoepers beſt door de ondervinding.

(583) *Hy kraakt quaade nooten.*

De zin is, hy voorſpelt zwaarigheden. Die quaade en wormſteekige nooten kraakt, kan wel voorzeggen, dat daar uit niet veel goeds kan voortkomen. *'t Zyn dan nootjes met gaatjes.*

(584) *Hy heeft een harde noot te kraaken.*

Dat wil zeggen, hy heeft een zwaare en moeyelyke zaak te verrichten. In 't kraaken van harde nooten, hebben de tanden veel uit te ſtaan. 't Was ook een ſpreekwoord by de ouden, om uit te drukken, dat iemand onvoorzigtig en ongelukkig is: *Hy zoude zich beſlabben, al at hy bazelnooten.* Men belooft iemand het beſte onthaal niet, als men zegt, *Hy zal nooten eeten.*

(585) *'t Zyn mooye boonen.*

Dit zegt men van perſoonen of zaaken die behaagen, ſchoon die van geen groote verdienſte of waarde zyn. Miſſchien is dat ontleent van de bonte boonen, welkers bloemen en ſchellen mooi zyn in 't oog, en daarom den kinderen behagen; ſchoon zy in deugd de witte niet overtreffen.

(586) *'t Zyn nootjes met gaatjes.*

Dat wil zeggen, 't valt ſlecht uit, 't is niets waardig. In wormſteekige

kige nooten, ſchoon zy wel gaaf ſchynen, vind de kraaker buiten zyn verwachting niets goeds; en heeft dus zynen arbeid te vergeefs gedaan. Zulk een wormſtekige noot is een *treuzeneus*. Ziet de Fakkel bladz. 383. *Koopt men* dan iets *voor een treuzeneus*, het is beter koop dan *voor een appel, of een ei.*

(587) *Ymand wakker in de raapen zitten.*

Dit drukt uit, hem luſtig havenen en pluimen. Ik gis dat het ontleent is van de raapen, die men op iemands akker plukt en rooft. 't Kan zyn, dat mede op de dubbelzinnigheid van 't woord raapen geſpeelt word. Ziet hier voor het ſpreekwoord, *Raapen is een edel kruid*, bladz. 76.

(588) *'t Is niet goed, karſſen te eeten met groote Heeren.*

De reden die het ſpreekwoord daar van geeft, is bondig: *want zy kiezen de grootſte, en ſchieten met de ſteenen.* Aardig drukt dit uit, wat geringe van den omgang, en gemeenſchap met Grooten te verwachten hebben. Zy moeten alles lyden wat aan die Hanzen luſt, en noch toe lagchen. Geeſtig is de Fabel van den Leeuw, die met eenen vos en ezel een hert gevangen had: maar die als 't op een deelen quam, alles door 't regt van den langſten degen zich alleen toe eigende.

(589) *Dek toe den pot, daar is paling in.*

Dit zegt men, als iets geheim moet gehouden worden, of anders veel moeite zoude veroorzaaken. 't Is ontleent van levendige paalingen, die men bezwaarlyk in een open pot kan houden, en de uitgekropene niet dan met veel moeite daar weder kan in krygen. Dat ondervinden die *een gladden paling by den ſtaart hebben.* Men moet dan zulk een pot toedekken.

(590) *Hy heeft het van eyeren gemaakt.*

De zin is, hy heeft het ſlecht laten leggen. Zo zegt men, *Hy maakt het als eyeren die uitloopen.* Het van eyeren maken, noemt men ook *beſtruiven*, en een vuile zaak, *een ſtinkei.*

(591) *Hy heeft de lover gegeten.*

Dit wil zeggen, hy word verdacht gehouden, en hem word de misdaad opgelegt. Dikwils worden de gebraden levertjes van hoenderen, enz. heimelyk opgeſnoept; 't geen van dien, of dezen, niet zeiden te onrecht, word opgeticht en geweten. Zo word wel *die van 't gebraad niet gegeeten heeft, met het ſpit geſlagen.*

592 *'t Bekomt hem als den hond de worſt.*

Wanneer een hond de worſt opgeſnoept heeft, pleegt ſtokviſch zonder boter, of kluppeltaart, zyn nabanket te wezen. Dit word tot eene gelykenis toegepaſt.

593 *'t Zal hem zuur opbreeken.*

Zo geſchied op een onaangenaame en groote wyze, van ſpys die in de maag niet wel verteert is. Dus bekomt die niet wel.

594 *Men zal hem dat wel inpeperen.*

Dat is, doen gevoelen, daar van gevoel doen hebben. Heet gepeperde ſpyze brand op de tong, en in de keel. 't Was al een ſnaakſche uitdrukking, waar mede iemand voor zyne toehoorders een wroegend geweten dus beſchreef: *Het klappermannetje, dat in de berteſtraat woont, zal u dat wel inpeperen.*

595 *Iemand den baſt vullen.*

Dit is eene ſmaadelyke uitdrukking van iemand den koſt te geven. Het zelve is, *iemand den balg vullen*, (ziet daar van de Fakkel in *Balg*, bladz. 17.) en *iemand den bek opbouden*. *Baſt* word dan overgebragt tot de huid, of 't vel, en dit om den balg of buik te betekenen. Een *bangebaſt* is zulk een, die waardig is, dat zyn baſt gehangen werde.

596 *'t Hammetje is gekloven.*

Dat is het zelve met, *'t bachje is op*. Dat zegt men, wanneer alles opgeteert is.

597 *'t Is het laatſte gerecht.*

Dit zegt men, wanneer niets meer volgen zal. Zo zet men het laatſte gerecht op een tafel. Maar liever breng ik dat tot het laatſte olyſel in 't Pausdom, 't geen zy noemen den zieken berechten, en het laatſte gerecht geven: waar mede hy dan wel bereid en gehard is, om *zo glad als een ſtuk ſpeks* naar het vagevuur te verhuizen.

598 *Des eenen dood, is des anderen brood.*

Dat ziet men dagelyks. Door 't afſterven van den eenen, verkrygt de andere levensmiddelen, door erfenis, amptvolging, enz.

SPREEK-

X.

SPREEKWOORDEN van de Kelder.

(599) *Men zal uit een ander vaatje tappen.*

Dat wil zeggen, wat anders te voorſchyn brengen. 't Is een gelijkenis genomen van de wynſtekers, wanneer zy ie hunne kelders voor de vaten wyn laten proeven. Maar *alle verandering, is geen verbetering.*

(600) *Hy doet water in zijnen wyn.*

Dat is, hy maatigt zich, en geeft toe. 't Is genomen van ſterken wyn, dien men met water mengt om zynen kracht te breken. Zoo zegt men ook: *Hy zal wel klein leeren zingen. Hy zal wel beter koop geven.* Zulk een *ſpeelt het zoete mannetje.*

(601) *'t Is zoo ſlecht als drinkwater.*

Dus drukt men uit, dat iets zeer ſlecht is. Als brouwers al te weinig mout in 't water doen, gelykt dat brouwzel meer na water, dan naar bier. Zulk *bier* ſchynt *voor de ganzen gebrouwen.* Zoude het ſpreekwoord daar van wel ſpruiten? Water is ook gemeenlijk wel te krygen, en heeft weinig voedingkracht. Men zegt mede van vocht dat zonder inmengzel is, *'t is maar water;* of, *'t is zoet water om een ſpeld,* dat van de kinderen ontleend is. Anders ziet in de Fakkel, bladz. 73.

(602) *'t Ligt op geen goede moer.*

Dat is, 't heeft een quaaden grond, *daar ſchuilt een ſlange onder 't gras, daar ligt een ergje achter.* De gelykenis is van wyn die verderft, en een wanſmaak krygt, wanneer de moer, waar op hy ligt en teert, niet deugt. Ziet van *moer* de Fakkel, bladz. 237 in *Modder.*

(603) *Hy betert zich, gelyk zuur ſcherpbier op den tap.*

Dus zegt men ſchertzende van die hoe langer hoe erger word, naar de gelykenis van ſcherpbier. Hier mede komt over een: *Hy betert zich gelyk de oude wolven.*

(604) *'t Loopt op de hef.*

Dat is, 't gaat op het uiterſte, gelyk een ton die tot op de geſt afgetapt is, wanneer de drank daarna begint te ſmaaken. Men zegt ook, *'t is op de geeſt gebrouwen,* voor 't komt op het uiterſte aan, 't is op

het naauwſte genomen. Ik denk dat het zeggen wil, 't gebrouw of bier is op de geſt in de ton: want in een brouwkuip kookt men dat zoo krap niet. *Brouwers* plegen het water wat ruimer te nemen.

(605) *De herberg is vaatſch.*

Dat is te zeggen, daar is geen wyn noch bier, de vaten of tonnen zyn ledig. *Vaatſch* is dat naar 't vat ſmaakt. Zoo geſchied wanneer dat vuil is, of als de drank op de hef loopt, en kantig word. Dat is dan wyn *van Alle kanten*, ſchoon niet gegroeit in Spanje. Hier van zegt men, dat *is vaatſch*, voor 't is onaangenaam, dewyl de droeſſem van ledige vaten, of drank die naar 't vuile vat of hout ſmaakt, zoodanig is.

(606) *Ledige vaten bommen meeſt.*

Dat wil zeggen, menſchen van ydele herſſens, en ledig van wysheid, plegen het meeſte gezwets en geraas te maken: gelyk ledige tonnen meer klinken, dan die vol zyn. *Kreupel wil voor danſſen.*

(607) *Daar is niets voor hem ten beſten.*

Dat is, men heeft niet met al voor hem. De ſpreekwyze is genomen vaſt de teergelagen. Daar in word *iets ten beſten gegeven*; en als alles opgeſmult is, is 'er *niets meer te goede*. Ik achte dat dit *ten beſten*, wil zeggen, *om vrolyk te zyn*, *goed çier te maken*, en *in goeden doene*, of *goeder dingen*, te zyn. Doch dit *ten beſten te geven*, *valt* onder de dronkaards *niet* altoos *ten beſten uit*, als de kannen en glazen vliegen. *Men laate den bond zyn been*, *en den boeren hunne kermiſſen.* Zoo is 't ook een heilzaame raad: *Vrienden maakt u van de kermis*; *de boeren zyn dronken.* De *onnozele* byſtaaner moet dan wel *'t gelag betalen.* 't Gaat niet vriendelyk toe, daar *maar kruid en loot ten beſten is.*

(608) *'t Is tap toe.*

Dit is ontleent van den trommelſlag; ten negen uuren 's avonds, in garnizoenſteden, welke men *den tap toe* heet, om dat de waarden voor ſoldaaten niet langer mogen tappen, of hen *op de bierbank* houden. Dit word toegepaſt, wanneer men niet meer tappen kan, of wil; 't zy dan, om dat *het verken met den tap is weggeloopen*, en de waard zyn *dubbel kryt* verlooren heeft; of om dat de beurs der drinkebroers roept *halte*, en zy geen *rokje uit te ſchudden*, noch *bedde om by Jan Oom te verzetten* hebben; of om andere diergelyke gewigtige redenen.

(609) *Een gehaalde kruik is haaſt uit.*

Haaſt ziet men den bodem van eene *baalkan*; byzonderlyk wanneer de

de drinker een *vonk*, of *exteroog*, *in de keel*, en grooten dorſt heeft, zoo dat het *valt als op een beeten ſteen*. Liever zouden *bierleerzen* voor een volle ton zitten. Doch meniger blaas is grooter dan hunne beurs, dies moeten zy wat *ſpaarbekken* en *byleggen*, al *meent de buik* wel, *dat de keel gebangen is*.

(610) *Die heeft dat 'er blinkt, krygt dat 'er ſpringt.*

Dat wil zeggen, voor klinkend geld kan men wyn krygen, *die in 't* glas ſpringt: gelyk men *voor geld de boter koopt*. Toont men dat aan den waard, 't zal zyn; *Vrienden komt binnen. Knegt, meid loopt, en tapt van nomber zoo veel.*

(611) *Men vind den waard over al t'huis.*

De zin is, men heeft zich niet in te beelden, dat men ergens in *Luilekkerland* zal zyn, en *vry hof* en *gelag zal hebben. Men kent over al geld. Overal ſtaan de gevels om boog*, en *de banden open*. 't Is *van daag om geld, morgen om niet. Die zonder waard rekent, moet tweemaal rekenen*, om dat hy gemeenlyk de eerſte maal *zyne rekening qualyk gemaakt heeft*. De *ſchoer bangt* al meer *uit*, dan eens by *Joris in der eeuwigheid*. Doch tot goede waarden zeg ik: *Vroome man, trekt u dat niet an.*

(612) *'t Is Neef, Neef, zoo lang als ik geef.*

Het zelve drukten de ouden dus uit: *Schenken en geven, maakt veel nichten en neven*. Vergelykt Spreuken 14: 23. Even zoo zegt het ſpreekwoord: *'t Is Johannes, Johannes, zoo lang'er wyn in de kan is: maar als de wyn uit is, dan zeggen ze dat Jan een guit is*. In *'t huis houd aan, de zoete inval*, en daar men *open hof houd*, komen veel *tafelvliegen tot de ſuiker*; maar *op ledige graanzolders komen geen kalanders. Daar*, zeggen die liefhebbers, *zwaait niet.*

(613) *Botje by botje leggen.*

Dat zegt men ook, *neuzen tellen*, en *gelyke Monniken, gelyke kappen*, als elk zyn gelag bybrengen moet. Een *botje* is by de Vriezen een halve ſtuiver. Daar op kan 't ſpreekwoord zien en zeggen, dat elk even veel moet betalen. Anders, *botje* zoude konnen verbaſtert zyn van *potje*, en willen zeggen, dat elk zyn ſpaarpotje moet byzetten.

(614) *Lichthart en treurt niet.*

Dit ſpeelt op dien naam. Zulke zyn *die gaudeamus ſpelen*, als ware het *altyd vaſtenavond*, of *kermis; vrolyke baazen, bertjes zonder zorg*.

Is daar mede, *Laat ze zorgen, die ons borgen. Slaapen de boeren, zoo waken de ganzen.* Maar op vaſtenavond volgt de *vaſten*, en al dikwyls *quatertemper*, wanneer zy zonder vlees zich met *bongerbrokken* moeten vrolyk maken, en *met de ganzen drinken.*

(615) *Over hondert jaaren komen de Heidenen in 't land.*

Dit wil zeggen, over hondert jaaren ben ik lang weg, en 't verſchilt my niet hoe 't dan gaat, al quamen dan de Heidenen in 't land. Dit is een godlooze taal, en paſt alleen in den mond van zulke, die zeggen, *Man dood, paard dood, al dood.* of *Als ik dood ben, is de wereld met my dood. Laat zorgen, die na ons komen: 't zal myne tyd wel duuren.* Niet veel beter is: *Laat ze pompen die koude hebben, ik heb een rok aan.*

(616) *Hy teert van den hoogen boom af.*

Dit zegt men van een quiſtgeld en ſpilpenning, die al het zyne doorbrengt. Ik denk dat dit genomen is van den boom in de herbergen, waar op met ſchreef op ſchreef, en zomtyds, om de zekerheid van niets te vergeten, met dobbel kryt door de waarden het gelag word opgeteken, van boven naar beneden. Hier op ziet het ſpreekwoord, *de witten uitdoen*, voor 't gelag betalen. Zulke *ſcheppen* ook *van den hoogen boom, met den grooten potlepel.* Doch *boom* zal in dat ſpreekwoord *bodem* zyn. 't Wil dan zeggen, uit een vollen pot, wiens bodem hoog, dat is, diep, is. Van zulk een zegt men ook: *Hy teert als een Graaf.*

(617) *Hy ſmeert de borſt.*

Dat zegt men van een *natbals.* 't Schynt wel meeſt op een biervlieg te zien, om dat men zegt, *dat is bier als oly; 't is vet*, of *dik bier.* Zoo drinkt men wel Jopenbier voor borſtqualen; doch ninnebroers breiden dat ook uit tot anderen drank. Daar mede de borſt te ſmeeren, achten zy zeer dienſtig tegen de *kelderkoorts*; en laten niet geerne een droppel, waar in een vlieg zoude konnen verdrinken, verloren gaan: als ware dat de recâte *Orvietan.* Hier toe behoort ook het ſpreekwoord, *Oude leerzen beboeven veel ſmeeren*, namelyk om dat zy hard en ſtyf geworden zyn. Dit word toegepaſt op oude lieden, die zich met ſpyze en drank, ſmeeren en teeren, wat moeten te goede doen, als men zegt. Deze borſten *ſmeert en zalft* de waard *uit eenen pot*; en zy *laten den waard zyn ploeg gaan.*

(618) *'t Is een kittebroêr.*

Kitten zyn groote houte kannen, waar mede men wyn- of biervaten op-

opvult. Zo is dan *kitten* uit groote kannen zuipen. Dit noemen de zwelgers ook, *met de groote pont overvaren.* Den naam van *Broërs* geeft men meer aan zulke *kornuiten* (ziet van dat oude woord 't Vervolg der Fakkel) en Bachusgezellen, b. v. *drinkebroers*, *ſmullebroers*, *mogelyke broeders*, enz.

(619) *Ymand van de bank drinken.*

Dat is, hem zo lange overmaatig voor en toe drinken, tot dat hy uit dronkenſchap van de wyn of bierbank valt. Dit achten de Bachus-helden voor een groot meeſterſtuk; doch dus ſtellen zy, door zich zelven en andere te verbeeſtelyken, hunne eere in ſchande. Ziet Jeſ 5: 22, en Hab. 2: 15. Zy noemen dat ook, *Ymand in de luuren leggen.*

(620) *'t Hek is van den dam.*

Dit is ontleent van 't ſchuthek, dat op den dam geſtelt word, om de beeſten te wederhouden. Hier van zyn meer ſpreekwoorden, b. v. *Men moet het ſchaap voor den dam ſtuiten*: want, *Als een ſchaapje over den dam is, volgen'er lichtelyk meer.* Zo mede, *Als't hek van den dam is, dan loopen de verkens in 't koorn.* Even dus zegt men: *Vader en Moeder zyn van huis*, en *de meeſter is uit de ſchool.* Dan loopen de kinderen en leerlingen zonder bedwang in 't wilde. Dit word toegepaſt, ook op kermiſſen, en diergelyke dagen en gezelſchappen van uitgelaten ongebondenheid.

(621) *'t Gaat'er boven 's arms.*

Dus zegt men van uitgelaten dronkaards, die de volle glazen en berkenmeyers met de armen plegen om hoog te ſteken, en te ſchreeuwen: *De Koning drinkt!* enz. Zo was ook de gewoonte onzer Prinsgezinde Voorvaderen, volgens dat oude drinkliedeken:

Sa! zet het glaasje aan den mond,
En drinkt eens voor den dorſt,
En dat op de gezondigheid
Van den Naſſauſchen Vorſt.
Wy Zeeuwen,
Wy ſchreeuwen
Als Leeuwen:
Naſſouwe
Getrouwe:
In ſpyt van Spanje,
Floreert Oranje, enz.

Met dit deuntje is al menige roemer uitgeledigt. Doch dat is nu uitgezongen, gelyk meer andere van 't oude *Geuzen Liedboek.*

't Is

't Is dronkenmans gety.

(622) Dat is, 't is geraas van dronkaards. Zoude wel *gety* verbaſtert zyn uit *getier*? Doch men zegt ook: *Daar gaat een gety op*, voor een groot gedruis en geweld, als zag het op de aanbruiſſende zeegolven. *Gety* word insgelyks geſteld voor *tyd*, als in 't *jaargety*, of *getyde*.

Hy is beſtoven.

(623) Dit zegt men van iemand, die te veel gedronken heeft: waar van de zwelgers dit ſpreekwoord hebben: *Laat komen zo dicht als ſtofregen.*

Hy heeft te diep in de kan gekeeken.

(624) Dat wil zeggen, hy heeft de kan uitgepooit, en den bodem gezien, waar van men *'t in de hut krygt.*

Hy heeft wat in van 't derde pintje.

(625) 't Wil zeggen, *hy is beſchonken*: 't geen uit zo veele pintjes uit te ledigen volgt; dewyl dan niet ſlechts voor den dorſt, of om de ſmaak, maar tot overdaad word gedronken.

Hy heeft het hooi binnen.

(626) Dit zegt men van iemand, die door drank opgevult is. 't Is ontleent van de boeren, die hun hooi in de ſchuur gevoert hebben.

Daar is wat in 't meulentje.

(627) Dus ſpreekt men van iemand, die wat van den drank bevangen is, zo dat de herſſens eenigzins aan 't maalen en draayen geraken.

Hy heeft een knip weg.

(628) Dat wil zeggen, hy is wat beſchonken. Maar hoe komt dat te pas? Men zegt wel tot iemand, die den roemer in de vuiſt heeft, en dien men aannoopt om hem uit te pooyen: *Gy hebt hem nu, nyp hem.* Maar die dus te diep in den beker kykt, word zelf geneepen, en krygt dus een knip, dat is een kneep, of neep, weg. Hier geld: *Die 's morgens gaat by zulk een Apteker, is 's avonds dronken, dat is zeker.*

Hy is door den neus geboort.

(629) Dat is mede. de drank heeft hem bevangen. 't Zegt eigentlyk, hy is bedrogen van den wyn: want dat is de zin van dit ſpreekwoord. *Als de wyn is in de man, is de wysheid in de kan.*

Hy

(630) *Hy heeft een roes weg.*

By de Engelſchen beduid *to carouſe* luſtig zuipen. Dit hebben zy verbaſtert van 't Hoogduitſche *gar auſſen*, geheel uitten, den beker uitledigen. Ik twyfel niet, of ons *roes* is daar van gevormt, met afwerping van 't hoofd. Ziet het vervolg van de Fakkel, in *Roes*.

(631) *Hy heeft de hoogte.*

Dit zegt men van iemand, die den beker gelicht heeft. De zin is, 't loopt met hem zo hoog als 't gaan mag, hem dient niet meer. Dus zegt men mede: *Hy beeft bet voor zyn bart*, en *zyn ooren zyn rood*, of *warm, geworden.*

(632) *De wyn komt met de barmhertigheid.*

Men vind 'er die weemoedig zyn, en ſchreyen, wanneer de wyn hen bevangen heeft. Van zulke is dit ſpreekwoord.

(633) *Hy is teut.*

Dit zegt men van iemand, die beſchonken is. Dit *teut* zal zyn van *teuteren*, tateren, hakkelen. De dronkenſchap belemmert de tong.

(634) *Zyn tong ſlaat yzer.*

Dit drukt uit, dat iemands feilend ſpraakgeluid hem verraad, dat hy van den drank bevangen is. 't Is ontleent van de mondtrompen. Wanneer die daar op ſpeelt, het tongetje niet wel raakt, maakt dat een mistoon, en ſlaat een barren yzerklank.

(635) *Hy heeft een kalf gemaakt.*

Dat is (met oorlof) hy heeft geſpogen. De reden van de uitdrukking zal zyn, om dat hy zulk een uitgeeft het geen hy in had. Zo noemt men een papiertje, dat in een grooter brief geſteken word, *een kalfje.* Als dit *kalf maken* geſchied van een dronkaard, dan is 't geen nuchteren kalf; en van zulke kalveren brengt men geen huiden te merkt.

(636) *Hy heeft Dirk aan 't oor geſlagen.*

't Is een ſpreekwoord, wanneer iemand quaad Latyn ſpreekt: *Hy ſlaat Priſcianus aan 't oor*, namelyk door te zondigen tegen zyne taalregels. Maar *Dirk aan 't oor ſlaan* is een kalf maken, of over geven, uit dronkenſchap, enz. De reden beken ik niet te konnen giſſen. Ik durf niet vermoeden, dat *Dirk* verbaſtert is van *Drank*, zo dat het wil zeggen met

den drank vechten : gelyk die *met een drek vecht, en'er lelyk begaat afkomt.* De wyn word gezegt, als een looze worſtelaar *iemand by de beenen te krygen*, dien hy nederwerpt; en *by de ooren te vatten*, als die rood worden, en gloeyen. Hoe zeer een overladene daar wil tegenworſtelen, hy behoud de overhand door uit den maagkerker te breeken. Paſt deze uitlegging niet op het ſpreekwoord, ten minſten zy paſt op de zaak.

(637) *Hy heeft van zyn neus een anker gemaakt.*

Dus doet hy, die voor over met zyn neus in den drek, of 't zand valt: gelyk de ſchepen daar in hun anker werpe. Zulke gevoelen dat zy *aan den grond zyn*, en *maken van hunnen aars een boey*: want die pleegt van drenkelingen eerſt boven te komen, en een boey, die op 't water vlot, te vertoonen. Dit noemt men ook, *Hy is een zandruiter geworden*, als iemand van zyn paard valt. Nu dit geſchied van dronkaards niet zelden, die dus hunne moêr kuſſen, naamelyk, de aarde.

(638) *Hy wiſt van Teeuwes, noch van Meeuwes.*

Dit zegt men ſchertzende van iemand, die zo dronken was, dat hy geen onderſcheid tuſſchen perſoonen of naamen wiſt te maken, en zo verbeeſtelykt, dat hy alle kennis verlooren had.

(639) *'t Is een dronken luit.*

Dit zegt men van een zuipſter. *Luit* was in de oude taal een vrouwmenſch. Dus noemt men noch heden by de Weſtfalingers, en elders, eene meid, of deerne, *luit* en *luite*. By de Gelderſche boeren is *Luitie* een eigen vrouwen naam, gelyk by de Vriezen *Menſchje*, *Femmetje*, en *Vrouwtje*.

(640) *'t Valt op een heeten ſteen.*

Dat wil zeggen, het helpt niet, 't is terſtond weg, gelyk water dat op een gloeyenden ſteen druipt. Dit zegt men, wanneer iemands dorſt door drinken niet geleſcht word; gelyk in waterzugtigen, of nathalzen, die altoos *een vonk in de keel hebben*, en by welke het zomer en winter in de hondsdagen is. Hun brandklok klept ſchier onophoudelyk brand! brand! Doch zy willen die niet geleſcht hebben met water, maar met wyn. *Men moet*, zeggen ze, *zyn geld niet in 't water werpen.* Hier aan zyn onverzadelyke geldwolven gelyk.

(641) *Zedert dat een roes te dalen opgekomen is, vind men zo veel zatte beeſten niet meer.*

Dit is een ſpreekwoord by de Hoogduitſchen. De zin is, men verklaart

kleint en verbloemt beeſtachtige dronkenſchap, door die *een roes* te noemen. Dan is men ſlechts *eens beſchonken*, en *vrolijk geweeſt*: want *op een vollen buik, ſtaat een vrolyk hoofd.*

(642) *Viſſchen hebben een goed leven: zy drinken als zy willen, en zy worden niet gemaand om 't gelag.*

Dit is een ſpreekwoord van zuipgierige nathalzen, die den drank voor hun element houden, en wel altoos, zonder te betalen, *in natte waaren* zouden willen handelen. Doch die gelijk de ganzen graag geſtadig *met den bek in 't nat zyn*, moeten ook met de ganzen dikwijls baarvoets loopen, en verdienen, om zich te ontnuchteren, *te water en te broode te zitten.*

(643) *A vous is dood.*

Dit word gezegt als de roemers ſtilſtaan, en men malkanderen niet toedrinkt, of brengt. Een droevige doode voor drinkebroers. Hy ſterft in kroegen gemeenlijk op eenen dag met Jan Kredit. Zoekt men zyn graf? *De kaale Droes*, zegt men, *ligt overal.*

(644) *Daar zyn meer oude zuipers, dan oude artzen.*

Met dit ſpreekwoord leggen dronkaards zich wel een lang leven toe, ſchoon zy door onmatige drank hun lichaam verderven. Maar niet minder doen andere dat door te veel gebruik van medicynen. *Medicè vivere, eſt miſerè vivere.* Men vind echter wel oude dronkaards, 't zy door de ſterkte van hunne natuur, of om dat ze tot dat quaad eerſt laat vervallen zyn. Daar zyn ongelyk meer zuipers dan geneesmeeſters: geen wonder, zoo 'er order die eerſte meer ouden gevonden worden.

(645) *Goede wyn behoeft geen krans.*

Dit hebben wy overgenomen van de Latynen. Het uithangen van een eiloof krans, wel eer toegewyd aan Bacchus, was al van ouds een teken, dat daar wyn veil was. Dus zegt men ook: *Goede waare pryſt zich zelven.* En, *Goede waare krygt vyanden geld.*

(646) *De maan is te bier.*

Dit ſpreekwoord gebruikt men boertig, wanneer de Maan, achter nevelwolken ſchuilende, geen licht geeft, als zate zy zoo lang in de herberge. Daar na pleegt het te regenen. Zoo noemt men de Maandagſche maan die reden een *pismaan.*

XI.

SPREEKWOORDEN van konſtwinning, en koophandel, enz.

(647) *Help u zelven, zoo helpt u God.*

Te weten, door't wel gebruiken van de verordende middelen, waar aan Gods zegen toegezegt is. De ouden drukten dit dus uit *Stroop uwe armen, en zeg, God woud's. God geeft de ganzen den koſt wel; maar zy moeten dien plukken, dat ze op hun aars vallen.*

(648) *'t Is een blokker.*

Zoo zegt men van ymand, die zich met arbeid en neerſtigheid op 't ſtudeeren, of eenige diergelyke bezigheid, legt: Ziet van *blokken* de Fakkel, bladz. 36, in *blok*. Van een noeſt arbeidsman zegt men, *'t Is een werkuil*. Zoude dat niet ſpelen op het laat en by nagt werken? Vergelykt Pſalm 127: 2.

(649) *Een vliegende kraai vangt wat, die ſtil zit, niet.*

Dit wil zeggen, de bezige hand wind, niet die kruiswyze over de andere geſlagen is. *Den ſlaapenden wolf loopt geen ſchaap in den mond. Gebraden patryzen komen niemand in den mond vliegen.* Men zegt wel, dat dit in Luilekkerland geſchied; maar daar word ook by verhaalt, dat daar een groote bryberg voor ligt, en dat het verre van hier is. Hier geld: *Semper tibi pendeat hamus. Quo minimè credis gurgite piſcis erit.* *Wie weet waar?* 't gebeurd echter zelden, dat *een koe een baas vangt*: of 't moeſt zyn *in een nauw ſtraatje*. Doch *Als 't lukt, kalft de os.*

(650) *Die koe geeft veel melk; maar ſtoot ze weder om.*

Dit paſt men toe op zulke, die wel veel winnen, maar alles weer doorbrengen en verquiſten; gelyk *die een ſtuiver verdienen, en voor een braspenning dorſt hebben.* Van zoodanig een zegt men: *Hy ſlagt Koppen, heeft by veel eyeren, by maakt veel doppen.*

(651) *De werkader is hem geborſten.*

Dit zegt men van eenen vadzigen luyaard, een ledigen doeniet, die *zyn zweet niet mag rieken*, dat is, die van geen werken houd, dat het zweeten veroorzaakt. Dus zegt men van de Monniken: *Zy eeten dat zy zweeten, en zy arbeiden dat ze koude krygen.* Tegen dat ſchandelyk

en

en ſchadelyk gebrek is geen beter middel, dan zulker rug af te wiſſchen met een drooken eigen doek, of die te beſtryken met rottingzalf, en'er in den vaſten een hongerplaaſter op te leggen. *Recipe, probatum eſt. Die niet werkt zal niet eeten.* Vergelykt Gen. 3: 19. Zoo zeiden de Heidenen: *Dii ſudoribus omnia vendunt*, de Goden verkoopen alles voor zweet.

(652) *Hy ſchiet de luyaards boge af.*

Dat drukt boertende uit, hy ſteekt geeuwende zyn armen om hoog, om die uit te rekken: welke dan eenigzins een booge zonder pees vertoonen. Vergelykt Spreuk. 6: 9, 10. *Sint Raspyn* weet goeden raad om den vaak uit de oogen te wryven aan die, om boete te doen, in zyn klooſter gezet zyn.

(653) *Die de roos wil plukken, moet de doornen niet ontzien.*

Dat is, die de aangenaamheid of 't gewin van eene zaak wil genieten, moet zich de moeyelykheden, waar mede die vergezeltſchapt is, getroo-ſten. 't Is waarheid, *Geen roozen zonder doornen, geen lief zonder leed.* Zoo *moet die den boning wil uitbalen, het ſteken der byen ondergaan.* Anders als *de Kat, die den viſch uit de tobbe wel begeert, maar haare pooten daarom niet wil nat maken.* De Latynen zeiden wel: *Nucleum eſſe qui vult, corticem frangat oportet*, die den kern der noot wil eeten, moet de ſchel kraaken. Met het eerſte ſpreekwoord komt over een: *Die 't vuur begeert, moet den rook lyden.* Want *daar 't rookt, is 't warm*, En *die de eyeren van de hin begeert, moet haar kakelen lyden*, Volgens de welgegronde aanmerking van den wyzen Sokrates omtrent zyn zoete Lief Xantippe.

(654) *Hy wil het avonturen.*

Dat is, hy wil het avontuur of geval ondergaan, *by wil 'er een kans ua wagen.* 't Is doch, *die waagt, die wint.* Ziet hier voor het ſpreekwoore, *'t Is ter goeder uure*, bladz. 13. *Jan durft niet, die zelden een goede markt.*

(655) *Men moet de handen uit den mouw ſteken.*

Dat is, die aan 't werk ſlaan. *Het werken is zalig, zei de Begyn.* Ouds tyds droeg men lange en wyde mouwen, die de handen bedekten; of men ſtak die over malkanderen daar in, gelyk nu wel geſchied in de mouwen der Japanſche rokken. Deze moeſten uit de mouw, zoude men werken. 't Was dus niet zeer redenryk gedaan van dien goeden Prediker, die zyne geſten of handgebaaren maakte onder zynen mantel. Voorzigtiger handelde die nar, die om zig te wreken van zy-

nen meester, die hem geſlagen had, dacht, dat is voor u! en knipjes ſloég in zynen aaszak.

(656) *Men moet poot aan ſpelen.*

Dat is ook, de hand aan 't werk ſlaan. Het tegendeel is, *Zyn poot te rugge trekken.* Maar *poot aan poot ſpelen*, was de kattendans der tovereſſen, zoo men die beſchreef.

(657) *Alle dagen een draadje, is een hembsmouw in 't jaar.*

Dat is, *veel klyntjes maaken een grootje. Beter een vink geplukt dan ledig gezeten. Die het klein niet begeert, is 't groot niet weerd.* Het tegendeel is, *Met veértje voor veértje plukt men de vink kaal.* De ouden zeiden: *Veel malien maken een pansyzer*, of malienkolder. Daar op ziet het ſpreekwoord: *Hoe quelt my dat harnas, zei de boer, en by had een malie op zyn mouw.*

(658) *Dat is tot daaren toe, en een hemd zonder mouwen is tot hieren toe.*

Dat is tot daaren toe, zegt men van een zaak, die tot dus verre gekomen is, en die men daar laat beruſten. Het overige is 'er om te lachen bygevoegt.

(659) *Ik weet daar geen mouwen aan te ſtellen.*

Dit zegt men van iets, waar toe men geen raad weet, en waar mee men verlegen is: gelyk wanneer de ſnyder de mouwen noch uit de lengte, noch uit de breedte weet te vinden. Hier in echter betoonde die knecht zyn overleg, die een paar kouſſen aan de armgaten van zyn Heers wambuis had gezet, en zeide: *Meeſter kan 't paſſeeren, zoo laat het paſſeeren.* Men heeft wel mouwen die los zyn, en ſlechts aangeſchoven worden. Dit zyn dan *gemaakte mouwen.*

(660) *Hebben is hebben, krygen is de kunſt.*

Dit ſpreekwoord is van veel gebruik by die 't even veel is, hoe zy iets krygen, als zy 't maar hebben, volgens dien ſtokregel: *Inde habeas quærat nemo, ſed oportet habere. Die 't neſtje vind, weet het; maar die 't uitbaalt, heeft het.* Elk wil een konſtenaar zyn in 't krygers gilde, *Practica eſt multiplex. E'k is een dief in zyne neering. 't Is*, zegt men, *den boeren niet wys te maken, hoe den ſoldaaten aan den koſt komen.*

Wen-

(661) *Wenſchers en wouders zyn arme huishouders.*

Het wenſchen om een ton gouds, vult de beurs alzo weinig, en doet *een ſchoorſteen* niet meer *rooken*, dan het wenſchen om een duit. Vergelykt Spreuk. 21: 25. Zo *vullen woorden geenen zak.*

(662) *Spreeuwen willen wel kerſſen eeten, maar geen boomen planten.*

Dit paſt aardig op zulke, die de vrugten wel willen genieten, maar niets daar toe doen, willende ledig gaan op een anders zweet, en maaijen, maar niet zaayen. Men zegt wel, *Eer de boom groot is, is de planter dood.* Dit ſpreekwoord word al dikwyls bewaarheid. Maar hier moet gelden: *Si non nobis, ſaltem poſteris.* Hadden onze vaderen niet geplant, het *appelmannetje* zoude by veele kinderen niet *om zyn rente komen.* Doch *men ſchud geen koeyen uit karſſeboomen.*

(663) *'t Is alles maar een weet.*

Dit is een gemeen ſpreekwoord; en. *Die wat weet, komt het te pas.* Doch dat weeten van konſten en weetenſchappen *waait elk niet aan*, maar eiſcht arbeid en oeffening. *Die 't weet moet het zeggen;* en *die 't niet weet, zal 't niet klappen.* Van achterhoudende zegt men: *Hans weet het wel, maar Hans wil 't niet zeggen.* Daar zyn echter *konſten, waar mede men geboren is,* Zo *is gaapen en gieten de konſt van drinken,* en *Seburft leert wel kraauwen.*

(664) *Twaalf ambachten dertien ongelukken.*

Die veele ambachten ter hand neemt, en t'elkens van 't eene tot het andere overgaat, leert 'er geen wel, om zich mede te konnen geneeren: gelyk *een boom die gedurig verplant word, geen wortelen kan ſchieten.* 't Is dan, *de omnibus aliquid, de toto nihil.* Die twaalf ambachten maken ieder hem dan ongelukkig; en het dertiende is, dat hy niets weet, om 'er door te beſtaan. Anders, *Een ambacht beeft een gouden bodem.*

(665) *Leer weven, zo kont gy een ambacht.*

Zo zegt men jokkende. Maar ten onrechte is het ambacht der wevers tot een ſpreekwoord; en in kleinachting geraakt. Immers *ſpannen de wevers de kroon*, als zy 'er hun gaaren op winden. Zonder wevers moeſt men zonder hemd loopen; en dan zoude niet meer waar zyn, *'t Hemd is my nader dan de rok.* Ja die beide zouden wel even verre wezen; en de wereld zou dan vol *geleerde* lieden geraken; zo dat de oude dragt van Adam en Eva, na de ſchorten van vygebladeren, weder de nieuwe en algemeene mode zoude zyn. Doch de oude ſpraken noch

van

van een gemakkelyker ambacht: dat is met den bedelzak loopen. Ziet daar van de Fakkel, bladz. 9. in *Ambacht*. In dat laaſte Gilde komen ook wel, die *dunnen meeſter te vroeg verloopen zyn*. Zekerlyk een goed wever kan dikwils den koſt beter winnen, dan een broddelmeeſter van zeven vrye konſten. Het weven heeft nu het zelve lot met het ſpelen op de lier, dat ouds tyds zelf van Koningen tot vermaak geſchiedde; maar nu voor gemantelde bedelaars, tot broodwinning, gelaten word. Op die zelve wyze plagten Koninginnen, en de grootſte Mevrouwen, wel te weeven. Vergelykt Spreuken 31: 19, 24. Zo grillig veranderen de menſchen en tyden! Maar wat wezentlyke betoogreden konnen de Natuurkundigen geven van dat ſpreekwoord, 't geen men gebruikt als de kaars een duiſter licht van zich ſtraalt: *Zy brand als of 'er een wever vryde.* Dit zal op die zelve wiskundige gronden ſteunen met dat andere: *'t Zal regenen: want de keſelboeters*, of *zeef-kramers*, *loopen*. Zoude het niet zyn, om dat wevers hunne vryagien zelden verrichten, daar men dikke kaarſſen, van vier in een pond, brand? Ik zoude echter meer ſtaat maken in de natuurgeheimen op deze voorzegging van dien Sterrekyker: *'t Zal regenen, want de goot ſtinkt*, al wilde iemand dit voor *neuswysheid* ſchelden, en ſchoon men dit niet vind in den Italiaanſchen Waarzegger van Don Antonio Magino, achter den Almanach. Dus ziet men ook al dikwyls bewaarheid: *Kinderen die met vuur ſpeelen, piſſen in 't bed.* Doch of deze uitwerking van die oorzaak komt, laat ik aan't onderzoek der langbaardige Filoſofen. Men voege hier by den raad, die een ſchooljongen gaf aan zynen makker, om zyn verlooren boek weder te krygen: *Eet ſalade, en ziet om, dan zult gy het vinden.* Dus had hy zelf zyn gemiſt boek, omkykende, in 't oog gekregen. Dit, dacht hy, was *probatum eſt*, en zoude die zelve uitwerking ook in andere hebben. Doch dus zoude men wel *van den text* der wevers *geraken.*

(666) *Uf Molenaars akker by Heeren poppegoed.*

Dit is een ſpreekwoord der ouden, maar ook nu waarheid. 't Word figuurlyk iemands akker genoemt, waar van hy den koſt heeft, gelyk de Landman van zynen akker. In dien zin is des molenaars akker de molenſteen. Heeren poppegoed zullen zyn edele geſteentens en juweelen, die alleen tot pronk dienen, en waar van zy niet meer nut hebben dan de kinderen van hunne blinkende ſteentjes, glaasjes en diergelyk poppegoed. Schoon de inbeelding daar op een hoogen prys ſtelt, een molenſteen is om haar noodig gebruik meerder te achten.

(667) *Zy danſt op haar vuiſten.*

Dat zegt men van eene die brood kneed, of aan de waſchtobbe ſtaat.

Hy

(668) *Hy ſnyd den wyngaard onder de aarde.*

Zo noemt men op zyn hoofsch, een heimelyk gemakruimer, anders gezegt een *beenſteker*. (Ziet van dit laatſte de Fakkel, bladz. 22.) Die Paaſchnaam is aardig en zinryk uitgevonden. Dat *wyngaard* is zamengeſtelt van *wyn* en *gaêren*, dewyl de wyn na 't drinken, aan *Harmen, den ontfanger der verkeerde koſten*, word toevertrouwt, die alles byeen vergadert en wegſluit in zynen onderaardſchen kelder, tot dat de volheid oog en neus waarſchouwt, dat het tyd is om dien wyngaard te ſnyden. Is dat geen cierlyk verbloemde ſpreekwyze?

(669) *Hy leid de Bruid.*

Dit zegt men van die de vrucht van den geſneden wyngaard onder de aarde, ook genaamt de *Bruid*, op zyne karos wegvoert, wanneer de neus der ontmoeters op den reuk kan ter Bruiloft gaan. Van deze *Bruid* is die Voerman *de Leidjonker*. Ziet de Fakkel, bladz. 51, in *Brouwen*. Doch dat is een werk der duiſternis.

(670) *'t Is een koopman van aalsvellen.*

Dus zegt men boertende van iemand, wiens Waren den Makelaaren op de beurs van Amſterdam niet veel *kortagie*, of kortinggeld, doen winnen. Zulke handelsmannen in 't gros, zyn die zwavelſtokken met bosjes ſevens verkopen. Ook die in Lynwaat handelen gelyk de Voddewyven. Doch dat is nog beter dan *wind verkopen*, zo als niet weinige in den laatſten dullen *Actie-handel* ondervonden, en beklaagt hebben.

(671) *Wei is kerremelks borge.*

Dus zegt men niet onaardig, om uit te drukken, dat men zo met den borge, als met den ſchuldenaar, even zeer beveiligt is. Dus ſtelt den Paap zyn ziel wel voor iemand te pande. Maar haalt de Droes dien Borge, waar blyft dan de zondaar zelf? Ik durf niet zeggen, in 't Vagevuur.

(672) *Hy drÿft op zyn eigen wieken.*

Men zegt dat ook: *Hy zwemt op zyn eigen biezen*, en *Hy ſtaat op zyn eigen beenen*: 't wil zeggen, hy gebruikt geen hulp noch dienſt van andere. De gelykenis is ontleent van vogelen, die op hunne vlerken in de lucht zweeven. Doch zullen moeten toezien, dat zy *niet willen vliegen, eer zy ſlagpennen in de vleugels hebben*, noch *zig te vroeg uit het neſt begeven*; op dat ze 't lot van *Icarus* niet krygen.

673 *Hy is er boven op.*

Dit ſpreekwoord zal ontleent zyn van 't verbeelde omwentelende gelukrad. Doch de ouder zuſter pleegt 'er niet zeer mede in haaren ſchik te zyn, wanneer de jonger haar door eerſt te trouwen, *op den oven gezet heeft.* Zo pronkt *een uil* boven *op de kruk.*

674 *Hy zit op een gouden berg, of boom.*

Dit zegt men van iemand, die woont daar hy gelegentheid heeft, om groote winſten te doen, en zich met luiſter te vertoonen. Daar aan is niet ongelyk: *Hy drinkt goud uit een boreneje*, dat op den hoorn van overvloet zal ſpeelen.

675 *Die in 't ried zit, maakt pypjes.*

Dit is een gelykenis van riedpypjes, waar op de kinderen blazen. Het ſpreekwoord wil uitdrukken, die de gelegentheid tot voordeel heeft, bedient zich daar van. Hier mede komt over een: *Die de kroo*, of *kruiwagen heeft, kruit ze. Die 't kruis heeft, zegent zich zelven eerſt.*

676 *Hy heeft zyn ſchaapjes op 't drooge.*

Dit ſpreekwoord word gebruikt van iemand, wiens zaaken verzorgt en in veiligheid zyn: gelyk een herder, die in een hoogen watervloed zyne kudde op eene hoogte gebergt heeft. Of zouden *ſchaapjes* verbaſte.t zyn van *ſcheepjes.* De ouden trokken die, na behouden reize op 't drooge. Hier mede komt over een: *Hy heeft het op zyn muiltjes gebragt.* Dat wil zeggen, hy heeft zo veel opgelegt, dat hy nu *op zyn muiltjes* kan gaan, en zyn ruſt en gemak houden.

677 *Hy naait zynen naad.*

Dit zegt men van iemand, die met zyn zaaken tot zyn voordeel ſtillekens en zonder veel gerucht te maken, voortgaat. Dit ſpreekwoord is van de ſnyders tafel genomen. Doch het geſchied van beunhaazen mede. 't Is ook in een anderen zin waarheid: *Veel naayen kort den draad.*

678 *Ik heb dat binnen balie.*

Dat is, ik heb dat in verzekertheid. Een balie betekent ook een grendel, of ſluitboom. 't Geen daar binnen in huis beſloten is, is veilig. Dan zegt men, *Smids dochter is 'er voor. Binnen beſt.*

Beter

(679) *Beter is een vogel in de hand, dan tien in de lucht.*

Dat wil zeggen, beter is weinig zeker, dan veel onzeker. *De præſentibus gaudet Eccleſia.* Die anders gezint zyn. bevinden wel, dat hen alle die vogels ontſnappen. Van klein, doch gewis, gewin, zegt men: *Een klein viſchje is een zoet viſchje.* De *groote viſſchen ſcheuren 't net,* en *gaan met den angel door*, of *ſpringen uit den ketel.*

(680) *Hy grypt naar de ſchaduw, en laat het vleeſch ontvallen.*

Zoo zegt men uit de Fabelen van Æſopus, van die uit onbezonnen begeerlykheid het onzekere voor het zekere nahappen. Niet veel beraadener zyn zy, die *het hennenei grypen, en 't ganzenei verwaarloozen.* Zo *bedriegt de gierigheit de wysheid.*

(681) *Uw geld zal op een rooſter getelt worden.*

Dit paſt men toe op ymand, die met een quaaden betaalder te doen heeft; of die weinig loon heeft te verwachten. 't Geld dat op een rooſter getelt word, valt'er door.

(682) *Hy heeft dat zoo vaſt, als een hand vol vliegen.*

Dus drukt men boertig uit, hoe ongewis iets is. Men weet hoe lichtelyk vliegen uit de hand ontſnappen. Zoo zegt men ook, *Hy heeft dat zoo vaſt, als een paling by den ſteert.* Veele ſpreekwoorden ſpelen op diergelyke aardige gelykeniſſen. By voorbeeld, *Zoo vaſt als een mutsje met een keelband. Zy is ontſteld als een oud ſpinnewiel. Hy heeft als een loode deur. Hy heeft als een kat voor een ſpiering, en een hond voor een ſtuk ſpeks. Het vlieit als een fontein uit den bezemſtok. Het hangt aan malkanderen, als geknoopt zand. Hy is beſchaamt als een paard, dat de kar omgeworpen heeft. Dat ligt als een boer in 't bedſtroo. Hy heeft haar zoo lief, als een oud paard zyn moêr. Men zou'er op verlieven, als een boer op een boekweite koek. 't Hangt als een kakbuis over een graft. 't Hangt als een koe in een kerſſenboom. Ik zie u liever, dan myn hart. 't Vult als een boon een brouwketeel. Hy is daar van gevoed, als of by voer by een bakkers deur had geloopen. Recht moet recht zyn, al zou men malkanderen in riemen ſnyden. De ouden moet men eeren, al zou men ze met ſtokken ſlaan.*

(683) *Men moet niet te veel eyeren onder een hen leggen.*

De reden is, om dat ze dan alle wel ſtinkvuil worden gebroed. Dus wil men zeggen, dat niemand te veel onder een man moet wagen en laten, op dat niet een ongeval, of bankeroet, hem ſevens byſter make,

en ſchoon hy 't voeteuvel mogt hebben, mede *doen ſpringen.*

(684) *Men moet geen kat in een zak koopen.*

De kooper zoude daar door lichtelyk konnen bedrogen worden, als ware de kat een haas. Men moet de waare bezien, eer men die koopt. Anders zoude men lichtelyk zich *knollen voor çitroenen*, *paardekeutels voor vygen*, en *britten*, dat is brokkelingen, *voor turven*, gelyk die ſpreekwoorden zeggen, *laten verkoopen*, en in de hand duwen.

(685) *Onbezien, onberouwen.*

Dit word gezegt van iets dat men koopt, zonder het gezien te hebben. De zin is niet, dat zulk een koop niet berouwen zal; want dat valt dikwyls anders uit: maar dat men uit dien koop niet zal ſcheiden door naberouw. Gekocht zal, zonder nabeklag, gekocht blyven.

(686) *Die zich zyn huishuur ontziet, ontziet zich zyn welvaren.*

Dus is men tot ſchade zuinig. Huizen die wel ter neering ſtaan, doen meer huure; maar daar in geſchied ook de meeſte vertiering en winſt.

(687) *Twee kramers weten den prys van een naalde wel.*

Dit zegt men boertende, van die de waarde van iets wel wil kennen, om dat het tot hun bedryf behoort. Zoo weet een boer wel, *wat de boter geld*, ſchoon veelen dat *niet ſcheelt.*

(688) *Dat dient hem in zyn kraam.*

De zin is, dat komt hem wel te pas, hy kan daar mede zyn voordeel doen. Ik denk dat het ontleent is van een kramer: die waaren heeft, waar mede hy winſt kan doen.

(689) *Zyn mes ſnyd aan weêr zyden.*

Dat is, hy doet aan beide kanten winſt. 't Is ontleent van een tweeſnydend zweerd, of mes. Zulken konnen de *beſte krippen ſnyden*; en 't valt met hen altyd, *botertje boven*, gelyk de kat op haare pooten.

(690) *Een zot en zyn geld, zyn haaſt geſcheiden.*

De reden is; vermits hy geen oordeel noch beleid heeft, om het wel aan te leggen, en te bewaren. Vergelykt Spreuken 17: 16. Op die wyze zegt men mede; *Als de kinderen ter markt komen, dan krygen de kra-*

kramers geld! 't Is waarheid, *Men kan wel goud te duur koopen.* Men zegt van zulke koopmanſchappen: *'t Is dat zoo wel waardig, als een uil een pont groot:* en *'t is zoo veel waard als 'er een gek voor geven wil.*

(691) *Men heeft hem zien komen.*

Dat wil zeggen, men heeft hem bedrogen, b. v. met eenige koopwaare; of hem die te duur aangeſmeert. Als men ymand van verre ziet komen, kan men verdacht zyn, hoe men hem wil ontfangen. Daar van bedienen zich ſtraatſchenders omtrent reizigers. 't Is veiliger tot zulke te zeggen: *Achter ziet gy my laatſt.*

(692) *'t Ging grip grap weg.*

Dat zegt men van waare die van elk gewilt, en ſtraks vertiert is. 't Is verbaſtert van *gryp, grabbel;* of *gryp, raap.*

(693) *'t Is wel gezouten.*

Dit zegt men van een koop, die ymand opgejaagt is, en hem duur genoeg komt te ſtaan. Maar hoe komt dat daar op ter ſnede? Is't om dat zout een ſtuk vleeſch door de pekel zwaarder doet wegen? Op de ſmaak, of bewaring, denk ik niet dat gezinſpeelt word. In 't tegendeel, *Zout en zuur krenkt de natuur,* te weten, als dat onmaatig is. Want hier geld niet, *Is een weinigje goed, veel is niet quaad.*

(694) *Hy mag dat wel voor by des Schouts deur dragen.*

Dit zegt men van iets, wiens waarde ruim betaalt is, als hebbende geen gevaar van voor geſtolen goed aangehaalt te worden.

(695) *Hy zal daar zyn kleêren aan ſcheuren.*

Dat wil zeggen, hy zal daar aan ſchade lyden. De gelykenis genomen van een ſpyker, of iets diergelyks, waar aan men vaſt geraakt is, en zyne klederen ſcheurt. Zoo moet een ſchaapje van zyn wol laten.

(696) *Het hangt hem van de vingeren.*

Dat is, hy zal dat zeer licht laten varen. 't Geen men vaſt houden wil, beſluit men met of binnen de vingeren.

(697) *Iets voor den aars ſlaan,* of *lappen.*

Dat zegt men van koopmanſchap, die men voor wat prys het zy, zich quyt maakt, en voort helpt. 't Zal genomen zyn van ymand, dien

dien men een ſchop voor zyn achterſte geeft, en dus weg helpt. Zoo zegt men ook, *Iets voetſtoots verkoopen.* Van waare die geen trek heeft, zegt men: *Dat zit op zyn' aars.*

(698) *'t Is hem aan zyn been gebleven.*

Dat zegt men van waare, die ymand niet kan verkoopen. Dus is 't ook een ſpreekwoord *Hy mag dat wel aan zyn been knoopen*, als hy ſchade of bankeroet ſtaat te lyden. Zoo zegt men mede: *Hy heeft dat aan zyn been.* De zin is, hy kan zich daar van niet los maken noch ontdoen. Hy is daar vaſt aan. 't Zal genomen zyn van de blokken, die men aan der paarden pooten doet, als in dat ſpreekwoord, *Hy heeft een blok aan 't been.*

(699) *Hy zal daar geen-zyde by ſpinnen.*

Dit wil zeggen, hy zal daar geen voordeel by doen. Daar zyn zeer veele ſpreekwoorden van 't ſpinnewiel, ſpinrok, haspelen, en ſpinnen ontleent. Dus zegt men: *Heeft zy het gerokkent, zy mag het afſpinnen.* Zoo kan men *van grof werk geen fyne zyde ſpinnen.* Van een *weekgebakkenen* zegt men: *Hy is grof geſponnen, en ſlap gedraait;* 't geen een ſlechten en onſterken draat maakt. Beſtaat Besjes ſchat in haar ſpinnewieltje, *zy kan geen einde van haar goed zien*, als zy op 't ronde rad kykt.

(700) *Men kan van alle vlas geen goed gaaren ſpinnen.*

Ik beroep my wegens de waarheid van dit ſpreekwoord, op het getuigenis van alle hekelwyven en ſpinſters. Immers luye Lys houd minſt van *werk.* Dan *is 't vlas wel goed; maar de ſpinſter deugt niet.* Dus zegt men van eene zaak, waar mede men verlegen is: *Ik weet daar geen goed garen van te ſpinnen.* By zonderlyk zoo *Jan de waſſer aan 't ſpinnewiel zit.* Elk zie wat hy rokkent, of hy 't kan ſpinnen, en afhaspelen. Hier om moet men wel *op den haspel paſſen*, of de ſtreng geraakt lichtelyk in de wer. *Daar licht* dan *de brodde*, het werreneſt, daar hapert het. Ziet de Fakkel, bladz. 49, in *Brodde.* Doch *als men den draat beeft, zal men het klaauwen wel vinden. Die wel ſpint, draagt een ruim hemd.*

(701) *Men kan van een verkens oor geen fluweele beurs maken.*

Dit komt over een met dat ſpreekwoord, *Men kan geen jachthoorn maken van een zwynsdrek*, noch *van een voſſenſteert een trompet.* Ook, *Nooit maakt men een goeden pyl van een verkensſteert.* Noch minder dan van 't geen *een krul meer beeft, dan een verkensſteert.* Niet veel beter had

had die boer het begrepen, die een wild zwynshuid van den jager begeerde, om 'er zig een hertsleéren broek van te laten bereiden. Beraadener was het overleg van hem, die van zyn *verkenskot een kleerkas* wilde laten maken. Zulk een overlegger was naar 't ſpreekwoord, *Jaap de melkboer, die van een halve oude ſchuit, een geheel nieuw kakhuis liet maken.* Voert het gebruik wel beter taal, dan die eerſte boer, wanneer het ſpreekt van *een houten ſchoorſteen, een koperen ſtrykyzer, een zilveren ooryzer*, enz. Maar *men kapt van vuuren hout geen eiken ſpaanders.*

(702) *Die winſt kan hy wel in een wetſteen knoopen.*

Dat wil zeggen, hy doet daar by niet de minſte winſt. Een ſlypſteen dient niet tot een geldbuidel; en daar in kan men even zo veel knoopen, *als men in een oog kan bergen. Een paard kan dat wel in zyn vuiſt vatten.* Op zulk een voordeel kan men *geen vette ſoppen weeken.*

(703) *Hy lapt de broek, en geeft het naaigaren toe.*

Dit wil uitdrukken, hy doet zynen arbeid om niet, en draagt boven dien de koſten. Beter was *Sint Krispyn* beraaden: want, zo men zegt: *Hy ſtal het leér, en gaf de ſchoenen om Gods wil.* Zy zien ook meer op hun belang, die *Ymand een koekje bakken van zyn eigen deeg*; en *breede riemen ſnydeu uit een anders leér.* Zo kan men goed koop *mild zyn uit een anders beurs.*

(704) *'t Is zomtyds beter, een appel gegeven, dan gegeten.*

Deze ſtokregel word gevolgt van die, in welker rekenboeken men vind: *Aan beter gedaan, dan gelaten, zo veel.* Geerne ondergaat men eene mindere ſchade, om een grooter gewin. Dus *werpt men een ſpiering uit, om een kabeljauw te vangen. Een Koopman moet* ook *weten te lichten, en te zwaaren. Geen Koopman is'er, die altyt wind*; en *die al te wys wil zyn, doet zelden een goede markt.* Daarom, *Tuſſchen mal en vroed, wind men 't meeſte goed.*

(705) *Men moet de bluts tegen de buil ſtellen.*

De zin is, het voordeel tegen de ſchade evenaaren. Een bluts is eene ingebogen holligheid, een buil is een uitpuilende hoogte. Deze twee tegen malkanderen vergeleken zynde, komt het weêr effen uit. Op die wyze zeide de boer, wanneer 't aan 't regenen was; *Roderft myn booi, ze waſt myn kool.*

(706) *'t Is quint.*

Dit wil zeggen, dat is winſt. 't Zal genomen zyn van den eertyds gewoonen intereſt, uyf ten hondert, Vergelykt Geneſ. 47: 24.

(707) *Hy zal wel beter koop geven.*

De zin is, hy zal wel zachter worden, en toe komen, hy zal zich wel bedenken. Dit is genoomen van zulke, die hunne Waaren wel hoog loven, en op geld houden; maar dezelve om een minderen prys leveren, en afſtand. Dit word op andere dingen toegepaſt. Zo zegt men van iemand, die inkrimpt: *Hy geeft koop.* Het tegendeel is: *Hy blyft op zyn gebeel ſtaan.*

(708) *Hy zal daar niet lang banken.*

Dit drukt uit, hy zal daar niet lang konnen duuren. *Zyn Ryk zal baaſt uit zyn.* 't Kan genomen zyn van de banken der kroegen, waar op de drinkebroêrs in 't gelag zitten, om te zwelgen en te banketteren. Of liever, 't is van de banken der kooplieden, waar op zy hunne Waaren in de Jaarmaakten te koop leggen. Of anders, van de Wiſſelbanken, die men dan plagt te hebben. Dit wil zeggen, hy zal haaſt *Koopman uit*, en *bankeroet* zyn.

(709) *Hy ſpeelt bankeroet.*

Bankeroet is te zeggen bankbreuk. Dus zegt men van zulk een, die *ſpringen* moet, *hy moet breeken*, of *hy is gebroken.* Dit is gevormt van 't Italiaanſche *banco rotto.* *Rotto* is verbaſtert van 't Latynſche *ruptum*, gebroken. Zo word een leger *in route geſlagen*, dat is, geſcheurt en gebroken.

(710) *Op 't ſcheiden van de markt, leert men de kooplieden kennen.*

Myns krachtens is dit ontleent van de koopers. 't Gaat met vriendſchap en genoegen toe, zo lang die op de markt koopen, en de verkoopers leveren. Maar *onder in den zak vind men de reekening.* Als de merkt eindigt, kraamen de verkoopers op, en eiſchen geld; doch dan is 'er dikwyls *niemand t'huis.*

(711) *De paal is door den oven geſteken.*

Dit zegt men van een bedorven bakker, als had hy zyn oven in 't ongereede gebragt. Maar waarom zegt men van een bedorven waard: *'t verken is met den tap doorgeloopen?*

Hy

(712) *Hy is Duitſchen en Waalen ſchuldig.*

Dat is, inheemſchen en uitheemſchen. Onder den naam van *Duitſchen* begreepen de oude hunnen landaard, en onder *Waalen* alle buitenlanders.

(713) *Beter zyn oude ſchulden, dan geene.*

Te weten, niet die men ſchuldig is; maar te voorderen heeft: om dat daar van zomtyds noch wel iets word ontfangen. Want *Lange borgen is geen quyt ſchelden. Uitſtel is geen afſtel.* Men plagt te zeggen: *Voor oude en onwiſſe ſchulden, noemt men haverſtroo.* 't Wil zeggen, al wat men maar krygen kan. 't Is winſt, wat daar van komt. Doch *in nieuwe winkels maant men geen oude ſchulden.* Men zegt ook: *Beter ter zyn oude ſchulden, dan oude vyandſchap:* want die is diep gewortelt. 't Spreekwoord is wat grof geſponnen, dat zegt; *Die zonder ſchulden leeft, is een beeſt.* Maar weinig zal dat andere aan de nalopende ſchuldeiſchers behagen: *'t Is adelyk veel ſchulden te hebben, en niet te betalen.*

(714) *Hy heeft dat op zynen kerfſtok.*

Dat is, 't word hem te laſt gelegt, 't ſtaat op zyne rekening: gelyk men iemands ſchulden wel op eenen kerfſtok tekent. Veele *zondigen al op den ouden kerfſtok aan.* Maar eindelyk *moet de kerfſtok afgedaan zyn*, of *by word yzer;* en Sint *Jan Credit is dood.* Hier toe behoort ook, *Hy beeft het verkerft*, dat is, miskerft.

(715) *Hy opent een deur, om een verſter te ſluiten.*

Dit zegt men van iemand die een grooter ſchuld maakt, om eenen mindere af te doen. Maar door zulk een open deur, gaat men den naaſten weg naar *Sint Reinuit.*

(716) *Hy ſteekt de lont aan weder zyden aan.*

Eene lont, dus ontvonkt, is ras ontroert. Dit paſt men toe op zulk eenen, die al zyn goed haaſtig op helpt, door twee quiſtmiddelen t'zamen te voegen, b. v. *Wyntje met Tryntje*, of den dobbelſteen.

(717) *Hy heeft zyn goed door de billen gelapt.*

Dit zegt men van zulke, die 't geen zy bezaten, verbraſt hebben; vermits de billen belaſt worden met de uitgave der verteerde koſten, van 't geene de maag ontfangen had. 't Is een ſtokregel: *Vette keuken magere erf.*

718 *Dy heeft niet een nagel om zynen aars te kraauwen.*

Dat wil zeggen, *'t Is Jonker Pover*, hy is t'eenemaal arm, zo dat hy tot dat gebruik, zelf niet eenen nagel aan zyne vingeren heeft. Men zegt dus ook, *Hy is dood-arm.* Dit drukt uit, hy is zo arm als een doode, die niet met al bezit, Job 1: 21. En mede, *Hy heeft ter wereld Gods niet. Gods* komt 'er by tot vergrooting: maar bleef 'er beter af. Ruwer word gezegt, *'t Is een arme Duivel.* Die helſche geeſt gaf zich uit voor zeer ryk, Matth. 4: 9, en had geen eigendom van een ſtofje. Van zulke ſpreekt Salomo, Spreuken 13: 7.

719 *Hy is reeuws.*

Dat wil zeggen, hy is'er uit. 't Komt dan in zin overeen met, *Hy is rut.* Zelf zoude het konnen ſchynen daar van verbaſtert te zyn. Ziet hier voor, bladz. 3. Maar ik gis, dat het verſmolten is van 't Hoogduitſche *rein aus*, rein uit, gelyk *roes* is van *garaus*. Ziet boven, bladz. 121. 't Is dan, hy is van Sint Reinouts kalisbende. Maar waarom zegt men by de Zeeuwen van zulke, dat zy *Spaans zyn*? Is't om dat men de goudbeurzen van ſommige Spaanſche Dons, by hunne hoogmoedigheid, meer ſpinnewebben dan dukaten vind? Of ſpruit dit uit Brederôs aardige klucht van *den Spaanſchen Brabander Don Jeronimo? Subordinata non pugnant.* Dus kan ook, *Hy is rut*, zyn 'r uit, voor *'er uit*.

720 *'t Is een kaale rat.*

Zo noemt men een beroofden kaalis, die niets en heeft. Jonge ratten zyn geheel kaal en hairloos. Hier van heeft de *Rattenkamer*, die over berooide boedels 't bewind heeft, dien naam. Dan zyn *de ſleutels op de doodkiſt gelegt.* Men zegt ook van zulk eenen: *Hy riekt naar geld, als een koe naar muskeljaat:* ook, *Hy is overladen van geld, als een kikvorſch van veéren. Hy beeft kap en kovel verteert. Zyn beurs is plat.* Doch *ryke lieden bebben bet meeſte geld.*

721 *Hy is achter nat.*

Dit zegt men van zulke, welker zaaken niet wel ſtaan, maar geſchikt zyn tot een ſlechte uitkomſt, en bankeroet. Dus *draagt bet einde den laſt.* Zoude dit niet ontleent zyn van de jonge kinderen, die zich in hunne luuren bevuilt hebben? Dit is dikwils de uitwerking, van dat zulk een zich van vooren te veel nat gemaakt heeft: want *'t Kan niet miſſen, die veel drinkt, moet veel piſſen. Een vet voordeel, maakt een ſober nadeel.*

Als

(722) *Als hy opſpringt, dan waagt het al.*

Dit paſt op ymand, die niets meer bezit, dan hy om en aan heeft. Als die opſpringt, dan word het al bewogen. 't Is, *omnia mea mecum porto.* Zulk een zoude konnen *op een papieren zoldertje danſſen*, zonder dat het gewigt van zyne goudbeurs hem daar door dede druipen.

(723) *Gelyk gy hem ziet, moogt gy hem ſchilderen.*

Dit is in zin gelyk aan 't voorgaande. Die zich laat uitſchilderen, pleegt dan zyne beſte kleederen en ceraaden aan te doen: maar die 'er geene andere bezit, dan die hy aan heeft, moet men zoo afmaalen, al ware het met een kaal rokje, baarvoets, 't hair door den hoed, en de elleboogen door de mouwen.

(724) *Hy gaat met een papieren harnas.*

Dit zegt men van ymand, die door brieven van uitſtel beveiligt is, zoo dat hy van zyne ſchuldeiſchers niet kan aangetaſt worden. Op zulk een harnas verlaten zy zich meer, dan op een buffelsleêren kolder, dat veeler gewoone en dagelykſche dragt is.

(725) *Hy heeft de grendels doorgegeten,*

Dit zegt men van ymand, die de gevangenis om ſchuld uithard, tot dat de ſchuldeiſchers zelve moede zyn de onkoſten langer te betalen, en daarom de grendels laten openen, op dat die vogels mogten wegvliegen.

(726) *Hy is verhuiſt met de noorder zon.*

Dat wil zeggen des nachts, wanneer de zon in 't noorden van ons is; ofliever, by 't maanlicht, dat in de noordſche nachten, den bewoonderen van die geweſten voor eene zon verſtrekt. Dan plegen bankeroetiers heimelyk *met hun goed door te gaan*, en de huishuur zoo eerlyk te voldoen, *als het paard de ſtalhuure.* Het zelve is, *met de nevelkar verhuizen.* Dan mogen de ſchuldeiſchers *eens nafluiten*, en *hebben zoo veel als het huppelen van drie geiten.* De wet van Keizer Karel was wel zulke, als ſnoode dieven, in hunne deuren op te hangen: maar zy ſpelen, *baas op*: dewyl zy wel weten, dat men *niemand hangt eer men hem heeft.*

(727) *Daar niet is, verlieſt de Keizer zyn recht.*

Dit ſpreekwoord is, naar de letter genomen, valſch; want het recht blyft onverloren, al valt 'er niets te halen: maar *recht* beduid hier iets,

't geen dat recht zonde konnen voldoen. *Men kan geenen keiſteen de huid afſtroopen, en 't Is quaad kammen, daar geen hair is.* Maar dan geld ook wel, *Qui non habet in ære, luat in pelle.* De huid moet voor de beurs, borge blyven, en betalen.

728 *Hy wil het ei ſcheeren.*

Dit word wel genomen voor *een knoop in een bies zoeken*; of *den naakten te willen ontkleeden, ſpek in 't bondenneſt te zoeken*, en *den aap vlooijen.* Zy doen veel voordeel, die *de ſchaapen ſcheeren, en laten voor andere de verkens.* De laaſte krygen wel *veel geſchreeuw, maar weinig wol.* Doch men moet ook de *ſchaapen ſcheeren, naar dat ze wol hebben. Scheeren maar niet villen.*

729 *Hy plant kool.*

Dit zegt men van ymand, die buiten alle bewind, een eenzaam en afgezondert landleven leid, en zynen tyd doorbrengt met hovenieren. 't Is genomen uit het bedryf van den Keizer Diocletianus, die na 't afleggen van t Ryksbeſtier, uit ſpyt om dat hy 't Chriſtendom niet hadde konnen uitroeyen, zich in zyn vaderland Dalmatie, te Salonica, in een geringen ſtaat, bezig hield met het zaayen en aanqueeken van moeskruiden en tuingewaſſen. Dus verwiſſelde hy zynen Schepter met eene ſpade, wierd van Keizer een karootſchrabber, en gaf zich ander werk, dan vliegen te vangen als Domitianus. 't Is een boertig ſpreekwoord: *Hem ontbreekt niet dan vet, had hy maar kool.*

730 *Dat ruſt, roeſt.*

Dit is een ſpreekwoord ontleent van 't yzer, dat wanneer het gebruikt word, blank blyft; maar wanneer het ſtil ligt, uitſlaat, ineet, en verderft. Men paſt dit aardig toe op menſchen, die door eene vadzige ledigheid, in zich zelven onbequaam worden, en als vervuilen en verroeſten. *Ledigheid is 't Duivels oorkuſſen. Niets doen, leert quaad doen.* Met waarheid word gezegt: *'t Is beter te ſlyten, dan te roeſten. Beter een vink geplukt, dan ledig gezeten.* Doch *beerenbuiders* zouden, voor niet te doen, liever *een uiltje vangen.*

731 *Een rentenier is een arm dier.*

Dit drukt uit, dat het zulk eenen, die van de inkomſt zyner renten moet leven, dikwyls vry bekrompen uit komt. Dus teert men dan wel van 't kapitaal af; of moet zich ſober behelpen. Doch 't is 'er ook niet te breed, daar men *geen liggende renten heeft*, en 't is *van de hand in den tand.*

SPREEK-

XII.

SPREEKWOORDEN van de ſcheepvaart, en landreizen, enz.

732 *Hy veert vroeg, en vaart laat.*

Dat is, hy maakt vroeg toeſtel, en is laat vaardig. Dat de ſchippers wel gewoon zyn vroeg te zeggen, of uit te laten roepen, wanneer zy varen zullen, en eerſt laat afſteken, ondervinden de reizigers. Op 't laatſt geld. *'t Scheep, die meé wil;* en *zit op, wil je meé ryden.*

733 *Ga uit myn ſchuit, gy bederft myn vracht.*

Dit ſpreekwoord word toegepaſt op ymand, van wiens gezelſchap men zich geerne ontſlaan zoude: gelyk wanneer een ſchipper, onder andere reizigers, b. v. een luisbos t'ſcheep heeft. *Zoo bederft een rotte appel de gebeele mande*, en *een ſcburft ſchaap beſmet de gantſche kooi.* Doch *die den Droes t'ſcheep heeft, moet'er meé overvaren.* Hy zie toe, *dat by hem werk geve*, en nooit het roer toevertrouwe. Anders zegt het ſpreekwoord: *Ontzeg geen vracht, eer de ſchuit vol is.*

734 *Die eerſt in de boot is, heeft keur van riemen.*

De voorbaat heeft voorrecht. Dat komt over een met, *die eerſt komt, die eerſt maalt.*

735 *Hy heeft het ys gebroken.*

Dit zegt men van ymand, die eerſt den weg baant, door de beletſelen weg te ruimen. 't Is ontleent van die een vaarweg door 't ys openen. *Men kan geen ys met banden breken*, maar wel *byten.*

736 *Wy zyn in een ſchip.*

Dit zegt men van die in een gevoelen zyn, en het zelve doelwit beoogen: gelyk die in een vaartuig naar eene plaats ſtevenen. Maar de ouden wiſten ook van een *Narrenſchip* te ſpreken, dat voor ballaſt *mal-laſt* voerde. Is dat geſleten, zoo dient'er zonder tyd verzuim een nieuw op ſtapel gezet te worden, van vry meer dan honderd en zeſtig voeten lang.

737 *Zy vaaren in eene beurs.*

Dit zegt men zulke, die zamen doen tot gemeen voordeel. 't Is

genomen van de ſchippers. Dit word onbeſchaafder dus uitgedrukt: *Zy kakken in eenen pot.*

738 *Hy heeft de fok opgezet.*

Dat wil zeggen, hy heeft een bril op den neus. Dit is ontleent van de fokken, welke de ſchippers byzetten tot hulp van 't groot zeil. Zoo word een bril op den neus gezet tot hulp der oogen.

739 *Hy moet de fok uithouden.*

Dit zegt men van die het tegen ymand moet uitharden. 't Is genomen van een ſchippers knecht, die in 't wenden van 't ſchip de fok tegen den wind met kracht moet vaſt houden.

740 *'t Is met hem voor den wind.*

Dat wil zeggen, de wind van voorſpoed begunſtigt hem. Zoo zegt men ook, *'t Waait in zyn zeil.* Het zelve is, *Dat is water op zynen molen.* Dus drukt men uit, dat dient hem tot zyn voordeel, dat baat hem, gelyk water, dat het molenrad omdryft.

741 *Hy zeilt ruim ſchoots.*

Dat is, hy hoeft het niet nauw te nemen, maar mag het zeil of den ſchoot vieren. Het tegendeel is, *ſcherp by den wind te houden.* Ook dit word tot een gelykenis en ſpreekwoord gebruikt.

742 *Recht door zee.*

Dit zegt men van ymand die geene omwegen, noch kromme ſtreeken gebruikt, maar onbeſchroomt, zonder iets te wyken of myden, doorſtreeft, gelyk een ſchip dat in de ruime zee voortbruiſcht, en zynen koers houd. Maar *Jan recht uit* kan met zynen kop wel eens tegen een muur botzen.

743 *'t Is Jonker Jan in 't oog.*

Dit zegt men wanneer het vlak in den wind is. Maar hoe komt *Jonker Jan* daar in 't ſpel? 't Zal zyn uit een ander ſpreekwoord: *Johannes Contra.* Wie heeft doch *Johannes*, of *Jan*, voor zulk een dwarsdryver te boek geſtelt? Zoo ik denk, zyne tafelvrienden, volgens dat andere ſpreekwoord: *'t Is al Johannes a Johannes, zoo lang'er wyn in de kan is: Maar als de wyn uit is, zeggen ze dat Jan een guit is.*

(744) *Dat ſtuit geen vaart.*

't Wil zeggen, dat wederhoud den drift en voortgang niet. 't Is ontleent van een ſchip, dat in zyne vaart is. Het tegendeel is, *Hy legt riemen in*; 't geen een roeyer doet, als hy het voortſchieten van zyn ſchuit wil ophouden.

(745) *Onder 't ſtaande zeil is 't goed roeyen.*

't Roeyen koſt weinig moeite, en 't ſchip gaat wel voort, wanneer de voorwind in't zeil blaaſt. Dit word toegepaſt op iets dat licht valt, wanneer men ſterk geholpen word door iemand, of iets anders. Hier mede ſtemt over een: *Neven 't ſchip is 't goed zwemmen. Neven het paard*, of *den wagen*, *is 't goed te gaan.*

(746) *Hy moet tegen wind en ſtroom oproeyen.*

Dit paſt men op iemand, die veel tegenloop en wederſtand heeft, zo dat hy zeer moet arbeiden, om die te boven te komen.

(747) *Hy is den wind kwyt.*

Dit is ontleent van een ſchip, of molen, wiens zeilen den wind ontbeeren, en word toegepaſt op iemand, die verſtand, beleid, of krachten miſt om iets te verrichten, 't zy door drank, bedwelmtheid, of anders. *Stil en in den wind, is 't ergſte dat men vind.*

(748) *Daar komt een luchtje.*

Dus is het als'er een labberkoeltje begint te waayen, dat in 't zeil valt, en het ſchip voortdryft. Dit paſt men toe, wanneer zig eenige grond van hoope opdoet. Maar wat is de reden, die men geeft van *Iemand om een luchtje te helpen*, en *Om een luchtje te geraken*, voor *om hals te helpen*, of *komen*? Zoude dat wel zien op de gyp?

(749) *Daar komt wel een rak in den wind.*

Dat is, 't gaat niet altoos voor den wind; daar komen ook wel tyden en gevallen van tegenſpoed. *'t Is niet altyd zomer*, of *kermis.*

(750) *Hy wend het op eenen anderen boeg.*

Dat is, hy onderneemt het op eene andere wyze, hy ſlaat een anderen weg in, hy neemt een anderen ſtreek en koers. Zo doen de Schippers, als de vaart dat vereiſcht. *Men kan doch niet altoos bezeilen, 't geen men beſtevende.* Hier van weeten zich meeſterlyk te bedienen die

de

de buik naar den wind hangen, tuſſchen water en wind zweven, tuſſchen beiden laveeren, en altoos maken, dat zy *geen honger hebben, maar aan honger boord blyven.*

751 *Hy houd het aan hooger boord.*

Dit is, hy houd het aan de zyde van die meeſter zyn. 't Is een gelykenis van zulke, die in 't heilen van een ſchip, de hooge zyde kiezen.

752 *Iemand de loef afſteeken.*

Dat zegt, voordeel op hem behalen, hem iets afwinnen: gelyk ſchepen, welke geraken *boven den wind* van andere, die dus *in de ly* zyn.

753 *In iemands zog vaaren.*

Dit beduid van iemand mede gevoert te worden, en hem op 't ſpoor te volgen. 't Is ontleent van de varende ſcheepen, die 't water als na zich zuigen, en 't geen 'er in dien ſtroom is, na ſleepen.

754 *Men moet het roer in 't water houden.*

Dat zegt de zaken in beſtier, en aan den gang houden. Zo lang het roer in 't bedwang des Schippers is, is hy het ſchip meeſter Dus zegt men van iemand die 't bewind en beſtier heeft: *Hy zit aan 't roer.*

755 *Hy is 't hoekje te boven.*

Schippers moeten wel langen tyd, en met moeite laveeren, eer zy eenen uitſtekenden hoek te boven gekomen zyn, waar na zy ruimer voor den wind, of gunſtiger ty krygen. Dit paſt men toe op het te boven geraken van eenige zwaarigheid.

756 *'t Blokje is in 't ſchyfje.*

Dit is ontleent van 't ſcheepswand, en wil zeggen, 't is zo als 't wezen moeſt, en men 't geerne had, alles gaat naar wenſch. Zo zegt men, *Zyn karretje gaat op eenen zandweg.*

757 *Daar is een kink in de kabel gekomen.*

Dit wil zeggen, een ſtremming, of beletzel. Een *kink* is een *krink*, een omkruling, waar door de kabel in 't ongereede komt.

758 *Hy haalt te veel wand over hoop.*

Dat word toegepaſt op die man, die zich door te veel dingen ſevens be-

belemmert en verwert. De gelykenis is ontleent van een ſchip, waar op te veel wand van touwerk, zeilagie, en diergelyk ſcheepstuig over hoop gebragt word, 't geen malkanderen maar in den weg is, en 't ſchip ontreddert. Zo zegt men: *Hy neemt te veel hooi op de vork.*

759 *Daar dienen geen twee groote maſten op een ſchip.*

Op een ſchip moet 'er maar een zyn; anders zouden ze malkanderen in den weg wezen, en 't ſchip te gronde helpen. Zo konden geen Pompejus en Cæſar malkanderen in 't Roomſche gebied verdragen. Twee die even groot, en even veel baas willen zyn plegen haaſt oneens te worden, tot ſchade van 't gemeen. Dus zegt men ook: *Geen twee hanen op eenen miſthoop.* 't Is een ſpreekwoord: *Beter 't hooft van een rat, dan de ſteert van een leeuw.*

760 *'t Is een vlaggeman.*

Dat is, hy is een hoofd en voorganger, als die ter zee de gebiedsvlag voeren. Anders zegt men ook, *Hy voert de vlag, Hy is Admiraal, Hy laat de vlag waayen.*

761 *De vlagge ſtryken.*

Dit beduid zwichten voor eenen meerderen; of ook het gewonnen geven. 't Is overgenomen van de ſchepen, die door 't ſtryken van hunne vlaggen een eerbewys aan andere doen; of wel zich als verwonnen overgeven. *Als meerder man komt, moet minder man wyken.*

762 *Hy vaart meê, gelyk de groote maſt.*

Dat paſt men toe op ymand, die in een zaak ſlechts mede geſleept word, gelyk de maſt in een ſchip, die nergens van weet, en geen opmerking noch beſtier heeft.

763 *De Admiraal heeft geſchoten.*

Dit is een ſpreekwoord over tafel, wanneer elk, na ymands voorgang, in de ſchotel toetaſten mag. Zo pleegt de Admiraal op zee het ſein te geven. 't Is dan, *Val aan, als Turken.* En waarlyk, men vind aan volle diſſchen al menigmaal zulke buikbeeſten, die door overdaad weinig bedenken, noch betoonen, dat zy Chriſtenen zyn. Dan ſtryden die helden van Bachus liever met glazen vol wyn, dan met ſtukken vol kogels, en behalen roode kalkoensneuzen tot zegetekens.

(764) *Niemand kan een ſlag aan den bak krygen.*

Dit zegt men, als ymand alleen zo veel ſnaps heeft, dat hy anderen geen beurt laat om ook te ſpreken. 't Zal ontleent zyn van de gortbakken in de groote Schepen, die zo omzet zyn, dat 'er niemand meer met zynen lepel by kan. Gemeenlyk zyn 'er zeven aan een bak.

(765) *Als Kok en Bottelier ſamen kyven, hoort men waar de Boter gebleven is.*

Deze hebben 't beſtel over den ſcheepsvoorraad. Zo lang die vrienden zyn, konnen zy ſamen ontrouw plegen: maar wanneer daar tuſſchen twiſt komt, dan beklappen zy malkanderen, en 't gepleegde komt aan den dag. Dit is een gelykenis van zulke, die zamen 't bewind hadden, en oneens worden, waar door de gepleegde ſlinkſche ſtreek en wederzyds uitkomen. Dan blykt, dat niet alleen *Kaaloor de boter heeft gegeten*, ſchoon het ſpreekwoord hem de wyt pleegt te geven.

(766) *'t Is een doodeeter.*

Dit zegt men van ymand, die behalven te eeten, niets meer verricht, dan of hy dood ware, en enkel ballaſt. Zo zend men ymand die 't verkorven heeft, en daarom van alle bedieningen en wedden ontbloot is, uit Indien wel met de ſcheepen voor *doodeeter* naar huis.

(767) *Een man overboord, en eeter te minder.*

Dit drukt uit, dat door ymands dood niet meer dan 't fatzoen verloren is, tot meer voordeel, dan nadeel. Zo zegt men ook, *Men zal een ſchreef voor hem uitdoen*, als men ymand ergens niet meer onder telt, 't zy onder levendigen, gaſten, enz. Dit is genomen van 't optekenen met een krytje.

(768) *Hy vaart met dobbele paſſen.*

Dit is in zin het zelve met, *Vuur in d'eene, en water in de andere hand dragen.* 't Is genomen van Schippers, die in oorlogstyden vrybrieven van beide zyde nemen, en zich daar van bedienen, naar dat hun belang is.

(769) *Daar zyn roovers op de kuſt.*

Daar zegt men, als 'er zyn, die ymand ergens van trachten te ontzetten. 't Is genomen van de Zeevrybuiters, die *Alle zeilen blank* ſpelen. Die *op de reine Kaap varen*, zullen daar onder niet willen getelt zyn.

Alle

(770) *Alle Zeilen blank.*

Dat zeggen de vrybuiters van alle ſchepen, die zy aantreffen op de reize naar *Kaap de gryp*. Dit hebben zy met de Zeeroovers gemeen; waarom zy tot eene maatſchappy en galg behooren. *Zeven* van de zelve *is een galg vol*. Die op de *reine Kaap* vaaren, roepen ſlechts: *Een zeil! een zeil!* Dan zet men om te volgen, en te vluchten, *alle zeilen by*. Dit word by gelykenis over gebragt tot het aanwenden van alle middelen.

(771) *'t Is daar niet pluis.*

Dat drukt uit, *'t Is daar onklaar*, *'t Is daar niet helder*, 't is daar niet veilig, daar is onraad. Ziet de Fakkel bladz. 281. in *Pluis*.

(772) *Zy quam met een opgetogen zeil.*

Dit zegt men van ymand, die met toornigen en opgezetten moede tot ymand quam. De gelykenis is van een ſchip, dat met opgehaalde en volle zeilen komt aanbruiſſchen, om een ander aan te doen.

(773) *Ymand aan boord klampen.*

Dat is, hem aanranden. De ſpreekwyze is genomen van een ſchip, dat men aan een ander vaſt maakt, om het te enteren.

(774) *Hy moet krengen.*

Dit woord gebruikt men van een ſchip, dat uit een gevecht moet deinzen, om dat het zo gehavent is. Een *kreng* is een ſmaadnaam van een verachten hond. Aan deze word *krengen* toegeeigent, wanneer zy uit bloodheyt hunnen ſteert tuſſchen de achterſte pooten krommen, en weg loopen; 't geen ook *gaan druipſteerten* genoemt word. Dus zoude dit ſpreekwoord daar van konnen ontleent zyn, en willen zeggen, zich dragen als zulk een bange kreng. Anders kan men *krengen* aanzien voor *krengen*, het ſchip omdraayen, of wenden, gelyk dan geſchied. Dit luid voor een goed krygsman wat eerlyker.

(775) *Tegen ymand in den wind leggen.*

Dat is, zich tegen hem kanten. 't Schynt genomen te zyn van een ſchip dat met zyne zeilen aan een ander den wind onderſchept en belet. Zo *ſteken* ook ſchippers malkanderen *de loef* wel af; dat overgebragt word tot andere dingen, waar in de een den anderen verkloekt.

776 *Dwars dryven.*

Die zegt ymand in den weg zyn, en verhinderen; hoedaanig een *dwarsdryver* men ook noemt een *dwarspaal*, en *Johannes Contra*. Dwars dryven is ontleent van ſchepen, die dwars in 't vaarwater gaan liggen, en zo aan andere in den doorvaart tot beleet zyn. Hier van is ook, *Ymand in zyn vaarwater zitten*, of *liggen*. Daar mede komt over een, *Ymand den voet dwars zetten*.

777 *'t Is een moeyelyk zeeſchip.*

Dit zegt men van een gemelyk en onhandelbaar menſch, die *ter roer noch ter hand wil*. 't Is ontleent van zwaare en lompe ſchepen, die in zee bezwaarlyk tot keeren en wenden te brengen zyn.

778 *Daar is geen touw aan te beleggen.*

Dit zegt men van een onſtandvaſtig en bedrieglyk menſch, op wiens trouw geen ſtaat is te maken. 't Is ontleent van een verrotte of loſſe paal, waar aan het ſchip niet gemeert mag worden. De ouden zeiden dus ook. *Aan meenen bind niemand zyn paard.*

779 *Hy ryd aan dat touw.*

Dat wil zeggen, hy is vaſt aan die zaak, en daar van hangt hy geheel af. De gelykenis is van een ſchip, dat op zyn ankerkabel ryd. 't Staat 'er ſlecht geſchapen, als men zeggen moet, *Het hout als verrot touw*.

780 *Een kabel op zolder.*

Dit drukt uit, dat iets niet by de hand is, wanneer men zich daar van zoude moeten bedienen: gelyk een kabel, die 't huis op den zolder ligt, een ſchip in den ſtorm ter zee niet baaten kan.

781 *Zet uw muts vaſt, 't zal 'er waayen.*

Dat is, daar zal ſtorm en onweer opſtaan. Dit paſt men toe op bevige onruſten, die men te gemoet ziet, en waar tegens men zich moet ſchikken. 't Is dan, *Daar komt een bui: Duik, laet over gaan*. Zo zegt men ook: *Die bui zal wel overwaayen*.

782 *Men moet wel een reefje inbinden.*

't Wil zeggen, de voorzichtigheid eiſcht, dat men zomtyds wat toegeve, en inkrimpe; gelyk ſchippers hun zeil verminderen, en reeven inbinden, wanneer de wind te ſterk is, dan dat een ſchip zulke hooge en opgezwollen zeilen zoude konnen voeren.

Hy

(783) *Hy wil het laten doorſtaan.*

Dat zegt men van ymand, die niet wil zwichten, maar het zeil in top wil blyven voeren, hoe 't ook waayen mogt. Dit word toegepaſt op ſtoute en ſtyfzinnige menſchen. Hier mede komt over een: *Dat moet 'er op ſtaan, 't ga hoe 't ga.* Maar zulke *peilen den grond* wel eens, en *gaan naar den kelder.*

(784) *Dat moet 'er onder, of over.*

Dit zegt men, als iets op 't uiterſte gewaagt, en *op baaren en ſnaaren geſteld word.* Ik denk dat dit ſpreekwoord is van een ysbaan, of van een ſchip, dat in ſtorm vaart, en of onder de baaren moet zinken, of daar over vaaren. Doch veele zoudeu zeggen, ſchipper, keer weer, of zwich te vooren een reefje. Men paſt dit op andere gevallen toe. Hier aan is niet ongelyk; *Aut Cæſar, aut nihil; Dreck, of Koning. Ridder, of mersman.*

(785) *'t Moet buigen, of berſten.*

Zo zegt men mede van iets, waar aan het uiterſte gewaagt word. De gelykenis is genomen van een ſtyven ſtok, of iets diergelyks. Zo gaat het ook wel met de maſt.

(786) *Men moet een oog in 't zeil houden.*

Dit wil zeggen, zorgvuldig iets waarnemen. De gelykenis is van voorzichtige ſchippers, die op hunne zeilen letten. 't Is, *Schipper, pas op!* eer *de boelyn over de ree* geraakt.

(787) *Wacht u voor de gyp.*

Hier door drukt men uit, dat ymand op zynen voorſpoed niet zorgeloos moet zyn. De gelykenis is van de uitgeſpannen zeilen, in een ſterken voorwind, die een ſchip wel lichtelyk doet omſlaan, waar tegen een ſchipper op zyne hoede moet wezen. Met waarheid word daarom gezegt: *In den groetſten voorſpoed, behoeft men den meeſten raad.*

(788) *Hy legt op 't gypen.*

Dit ſpreekwoord gebruikt men van ymand, die zo ſtaat den geeſt te geven. 't Is genomen van 't overſlaan der zeilen, dat in een vlakken voorwind wel ſchielyk geſchied, en een ſchip kan doen omkenteren. Dit heet men *gypen.*

(789) *'t Doet'er weinig toe, al krygt het waterſchip een gat meer.*

Dit zegt men, als ymands zaaken zo zeer vervallen zyn, dat een weinigje meer, of minder, daar in geen verandering kan maken. De gelykenis is genomen van een Schip, waar in men viſſchen levendig houd. Of daar het water door een gaatje meer of minder inſoopt, is even veel.

(790) *Men moet weten, hoe na by land.*

Dit ſpreekwoord kan genomen zyn uit de ſcheepsgewoonte, dat de zwabber moet roepen, *Land!* wanneer de matroozen zyn deel in den bak moeten laten. Doch zo hy te vroeg roept, en meer wil, dan hy opeeten kan, dan word hem een tafel voor de maſt gedekt, dat is, hy moet ter ſtraffe van zyne onmatige begeerlykheid, met een eintje dags voor de maſt gelaarſt worden. Zo gaan zyne billen ſlecht te gaſt, en moeten voor den mond 't gelag betalen. Hy moet dan weten, wanneer 't zyn tyd is, om *Land!* te roepen. Anders moeten ook de ſtierlieden weten, hoe na zy by 't Land zyn, om'er hunne rekening naar te maken.

(791) *Als 't diep verloopen is, verſet men de bakens.*

Dat is, men moet zyne zaaken ſchikken naar dat de gelegentheid vereiſcht. *Andere tyden, andere zeden.* Anders zoude men zyn Schip aan den grond verzeilen. Men moet *zien hoe 't'er gebakent is.* Daar *'t ſlecht gebakent ſtaat,* is 't niet wel.

(792) *Een Schip op ſtrand, is een baken in Zee.*

Dit wil zeggen, de ramp des eenen is den anderen ter waarſchouwing, om zich voor het zelve ongeval te hoeden. *Hy ſpiegelt zich zacht, die zich aan een ander ſpiegelt.*

(793) *Stille wateren hebben diepe gronden.*

De zin is, Menſchen van weinig woorden, zyn niet ſlicht uit te halen, en weten hunne geheimen te verbergen; daar een luidruchtige ſtraks zynen geeſt uitlaat. *Al zeggen zy niet veel, zy denken niet te minder.* Vergelykt Spreuken 20: 5, en 29: 11. Hier van wiſt Prins Willem I. zich wonder wel te bedienen, en wierd daar van *Willem de Zwyger* genoemt. Niet onaardig word daar op dus geſpeelt: *Tacitus is een goed Hiſtoriſchryver.* Op zulke zwygers paſt: *Men zou het 'er met geen nyptangen uithalen.* Hierom is ook een ſpreekwoord: *Men kent niemant recht, om hem te vertrouwen, of men moet 'er een zak zouts mede gegeten hebben.* Hier op paſt ook; *'t Staat yder niet voor zyn voor-*

hoofd

(801) *'t Schip is gebleven met man en muis.*

Dat wil zeggen, niets dat leven had, is van de ſchipbreuk ontkomen, van het meeſte tot het minſte. Men zegt dat ook, *Daer is kat noch hond afgekomen.* *'t Schip is naar de kelder gegaen.*

(802) *Ymand laten vlotten en dryven.*

Dat is, hem geheel laten vaaren, en hem hulploos laten. 't Is ontleent van ymand, die in 't water gevallen ligt, en dobbert, en die men geen hand wil toeſteken, om hem 'er uit te redden. Die dus *op Gods genade dryft*, kan Hy dan noch behouden, Exod. 2: 3.

(803) *Hy is hier op een ſtroowiſch komen dryven.*

Dit pas men toe op ymand, die ergens, als by geval, naakt en berooit is aangekomen, als zonder ſchip of wagen, ſlechts op een dryvenden ſtrooboſch, zo als wel in hooge watervloeden gebeurt. Zulk een pleegt geacht te worden voor een *voetwiſch*, en *als een jongen, die een half vat t'huis brengt.* Hier aan is niet ongelyk, *Hy is van Bazerabel gekomen.* Ziet daar van de Fakkel, bladz. 19.

(804) *Hy is met de kous op 't hoofd t' huis gekomen.*

Dit zegt men van ymand, die van eene vergeefſche reize berooit wederkeert, zo dat hy zich van zyn kous voor een muts moet bedienen, en baarvoets loopen op zyn moeders velkouſſen, en vaders ſchoenen van menſchenleer, die niet licht afgelegt en verſleten worden, noch van mode veranderen. Deze zyn dan in ſtaat om te zingen dat deuntje: *Wilhelmus van Naſſouwe: Het hair al door den hoed, den elboog door de mouwen. Zy komen dan hun moêr wel t' huis*; en hebben zich *wel uitgeſlooft*, als *doolende Ridder van Sint Lazarus*, of den bedelſtaf. Een zeereize met verlies, noemen de Zeeuwen, *een kous varen!*

(805) *'t Wil niet hotten.*

Dat is, 't wil niet gaan, 't wil niet lukken. Ziet van *hotten* de Fakkel, bladz. 150. en ook in 't Vervolg. Hier van zegt men boertende: *'t Zal wel gaan, als 't aan 't gaan is, zei de man, en 't kind had maar een been.*

(806) *De koe wil niet over de brug.*

Dit zegt men, als ymand tegenſporteling ontmoet, zo dat hy met iets niet voort kan geraken. Buiten twyffel ſpruit dit ſpreekwoord uit de Reisbeſchryving van den Jerſchen Ridder *Tondacus* door 't Vagevuur, waar

hoofd geſchreven; en 't is gewis *Voor alle mans deur ſtaat geen gebied.*

(794) *Dat kan daar aan niet diepen noch drogen.*

Dat is, geen verandering maken tot voordeel, of nadeel. 't Is genomen van de gronden der vaarwateren.

(795) *'t Kompas is verdraait.*

Dit zegt men, wanneer men om verandering der zaaken zich anders moet ſchikken, en zynen koers verandert. Naar 't draayen van 't kompas, richt de ſchipper zyne ſtreeken ter vaart. Zo zegt men ook: *De bekkens zyn verhangen. 't Blaadje is omgekeert*, enz.

(796) *'t Is 'er holdertepa.*

Dit geroep hoord men op de ſchepen, als 'er door de ondiepten gevaar is, dat men aan den grond mogt geraken, en die daarom geſtadig gepeilt word. Ziet de Fakkel, bladz. 146. Dan geld: *Schipper, pas op! 't Is te laat, als 't 'er toe zit.* Dit word toegepaſt op andere dingen als 'er gevaar, en alles *in rep en roer is.*

(797) *Hy is uit de lyk geſlagen.*

Dat is, hy is geheel in de wer, en in onmagt gebragt. De gelykenis is van een ontreddert zeil. Zo zegt men ook in baſtaardtaal: *Hy is in route geſlagen.*

(798) *Hy is aan den grond.*

Dat is, hy zit vaſt: gelyk een ſchip, dat aan den grond geraakt is, en niet voort kan.

(799) *'t Is in 't ried geloopen.*

Dat wil zeggen, de zaak is verydelt, en te niete gegaan. 't Is ontleent van een ſchip, dat in 't ried verzeilt, en vaſt gezet word. Zo zegt men ook, *Jets in den wal ſchuiven.*

(800) *Hy heeft het laten zitten.*

Dat is, hy heeft het laten ſteken. 't Zal genomen zyn van een verzeilt ſchip, dat vaſt zit, en als reddeloos van den ſtierman verlaten word. Zo zegt men ook, *'t zit 'er toe.* Maar *'t Ligt 'er toe*, is ontleent van een geworpen dobbelſteen. *Jacta eſt alea.* Men *laat* ook *ymand zitten*, dien men verlaat.

't Schip

waar mede de Gentſche Abt *Columbanus* dat ontwyffelbaar tegen de Geuzen bewyſt, in zynen *Troofl der zielen in 't Vagevuur*, bladz. 158. De ziel van dezen Ridder, vergezelſchapt van eenen Engel, doorſlenderde het Vagevuur, en zach daar zulke pynigingen der arme zieltjes, dat het bloot verhaal *een ſteenen hert zou doen erbarmen*, en *ſchreyen als een kind*. Zy wierden op een gloeyende yzeren plaat gerooſt, en als boter in eene pan geſmolten; en zelf daar door gezift, als loogwater door een zak. Zy wierden ingeſlokt van een vreezelyk beeſt in zynen hollen balg, en lagen daar in op malkanderen als haringen in een ton, ſlimmer dan of zy in 't rasphuis zaten; want zy wierden daar verſcheurt van de Duivelen als felle honden, beeren, leeuwen, ſlangen, enz; en boven dien gepynigt met brandent vuur, ſnydende koude, en onverdragelyken ſtank. Ook wierden zy gevierendeelt, en met ſtukken in 't vuur geworpen: maar die kropen weder aan malkanderen, als doorgehakte ſlangen. Hier van kreeg Tondalus in 't voor by gaan mede zyn kaas. Dus voortſtappende, quam hy aan een grooten poel, die zeer beroert was door een zwaar onweder. Over dien poel lag een brug, die twee mylen lang, en maar eene handpalm breed was, boven noch beſlagen met een lat of plaat vol yzere nagelen, de punten opwaards. Plofte een zieltje van die brug, ſtraks wierd het van monſters in dat water, die daar op gapende loerden, opgezwolgen, gelyk het gevallen haſt van hongerige viſſchen. Niet alleen moeſt de ziel van Tondalus bloots voets alleen over die brug gaan, hoe zeer hy vreesde van boven neêr te tuimelen, maar hy moeſt'er ook een dulle koe, welke hy met zynen vader eertyds geſtolen had, overbrengen. Tondalus, zegt de hiſtorie, begon die koe te trekken over die brugge; doch meld niet of het was by de hoorens, of by den ſteert. Maar och lacy! de koe wilde niet voort. Als Tondalus ſtond of ging, dan viel de koe, en als de koe ſtond, dan lag'er Oom Kool toe. Dus ſukkelde hy met groote moei te voort tot half wegen de brugge: maar daar bejegende hem een dief, die geſtolen koornſchooven op zyne ſchouderen had geladen. Dezen moeſt hy met zyn koe wyken, en voor by laten. Dit gelukte eer zy 't wiſten, of ik mede; maar 't koſte beide die zielen bloedige voeten. Dusdaanige quakken ſpelden de vagevuurkramers het volk op de mouw, op dat ze uit yzing voor die pynen, hunne beurs rykelyk tot veele zielmiſſen zouden openen. Zulke deuntjes worden gezongen op die oude wyze: *Wie wil hooren liegen, liegen dat ik wel kan? Ik zag den molenaar vliegen, De molen vloog achter an.*

(807) *'t Is een hoer als een paard.*

Dit kan willen zeggen, 't Is een grooter hoer: gelyk in dat ſpreekwoord; *'t Is geen kleintje, een paard in de wieg.* Maar den rechten-

oorſprong zegt ons de Roomſch Katholyke Abt *Columbanus*, in dat boven gemelde gulde boeksken. Hy getuigt bladz. 58, 59. *De vyand quam te peerde. En zyn peerd was eens Prieſters Meyſſen geweeſt. Want oneerbaar Dochters en Vrouwen die met Prieſters misdoen, worden alle 's Duivels jachtmerryen, iſt dat zy geen groote penitentie en doen, eer ſy commen te ſterven.* Dit ſchynt miſſchien te willen ſpelen, op Ezech. 23: 26. Zoude tot zulk een penitentie de geeſſeltucht van Broêr Kornelis aan zyne biegtelingen, niet zonderling te ſtade komen? Dit gedenkwaardig exempel daar van verteld ons een ander oud devoor Paapſch ſchryver, in zynen *Zielentrooſt*. Een Prieſters byzit was in dat quaade leven geſtorven, en 't lyk lag in de kerk op een doodbaare, waar by haare twee overgewonnen onechte zoonen zaten, om voor die moeder te bidden. De Duivel quam doe in de gedaante van een moriaan, en ſtiet met geweld de kerkdeur open, en dat lyk van die baare; dat terſtond in een paard wierd verandert. Fluks had hy vier hoefyzers gereed, (ik denk, ook een toom) beſloeg die merri daar mede uit de vuiſt, ſprong'er op, en reed'er meê ter kerk uit, zo ik vermoede, het vagevuur voorby, en met een vollen galop naar Nobiskroeg, om ze daar op ſtal te zetten. Ziet daar een Zwarte ruiter op een witte ſchindmeer. Zoude daar wel van komen, dat men zegt, *Een uitgereden hoer*? Immers daar van zal zyn het ſpreekwoord: *Ryd u de Droes.* Doch anders kan men dat tot de nachtmerri brengen. Ziet hier voor bladz. 33.

(808) *Hy zit in Nobis kroeg, onder Lucifers ſteert.*

Dat ſpreekwoord wil zeggen, hy is in de hel. *F. Junius* giſt in zyne *Obſervationes ad Willeramum* pag. 207, 208. dat *Nobis* verbaſtert is van *Ab ſſus*, de afgrond, zo dat het zoude willen zyn *abyskroeg*, met voorhechting van een *n*, als in *nork*, voor *ork*, *noom* voor *oom*. Ik wil myne toeſtemming daar aan wel geven. *Kroeg* is verblyfplaats, waar toe de kroeg van ſlempers gezocht word. Ziet de Fakkel, bladz. 193. Men zegt ook, *Nobis gat*, Ziet Junius. De Lezer gelieve my te goede te houden, dat ik ſchryven moet gelyk men zegt; vermits de verklaaring van 't ſpreekwoord dat vereiſcht. Hier by voegt men *Lucifers ſteert*, om dat men de Duivelen met ſteerten ſchildert; ſchoon zy geen Engelſchen zyn, nakomelingen van die den heiligen Thomas Bekket daar heenen gezonden hebben. De Duivel vertoonde zich ook op 't gebed van Sint Dominicus, volgens zyne Legende, als een grooten zwarten hond, met groote brandende oogen, een lange breede en bloedige tong, en een ſchetpen opgeſteken ſteert. Dus keerde hy altoos het achterſte toe; en daar uit quam een onverdraaglyke ſtank. 't Kan in bedenking komen, of die ſteerten den Duivelen in dat ryden niet ongemak-

makkelyk vallen. Maar die zwaarigheyd word weggenomen, als men ſteld, dat het aapenſteerten zyn. Grond heb ik om dat te vermoeden, dewyl de Duivel als een aap verſcheen aan den ſelven H. Dominicus, wanneer die hem dwong de kaars te houden. Ziet hier voor, bladz. 23. Wie kan zulke oubollige monikengrollen zonder verontwaardiging en lachen aanhooren? Maar die plachten voor gewiſſe waarheden verkondigt en gelooft te worden. *J. Lydius* heeft'er in zynen *Roomſchen Uilenſpiegel* niet weinige opgehaalt uit oude boeken; welke het beſchaamde Pausdom nu wel graag uit de wereld zoude helpen. Ik zoude uit diergelyke bronnen noch vry wat meer konnen ſcheppen, zo 't geciſcht wierd. Echter keur ik ten hoogſten af, dat men den rampzaligen hellekerker tot een belachelyk ſpreekwoord maakt. Luc. 16: 24. Maar om dat men dit ſpreekwoord zomtyds hoort, en de bewoording wat duiſter is, heb ik'er eenig licht aan willen geven, 't welk niet zonder een lachje konde toegaen.

(809) *Zo de Duivel geen ſtraatſchender word.*

Dit is ook wel 't beſchaafste ſpreekwoord niet; maar paſt echter niet qualyk op des Duivels gedrag, om de menſchen op den hemelweg aan te randzen, en hen het goede te ontrooven. Vergelykt Luc. 10: 30. en 1 Pet. 5: 8. Dus bevatte het ook zeker Paap, die in myn by zyn zyne nicht, of huishoudſter vraagde: *Gelooft gy ook zalig te worden?* Haare antwoord was: *Ik hoop ja, met de gratie Gods.* Hier op zeide hy: *Zo de Duivel 't konvooi niet af en ſlaat.* 't Spreekwoord zegt, *De Duivel is een ſchelm*; en men beſchryft eenen ſlokzuchtigen: *Hy gaapt daar na, als de Duivel na een ziel.* Ziet de Hiſtorie van Tondalus. Men zegt ook tot een ſpreekwoord: *'t Moet een ſlechte Duivel zyn, die zich van zulk eenen een ziel laat ontnemen.* De Abt *Columbanus* verteld ons bladz. 101. al mede, een geval van eenen jongen onbedrevenen Duivel, die om zulk een verzuim zeer bang was, van Lucifer bekeven te worden, en vreesde dat de roede voor hem in de pis lag: maar die van een ouden Duivel getrooſt, en een hert onder den riem geſteken wierd. Dus beſchryft men wel een ondeugend menſch: *Hy, of zy, is uit de hel gekropen, dwe de Duivel ſliep.* Doch buiten twyfel word hier tegen wel wacht gehouden, van die daar op ſchildwacht ſtaan. De Paus heeft ook van de hellepoort den ſleutel aan zynen riem, zo wel als van 't vagevuur, en van den hemel. Men zy maar bedacht om poortgeld. Hoe loens moet Lucifer hebben ſtaan kyken als een bepiſte Paap, wanneer 't gebed van Paus Gregorius I. hem de ziel van den Heidenſchen Keizer Trajanus ontkaapte, en dien roof niet ſlegts voor, maar uit de hel weghaalde, zo als ons zyne Legende verzekert. 't Is waar, hem wierd wel verboden dat meer te doen; maar dat'er echter nu en dan

noch al een zieltje ontglipt, kan men lezen by *J. Lydius* uit Roomskatholyke ſchryvers, bladz. 605. Zo kapen en vrybuiten de Paus en de Duivel zielen op malkanderen. Maar ik denk dat het maar *gemaakt werk* is, en dat ze al *in eene beurs vaaren.* 2 Theſ. 2: 9.

(810) *Ryd voort; maar ziet om.*

Dit is over genomen van de voerlieden, die wel moeten voortryden, maar ook zomtyds eens omkyken, of'er niet iets van den wagen gevallen is. Anders is 't van Ruiters, die wel moeten voortryden, maar echter ook omzien, of geen vyanden hen volgen.

(811) *Men moet ſteegen voor ſtraaten kennen.*

Dat is, weten de gelegentheden, waar naar men zich te ſchikken heeft. Zo moet een voerman weten, of hy op een ruime en gebaande ſtraat is; dan of hy ſlechts een nauwe ſteeg, en die mogelyk zonder uitgang is, zoude inſlaan, om'er zynen wagen naar te beſtieren. *Men moet zyn wereld weten*, om *door de wereld te geraken.*

(812) *Hy is 't ſpoor byſter.*

Dat is, hy heeft het rechte pad verloren, hy is in den weg verbyſtert, en buiten 't ſpoor gedwaalt. Dit word by gelykenis op andere dingen toegepaſt.

(813) *Hy is in een derrigat geraakt.*

Dat is, hy is in een ſtaat en omſtandigheid gekomen, waar uit hy zich bezwaarlyk redden kan: gelyk wanneer een wagen in een derrygat gezonken is.

(814) *Een ſtok in 't wiel ſteken.*

Dit zegt men van die iets inwerpt, waar door hy den voortgang van een werk ſtremt: gelyk die een ſtok tuſſchen de ſpaaken van een rad ſteekt, het omdraayen verhindert.

(815) *Halte houden.*

Dit zegt, ſtilſtaan, ophouden, uit het Hoogduitſch. Ziet de Fakkel, bladz. 127.

(816) *Hoe nader by den avond, hoe verder van huis.*

De reden is, als de duiſternis valt, moet men de t'huis reize ſtaaken; die men by dage voortzetten kan. Geen quade reisleſſe was in dat oude

de ſpreekwoord: *Voor nacht in, voor dag uit.* 't Was ook een goede raad: *Voor op den wagen, achter in 't ſchip.*

Beter op een ouden wagen in de heide, dan met een nieuw
817 *ſchip op de zee.*

Dus zyn gewoon te zeggen zulke, die de ſtoutſte zeelieden niet en zyn. Hier na gelykt: *Hy is liever een quaad wagenaar, dan een goed ſchipper. Beter is arm te land, dan ryk op zee. Acht geen vaarende have voor uw eigen* Zulk een ſpreekwoord hebben de Brabanders: *Holland bol land, Zeeland geen land: Ik houde het met den heikant.*

818 *Goed gezelſchap maakt korte mylen.*

Dat is, het doet door aangenaam onderhoud den weg kort vallen. Van lange mylen zegt men: *De vos heeft die gemeten, en den ſteert toegegeven.* Doch hy is zo kortswylig niet, op wien paſt: *Hy zou ymand eenen dag een jaar lang maken.*

819 *Zyn karretje gaat op een zandweg.*

Dit wil zeggen, hy heeft alles naar zyn gemak en luſt. Een kar rolt zonder ſchokken en hotzen op een zandweg zacht en ſtil voort. Daar van zegt men ook: *'t Is of zyn zieltje op een kruiwagentje reed.* 't Gebeurt echter wel, dat *de kar* eens *word omgeworpen*; doch 't helpt, als men *aan de kar ſtoot.*

820 *Goed voeder, en een warme ſtal.*

Dus noemt men goed onthaal, gemak en ruſt, 't geen vermoeide reizers tot verquikking begeeren. 't Is overgenomen van 't geene de paarden na zwaare tochten noodig hebben.

821 *Hy valt met de deur in 't huis.*

Dit drukt uit, dat ymand ſtraks met het openen van de deur binnen ſtapt, zonder te vragen, en antwoord te wachten, of men ook inkomen mag. 't Word toegepaſt op zulke, die zonder omwegen of vertoeven iets verrichten. Anders geld: *Klopt, of belt, eer gy binnen treed.*

822 *Dat komt te pas, als 't vyfde rad aan den wagen.*

Dat is overtollig, en ſlechts in den weg. Hier mede komt overeen, *Hy heeft dat noodig als een bedelaar een goudgewigt*, of *als een arm man een vleeſchgavel. Dat dient hem, als een vuiſt in 't oog.*

823 *Hy ſpant de paarden achter den wagen.*

Dat is, hy doet zyne dingen verkeert, en 't achterſte voor. Het zelve is, *Hy toomt het paard aan den ſteert. Hy trekt het hemd over den rok.*

824 *Hy kan zyn ſtreng wel trekken.*

Dit wil zeggen, hy kan zyn werk wel verrichten, hy kan wel ſtaan voor zyn poſt. Dit is genomen van paarden, die in ſtrengen geſpannen zyn, om een wagen voort te trekken.

825 *Hy is tegen zyn meerder ingeſpannen.*

Dit zegt men van die te doen heeft met ymand, tegen wien hy niet op en kan. 't Is ontleent van een ongelyk geſpan paarden, die eenen wagen voorttrekken.

826 *Zend een kat naar Engeland, zy zegt maauw als zy weêr komt.*

Dit paſt men toe op zulke, die in verre te reizen, niets opgemerkt noch geleert hebben. Even zo zeiden de oude: *Dryf een var na Mompellier, komt hy weêr, hy blyft een ſtier.* 't Is ook een ſpreekwoord op ymand die achter blyft: *Hy ſiert zyn kat.* Reiſt dan een nar uit, daar komt een zot weder. *Cælum, non animum mutant, qui trans mare currunt.*

827 *'t Is voor alle gerpen weg.*

Dit zegt men van iets, dat verre van de hand ligt, gelyk *Algerbe* in Spanje. Onze voorouderen zullen dit ſpreekwoord van de Spanjaards geleerd, en verbaſtert hebben. Ziet de Fakkel, bladz. 106.

828 *Wee! die in een quaad land geboren is.*

De reden is, elk wil weêr derwaards. *Het Vaderland is een ſterke trekplaaſter.* Met waarheid zegt de Latynſche Dichter: *Neſcio quâ natale ſolum dulcedine cunctos Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.* Zelf *een vogeltje is geerne, daar het gebroed*, en *de haas, daar hy geworpen is.* *'t Is een quaad land, daar niemand voordeel heeft.*

829 *Steek den vinger in de aarde, en riek in wat landgy zyt.*

Dit wil zeggen, overweeg in wat land gy zyt, en hoe gy u daar in naar 's lands wyze moet dragen. Hier mede heeft eenige gelykenis, dat men aan een natgemaakten vinger verneemt, uit wat hoek de wind komt

komt. Elk is ſtout op zyn eigen grond, gelyk *een haan ſtout is op zyn eygen meſthoop.*

830 ***Men mag niet een vinger in de aſſche ſteken.***

De meening is, niet het allerminſte doen, of het word geweten. Den vinger in de aſch te ſteken, geſchied zonder arbeid, en word ſtraks gemerkt. Dat is echter veiliger, dan *den vinger te ſteken in een geks mond.*

831 ***Hy is overal t'huis.***

Dat is, hy is nergens, en in geene zaaken, een vreemdeling, maar overal en in alles bedreven, als ware hy in zyn eigen huis. Het tegendeel is, *Ik ben daar niet t'huis.* Dat wil zeggen, ik ben daar in niet ervaren: of ik vinde daar in geen genoegen, of behagen, gelyk ymand in zyn huis heeft, volgens dat ſpreekwoord: *Ooſt, W'eſt, t'huis beſt.* Het ſpreekwoord paſt naar de letter op een ſchelpſlek, of ſchildpad. Bekent is de Fabel van Æſopus. Hier aan is niet ongelyk: *Eigen haard is goud waard.* t'Huis *is men in zyn element*, gelyk de viſſchen in 't water. Elders is men menigmaal *bedreven, gelyk een karper op den zolder.*

832 ***Ymand den zak geven.***

Men geeft ymand een reiszak, op dat hy zyne ſpillen pakke, en vertrekke. *Hy heeft den zak gekregen*, is dan, hy is doorgezonden. Nadrukkelyker is, *hy heeft den boender gekregen*, dat is, hy is'er uitgeboent, gelyk men vuiligheid doet. Zo zegt men, *Ymand uit den huize boenen. Boenen* kan ook zyn, wakker ſchrobben en roskammen. Maar 't alderſmaadelykſt is, *den ſchop krygen*, dat is, met verachting en onwil verſtooten worden, gelyk wanneer men ymand met een voet weg ſchopt, of *een voet onder den aars geeft.*

833 ***Hy pakt zyn ſpillen.***

Dat is, *hy maakt pak en zak* om te vertrekken, *hy kraamt op.* Maar hoe komen *ſpillen* daar in te pas? Zoude *ſpillen* niet willen zyn *ſpelen*? Immers worden *i* en *e* dikwyls verwiſſelt, b. v. in *pik*, en *pek.* Dan zoude het zien op de Redenrykers en Komedianten, die hunne ſpelen, of de gereedſchappen daar toe, gewoon waren op te pakken, en van de eene plaats naar de andere ter vertooning te voeren. Hier toe behoort het ſpreekwoord: *'t Spel is op de wagen.* Op die wyze zegt men ook: *Steek uw kogels in uw' zak; uw ſpel is t'einde.* Doch misſchien moet het *ſpillen* blyven. 't Staat'er ſlecht geſchapen, daar *de ſpillen in de aſch liggen.*

De

834 *De baan is klaar.*

Dat is, de weg is gebaant, en daar op is geen onraad noch beletzel. Dat word op andere dingen toegepaſt. Zo zegt men, *Hy heeft een goed baantje*, die een voordeelige gelegentheid heeft, zo dat zyn zaaken wel gaan.

835 *Hy komt wel beſlagen ten ys.*

Dat wil zeggen, hy heeft zich tot die zaak wel geſchikt en voorzien. 't Is genomen van paarden, die wel beſlagen en geſcherpt moeten zyn, indien men daar mede op het ys zal ryden.

836 *De kar is aan zyn aars niet gebonden.*

Dat zegt, de zaak hangt aan hem niet, hy moet het werk niet doen. 't Is ontleent van een paard, dat voor een kar ingeſpannen is, en die moet voorttrekken.

837 *Ymand voet houden.*

Dat is, zo ras gaan als hy, hem by blyven. Dit zegt ymand ergens niet in te wyken, noch hem voor uit te geven.

838 *'t Is een wandelende ziel.*

Zo zegt men van ymand die veel op de beenen is. Dit is ontleent uit den titel van dat bekende boekje van Filip Schabaalje: *De wandelende ziel by Adam, Noach*, enz.

839 *Hy heeft een blok aan 't been.*

Zo zegt men van ymand, die ergens aan verbonden, en daar door belemmert is, zo dat hy niet los noch weg kan. 't Is een gelykenis van paarden, die door een blok aan 't been, dat zy met moeyelykheid naſleepen, belet worden te loopen, en uit de weide te ſpringen.

840 *Kraakende wagens gaan langſt.*

Men ziet dikwyls dat menſchen, die ſchier altyd zwak zyn, en krochen en ſteenen, ouder worden, en *een hooger top ſcheeren*, dan gezonde en ſterke, *op welke men een kerk zoude bouwen, en lyfrenten koopen*, die dikwyls in hun bloei en krachten worden afgeſneden. Verſleten wagens, die van ouderdom leuteren en kraaken, gaan zekerlyk langſt: gelyk die *langſt eeten, ook langſt leven.*

Oude

841 *Oude voerlieden hooren noch graag het klappen van de zweep.*

Dat wil zeggen, oude lieden hooren noch geerne ſpreken van 't bedryf en vermaak hunner jeugd.

842 *De kruik gaat zo lang te water, tot dat ze eens breekt.*

Dit paſt men toe op zulke, die lang en dikwyls eenig quaad plegen, maar eindelyk betrapt worden, en qualyk uitvallen. Dan *betaald eens het al*, en eindelyk *loont het quaad zynen meeſter.*

843 *'t Gaat'er op ſtelten.*

Dat wil zeggen ongeregelt, en niet zo 't behoort. Op ſtelten gaat men onvaſt, en kan lichtelyk op de neus ploffen. Ondertuſſchen leeren koeyen die konſt niet lichtelyk, volgens dat ſpreekwoord: *Men zou eer een koe op ſtelten doen gaan.*

844 *Hy wil'er met zyn kop meé door.*

Dat zegt men van een ſtyfhoofdigen dommekracht, die zich door geene reden laat leiden. 't Is met zulk een: *Ik zal daar gaan, al regende het vorkyzers, of bakſteenen.* Maar op zulk een kop paſt een narrenkap; en dus *loopt men* wel *met zyn kop tegen een hekel.*

845 *Al ſtond hy op zyn hoofd, en ſpaarde zyn voeten.*

Dit wil zeggen, 't zal niet zyn, hy doe wat hy doe. Echter hier door weten de boerenjongens wel een duitje af te truggelen. Men telle dat dan niet geheel onder de broodelooze konſten; zo wel als een hekken open te doen.

846 *Een ledige beurs is 't veiligſte paspoort.*

Hier mede kan een reizer te water en te lande, zonder vreeze van plundering, door 't midden van vrybuiters en ſtruikroovers gaan. *Cantabit vacuus coram latrone viator.*

847 *Een gehuurt paard, en eigen ſpooren, maken korte mylen.*

De reden is, om dat het niet geſpaart, maar geſtadig voortgenoopt word: waarom zulke haaſt ſtyf, en *bek af* zyn. *Gewillige paarden behoeft men niet met ſpooren te ſteken.* Men moet ook *een gewillig paard niet al te veel vergen.* 't Is mede waarheid: *Vroeg hengſt, vroeg guil.*

(848) ***Ik weet een paardje, dat noch harder draaft.***

Dit zegt men, wanneer men iets weet, dat noch hooger en verder gaat, dan 't geene men hoort verhalen.

(849) ***Klaas Vaak komt in de ſchoorſteen gereden.***

Dit zegt men boertende, als kinderen ſlaperig worden. Het ſpeelt op het verzierzeltje, 't geen men de kinderen placht wys te maken, dat *Sint Niklaas* met zyn paardje ter ſchoorſteen inkomt, om wat te brengen in de ſchoenen, die daar op zynen avond met hooi gevult ſtaan. Maar hoe komt die aan den naam van *Klaas Vaak*? 't Zal zyn om dat de kinderen uit die verwachting, vroeg en gewillig ten ſlaap gaan. Men zegt dan ook: *Daar begind zand in de oogen te vallen*, de reden is, om dat dit de oogen doet toeknypen.

(850) ***De hinkende bode komt achter aan.***

Dit zegt men, als quaade tyding traag na voorloopende goede geruchten gebragt word. Doch *quaade tyding*, zegt men, *komt vroeg genoeg*, en *is gemeenlyk waar. Hinkende boden zeggen de waarheid.* Niemand is graag om die eerſt te boodſchappen, om dat hy daar van geen dank en bodenloon te wachten heeft. De ouden zeiden: *Een ongewillige bode is een kalf* Profeet Zoude dat wel ſpelen op Jonas? Joh. 1: 1-3.

(851) ***Een vrouw, en gebroken been, moeten 't huis bewaren.***

't Valt bezwaarlyker huisvrouwen, die graag ſtraat-en praatvrouwen zyn, daar van te overreden, dan die met een gebroken been zitten.

(852) ***Ooſt, weſt, t'huis beſt.***

Zo leert de ondervinding. t'Huis heeft men zyn vryheid en gemak, en verveelt niemand door verblyf. Daar word dan geen kruisje achter den rugge nageſchreven: Want *verſche viſſchen en namaagen ſtinken al ten derden dage.* Hier geld dus ook: *Eigen haard, is goud waard.* Aan eigen tafel is men altyd welkom, en word het onthaal ons van herten gegunt. En daarom, *Die gemak wil hebben, blyve t'huis.*

(853) ***Hy zou wel reizen, wou moeders keuken mede gaan.***

Dat zegt men van die op haar gemak gezet zyn. Reizigers moeten dikwyls gebrek, moeyelykheden, en gevaaren uitſtaan, die men in moeders keuken niet ontmoet. Die deze vermyden wil, bedient zich beſt van *Jan t'huisblyvens wagentje.*

SPREEK-

XIII.

SPREEKWOORDEN van ſpaarzaamheid, gierigheid en verquiſting, naarſtigheid en verzuim, enz.

(854) *Kleine vogeltjes maken kleine neſtjes.*

Zo leert de natuur die diertjes alleen voor het noodige te zorgen, en is met weinig te vreden. Dwaas is dan de begeerlykheid der menſchen. Leeſt wat de wyſte Koning zo opmerkelyk zegt, Prediker 5: 9, 10. *Groot is 't Hof, veel moet'er of. Een muſch is met haare pluimen zo wel gedekt, als een zwaan.*

(855) *Hy zal het hooi over den balk niet werpen.*

Dit zegt men van ymand die zuinig is, en geen quiſtgeld. De zin van dit ſpreekwoord komt my wat duiſter voor. Myne giſſing is deze: Hooi word wel in ſchuuren op de balken geworpen, als by de boeren in Gelderland, en elders, op dat het daar bewaart zy tot noodig gebruik. 't Geen men over zulk een balk werpt, valt weêr naar beneden, en kan dus verlooren gaan. Zo is 't ook een ſpreekwoord: *Daar en gaat niet verlooren, dan dat bezyden valt.*

(856) *Hy neemt te veel hooi op de vork.*

Dat wil zeggen, hy overlaad zich zelven, en onderwind zich iets boven zyne krachten. Die te veel hooi op zyn vork genomen heeft, kan dat niet opſteken, 't zy om dat het hem te zwaar is; of ook om dat het afvalt.

(857) *Hy doet zyn beſt, gelyk de kinderen die in 't bed k.....*

Dit zegt men boertende van zulke, die waanen, dat zy zich door 't beyveren van kleinigheden wonder wel uitſlooven. Doch *het draaft te hard door*, als men zegt: *'t Is een ſchelm, die meer doet dan hy kan.* 't Zoude echter goed zyn, zo'er geen andere ſchelmen en waren. 't Was een ſpreekwoord by de ouden: *Al is de Kerk groot, de Paap zingt niet meer, dan hy vermag.*

(858) *Wiens de koe is, die vat ze by den ſteert.*

Te weten, om ze uit de ſloot te trekken, als ze daar in gevallen is. Men zegt ook: *Wiens de koe is, die vatze by 't hoofd*; of *by de hoornen.* Zo zorgt elk voor het zyne.

859 *De vreemde koe lekt het vreemde kalf niet.*

Een koe lekt alleen haar eigen kalf, dat zy geworpen heeft, om dat te reinigen, of liefde te bewyzen. 't Wil dan zeggen, een vreemde zal zich niet het onze, maar alleen het zyne aantrekken.

860 *De beſte bode is de man zelf.*

Dat is, elk is beſt zyn eigen knecht, elk kan beſt zyn eigen zaaken verrichten. *Zelf is de man.* Zo zegt men ook: *Daar ymand zelf komt, word hem het hooſd gewaſſchen.* 't Schynt dat geſpeeld word op die geſchoren zal worden: 't geen men niemand in zyn afwezen kan doen. Zo was 't noch een ſpreekwoord: *Ik mag lyden, zei de meid, dat men my kuſt daar ik by ben; anders zou ik het qualyk genomen hebben. Geen beet ſmaakt ymand beter, dan die by zelf eet.* Maar *die verre is van zyn goed, is za by zyn ſchade.*

861 *'t Oog des meeſters maakt 'het paard vet.*

Naamelyk door wel toe te zien, dat het naar behooren gevoeder en gehavent werde; dat anders van de knechten dikwyls verwaarlooſt word. Dit paſt men toe op andere dingen.

862 *Hy houd de pan by den ſteel.*

Dat is, hy grypt ze aan, daar hy ze behoort te vatten, om die in zyne macht te hebben, en zyne vingeren niet te branden, of de pannekoek in de aſch niet te gooyen. Dit zegt men van ymand, die zyne zaaken wel ter hand neemt, en bezorgt. 't Is waar, zy houden de pan ook wel by den ſteel, die op Vaſtelavond *pannetje vet* ſpelen: maar dat is een andere greep; en dikwyls konnen zy die niet lang houden. Zo zegt men ook: *Hy houd de ploeg by den ſteert. Hy heeft het hecht in de hand.*

863 *Men heeft niet meer goeds, dan men verſpaart.*

't Geen niet geſpaart, maar opgeteert is, is men quyt. Daar niet meer overig is, valt niet te ſparen. De kraayen geven dan aan de ſpilpenningen een nuttige les, door te roepen: *ſpaar! ſpaar!* 't geſchreeuw der raaven, *cras, cras*, morgen, morgen, komt als heden alles op is, morgen te laat. En daarom zeiden de ouden zeer wel: *Kalfje, ſpaar uw hooi, de winter is lang. Gedenk aan den ouden man*, dat is, den tyd wanneer gy een oud man zult zyn.

(864) *Mout ſpaart meel.*

Dat wil zeggen, dronkaards eeten weinig. Doch die door 't zuipen van moutgebrouw het meel wilde ſpaaren, hebben zelden volle meelzakken tegen den hongersnood opgelegt. *Zy leggen*, zeggen ze, *hun geld aan in natte waaren, tegen brand.* Doch zo maakt een volle kelder een ledigen zolder. Dus geraakt mout en meel weg, en men komt van Vaſtelavond in de vaſten. Dan is 't, 't is wel te zeggen, *Bakt wit, daar behoort meel toe.* Niet voordeeliger is dat ſpaaren, waar van 't ſpreekwoord zegt: *Spin ik niet, zo houde ik mijn vlas.*

(865) *Gereed geld lyd geen kommer.*

Die dat heeft, zal geen gebrek lyden; of 't moeſt een overgegeven vrek zyn. *Gereed geld*, zegt men ook, *dingt nauw. By den ontfang is geen verlies.* Maar denkt, *Neering, en heeren gunſt, is geen erf.*

(866) *Die 't in 't vuur verloren heeft, moet het in de aſſche zoeken.*

Dat is, men moet iets zoeken, daar het te vinden is. Men *zoeke* dan *geen ſpek in 't hondenneſt:* want eerder zoude men *een naald in een voeder hooi vinden. Koeyen worden niet geſchud van kerſſenboomen*, en *de katten leggen geen endeneyeren.*

(867) *Men moet zyn oude ſchoenen niet weg werpen, eer men nieuwe heeft.*

Dat eiſcht de voorzichtigheyd: want anders zoude men baarvoets, naar de mode der ganzen, of op de zokken, moeten loopen. Zulke hebben echter dit gemak, dat zy niet weten, *waar hen de ſchoe wringt.* Dit word niet onaardig op andere dingen toegepaſt. Zekerlyk beter zyn oude ſchoenen, dan geene. Men kan zich met *oude ſleetjes*, of een paar ſloffen behelpen, als men niets beters heeft, gelyk die met kakhielen, of uitgeſneden ſchoenen om 't voeteuvel loopen. Zomtyds worden de oude ſchoenen weder wat opgeflikt. Dan zyn die *oudmaaknieuw.* Ook dit is een nuttig ambacht, beneven het weven. De ſchoelappers hadden dan gegronde reden, om een proces van *injurie* te doen aan dien Paap te Antwerpen, die om in zyn ſermoen de boosheyd der menſchen van onzen tyd op 't krachtigſt en levendigſt uit te drukken, zeide *Beminde Katholyken, zy zijn erger dan duivels, ja dan ſchoelappers.* Dit verhaalde my een oorgetuige.

(868) *Men zal hem ſchoenen naar zyn voeten paſſen.*

Dat is, men zal met hem handelen, zo als met zyn gelegentheid o-

vereenkomt. Goliaths ſchoenen paſſen niet aan David, noch die van den boer van Lekkerkerk aan mynen voet. Men late die voor *Flodder Sloffchoe*, om daar in te woonen. Maar daar zyn'er, van welke gezegt word: *Zy ſchoeyen op eenen leeſt.* Die zyn *vogels van eener veêren*; en *de beſte van die in hunne ſchoenen ſteken.* 't Is echter bezwaarlyk, *'t elk van pas te maken.* Dus was 't een ſpreekwoord by de ouden: *'t Waait te hard, of te ſtil, daar is niemand die my wil.* Byzonder klagen die nieuwe nauwe ſchoenen en exteroogen hebben, wel deerlyk, dat zy *in ſchoemakers bedwang zyn.* Met het eerſte komt overeen: *Men moet elk docken naar zyn aangezigt.* Doch zo moet men *een koe geen goude huif opzetten.*

869 *Zyn oude ſchoenen weten 't wel.*

Dat zegt men van ymand, die zich onwetende veinſt van 't geene hem al lange bekent is geweeſt. De zin is, hy heeft dit al geweten, wanneer hy noch in zyn oude ſchoenen ſtak.

870 *Hy heeft zyn kinderſchoenen uitgedaan.*

Dat is, *hy koot niet meer*, de man is geen kind meer, hy is de plak en roede ontwaſſen. Doch *te vroeg wil ymand op een mans kakhuis gaan, die noch door den bril valt. Men moet niet uit het neſt willen vliegen, eer men ſtaggennen in de vleuken heeft.*

871 *Elk weet waar hem de ſchoe wringt.*

Dit is aardig gezegt, elk kent en gevoelt zyn eigen leed, dat andere menigmaal niet merken: want *niemand hinkt aan een anders zeer. Men ſnyd ook in een anders oor, als in een vilthoed.* Daarom, *uit een anders leer is 't goed breede riemen te ſnyden. Een anders ham, en eigen mes.*

872 *Men ziet aan 't been, waar de kous een gat heeft.*

Zo kan men dikwyls iets niet verbergen; maar de gek kykt uit de mouw: gelyk doe de ezel zyne ooren uit de leeuwshuid ſtak, volgens die geeſtige fabel van Æſopus. Anders zegt men ook: *'t Is wel aan de kous te zien, waar het been gebroken is.*

873 *Niet al té, houd maat.*

De deugd en goedheyd van een zaak beſtaat in de middelmaat. *Al té*, overſchryd die, door al te veel, of al te weinig, dat beide nadeelig is. *Door al te groote wysheid word men een nar.* Dus zyn zommige in 't drinken van Té, al té.

Is

(874) *Is een weinigje goed, veel is niet quaad.*

Dit zegt men in boerte ; maar die ſtokregel gaat niet altoos vaſt, en heeft zeer veele uitzonderingen. *Eſt modus in rebus. Al te veel, is ongezond. Al te veel, is onzoet. Al te veel, ſcheurt den zak.*

(875) *Zy Geus, Meniſt, of Papiſt, elk ſchraapt in zyn kiſt.*

't Is zeker, dat de Mammon, of Geldgod, onder alle gezindheden zyne aanbidders of dienaars vind. Zulke zouden ook wel om 't goude kalf danſſen. Maar *'t ſchraapen helpt niet, als de pot leeg is.* Zy zullen ook in hunne doodkiſt niets mede nemen. Pſalm 49: 12.

(876) *Zy ſpeelen primum mihi.*

De liefde begint van zich zelven. Dat drukten de ouden dus uit: *'t Dyn hier, 't zyn daar, 't myn is beſt.* En, *myn gebuur vaare wel: maar liever ik zelf. 't Spel is, zich voor dich.* In zulke ſpreekwoorden heeft de ſchraapzuchtige wereld zin.

(877) *Geeft men hem den vinger, hy grypt naar de geheele hand.*

Dit zegt men van ſtoute, onbeſchaamde, en onvernoegbaare menſchen, die ymands goedheid en mildheid misbruiken, en inpalmen zo veel zy konnen. Dus zeiden de ouden: *Komt de Duivel in de Kerk, hy wil op den outaar zitten.*

(878) *Van de boot raakt men in 't ſchip.*

Dit wil zeggen, het klein is een middel en trap, om tot het groot te komen. Men moet met een kleintje beginnen.

(879) *Wie een penning niet acht, word van een ſtuiver geen heer.*

Dat zegt men ook: *Wie 't klein niet begeert, is 't groot niet weerd.* Hier geld: *Veel kleintjes maaken een grootje, veel hairtjes een borſtel, veel ryſjes een bezem,* en *veel veertjes een bed. Veel ſlagen maken den ſtokviſch murw.*

(880) *'t Komt op een turf niet aan, als men in 't veen is.*

Dat wil zeggen, in overvloed is men niet kaarig op een weinigje. *De winnende hand is de milde hand*; mits dat die niet ſta aan 't lichaam van een vrek, gelyk gierige Gerrit, die zyn ſchoorſteen toeleide, op dat hem geen rook ontvloog.

881 *Hy zou op een luis dood blyven.*

Dit beſchryft boertig een karigen potter, die niet het minſte zou laten glyden: gelyk die Euclio van Plautus, die de pyp van zynen blaasbalg toebond, op dat hy geenen wind daar uit quyt geraakte. Ik heb'er een gekent van vry goede middelen naar zynen ſtaat, die wanneer hy een gebakken ſteen, een droogen koedrek, een paardenvyg, of iets diergelyks op den weg vond, dat zorgvuldig opraapte, en in een tas onder zynen rok (die daar toe gemaakt was) ſtak, om daar mede zyne meſtvaalt te vermeerderen, of tot eenig ander dusdaanig gebruik. Zo *belpen alle baaten!* Zulke *zullen geen vyf vierendeel voor een el geven*, maar klieven een zwavelſtok in vieren.

882 *Hy is zo mild, dat hy ſnottebellen te grabbel werpt.*

Dit is eene aardige beſchryving van eenen vrekken Schrapianus. Van zulk een is waarachtig: *'t geen hy geeft, heb ik liever op een ſchop, dan in myn hand.* Zo is *een drek op een ſpaantje.* Beter gelykt die naar *den milden Sint Marten*, van wien men zegt: *Hy is zo mild, dat hy zyn billen zoude weg geven, zo ze niet vaſt waren aan zyn lyf.* Evenwel, *Veel te beloven, en niet te geven, doet de gekken in vreugde leven.* Zo zegt zulk een, *Hou daar, en geeſt niet.* Dan *geeft de mond, en de handen houden.*

883 *Gaf zy my wat? of k.... zy in myn hand.*

Dit, zegt men, vraagde een blinde bedelaar, wanneer een wyf hem een hand vol warme bry gaf; waar over hy in twyffel ſtond, wat hy kreeg, en of hy 't wilde ontfangen, of niet. Men paſt dit boertig toe op zulk een gifte, van welke men nauwelyks weet, of men die om haare geringheid wel *een dankhebt waardig* wil achten. Dus is ook een ſpreekwoord: *Hy geeft een groot ſtuk van een kleine krente.*

884 *Hy is van Kleef.*

Dit kan gezegt worden van een gierigaard, en van een dief, welke beide als pek aan de vingeren hebben, zo dat'er het geld, of iets diergelyks, aan vaſt blyft hangen. Het zinſpeelt op den naam der Stad Kleef, gelyk dat geſchied in meer andere ſpreekwoorden. Dus is *Duren een ſchoone Stad.*

885 *De hond zit op zyn tas.*

Dit zegt men van een zeer deunen vrek, uit wiens beurs niet lichtelyk geld komt, als of'er gedurig een wachthond op zat. Van zulk eenen zegt men ook: *Hy is hondſch gierig.*

Hy

(886) *Hy heeft geen kind, noch kraai.*

Dit ſegt men, om de redenlooſe ſchraapſucht van een kaligen ſpaarigen kinderlooſen gierigaard uit te drukken, als die daar toe nog door inwendige, noch door uitwendige reden word aangeport. Ouders hebben uit de natuur in zich een drift, om voor de kinderen, als hunne erfgenaamen, te ſpaaren, (2 Korinth. 12: 14.) en 't ſchreeuwgeluid der kraayen is, *ſpaar, ſpaar*, Die dan geen kind of kraai heeft, ontbeert ſulk eene aanſpooringe. Van ſoodaanige ſeide de ouden: *Spaar, ſpaar, voor uw Zwager, of voor uw Swaar.* Anders is 't ſpreekwoord: *De kat muiſt beſt, als zy jongen heeft*

(887) *Men krauwt hem aan de ſyde, daar de beurs hangt.*

Dat wil ſeggen, pluimſtrykers en vleyers ſtreelen hem, om wat uit zyn beurs te krygen. De gelykenis is van beeſten, die na 't krauwen luiſteren. Maar *aan dat oor hoort* de vrek ſelden, en men *klopt* op zyn tas *aan een doof mans deur. Verkens doen niemand nut, voor dat zy dood zyn.* 't Is ook een ſpreekwoord: *Uw goet kan groeyen door oude Moeyen: maar oude Oomen, dat zyn maar droomen.* De reden is, om dat de laatſte wel eene bui krygen om te huwelyken: waar door de gewaande erfgenaamen, om hunne misrekening, wel *een langen neus krygen.*

(888) *'t Is een goede gans. die altyd dropt.*

Zekerlyk dat moet een vette vogel zyn. De pannelekkers houden veel van de tafel van ſulke, als is het niet juiſt op Sint Martens dag.

(889) *Quaad vleeſch gaf nooit goede ſoode.*

Zo is de vrucht naar den boom, den uitwerking naar de oorſaak. Elk zie dan toe, dat hy aan 't vleeſch niet bedrogen worde. *Een oude bin*, ſegt men, *geeft vette zoode.* Maar *wat jongs verheugt het hart.*

(890) *Daar geen brood is, is 't quaad hoven.*

Aoven is hooren, hof houden, *teeren als Graaven kinderen.*

(891) *Een bedelaars tas is nimmermeer vol.*

De hebzieke truggelzucht ſegt nooit, 't is genoeg. Hier na gelykt de tas van eenen gierigaard, die in 't midden van zynen rykdom arm is. Ziet Spreuken 30: 15. en Prediker. 5: 9. *Gierigheid is niet verzaad, voor dat zy den mond vol aarde heeft.* Op zulk een ſchraapzot paſt dan niet: *Een kinds hand is haaſt gevult.*

892 *'t Is wel gezegt, God help u: maar de bedelaars hooren het niet geern.*

Dus ſcheept men bedelaars goed koop af, wanneer zy liever menſchen hulp zouden hebben. Of men zegt: *gaat voorby.* Dus is 't een ſpreekwoord: *Gaat voor een ander deur: daar geeft men twee brooden. Zo is licht mild te zyn uit een anders beurs*, en *een goed vuur te ſtooken van een anders turf. 't Is goed danſſen op een anders vloer. 't Is goed nooden, daar vry gelag is.* Doch zulke *woorden vullen geen* bedelaars *zak.*

893 *Als men 't God opgeeft, is 't wel half verloren.*

Dit ſpreekwoord heeft zyn waarheid in zulke, die ſlechts op God zien, wanneer zy wanhoopen van zelf meer te konnen verrigten; maar niet zo lang zy zelf raad en magt meenen te hebben. Zo willen zy God gebruiken als een *troup de reſerve.* By voorbeeld, een wraakgierige geeft Gode het ſtraffen van 't gewande ongelyk op, wanneer hy ſelf zynen wreveligen euvelmoed niet kan koelen. Doch als iets recht God opgegeven word, is 't geheel gewonnen. Pſalm 10: 14.

894 *Dat met bede gekregen word, is duur gekogt.*

Dit was een ſpreekwoord der ouden. De waarheid hier van ondervinden dikwyls zy, die iets te verzoeken hebben. Indien zy dat door geen klinkende beweegredenen, of voorſpraaken van klem, weten aan te dringen, krygen zy al dikwyls *Nihil op 't requeſt*; en niet zelden moeten zy lange loopen en aanhouden; ja wel met een beſchaamt aangezigt, zo zy al niet bruskelyk afgeſlagen worden, harde antwoorden verkroppen. Vergelykt Spreuken 18: 23. Anders handel God. Luk. 18: 1-7. De ouden zeiden niet qualyk: *God bejegende 'er menig, die hem groeten konden.* Waare bidders ontfangen. 't Is ook een ſpreekwoord: *Wilt gy weten wat een dukaat waardig is, zoek 'er een te leenen.*

895 *Om go gaan.*

Dat is, met den bedelzak, of bedelkorf loopen. *Om go* is verkort van *om Gode.* Bedelaars begeeren wat om Gods wil. Hier van is *ſchooyen*, en *gekorf* een bedelkorf. Ziet de Fakkel bladz. 330. 't Valt ook ſlecht uit met zulke, waar op paſt: *Zoekers van konſten, zyn vinders van den bedelzak.* Dit leert de ervarentheid aan de Alchimiſten. Dus zyn 'er *broodeloze konſten.* Zo zegt men mede, *de konſt gaat om brood.*

't Is

't Is den eenen bedelaar leed, dat de andere voor de deur ſtaat.

Dit drukt geeſtig uit den aard der nydigheid tuſſchen twee die van den ſelven ſtyl, of medevryers zyn; wanneer de eene vreeſt dat de andere hem zal benadeelen, of met den buit doorgaan. De Latynen ſeggen: *Figulus figulo invidet.* Ons ſpreekwoord is ook: *'t Is den eenen hond leed, dat d'ander in de keuken gaat.*

897 *Hy kan niet lyden, dat de zon in 't water ſchynt.*

Dit ſegt men van eenen nydigen, die met ſcheele oogen aanziet, dat aan ymand anders eenige gunſt word beweſen. Als of de zon voor hem alleen moeſt ſchynen.

898 *Hy gunt hem 't licht in de oogen niet.*

Dit drukt uit een grooten nyd en afgunſt, 't zy dat het ziet op 't licht der zon, dat de goedertieren Schepper aan alle verleent, Matth. 5: 45? of op het ooglicht, zo dat men ymand het gezicht benyd. Bekent is de Fabel van den nydigen, wien van Jupiter wierd aangeboden te eiſchen wat hy wilde; met belofte dat hy dat ſoude verkrygen; maar een ander het dubbel deel daar van. Hier op begeerde de nydigaard, dat hem een oog mogt uitgeſtoken worden, op dat de andere beide zyn oogen quyt wierd. Dit vertoond levendig den aard der nydigheid. Hier van is noch deze verbeelding: *Hy ſlacht den hond die op 't hooi lag: Zelf mogt hy dat niet, en uit afgunſt wilde hy niet lyden, dat de os het at.*

899 *Hy mag hem niet zien noch luchten.*

Dit is eene beſchryving van den uiterſten haat en afkeer, dien men van ymand kan hebben. *Luchten* is rieken. Zo hebben de honden lucht, als zy 't wild rieken. Dus zyn'er die den reuk van appelen, kaas, katten, enz. niet konnen verdragen.

Konde hy hem met een lepel waters verdrinken, hy zou'er
900 *geen emer vol toe halen.*

Dit wil te kennen geven eene zeer groote ongenegentheid tot ymand, dien men graag met de minſte moeite ſoude van kant helpen, zo 't geſchieden konde.

901 *'t Is beter benyd, dan beklaagt.*

Het eerſte onderſtelt, dat het ymand wel gaat, en het andere, dat hy in onheil is. Doch *ongegunt brood word meeſt gegeten.* De ouden zei-

den: *Die my benyden, en niet en geven, moeten my lyden, en laten leven.* zy ſeiden ook niet onaardig: *Laat de kievit ſtippen, ik heb de eyeren in den hoed.*

902 *Dat ſchaad hem niet.*

Dit zegt men, wanneer ymand door zyn eigen ſchuld ſich eenige ſmert, verlies, of diergelyk nadeel, op den hals gehaalt heeft, 't geen men hem wel gunt, en waar over men geen mededogen heeft, 't geen hem beklaagt. Maar immers ſchaad dat zulk eenen dikwyls wel degelyk. Hoe is dan dat ſpreekwoord waarheid? 't Zal zyn, ik reken dat niet als ware het hem ſchade, ik ben daar van ongevoelig, en ſonder ontferming met hem. Zo moet hy vaaren. Zo moet het hem bekomen. Het ſelve heeft plaats in het woord *ſchadeloos*, dat eigentlyk beduid ſonder ſchade; maar ook wel ſegt beſchadigt. Zo word wel een *ſchip ſchadeloos* door ſchieten, of onweêr, enz. Even dus ſegt men wel *ſchieloos*, voor ſchielyk.

903 *Ik geef daar niet om.*

Dat wil ſeggen, ik acht dat niet, ik laat my daar aan niet gelegen zyn, om dat te willen afkoopen. Anders drukt het ook uit, ik heb daar voor geen genegentheid. Zo ſegt men, ik geef niet om die ſpyſe, voor zy is van mynen ſmaak niet. 't Is dan ontleent van dingen, die men geenen prys waardig acht. Maar men ſegt insgelyks, *Ik geef 'er niet dat om; Ik geef niet dat om u. Ik heb niet dat voor u.* Daar onder pleegt men dan met de vingeren een knip te ſlaan. Zo is *niet dat* te ſeggen, niet een knip.

904 *Hy laat Gods water over Gods land gaan.*

Dit ſegt men van ymand, die zich niets aantrekt, noch zich bemoeiom ergens de hand aan te ſlaan, maar die alles laat loopen gelyk het wil. 't Spreekwoord is genomen van vloeden, die men door geen dyken of dammen ſoekt te keeren. Hier aan is niet ongelyk: *God ſchept den dag, en hy gaat'er door. 't Is hartje zonder zorg. 't Verſchilt hem niet wat de boter geld. Hy beeft'er geen erg in. Hy laat de gekken om de wereld vechten.*

905 *Hy ſteekt de ſpade op den dyk.*

Dat wil ſeggen, hy geeft het op, hy trekt'er de hand af, hy geeft den moed verloren, en ſcheid'er uit. 't Is ontleent van dykers, die den arbeid ſtaken, om dat de ſtroom en vloed doch niet te keeren is.

Hy

(906) *Hy geeft den boomgaard op.*

Dat is, hy geeft de ſaak verloren. Ik gis dat dit genomen is van een boomgaard, dien men van de riſpen niet meer weet te ſuiveren, om dat zy te ſeer vermenigvuldigt zyn; of wiens kerſſen, en diergelyke fruiten, ymand niet langer tegen de roofvogels kan bewaren, en'er daar om moedeloos de hand van aftrekt.

(907) *Hy valt'er met de borſt op.*

Dit ſegt zich geheel daar toe te begeven, met inſpanning van alle krachten. Zoude dat niet ontleent zyn van ymand, die op iets voor over valt? Of ſoude het betekenen, zich met zyn gantſche herte daar toe ſtellen?

(908) *Hy ſlaapt daar niet op.*

Dat is, hy grypt de gelegentheid van ſtonden aan by 't hair, ſonder te vertoeven tot morgen, zo dat'er geen nachtſlaap tuſſchen beiden komt. Doch in veele gevallen is 't wysheid, dat men *zich ergens op beſlaape*.

(909) *Die den naam heeft van vroeg op te ſtaan, mag wel lang ſlaapen.*

Dit drukt geeſtig uit, wat het gerucht tot ymands voordeel en achting vermag. Evenwel, *die 's middags opſtaat, ſlaapt den geheelen dag niet.* In 't tegendeel, *Qualyk berucht, is half gehangen. Die een verken heet, moet in 't kot. Wee den Wolf, die in een quaad gerucht komt.*

(910) *Hy is vroeg in de weer.*

Dat is, hy is vroeg in de wapenen. *Weer* was in de oude taal, gelyk noch by de Hoogduitſchen, wapen, waar mede men zich weert in den ſtryd. Ongewapende zyn weerloos.

(911) *Hy is'er by, eer de Droes zyn ſchoenen aan heeft.*

Dit is met eene onbeſchofte en belachelyke uitdrukking, hy is'er ſeer vroeg by de hand, of aan 't werk. Zo ſegt men boertig van iets ſpoedigs, *Eer 't paard zyn oor lekt. Eer een hoen een koorn oppikt.*

(912) *De morgenſtond heeft goud in den mond.*

Dit drukt uit, dat wel beſtede morgenuuren groot voordeel toebrengen. Dus ſeggen de Latynen: *Aurora Muſis amica*, de dageraad is een vrien-

vrienden van de geleerdheid. 't Is een oud ſpreekwoord: *Die verſlaapt zyn ochtendwerk, bedorven is zyn dagwerk. Wel begonnen is half gedaan.* In 't tegendeel, *door 't qualyk in den oven ſchieten, word het deeg ſcheef.*

913 *Die eerſt komt, die eerſt maalt.*

Die eerſt zynen korenſak ter molen brengt, pleegt eerſt aan de beurt te liggen, om meel te krygen. Dit word by gelykenis op andere dingen toegepaſt. Zo ſegt men mede, *Die eerſt in de boot komt, heeft keur van riemen.*

914 *De voorbaat is den armen goed.*

De oorſprong en ſin van dit ſpreekwoord ſchynt my wat duiſter. Zoude het willen ſeggen, dat in de voorbaat, of voorwinſt te zyn, den armen goed is, dewyl ſe daar door ryk konnen worden? Of wil het te kennen geven, dat voorraad te hebben goed is voor ſulke, die anders *hun korentje* ſoude moeten *groen eeten*, en *nauwelyks van 't eene brood aan 't andere weten te geraken.* So *heeft men wat buiten buiks. De baart*, ſegt men, *wakkert de man.*

915 *Met drie haaſten.*

Dit ſegt men van iets, dat met ſeer grooten haaſt geſchied. Dit is overgenomen van de opſchriften der brieven; op welke, wanneer zy haaſtig moeten beſtelt worden, ſtaat *cito, cito, cito.*

916 *Al te ras brak den hals.*

Naamelyk door te haaſtig van de trappen beneden te komen, in 't van boven neder vallen. *Feſtina lentè*, ſpoed langſaam. *Haaſtige ſpoed is zelden goed. De naayer die geen knoop in den draad legt, verlieſt een ſteek.*

917 *Men kan geen paard al loopende beſlaan.*

Dat wil zeggen, om een werk wel te doen, word de behoorlyke tyd daar toe vereiſcht. *Niets met'er haaſt, dan vlooyen vangen. Die jagtig is, moet op geen ezel ryden.*

918 *Al met der tyd.*

Al wat in der tyd geſchied, moet zynen behoorlyken tyd hebben. *De tyd baart rooſen. Met tyd en ſtroo meuken de mispelen. Met der tyd byt de muis een kabel in ſtukken. Met der tyd word de boer zyn geld quyt. Met der tyd komt de hen op de eyeren. Met der tyd word het kind een man. Met der tyd komt Harmen in 't wambus. Keulen en Aken zyn op*

geen

geen eenen dag gebouwt. Voetje voor voetje kan men met'er tyd verre gaan.

919 *Kom ik van dage niet, zo kom ik morgen.*

Dit ſegt men van loome traagaards en ſleeplendens, met welke het altyd noch vroeg genoeg is, en die als *de ezels niet uit hunnen tred gaan. Zy galopperen*, en ſpoeden voort, *als een luis op een beteerde buik.* Zo *komen zy achter aan, als het ſcheepje met de ſchellen.* De ouden zeiden: *Hy komt als Kop met zyn ſchoolen.* Dit zal uit een oude, en nu onbekende, geſchiedenis geſproten zyn. 't Pleegt ook de taal van ſulke te zyn: *Morgen komt'er noch een dag. Daar komen meer dagen in de week. Daar hangen meer dagen in de lucht. Die laat komt, komt'er ook.* 't Is waarheid. *Van pas koomen, is 't al.*

920 *Hy ſtaat en tandtrekt.*

Dat ſegt men van ymand, die van een zaak *geen komaf maakt.* 't Is een gelykenis van ymand, die zich eenen loſſen tand zal uittrekken, en daar mede draalt en futzelt, ſonder die recht aan te taſten.

921 *Tyds genoeg quam te laat.*

Dit wil ſeggen, die altoos meenen, dat het noch tyds genoeg is, laten den rechten tyd voorby gaan. Dikwyls vinden zich verraſt, en *achter uit gezeilt*, die 't op 't laatſte oogenblik laten aankomen. *Na by quam'er niet.*

922 *Had ik quam te laat.*

't Is te laat en vergeefs, wanneer men dit nabeklag doet wegens 't nagelatene: Had ik dit, of dat gedaan. De oude zeiden om dat te beſpotten: *Had gy voor uw vaérken gekomen, gy had miſſchien uw meêrken gekregen.* Zy zeiden ook: *Haddekens kinderen bedyen niet*, of *waren nooit ryk. Als had ik komt, is heb ik weg. Beter is een heb ik, dan tien had ik.* Maar *van naween heeft het vroêwyf geen geld.* Van zulk een zegt men: *Hy ſlage Gysje aan de Hoornbrugge, die troefde wel acht dagen na.* Zy zyn niet veel gelukkiger; die te voorbaarig, *en te vroeg op zyn.* Hier van was 't ſpreekwoord der ouden: *Hy is op Sint Galperts nacht geboren, drie dagen voor 't geluk.*

923 *Had ik dat geweten.*

Zo zegt men, als iets onverwachts gebeurt, 't geen wy anders vermoed hadden. 't Wil ſeggen, ik ſoude anders gehandelt hebben. Maar dat is ook. *Had ik! Die alles van te vooren wiſt, was vroeg ryk.*

924 *Hy meende te vyſten, en hy bekakte ſich.*

Hoewel dit ſpreekwoord van den beſten geur niet is, hebben veele dat in den mond, om uit te drukken, dat ymand in zyne meining gefeilt heeft. 't Is genomen van ſulke, die wat dunlyvig zyn.

925 *Men ſal hem wat anders leeren.*

Dat wil ſeggen, men ſal hem andere *mores*, of ſeden, *leeren*; zo dat hy zich in 't toekomende op een andere wyſe gedrage. Hier toe dient ſtraffen, waar op dit ſpreekwoord doelt. In dien ſin ſegt men ook wel alleen: *Ik zal u leeren dat te doen*, voor ontleeren, of anders leeren.

926 *Hy heeft leergeld gegeven.*

Dit ſegt men van ymand, die uit onbedrevenheid ſchade by iets heeft geleden. Zo *moet men leeren, met ſchade, of met ſchande.* Zekerlyk, *Neering zonder verſtand, is verlies voor de hand. Iets is elk wel even na, maar niet even nut.*

927 *'t Is quaad water, ſei de Reiger, en hy kon niet ſwemmen.*

Dit paſt men toe op ſulke, die hunne onbequaamheid niet willen erkennen, maar belachelyk de ſchuld aan iets anders wyten. Diergelyke ſpreekwoorden naar 't voorbeel der Fabelen van Æſopus, zyn'er meer; en niet onaardig verſonnen. By voorbeeld; *'t Is niet om mynen 't wil, zei de wolf, maar om myn ſchamele moêr. Als de vos de paſſie preekt, boeren wacht uw ganzen. Achter in 't veen, zei de vos, zyn de beſte weiden, niet voor my, maar voor de goede ganzen. Haanbroêr ſprak tot zyn hennen: Elk moet zich zelven kennen.* Met het eerſte komt overeen: *Een ſlechte maayer heeft nooit een goede zeiſſen.* Doch *een quaade zeiſſen moet goede klavers hebben.*

928 *Ik ſal u helpen, ſei de Smid, en hy had geen yſer noch kolen.*

Dit drukt geeſtig uit, wat ſtaat men op de beloften en toeſeggingen van ſommige mag maken.

929 *Ongewoonte maakt blaaren.*

Die ongewoon zyn te werken, krygen ſtraks blaaren in hunne weeke handen; daar ſulke die door arbeyd vereelt zyn; niet van weten.

Niet

Nieuwe ruiters ryden lichtelyk een blikaars. Maar *gewoonte maakt eelt.*

(930) *Smids kinderen ſyn wel vonken gewoon.*

Zy zien die dagelyks van 't aanbeeld ſtuiven. Dit paſt men toe op ymand, die *voor geen klein geruchtje vervaart is*, en *weet wat op den teering loopt.* Zo zeide men ook: *Een oude wolf is wel gerucht gewoont.*

(931) *Hy weet'er op te loopen, als een boer op ſyn klompen.*

Dat is, *hy kent de loopjes*, en weet'er zich van te bedienen. 't Zal ontleent zyn van de buithalzen, die *op de gaarde loopen*, (de zwarte garde, was de naam van een beruchte bende moeskoppers) en de binnenpadjes en ſluipweegjes kennen. Zo ſpreekt men van *gauwdiefs loopjes.* De gelykenis van *klompen* is 'er om te lachen bygevoegt: gelyk in, *Hy ſtaat op zyn reſpect als een ſcheel verken.*

(932) *Dat legt hem geen windeyeren.*

Dit ſegt men van iets, dat ymand veel gewin toebrengt. Windeyeren hebben een ydelen dop. Hier mede komt overeen: *'t Is een goed kluifbeentje*, of *mergbeentje.*

(933) *'t Roomtje is 'er af.*

Dit ſegt men, als het beſt, of meeſte voordeel, weg is, gelyk wanneer de room van de melk geſchept is. Zo ſegt men ook: *'t Vet is van de pot*, en *daar zit geen vet meer op.* Op die wyze zegt men mede: *'t Nieuwtje is 'er af*, als de eerſte luſt en drift over is. Dan ſegt men: *'t Is al oud vuil.*

(934) *'t Is de pyne niet weerd.*

Pyne was in de oude taal niet alleen ſmerte, maar ook arbeid, moeite. Zo ſegt men, 't is de moeite niet waardig. Of anders, *de pyne* wil ſeggen, te pynen, dat men zich daarom pynige. Ziet de Fakkel, bladz. 290. Zo ſegt men ook: *'t Spel is de kaars niet waard.*

(935) *'t Is zo breed, als 't lang is.*

Dat wil ſeggen, hoe men 't neemt, komt op een uit, 't is even veel. *'t Is voor achter als lang, zei de Waal.* De gelykenis is ontleent van dingen die evenredig vierkant zyn. Hier mede heeft eenige overeenkomſt: *'t Is even veel op wat bril hy zit, die niet kakken kan.*

(936) *'t Is hooi gedorſſen.*

Dit zegt men van vergeefſchen arbeid: gelyk, *'t Is den Moriaan gewaſſchen*

waſſchen. 't Is den aap gevlooit. 't Is op een rots geploegt. Hier aan is niet ongelyk: *'t Is vergeefs geſtuit, als 't paard niet piſſen wil.* En, *Wat baat kaars of bril, als de uil niet zien en wil?*

(937) *'t Is daar nacht met.*

Dat is, 't is raadeloos en reddeloos, 't is hopeloos en uit daar mede. De nacht is naar en donker, en dan kan men niet werken. Dit is een zinnebeeld van ongeluk en ramp; gelijk het licht van 't tegendeel.

(938) *'t Zyn beeren van zes weeken.*

Zo noemt men de Ooſtindievaarders, om dat zy gewoon zyn binnen dien tyd baldaadig en overdaadig te verquiſten, alles wat zy in jaaren door de vaart met moeite en gevaaren overwonnen hadden: waar na zy weder kaal en berooit het breede pad op te ſwerven, om peper te halen.

(939) *Heeft de Droes het paard, hy neme ook den toom daar toe.*

Dit wil ſeggen, is het meerdere weg, ik laat ook het mindere varen. (Vergelykt hier voor bladz. 153. het ſpreekwoord: *'t Is een boer als een paard.*) Doch dit is een onbeſchofte en redenlooſe taal. *Die zyn pap geſtort heeft, kan ze niet al op raapen.*; en *Beter is een half ei, dan een ledige dop. Beter wat, dan niet. Men moet de kolf niet na den bal werpen.* Op een plank van 't wrak dryft men wel te lande.

(940) *Ik heb daar geen belang by.*

Dit komt overeen met, daar aan is my niet gelegen, dat raakt, of roert my niet, dat gaat my niet aan. *Belang* is verkort van *belanding*. Belanding is aangrenſing. Dus ſegt men, die akker is beland, ooſt zo, weſt zo, enz. 't Geen dan verre van ymand af is, is buiten zyne belangen. Op die wyze ſegt men: *Dat raakt myn konde kleeren niet.*

(941) *Om een haverſtro.*

Dat is, om een geringe en niets waardige ſaak, hoedaanig een haverſtroo is. In dien ſin vind men ſtroo in meer ſpreekwoorden, b. v. *Hy kan niet een ſtroo in ſtukken byten. Hy zou over een ſtroo vallen. Ymand niet een ſtroo in den weg leggen.* Dus *moet men een ſteen uit den weg leggen, op dat'er niemand over en valle.*

SPREEK-

XLV.

SPREEKWOORDEN van bedriegery, enz.

942 *In 't fijnſte laken, is 't meeſte bedrog.*

Dat word niet qualyk toegepaſt op ſchynheilige huichelaaren, die wel bedrieglyk met *een effen bakhuis, als ware dat men een klomp geſtreken*, weten *den fynen te ſpelen*, in 't nabootzen van de waare godzaligheid. Jeſ. 65: 5. Matth. 7: 15. 2 Tim. 3: 5. Maar wee! zodaanigen. Zulk laken dient den Duivel in zyn winkel. 2 Korinth. 11: 13-15. Doch daar van maakt hy voor hen zelf den eerſten narrenkovel. God ziet wel een Achabs herte door zynen hairen zak. Dat was de mode der Fariſeen, Matth. 6: 1—en 23. Die is ook hedendaags maar al te veel in gebruik. Zulke *gaan in de proceſſie, daar de Duivel 't kruis draagt.* Dus zegt men mede: *De Duivel zit achter 't kruis*; en *In nomine Domini ſit omne malum.* Ziet de Fakkel in *Naam*, bladz. 249. Doch niemand duide dit tot laſter van de waare vroomheid. 't Beneemt de waarde niet van een Diamant, al bootſt een valſche ſteen dien na.

943 *'t Is niet al goud, dat 'er blinkt.*

Dat is, ſchyn bedriegt. Dus belooven alle wereldſche dingen meer, dan zy geven. Zelf goude Konings kroonen zyn niet ſlechts met flonkerende geſteenten opgeluiſtert, maar ook met doornen omvlochten. *'t Zyn niet alle ymands vrienden, die hem toelacben.* Men zegt ook: *'t Zyn niet alle koks, die lange meſſen dragen.* De villers dragen die mede; 't en ware dat men die voor koks houden en raaven wilde aanzien. *De kap maakt den Monik niet. Al waar ſtaaken zyn, daar zyn juiſt geen boonen.*

944 *Menig meent dat hy onſen lieven Heer by 't hoofd heeft, en hy heeft den Duivel by de voeten.*

Dit is vry grof geſponnen; maar drukt uit, dat ymand zich in den goeden waan, of verwachting van een ander, zeer bedriegt. 't Verſchil is zo groot niet, waar van een ander ſpreekwoord zegt: *'t Gebeurt zom's tyds, dat men den eenen Duivel voor den anderen neemt.*

945 *Goeden dag u allen, zei de vos; doe quam hy in 't ganzenkot.*

Dit paſt men boertig toe op zulke, die geveinsdelyk vrienden willen

ſchynen, door ſchoone woorden en minſaame groetingen te geven aan die, welker verderf zy verraderlyk zoeken, als Joabs, en Judaſſen. Vergelykt Spreuken 26. 23: en 27:6. Dusdaanige vint men'er ook na niet weinig.

(946) *Quanſuis.*

Dit drukt uit, zich geveinsdelyk te gelaaten als of men iets dede, 't geen in der daad zoo niet geſchied. Men zegt ook, *quanswys*. 't Is duiſter, wat dit eigentlyk zegt. My behaagt beſt, dat het verbaſtert is van *quametſus*, 't geen ik in oud vlamſch las, voor *als quame 't ſus*, gelyk, *als 't ware*, voor *als of 't ware*. Dus komt het overeen met *als kaks*, dat afgekort is van *kakkemik*. Ziet de Fakkel, bladz. 162, in *Quanſuis*, en bladz. 192, in *Kak*.

(947) *'t Is geen klaar ſchaapen.*

Dat is 't geen men anders zegt, *'t is daar onklaar*, *'t is daar niet helder*, *'t is daar niet pluis: daar is onraad*, *daar hapert wat*. Ook, *'t Is 'er zo klaar niet, als of een duif het gelezen had*; dat is, opgelezen, opgepikt; en *'t Is zo zuiver, als een duif die de pokken heeft*. Is dat eerſte ſpreekwoord genomen van ſchaapen die ſchurft zyn? Of wil dat *ſchapen* zeggen *geſchapen*, gelyk, 't Is daar flecht geſchapen? Hoe 't zy, 't gebruik heeft dat tot wantaal misvormt. Zo is ook: *Uit den treuren*. Hoe paſt *den* op treuren? Maar *in den Vaſten* wil zeggen in den Vaſtentyd.

(948) *Zy liggen onder eene deken.*

Dit drukt uit, zy zyn bedektelyk met malkanderen eens. Dit zal ontleent zyn van man en vrouw, die door huwelyk een, en bedgenooten zyn. Of liever, men kan denken op ſulke, die onder een bedekzel ſchuilen, gelyk guichelſpeelers, bootſemakers, enz.

(949) *'t Is ſchoon water over vuilen grond.*

Dat wil ſeggen, daar is een ſchoon gelaat van vriendſchap, terwyl de grond, of het hert niet deugt. Zulk water blyft niet lang klaar, maar word haaſt bemoddert.

(950) *Zy trekken eene lyn, maar elk aan een einde.*

Dit is eene aardige beſchryving van twee, die rechtdraads tegen elkanderen gekant zyn, en dus het tegendeel van, *eene lyn trekken*, voor malkanderen geen moedig te helpen.

(951) *Ymand te leur ſtellen.*

Dat is, hem het verwachte doen miſſen en verlieſen, waar door men hem bedriegt en verlegen laat. *Leur* is dan voor *loor*. 't Kan ook genomen zyn van de *leur*, dat is het loktuig der havikken. Ziet de Fakkel bladz. 215. in *Loor*. Maar hier geld: *Men lokt geen havikken met ledige handen*. Doch *die boonen heeft, zal wel duiven lokken*.

(952) *Hy is gefopt.*

Dat is in de Heidens taal, hy is bedrogen, en voor den gek gehouden. Ziet de Fakkel bladz. 92, in *Foppen*.

(953) *Hy is geſogen.*

Dit kan ontleent zyn van den zalm, die uitgeſogen word van de palingen, wanneer hy in de fuik gevangen is. 't Paſt dan wel op zulke, die bedrogen zynde benadeelt worden. Men ſegt daarom: *Zuigt gy my wat?* Ook kan men 't brengen tot de echelen, die ymand het bloed afzuigen. Doch daar zyn al meer en grooter bloedzuigers, dan die. Ziet Spreuken 30: 15.

(954) *Hy heeft ſich laten bedodden.*

Dat wil ſeggen, hy heeft zich laten bedriegen, of bevuilen. Een dod-ei is een ſtink-ei, dat vuil gebroed is. Ziet het Vervolg der Fakkel, in *Dodde*. In dien zin gebruikt men ook het woord *beſtruiven*, en ('t zy met oorlof geſegt) *beſch* ..... Ik heb opgemerkt, dat de aaloude Duitſchen dit *beſcheiſſen* al gebruikten voor bedriegen. Dus ſiet men ook, hoe *het van eyeren maken*, is bevuilen, *lelyk laten liggen*.

(955) *Hy is door den neus geboort.*

Dat wil ſeggen, hy heeft zich laten bedriegen. Maar weinige gebruikers van dit ſpreekwoord verſtaan het ſelve. De Grieken gaven aan eenen argliſtigen bedrieger den naam van *trupanon*, dat te ſeggen is, een boor. Langs wat weg dat van de Grieken tot ons overgewaait is, zal ik niet klappen. By de Latynen was *naſus*, de neus, wysheid, en ſchranderheid om iets te merken, ook in waan, gelyk by ons *neuswysheid*. Hy is dan door den neus geboort, die zyne ingebeelde wysheid en voorzichtigheid laat bedriegen. Die van Waygamma in Oóſtindien, zo mans als vrouwen, booren een gat dwars door den neus, en dragen'er, cieraads halven, een haaneveder in. Dus moeten zy'er uitzien gelyk de hoenderen, die men van de pip wil geneſen; en zy zyn naar de letter door den neus geboort. Doch *al wat de mode is, ſtaat fraai*.

(956) *Hy is neuswys.*

Neuswys noemt men ymand, die eigenwys, of waanwys is; van hoedanig eenen men ook ſchertzende ſegt: *Hy heeft de wysheid gepacht.* Dit kan ſchynen by gelykenis ontleent te zyn van de brakken, welker neus een ſcherpen reuk heeft; om het wild op te ſpeuren. Maar ik twyfel niet, of dit, gelyk meer, is uit de ſpreekwyſen der Latynen tot ons overgegaan. By hen was *naſutus*, een geneusde, *naſum habens*, en *naſutulus*, een waanwyze, en ook een bediller: gelyk ſulke vieſe hoofden, en vysneuſige wysneuſen in hunne inbeelding, plegen te zyn. Hier toe behoort ook: *Ymand iets aan den neus hangen*, 't geen ſeggen wil, dat aan zyne bedilling te onderwerpen. Dit kan echter uit het eerſte ſpruiten. Men ſegt ook: *Ymand by den neus hebben*, en *leiden*, dien men fopt, en bedriegt: 't welk ontleent kan zyn van 't leiden der buffels by een touw, vaſt gemaakt aan een ring, die hen door den neus geboort is. Of diergelyk eene wyſe hangen de Indiaanen hunne neusçierſels daar aan, gelyk onſe Juffrouwen hunne oorlellen dus ballaſten. Daar aan is niet ongelyk der Latynen ſpreekwoord: *Naſo ſuspendere adunco*, als men om ymand te beſpotten, een opgefronſten en vieſen neus trekt. Hoe lelyk Sint Dominicus den Duivel eens by den neus had, is hier voor geſegt, bladz. 23.

(957) *Zyn neus is verſnotert.*

Dat is te ſeggen, hy is te dom om iets te merken. Zulke, welker neus door verkoutheid verſnotert is, konnen niet rieken. Men ſegt van diergelyke: *Al liep men hem met een ſparre in den aars, hy zou het niet voelen.* Hier toe is dienſtig, in eene buffels huid te ſteken.

(958) *Hy heeft een ſlipper gekregen.*

Dat is, 't is hem ontſlipt, 't is hem ontſchoten, of ontglipt, hy is het quyt geraakt, gelyk die een gladden paling in de hand hield. Dit willen ook de kinderen ſeggen met hunne uitjouwing: *Sliep! Sliep!*

(959) *Ymand brillen verkopen.*

Dus noemt men bedriegen, 't zy om dat de brillen 't geſigt wel bedriegen; of om dat de brillekramers, doorgaans Smouſen, dikwyls bedriegers plegen te zyn. 't Was de mode by de Spaanſche Grooten, dat ze met een bril in folio op de neus over ſtraat gingen pronken. Die waren dan *wel gebrilt*. Doch *'s Lands wyze, 's lands eere.*

(960) *Ymand een rad voor de oogen draayen.*

Dit zegt ymands gezigt te verbyſteren, zo dat hy meent te zien, 't geen hy niet ziet. De gelykenis is genomen van een glimmend braedhout, 't geen ras omgezwaait zynde, een vuurigen kring ſchynt te vertoonen, die'er egter niet is.

(961) *Stof in de oogen werpen.*

Dit is ymands gezigt te verduiſteren, of belemmeren, zo dat hy iets niet klaar ziet: gelyk wanneer de oogen vol ſtof zyn. Maar 't geld heeft ook die uitwerking.

(962) *Hokus bokus ſpelen.*

Zo noemt men het ſpelen met de goocheltas, waar door een behendige door ſnelle konſtgreepen de oogen wonderlyk weet te misleiden, zoo dat het onkundigen wel tovery ſchynt, Ziet van *Hokus bokus* de Fakkel, bladz. 146.

(963) *Die van de konſt is, beſchaame zyne meeſter niet.*

Naamelyk door de geheimen en greepen daar van, welke de meeſter aan zynen leerling ontdekt heeft, te openbaaren, en dus 't gewin, de achting en eere, die de meeſter daar van behalen ſoude, weg te nemen. Dit is genomen van de goocheltas, waar over alleen onkundige zich verwonderen. Zo was 't een oud ſpreekwoord: *Ik heb u 't kakken geleert, en doet gy my dat op 't hoofd?*

(964) *Met liſt brengt men een ei in een hopzak.*

Dit word boertig geſegt, om te ſchertzen met ſulke, die zich belachelyk inbeelden, dat zy ſeer geſlepen en behendig zyn; terwyl zy in hun bedryf niets ſodaanigs betoonen. Als of ymand, die een ei in een hopſak kon ſteken, voor een gauwaard wilde aangezien zyn.

(965) *Ymand blinddoeken.*

Dat is, hem onwetende houden, en bedriegen. 't Is genomen, van dat kinderſpel, waar in men ymand een doek voor de oogen bind, om hem het zien te benemen. Doch de beul blinddoekt niet uit ſpel. Men ſegt ook *blindbokken*; maar dat is van *blinddoekken* verbaſtert. Het ſelve is *ymand mompen*, dat gevormt is van *mommen*, voor *benemmen*. Wel meer word een *p* achter de *m* ingeſchoven.

(966) *Hy is van den huig gelicht.*

Dat wil ſeggen, de geldſak is hem ontfutſelt, zyn ponk is gekaapt. Maar wat gelykenis heeft de huig in de keel daar mede? Immers is dan de zwaarigheid der beurs gelicht. Zo ſpreekt men ook van *de tas te luizen.*

(967) *Hy laat ſich in den ſak piſſen.*

Dat is, hy laat zich foppen, en voor den gek houden. Zo geſchied wel van ſtoute jongens aan die zy voor onnoſel aanzien.

(968) *Hy ſoude hem wel verkoopen en leveren, en laten hem ſelf mede van den wynkoop drinken.*

Dit ſegt men van een looſen vos, die eenen eenvoudigen ſonde konnen bedriegen, zo als hy wilde, en ſonder dat die 't gewaar wierd. Die zich dus laat handelen, is *een ſul. Wynkoop* is koopwyn, by omkeering, dat is, wyn die op den koop word gedronken. Zo ſtelt men *wynpenningen* in openbaare verkoopingen van huiſen, landen, enz.

(969) *Ymand om den tuin leiden.*

Dat is ymand misleiden, en afleiden van eenige ſaak. 't Schynt ontleent te zyn van ſulke, die ymand verre heen leiden om eenen tuin, waar over hy lichtelyk terſtond had konnen klimmen. 't Is dan *de myl op zeven.* Anders, *daar de tuin op 't laagſt is, wil elk over.*

(970) *Ymand by 't linker been krygen.*

Dit ſegt hem vatten, of vangen. Ik denk dat dit ontleent is van de herders, die met den haak van 't opperſte van hunnen ſtaf de ſchaapen by 't been vatten, en naar zich trekken: gelyk ook de verkensſlagers met de zwynen doen. Maar waarom juiſt het *linker been*? Ik denk om dat links voor quaad, of ongelukkig word genomen Dus zeide de Dichter: *Si mens non læva fuiſſet.* Was 't gemoed niet links, dat is, dom geweeſt. Ziet ook het ſpreekwoord, *'t Is een linker*, hier voor bladz. 6.

(971) *Ymand op den oven ſetten.*

Dat is, hem te doen achter liggen, hem de hoef af te ſteken. Zo doet een jonger zuſter de oudere, wanneer zy voor de ſelve huwelykt gemeenlyk tot een kleine ſpyt en jaloezy. Maar door wat gelykenis die uitdrukking daar op toegeeigent word, kan ik nu niet bedenken.

De

De Hoogduitſchen zeggen, [illegible], dus ymand als een verſchoveling handelen. Men zegt van een, die zyn werelt niet geleert heeft, *Hy is achter den oven opgevoed*, dat is, hy is niet buiten zyn moeders keuken geweeſt.

(972) *Sluipende honden hebben het ſpek allereerſt weg.*

Dit wil ſeggen dat ſtilzwygende luimers bedriegelyk zyn; en dat men zich daar voor meeſt moet wachten. Zo ſegt men ook: *Sluipende honden byten eerſt*, en *Luipende katten halen 't vleeſch uit den pot.*

(973) *Hy is van alle markten weder gekomen.*

Landloopers en kramers, die alle markten bywoonen, leeren allerlei loosheden en bedriegeryen, die daar op in zwang gaan. Dit paſt men dus toe op een doortrapt geſlepen en bedreven menſch

(974) *Hy heeft lang voor de honden geloopen.*

Dit wil ſeggen, omgeſworven als een landlooper en bedelaar, waar op de honden gebaft hebben.

(975) *Hy hond ſich Jaques.*

Dat wil ſeggen, hy veinſt en gelaat zich als onwetende, of ongevoelig. 't Kan zyn dat dit ſpreekwoord geſproten is van ymand die *Jaques* hier, en zich dus gedroeg. - 't Zoude dan zyn, hy ſtelt zich aan als ware hy *Jaques*. Zo is ook een ſpreekwoord: *Hy houd zich of by gek was, en laat zyn ſchuitje vol loopen.*

(976) *Hy wyſt op een dorp, daar geen huiſen ſtaan.*

Dus ſegt men boertig van die ymand heenen zend naar 't geen 't er niet is, en daar hy niet te regt en kan geraken. Zo is 't een oud ſpreekwoord: *Op den eerſten dag van April, zend men de gekken daar men wil.*

(977) *Ymand het zevengeſternte wyſen.*

Dit komt overeen met het voorgaande: want men ziet in dat geſternte maar zes ſterren.

(978) *Hy heeft het huppelen van drie geiten.*

Dus ſegt men ſchertzende, hy heeft niet met al. Een geit is een huppelachtig dier, dat licht lyk ontſpringt. De kapriolen die het in den wind, maakt, brengen noch minder toe, dat *de reuk van 't gebraad, aan*

die woorden een koks aerde ſpreuk. Om kind te zyn, neemt het gebruik in dat ſpreekwoord drie geiten voor eene laten huppelen. Zo was ook een oud ſpreekwoord: *Gy hebt twee nieten in een bodemlooze mande.* En mede, *Zo veel als twee, die quamen en niets en bragten.*

(979) *Honing om den mond ſmeeren.*

Hier mede komt overeen: *Ymand een fleem geeven.* Zoete vleyredenen worden by gelykenis honing genoemt. Doch zulke flemmers behooren mede tot de rolle der leugenaars en bedriegers. De Hoogduitſchen drukken dit ſpreekwoord voller dus uit: *Honig om den mond, en drek daar in ſmeeren.* Dus zeiden ook den ouden: *Honig in den mond, en een ſcheermes aan den riem.* Vergelykt Spreuken 26: 23.

(980) *Ymand naar den mond praaten.*

Dat is, naar zynen ſmaak, gelyk hem aangenaam is. Zo zegt men; *de ſpyze mond my wel; die drank is niet mondig.* Vergelykt Job 12: 11.

(981) *Hy blaaſt heet en koud uit eenen mond.*

Dit is ontleent uit de Fabelen van Æſopus. De boer blies in zyn handen, om die te verwarmen, en op zyne ſpyze, om die te verkoelen: waar om de Satyr niet by hem wilde blyven. Maar *te gelyk ſtorpen en blazen*, geſchied zo licht niet.

(982) *Hy draagt vuur in de eene, en water in de andere hand.*

Dat zegt men van vrienden als Joab en Judas, die *kuſſende byten*, en *gelyk de katten voor lekken, en achter krabben.* Dat zyn bedriegelyke verraders. *Beter is een openbaare vyand, dan een geveinsde vriend.*

(983) *Ymand een aarsdoek opſteeken.*

Dit zegt iets te ſpreken of te doen, om ymand te behagen. 't Is genomen van jonge kinderen, die men daar door dienſt doet, wanneer zy zich bevuilt hebben; opdat zy dus droog, ſchoon, en wel te vreden zouden zyn. Doch 't is onhebbelyker, *Ymand in den aars kruipen.* Ik kan 't gebruik niet doen zeggen, *met oorlof.* 't Gaat zo vriendelyk niet toe: *Ymand by den aars op te halen:* 't geen van achterklappers geſchied.

(984) *Hy zoekt een plasdank te behalen.*

Dat is, een *plaeisdank*, van 't Latynſche *placere*, behagen. Ziet de Fakkel, bladz. 279. Zo behaalen oogendienaars en menſchenbehagers een plasdank, wanneer zy door woorden en bedryven zich ſchikken naar de zinnelykheid van andere, om die te gelieven.

Nieuw

985 *Nieuwe bezems vagen ſchoon.*

Dit paſt men toe op zulke, die zich in 't begin zeer gedienſtig aanſtellen, als b. v. nieuwe dienſtboden. Doch doorgaans bevind men waarheid: *Die eerſt een bezem was, word daar na een ſchrobber.*

986 *Pluimſtryken.*

Dit drukt uit, ymand met ſagte en behagelyke woorden ſtreelen en vleyen. Die dat doen, noemt men *Pluimſtrykers*. De gelykenis is genomen van vogelen, die geerne hebben, dat men zachtjes met de hand over hunne pluimen ſtrykt, of ſtreelt.

987 *Hy wil 't pluimtje daar van hebben.*

Dat is, de dank en lof. Zo hebben menige behagen in vleyers en Pluimſtrykers, en hooren graag, dat hen de eere van iets door zulke Pluimſtrijkery gegeven word. *'t Pluimtje* is 't pluimſtrykertje.

988 *Ymand kraauwen aan de zyde daar' de beurs hangt.*

Dat wil ſeggen, hem pluimſtrykende en ſtreelen om zyn geld. De gelykenis is van beeſten, die geerne geſtreelt en gekrauwt zyn, en aan die dat doen, op hunne wyſe weder vriendſchap bewyſen. 't Is dan, *Om d' minne van het ſmeer lekt de kat de candelaar.*

989 *De ezels kraauwen malkanderen.*

Dit is uit het Latyn van die graauwbroers overgebragt tot hunne medebroederen, die elkanderen ſtreelen en pryſen, gelyk de uil den koekkoek, om zynen ſchoonen zang.

1000 *Die ſich ſelven kittelt, lacht geerne.*

Dit ſegt men van ymand, die ſich ſelven pryſt, en veel met zich ſelven op heeft. Maar 't qualyk te doen, *ſlaapen, en zich ſelven wiegen*, zo als *te gelyk ſlorpen en blaaſen*.

1001 *Ik laat my geen ooren aannaayen.*

Dat wil ſeggen, ik laat my niet voor den ſot houden. 't Is ontleend van de gemaakte ezelsooren, die gehecht worden aan de mutſen van ſulke, die men tot ſchande, als ezels wil ten toon ſtellen: gelyk i kinderſchoolen, tot ſtraffe van botterikken wel plagt te geſchieden.

1002 *Ik had den ſnuf in de neus, of weg.*

Dat wil ſeggen, ik ben iets gewaar geworden. 't Is ontleent van de jachthonden, die door hun ſnuiven den reuk van eenig wild vernomen hebben. Daar van ſegt men ook, *Ik heb hem in den neus. Ik heb dat geneuſt*, voor geroken; en *Ymand iets te rieken geven.* Dus ziet men ook, wat *doorſnuffelen* ſeggen wil.

1003 *Ik heb een luis in 't oor.*

Dit is een oud, doch drollig ſpreekwoord. 't Wil ſeggen, ik heb argwaan, of vermoeden, ik merke iets. Zoude het genoomen zyn van ſulk een fyn gehoor, dat ook het ritſelen van een luis gewaar word? Of ziet het daar op, dat het oor het minſte, 't geen daar in komt, gevoelt. Ik kies het eerſte.

1004 *Ik heb hem in de buis.*

Dat is, ik zie hoedanig hy is, en wat hy uitvoett. Dit is ontleent van een verrekyker, in wiens gezicht men ymand krygt. Hier mede komt over een, *Yemand in 't viſier*, of *op 't ſchut hebben.* Dit laatſte is genomen van een ſchutter, die een vogel binnen ſchoots heeft, en daar op mikt.

1005 *Ik heb een galg in 't oog.*

Dit wil uitdrukken, ik heb vermoeden op eenige argliſtigheid en bedrog. Men ſegt van een looſaard, *Hy is zo ſlim, al 't houd van de galg.* Zo 't ſchynt, ſpeelt dat eerſte ſpreekwoord daar op.

1006 *Door de vingeren ſien.*

Dit is ziende ſich te houden, als of men niet ſag: gelyk wanneer men de hand voor de oogen houd, maar de vingeren van een ſpreid. Men noemt dat ook *oogluiken.*

1007 *Ymand het maske aflichten.*

Dat is hem ontmommen, zyn bedrog ontdekken, en hem openlyk ten toon ſtellen. Het luid zo hebbelyk niet, *ymand met de billen bloots tooyds leggen.*

1008 *Hy laat Paſchen en Pinxteren ſien.*

Dit ſegt men met eene boertende verbloeming van ymand; die naakt ontbloot word. Men pleegt op Paſchen en Pinxteren zyn beſte pronk-

klede-

klederen aan te doen. Dit is dan by eene belachelyke tegenzegging. 't Was ouds tyds ook een ſpreekwoord: *Tuſſchen Paaſch en Pinxteren vryen de onzalige.*

1009 *Gebrande kinderen ſchroomen 't vuur.*

De zin is, die ergens qualyk gevaren zyn, of zich daar by niet wel bevonden hebben, behooren zo wys te zyn, dat zy daar niet weder komen en 'er zich voor hoeden; of de kinderen beſchamen hen. *Gebrande honden vreez n ook koud water.*

1010 *Men brand daar horens.*

Deze geven zulk een lelyken ſtank van zich, dat men 'er niet by duuren kan, maar van daan blyft of gaat. Hier van is dit ſpreekwoord gemaakt. Men zegt ook, *De ſcherminkel ryd daar.*

1011 *Men zal hem wat ſchilderen.*

Dat drukt uit, hy zal niet krygen. Ik denk dat dit ontleent is van geſchildert ooft, viſch, enz. 't geen het oog wel kan vermaken, en den mond doen watertanden, maar den buik niet vult, zo dat die *daar van niet te bet is.* Dus onthaalde die ſchandbrok Keizer Heliogabalus zyne gaſten wel met een tafelbanket van nagebootſte vrugten, enz. uit leem, hout, marmer, en diergelyke oneetbaare ſtoffen. Hen was dan waarlyk wat geſchildert. Hier van kan ons ſpreekwoord geſproten wezen. Men zegt ook, *ymand wat ſchilderen op een blaasbalg.* Schilders plegen op de planken van den blaasbalg 't een of 't ander te maalen. Dat is wezentlyker dan een *herſſenſchildery*, al zyn'er goude bergen in verbeeld.

1012 *Ymand van den wal in de ſloot helpen.*

Dat is, onder ſchyn van dienſt, hem ondienſt doen, en zyne zaaken verergeren. Men moet tot zulke vrienden niet roepen, help! help! De ouden zeiden: *Als u de wal begeeft, houd u aan 't vlotgras.*

1013 *In den draai komen.*

Dit zegt ingewikkelt en ingeſlingert te worden in eenige zaak. 't Is overgenomen van de draaikolken. Het zelve is, *in den meer geraken.* Men noemt zulke draayingen ook *neeren* dewyl zy iets ondertrekken, of doen zinken. Hier aan is niet ongelijk, *In den kink geraken*, en *In den klem komen.*

1014 *Ymand op de pees ſetten.*

Dit wil ſeggen, een ſwaare proef van ymand nemen. 't Is ontleent van de pynbank, waar toe men peeſen gebruikt, of waar op men de peeſen van den lyder verwringt en rekt. Of liever, 't ziet op de ſnaar van een boog, die ſtyf word geſpannen, ſoo veel zy lyden kan.

1015 *'t Is maar kekkemek.*

Dat wil ſeggen, 't is maar jok, en geen ernſt, gelyk daar uit wel iets geſchied onder makkers, en goede vrienden. Ziet de Fakkel bladz. 162. in *Kak*. Daar toe behoort mede, *Als kaks*.

1016 *Men heeft hem een poets geſpeelt.*

Een *poets* is een belachelyke klucht. Ziet de Fakkel in *Bootzen*, bladz. 42. Dit is genomen van het tooneel. De inhoud der kluchtſpelen zyn gemeenlyk ſulke poetſen, die de een den anderen ſpeelt, door hem te bedriegen. Maar ymand *poetzen*, is hem den baard ſcheeren, dat wel op *den gek ſcheeren* uitkomt. Ziet van *Poetzen* de Fakkel, bladz. 282.

1017 *Hy is daar van niet te bet.*

Dat is, hy heeft daar van geen baat, noch voordeel. Van *bet* is *beter*, dat een hooger trap van goedheid uitdrukt, doch daar voor word ook *bet* wel genomen. Ziet de Fakkel, bladz. 15. in *Baas*. *Baat* en *bet* zyn ſtamverwanten.

1018 *Een goede hoop is beter, dan een quaade beſitting.*

In de eerſte kan men zich verblyden, en in de andere ſlechts bedroeven. Zo ook, *Een bon daar, is beter dan tien gy ſult het hebben.*

1019 *Uit een duitſch hart.*

Dat wil ſeggen, rondborſtig en openhertig, ſonder bedrog of geveinſtheid, volgens den inborſt en de ſeden der Duitſchen Hier mede komt overeen: *Goed ronds goed Zeeuwſch.* Verſtaat dit van ſulke, waar by de oude oprechtigheid noch gevonden word. Het ſelve is: *Uit een blank hart.* De Latynen ſeggen: *Candide.* 't Is dus ook een ſpreekwoord: *Die quaad denkt vaar arg in 't lyf.* Maar wat is te ſeggen: *Hy ſtelt zich blank*, voor ter proeve? Is de meening, in 't blanke harnaſch, of met een blanken degen in de vuiſt, ter verdedigen, gelyk de oude kampvechters? Of is 't, hy ſtelt ter toetſe, dat hy een blank hert heeft.

SPREEK-

XV.

SPREEKWOORDEN van liegen, ſnappen, kyven, enz.

(1020) *Uit den poot zuigen.*

Dit drukt uit, iets by zich zelven verzinnen. 't Is ontleent van de beeren, die, zo men verhaalt, aan hunnen poot zuigen. Dus zegt men van de vertellingen der besjes, dat ze die uit den ſpinrok halen.

(1021) *Van verre reizen liegt men veel.*

Dat kan ſtoutelyk en veilig geſchieden! om dat weinige menſchen gelegentheid en luſt hebben, om het te gaan bezien. Ondertuſſchen gaapen lichtgelovige toehoorders met open monde, en vol verwondering, naar zulke vertellingen. 't Is ook een ſpreekwoord: *Van verre liegt men ſchoon.*

(1022) *Wat op de mouw ſpelden.*

Dit wil zeggen, ymand een leugen diets maken. Zoude dit wel genomen zyn van de kinderen; die men hunne boodſchap in een briefje op de mouw ſpeld? Dan was de zin met ymand te handelen, als ware hy een kind, 't geen zich lichtelyk *een knol in de hand laat ſteken.* Anders, briefjes op ymands klederen te ſpelden, is eene beſpotting, zo als ook door verzierde leugenen wijs te maken geſchied.

(1023) *Blaauwe bloemtjes wys maken.*

Dit komt in zin overeen met het voorgaande. *Blaauw* word in veele ſpreekwoorden genomen voor dat weinig ernſt, of ſchijn van reden heeft. Zo zegt men: *Hy doet een blaauwe verontſchuldiging. Dat is blaauw. Zyn leden hangen of ze met blaauw garen aan zyn lyf genaait waren*, enz. Bloemtjes zyn vertellingjes, en wel zulke, waar door men ymand wat opſchikt.

(1024) *Den duim roeren.*

Dit geeft te kennen, liegen. Men merkt aan, dat die leugens verzinnen, gewoon zyn bewegingen en geeſten met de vingeren te maken. Vergelijkt Spreuken 6: 13. Dus noemt men ook een flikflooyer en leugenaar, *een duimdraayer.*

(1025) *Hy heeft dat op ſyn duimtje.*

De zin is, hy heeft dat vaſt en vaardig. Ik ach dat dit opgeheldert

word

word door dat ander ſpreekwoord: Ik heb een duimtje, dat klapt. Ziet de Fakkel, bladz 470. Doch zommige hebben de liegkonſt op hun duimtje, weinig tot hunnen lof, gelyk Tit. 1: 12.

(1026) *Duimken opſteken.*

Dit wel zeggen, de rechte waarheid opbiegten. Zo zegt men wel tot de kinderen op dat ze de waarheid niet zouden verbergen; als of men 't anders op hunnen duim zoude konnen zien.

(1027) *Ymand heeten liegen.*

Dat is hem rond uit aan te zeggen, en in 't aangezigt te verwyten, dat hy ligt. Maar hoe komt dat *heeten* daar te pas? *Heeten* is gebieden, en ook noemen. Neemt men 't in den eerſten zin, dan is 't ymand gebieden te liegen. Maar immers beveelt men hem niet te liegen, dien men voor een leugenaar ſcheld. Al zo onvoegelyk ſchynt de tweede beteekening. Wat is ymand noemen liegen? Men noemt wel ymand leugenaar; maar niet liegen. Doch 't zal willen uitdrukken, dat men ymands woorden liegen heet, of noemt Diergelyke zeldzaame ſpreekwyzen, waar van men nauwelyks reden kan geven, zyn 'er niet weinige in onze moedertaal, b. v *Veel met ymand op hebben*; *Van zich zelven vallen*; *Van doen hebben*, enz 't Is een groote hoon, als men ymand dus heet liegen. *Daar op*, zegt men, *paſt een muilpeer*, zo 't niet verder gaat. Schandelyk is 't ook, wanneer ymand, als een leugenaar, *zyn woord moet door zynen bals halen*. Deze uitdrukking zal genomen zyn van 't doen der honden, die 't uitgebraakte weder inſlokken.

(1028) *Ymand een haberdas geven.*

Dat is, een *oorvyg*, voor oorvaag, vaag aan 't oor, die echter noch beter is, dan een vaag in de koon. *Haberdas*, is verbaſtert van 't Hoogduitſche *habt ihr das*, Hou daar! Zo zegt men ymand een *oorlap*, een kaakſmeet, en een *blaas-op* geven: 't geen de Franſchen noemen *un ſoufflet*.

(1029) *Hy liegt als een tandtrekker.*

Dus beſchryft men een groven en ſchaamteloozen leugenaar. Tandtrekken pleegt het werk te zyn van quakzalvers, die door 't zweetzen van belachelyke leugengrollen, beveſtigt door bezegelde bullen van hunne mode, 't geld uit de zakken weten te troonen, door 't duur aanſmeeren van hunne beuzel waaren: gelyk wanneer zy voor wat zeldzaams aan de gaapende kykers vertoonen den ſteen *Lapis*, van den berg *Mons*. Dus bedienen zy zich van dien ſtokregel: *Mundus vult decipi*, 't volk wil

wil bedrogen zyn. Daar mede verandwoorde zich een kramer, die gevraagt wierd, of hy zich niet ſchaamde zo te liegen? *Zoude ik*, zeide hy, *niet liegen? ik win'er den koſt mede.* Dit zeide ook de jongen van zyn vaêr: *Hoort den dief eens liegen.*

1030 *Hy liegt als of hy Lutherſche Pſalmen zong.*

Wat is de reden van dit ſpreekwoord? Zoude het zien op de vaardigheid, om dat de toonen der Lutherſche Kerkgeſangen raſſer gezongen worden dan de onze? Of ſoude het weſen, om dat die wyzen aangenaam zyn? Of is 't, om dat de leugenaars noch wel vroom willen ſchynen? Ik laat anderen dit beter raaden. De Hoogduitſchen zeggen: *Leugenaars zyn goede Paapen; maar quaade Profeeten.*

1031 *Hy liegt dat hy zwart word.*

Dat drukt uit een zeer grof en hevig liegen. Als ymand zyne knachten inſpant, om zeer hard te roepen, word het aangezigt daar door zwart *Zo liegen* zulke echter *zonder rood worden.* Van dusdaanig een leugen zegt men: *Dat is'er een die Hans heet: vet en dik. Leugens met ſteerten.* Hier mede komt overeen: *Hy liegt boomen uit de aarde. Hy liegt zo, dat hy zelf meent dat het waar is. 't Is een gietleugen. Een Stads leugenaar.*

1032 *Hy ſchiet met ſpek.*

Hier door wil men uitdrukken, hy liegt. Maar hoe paſt dat daar op? Ik weet niets te giſſen, dan dat het ſchieten met brandend ſpek gebruikt word, om brand te verwekken in huizen, of ſchepen Zulk eene uitwerking hebben quaadaardige leugens, die twiſtvuur ontſteken. Vergelykt Pſalm 120. 3: 4. Spreuken 6. 19: en 29, 8. Zoo veel reden weet ik niet te geven wegens dat ſpreekwoord, 't geen men zegt van eenen doofachtigen: *Hy heeft ſpek gegeten, en de zwaard is hem voor de oorenge-ſchoten.* Voor *ſpek.* ſegt men ook *ſchroot.* Dat treft gewis, en met veele ſtukken ſevens.

1033 *Hy ſpreekt uit twee monden.*

Dat is, ſo verſchillig, dan ja, dan neen, als of hy twee monden had Zulke zyn ook *tweetongig* Dit komt in ſin overeen met, *Vuur in d'eene, en water in d'andere hand te dragen.* Zo mede, *Heet en koud uit eenen mond blaazen* Het tegendeel is: *Zy ſpreeken uit eenen mond*, dat is ſo eenſtemmig, als of zy maar eenen mond hadden.

1034 *Hy gaat niet vaſt in zyn ſchoenen.*

Dit zegt men van ymand, die zich wankelende en ongeſtadig draagt in zyne woorden, of daaden. Vergelykt 1 Koning. 18: 21. Doch zy wankelen dus ook wel, die in muilen, of klompen gaan.

1035 *Gy moet voor my niet mank gaan: ik heb al myn leven in de kreupelſtraat gewoont.*

Dit wil zeggen, gy moet voor my de waarheid niet ontveinzen, of verbergen. Zo doetymand, die (als even gezegt is) *niet vaſt gaat in zyn ſchoenen:* maar op *twee zyden hinkt*, en dus bedrog pleegt. Vergelykt Jak. 1: 8. Dat kan gemerkt worden van verſtandige, die met zulke gewoon zyn geweeſt te verkeeren. Spreuken 20: 5.

1036 *Van eenen leugen komen'er veele.*

Naamelyk in den leugenaar, om met nieuwe leugens den eerſten te bedekken en ſtaande te houden; waarom van zulk eenen gezegt word; *Hy is van den eerſten leugen niet geborſten*: en in andere door voort verhaalen, en vermeerderen. Zo *groeit een leugen aan, als een ſneeuwbal:* en *'t Is een ſchelm*, zegt men, *die 'er wat afdoet.* Dus kent de leugen dikwyls zich zelven ras niet meer. Hoe ook eene leugenaar 'er veele maakt, is al gebleken zedert en door de eerſte leugen, Geneſ. 3. Joh. 8: 44.

1037 *Hooren ſeggen, is half gelogen.*

De reden is 't even gezegde. Hier mede komt overeen: *Van hooren zeggen liegt men veel*, dat is, vertelt men voort 't geen onwaarheid is.

1038 *Hy praat zich ſelven in den ſak.*

Dit paſt op ymand, die zich zelf in zyne eigen woorden verſtrikt. Zo geſchied menigmaal van leugenaars, die den zamenhang hunner leugenen vergeten hebben, en dus zich zelven tegenſpreken en wederleggen. *Oportet mendacem eſſe memorem.* Een leugenaar moet een goede geheugenis hebben. Anders *ſtroopt het hem tegen den neus op.* Het ſpreekwoord ſchynt my toe ontleent te zyn van de zakken aan de troktafel, waar in een onvoorzigtig, of ongeoeffent ſpeler, zynen eigen bal wel ſchiet.

1039 *'t Zyn practjes voor de vaak.*

Dat is, 't zyn vertellingjes, gelijk men doet aan kinderen om hen in ſlaap te doen vallen. Zo zegt men ook: *'t Is oude wyven klap.* 't

Spreuk-

Spreukje van 't, rood kousje. 't Zyn kindervragen, oude lieden weten 't wel wel. Eiſcht men bewys? 't Is, *vraagt het myn' buurman, die kan zo wel liegen als ik.*

1040 *Hy ſit op ſyn praatſtoel.*

Dit ſegt men van een praatvaêr, die als op een gemakkelyk ſtoeltje, of klapbankje, aan 't vertellen geraakt is. Doch ſonder dat gemak, komen dienſtmaagden, die uitgeſonden zyn, ſomtyds al ſtaande, met haare goede kenniſſen wel een uurtje kallen. 't Was niet qualyk begrepen van den jongen, die aan twee ſulke labbekakken elk een ſtoel met een waterpot bragt.

1041 *Icts verhaalen van den naald tot den draad.*

Dat is, van 't begin tot het einde, in den gantſchen t' ſamenhang en 't vervolg, *van ſtukje tot beetje.* Die dus *den draad heeft, zal 't klouwen wel vinden.*

1042 *Hy praat van de ſneeuw, die 't jaar viel.*

't Wil zeggen, van dingen die lange geleden zyn, en waar van niets meer in weſen is. Men zegt ook: *Hy praat van den ouden Hillebrand.* Of dat ziet op Paus Gregorius de VII, te vooren Hillebrand, die zo veel ſpel in de wereld gemaakt heeft kan men overwegen. Immers die is noch ouder dan *Marten van Roſum.*

1043 *'t Is al de oude teem.*

Teem is *thema*, text. 't Is dan te ſeggen, over den zelven ouden text al weder prediken, en 't ſelve te herhaalen; 't geen den toehoorderen, als verwarmde kool, pleegt te verveelen en te walgen. Hier van is *teemer*, en *teemen.* Dit komt overeen met, *Hy zingt al eenen zang*; 't geen de wyze der koekkoekken is. Daar van zeiden de ouden: *De Koekkoek en de ęys, zingen niet eene wys. Elk vogeltje zingt gelyk het gebeet is.* Zang die behagen zal, vereiſcht verandering. Men ſegt ook: *'t Is 't oude deuntje. Jahannes in eodem.* 't Verveelt het oor, als men *altoos op deſelve ſnaar ſtrykt.* Een *teemer* verſchilt niet veel van een *talmer.* Ziet daar van de Fakkel, bladz. 369. in *Talmen.*

1044 *'t Is wildſang.*

Dit ſegt men van een geſprek, waar in geen reden noch orde blykt, maar dat in 't wilde geſchied; en zulk een ſpreker en ook doender, noemt men *een wildzanger.* 't Is ontleent van den wildzang der vogelen. Zo ſegt men ook: *'t is tiereliere.*

1045 *'t Is teu, teu.*

Dit ſeggen de Zeeuwen, als ymand zyn woord niet wel weet te doen, en zyne redenen geen klem noch kracht hebben. Ik gis dat dit gevormt is van *tateren*, dat is, hakkelen, ſtamelen, als wilde het ſeggen, 't is tatering. Men drukt dit ook dus uit? *'t Is tut, tut*, en *'t Is teutertje, tatertje, beenen mesjes.*

1046 *Hy ſteekt de ooren op.*

Dit wil uitdrukken, hy merkt op, hy luiſtert daar na gelyk ſommige beeſten dan doen; waar van wy de ſteiloorige ezels geenzins uitſluiten. Dus ſeggen de Latynen: *Arrige aures.* Maar, *Hy ſteek de horens op*, is, hy maakt opſtand.

1047 *Hy luiſtert met neus en mond toe.*

Dat is, met de hoogſte opmerking, als of de neus en mond de ooren hielpen. Dit ſegt men ook: *Hy luiſtert als een valk*, of *vink*. Zo oneigentlyk ſegt men mede: *Ik heb niet een hair op myn hoofd, dat daar aan denkt.* Doch dit wil uitdrukken, niet het allerminſte: gelyk, *ik acht hem niet een hair.*

1048 *Hy heeft een klokje hooren luiden; maar hy weet niet waar 't kapelletje ſtaat, of de klepel hangt.*

Dit ſegt men boertig van ymand, die eenig gewag van iets gehoort heeft, en zo daar van mede praaten wil, ſonder het rechte beſcheid te weten. Dan ſegt men ook: *Hy weet niet waar 't aan vaſt is.* Zulke maken zich dikwyls belachelyk.

1049 *Hy weet dat op een prik.*

Dat is, zeer nauwkeurig, tot een ſtipje toe. Een prik is een ingeboort ſtipje.

1050 *Hy laat'er ſynen aaſſem over gaan.*

Dat wil ſeggen, een zaak van naby bezien, en behandelen, zo dat men bewind daar over gebruikt.

1051 *Hy ſlaat'er ſyn larf in.*

Dat is, hy valt 'er in met zyne woorden. De larf was in de oude taal de tonge. Ziet het Vervolg der Fakkel, in *Larf*. Dus ſegt men ook: *'t Is een langtong.* Het zelve is, *Hy komt'er ook zyn kloet inſteken.*

Zyn

1052 *Zyn bek gaat als een teljoors aars.*

Dit is eene koddige gelykenis van een veelpraat, genomen van een rammelend tafelbord. Daar van zegt men ook, *'t Is een rammelaar*, en *hy rammelt*. Zo kleppen ook de Oyevaars. Zekerlyk *voor zulker mond komt geen ſpinneweb.*

1053 *Zy roert den ſnater.*

Dat is, *zy roert den bek*, 't Is een ſnapſter. Van *ſnater* ſiet de Fakkel, bladz. 345. *Roeren* is bewegen, naar de wyze van een ratel. Van ſulk eene ſegt men ſchertzende: *Zy is ſtom geboren*, om dat niemand met ſpraak ter wereld komt. Daar na hebben zy *beks genoeg*, en laten dikwils *de tong te lang hangen*, zo dat al 't geklap verveelt! 't Is, *Tuit, tuit, 't een oor in, 't ander uit.* Ja, als zy *te paarde geraken*, zy *doen* wel *een mond op als een kooiſchuur.*

1054 *Hy wil ook een duit in de veel ſteken.*

Dat ſegt men van ymand, die ook iets gerings wil komen toebrengen, het zy door worden, of daaden: gelyk die een duit ſteken in den vedel der ſpeellieden tot hun loon, zo als elders in boeren drink-en dansgelagen de gewoonte is. Men ſegt daar van ook: *Ymand iets in de veel duwen*; doch dat word gebruikt voor ymand iets wys te maken; dewyl ſulke ſpeellieden niet zien, wat hen in den vedel geſteken word. Zo *laat men zich blindelings wat in de hand ſteken*, of *duwen.*

1055 *Landsman, ſchandsman. Weet gy wat, ſo ſwyg.*

Dit oud ſpreekwoord is dikwyls waarheid bevonden, om dat landslieden niet ſelden van ymand hunner landgenooten openbaaren, 't geen anders onbekent ſoude zyn. 't Ging dus met den Vrygeeſt David Joris, gelyk ik in zyn leven en bedryf gemeld heb.

1056 *Ymand een opſetje geven.*

Dat is een vleyerytje. 't Is ontleent van het opſetten of opſtryken der knevels met pomade, naar de Spaanſche mode. Maar *ymand poetzen*, gaat zo vriendelyk niet toe; ten ware dat men *den gek ſcheerde.*

1057 *Ymand in den baard varen.*

Dat is, hem ſtoutelyk tegenſpreken. Ziet daar niet op de lange baarden der ouden, waar by men hen konde grypen? Of wil baard zeggen, mond: gelyk in, *Hou den baard?*

1058 *Ymand ſwart maken.*

Dat is hem lelyk afſchilderen, gelyk quaadſprekende achterklappers en laſteraars plegen te doen. Zwart ſtaat tegen wit, als duiſternis tegen licht. Dus zeide Horatius: *Hic niger eſt, hunc tu, Romane, caveto.* Zo was ook by de Romeinen een ſpreekwoord: *Ater, an albus ſit, neſcio,* dat is, ik weet niet of hy wit, of zwart, 't wil ſeggen, goed of quaad is. Van een blyden en vriendelyken ſegt men: *Hy lacht zo witjes*, en van een norſſen grimmer: *Hy ziet zo donker.* Zwart te zyn, word aan den Vorſt der duiſternis toegeſchreven. Daar van noemt men nem *Heintje Pik*, en *de zwarte man*; hoewel zyne vrienden ſeggen, dat *de Duivel zo zwart niet is, als men hem welſchildert. Heintje Pik*, word ook genoemt *Haantje Pik.* Dien men dan zwart maakt, wil men den Duivel doen gelyken, door hem een ſmeer te geven uit den zwartzelpot, dien laſteraars over al en geſtadig in den mond dragen, met den zwartzelquaſt van hunne tonge, die van de helle aangeſteken is. Dus overſtryken zy elkwien 't hen luſt met eenen quispel; 't geen menigmaal zo licht niet af te waſſchen is, volgens dat ſeggen: *Audacter calumniare, ſemper aliquid hærebit.* Doch ſulke zwartmakers, en kladſchilders van de helle, gelyken den Satan ſelf, als kinderen hunnen vader; en zyn bendvogels van de ſelve ſwarte prentkonſt.

1059 *Hy heeft ſyne gal uitbraakt.*

Dit ſegt men van ymand, die in wrevelige en bittere ſmaad-en laſtertaal is uitgeborſten, en dus tegen den naaſten, die voor bekken verſtrekte, zyn drakenzwadder uitgeſpogen, en zynen moed gekoelt heeft.

1060 *Hy byt reuen en teven.*

Dat is, hy valt elk op 't lyf, hy is Ismaël, en *Nero Niemands-vriend* Rekels of reuën, byten malkanderen wel; maar ſelden ſcherpen zy hunne tanden op teven. Doch *die elk zegt wat hy wil, moet ook van elk hooren dat hy niet en wil.*

1061 *Ymand uitmaken, ſo dat'er de honden geen brood van ſouden willen eeten.*

Dit drukt uit, ymand op een ſeer afſchuwelyke en ſmaadelyke wyſe afſchilderen zo dat hy daar door in de uiterſte verachting word gebragt, en wel zo verre, dat ſelf geen hond hem verwaardigen ſoude een ſtuk broods uit zyne hand te ontfangen. Doch ſulke uitmakers dragen ſich zelf als grimmige blaffende en bytende honden. Hier aan is gelyk: *Ymand uitmaken voor al dat lelyk is.*

2-

1062 *Ymant leyk doorſtryken.*

Dat is, hem luſtig over de hekel halen. Maar waarom zegt men, *Ymand uytſtryken*, voor hem bedriegen? Buiten twyffel van *een ſtreek*, het zelve met een trek, een bedriegery. Dus hebben zommige *ſlinkſche ſtreeken*, die niet *recht door zee gaan*, en geen goeden koers houden.

1063 *Ymand over den hekel halen.*

Dit beduid ſcherp berispen. De gelykenis is van de ſcherpe hekelpinnen, waar door en over het vlas gerukt word. Hier mede komt overeen, *Ymand hekelen.* Zo zegt men ook: *Ymand braaf roskammen.*

1064 *Ymand door de tanden ſleepen.*

Dat wil zeggen, qualyk van hem ſpreken. 't Is het zelve met *Ymand over den hekel haalen*: want een hekel heeft yzere tanden. Men zegt ook *de tanden met ymand ſtokken*; doch dat zal genomen zyn van een tandſtooker, waar mede zommige tot handſpel en tydverdryf in de tanden peuteren. Zo maken achterklappers wel tydkorting van des naaſten goeden naam te ſchenden.

1065 *Ymand iets onder den neus wryven.*

Dat wil zeggen, te maken dat hy 't riekt en verneemt, door hem iets als een reukballeken onder den neus te brengen en ſtryken, door verwyten. Zo wryft men katten wel moſtaard onder den neus, om haar te doen nietzen. Dit is ook, *te rieken geven*, en *een riekertje geven.*

1066 *Die zyn neus afſnyd, ſchend ſyn aangeſigt.*

Dit drukt aardig uit, dat ymand zich onteert, door gebreken van zyne nabeſtaande te ontdekken.

1067 *Men behoeft dat elk niet aan den neus te hangen.*

Dat is, te maken dat hy *den ſnuf daar van kryge.* Zo geeft men ymand ook *iets te rieken.*

1068 *Ymand iets op ſyn brood ſchieten.*

Dat wil zeggen, ymand iets ſchimpswyze te verwyten, zo dat hy 't als met zyn brood moet opeeten en verduwen, al valt het hem niet zeer ſmaakelyk.

1069 *Dat is een ſteek, al bloed ſe niet.*

Dit word gezegt van een ſchertzende ſchampſchoot, die *doel treft.*

't Is

't Is een gelykenis van een ſteek, die met een zweerd geſchied. Vergelykt Spreuken 12: 8 Zo geeft men ymand ook *een douw in't wanbuis*, en *een ſchout onder water.*

1070 *Ymand zyn zaligheid ſeggen.*

Dat druktuit, hem zyn gebreken en misbedryven voor houden, op dat hy die verbetere: 't geen hem ſalig is.

1071 *Hy wind'er geen doekjes om.*

Dat is, hy zoekt het niet te bewimpelen, of verbergen, gelyk men wel een doekje om een vinger, of iets diergelyks, doet.

1072 *'t Is een doekje voor 't bloeden.*

Dat doet men om eene geringe vingerwonde, om 't bloed te ſtelpen, en die te genezen. Dit word toegepaſt op eene gezochte reden, en nietig voorwendzel. Men *wind* ook wel *een doekje, daar geen zeer is*, noch gevaar van dood bloeden, of dat'er de darmen door zouden uitloopen, gelyk men tot de kinderen boertende zegt, als zy zich een ſneedje in den vinger gegeven hebben.

1073 *Hy ſpreekt my toe, als of hy my in de goot had gevonden.*

In een goot vind men ſlechts drek en vuiligheid. Daar van is de gelykenis genomen: gelyk men ook ſegt, *Ymand tot drek te verachten.* Hier van verſchilt niet veel, *Ymand voor een voetwiſch houden.*

1074 *Wat zal de zee al opwerpen.*

Dit ſegt men, als iets ſeldſaams voorkomt, en wel meeſt met misnoegen en belging. De zee werpt allerlei onreinigheden op. Zo is wel een wrevelige laſtermond als een bruiſſchende en opſchuimende zee. Vergelykt Jeſ. 57: 20. Maar dus word ook wel van eenen milden tot zyn lof geſegt: *Hy geeft op als de zee.*

1075 *Was'er vuiler roch in de ſee, die ſou den ſteert opſteken.*

Dat wil ſeggen, was'er een ſnooder menſch, die ſoude zich tegen my kanten. Rochen zyn onder de lelykſte zeeviſſchen, met lange haakige ſteerten. Hoe moedig de Rochſtekers van Waard met alle man tegen ſulk een vervaarlyk ſchrikdier ten ſtryde trokken, is tot een eeuwige gedagtenis van dat heldenſtuk, naar 't leven in eene prent verbeeld. Maar t'allen geluk was dat ſchroomelyk monſter dood, en ſtak dus den ſteert niet op, mag men de hiſtorie geloof geven.

1076 *Tegen de maan baſſen.*

Dat is, te vergeefs van ymand qualyk ſpreken, dewyl men hem niet benadeelen kan. 't Is genomen van de honden, welke blaffen tegen het licht van de volle Maan. Zo is 't: *Spouwt ymand tegen den hemel, 't quyl valt in zyn eigen baard.* Honden byten de tanden ſtomp op een ſteen.

1077 *Ymand iets in 't oor byten.*

Dat wil zeggen, ymand een korte afgebeten reden in 't oor luiſteren. Zo ſegt men, zyne woorden kort af byten.

1078 *Ymand lelyk uitluiden.*

Dit zegt, openbaaalyk ſchelden en uitmaken. 't Is mogelyk ontleent van de ſchandklok, die in zommige ſteden geklept word, wanneer men ymand ter Stad uitbant. Maar veele hebben den klepel der ſchandklok in hunnen mond. Men zegt ook, *Ymand uitluchten*, dat ſchynen kan te willen zeggen, 't openſpreiden van ymands gebreken, gelyk dingen die verlucht worden: maar ik denk, dat het van uitluiden verbaſtert is.

1079 *Iets aan den klokreep hangen.*

Dat is, het alom ruchtbaar en wereldkundig maken, en als met klokkenſlag uitkleppen, gelyk in groote Steden daar mede iets pleegt afgekondigt te worden. Beter beſtraft men ymands verborgen feilen *tuſſchen vier oogen.*

1080 *Hy ryd op de tonge.*

Dat zegt men van ymand, die op de klap geraakt is, en waar van yder den mond vol heeft. Zo word hy op de tong van *Heer Omnis*, als op een paard of wagen, omgevoert? Maar, zegt men, *'t Is een ſchelm, die'er wat afdoet. 't Gerucht groeit aan als een ſneeuwbal.* Doch *van hooren zeggen, liegt men veel.* Zo is *een ooggetuige geloofwaardiger, dan tien oorgetuigen.* Aan het eerſte is niet ongelyk: *Hy word langs de ſtraat omgedragen als ſtinkende viſch Elk heeft'er den mond vol van.*

1081 *Daar een hond tegen piſt, piſſen ze alle tegen.*

Dat ſegt, daar een op valt, vallen ze alle op. Zo ondervinden die *in de neer geraken. Daar de tuin laagſt is, wil elk over.* Van zulk eenen ſegt men ook, *'t Is een geſprenkelde vogel.* Vergelykt Jerem. 12: 9. Dat blykt aan den Uil, wanneer hy door de lucht vliegt, of ſtaatelyk met veel Majeſteyt op zynen krukthroon zit.

1082 *Hy heeft een breeden rug.*

Dit ſegt men van ymand, op wien veele beſchuldigingen gelegt worden. 't Is verdragelyk, als op ſulk een paſt: *Hy mag'er wel tegen.*

1083 *Hy heeft de honds ſchoenen aangetrokken.*

Dat beduid, hy draagt zich onbeſchaamt. De hond is een zinnebeeld van ſchaamteloosheid. Men ſegt ook, *de ſchaamſchoenen uitdoen.* In het eerſte ſchynt een ſpeling op handſchoenen te weſen.

1084 *Hy maakt ſynen vader tot een eerlyk man.*

Zo ſegt men van een erger zoon van eenen quaaden vader, by wiens ſlimmer wangedrag de ondeugden des vaders als deugden zyn.

1085 *De grootſte geeſten, de grootſte beeſten.*

De ondervinding heeft dikwyls geleert, dat de ſchranderſte vernuften, en grootſte konſtenaars, de ongebondenſte lichtmiſſen zyn: waar uit dit ſpreekwoord geſproten is. Men ſegt dus ook: *Hoe geleerder, hoe verkeerder. Hoe krommer hout, hoe beter kruk. Hoe ſlimmer hoof, hoe meer geluk. Aan de vuilſte zeuge komt den grootſten drek toe. Dat ſouden de verkens ſeggen, zo zy ſpreeken konden.*

1086 *Een kind ſou merken, dat een kalf een beeſt is.*

Dit ſegt men ook: *Wel hondert luiden ſouden ſeggen, dat een kalf een beeſt is.*

1087 *De draak ergens van ſteken.*

Dat ſegt, ergens van de walgen. Ik ſoude wel giſſen, dat het moet zyn, *de braak ſteken*, gelyk men ſegt, *de walg ſteken.*

1088 *'t Is een klapſpaan.*

Dat wil ſeggen, zyn of haar tong is een klaterſpaan, of ratel. Zy zwygt niet. Van ſulk eene zeiden de ouden: *Zy is van Snapland, of van Kloppenburg.* Doch dat kan al zo wel zyn van *Roermond* Aan zodaanige is een harde reden: *Zwygen beſt.* Evenwel, 't is *Beter gezwegen, dan van ſpreken hinder gekregen.*

1089 *Ymand de kroon van 't hooſd ſpreken.*

Dat is, hem door quaadſpreken berooven van zyn eere, en goeden naam, die zyn kroon en cieraad is.

Met

1090 *Met een anders ſlippen in de aſch ſitten.*

Dit wil zeggen, van ymand achterklappen. Maar hoe komt dat in dien zin te pas? Slippen die in den aſſche hangen, worden vuil en bezoetelt. Gebruikt men daar toe die van andere, ze worden van die dat doen beklad Dit komt over een met, *ymand een vlek aan te wryven, of zwart te maken.*

1091 *Men ſcheld geen koe blaar, of hy heeft wat wits.*

Dat wil ſeggen, daar is geen algemeen gerucht van ymand, of daar zal wat aan wezen. *Daar is melk aan de kan. Vox populi, vox Dei.* Doch dit is niet altoos een onbedriegelyke ſtokregel, om de verzinningen van ſtoute en boosaardige laſtertongen, die van niet iet maken.

1092 *Een ſchurft hooft wil de kam niet lyden.*

Dat is, die *wat op zyn lever heet*, wil niet dulden, dat men hem *op zyn zeer taſt. Schurft is haaſt geraakt. Een ſchurft paard vreeſt de roskam* Zo verdraagt een zeer oog het licht niet. De waarheid is dikwyls niet welkom Beter was het ſpreekwoord der ouden, hoe ſeer dat kromtongde *Die my zeit dat my misſteit, die is myn vriend al is 't my leid.* Dit komt overeen met Pſalm 141: 5 Spreuk. 27; 5, 6.

1093 *Ymand op ſyn ſeer taſten.*

Dat is, ymand ongemakkelyk raken daar 't hem ſchort. Zo pleegt een ſweer gevoelig te zyn. Dit word toegepaſt op doe treffende beſtraffingen. Hoch 't komt 'er noch beter op aan, wanneer men ymand *door de huid taſt. Als de zweer ryp is, vereiſcht zy de vlym. Zachte meeſters maken ſtinkende wonden.*

1094 *Ymand aan de kaak ſetten.*

Dat is, hem door tong of pen ſchandelyk ten toon ſtellen gelyk men dus misdaadigers tot ſmaad en ſpot pleegt te ſtraffen. Dan worden zy *perſoonen van aanzien* gemaakt voor alle de kykers. Zulke echter hebben van de ſaak *een beter gevoelen*, die een geeſſeling met een brandmerk krygen. Doch dat is om hunne deugd niet.

XVI.

SPREEKWOORDEN van ſmaad-en ſcheldnaamen.

1095 *'t Is volkje van deux aas.*

Dit wil ſeggen, zy zyn van de minſte of ſlechtſte ſoorte. 't Is overgenomen van dobkelſteenen, welker minſte worp is een en twee oogen. 't Was een oud ſpreekwoord: *Deux aas heeft niet, ſix cincq geeft niet, quatrt trois moet geven, daar deux aas en ſix cincq van moet leven.* De zin is, het middelſlag moet de kleinen en grooten onderhouden. Zo is *'t de boer, die de eyeren legt.*

1096 *'t Is al een pot nats.*

Dit zegt men van zulke, die elkanderen in aard en bedryfgelyk zyn: Het nat in een pot heeft den eenen druppel gelyk den anderen. Men zegt ook, *Zy zyn met een ſop overgoten*; en *'t Zyn vogels van eener veeren*, hoedaanige graag te zamen vliegen. Dus zegt men ook: *'t Is al een moers kind. Muis is de moer, zy hebben alle ſteerten.*

1097 *'t Is ſchuim van volk.*

Schuim is vuiligheid, die om haare lichtigheid word uitgeworpen, en boven op dryft. Dit verbeeld het ſnoodſte ſlacht van menſchen. Dus is *ſchuim* van boeven het ſnoodſte boevengeſpuis. Hier mede komt overeen, *'t Is ſcborremorre van volk*, dat is, de heffe, of droeſſem. Ziet van *ſcborremorre* de Fakkel, bladz. 330.

1098 *'t Is extract van ſchurken.*

Een ander ſpreekwoord drukt dit dus uit: *'t Is 't ſchuim van den ketel, waar in de nikker gezoden is.* Van *ſchurk* ziet de Fakkel, bladz. 334.

1099 *Hy hangt van fieltery aan een.*

De zin is, zyne fielteryen zyn als een keten aan malkanderen geſchakelt. Vergelykt Handel. 8: 23. Zo zeiden de Latynen: *Dolis conſutus.*

1100 *'t Is'er een wat geld het honderd.*

Dit drukt uit ymands geringe deugd en waarde: want worden'er honderd op een kleinen prys geſchat, wat zal 'er een van die ſoorte dan gelden? Van zulke ſeiden de ouden: *Is'er een goed, G.d haal ze al. Onder hondert wolven, is'er niet een goed.* Dus geld hier: *Hoe meerder hoop, hoe quader koop.* 't Moet zyn: *Niet hoe veel, maar hoe eél. Niet hoe zoet, maar hoe goed.*

Hy

(1101) *Hy ſtuit niet veel.*

Dat is, hy heeft niet veel om op te roemen, of pochen. Ziet het Vervolg der Fakkel, in *Stuiten.* Van ſodaanig eenen zegt men niet onaardig: *Die hem pryſt, beliegt hem lelyk.*

(1102) *Hy is 't afblaſen van de lont niet waardig.*

Men plagt lonten tot het affchieten van roers te gebruiken, zo als noch tot kanon. Dan wierd de affche van de glimmende kool eerſt afgeblazen. 't Is het ſelve met, *Hy is geen ſchoot waardig.*

(1103) *'t Is een Uil.*

Dit is een ſmaadnaam, dien men aan een weetniet geeft. Maar om wat reden? De Uil is een nachtvogel, en wierd daarom van de Heidenen aan Pallas, de Godin der wysheid, toegewyd, en ten medegezel bygevoegt. Is dat minder eere, dan die de Arend genoot by Jupiter? De Uil heeft al een zeer ernſtig en ſtaatig gezigt. Ziet de Valk wakker by dage, waar van het ſpreekwoord is, *Hy ziet als een Valk:* waarom ook niet, *Hy ziet als een Uil*, die 's nachts in de Uilenvlucht een ſcherp gezigt heeft? Doch het ſamengeſpannen gebruik valt, met het klein gevogelte, van alle kanten op den onnoſelen Uil; byſonderlyk als hy op een kruk vol majeſteit gethroont is. Maar ei lieve! Is 't niet *beter, met den Uil gezeten, dat met den valk gevlogen?* Een geleert man heeft den Uil, en zynen lof, broederlyk en bondig verdedigt. Ja! vermits de geleerdheid door veel nachtbraken in 't ſtudeeren verkregen word, waar om noemt men alle wyze en geleerde Lieden geen Uilen: gelyk men van een naarſtigen arbeidsman ſegt, *Hy is een werk uil?* Immers hebben zy met de Uilen dikwils 's nachts gewaakt. Hier op konnen ook de *Uilskiekens*, en *die van Uilen gebroed zyn*, moedig weſen. Hy moet echter al een voornaam *Ridder van de droevige figuur zyn*, van wien men ſegt: *Hy ziet als een Uil in doods nood.* In een quaaden zin denk ik, dat een *ſchoelie* en *Uil* gebroeders zyn. Ziet de Fakkel, bladz. 327.

(1104) *'t Is een nachtraaf.*

Zo heet men ymand, die gewoon is veel te nachtbraken, gelyk die met de uilen, vledermuiſen, en nachtraaven, van den dag hunnen nacht maken.

(1105) *'t Is een kruk.*

Zoo noemt men een menſch van kleine bequaamheid. Is dat ontleent

van een uilenzetel, als wilde het zeggen, een krukkeling, waardig om als een uilen-broeder daar op te zitten? Of ziet het op een kreupelen?

1106 *'t Is een kapſtok.*

Dit zegt men van eenen quidam of nar, bequaam tot een kapſtok, om 'er een zotskovel op te hangen. Zulk een is vermaagtſchapt aan een *gaapſtok*, die zich in 't bekyken van zyn gekskolf vermaakt.

1107 *'t Is een ſtoknar.*

Dat wil zeggen, 't is een volſlagen dwaas. Zulke ryden, als de kinderen, op een ſtok te paarde.

1108 *'t Is een neskebol.*

Dat is, 't is een nar, een gek, en dus het zelve met een zottebol. 't Is verbaſtert van het Latynſche *neſcius*, een weet niet, en heeft zo het zelve vaderland met een *quidam*.

1109 *'t Is een Gods kind.*

Dat wil zeggen, hy is ſlecht, of ſimpel. Huyzen waar in men zulke zet en voed, noemt men Gods huyzen, en daar zyn zy kinderen van den huize. Maar men breid dit uit tot zodaanige, die joolen of ſlechthoofden zyn.

1110 *'t Is een ſul.*

Dit zegt men van een eenvoudigen goedbloed, die zich laat *ſollen*; een bekent ſpel. Men noemt een onnoozel vrouwmenſch *een ſlutje*: zoude dat niet verſmolten zyn van *een ſulletje*? of zegt dat, *een ſletje*?

1111 *'t Is een bloedbeuling.*

Dit zegt men van ymand, diegeen vernuft noch moed heeft, als ſtaker ſlechts bloed, en geen geeſt in zyne huid. Het zelve is, *Hy is maar drek en darmen*. 't Spreekwoord, *Hy is een bloed*, of *arme bloed*, kan van dit *bloedbeuling* afgekort zyn.

1112 *'t Is een rechte Loeris.*

Voortyds was 'er mogelyk een gezel van zeer ongeſchikte zeden, genoemt *Laurens*, of op zyn Zeeuwſch, *Lauris*, dat in *Loeris* verbaſtert is. Zyn naam is dan een ſpreekwoord geworden: gelyk men zegt van een koddigen ſnaak (Ziet de Fakkel, bladz. 342) *'t is een Uilenſpiegel*, en van een veelvraat, *'t is een Kabbe*. Deze at tien kommen met bry uit,

uit, wanneer hy ziek in 't gaſthuis lag. Anders ziet de Fakkel, bladz. 212, in *Loer*. De ouden zeiden: *Hoeren aas, loer en dwaas.*

(1113) *Hy is van Plompaardyen.*

Dus zegt men boertende van een plompaard, of lompaard, die *zo ſcherp* is, *als 't achtereinde van een verken*. Plompardyen ſpeelt op den letterklank van *Lombaardyen*. Dus geſchied meer, b. v. in *Hongeryen*, 't Vaderland van Schraalhans, *Narwegen*, *Narregonien*, *Zotland*, enz. welke laatſte buiten weſten gelegen zyn.

(1114) *'t Is een kinkel.*

Dat wil zeggen, 't is een lompe *Grovianus*. Ziet de verklaaring van dien ſmaadnaam in myn Fakkel, bladz. 372. Daar vind men ook *vlegel*. Van die ſoort was *Stennerbinke*, met de graszwade.

(1115) *'t Is een vierkante boer.*

Dat is, die even zeer een boer is, van wat kanten men hem beſchouwt. Vierkant word wel meer geſtelt voor volkomen. Dus zegt men, *Iets vierkant krygen.*

(1116) *'t Is een huttemetutje.*

Dit zegt men van een klein onnozel mannetje. Maar wat drukt het uit? De Heer Hoofd verhaalt in 't eerſte Boek zyner Nederlandſche Hiſtorien, bladz. 59, een geval, waar by *Meeſter Henrik*, gewezen Borgemeeſter van Amſterdam, deze woorden gebruikte, *Huitmetuit hoed u voor de weerſtuit. Dit*, gaat die Schryver voort, *is een oudfrenſchſpreekwoord, waar van 't eerſte by zommigen gehouden word voor een gekrompen lafchwoord, van drie ſtemmen, Huiden, maat, uit.* Ik kan daar aan myne toeſtemming wel geven, om dat men geen minder verbaſtering in meer andere ſpreekwoorden vind. Of dat daar toe behoort, kan men overdenken. Doch de toepaſſing is dan van 't hedendaagſch gebruik veel verandert: 't geen men ook wel meer beſpeurt.

(1117) *'t Is een kneubesje.*

Dat zegt men van *een lang man met korte beenen*, een *reuzenduim*. 't Is van *kneupsje*, een knoopje, of knobbeltje om dat zulke in een gedrongen ſchijnen. Zulke knoopmannetjes plegen de Samojeden te zyn wangeſtaltige figuuren, nauwelyks drie elleboogen lang. Ziet daar van het Vervolg der Fakkel.

't Is

1118 *'t Is een buikje vol zielen.*

Dat zegt men boertig van een kort grofpensje, als waare dat dikzakje met zielen opgepropt. Maar dat vulſel is zo geeſtelyk niet. Een *tobbetje even rond* is van 't zelve maakzel. Men zegt ook, *'t Is een dikke papzak*, en *pafzak*, van verpaftheid. Ziet de Fakkel in *Poffen*, bladz. 282.

1119 *'t Is een oude kaasjager.*

Dit zoude kunnen verbaſtert zyn van *kasjager*, anders gezegt een *kasboeve*: Deze waren bedriegers, en voorgaven heilige overblyfzels in eene kas om te voeren, die zy voor geld aan 't ſlechte volkje vertoonden. Dus giſte ik in myne Fakkel, bladz. 160. Maar my nader bedenkende, dewyl men dezen naam op *Suſannás boeven* toepaſt, twyfel ik nu niet, of dit is verſmeed van *katsjager*. *Kats* is naar den Hoogduitſchen trant *kat*. *Kat* en *boer* zyn gelykluidende naamen, als blykt in *kats boer*. Zo weet men ook wat een *kamerkatje* betekent. Een *katsjager* is dan zulk een, die *op de katerjacht*, of *uit krollen gaat*. Men vergunne my, dat ik in dit te verklaaren, de gemeene ſpreekwoorden moge bybrengen. Een *kaasjager*, dat is, een *katsjager*, ſteekt dan in de zelve ſchoenen met een *boerejager*, hoe ouder, hoe erger, en die zoude een recht çieraad zyn voor een raſphuis. Dit paſt op de zaak, maar *kaasjager* niet het allerminſte. So weet men niet wat men daar door zegt of hoort, gelyk in veele andere ſpreekwoorden.

1120 *'t Is een oude Paai.*

Dit hoord men wel als een ſmaadnaam van een ouden man. Doch in zich zelven is dat eerlyk: en zegt, een oude Vader Ik toon dat klaar in 't Vervolg der Fakkel. *Paai* is verbaſtert van *Paatje*, verkort uit *Papaatje*. So is het Zeeuwſche vloeiwoord *Boeye* verſmeed uit *Bouje*. Siet de Fakkel, bladz 38.

1121 *'t Is een ſaggelaar.*

Dat is te ſeggen, zulk een die ouderdom beeft, een ſchuddebol, uit het oude *ſagen*, trillen, beven. Hier van hiet de koorts de *ſage*. Siet het Vervolg der Fakkel.

1122 *'t Is een freuſelaar.*

Dat komt overeen met een *fiemelaar*. Sie de Fakkel bladz. 93. en van *fiemelen*, bladz. 91.

't Is

(1123) *'t Is een gortenteller.*

Soo noemt men een kaarigen, en bedilſuchtigen, die op alle kleinigheden acht geeft: gelyk die de gortkorentjes in den pot telt. Die noemt men ook *grutten*.

(1124) *'t Is een zemelenknoper.*

Zemelen knoopen is vergeefſche moeite doen: want die konnen niet aan malkanderen geknoopt worden. Dus ſegt men: *'t Hangt aan een als geknoopt zand*

(1125) *'t Is een aſſchevyſter.*

Dat is, die altoos by de haard, en over de aſſche zit. Doch dat is noch beter, dan *wet beide zyn beenen in 't vuur*, of *tuſſchen twee ſtoelen in de aſch te zitten*.

(1126) *'t Is een duivemelker.*

Soo noemt men ſchertſende ymand, die zyn geld en tyd ſpilt met duiven te houden. Even zo ſegt men een *boendermelker* Koeyen, ſchaapen, enz. brengen door haar melk veel voordeel toe, en worden byſonderlyk daar om gehouden. Dit word om te lachen, op die vogelen toegepaſt. Zulke zyn als die *den bok melken*, en in plaats van ſchaapen, *de verkens ſcheeren* 't Is zo veel als, *Geeft de duiven eens te drinken.* Dat is niet meer dan, *Haas. lek my de poot* In de Griekſche en Latynſche ſpreekwoorden is *haanenmelk* ook bekent; doch by ons leggen die kraayers ſlechts kromme eyeren.

(1127) *'t Is een hennentaſter.*

Zo noemt men een hoenderſot, die t'elkens voelt, of zyne hennen geen eyeren moeten leggen.

(1128) *'t Is mozejanker.*

Wat wil dit ſeggen? *Moze* is onreinigheid. Hier van is *mozegat* de opening waar door men de keukenvuiligheid uitgiet. en *mozemeyer*, die de ſtraaten ſchoon maakt. *Moosjanker* kan dan zyn ſulk een, die voor 't gootgat ſtaat en huilt, als een buiten geſloten hond. Hoe dit paſt op een vryer, die de deur voor zyn neus heeft, en ſchreit, bid, ſmeekt als een kreupele, denke de leſer zelf. Maar ik ſoude op dien grond noch iets anders konnen ſeggen; doch dat is *kruitje roer my niet.* Ik laat het *moosjanken* voor andere.

(1129) *'t Is een groentje.*

Dat ſegt men van ymand, die eerſt ergens aankomt, en noch geene ervarentheid heeft. Groen ſtaat tegen ryp. So ſegt men, *ryp en groen.*

(1130) *'t Is een kaalis.*

Dat is, een die kaal is. Siet de Fakkel bladz. 158. in *Kaal.* So vind men'er al veele van *kalisbende.* Doch 't is dikwijls: *Hoe kaalder, hoe royaalder.* Men houd zulk eenen voor een *man van groote kaaliteit.*

(1131) *'t Is een ſtroo-Jonker.*

Dat is, een kaale en gemaakte Edelman, gelyk men een molik, of man van ſtroo toeſtelt; of om dat zyn Edelheid ſich met een ſchraale voedering moet behelpen. *Stroo* drukt in veele ſpreekwoorden uit iets gerins, b. v. *Niet een ſtroo in den weg leggen; Om een haverſtroo* enz. Men zegt ook: *Een ſmalle Jonker.* Maar *een papieren Jonkertje* is een licht pronkertje, gelyk 't geen uit papier beſtaat, licht en broos is.

(1132) *'t Is Jan Rap, met zyn maat.*

Jan is een gemeene naam, gelyk in *Jan Alleman.* 't Is doch *even veel, hoe dat het kind heet. Rap* is rappig, ſchurft. Het ſegt dan, ſchurfde Jan met zyn makker, die ſlechte geſellen, *jakhalſen*, en *ſchobbejakken* zyn. Siet de Fakkel van *Jan* bladz. 155. Van *Jakhals*, bladz. 154. en van *ſchobbejak*, bladz. 325. Tot *ſchobbejak* zal *ſchobber* behooren.

(1133) *'t Is een vagebond.*

Dat is een landlooper, een omſwerver, van 't Latijnſche *vagabundus.* Zodanige plegen geſlepen guiten, en van alle markten weêr gekomen te zyn. Doch laat geen *bontvagers* zich dit aantrekken. Van *guit* ziet de Fakkel, bladz. 124 en 't Vervolg.

(1134) *'t Is een fielt.*

Dat is het ſelve met, *'t is een vuilik.* Siet de Fakkel, bladz. 91, en meê het Vervolg *Fielen goed te doen, is water in zee dragen.*

(1135) *'t Is een onverlaat.*

Deſe ſmaadnaam is door verbaſtering zynen oorſprong geheel ontleken. 't Is van 't Hoogduitſche *unflath*, vuiligheid. Dus maken een *onverlaat*, een *fielt*, en *een vuilik*, als de ſon ſchynt maar een ſchaduw.

't Is

(1136) *'t Is een ſchuifelbout.*

Dat is ſulk een, die zich bedient van een gauwdiefsfluitje, gelyk de ſtruikroovers. Ziet de Fakkel, bladz. 368. in *Syfeten.*

(1137) *'t Is een ſchavuit.*

Ziet daar van de Fakkel, bladz. 320. Ik vermoede, dat *ſchoft* hier uit verkort is. Het gelykt wel naar *ſchaf uit*, ſchaf u uit, pak u weg. De ouden noemden ſulke *jaaguiten.* Dus ſeiden zy: *'t Is een hoop jaaguiten, waar van de beſte een boef is.*

(1138) *'t Is een looſe leek.*

Dat ſegt, een argliſtigen bedrieger en leugenaar. Ziet de Fakkel, bladz. 214, in *Leek*, en bladz. 214, in *Loos.* Anders is een *leek* ook een onwetende.

(1139) *'t Is een lanterfant.*

Dat wil ſeggen, een landlooper en ledigganger, een doeniet. De afleiding en verklaaring van dien naam ziet in myne Fakkel, bladz. 385. in *Trouwant.* Zulke gaan *lanterfanten.*

(1140) *'t Is een ſloef.*

Dat is een vuil, morſſig en ſlordig menſch. Ik heb daar van uitvoerig gehandelt in 't Vervolg der Fakkel. Een *ſlons* is de ſuſter daar van en een *ſloddervos*, dat is *ſlodderkous*, de echte broeder.

(1141) *'t Is een ſlobberdoes.*

Deze is een nabeſtaande bloedverwant van *een goede ſlokker.* Maar wat drukt die naam uit? Ik twyfel niet of daar in is 't Hoogduitſche *aus* uit, dat de Nederlanders gewoon zyn tot *oes* te vervormen, als in *roes*, enz. De *d* word dikwyls tuſſchen in gelaſcht, b. v. in *inwoonder*, voor *inwooner.* 't Zegt dan, een *ſlobber uit.* Sulke hebben dus een zweem naar honden, en verkens.

(1142) *'t Is een Smous.*

Dat is, een Jode, een ſchacheraar. Siet de Fakkel, bladz. 524. Deze plegen ook wel wat ſmoutzig te vallen.

(1143) *'t Is een ſpekjan.*

Dit is een ſmaadnaam, dien men wel hoort geven aan Spanjaards,

of Portugyzen. Deſe heet men *ſpekken*, om hen te verwyten dat zy Joden zyn, die een afkeer van ſpek hebben, ſo dat zy 't nooit ſullen aanraken, veel min eeten. En waarlyk, daar zyn onder hen veele heimelyke Joden, uit vreeſe voor de Inquiſitie. Joden houden echter veel van *een geſpekte beurs.*

(1144) *'t Is een knoet.*

Zo noemt men met kleinachting een Deen. Ik gis om dat de naam *Knoet*, *Canutus*, by hen ſeer gemeen is, gelyk *Johan* by de Weſtfalingen. Maar by ons zyn ook wel *Juntjes* bekent. *Moffen* en *Knoeten* voegt men ſamen. Van *Mof* ſiet de Fakkel.

(1145) *'t Is een ſteertman.*

Dat is een ſmaadnaam van de Engelſchen. De oorſprong is 't vertellingje, dat de nakomelingen van die Thomas Bekker, Aartsbiſſchop van Kantelberg, uit bevel van Koning Hendrik de II, in 't jaar 1170 hadden doodgeſlagen, alle tot ſtraffe met ſteerten geboren wierden. Doch de Moniken hadden *leugens met ſteerten* goed koop. Maar 't is ook een ſpreekwoord: *Om een volmaakte ezel te zyn, heeft hy maar een ſteert van nooden.* Doch wat dunkt den Leſer van de aardigheid van dat Vlaamſche ſpreekwoord: *Byt my niet, ik heet Beeutje: had ik een ſteertje, zo was ik een leeuwtje.* Daar is nauwelyks *hoofd of ſteert aan te vinden.*

(1146) *'t Is een platje.*

Dat komt overeen met 't is een guitje, 't is een boefje, 't is een ſchalkje. Maar wat drukt het uit? *Plat* word genomen voor rond uit en eenvoudig. Zo ſegt men *plat Duitſch*, *plat uit ſpreken*, en die alleen zyne moedertaal verſtaat, noemt men een *Duitſche platter.* Men ſegt van een looſen en welbedrevenen, *Hy is niet plat.* Hier op ſiet dat *platje*: maar hoe *geen* tot *een* verſmeed is, of wat dat *platje* anders ſeggen wil, laat ik dien 't belieft onderſoeken.

(1147) *'t Is een loswambuis.*

Dit is ontleent van de ruime en loſſe klederen der aalouden, die met een gordel om 't lyf beſloten wierden. Ongegord te zyn, wierd voor een teken van ongebondenheid, en loshoofdige dertelheid gehouden. Zo zeiden de Latijnen, *Vita diſſoluta*, en *diſſolutis moribus eſſe.* De broeder van deſe is een *loskop*, en *ſlotverloren.*

1148 *'t Is een waaghals.*

Dat is, die zynen hals waagt, en wel *met zyn kop ſpeelt, als had hy noch een lyf in de kiſt.* Zo geſchied van vrybuiters. Men zegt van zulk een wel: *De ziel rammelt hem in 't lyf.* Maar zy denken: *Men kan de luis niet meer benemen, dan 't leven. Die waagt, wind. Drek oj Koning. Ridder, oj meersman. Aut Cæſar, aut nihil*

1149 *'t Is een belhamel.*

Dat is, een voorganger, en aanvoerder. Zo gaat een hamel met een bel om den hals, als leidsman voor de ſchaapen, en een bok voor de geiten. *Dux caper ipſe gregis.*

1150 *'t Is een quant.*

Dit komt overeen met, *'t Is een gaſt.* Ik leide dit af van 't Latynſche *quantus*, hoe groot. 't Wil dan met nadruk zeggen: 't is een hoe groote, t. w. guit, of iets diergelyks, dat men aan 't oordeel van andere over laat: gelyk in, *'t is'er een wat geld het honderd.* Dus heeft men meer zodaanige benaamingen uit het Latyn, b. v. *'t is een ſtultus, 't is een quidam*, enz. Zoude van *quant* niet zyn *quinten*, in dat ſpreekwoord: *Hy heeft quinten in den kop, Hy heeft vreemde quinten*, enz. Naamelyk naar de wyze van zulke *quanten.* Ziet de Fakkel in *Quant*, en *Quidam.*

1151 *'t Is een lansje.*

Dat wil zeggen, een lansknechtje: gelyk men zegt, *'t is een gaſtje* Ziet het Vervolg der Fakkel.

1152 *'t Is een ſnoeshaan.*

Dat is *ſnoefshaan.* Snoeven is pochen, ſnorken, groot ſpreken. Zulke gezellen hiet men al van ouds *haanen*; en zy pronkten met haanenveêren op den hoed. Men zegt noch, *'t Is een vreemde haan.* Ziet de Fakkel, bladz. 342, in *Snaphaan.*

1153 *'t Is een baaivanger.*

Dit zegt men van een verwaanden windbuil. Zoude dit niet verbaſtert zyn van *baervanger*, of *beervanger*, uit de geeſtig Fabel van die twee, welke de beerenhuid verkochten, eer zy het dier gevangen hadden.

1154 *'t Is een waailap.*

Ook dit is een ſmaadnaam. Men mogt die brengen tot het waayen

der lappen, of kiederen, dat eigentlyk op galgeklepels ſou paſſen: maar ik twyfel niet, of 't is genomen van de Lappen, of Laplanders, die het waayen van den wind verkoopen. Doch hier zyn ook windhandelaars. Men ſegt mede: *'t Is een dronken lap*, dewyl die landaard ſeer ſoet en verſot is op den drank uit groote bierkitten en flapkannen. Men vind ook ſulke *bierlaarſen* in onſe geweſten, zo wel als *ſmeerlappen*, die hunne lappen beſmeeren.

1155 *'t Is een windbuil.*

Dat is, 't is een buidel vol wind: 't geen van een blaasbalk ontleent is. Men ſegt ook, *'t Is een broek vol wind*, *'t Is een blaaskaak.*

1156 *'t Is een windbreker.*

Dat is, een blaaskaak, een ſnoefshaan, een windbuil. Ik denk dat dit verbaſtert is van *windbraaker* die wind braakt. Zulke helden zyn, die *drie mannen zeven armen dreigen aan te ſlaan*, en elk *de blaas* willen *breken*. Doch *beter is ſtyf geblaſen, dan den mond verbrand.* Word niet verſchrikt: *Blaaſers byten niet.*

1157 *'t Is een praatvaar.*

Dit is genomen van de oude mannekens, die op de klapbank *ſitten*, en in hunne gewigtige t' ſamenkoutingen de ſaaken van Staat en Kerk verhandelen, zo kundig, grondig en bondig. *als of zy met de lakeyen in den Raad hadden geſeten* Zulk een is *geen leuge achtig wyf*, ſchoon *wat ongelukkig in 't waarſeggen.* Op diergelyke paſt; *Vraagt het mynen buurman, die kan zo wel liegen als ik*

1158 *'t Is den korfdrager.*

Dit is, 't is een verklikker en aanbrenger, om dus ymand te behagen: gelyk die ymand in een korf iets t' huis brengt.

1159 *'t Is een flikflooyer.*

Dat is, een vleyer, een pluymſtryker. Ziet daar van de Fakkel bladz. 92.

1160 *'t Is een fokszwantſer.*

Zo noemt men een vleyer en pluimſtryker Dat is afkomſtig van de Hoogduitſchen By hen is *uchs* een vos, en *ſchwantz* een eert. Dus is *fuchsſchwantſen* het ſelve, 't geen wy noemen *met een voſſenſteert geeſſelen:* 't geen meer ſtreelt dan ſlaat. Wy hebben van de Hoogduitſchen

ſchen ook *beerenhuider*, zulk een die vadzig op de beerenhuid, by de ouden gebruikt voor een bedde, leuyert.

1161 *'t Is een falievouwer.*

Dat kan verbaſtert zyn van *ſaalvouwer*, die ymands faalen, of feilen, op eene pluimſtrykende wyze bedekt, verſchoont, en *in de beſte vouw ſlaat.*

1162 *'t Is een watertrapper.*

Dat is, een ongeſtadig menſch, een waggelmuts, die zich *tuſſchen water en wind houd*, en *naar den tyd voegt.* Het watertrappen is noch gaan, noch zwemmen Zo zegt men: *Hy is noch vleeſch, noch viſch.* Op zulk een paſt ook: *Hy zweeft tuſſchen water en wind.*

1163 *'t Is een been opſpringer.*

Dat wil zeggen, een vleyer, gelyk de kleine hondekens, die hunnen meeſter tegen de beenen opſpringen, en wiſpelſteerten, als Tobias hondje.

1164 *'t Is een potteboef.*

Dat is, een tafelſchuimer, een pannelekker; hoedaanige boeven, guiten, en ſcherluinen plegen te zyn. Ziet van *ſcheerluin* de Fakkel, blâdz. 321, in *Scheeren.* Men ſegt ook, een *lekſpit*, voor ſpitlekker.

1165 *'t Is een ſcholfer.*

Dat wil ſeggen, een gulzige vraat, een ſlopkop, een propdendarm. Zo ſegt men *opſcholferen*, voor inſchokken. Dit is ontleent van de *ſchollevaêrs*, een ſoort van viſchſlokkende vogelen. *Scholfer* is *ſchollevaêr*, en *ſcholferen*, *ſchollevaeren.* Zoude dat *vaêr* niet van *vanger* verkort zyn.

1166 *'t Is een ſlimme vocativus.*

Dit legt men van een doortrapten loosaard. Maar hoe komt *vocativus* daar ter ſnede? Ik denk dat hy aan *quidam* de rechterhand van broederſchap mag geven, m met hem, *quant*, en *N. N.* (dat ſeggen wil, *Nejcio Nomen*, ik weet den naam niet) *incognito* het land te doorſlenderen. 't Sal doch evenveel zyn, hoe *dat kind heet*, *als 't maar een naam kygt* 't Gebruik gaat onderſcheidener, wanneer het een heimelyk gemak heet *Harmen*, braakzel *Dirk*, en de koe *Bartel.* Doch ook daar in oefent het zyne vrymagt. Die de reden van die benaamingen weet, kan ze ſeggen.

't Is

1167 *'s Is een ſteiloor.*

Dat wil ſeggen; 't is een ezel, een dier van een groot oor-deel, gelyk de Poëten Midas beſchryven. Men ſegt van een onverzettelyken ſtyfkop, *Hy is ſteil.* Dit zal afgekort zyn van *ſteiloor.* Hier toe kan mede gebragt worden, dat men van ymand, die zich niet lichtelyk tot iets laat overhalen, zegt: *De ooren ſtaan hem te vaſt.* Wat is *Hang-oor?*

1168 *'t Is een quaſtig houtje.*

Dat wil uitdrukken, 't is een onbehouwen en moeyelyk menſch. Dus zegt men ook, *'t een quaſt. Doch op een harden quaſt paſt een ſcherpe beitel.*

1169 *'t Is een haarſak*

Zo noemen de jongens hunne knibbelſuchtige ſpeelmakkers, die *onkeuſch doën*, en 't ſpel in de wer werpen. *Haar* was in de oude taal twiſt. De Hoogduitſchen ſeggen noch *Hader. Zak* wil ſeggen die van haar opgevult is, als ik *vetzak*, *papzak*; enz. Zo is een *guitzak*, daar een guit in ſteek.

1170 *'t Is een ork.*

Een *ork* is een overgroot en fel zeemonſter, dat ſelf de walviſſchen beoorlogt en ombrengt, zo dat die alleen door vluchten weten te ontkomen. Dat kan zomtyds de zee beroeren, en doen zieden. Hier na heet men een boosaardigen en gramſtoorigen norskop en ork. Voor *ork*, ſegt men ook *nork*, b. v. *Een quaade ork* en *nork. Steekt u de nork?*

1171 *'t Is een dommekracht.*

Dat is, die ſonder verſtand of beleid, als dat vystuig, met een dommen kop door alles heen wil booren. Zulk eenen heet men ook een *dommedaris.*

1172 *'t Is een kribbenbyter.*

Dit ſegt men van ſulk een, die krakeelſuchtig is. 't Schynt genomen te zyn van een bytſuchtig paard, dat zyne krib in ſtukken byt: maar ik twyfel niet, of 't is vervormt van *krab-en byter*, die krabt en byt, gelyk booſe katten. Soo is *kribbig* krabbig.

1173 *'t Is een hoddebek.*

Deſe ſmaadnaam ſal verbaſtert zyn van *houtenbek*, houtebek: gelyk men ſegt, *een houten bakhuis, een borderen aangezigt.*

't Is

1174 *'t Is een babok.*

Dat ſal zyn een *baubok*, verkort van *bytebaubok*. Ziet de Fakkel, bladz. 15.

1175 *'t Is een bullebak*

Dat is, een *bulbakhuis* Ziet de Fakkel, bladz. 54. Anders een *bytebauw*. Ziet het Vervolg. Daar op paſt: *Men zou'er kinderen mee te bed jagen*. Men ſegt ook: *'t Is een bytertje*.

1176 *'t Is een yſegrim.*

Dat is te ſeggen, een yſſelyk grimmer. Ziet de Fakkel, bladz. 349. In *Iſſelyk*. De oude ſeiden *Hy ziet'er uit als of hy van Grimberg was.* Maar waarom zegt men van een gemeen yk menſch: *'t Is een moeyelyke pispot*?

1177 *'t Is een toetolf.*

Dat zegt, de *toot*, of 't bakhuis van een *alf*, of ſpookwyf. Siet de Fakkel, bladz. 381.

1178 *'t Is een babbeltoot.*

Dat is, 't is een tandeloose bes. *Toot* is mond, en *babbelen* ſonder tanden de ſpijze kauwen. Suike ſtellen ſommige Indiaanen te werk, om de ſtoffe tot hunnen drank te kauwen daar mogelyk by 't zeverquyl tot beter geſting wel eenige neusdruppelen byvallen. Hier mede maken zy ſich vrolyk. Is die wyn veel ſuiverder, die met ſchurfde voeten uit de druiven getrapt word? Maar *babbelen* word van eeten ook tot ſpreken overgebragt, vermits die hunnen tanden quyt zyn, het woordengeluid niet wel konnen vormen *Babbelen* is ſeer verbaſtert, als men dat noemt *wauwelen*. Siet van *babbelen* de Fakkel, bladz. 15.

1179 *'t Is een teutebel.*

Dat is een ſnottebelstoot. Siet de Fakkel, bladz. 374.

1180 *'t Is een mokke.*

Dat kan zyn eene ſmokkelſter. Siet de Fakkel, bladz. 341. 't Beduid ook een verken, als ik toon in 't Vervolg der Fakkel. Van dat maagſchap is *Modde van Gompen*. Siet de Fakkel, bladz. 237.

1181 *'t Is een ſmotſe.*

Dit kan zyn *ſmouſſe*, een Jodin, gelyk *ſmous* een Jode; hoedaanige wel morffig plegen te zyn. Maar 't kan ook beduiden een verken, en een hoer, gelyk te zien is in myne Fakkel, bladz. 235. Anders ſoude men 't ook konnen aanzien voor eene verkorting van *ſmaarotze*, uit *maarotzen*, van *ſmeeren*, teeren, verpot ſpeelen. Dus is *ſchoft* van *ſchavuit*.

1182 *'t Is een lekkertand.*

Dat is, een ſnoepſter. Maar immers hebben de tanden geen ſmaak. Doch 't wil ſeggen, een *lekkerbek*, ſulk eene, die haare tanden graag in wat lekkers ſlaat, al ſoude zy maar rozyntjes uit den aaszak eeten.

1183 *'t Is een kannegevaêr.*

Dat wil ſeggen, 't is een ſmokkelſter, die met andere ſmult en pooit. *Gevaêr* is gevader. Zo noemen malkanderen ſodanige, die t'ſamen als getuigen over den Doop van een kind hebben geſtaan: 't geen in 't Pausdom een ſcort van maagſchappy aanbrengt. Dit word ook vrouwen toegepaſt, verkort van *gevardiſche*. Zo geraken ſulke gevaêrtjes aan de kan, en den ſlemp, op de kindermaalen, uit de kandeelpotten, enz. In baſtaardtaal ſegt men *Compeeren*, en *Commeeren*. Daar van is 't ſpreekwoord: *Als 't kind dood is, is 't gevaderſchap uit*. Dit word ruimer toegepaſt, en uitgebreid So is *commeeren* klappyen.

1184 *'t Is een kornuit.*

Dit word geſegt zo van mannen, als vrouwen. Het betekent een ſlempgezel, of medepooiſter. Dus betoog ik uitvoerig in 't Vervolg myner Fakkel. *Kornuiten* behooren dan tot een gelag met de *kannegevaêren*, die malkanders *koornuiten* zyn.

1185 *'t Is een malloot.*

Dat ſegt men van eene, die *de wyſte haarer vrienden niet en is*. *Malloot* is verbakken van *mal-hoot*, voor *mal-hooft*, gelyk de Brabanders *hoot* voor *hoofd* ſpreeken. Op die wyze ſegt men, een *ſlechthoofd*, een *ſchaapshoofd*, een *kiekenshoofd*, enz. De Zeeuwen noemen ſulk een *malloot* ook een *kajoot*, dat is, een *kai hoot*, in wiens *hoofd de kei leutert*. Een genan van een *malloot* is by de Zeeuwen *een kien*, of *kyn*. Behoort dat tot *queen*? ziet daar van de Fakkel, bladz. 292. Ik gis liever, dat een *kien* het achterlyf is van een *gekkin*.

't Is

1186 *'t Is moêr ſoete.*

So noemt men een wyf om haar malle goedheid. Niet ongelyk is *moer goelyk*, voor ſoete moêr, en goelyke moêr, gelyk men ſegt, moeder lieve. Van ſulk een ſoet moertje, en ſot vaêrtje, worden malle kindertjes gebroed.

1187 *'t 's een ſletvink.*

Dat ſegt men van een ſlordig vrouwmenſch. *Vink* word in meer ſulke benaamingen gevonden, b. v. een *lichtvink*, voor lichtmis, een *luiſtervink*, een *ſnotvink*, enz. *Slut* is *ſleet*, van *ſlyten*, en zo is dat het ſelve met *een zodde*. Dus heeft men ook een *oud ſleetje*.

1188 *'t s een ſloor.*

Dat heet men een *ſletvink*, een traag en leui vrouwmenſch, een *ſlechte ſloor*. Is van dit *ſlooren*, *ſleuren*, voor vertoeven, verleuyeren, lang ſleepende houden. Dan is een *ſloor* de zuſter van een *lanterfant*, hoedaanige ook vuil en morſſig plegen te zyn? Voor *ſloor* ſegt men ook *ſloeri*. Ik denk dat *ſlordig* daar toe behoort.

1189 *'t Is een ſchielyke draayer.*

Dat komt overeen met, *'t Is een weerhaan.* Deze plegen *met alle winden te waayen*, en dan dus, dan zo gedraait te worden, en wel ſeer licht en haaſtig: 't geen een ſinnebeeld van loſſe en ongeſtadige menſchen is. De Latynen ſeiden: *Varium & mutabile ſemper Fœmina.*

1190 *'t Is een ruifeltas.*

Dat ſegt men van een openhertig en oningetogen vrouwmenſch. *Ruifel*, en *roffel*, is de grove ſchave der timmerlieden, waar mede zy 't ruw overloopen. Dit word toegepaſt. *Tas* is de naam van ſlukſche vrouwlieden. Dus ſegt men, *'t Is een brave Tas.* Zo word ook den naam van *kous* in een quaaden ſin dikwyls aan vrouwlieden toegeeigent. Maar waarom ſegt men *achterkouſſig*, voor achterhoudende te zyn? Men gebruikt dat woord van geſchut, dat niet wel afgaat.

1191 *'t Is een looſe tryp.*

Dit wil ſeggen, zy is een ſchalke bedriegſter. Dat *tryp* bedriegſter betekent, ſiet hier voor in 't ſpreekwoord, *Hy is door de neus geboort*, bladz. 181. Van dat *trupanon*, is *tryp* zonneklaar verſmeed. Die twyfelen wil, toone eens wat *tryp* anders uitdrukt. 't Is dan ſeker, dat ook het Griekſch invloed heeft in onze taal en ſpreekwoorden. In my-

ne Fakkel heb ik dat door te veel blyken betoogt, dan dat ymand het met reden zoude konnen betwiſten. Zo was in de oude Nederduitſche taal *truſe* bedrog; en in 't Monikenlatyn *truſator* een bedrieger.

1192 *'t Is een haal over.*

Wat wil dat zeggen? Ziet het op ymand over te halen met een ſchuit, waar door vrouwen mans werk doen? Of ziet het op ymand *over den hekel te halen*? Ik denk het laatſte.

1193 *'t Is een helleveeg.*

Dit zegt men van een ſtout wyf, die de hel zou konnen vagen, door de Duivelen daar uit te jagen: gelyk zo Jantjes wel een herberg met het mesje uit konnen ſchoon vagen. Hier aan is verwant het ſpreekwoord: *Zy zouden wel eenen roof voor de helle halen.*

1194 *'t Is een vel.*

Door dezen naam word een vrouwmenſch niet zeer geprezen. Zo zegt men, *'t is een ſtout vel*, *'t is een ondeugend vel*, *'t is een lelyk vel*, enz. 't Kan in bedenking genomen worden, of dit *vel* niet by verkorting komt van *Velleda*, eene waarzegſter en gebiedſter, zelf van eene goddelyke achting en gezag, by de aaloude Duitſchen, gemeld van Tacitus. Met zulk eene voorafknipping maakt men van *Leysbeth Lys*, van *Katharina Kaat*, van *Kornelia Ké*, enz. Dit kan niet meer ongeloofelyk ſchynen, dan 't geene hier, bladz. 50, en 51, gezegt is over de naamen van *Droes*, en *Harmen*. *Velleda* en *Arminius* zyn omtrent tydgenooten, en van gelyke beroemtheid geweeſt. 't Is *een vel*, zoude dan willen zeggen, *'t is eene Velleda*, een verſtandig en dapper wyf. Zo zegt men van een ſchoone vrouw, *'t Is een Helena*, en van eene kuiſche, *'t is een Lucretia*. Hier tegen ſtryd niet, dat *vel* nu ten quaade word genomen: want dus geſchied in meer benaamingen, die in 't Heidendom geëert, maar by de Chriſtenen tot eene verfoeying geworden zyn, als b. v. een *Waarzegſter*, een *Hex*, enz. Doch wil men voor een *vel*, een boos ſtuk vleeſch ſtellen, dat daar in ſteekt, men zal aan geen van beide mis taſten, zo men een Griet, niet van viſch, maar van vleeſch zoekt: 't geen echter niet gezegt zy van een goed Grietje, die een perel is aan haar mans kroon.

1195 *'t Is een oude kol.*

Dat is eene oude hex, of toveres. *Kol* is verkort van *kolrydſter*. By de Latynen was *colus* een ſpinrok. Deze diende haar, zo men zeide,

tot

tot een paard, trots malle Jan, om daar op-ten ſchoorſteen uit, wel een ſpeelreisje door de lucht, naar den kattendans te doen.

1196 *'t Is een hex.*

Ook dit is de naam van eene waarzegſter, of toveres. Ik bragt die tot eenen oorſprong met *Yſſelyk*, in myne Fakkel, bladz 449. Maar in 't Vervolg der Fakkel merk ik aan, dat *Hex* in de aaloude taal der Kimbren te ſeggen is, eene wyze vrouw: want daar voor waren de waarzegſters en kollen geacht en geëert. Saul zocht'er ſulk eene te Endor, 1 Sam. 28:7. Hier mede quam over een de naam van, *wittewyven*, dat ſeggen wilde *wetewyven*, van haare wetenſchap. De Abt Columbanus ſegt ons, dat die wittewyven Duivelen zyn. Zo word dat wit zwart gemaakt. Wie nu by ons *Vroewyven*, *vroémoers*, en elders *wyzevrouwen*, en *wyzemoers* heeten, weten wy: maar deſe ſouden met dien naam van *hexen* niet zeer in haar ſchik zyn. Zy doen ook haar werk ſonder tovery.

1197 *'t Is een feex.*

Dat is, 't is een vyandig en haatelyk wyf, uit het aaloude *fyen*, haaten. Ziet de Fakkel, bladz. 423, in *Vyand*.

1198 *'t Is een ſtaaltje.*

Dat is als of men zeide, *'t is een puikje 't is een pronkſtukje*, *'t Is een juweel*. Staaltjes plegen van't beſte genomen te worden; doch dit word by omkeering genomen: gelyk *puik van ſliechtigheid*. In dien zin *verbaalt* men ook *ſtaaltjes van ymand*.

1199 *'t Is een erg krot.*

Dat is 't geen men anders ſegt, *'t is een ſlimme pry*. Zommige ſeggen met eene belachelyke verbaſtering daar van *karoot*, of *krauwat*. Dit is overgebleven van den ouden Afgod der Saxen *Krodo*, uitgeroeit van Keizer Karel de Groote. Syn naam wierd naderhand een ſpreekwoord van verfoeying, en toegeeigent aan de verachtſte en ſnoodſte dingen, gelyk nu wel geſchied met den naam van *Duivel*. Zo noemen de Hoogduitſchen een padde noch krotte. 't Beeld van dien Afgod had een paddekop. In ſulke ſpreekwoorden word de zin wel veracht. Op die wyze maakt men wel tot vleiwoorden, dat men een kind dus toeſpreekt; *myn ſchelmtje*, *myn hondje*, enz. Dus is 't ook met dit *krot* gelegen.

1200 *'t Is een karonje.*

Ook dit is een ſmaadnaam. Zo zegt men, *'t is een ondeugende karonje*; *'t is een ſlimme karonje*, enz. Dit is vervormt van het Franſche *charogne*, een dood aas, een kreng, 't geen ſtamt van 't Latynſche *caro*, vleeſch. 't Is dan het zelve met *pry*, dat ook zulk een doode kreng betekent. *Kreng* is uit *karonje* verſmolten. *Pry* is van 't Franſche *pris*, gevangen, het zelve met ons *prooi*. Ziet de Fakkel in *Kreng*, bladz. 192. en *Pry*, bladz. 288. Of men dan zegt een *karonje*, een *pry*, een *kreng*, een *aas*, *een ſtinkend ſtuk vleeſch*, 't is alles van even lieflyken geur. Doch de dieven behouden dit voorrecht, dat zy *ravenaazen* zyn.

1201 *'t Is een ſnol.*

Dat is, 't Is een hoer. Hoeren en ſnol geven malkanderen de hand, of ſteken in een vel. *Snol* is verkort van *ſno bel*; en dat ſtamt van *ſnavel*. Hier van is *ſnobbelen* voor ſnavelen, zoenen, om dat daar in de neuzen te zamen geſteken worden. By een *ſnol* voegt zich een *pol*. Ziet daar van de Fakkel.

1202 *'t Is een lichtekooi.*

Zo noemt men een lichtvaardig vrouwmenſch. Wil dat zeggen, *licht te kooi*, eene die licht met ymand te kooi gaat, zo als *kaalis* is een die kaal is? Of is *kooi* verbaſtert van *keu*, een verken, zo dat een *lichtekooi* is een licht verken? Nu, een hoer en een verken zyn gelykluidende naamen, van die om ontucht in de deugdſchenſchaal te licht vallen. Ziet het Vervolg der Fakkel.

1203 *'t Is een ſchotbeeſt.*

Dat is, een verken, hoedaanige in hun ſchot, of kot, als in hun paleis, of verkenshemel, plegen gehuiſtveſt te zyn. Dit is een van de pronknaamen van een vuile hoer; en hoerenwinkels zyn rechte zwynskoten. *Die een verken is, moet in 't kot.* Van *pekelhoer*, *ſcheuk*, enz heb ik elders geſproken. Meer bloemen van de welſprekentheid der viſchmerkt haal ik niet op. Hier zyn 'er overgenoeg, om ze in ryen en gelederen tegen malkanderen in ſlagordre te ſtellen. Ik vermoede, dat 'er wel zullen zyn, die deze gantſche bende hier met geen goede oogen aanzien, en noch nooder uit eene brandende gal hooren zouden. Zekerlyk, konde ik die, door ze te ſluyten uit dit boek, ook ſevens uit de wereld helpen, haaſt waren ze in vergetenheid. Maar die zyn te diep gewortelt in veeler herten, geheugenis, en monden. Hier om is de verklaaring noodig, op dat men wete wat men zegt. Het verſtaan behoorde de tong

daar

daar van te breidelen: want nu heeft onkunde geen verſchoning. Maar voor al ſie elk ſorgvuldig toe, dat ſodaanige uitdrukkingen die eerloos zyn, niet met waarheid op hem paſſen. 't Is een waarachtig ſpreekwoord: *Wacht u voor den daad, tegen de leugen is wel raad.*

1204 *'t Mag zyn dat ik niet ſeggen en durf.*

Dat is een ſpreekwoord, wanneer men zyne gedachten van een perſoon of ſaak ſchroomt uit te drukken. Dit moet een nadeelig denkbeeld in den hoorder veroorſaaken, meer dan of men iets ſeide. Maar 't gebruik valt altoos zo ingetogen niet, als te ſien is uit het voorgaande.

1205 *Ik ſteek daar een ſpeld by.*

Dat wil ſeggen, ik houde daar van op. Dit is ontleent van ſommiger gewoonte, die door 't ſteken van eene ſpeld, merken waar zy gebleven zyn, of iets geeindigt en gelaten hebben.

1206 *Onze lieve Heer heeft wonderlyke koſtgangers.*

God geeft den koſt aan alle; en ſekerlyk daar onder zyn al grillige herſſens, en vreemde fatſoenen. 't Is waarheid: *God ſchiep geen mond, of hy ſchiep'er een brood toe.*

1207 *Hy noemt een ſchop een ſchop, en een ſpâ een ſpâ.*

Dat is, hy ſpreekt rond uit, ſonder vreeſe of bewimpelen. Wy hebben dit van de Latijnen ontleent. Maar *die een ſchop een ſchop noemt, word'er wel mee op een kop geſlagen. Veritas odium parit. De waarheid kan dikwyls geen herberge vinden.*

1208 *Zy ſeggen 't malkanderen ongewaſſchen.*

Dat is zonder eenige bewimpeling, zo vuil als 't is. Dus ſegt men ook iets *ongezouten.* Maar *vuilbekken* is bordeeltaal voeren.

SPREEK-

XVII.

SPREEKWOORDEN van pleiten, geſchil hebben, enz.

1209 *'t Zwaard kent geen vrienden.*

Dit is genomen uit de verbeelding van de gerechtigheid, als eene Maagd met geblinde oogen, en een weegſchaal in de eenel, en een zwaard in de andere hand. Daar van is ook 't ſpreekwoord: *Recht moet recht zyn, al zou men malkanderen in riemen ſnyden.*

1210 *De ſon trekt water.*

Dat wil ſeggen, de Rechter laat zich de handen vullen; *Hy vult zyn blaauwe zakken*, en daar word eenzydigheid gepleegt. 't Word ook toegepaſt op die ymand begunſtigen, zyne zyde kieſen, hem voorſpreken en verdedigen.

1211 *Het hoogſte recht is 't hoogſte onrecht.*

Dat wil ſeggen, wanneer men ſonder eenige billyke toegeventheid en beſcheidenheid op zyn geſtrengſte recht en eiſch wil blyven ſtaan, en dat uitvoeren. *De den laatſten druppel uit den kan wil hebben, krygt het lid op den neus.* Hier mede komt Salomons ſpreuk overeen: *Weeſt niet al te rechtveerdig.* Pred. 7: 16. So ſegt men ook: *Trekt het touwtje niet te ſtyf, of gy krygt de einden in de hand.* 't Is dan geen algemeene ſtokregel: *Recht moet recht zyn, al zou men malkanderen in riemen ſnyden*, of *met ſtokken ſlaan.*

1212 *Alle dingen hebben twee handvatten.*

Dat is, zy konnen ten goede, of ten quaade geduid en genomen worden, naar dat men ze volgens ymands bevatting en geſintheid, van de eene of de andere zyde begrypt. De liefde gebied alles *in den beſte vouw te ſlaan.* So ſegt men, *neemt het ten beſten*, of *ten goede.* Dikwyls word wel iets *by 't verkeerde einde* aangegrepen. 't Is wysheid, *de pan by den ſteel te houden.* Voor al moet een Rechter hier wel toeſien, dat hy geen misgreep bega. Daar toe moet hy zyne twee ooren te werk ſtellen. 't Is, *Audi et alteram partem.*

1213 *Tot een waſſchen neus maken.*

Dit wil ſeggen alles te vormen en draayen, gelyk men 't van zyn belang achte. Dit word toegepaſt op 't verwringen der H. Schrift, 't Recht, enz. als waren die van buigtaam waſch. Sulk een *ſpeelt daar meê, als Jan Potagie met zyn muts.*

Men

(1214) *Men moet'er een ſlag in ſlaan.*

Dit wil zeggen, de zaak door inſchikking vereffenen. De zin is klaar, maar de ſpreekwyze duiſter. Doch dit *ſlag in ſlaan* word veelzins gebruikt. Men *ſlaat* ook *ergens na* door giſſen, *gelyk de blinde naar't ei*; en *Malle Jan ſloeg onder zyn hoenderen.* Doch *men ſlaat* ook *den bal* wel eens *mis.*

(1215) *Men moet geen goed geld naar quaad geld werpen.*

Zoo geſchied menigmaal van pleitzuchtige, die zakken vol papieren, maar beurzen zonder geld overwinnen. De ouden zeiden wel: *Wilt gy pleiten om een koe, breng'er noch een toe*; en daar om, *Een Mager verdrag, is beter dan een vet vonnis.* 't Maakt den ſpaarpot ſchraal en ledig, zo veele *handen te zalven*, en vullen. Zo *werpt men ook geld in't water.*

(1216) *'t Is niet om de knikkers, maar om't recht van 't ſpel.*

Zo zeggen de jongen, wanneer zy om *onbeuſch doen* wel eens pluk-hairen, en malkanderen met de knikkerzakken om de ooren ſlaan. Hier aan ſtellen zich gelyk, die om een beuzeling een proces aanvangen, quanſuis om dat het recht aan hunne zyde is, zo zy meenen.

(1217) *Ontkennen is de eerſte regel in de rechten.*

Het *Corpus Juris* kent zulk een eerſten regel niet, maar gemeenlyk bedienen ſchuldige zich voor den Rechter eerſt daar van, en *blyven'er*, tegen beter weten, wel hardnekkig *by*, *gelyk een dief by den baſt.*

(1218) *Hy zal 't quaad zeggen hebben.*

Dit wil uitdrukken, hy zal zich bezwaarlyk konnen verandwoorden. Zyn zeggen zal hem weinig konnen baaten.

(1219) *'t Is wat te zeggen.*

Dit ſpreekwoord paſt men toe op dingen, die zonderling groot, of zwaar om te doen zyn. De zin is, om dat te beſchryven, zoude men veel woorden moeten gebruiken.

(1220) *Daar is melk aan de kan.*

Dit zegt men als het blykt, of ten minſten waarſchynlyk is, dat 'er eenigzins ſchuld is by ymand. Zoude dat ontleent zyn van eenige overblyfzels in eene melkkan, waar uit blykt, dat daar in melk geweeſt is? Mogelyk is van dat ſpreekwoord noch een ander oorſprong. 't Was

dieper nageſpeurd van dien Koning van Perſië, die aan een zyner bedienden den maag dede open ſnyden, om dat een wyf hem beſchuldigde, dat hy haar koes melk had opgedronken, 't geene deze loochende. Doch daar was melk, niet aan de kan, maar aan de maag.

(1221) *Hy viel door de mande.*

Dit ſpreekwoord gebruikt men van ymand, die op de beſchuldiging eerſt iets loochende, maar daar na overtuigt wierd, en dat bekende. Hy valt door de mande, die den bodem inzit, of daar door heen valt, dewyl hem zyn ſteunzel ontzakt en begeeft. Dit word toegepaſt.

(1222) *Men moet kiezen of kavelen.*

Dat is, door keur of loting zich't een of 't ander toeeigenen. *Keur baart angſt.* Doch 't kan zyn, dat men *om de keur niet van de trappen zoude willen vallen.*

Als twee honden vechten om een been, loopt'er de derde
(1223) *mee heen.*

Zo gebeurt dikwils, als 'er twee twiſten, en malkanderen in 't hair zitten om eenige zaak, dat geen van beide die krygt, of behoud, maar dat een derde de gelegentheid krygt, om met den buit door te gaan In 't byzonder is dat gemeen in pleitgeſchillen, die tot verarming van zulke *kanphaanen*, by welke 't is, *Hard tegen hard*, en tot verryking der Advokaten, Prokureurs, enz. plegen uit te vallen.

(1224) *Kakel gy, de hennen leggen de eyeren.*

Dit zegt men tot ymand, wiens gekakel en preutelen men niet acht. Die van de laatſte *de eyeren begeert, moet het kakelen lyden.* Maar men moet zien, dat het ei niet *in de netelen werde gelegt.* Doch *die geen eyeren heeft, mag het neſt broeden.* Hy heeft dan geen nood, dat het *een ſtinkey* zal zyn. Doch de pleitbezorgers weten door hun kekelen den boer zynen eyerkorf af handig te maken.

(1225) *'t Is hard tegen hard.*

Dit zegt men, als twee hardhoofden tegen malkanderen aanbotzen, en geen van beide wil wyken, of zwichten: waar uit zy aan de pleitbank geraken. Men noemt dat ook *hardebollen.* Het Zinnebeeld hier van zyn twee ſtootende bokken, die met hunne harde koppen malkanderen onzacht bejegenen. Zulke handelen dan zeer bokachtig.

Bok-

(1226) *Bokken en beeſten zyn een volk.*

Dit zegt men boertig van zulke, die malkanderen in bokachtigheid en beeſtachtigheid gelyk zyn. 't Zy echter den baard niet te na geſproken: want *met een man met een baard is een vrouw bewaart.* Doch ook zulk een valt wel wat bokachtig: ſchoon hy geen *hoornen* wil dragen. 't Spreekwoord heeft ook dus zyn waarheid: *Als de zon onder is, zyn 'er veel beeſten in de ſchaduw.*

(1227) *Hy zet zyn'aars tegen de krib.*

Dit zegt men van een ſtyfkoppigen dwarspaal, die *noch ter roer, noch ter hand wil*, maar zich dwars tegen iets aankant. 't Is genomen van een paard, dat zyn achterſte zet, daar 't hoofd moeſt ſtaan. Van zulk een zegt men ook: *Hy is dwars in den wagen.*

(1228) *Hy wil'er met zyn hoofd meê door.*

Dat is, met zyn onverzettelyke ſtyfhoofdigheid. Zulke noemt men *dwingers*, en *dommekrachten*, na dat bekende vystuig. Maar 't gebeurt al dikwyls, dat zy *hunnen kop ſtooten*, en *met het hoofd tegen een muur loopen.* Indien zin is *een goede vrouw zonder hoofd.* Doch *die 'er in is, moet 'er door.*

(1229) *'t Hoofd loopt hem om.*

Dat is, zyn herſſens geraken aan 't draayen en maalen. Maar men moet zorge zoeken te dragen, dat ze niet *door den vang geraken.* Zo *helpt men ymands kop* wel *op den loop.*

(1230) *Men moet hem zynen tuil laten tuilen.*

Dat is, zyn hoofd en zin laten volgen, tot dat moede en 't einden is. De gelykenis is van een omdrayenden tol. Ziet de Fakkel, bladz. 386, in *Tuimelen.* Van zulk eenen zegt men ook. *Hy zal zich zelven wel dood loopen.*

(1231) *Hy is vol haaken en oogen.*

Dit zegt men van een moeyelyken werreghees, en *haarzak.* Haaken en oogen hechten en haperen over al malkanderen.

(1232) *Ymand onder 't vilmes krygen.*

Wat dit zeggen wil, blykt niet alleen aan de ſchaapen, die men in plaats van te ſcheeren, vilt: maar zy gevoelen het ook, die met een

dikken baard onder 't ſtomp en ſchaardig ſcheermes van een barbiers of ſnotſchrapers jongen geraken, *en om Gods wil geſchoren worden.* 't Is dan daar ook, *Veel geſchreeuws, en weinig wol.* Zulk een *ſcheer*, of vilmes, hangt al op meer plaatzen uit, dat by *Joris in der eeuwigheid.* Ik wil niemand zenden by Advokaaten of Prokureurs van quaade zaaken; op datze my geen *proces van injurie* mogen aandoen. 'k Ben echter daar voor niet bekommert, om dat ik my verzekert houde, dat de goede myne verdedigers zullen zyn voor de Vierſchaar van rechtveerdige Rechters.

(1233) ***Al te goed, is zyn nabuurs gek.***

Niemand kan te goed zyn in deugd. Maar goed word ook genomen voor langmoedig en verdraagzaam. Daar in kan een gebrekkelyke overmaat zyn, die van andere dikwyls misbruikt word, om zulke te verkorten, beledigen, en onderdrukken. Dit zegt een ander ſpreekwoord niet onaardig. *Die zich zelven een ſchaap maakt, word van den wolf gegeten. Die zich onder den draf mengt, word van de verkens gegeten.* Zodaanig eenen noemt men *Jan Goedbloed.* Ja men zegt wel; *'t Is een gek, die niet quaad word.* Ik laat dit voor de rekening van die dus ſpreken. Zulke menſchen brengen weinig *proceſſen* in de wereld.

(1234) ***Hy laad het al op zynen drekwagen.***

Dit wil zeggen, hy raapt op al wat hy vind, en hem voor komt; niets is hem te vuil. Dit is ontleent van de karren, waar op men de onreinigheden der ſtraaten laad. Zo is ook een ſpreekwoord: *Hy verzegt geen vracht, zo lang zyn ſchuyt niet vol is.* Dit paſt men in 't byzonder ook toe op Pleitbezorgers, die alle zaaken zonder onderſcheid, 't zy goede of quade, aannemen te bedienen, als 'er maar voordeel voor hen by is.

(1235) ***'t Meeſte geſchil en krakeel, is om te weinig, of te veel.***

Dit is een oud ſpreekwoord; maar de waarheid der zaak is noch ouder. *Zonder myn en dyn, zou de wereld hemel zyn.* Hier toe behoort mede: *Hy doet dit niet sm haut, noch om nyd, maar om zyn eigen profyt. 't Spel is, zich voor dich.*

(1236) ***Om een leur, of een zeur.***

Dat is om iets van geringe waardy. Een leur is een beuzeling. Ziet de Fakkel, bladz. 208. Hier van is *uit leuren* zulke koopmanſchap langs de deuren uitventen. *Zeur* is verbaſtert van *zier.* Zo zegt men; *Niet een zier.* Het zelve is, *Om een trenzeneus*, dat is, *een noot met een*

gat

gat. Ziet de Fakkel, bladz. 183. Niet ongelyk is, *Om een appel, of een ei.* Dus word'er wel getwiſt *de lana caprinâ*, om een *wisje wasje.*

(1237) *Dien niemand wederſpreekt, heeft veel gelyks.*

Zekerlyk zulke perzoonen en zaaken vind men ſchier zo zelden als witte raaven. De klaarſte zaak vind noch wel eenen *Johannes Contra.* Men heeft 'er, die hunne eere ſtellen in tegen 't gemeene gevoelen aan te gaan, om wyzer dan andere te ſchynen. Zo was 'er ouds tyds een Filoſoof, die beweerde dat de ſneeuw niet wit, maar zwart was. Wat is 'er ook, waar op een Advokaat van quaade zaaken geen exçeptie, of uytvlucht weet te vinden? Byzonderlyk *die aan den weg timmert, heeft veel beriſpers.*

(1238) *'t Is buiten kijf.*

Dit zegt, men twiſt of kyft daar niet om, dat is buiten tegenſpraak, elk ſtemt en ſtaat dat toe. Dit ſpreekwoord riekt naar de viſchmarkt; maar men kyft ook elders wel. In de oude taal was *kyf* twiſt, geſchil.

(1239) *Hy ſteekt de zon een kaars aan.*

Dat drukt uit, een zaak die in zich zelven middagklaar is, door duiſterder bewyzen te willen betogen. Even zo zeiden de Latynen, *Soli lumen infers*, en *Lumen Soli mutuas.* Op eene diergelyke wyze zegt men: *Hy draagt water in de zee*, gelyk der Latynen ſpreekwoord was; *Mari aquam addit. Hy brengt ſparren in Noorwegen. Hy zoekt zand in de duinen.*

(1240) *De kaars die voor gaat, licht beſt.*

Dit komt overeen met, *Leeringen wekken, maar voorbeelden trekken.* Dan mag echter *de Duivel de kaars niet houden*: want de kandelaar zou niet deugen, en ſlechts een ſtalkaars en dwaallicht vertoonen. Doch zo ſchaadelyk zyn in 't tegendeel quaade voorbeelden. *Als de Abt met de kaart ſpeelt, dan troeven ook de Moniken.*

(1241) *'t Gaapt als een oven.*

Dat wil zeggen, de zaak blykt openbaar. Quaadſprekende *doen wel een mond op als een oven*, en *men behoeft veel bry, om alle zulke te ſtoppen.* Doch *vergeefs word tegen een oven gegaapt.* Hoe wyd ymand den gaaper open ſpalkt, de oven wint het.

(1242) *Dat ſluyt niet.*

Dit wil zeggen, het paſt niet, het voegt niet, 't is geen gevolg noch reden. Ik denk dat het genomen is van de rymen en gedichten, die op malkanderen ſluiten moeten. Al van ouds was het rymen by onze landgenooten in groote achting. Dus is't het zelve met, *'t is ongerymt.* Maar men zegt ook, *dat ſluit niet, zei ſlotje.*

(1243) *Het luiſtert naauw.*

Dit zegt men van een zaak, waar op in 't behandelen zeer zorgvuldig moet acht gegeven worden, en die lichtelyk kan gekrenkt worden, of miſſen. 't Is overgebragt van ſcherp naar iets te luiſteren, dat een ingeſpannen opmerking vereiſcht.

(1244) *'t Hangt noch kleeft.*

Dit zegt men van iets dat redenloos is, en geen verband noch zamenhang heeft. Hier mede komt overeen; *'t Hangt aan malkanderen als geknoopt zand.* Of, *Hier had ik u, daar verloor ik u.* 't Gaat anders met zulke, waar van men zegt, *Zy hangen aan een als ſnot en quil:* want die taaye ſtoffe laat zich wel als over een huis trekken. Dus zegt men ook, *'t Hangt aan, als ſlyk aan 't rad.* Het tegendeel is, *'t Houd als een verrot touw. 't Is gemeert aan een verrotte kabel.*

(1245) *'t Vloeit als een fontein uit een bezemſtok.*

Dit zegt men boertende, met een belachelyke gelykenis, van iets dat zeer ſtram voorkomt. Zo als die gauwaard van zich zelven getuigde: *Ik heb een groot verſtand; maar 't wil'er niet uit.* Zulk een Hengſtebron ſchynen zommige Rymers, uit het vloeyen hunner verſſen, wel in 't hoofd te hebben: 't en ware men liever wilde vermoeden, dat die daar uit een kei voortſtroomden. Is ymand geen Poeët geboren, hy blyve met zyn verſſen t'huis. Konſt beſchaaft de natuur, maar verandert die niet. *'t Zyn quaade putten, daar men 't water in dragen moet.*

(1246) *'t Moet uit den geeſt komen, dat ik myn kouſſen lap.*

'tKomt uit den geeſt, 't geen gedaan word door 't opkomen van een inwendigen luſt en drift tot iets. Dit word, om te lachen, op het lappen van kouſſen toegepaſt. Wie zal dan konnen zeggen, dat dit niet geeſtig is?

(1247) *'tValt moeyelyk, veel hoofden onder een kaproen te brengen.*

De reden is, *Zo veel hoofden, zoo veel zinnen.* Doch lichtſt geſchied dat

dat onder een narrenkovel, dewyl de gantſche broederſchap der gekken wel *in de kap* wil. Zy zyn echter alle *onder de kap van den hemel.*

(1248) *Hadden ze alle eenen zin, zy liepen alle eenen weg.*

't Is goed, dat dit niet is, want dan zouden ze malkanderen verdringen, en onder den voet loopen. De verſcheidenheid der zindelykheden is noodwendig. *De eene heeft zin in de moer, en de andere in de dochter, zo geraken zy beide aan den man.* Dus kan elk zyn gading krygen. Doch *ymands zin is zyn hemelryk.* Zo verſcheide is ook de ſmaak, en *die laat zich niet betwiſten.* Ik voeg 'er by, de keur der ſchoonheid: want *elk meent dat zyn Lief de ſchoonſte is.*

(1249) *Daar de liefde klein is, is 't begryp groot.*

Dat dit een oud ſpreekwoord is, blykt uit het woord *begryp. Begrypen* was in de oude taal berispen, en *begryp* berisping. Dus zegt men noch tot een vitzuchtigen: *gy zyt zo begrypelyk. Liefde* pleegt *geen leed* te zyn; of ten minſten, zy verſchoont en bedekt dat. Hier van is 't ſpreekwoord: *'t Is al goed, wat hy doet, dien men bemint, 't Is al quaad, dien men haat, wat hy begint.* Groote berisping, en veel bedillen, is dan een teken van kleine liefde, en de vrugt van haat en nyd. Hier op paſt Matth. 7: 3, 4, 5.

(1250) *Hy maakt van een veeſt een donderſlag.*

Dit zegt men lachende, alhoewel vry onbeſchaaft, van eene onmaatige vergrooting. Zo maakt men *van een ſplinter een balk*, en van een *muis een olifant.* Als zulk eenen *een vloo byt, is Holland in laſt.* 't Spreekwoord is ook: *Om te vyſten of wenſchen, behoeft men niet uyt zyn bed op te ſtaan.*

(1251) *Met verlof, of met oorlof.*

Dat plegen beſchaafde ſpreekers voor af te laten gaan, wanneer zy voor tedere ooren iets zullen zeggen van de *beſte kamer*, en de geheimen die daar toe behooren, of iets diergelyks, dat het geurigſte denkbeeld niet verwekt. In ſpreekwoorden valt het gebruik zo ingetogen en zorgvuldig niet; maar *kapt 'er* dikwyl als vry *met een ruwe byl in.* Ik kan den gewoonen ſpreektrant niet hervormen; maar moet my in dit werkje van den gemeenen ſtroom mede laten voortdryven, om te melden en verklaaren wat 'er gezegt word, zonder dat te wettigen, of voor het myne aan te nemen. En waarlyk, zaaken van dien aard moeten wel haaren gang gaan, 't zy met of zonder oorlof, al ware het van den Keizer.

Men

1252 *Men kan dat zonder ſpreken niet zeggen.*

Dat zegt men boertende, wanneer men iets niet uitdrukken wil. Zo *maakt men een aflegger met Jan van Leiden.* Dus zegt men ook: *Hy ſpreekt beter, dan of hy ſtom was.*

1253 *'t Zal'er ſtinken.*

Zo geſchied als drek geroerd word. Getuige zy *de Bruid*, wanneer *de wyngaard onder de aarde word geſneden.* Dit word toegepaſt op een vuile zaak. Dus zegt men ook: *Hy maakt daar veel ſtanks van.*

1254 *Men zou zich bedoen.*

Dat zegt men boertende, om een belachelyke verwondering over iets uit te drukken. Wat dat is, ziet men in de kinderen, die wat in de broek doen. Hier aan is gelyk: *Men zou zich bepiſſen.* Maar men zegt ter waarſchouwinge: *Dat gy u niet en bedoet.*

1255 *Hoe men een drek meer roert, hoe hy meer ſtinkt.*

Aardig zegt dit, dat men vuile zaaken ſtil moet laten beruſten. *Men moet geen oude koeyen uit de graft halen*, of *drek met modder willen afwaſſchen.* De Latynen zeggen dat, *Lutum luto purgare.*

1256 *Dat u niet brand, blaaſt niet.*

't Wil zeggen, bemoeit u niet met het geene u niet en raakt. Een nuttige les voor moeyallen, en die zich in de twiſten van andere mengen. Vergelykt Spreuken 26: 17. Men zegt echter ook, *Beter ſtyf geblazen, als den mond verbrand.*

1257 *'t Is oly in 't vuur.*

Dit wil zeggen, het voed het quaad, en hiſt meer aan, gelyk het ingieten van oly, in plaats van leſſchen, de vlam vermeedert. Dit zeggen de Latynen, *Oleum camino addere.*

1258 *Daar liggen de moſſelen.*

Dat is, *daar ligt de brodde.* Dit is ontleent van de moſſelbanken. Zo zegt men ook, *daar ligt het hem*, daar ſchuilt het geheim. *Hinc illæ achrymæ.*

1259 *Daar ligt de kneep.*

Dat wil zeggen, de klem der zaak. Dat gevoelen de dieven, wanneer

neer *het op den kuyprok aankomt. Hy heeft den kneep weg*, die 't geheim der zaak of handeling gevat heeft. 't Is ontleent van vaſt toeknypende dingen, welke niemand openen kan, dan die de handeling daar van weet. Men zegt ook: *Daar ligt de knoop*, dat is, de zwarigheid die opgeloſt moet worden. Bekent is *de knoop van Gordius*. Dit komt op een uit.

(1260) *Hy ſlaat den ſpyker op 't hoofd.*

Dat wil zeggen, hy treft de zaak wel, gelyk wanneer een ſpyker op 't hoofd word geſlagen. Hier aen is gelyk: *Hy vat de zaak in 't gewricht.*

(1261) *Weet gy een gat, hy weet een nagel.*

Dit zegt men van ymand, die ſtraks zyne andwoord gereed heeft, en op alles terſtont eene uitvlucht kan vinden, gelyk men een geboort gat ſtopt met eenen ſpyker. Zo word *een gat vernagelt.*

(1262) *Hy houd altoos een achterdeur open.*

Dit zegt men van ymand, die zyne woorden zo voorzichtig beleid, dat men hem daar in niet kan vangen, maar hy altoos eene uitvlugt gereed heeft. Van zulk een zegt men ook: *Hy is voor geen een gat te vangen*; Dat van de muizen ontleent is.

(1263) *'t Is quaad voſſen met voſſen te vangen.*

Dat wil zeggen, den eenen looſaard te bedriegen door den anderen, om dat zy malkanders ſtreeken kennen. Hier mede komt over een, *Die een boer bedriegen wil, moet een boer mede brengen.* Doch *hebt gy met voſſen te doen, let op uw hoenderkot.*

(1264) *Hy is'er achter geraakt.*

Dit zegt men van ymand, die eenig geheim heeft outdekt. 't Schynt genomen van de tooneelſpeelen, waar in men door voorgeſchoven gordynen het gezigt belet. Zo zegt men ook van die zich verborgen houd, *Hy ſchuilt achter de gordyn.*

(1265) *Hy moet een ſcherp geſigt hebben, die een maagd kennen zal.*

Dit ſpreekwoord *laat ik op zyn beloop. 't Staat elk voor zyn voorhoofd niet geſchreven, wat hy, of zy, bedreven heeft.* Sint Urſel, zegt de Legende, had een leger van elfduizend Maagden: maar zommige vermoeden, dat men nu al werk zoude hebben, om zulk eene talryke ſchaare te werven, zonder dat'er wel veele *mortepayen* onder zouden konnen loopen.

(1266) *Men zal dat noch met lantaarnen zoeken.*

Dit zegt men van iets, dat nu wel weinig geacht is, maar noch in een groot waardy ſtaat te geraken, en nauwkeurig nageſpeurt te worden. Daar toe bezigt men lantaarnen in de duiſternis. Vergelykt Zeph. 1: 12. 't Was zo geheel ongerymt niet, wanneer Diogenes met zyne lantaarn des middags op de volle markt menſchen zocht. Hy vond daar ſlechts, zo hy zeide, menſchen in naam, maar beeſten in daad.

(1267) *Hy ſpeelt ſchuilewink.*

Dat is, hy verſteekt zich, gelyk de kinderen *ſchuilewink*, dat is ſchuilwinkel ſpelen, door zich in hoeken en winkels voor malkanderen te verbergen.

(1268) *Ymand man en paard noemen.*

Dat is, van hem duidelyk en omſtandig melding doen, als of men zulk een ruiter, op zodanig een paard beſchreef. Gaan zy niet wat bedekter te werk, die zeggen, *Niemand genoemt, niemand geblameert, maar die heeft het gedaan.*

(1269) *Als men gus zegt, meent men alle de hoenderen.*

De zin is, men behoeft ymand, die men bedoelt, niet altoos uitdrukkelyk te noemen. 't Gezegde toont dat dikwils klaar genoeg, en 't gemeene ſluit het byzondere in. Al noemt men elk der hoenderen niet, op hen allen paſt het woordeken *gus*, om ze weg te jagen.

(1270) *Zyu moeders hoenderen vliegen zo verre niet.*

Dat wil zeggen, hy zal zo verre niet geraken, hy zal zich wel met minder moeten gelyden. Hoenderen plegen na by honk te blyven. *Een haan is ſtout op zynen meſthoop.*

(1271) *Hy zeide niet eens, blaauw is uw oog.*

Voor *blaauw*, zegt men ook *vlak*. Dat wil zeggen, hy ſprak nergens van. Wat toepaſſing en oorſprong dat heeft, weet ik niet te raaden. Ziet het op een blaauwen oogappel? Of op de Rotterdamſche fooi? Of op wat anders? De Muskoviters houden voor een uitnemende gunſt, *zyn Czaarſche Majeſteits klaare oogen gezien te hebben*, gelyk zy ſpreken. Zo zegt men ook, *Hy liet blaauw blaauw* zyn. Dat is echter noch beter, dan *malkanderen blaauwe bloemtjes wys te maken*. In veele ſpreekwoorden komt dit blaauw, b. v. *Dat is blaauw. Een blaauwe reden. Alle blaauwe maandagen. De blaauwe zakken vullen. Daar komt niet een hondje met een blaauw ſteertje*, enz.

Dat

1272 *Dat ſteekt hem in de krop.*

Dat is, *dat ligt hem hard in de maag, dat kan hy niet verduwen*, daar over wrokt hy. Hier toe behoort ook, *Zyn krop uitſchudden*; *Iets opkroppen*; *Zyn krop was vol*, enz. Dat alles van de vogelen ontleent zal zyn.

1273 *Hy vind daar geen been in.*

Dat is, niet 't geen hem hard voor komt, of niet door wil, gelyk de botten en beenderen. Anders zegt men: *Dat ſteekt hem in de keel. Dat kan hy niet opkrygen.*

1274 *Ymant een kat aan't been jagen.*

Dat is, hem een groote moeyelykheid toebrengen. Men weet hoe een gejaagde en beangſtigde kat byt en krauwt.

1275 *Niemand kan langer ruſt en vrede hebben, dan zyn naburr wil.*

Dit word beſt verklaard door de ondervinding van die werzuchtinge gebuuren hebben, welke als Salamanders in 't twiſtvuur leven. Beſt woonden zulke, daar zy geen gelegentheid hebben, om met hunne nabuuren te konnen kyven.

1276 *Hy heeft den wolf by de ooren.*

Te weten, hy durft hem niet los laten, en weet niet, hoe hy hem vaſt houden zal: want wolven hebben korte ooren. Dit paſt men toe op ymand die in een gevaarlyke zaak is, en verlegen hoe hy zich daar in beſt zal dragen. Dit ſpreekwoord zyn wy aan de Latynen verſchuldigt.

1277 *Niemand wil de kat de bel aendoen.*

Hier van heeft men deze fabel. Een kat maakt een groote ſlagting onder de muizen. Die piepende gemeente hield een breeden Raad, wegens middelen tot haare behoudenis, tegen zulk een gevaarlyken vyand. Hier was *goede raad duur.* Een eerwaardige en van ouderdom gryze muis ſloeg voor, dit men de kat een bel zoude aanhangen, op dat zy door het klinken over al verraaden wierd, en de muizen zich daar voor zouden konnen hoeden. Dit wierd van die aanzienelyke Vergadering wel goedgekeurt: maar de zwaarigheid was, *Wie zal aan die kat de bel aandoen*? Niemand der meeldieven wilde dat hachelyk werk op zich ne-

men; en dus bleef de kat zonder bel, en beloerde de muizen als te vooren. Dit word aardig toegepaſt.

(1278) *'t Is geen kat om zonder handſchoenen aan te taſten.*

Dit zegt men van ymand, die zich wel weet te verweeren. Men weet wat een bange kat door haare klaauwen vermag. Die dat dier aantaſten zal in zyn felheid, moet al wel gedekt en gewapent wezen.

(1279) *'t Staat op ſchroeven.*

Dit zegt men van 't geene geen zekere vaſtigheid heeft. 't Geen op ſchroeven ſtaat, kan men lichtelyk op en neder vyzen, gelyk men wil.

(1280) *'t Hangt daar aan.*

Dit is ontleent van een ſpyker, of iets diergelyks, die het gantſche gewigt van den opgehangen laſt draagt: welke, zo die ſpyker bezwykt, ook vallen moet.

(1281) *Hy vuurt het verken onder den buik.*

Vuuren is ſnyden, lubben. Dit word toegepaſt op zulke, die heimelyk *de beſte krippen weten te ſnyden*, als b. v. in 't afmaken van boeten, buiten kennis van den Officier door mindere Gerechts bedienden, enz.

(1282) *'t Geſchied onder den duim.*

Dat wil zeggen, heimelyk en ſteelswyze. Hoe dat te pas komt, is my duiſter. Ik verklaar het dus: *Hy heeft 'er den duim op*, betekent hy heeft het onder zyn magt en bedwang. Ziet dat ſpreekwoord. Echter weten argliſtige dikwyls wel een middel om heimelyk zulke te foppen, hoe vaſt zy hunne zaken meenen te hebben. *De wolf eet wel een geteld ſchaap.*

(1283) *Iets achter baks houden.*

Dat is, het te rug houden, niet te voorſchyn brengen. In de oude taal was *bak* de rugge, dat vermaagſchapt was aan *bac ten*, achter. De Engelſchen hebben dat *bak* voor rugge noch Hier van is *bakboord* rugboord, waar na de ſtuurman aan 't roer den rugge keert.

(1284) *Hy draait een ſtrop voor zyn eigen hals.*

Dit zegt men van ymand, die zyn eigen verderf brouwt. Zekerlyk dat gaat verder, dan *een roede voor zyn eigen aars te maken.* 't Wierd dus bewaarheid in Haman, Eſth. 7: 9, 10. 't Gebeurde ook naar de letter

letter in 't jaar 1572, buiten Middelburg, aan Spanjaarden, die men opknoopte aan die baſten, welke zy by zich hadden, om 'er wie zy van de onze vingen, mede op te hangen. Zo verhaald Hoofd in 't VII Boek zyner Nederlandſche Hiſtorien, bladz. 260.

(1285) *'t Is 'er om gewed.*

Dat drukt uit, 't is 'er aan gewaagt, 't is in de weegſchaal gelegt. Zo geſchied dat geene, waar om men wed. Maar *wedders zyn kyvers.*

(1286) ~~1268~~ *'t Stond zus, of zo.*

Dat is, *'t was wik, of wak.* 't Stond in twyfel, of het op deze, of op die wyze: zoude uitvallen. 't Stond in de waagſchaal.

(1287) *'t Proces hangt aan den ſpyker.*

Dat zegt men van een pleitgeſchil, dat blyft ſteken, 't zy om dat de wederzaakers dat niet achtervolgen; of om dat de Rechters dat niet uitwyzen Dan hangt men de ſtukken in eenen zak op aan een nagel. Maar men mag 'er de ledige beurzen wel by hangen.

(1288) *Beter is een mager accoort, dan een vette ſententie.*

De waarheid van dit ſpreekwoord, ſchoon met baſtaardtaal doorſprekt, ſteunt op veelvoudge ondervinding. *Die pleiten wil om een koe, brengt 'er noch een toe.* Zekerlyk die zyn recht met den pleitzak halen wil, moet dikwyls wel dubbele vracht betalen. Dus leerde die boer, *hoe de Advokaten en Procureurs in den Haag aan den koſt quamen.* Doch ook elders geſchied dat op diergelyke wyze. Hier op paſt mede: *De uil is niet wys genoeg, om den hond zyn biegt te hooren.*

(1289) *Ongewezen vonniſſen zyn te vreezen.*

De reden is, om dat ze tegen de verwachting van een pleiter dikwyls uitvallen; die 'er dan niets van heeft, dan een mond vol klachten en ſcheldingen, en eene uitgeledigde beurs.

(1290) *Hy heeft zwart op wit.*

Dat wil zeggen, hy heeft eigenhandig en ſchrifitelyk bewys, met zwarten inkt op wit papier. Dat zullen de kalveren niet uitlekken. *Vox propata perit, litera ſchripta manet.*

(1291) *Hy heeft de oudſte brieven.*

Zo zegt men van ymand, die het eerſte en oudſte recht op iets heeft,

waar van de brieven bewyzen zyn; mits dat die met geen *boter zyn verzegelt.*

(1292) *Ja ſlechts om vreê te hebben.*

Dit word gezegt als men iets toeſtemt, om buiten geſchil te blyven. *Want ja en neen is een lange ſtryd.* Maar daar is noch een ander gilde van Jabroërs, en Amenzeggers, die wel gemakkelyk in Raadhuizen op een kuſſen gezeten zyn; maar beter *op een hekel* zouden paſſen.

(1293) *Zy ſcheuren om den grootſten lap.*

Dit word gezegt van zulke, die tegen malkanderen *om 't langſte einde trekken.* Doch dat kan hebzieke baatzuchtigen wel zeer buiten hunne giſſing uitvallen, wanneer zy *het touwtje te ſterk trekkende, het einde in de hand houden*, of dat hen dit *als een gladde paling ontglipt.* Die *te wyd gaapt*, en 't al, of te veel wil hebben, krygt dikwyls niet met al. Vaſter gaat hy, van wien men zegt: *Hy heeft de koe by de hoornen. Hy heeft het hecht in de hand.*

Aris geeft den hond 't ſpek. Neen, moer, ik mag 't
(1294) *zelf wel.*

Dit ſpreekwoort drukt boertig uit, dat de liefde van zich zelf begint. *Zulk een ſtukje zou de hond zyn moêr niet geven.*

(1295) *Hy weet hem niet te wille.*

Dat wil zeggen, hy kent zich niets aan hem verſchuldigt, hy wil hem niets te wille, om hem te believen, of om zynen t' wille doen. Dus zegt men, *Ymand ergens in te wille zyn*, of *iets te wille*, en *om zyn t' wille doen. Weten* voor erkennen is ook in, *Ymand iets dank weten.* Doch dat aal behooren tot *wyten*, 't geen in een goeden en quaaden zin genomen word.

SPREEK-

XVIII.

SPREEKWOORDEN van viſſchen, jagen, vangen, &c.

(1296) *De naarſtigheid is de moeder van 't geluk.*

Dat leert de bevinding, wanneer des Heeren zegen die vergezelſchapt. Anders kan ze niet baaten, Pſalm 127. In 't tegendeel zegt het ſpreekwoord: *De leuiheid komt niet daar ze wezen wil.* Dat beide beveſtigt de wyze Salomo in zyne Spreuken. 't word elk niet *gemakkelyk op een ſtoeltje t' huys gebragt. Gebraden haazen loopen den ſlapper niet in den mond.* Kont gy *met den ſteur* niet *van den wind leven*, gy moet *aan der heiden*, en 't geluk zoeken. *De kat die haare potten niet wil nat maken, krygt den viſch niet.*

(1297) *Elk viſcht op zyn gety.*

Dat is, elk die wys is, neemt zyn tyd en gelegentheid tot gewin waar. Als viſſchers dat niet doen, miſſen zy een goede vangſt. Zy moeten dan ebbe en vloed wel in acht nemen, die op verſcheiden plaatzen verſcheide zyn. Hier mede komt overeen: *'t Is nu zyn oogſt. 't Yzer is in 't vuur. Men moet het yzer ſmeden terwyl het heet is. Haal op, als 't viſchje onder haalt. Hooit als de zon ſchynt.* Zo *moet een goed ſchipper zyn gety wel weten te kavelen*; en is dat verloopen, *een beter gety wachten.*

(1298) *In troebel water is 't goed viſſchen.*

De reden is, dan zien de viſſchen, in die roering het net niet, om zich daar voor te konnen wachten. Dit word toegepaſt op duiſtere en verweerde zaaken, waar in zommige het meeſte voordeel weten te doen. Zo zegt men, *In de rommeling is 't vet*, dat op de boterkern ſpeelt.

(1299) *Hy viſcht achter 't net.*

Dat is, hy zal niet vangen: want de viſch die in 't net zal beſloten worden, moet daar voor zyn, niet achter. Zyn dan andere met hun net de voorſte, en volgen wy met het onze, zy nemen ons den vangſt voor den neus weg, en laten ons nauwelyks *een ooge viſch* over, de zin is, niet een ooge vol. 't Oog kan niet bergen.

(1300) *Hy wil viſch voor viſſchers deur vangen.*

Dit zegt al mede, verloren moeite doen, dewyl andere die nader by waren, de zoode al weg hebben.

Hy

1301 *Hy werpt een ſpiering uit, om een kabeljauw te vangen.*

Dat wil zeggen, hy doet een geringe koſt of dienſt, om daar door een groote winſt of vergelding te verkrygen. Het tegendeel is, *Goed geld naar quaad geld werpen.* Zy vangen echter gemeenlyk, die *met een zilveren angel viſſchen*, al laten zy dien bloot, zonder daar een ſpiering tot aas aan te doen, en zelden *vangen* die *bot.*

1302 *Ymand aan 't lyntje krygen.*

Dit kan ontleent zyn van den hengelaar, die een viſchje met zynen angel vangt; en dus komt daar mede overeen, *Ymand aan zyn ſnoer te krygen.* Het eerſte kan ook genomen zyn van de trekkers aan eene lyn, die met malkanderen *in 't lyntje loopen*, als dat om hunne lighaam gewonden is. Het tweede zoude men ook konnen t' huis brengen tot een ſnoer, waar aan paarlen of koraalen zyn geregen. Dus zegt men ook: *Hy reed daar aan mede.*

1303 *Onder in den kuil vangt men den viſch.*

Dat is, men moet het einde aanzien en afwachten. *'t Einde goed, al goed. Het einde kroont het werk.* Maer 't gebeurt ook wel, dat *het einde den laſt draagt*; en *Onder in den zak vind men de rekening.* De kuil kan wel eens onklaar geraakt wezen.

1304 *Zy is in de fuik.*

Dat zegt men van eene vryſter, die door den vryer tot het huwelyk bepraat is. Doch 't gebeurt zomtyds wel, dat zulk een *geen grooten aal heeft gevangen*, en dat het op *katviſch* uitkomt, zo die al in geen ſpiering, of *ſtinkviſch*, verandert is.

1305 *Hy draait 'er zyn aars uit.*

Dat is, hy ontwikkelt zich daar van, *hy weet den dans te ontſpringen* Dit is overgebragt van de viſſchen, die met het omdraayen van hunnen ſteert uit het net weten te geraken.

1306 *Hy is in 't net geraakt.*

Dat is, hy heeft zich laten bedriegen, hy is verſtrikt. Men zegt ook wel, *Hy heeft zich 't netje over 't hooft laten halen.* Dit is genomen van de vinkenvangſt. Vergelykt Prediker. 9: 12.

1307 *Hy heeft het harpoen in 't lyf.*

Dat is, hy is getroffen en vaſt. Dit is ontleent van de Walviſchvangſt.

vangſt. 't Komt over een met, *Hy heeft het ſpek weg. Hy heeft den bout in den aars. Hy heeft den haak al in de keel.*

1308 *Bot geven, of vieren.*

Dat is ymand involgen en toegeven. 't Is een gelykenis van Walviſſchen enz. waar aan een ruime lyn word gegeven om voort te ſchieten, als zy van 't harpoen getroffen zyn. Zo geeft men ook een touw bot. Maar wat is dat *bot* te zeggen?

1309 *Ik zal'er hair of pluimen van hebben.*

Dit ſpreekwoord is geſproten van de jagers, die op viervoetig wild, of gevogelte uitgaan, b. v. op haazen, of patryzen. Het zelve is: *Ik zal er baring, of kuit van hebben.*

1310 *Een goede waterhond ontziet geen modderige ſloot.*

Dit wil zeggen, hy laat zich om voordeel te bejagen, of zyn voornemen uit te voeren, niet wederhouden door iets vuils of moeyelyks, maar ondergaat dat.

1311 *Op de hage kloppen.*

Dit is ontleent van zulke, die vogelneſtjes zoeken, of wild jagen. Deze kloppen en ſlaan op hagen en ſtruiken, op dat 't geene daar in ſchuilt, zich zoude ontdekken door uitvligen, of wegloopen, en zo gekregen woorden. 't Word ook toegepaſt op ymand te maanen, op dat 'er geld uit zyn beurs te voorſchyn kome.

1312 *Daar men't minſt verwacht, ſpringt de haas uit de gracht.*

De zin is, 't geluk komt zomtyds van daar men 't minſt verwacht. Zo zeiden de Latynen: *Semper tibi pendeat hamus. Quo minime credis gurgite piſcis erit.* Men moet dan den moed ſtraks niet opgeven. *Ongezien kan geſchiën.*

1313 *Hy is van zyn veld.*

Dat wil zeggen, ergens daar hy niet bedreven is. Dit word tot zaaken overgebragt. Een haas die van zyn veld is, en de ſluippaadjes, of loopies niet kent, weet niet waar heen hy zich beſt wenden moet, en word lichtelyk van de jachthonden gevangen. Dus zegt men ook: *Hy is'er bedreven als een karper op den zolder.* Dit gaat zo verre, dat de oude zeiden: *Een zot is wyzer in zyn eigen huis, dan een wys man in een anders.* Immers, *Een haan is ſtout op zyn eigen meſthoop,*

en *een hond in zyn eigen neſt*. Met het eerſte komt over een: *Hy is van zyn ſtuk*, of *van zyn voorzet geraakt*. *Veld winnen*, en *'t veld behouden*, *houden*, is ontleent van veldſlagen.

(1314) *Hy heeft achter de hage geloopen.*

Dit zegt men van een jongen, die uit de ſchool gebleven is, gelyk wel geſchied om vogelneſtjes in de hage te zoeken. Maar niet zelden *vinden zy het ledige neſt*; dewyl de jongen uitgevlogen zyn, of om dat een ander de moeite van 't uithalen op zich heeft genomen. De reize van zulk een haaglooper zoude echter niet vruchteloos wezen, indien hy van daar een roede meêbragt, om hem ter welkomſt mede te quiſpelen.

(1315) *Met een zoet toomtje.*

Dit zegt men van ymand door vriendelykheid ergens toe aan te lokken, en te verleiden. Dit ſpreekwoord is van 't gebruik uit misverſtand verbaſtert, want het moet zyn, *met een zoet toomtje*. 't Is genomen van een vogelaar, die *een zoet fluitje* gebruikt, om de vinken in 't net te krygen. Zo zeggen de Latynen; *Fiſtula dullce canit, volucrem dum decepit anceps.*

(1316) *Hy is geen ſchoot waardig.*

Dat wil zeggen, hy is niet waardig, dat men iets aan hem te koſt legge, of eenige moeite om zynen t' wille doe, *'t Is aan hem niet beſteed.* De gelykenis is van zulke kleine Vogeltjes, of iets diergelyks, die 't kruid en den hagel van een roerſchoot niet verdienen. Men zegt dat ook: *Hy is 't afblaazen van de lont niet waardig.*

(1317) *Hy heeft een kraai geſchoten.*

Dat is by de Zeeuwen, hy heeft lorrendraayery, of ſluikery begaan. De ouden noemden de verklikkers *kraayers*; 't zy dan van den haan, die 's nachts waakt, en geluid maakt; of iets diergelyks. Een *kraai* kan dan zyn zulk een *kraayer*, of verklikker, dien men omkoopt om te oogluiken en zwygen, of weet te bedriegen. Zo kan zulk een geſchoten worden met een zilvere kogel. Anders, 't is de ſluikery zelf? en zo is een kraai te ſchieten, 't geen men ſluiken wil onverklikt binnen te krygen, gelyk men zegt, *Een vogel in de vlucht te ſchieten.* Mogelyk krygt zulk een verklikker, of kraayer, den naam van een haan in dat ſpreekwoord; *Daar zal niet een haan na kraayen*, voor 't zal niet uitgebragt worden, daar zal geen navermaan van zyn. Doch al zo wel kan dit gebragt worden tot den haan, die op de verloochening van Petrus-kraaide, gelyk gezegt is bladz. 10.

Hy

(1318) *Hy loopt in 't oog.*

Dat is, men houd het oog op hem, *men heeft hem in de buis, men heeft hem in den neus*, hy heeft zich verdacht gemaakt. Zo gaat het wel met zulke kraaiſchieters.

(1319) *Hy is in den knip gekomen.*

Dit druk uit, hy is verraſt en gevangen geworden: gelyk vogeltjes, die men door 't onverwacht nederſlaan van de deuren eener knipkouw vangt. Men zegt ook, *Hy is geknipt.* Gebeurt dit eenen kraaiſchieter, dan pleegt op hem te paſſen: *Een koe kakt in den Mei meer, dan zeven meezen in een gantſch jaar.* Maar hier in pleegt men mede bewaarheid te zien: *De kruik gaat zo lang te water, tot dat ze eens breekt.* Dan is 't, *Eens betaalt het al.*

(1320) *Dat ſteekt zyn been uit.*

Dit zegt men van iets, daar 't qualyk meê ſtaat. Ik denk dat het genomen is van vogelen, die als zy ſterven, de pooten van zich ſteken, en, als men boertende zegt, hun geld wyzen.

(1321) *Dat ſteekt zyn aars uit.*

Dit zegt men, hoewel onbeſchoft genoegt, om uit te drukken, dat iets bezwykt of begeeft. Zou dat willen zeggen, het aarſſelt, 't deinſt achter uit? Of is ontleent van de uitpuiling van een muur, die dreigt te vallen?

(1322) *'t Is in de aſch gebrouwt.*

Dat wil zeggen, de zaak is verbrod en verdorven: gelyk wanneer eenig brouwzel in de aſch geraekt. Dus zegt men ook van ymand: *Zyn ſpillen liggen in de aſch. Hy heeft het ſpit in de aſſche gewend.*

(1323) *Hy liep hem in den mond.*

Dat is, hy quam hem zelf ontmoeten. Dit is ontleent van een haas, die den jachthond zelf in den muil komt loopen. Op zulk een wyze gaat het in *Leuilekkerland* toe met de *gebraden patryzen*, voor *die den bryberg hebben doorgegeten*; indien de beſchryving waarachtig is.

(1324) *Hy zat hem op de hielen.*

Dit wil zeggen, hy achtervolgde hem van naby. Doch dat kan niet al zittende geſchieden. Andsre zoude het wonder zo groot niet zyn,

indien al *een koe een haas ving*. *Zat* is dan verbaſtert, of afgeleid niet van *zitten*, maar van *zetten*. Dus zegt men, *Ymand na zetten*, voor na loopen, jagt op ymand maken. Het zelve is in *achter hem zitten*, voor zetten.

(1325) ## *Met onwillige honden is 't quaad haazen vangen.*

Dat zegt men van die aan eenig werk tegen hun zin en wil geſtelt worden. Anders, *gewillige arbeid is maar half werk*. Doch *die met katten jaagt, vangt* geen haazen, maar *muizen*. 't Gaat ook buiten de giffing van die *een valk jaagt, en een uil vangt*. Dog men kan met geſloten oogen, zonder hond, net, of roer, wel *een uiltje vangen*.

(1326) ## *Veel honden is der haazen dood.*

Dat wil zeggen, de menigte maakt de overmagt *Een man is tegen een man opgewaſſen* : maar *Ne Hercules quidem contra duos*. Geen een tegen veele. *Twee mannen zyn een mans heer*. Men zegt mede: *Veele handen maken licht werk; doch 't is de Dryes in de ſchotel*: en *Veele honden maken ras een ſchotel ledig*.

(1327) ## *Hy laat den hond hinken.*

Dit zegt men van ymand, die zich in iets niet wel quyt. 't Is genomen van de honden, die al hinkende op drie pooten loopen. Dan is 't *kreupel werk*.

(1328) ## *Een is geen.*

Dit zegt men, als een alleen tot iets niet genoeg is. Een is geen getal; maar dat beſtaat uit vermenigvuldige eenen. Dus is 't ook een ſpreekwoord: *Wat gaat 'er op een been*? Zo kan men wel huppelen, maer niet wandelen; gelyk niet vliegen met eenen vleugel. Op die wyze zegt men mede: *Een man is geen man*, en *Een man gaat een mans gang*. *Plus vident oculi, quam oculus. Twee oogen zien meer dan een*. 't Is insgelyks een ſpreekwoord, *Een ei geen ei; Twee eyeren is een ei. Drie eyeren zyn een Paaſchei*. Men kan dat door den Regel van drien eens nacyferen.

(1329) ## *Iets op ſtikken.*

Dat is, het uit den grond, daar 't verborgen was, ophalen. De gelykenis is overgebragt van 't ſtikken, of ſteken, der palingen met een aalſcheer. Anders, *opſteken* word ook gebruikt van wild, dat men opjaagt. Met iets *opſtikken* komt *opbaggeren* zeer overeen. 't Is echter zelden nut dat men *oude koeyen*, die lang verdronken en verzonken waren, *weder uit de ſloot ophaalt*.

Hy

(1330) *Hy is voor geen een gat te vangen.*

Dit zegt men van ymand die loos, en niet licht te vatten is: gelyk die beeſten, welker hollen verſcheide uitgangen hebben, om als de eene opening bezet is, door de andere te ontkomen. Hier van is 't ook een ſpreekwoord. *'t Is een arme muis, die maar een hol heeft.*

(1331) *Daar is een oude rat in de val.*

Dit zegt men, als ymand van ouderdom en ervarentheid verſchalt is, dewyl oude ratten zich niet lichtelyk in vallen laten vangen.

(1332) *De ratten aan 't ſpek helpen.*

Dit zegt ymand *in de knip*, of *in de fuik brengen*, door hem met een lokaas te bedriegen. De gelykenis is genomen van ſpek, dat in een val gedaan word, om ratten te vangen.

(1333) *Hy heeft het ſpek al weg.*

Zo zegt men van ymand, die ergens door beſmet of bevangen is 't Zal ook genomen zyn van ratten, die geſnoept hebben van ſpek, 't geen met rattekruid vergiftigt was. Hier aan is niet ongelyk: *Het kaſteel is van binnen verraden.*

(1334) *Zyn bakhuis zal vliegen vangen.*

Dat wil zeggen, men zal daar op vliegen vangen, door toeſtaan, gelyk men met een vlieglap doet naar vliegen, die ergens op zitten. Zo *mankt men* ook *van ymands bakhuis een trommel.*

(1335) *Zo hy dat doet, weet ik zyn vangſt.*

Dit is eene bedreiging. 't Is te zeggen, ik weet wat zyn vangſt zal zyn. Te weten, *hy zal bot vangen*; of, *zyn bakhuis zal vliegen vangen Gy zult niet vangen*; is gy zult niet op doen, gy zult niet krygen. *'t Zal Nihil op 't Requeſt zyn.*

(1336) *Die eenen anderen jaagt, ſtaat zelf niet ſtil.*

Dat blykt in de honden en jagers, die een wild naloopen. Zo plaagt hy, die ymand anders quellen wil, daar door ook zich zelven. Dit ondervinden de aanvangers van rechtsgedingen.

(1337) *Hy is zo wild, als of hy met een trommel gevangen was.*

Dit zegt men van ymand, die zich zeer wil en ongetemt aanſtelt,

Wat is de reden van dit ſpreekwoord? Ik weet niet te giſſen, dan dat een trommel door haar geluid het wild zeer verbaalt en verſchrikt maakt, zo dat het zeer verwildert de vlucht neemt, en daar door wel dolſchootig in 't net loopt. Maar in 't tegendeel is een ſpreekwoord: *Men vangt geen haazen met een trommel.* Laat het gebruik zelf zyne meening verklaaren, en van zelfs-tegenſpreking bevryden.

1338 *'t Is op hem gemunt.*

Dat wil zeggen, op hem word gemikt, of gedoelt. Maar hoe komt *munten* daar by te pas? *Munten* is geld ſlaan, van *munt*, 't geen ik buiten twyffel acht verſmeed te zyn van 't Latynſche *moneta*. Doch dat ſchynt op het ſpreekwoord niet toepaſſelyk. Ik gis dat *gemunt* verbaſtert is van *gemant*, zo dat het zeggen wil, hy is de man, dien men voor heeft. Dus leggen ſchutters in gevechten elk aan op hunnen man. Hier in word ik beveſtigt, om dat een *muntige koe* ouds tyds ook genoemt wierd een *manſche koe*, met betrekking op den ſtier. Of wil het zeggen, men heeft hem beſtempelt? Dit word ook verder tot andere dingen uitgebreid. Maar waar toe zullen wy *uitmunten*, voor uitſteken, brengen? 't Latynſche *eminere* zweemt daar na niet qualyk.

1339 *Pas wat te raken.*

Dat wil zeggen, pas op, dat gy wat raakt, ga niet dolſchootig te werk, mik wel eer gy ſchiet.

1340 *'t Zou wel moeten hitten.*

Hitten is treffen, raken. Dat woord is alleen in dit ſpreekwoord uit de aloude taal by ons overgebleven, maar gemeen by de Engelſchen. Ziet daar van de Fakkel, en 't Vervolg.

1341 *Hy licht op zyn luimen.*

De zin is, hy loert om te verraſſen, gelyk de kat op een muis. *Luimen* is met een nederbukkend hoofd ter zyden uitzien. Ziet daar van de Fakkel, bladz. 216. Zo zegt men ook: *Hy loopt onder den hoed.*

XIX.

SPREEKWOORDEN van regeerbewind, kuipery, &c.

(1342) *Daar is wat op het tapyt.*

Dit geeft te kennen, daar over word geraadſlaagt en gehandelt. De ſpreekwyze is genomen van het tapyt, dat geſpreit pleegt te zyn op de tafel van eene aanzienlyke Vergaderinge, waar aan de Leden zitten, of immers de voornaamſte, en beſtierders, en waar op men ſchryft, de ſtukken legt, enz. Dus zegt men ook, *dat is gebragt aan de tafel van die, of die Vergadering.*

(1343) *'t Is in den meulen.*

Dat is, de herſſens maalen daar over, men overlegt dat, en is daar mede bezig.

(1344) *Daar is wat op 't til.*

Dat ſpreekwoord drukt uit, daar is wat op handen. Ziet de Fakkel, bladz. 375, in *Tillen*. Of anders een *til* is een duivenſlag, waar op wel vreemde duiven, of doffers komen. Duivenmelkers geven acht, of daar op niet komt zitten, om hem te vangen.

(1345) *Daar is wat gaans.*

Dat is, daar is iets aan den gang, daar zal iets komen, *daar word iets gebrouwen. Muisje wacht u ſteertje.*

(1346) *Het heeft veel voeten in de aarde.*

Dat is, daar aan is veel vaſt, 't heeft veel moeiten en zwarigheden. De gelykenis is een boom, die met veele wortels vaſt in de aarde ſtaat. Wortels zyn figuurlyk voeten. Zekerlyk zulk *een boom valt niet met den eerſten ſlag.*

(1347) *Zet dat noch wat op de lei.*

Dat wil zeggen, neemt dat noch niet aan voor een zekere en gewiſſe waarheid. Zo word iets wel geſchreven op een ſchalie, 't geen men voor nader onderzoek en blyk, noch niet te boek ſtelt. 't Is dikwyls, *Die haaſt gelooft, is haaſt bedrogen.*

(1348) *Ik zie daar een gat in.*

Dat is, ik zie dat'er middel is, om door die zaak te komen, ik zie daar

daar een uitkomſt in. Zekerlyk 't is geen voorzichtigheid, dat *men zyn hoofd in iets ſteekt, waar in men geen gat ziet*: want dus doende, zou men *met zyn kop tegen de een muur* konnen *loopen*.

(1349) ***'t Is 'er niet in te werpen, als een bal in een venſter.***

Dit paſt men toe op zaaken, die zo licht en gemakkelyk niet te doen zyn. 't Komt overeen met, *De koe wil zo over de brug niet*. Diergelyke boerige gelykeniſſen vind men in menige ſpreekwoorden, b. v. *Hy valt 'er in, als een end in een byt. 't Is een drollige inval, als van een boeren kakhuis. Hy is met zyn aars in de boter gevallen*, enz.

(1350) ***Zy ſlaan de handen in een.***

Dat zegt, zy voegen hunne krachten te zamen, Ik gis dat dit ziet op de onderlinge verbindeniſſen en beloften, die door het ſlaan der handen in malkanderen betuigt, en als verzegelt worden. Dus geſchied iets *by handtaſtinge*, als men *de hand daar op geeft*. Anders moeſt die handen in een te ſlaan, zyn die zamen te voegen; doch die ſpreekwyze zoude tot deze zaak niet zeer paſſen, om dat niet het in een ſlaan, maar het aanſlaan der handen, tot het uitvoeren van 't werk noodig is.

(1351) ***'t Zyn maats als elefanten.***

Dat is, by uitnemendheid groote kaaren, gelyk de elefanten groote beeſten zyn. Hier van heeft ook olifants papier dien naam. Op die wyze zegt men, *'t Is een boer als een paard*, en *'t Is geen klein je, een paard in de wieg*. Anders is het met zodanige, waar van men zegt, *Zy zyn ſmalle vrienden*.

(1352) ***Hy heeft zyn rokje gekeert.***

Dit zegt men van ymand, die van party verandert, door over te gaan tot eene andere geloofsbelydenis, kabaale, enz. 't Is overgenomen van eenen rok, die omgewend, en 't binnenſte buiten gezet word.

(1353) ***Hy hangt de huik naar den wind:***

Dit beduit, hy voegt zich naer den tyd. Een huik was in de oude taal ook een mantel. Deze word om 't lyf geſchikt, naar dat de wind waait. Bekent is de fabel van de zon en den wind, die hunne krachten beproefden aan een reizer met zynen mantel. Maar zeer wel kan dit ſpreekwoord zien op de gewoone afbeelding van de Fortuin, of 't Geval. Hier mede komt overeen: *'t Is een weerhaan*, hy draait met alle winden. Men zou zich dan op zulke beter konnen verlaten, als zy op

op 't ſpits van den toren geſtelt wierden. Doch ook de galgeklepels waayen met alle winden. Het eerſte word ook dus gezegt: *Men moet de zeilen ſtellen naar den goeden wind.*

1354 *'t Werk ſtaat ſlecht geſchoren.*

Dat is, 't niet wel aengelegt, 't is 'er ſlecht geſchapen. Dit is ontleent van 't opſtellen eener webbe. Deugt de ſcheering niet, dan is van den inſlag en 't weefzel niet veel goeds te verwachten.

1355 *Hy ziet in den wind.*

Dat zegt men van ymand, die voorzigtig en verreziende is. 't Is genomen van een' weerkundigen, die gade ſlaat hoe de wind is, en of zich ergens donkere wolken en onweders in de lucht opdoen, om 'er zich naar te ſchikken. Vergelykt Spreuken. 22: 3. Men zegt ook van zulk eenen: *Hy ziet verder dan zyn neus lang is.*

1356 *Het waait uit dien hoek.*

Dat wil zeggen, van die zyde heeft men de gunſt en drift, van daar komt het. Vergelykt Jer. 1: 14. Hier toe behoort die vrage: *Hoe is de wind met u?* Men kan dat waayen ſtraks zien aan de weêrhaanen. Van ymand die veel overkomen is, zegt men: *Hem is veelover 't hoofd gewaayd.*

1357 *'t Roer ligt 'er na.*

Dat is, daar toe is de zaak geſchikt en aangelegt, gelyk men door 't draayen van 't roer een ſchip ergens heenen ſtiert. Zo is ook een ſpreekwoord: *Men moet het roer leggen over 't boord, daar men 't wil linden*, dat is, daar men 't houden wil. 't Is niet wel gezorgt, wanneer *'t ſchip over ſtuur dryft*, en men *over ſtaag word geworpen.*

1358 *'t Is de wend tegen de keer.*

Zommige zeggen *de wind*; doch 't moet *wend* zyn. De zin is, alles is dwars tegen malkanderen.

1359 *Ymand onderſteek doen.*

Dit drukt uit, hem iets ontwenden, door hem te onderkruipen, en zich in zyne plaats te dringen. Vergelykt Geneſ. 27: 19.

1360 *Ymand in zyn licht ſtaan.*

Dat zegt zyn aanzien, achting, of gewin benadeelen. Zo brengt men

ymand duiſterheid toe, wanneer men hem 't zonnelicht onderſchept. Dat niet te doen, was de gunſt, die Diogenes van Alexander begeerde. Dus zegt men ook: *Ymands licht betimmeren.*

1361 *Hy is zich zelven in 't licht.*

Dat wil zeggen, hy benadeelt zich zelven: door misgedrag, onvoorzichtigheid, enz. gelyk ymand die zelf zyn licht beneemt, of verduiſtert. Hier aan is niet ongelyk het ſpreekwoord: *Hy brengt ze meê, die 't om ſtooten.*

1362 *Hy heeft de voet in den beugel gekregen.*

Dit zegt men van ymand die op den trap is om tot eene hooger bevoordering op te klimmen. 't Is ontleent van een ſtegelreep, waar door men te paarde raakt, en *zich in den zadel zet.*

1363 *'t Is op een ſtorting uitgekomen.*

De zin is, de zaak is mislukt. Een ſtorting is een miskraam. Dit word op andere dingen toegepaſt.

1364 *Hy heeft een langen neus gekregen.*

't Wil zeggen, hy is beſchaamt geworden. Zulke zien voor zich neêr, en langs hunnen neus, dien zy in 't gezicht krygen. 't *Scheelt veel, een voet op een neus.*

1365 *Hy loept met zyn kop tegen een muur.*

Zoodaanige doen niet alleen den muur niet wyken, maar doen zich zelven nadeel. Dit brengt men over als een gelykenis op diergelyke dwaaze, ſtyfzinnige, en veegeefſche ondernemingen. Daar op ziet ook, *Hy wil'er met zyn kop meê door.* Maar zonder kop, quam hy 'er niet.

1366 *Ymand voor 't hoofd ſtooten.*

Dat zegt hem bruskelyk afwyzen. Maar zelf ſtooten hunnen kop, die *met het hoofd tegen een muur loopen.* Andere *loopen wel een blaauwe ſcheen.* Doch malkanderen voor 't hoofd te ſtooten, is zeer bokachtig. Zo geſchied van die *bardebollen.*

1367 *Hy mag daar zyn muts wel na werpen.*

Dit wil zeggen, hy is dat quyt, 't is hem ontſnapt, en hy kan dat niet krygen. Wanneer iets ontloopt, 't geen men niet achterhalen kan, word de muts wel van 't hoofd genomen, om die achter aan te werpen. Zoude het ſpreekwoord daar van niet gevormt zyn? 2.

(1368) *Ymand van de baan knikkeren.*

Dat is, een mededinger uit den weg ruimen. 't Is ontleent van 't knikkerſpel der jongens. De meeſte handelingen der menſchen zyn doch als kinderſpeelen.

(1369) *'t Heeft zyn plooi genomen.*

Dat is, 't heeft zich gezet. Laken dat lang in eene vouw geweeſt is, kan bezwaarlyk daar weder uit gebragt worden. 't Gebeurt echter wel, dat men van een zaak zegt: *'t Is in een andere plooi gekomen*, wanneer *de hekkens verhangen zyn. Nieuwe Heeren maken nieuwe wetten.*

(1370) *'t Roer is omgeworpen.*

Dat wil zeggen, 't is met het beſtier der zaaken verandert, de dingen hebben een anderen keer genomen. Die aan 't roer van den Staat zitten, draayen dat tot een anderen koers. Zo doet een ſchipper, als hy een ander Voorland wil beſteven, of een andere kuſt bezeilen.

(1371) *De hekkens zyn verhangen.*

Dat is, de zaaken zyn verſchikt, en *hebben een ander plooi gekregen.* 't Zal genomen zyn van hekkens, met welke men wegen ſluit. Eeſt laat men menigmaal *het hekken aan den ouden poſt.* Zo was 't er een ſpreekwoord by de ouden: *Alles moet blyven als 't was. 't Bagyntje moet ſpinnen vlas, en de Pater drinken uit het groote glas.*

(1372) *'t Bladje is omgekeert.*

Dat is, de zaak is geheel verandert. Myns oordeels wil dat niet zeggen, het blad is omgeſlagen; maar 't is 't onderſte boven gewend. Bekent zyn de konſtprenten, die door dat middel geheel verſcheiden figuuren vertoonen. Zo is b. v. de Paus, des omgekeert zynde, de Duivel.

(1373) *Hy ſchuilt achter de gordyn.*

Dat is, hy houd zich bedekt en verborgen. 't Is ontleent van de toneelgordynen, waar achter de ſpelers zich verſchuilen, tot dat het tyd is te voorſchyn te komen, om hunne rol te ſpelen. Dus zegt men ook: *Hy ſchuilt achter de haage.*

(1374) *Een man een man, een woord een woord.*

Dit zegt men van die getrouw zyn in hunne beloften te houden. Men moet een eerlyk man op zyn woord mogen geloven, en dat moet zyn zegel zyn.

(1375) *Het Spant'er.*

Dat is, 't komt'er op aan, het nauwt'er. Dit zal ontleent zyn van een ſtyf geſpannen touw, dat in gevaar is van in ſtukken te berſten, of getrokken te worden. Zo komt het wel op een ſtemmetje aan.

(1376) *Hy giet het in alle vormen.*

Dat wil zeggen, hy ſchikt en beproeft het op alle wyzen, gelyk dus gehandelt kan worden met geſmolten metaal, of anders leem, of waſch. Hier mede komt over een: *Hy vouwt het in alle plooyen. Hy wringt zich in alle bochten.*

(1377) *Hy draayt het ſpel op zyn duim.*

Dit zegt men van ymand, die iets keert en wend naar zyn welgevallen. Zo kan men den duim rondom draayen gelyk men wil; en dus ook 't geen men daar op heeft. Daar aan is gelyk: *Het draait op die ſpil. Ymand den duim kuſſen*, is zich aan zyn welgevallen met eerbiedigheid onderwerpen.

(1378) *Hy heeft het graauw op zyn hand.*

Dat wil zeggen, het gemeen gepeupel is aan zyn zyde, en paſt op zyn wenk. Maar waarom word dat het *graauw* genaamt? Buiten twyfel om dat men het weinig in purper, karmozyn, ſchaarlaken, of fluweel uitgedorſt ziet: maar al van ouds meeſt in een graauwe py ſteekt, naar de mode der graauwbroers en ezels, zelf in hun Paaſchpronk. Dit *op zyn hand hebben*, zal overeenkomen met, *op zyn duim te draayen.* Hy *vliegt ymand van de hand*, die op zyn handwenk gereed is. Vergelykt Job 38: 35. Maar *Hy heeft dat in zyn hand*, is in zyn geweld. Men zegt ook: *Zo licht als de hand op 't hoofd te leggen.*

(1379) *Kuipen.*

Dit woord, en de betekende zaak, is zeer gemeen, en 't gilde van deze kuipers is een der allergrootſte. Het drukt uit te arbeiden, en alle middelen aan te wenden, om de meerderheid der ſtemmen tot iets te winnen, en dus veele hoofden te vereenigen, gelyk een kuiper die tonneduigen door hoepels zamenvoegt. Als dat kuipwerk geklonken is, zegt men, *de banden zyn vaſt gelegt.* Daar van is *bekuipen*, *omkuipen*, enz. Schoon de zaak de zelve is, gebruikt men voor kuipen ook *b-men*, dat mede vaſt en zamen hecht, maar zo luide niet gehoord word. Dat is nu de meeſterproef. Breken die banden, of dat lymzem, dan *valt alles in duigen*; en houden de hoepen niet vaſt, dan word dit kuipwerk wel licht *de bodem ingeſlagen.*

Ymand

(1380) *Ymand in den arm nemen.*

Dit zegt ymants vriendſchap en gunſt zoeken te winnen. Omhelzen is een oefening van liefde, die wederliefde verwekt.

(1381) *Hy ligt my daar om zeer ten halze.*

Dat wil zeggen, hy houd daarom zeer by my aan. 't Schynt te ſpelen op de omhelzende vleyingen, waar door men ymant vriendelyk ſmeekt en liefkooſt, om hem te bewegen.

(1382) *Hy klopt voor een doof mans deur.*

Dat is, hy krygt geen gehoor, niet meer dan of voor de deur van eenen dooven klopte: hy doet vergeefſche moeite om gehoort te worden. Zo zegt men ook: *Hy laat het zyn kaproen hooren.* Het tegendeel is: *Gy hebt dat geenen dooven gezegt.*

(1383) *Hy ſteekt aan de kar.*

Dat wil zeggen, hy helpt de zaak doordringen, hy leent 'er de hand toe. De gelykenis is van de karren der turfvoerders en diergelyke, welke een man voortrekt, maar veel geholpen word, als andere die achter aan voortſtooten.

(1384) *Ymand te paard helpen.*

Dat is, hem te bevoorderen, en voort te helpen, zo dat hy in en tot ſtaat geraakt. Het tegendeel is, *ymand uit den zadel werpen.* Deze word dan een zandruiter. Dat overkomt lichtelyk aan die 't *malle paard beryden*, en dus aan 't hollen komen. 't Is al een proefſtuk van de kuipkonſt, de ſtegelreep wel te houden.

(1385) *Ymand over 't paard heen zetten.*

Dit zegt ymand door eene al te groote drift en gedienſtigheid nadeel toebrengen. Hy doet ymand dienſt die *hem te paard helpt:* maar on dienſt, die hem door al te hoog op te heffen, en al te ſterk door te dringen, daar over heen beurt, zo dat hy van de andere zyde moet afvallen. Dus zegt men, dat de aapinnen hunne ſchoone geliefde jongen van liefde dood drukken. Dit ſpreekwoord word toegepaſt op zulke, die ymand al te zeer pryzen en opvyzelen, zo dat hy de al te groote opheef en verwachting niet voldoen kan, en dus hem meer doen afvallen.

(1386) *Ymand op den hond helpen.*

Dit wil zeggen, ymand 'er uit helpen, hem ten verderve helpen. Maar

hoe paſt dat daar op? Myne giſſing is deze: *Ymand te paarde helpen*, is *'er hem boven op helpen*, te recht helpen, verheffen. *Op den hond helpen*, is dan het tegendeel: want die gaat niet wel onder den man. Doch men overwege, of in dit ſpreekwoord niet geſpeelt word op de kluchtvertelling van dien man, die zyn wyf verbood op den hond te ryden: welk verbod haar aanprikkelde om dat te doen: maar zy kreeg 'er een hap van. Veiliger ryd men op 't houten paard.

1387 *Hy zit op den kruiwagen.*

Dat wil zeggen, hy heeft vrienden, die hem bevoorderen en voorthelpen zullen, gelyk men iets voortkruyt met een kruiwagen. Daar van zegt men, *Die de kro heeft, kruit ze.* Doch zulk een *kruiwagen gaat* al dikwyls *niet recht.* Men is echter noch *liever van een karos overreden, dan van een drekwagen.*

1388 *Men moet nagels met hoofden ſlaan.*

Dat is, zaaken doen die vaſtigheid en klem hebben. Nagels zonder hoofden hechten niet vaſt, en glippen door. Anders doen nagels met hoofden.

1389 *Op den zelven nagel kloppen.*

Dit wil zeggen, een zelve zaak aandringen, gelyk een nagel, waar op men met den eenen hamerſlag na den anderen klopt.

1390 *Het is geklonken.*

Dit zegt men, als iets uitgevoert, vaſt en zeker is. De zin zal zyn, 't is zo vaſt, als of het met ſpykers vaſt geklonken was. Even zo zegt men, *'t Ligt in tras.* De gelykenis is genomen van vaſt metzelwerk.

1391 *Dat is van klink.*

Dit drukt uit, dat is van nadruk, dat is braaf. 't Is ontleent van klinkende dingen, die zich bekent en ruchtbaarmaken. Zo ondervinden die *een klink*, of kaakſmeet, krygen. Vergelykt Jerem. 10: 3. Nu hebben de klingende redenen by veele zonderling gehoor en krachr. *'t Geld dat ſtom is, maakt recht dat krom is*, in deze goudeeuw.

1392 *Hy heeft zyn vrinden in zyn zak.*

Dit wil zeggen geld, waar mede hy vrienden kan maken, volgens dat ſpreekwoord: *Ryke lieden hebben veel vrienden.* Ziet Spreuken 14: 20. *Lieve vrienden hebben geen ſtrik op den buidel.* 't Is nu een ſtokregel

gel by menigte: *Geld is de leuze. Voor geld koopt men de boter. Species in manibus. Die heeft dat 'er klinkt, krygt dat 'er in 't glas ſpringt.* De werelt zegt: *Zyt gy hoer of dief, hebt gy geld, ik heb u lief. 't Beſte geloof is* by veele *gereed geld*, en *om geld zouden zy den Duivel dienen. Welkom zyn ze, die wat brengen. Si nihil attuleris, ibis Homere foras.* Maar meniger geld is met hun ten verderve. *Het geld brengt in de Hel, en blyft 'er zelf buiten.* Met het eerſte komt overeen: *Hy heeft zyn gaven in zyn zak. Een man van groote gaven* is by veelen aangenaam, en raakt wel tot zyn oogmerk. Dit vind men by die *den Vader en de Moeder van Melchizedek kennen.*

(1393) *De kleeren maken den man.*

Dat is, na dat ymand uitgedoſt is, word hy van de wereld geacht en geëert. Hoewel dikwyls de binnenvoering van een felpen rok niet deugt, en wel een Achabs hert en huid in een hairen zak ſteekt. Ja in't tegendeel, daar ſchuilt wel een edele geeſt onder een kaal rokje; terwyl een fraaye mantel op een kapſtok hangt. Men kan ook wel een pop opſchikken. Dus maakt men een molik, door een ſtroobos inkleederen te ſteken. (1394)

Men kan wel een wys hoofd uit een narrenkap ſteken.

Dat is, 't moet een wyze zyn, die op zyn tyd wel den zot zal veinzen. Hier toe behoord dat ſpreekwoord: *Houd u of gy mal waart, gy zult den koſt wel krygen.* Anders, *Een zot ſpreekt ook wel een wys woord.*

(1395) *Hy kan met al zyn vrienden wel op een ton danſſen.*

Dit wil zeggen, hy heeft 'er geen. Doch dan moet dle ton ledig zyn, en op den bodem ſtaan: want een volle ton ontbeert geen vrienden.

(1396) *Hy ſtaat in zyn hemd.*

Dat zegt, hy is alleen; en verlaten van alle, die hem voor heen aanhingen. 't Is ontleent van ymand, die tot op zyn hemd ontkleed is.

(1397) *Hy is Nero niemands vriend.*

Die zegt men van ymand, die in een algemeenen haat en vyandſchap is: gelyk die allerſnoodſte bloedhond Keizer Nero, die om zyne onmenſchelyke gruweldaaden door den Roomſchen Raad voor Ryksvyand verklaart, en van elk vervloekt en verlaten wierd. Dit dede hem zyn eigen moordbeul worden. Vergelykt Gen. 16: 12. Maar 't Is ook waarheid. *Alle mans vriend, is menig mans gek.*

Hy

(1398) *Hy is buiten gedykt.*

Dat zegt men van ymand, die ergens buiten geſloten is. Dit word overgebragt van landen, die men binnen den gemeenen dykring niet bevat, maar afzondert. Zo word ook ymand *uyt de Synagoge geworpen.*

(1399) *Eerſt Oom, en dan Ooms kinderen.*

Dit wil zeggen, de waardigſte moeten naar hunne rang voorgaan, en, *Als meerderman komt, moet minderman wyken.* 't Is, *Elk zyn beurt.* Tot voorbaarigen zegt men: *Wacht uw beurt.*

(1400) *Hy gaat daar een voet te hooger op.*

Dit zegt men van ymand, die zich ergens op verhoovaardigt. Trotze plegen *den kop in den wind te ſteken.* vergelykt Pſalm. 75: 6. Zo zyn zy verheven, *als een pad op een kluit.*

(1401) *Hy heeft een tuit.*

Dit zegt men van ymand, die eene groote inbeelding heeft van zich zelven, zich verheft, en geerne voor wat groots zoude aangezien wezen. 't Is ontleent van de tuiten, of fontanjens, welke kleine menſchen op 't hoofd zetten, om grooter te ſchynen, dan zy in der daad zyn, en zo zy konden, wat tot hunne lengte toe te doen.

(1402) *Hy heeft een krul meer, dan een verkensſteert.*

Dit zegt men boertende van ymand, die wat meer dan 't gemeen wil zyn. Een verkens ſteert heeft maar eene krul: maar zulk een is krulliger; byzonderlyk als hy zyn hair op een heete tabakspyp heeft gewonden.

(1403) *Aan arme lieden hovaardy vaagt de Duivel zynen aars.*

Hoe onbeſchoft dit ſpreekwoord is, het heeft klem. Hier door maken arme geern-grooten zich belachelyk, wanneer zy gelyk de ryken *met willen doen, en niet konnen.* al zouden zy om lobben te dragen, zonder hemd gaan. Dus *bangt men om den arm, 't geen men ſpaart uit den darm.* Dan is 't; *Hoe mooi is poes!* Zie, *hoe pronkt het verken nu. De koe heeft een fluweele huif op.*

(1404) *Als niet komt tot iet, dan kent het zich zelven niet.*

Zo verandert Staat de zeden van geringe, waar door zy zich gehaat, beſpottelyk, en onverdragelyk maken. De Latynen zeiden: *Asperius nihil*

nihil eſt humili, dum ſurgit in altum. Vergelykt Spreuken 30: 22, 23. Men zegt ook: *Als niet komt tot iet, is 't allemans verdriet.*

(1405) *Hy bouwt kaſteelen in de lucht.*

Dat is, hy vormt zonder grond herſſenſchimmen van groote en verheven zaaken, als goude bergen, enz.

(1406) *Hy vlamt daar op.*

Dat is, hy is met een brandende begeerte daar toe ontſteken. (1407)

De paarden die de haver beſt verdienen, krygen ze niet.

Ambten worden doorgaans meer vergeven naar gunſt, dan naar bequaamheden. *Om laſten te dragen, roept men ezels ten hove.* Op dezen grond gaf die Hofpradiker aan zynen genadigen Heer dien lof, dat Hy de grootſte Ezel was, om dat Hy zo veel te dragen hadde. Men benyde dan den kapſtok niet, dat die den Staattabbaart en mantel draagt.

Als de Aapen hoog klimmen, dan ziet men hunne naakte billen. (1408)

Dat wil zeggen, zulke die tot Staatsambten verheven worden, ſtellen dan dikwyls hunne onbequaamheden ſchandelyk ten toon. *Een aap is een aap, al draagt hy een gouden ring.* 't Gaat niet door voor eene gemeene waarheid: *'t Kuſſen*, of *Ambt, geeft verſtand.* De oude zeiden ook: *Men kent een man niet eer, voor dat hy komt tot eer.*

(1409) *'t Is een groote lantaarn, zonder licht.*

Dit zegt men niet onaardig van ymand, die uitwendig iets ſchynt; maar daar niets nuttigs in ſteekt: gelyk een lantaarn, waar in geen brandende kaars ſtaat. Zo ſteekt wel *een looden degen in eene goude ſchede.* 't Is dan als *een lichaam zonder ziel. Een ſtraat vol mans, en een hand vol verſtands.*

(1410) *Hy ſlacht des Keizers paard, dat piſte in de groote plaſſen.*

Dit ſpreekwoord is geſproten uit zulk een geval, waar uit een gering hoveling deze gelykenis opmaakte, dat alzo de Keizer zyne gunſtgeſchenken gaf, aan die reeds genoeg hadden, daar die aan behoeftigen noodiger zouden beſteed zyn, Zo *brengt men water in zee.* Dat geſchied noch doorgaans in de wereld. Zulke handelen echter noch wyzelyker, dan die *hun ryker willen geven, en hun wyzer leeren.*

(1411) *Men moet geen gegeven paarden in den mond zien.*

Die paarden koopen willen, zien dezelve in den mond naar de tanden, om daar uit den ouderdom te weten. Zo nauwkeurig moet men niet zyn omtrent gegeven paarden, dewyl men daar goed koop aankomt. *'t Is een ſlecht paard, dat zyn haver niet verdient*; byzonderlyk zo 't een *paardje kakgeld is*. Dit word by gelykenis tot andere giften overgebragt. Een gifte is winſt, hoedaanig die ook is, en moetzo aangenomen worden; of 't zal tot misnoegen van den gever zyn.

(1412) *Die 't klein niet begeert, is 't groot niet weerd.*

De reden is, om dat zulke een onvergenoegde hebzugt, met ondankbaarheid doen blyken; waar door zy zich grooter giften onwaardig maken. Ook *op een ei broed de hen*. Maar *die tot een blank geboren is, zal zyn leven geen ſtuiver ryk worden*.

(1413) *Men moet geen bekakte kinderen wegwerpen.*

Dat wil zeggen, men moet iets dat goed is, niet wraaken en verwerpen, om dat 'er iets onaangenaams by is; maar handelen als moeders, die de beſtruifde billen hunner kinderen ſchoon vagen. Dus zyn zy gezint, dit zeggen: *Had ik dat geld in een bevuilden doek, ik wilde den knoop met myne tanden wel los maken*. Zo *moet men om 't bet huis te reinigen, den vloer niet met de vuiligheid uitvagen*. En *men moet om 't kind te waſſchen, dat niet verdrinken*. Zelf zegt een ſpreekwoord: *Vaagt uw Buurmans kind den aars, en neemt het in huis*. Dus verpligt men de ouders, en *'t kan weêr te pas komen*. Men zegt dus ook: *Werpt uw kinderen niet weg: gy weet niet waar toe zy noch konnen komen*.

(1414) *Doet een bedelaar goed, gy word met luizen geloont.*

Dit drukt uit, dat arme menigmaal ondankbaar zyn aan die hunne weldoenders geweeſt waren. *Een ezels dankbaarheid zyn veeſten en ſchoppen*. Doch *'t vat geeft uit dat het in heeft*. *Ondankbaarheid is's werelds loon*, en *Ondankbaare menſchen hebben 't derde deel der wereld in; ja vry meerder*. Dus is 't ook een ſpreekwoord: *Hy heeft zynen koſt eerlyk betaalt, als een paard zyn ſtalhuur*, te weten met nagelaten vygen, en gelyk die *bankerot ſpeelt, het bedſtroot laat voor de huishuure*. Maar zoude hier op ook gelden: *Die geeft dat hy heeft, is waard dat hy leeft*? 't Is de geſtoffeertſte kramer niet, van wien men zegt: *Hy heeft niet een luis in de mars*. Ik weet niet of ik hier by mag voegen het ſpreekwoord, dat men in onze gewesten dikwyls op eenen ondankbaaren hoort toeeigenen: *Geef dien Duivel koek*. (Vergelykt hier voor: *Daar is koek te deelen*.) Doch men behoorde den Duivel uit onze ſpreekwoorden te laten; want *als men van den Duivel ſpreekt, is hy 'er omtrent, of hy was'er geerne*. *Lupus in fabula*.

SPREEK.

X X.

SPREEKWOORDEN van zingen, dobbelen, kaatzen, enz.

(1415) *Hy ſlaat de maat.*

Dat is, hy heeft het opperbewind, hy beſtelt en verordent alles. Zo geſchied in 't zingen van muzyk door den Meeſter. Dit word op andere zaaken toegepaſt. Dus zegt men ook: *De leuze moet van hem gehaalt worden.*

(1416) *Hy heeft veel nooten op zynen zang.*

Dit zegt men van een grillig en moeylyk hoofd, dat veel beſlag en omſlag maakt. 't Is ontleent van de nooten der zangkonſt, die op zommige dennen wel zeer veele zyn. Doch zulke Muſykanten zingen doorgaans uit *B duur*, maar zelden uit *B mol.*

(1417) *Hy ſtelt'er geen wyze op.*

Dat zegt men van ymand die zyne zaaken verwaarlooſt, en in't *wilde laat loopen.* Maar wat is *wyze*? Beduit dat een toon? Dat op geen wyze geſtelt is, kan men niet ordentlyk zingen. 't Komt dan op wildzang uit. Of is *wyze* manier? Geen wyze, zoude dan zyn geen goede wyze.

(1418) *Dat gaat een toontje te hoog.*

Dit wil zeggen, dat gaat boven de maat, door een gelykenis genomen van de zangkunde. Het zelve is, *'t Zeil is te hoog in top gehyſt.* Men zegt ook? *Dat gaat te grof*; 't geen mede op den zang of ſpeeltoon zien kan. Anders, *fyn* word genomen voor fraai. *Grof* is dan het tegendeel. 't Is dus ook een ſpreekwoord: *Gy ſpint te grof*; en, *'t Is een Grovianus.*

(1419) *Hy zal wel klein leeren zingen.*

Dat is, een lager toon leeren houden, en inkrimpen.

(1420) *Daar is een ſnaar ontſtelt.*

Dit drukt uit, daar hapert wat: gelyk in een ſpeeltuig, waar op een ſnaar ontſtelt is. 't Is dan: *Roer die ſnaar niet.* Anders word een valſch en onaangenaam geluid gegeven.

(1421) *Hy ſtelt de pypen.*

Dat is overgebragt uit het orgelſpeel. 't Word toegepaſt op ymand die verwerring en onluſt veroorzaakt, gelyk misſteelde orgelpypen een wangeluid maken, 't geen de ooren verveelt. Dat geſchied ook, als men die eerſt begint op den toon te ſtellen, zo wel als het trim tram der ſnaartuigen.

(1422) *Hy wil in 't hoogſte gat blazen.*

Dat is, hy wil den hoogſten zwier volgen. 't Moet alles zyn van 't opperſte *bordetje*. Dit is entleent van die orgelpyp, welke 't hoogſte en zwaarſte geluid geeft.

(1423) *Daar is wind in de moezel.*

Dit zegt men van ymand, die veel winderigen klap uitgeeft. De gelykenis is genomen van een opgeblazen pypzak, of zakpyp, die geluid geeft. Dus zegt men ook: *Daar is wind; 't Is een windbreker; een windbuil; een broek vol wind.*

(1424) *Op den duim fluiten.*

Vermits de duim geen holligheid heeft, kan die tot geen fluit dienen. Hy dan, dien men op den duim laat fluiten, zal daar van niet te bet zyn, om ymand naar zyn pypen te doen danſſen.

(1425) *Naar ymands pypen danſſen.*

Dat is, de wille van zulk een opvolgen: gelyk gedanſt word zo als de pyper voorſpeelt. Matth. 11: 17. Dus wiſten de oude te ſpreken van *Jakke met zyner pypen.*

(1426) *Daar behoort meer ten dans, dan een paar danſſchoenen.*

Te weten, daar moeten twee vlugge en bedreven voeten in ſteken, die voor al geen voetenvel hebben. Dat word toegepaſt om uit te drukken, dat tot iets meer vereiſcht is. Zo zegt men ook: *Daar behoeft meer tot het huwelyk, dan vier beenen op een bedde. Twee naakten konnen malkanderen niet dekken. Een alleen* ook *kan geen ronden dans maken*, of 't moeſt de hond zyn, die om zyn ſteert ſpringt.

(1427) *Kreupel wil voordanſſen.*

Dit zegt men, als de onbedrevenſte de voorbaarigſte willen zyn, gelyk dikwils gebeurt: maar dus ſtellen zy zich belachelyk.

Hy

1428 *Hy weet van toeten, noch van blaazen.*

Dus beſchryft men een gantſch onkundig menſch. Het toeten op hoornen, en blaazen op trompetten, dient om eenig teken te geven. Onwetende verſtaan dat niet.

1429 *Hy roert den ellehoog.*

Dat wil zeggen, hy is een dobbelaar. Zulke roeren den elleboog in 't ſchudden den teerlingen door de handen.

1430 *Als de Abt de teerlingen geeft, dan mogen de Moniken wel dobbelen.*

De zin is, als zulke, die iets moeſten beletten, dat zelf voor doen, of daar toe aanleiding geven, dan laten zy dat yder vry. Dit paſt ook op Ouderen, die hunne kinderen dus voorgaan.

1431 *Dat loopt op den teerling.*

Dit is te zeggen, zo kan het vallen, zulke oogen worden op den dobbelſteen gevonden. Men zegt van een bedrevenen: *Hy weet wat op den teerling loopt*, dat is, hy verſtaat de zaak grondig, hy weet wat ze behelſt, vereiſcht, en wat gevolgen daar aan vaſt zyn. Een goed ſpeler weet, hoe hy zich van alle werpen op den dobbelſteen moet bedienen.

1432 *Die 't ſpel niet kan, moet het niet ſpelen.*

Dat wil zeggen, niemant moet iets ondernemen, 't geen hy niet verſtaat. Zo is *neering zonder verſtand, verlies voor de hand.* 't Spreekwoord geeft dus ook een goeden raad, dat zegt: *Die 't ambacht niet kan, moet geen winkel opzetten.* Maar *Die 't ambacht kan, krygt de neering, zei de ſnyder, en hy kreeg een paar kouſſen in de Paaſchweek te verzoolen. Hy die niet braaden kan, blyve buiten de keuken. Men moet leeren met ſchade, of met ſchande.* Doch *die niet te raaden zyn, zyn niet te helpen.*

1433 *Iets op een teerling zetten.*

Dat is, het hangen aan den ongewiſſen werp van een dobbelſteen, gelyk vernikkerde tuiſſchers wel gewoon zyn. Dat paſt men toe op dingen die ymand lichtvaardig en ſtoutelyk waagt. Van zulke onbezonnen en onbandige waaghalzen zegt men wel: dat ze *om de galg* dobbelen.

(1434) *Een kans wagen.*

Kans zegt eigentlyk een dobbelſtot, een werp, en ſchynt verſmolten te zyn van 't Latynſche *caſus aleæ*, zo als de teerling valt. Ziet de Fakkel, bladz. 163. in *Kanſſe*. Dus is *Zeven oogen kramers kans*, dewyl die dan een boven de helft der oogen op twee dobbelſteenen tot zyn voordeel heeft. Men zegt, *Hier ook elf oogen*, om gelyk ſpel te betekenen. Hy *neemt zyn kans waar*, die op een goeden worp let, en dien wel gebruikt. Het tegendeel is, *Zyn kans te verkyken*. *Ymand een kans afzien*, is hem een voordeel afloeren. 't Is *een buitenkansje*, als een voordeel van buiten af toevalt. Als iets hopeloos geſtelt word, zegt men, *Daar is geen kans toe*. Het zelve is, *Daar is geen gooi na*. Dit komt over een met, *Daar is geen raam op*, dat ontleent is van de jachthonden, die om het wild te grypen, raamen. Als 't er weinig hope is, zegtmen: *'t Is tegen twaalf oogen gedobbelt*. *De kans keert*; als verliezers door 't dobbellot winnaars worden. Hier toe is wel *goede* of *ſlechte kans*. Van gemaskerde dobbelaars is *een mommekans*.

(1435) *Hy tiktakt zo, dat de ſchyven hem in de mond vliegen.*

Dit zegt men boertig van ymand die wel ſchranſt. Dat ſpel behaagt een hongerige maag allerbeſt. 't is dan zo aangenaam niet dus ſlechts een toekyker van een anders ſpel aan de tafel te wezen. Ten minſten wil men dan graag mede doen, en 't ymand wel half ſtaan. 't Gaat zo vriendelyk niet toe, daar *de vuiſten van ymands bakhuis een tiktabord maken*.

(1436) *Dat ſchut ik.*

Dat is, daar ſtel ik my tuſſchen beide. 't Ontſteent van 't verkeerſpel. Daar uit, en uit het damſpel, is ook, *Ymand een ſchyf blaazen* wanneer hy die overgezien en verzuimt heeft. Dit word ook lachende wel op een ontkaapt wynglas toegepaſt.

(1437) *Hy is ſchach mat gezet.*

Dat is, hy zo vaſt gezet, dat hy nergens heen kan, 't is dood uit met hem. Ziet daar van de Fakkel, in Schaakſpel, bladz. 315.

(1438) *'t Is ſpels recht.*

Dit wil zeggen, 't is een rechtveerdig loon, of vergelding Meeſt alle ſpelen hebben hunne rechten en gewoonten, door 't gebruik ingevoert, welke de ſpelers moeten opvolgen; anders verongelyken zy den medeſpeler, en *doen onbeuſch*. Dus hoort men wel van de jongens zeggen

gen: *'t Is niet om de knikkers, maar om 't recht van 't ſpel. Die meê kegelen wil, moet ook meê opzetten.* Doch ik denk, dat *ſpel* in dit ſpreekwoord is bedryft, gelyk het by de ouden betekende. Ziet de Fakkel, bladz. 348. *Spels recht* is dan eene uitkomſt, als op zulk een zaak billyk was, en paſte. Zo *loont het quaad zynen meeſter*, die *bebben moet dat 'er by ſtaat. Wie ſtelen wil, moet zich getrooſten te hangen*; of *Dat verſtaat zich zelven, een geeſſeling met een brandmerk.*

(1439) ## *Hy ſpeelt niet ſlinks by.*

Dat is, hy doet met een handigheid mede. 't Geen ymand met de linkerhand verricht, die gewoon is de rechterhand te gebruiken, plagt handeloos toe te gaan. Dus zegt men ook van ymand, die gezwind en geoefent is, *Hy is niet ſlinks.* 't Spreekwoord is mede: *Hy ſpeelt niet ſlim by*, dat verbaſtert zal zyn.

(1440) ## *De baan warm houden.*

Dat drukt uit, niet op te houden, maar het eene op het ander geſtadig te laten volgen. Geſtadig wryven en ſchuuren verwekt warmte. Zelf worden de jongens de koude ysbaan gezegt warm te houden, als zy malkanderen daar op gedurig na glyden. Byzonderlyk is dit ſpreekwoord van de dobbelaars.

(1441) ## *Dat ligt 'er toe.*

Dat zegt men van een zaak, die haaren uitſlag genomen heeft, en onherdoenbaar is. De Latynen drukten dat uit door, *Facta eſt alea*, de teerling is geworpen. Ik twyfel niet, of ons ſpreekwoord is daar van overgenomen. Het zelve is, *'t Heeft het weg.* Men geeft echter van dat ſpreekwoord noch een anderen oorſprong, daar ik geen borge voor wil zyn, naamelyk: *Daar leit het, zeide de meid, en haar ontviel een kind terwyl zy danſte.*

(1442) ## *Beter is een onçe geluk, dan een pond Wysheid.*

Dit ſpreekwoord zal behagen en toeſtemming vinden by alle liefhebbers van den narrenkovel, die met een helm geboren zyn. Een zekerlyk de verſtandigſte zyn niet altoos de gelukkigſte. Eraſmus ſchreef daarom den lof der Zotheyd. Hier mede komt overeen: *Gelukkige gekken behoeven geen wysheid. De gekken krygen de kaart. Die 't geluk heeft, leid de Bruid te kerke, al komt hy laatſt.* Ziet dat bewaarheid in de verklaaring over 't ſpreekwoord: *Van keurboom tot tuilboom*, bladz. 63. Is 't dan wonder, dat gelukkige ezels met de beſte ambten dikwyls gaan ſtryken? Gewiſſelyk op menige gevallen paſt: *'t Is meer geluk, dan wysheid.*

't Is

(1443) *'t Is ſtryk en zet.*

Dit zegt men van voordeel, dat ras en zonder moeite verkregen word. 't Is ontleent van de dobbelbank, daar men byzet, en door een gelukkige worp den pot na zich ſtrykt. Zulk een *gaat'er* dan *mee ſtryken*, dat is, hy gaat met den buit, of den prys heenen. Ziet ook de Fakkel, bladz. 366. in *Stryken*.

(1444) *Zyn leſte brood byzetten.*

Dat is, het laatſte, 't geen men noch overig heeft, om iets te wagen en te winnen. Dus zeggen de jongens, die hunne laatſte knikkers of iets diergelyks in 't ſpel byzetten, op hope van winſt. Zy noemen dat bygezette hun *brood*, dat zeggen wil hun deel, of waar voor zy brood zouden moeten koopen. *'t Gaat* dan *van 's herten bloed*. Maar dit word in dobbelaars dikwyls bewaarheid, die op 't ſpel zo verhit en vernikkert zyn, dat zy alles aan den teerling hangen, zo dat vrouwen en kinderen menigmaal t' huis met ſchreyende oogen gebrek van brood moeten lyden. Dus ligt Gods vloek in dat misbruikte lot.

(1445) *De kaart is valſch.*

Dat is, het is bedrog: gelyk valſche ſpelers zich daar van bedienen.

(1446) *De kaart is verſteken.*

Dat drukt uit, de zaak is verandert: gelyk door 't verſchieten der kaarten, en 't verſchikken der bladeren, het ſpel eene andere gedaante krygt.

(1447) *Ymand in de kaart kyken.*

Dit zegt kennis nemen van ymands toeſtand, bedryft en oogmerken. Als men eenen tegenſpeler in zyne kaarten kan loeren, dan weet men hoe 't met zyn ſpel ſtaat, en kan zich daar van met voordeel bedienen. Menigen zyn niet geerne *te nauw in de kaart gezien*. Zo zegt men ook. *In den pot kyken*.

(1448) *Tries van boeven.*

Dit zegt men van drie guiten: waar op zekerlyk niet paſt. *Alle goede dingen drie*. 't Is ontleent uit het kaartſpel, waar in men de boeren ook boeven heet, b.v. *ſchuppenboef*.

(1449) *Hy heeft geen troef.*

Dit zegt men van ymand, die niet wel gemoed, treurig en neerſlagtig

tig is: gelyk kaartſpelers, die zonder troef bladeren zyn, quaad ſpel, len daar om geen hoop hebben van het ſpel te zullen winnen. Ziet de Fakkel, bladz. 383, in *Troef*. Doch ter misleiding van den tegenſpeler, toont men wel *in't ſlechtſte ſpel het beſte gelaat*.

(1450) *Hy is beeſt gemaakt.*

Dat zegt men ook, *Hy is Jan*, en't druk uit, hy heeft niet eens in 't ſpel gewonnen. Wil dat *beeſt* zeggen op een boertige wyze, zo dom als een beeſt? en dat *Jan*, *Jan kan niet*? Ik weet niet anders. Zyn dan *Jan* en *Beeſt* niet gelykluidende; ten minſten verklaaren die naamen malkanderen, gelyk *verken*, of *zwyn*, en *ſchotbeeſt*. Ik zegge dat echter geenzins van alle Jans.

(1451) *Heusje komt op zyn beusje.*

Dit zegt men als ymand, die eenen anderen had verongelykt, zyn vergelding krygt. Dat ſpreekwoord is in gebruik by de Zeeuwen, maar wat drukt het uit? Ik denk dat het genomen is van de ſpelers, die malkandere onheuſch doen. *Heusje* is dan die oprecht handelt, en *Beusje* ziet op *boos*. Dus zal de zin wezen, dat de heuſche om de vergoeding van 't geleden bedrog en ongelyk op zynen boozen medeſpeler komt. Dit ſtemt dan over een met, *Het quaat loont zynen meeſter*; en, *'t Ys zal zyn water wel eens weêr halen*. Men vind wel meer zulke radebrakingen in ſpreekwoorden, byzonderlyk als de ouden die wilden doen rymen. Dus was ook een ſpreekwoord by hen in kromtaal: *Wie diets, zo geits*, dat zeggen wil, gelyk gy deed, zo gaat het. *Uti vixit, ita morixit.*

(1452) *Den bal opgeven.*

Dat zegt, iets aanvang geven, of eerſt aan den gang helpen: gelyk in't kaatsſpel geſchied. Hier aan is niet ongelyk, *Een vuurpyl laten opgaan*, of *opſteken*, dat in oorlogstyden een ſein pleegt te zyn om eenigen aanſlag uit te voeren. Dit word overgebragt.

(1453) *Zy kaatzen malkanderen den bal toe.*

Dit zegt men van die malkanderen over en weder voordeel toe brengen, en in de hand werken. *Als de eene hand de andere waſcht, worden ze beide ſchoon. De eene vriendſchap is de andere waardig. De eene min brengt de andere in.* Zo was een ſpreekwoord by de ouden: *Het is om hooyen, en weêr hooyen*, dat ontleent was van hooyers, die elkanderen over en weêr helpen.

(1454) *Die kaatzen wil, moeten ballen wachten.*

Dit wil zeggen, wie ymand wil aantaſten, heeft te wachten, dat men hem zo weder bejegenen, en met gelyke munt betalen zal. Zo word in 't kaatsſpel de opgegeven bal weder te rug gekaatſt. Dus *moet geen bakker worden, die een hoofd van boter heeft.* En, *die van't dak niet kaatzen kan, blyve uit de baan.*

(1455) *Tekent die kaats.*

Dit wil zeggen, zet daar een merk by, neemt dat in opmerking, en onthoud dat tot hier na. Ook dit is uit het kaatsſpel overgenomen, waar in men de kaatzen met een ſtokje tekent. Doch hier toe breng ik niet, *Voet by ſtek zetten*, dewyl men daar by niet blyft pal ſtaan. *Stek* is dan beſtek, paal. Ziet hier voor bladz. 38.

(1456) *Hy zal de ballen betalen.*

Dat is, 't zal tot zynen laſte uitvallen, hy zal't moeten ontgelden. De gelykenis is van't kaatsſpel, waar in ymand de ballen betalen moet die andere tot hun vermaak gebruikt hebben. Zoo zegt men ook, *Hy zal den bal boeten, die een ander geſchoten heeft. Hy zal't gelag moeten betalen.* Hier aan is niet ongelyk: *Hy werd met het ſpit geſlagen, en heeft van't gebraad niet gegeten.*

(1457) *Dat is een kolfje naar myn hand.*

Dit wil zeggen, dat dient my, zo moeſt ik't hebben. 't Is genomen van't balſlaan, of de trektafel.

(1458) *Hy is overal by met zyn kort kolfje.*

Dit zegt men van ymand, die aan alles de handen wil ſlaan. 't Is genomen van de trektafel, daar een lange kolf wel in den weg is, als 'er een korte by kan.

(1459) *Men moet den bal ſlaan zo als hy ligt.*

Dat is, de zaak zo behandelen, gelyk zy voorkomt, en de gelegentheid toelaat. De gelykenis is genomen van de kolvers. Zo moet men *roeyen met de riemen die men heeft*, dat is, zich bedienen van de middelen, die'er by de hand zyn. Men kan in ſtorm op zee geen nut hebben van *een kabel op de zolder.* Hy brengt echter niet veel t'huis, die *met de mande om melk gaat*, naar 't ſpreekwoord der ouden.

(1460) *Ymand den bal van onder de voeten weg ſlaan.*

Dat is, hem iets ontnemen, waar op hy zich verliet. Een bal is een los voetſteunzel. Als dat weg geſlagen word, moet hy, die daar op ſtond, vallen. Dit word toegepaſt. Men verbeeld de ongeſtadige en wankelbaare Fortuin als op zulk een bal ſtaande. *Die ſtaat, zie toe dat hy niet en valle.* Daar toe dient hem de bal onder zyn voeten, die 'er vaſt gegroeit is, zo hy geen podagra heeft.

(1461) *Dat kan niet door den beugel.*

Dit wil zeggen, 't kan niet doorgaan, *dat mag niet door de monſtering.* 't Is genomen van een yzeren ring, waar door een bal, die te groot is, niet kan rollen. Zo zegt men boertende van ymand, die ergens geen toegang krygt. *Zyn hoofd is te groot. Hy ſtaat 'er voor en kykt, als een koe voor een muizehol.*

(1462) *Hy ſlaat den bal mis.*

Dat is, hy treft de zaak niet: gelyk onbedreven kolvers die den bal niet raken. Dus zegt men ook, *'t Is luk raak.* Dat is een kromtaal, 't zal by geluk zyn, zo het raakt, en, *'t Moeſt wel hitten*, dat is treffen. *Raak wel, heb wel.*

(1463) *Hy ſlaat 'er na, als de blinde na 't ei.*

Dit zegt men van ymand, die in 't wilde giſt en raad naar eenige zaak. 't Is ontleent van het ſpel, waar in een geblinde naar een ei ſlaat. Zo *doet men blinde ſlagen.* Doch *dat is* dan *meer geluk, dan wysheid.* Men zegt, *een onze geluk is beter, dan een pond verſtand.*

(1464) *Hy loopt voor zyn bal.*

Dat is, hy is te vroeg in de weer, hy begeeft zich te vroeg voor uit met eene ontydige voorbaarigheid, wanneer hy noch beter te rugge zoude blyven, en zien waar 't heen wilde. Die kolven, of den bol ſchieten, moeten den bal na zien, maar niet voor uit-loopen. Gantſch anders handelt zulk een, van wien men zegt: *Hy zend den boog uit, naar den pyl.*

(1465) *Die bol ligt noch niet ſtil.*

Dit zegt men van een zaak, die noch niet ruſt, en ten einde is; gelyk een bol die noch voortrolt. 't Is, dat zal noch verder loopen. Men zegt ook: *Dat is noch niet in 't vat, daar 't in zuuren zal.*

(1466) *Laat hem zynen tuil uittuilen.*

Dat is, zyn hoofd volgen, tot dat hy het van zelf moede is, en ophoud. 't Is ontleent van een tol, die omloopt tot dat hy van zelf blyft ſtil liggen. Ziet de Fakkel, bladz. 386. in *Tuil.*

(1467) *Hy valt op zyn plat.*

't Wil zeggen, hy laat zich niet verzetten noch bewegen. Dingen die op hun plat vallen, rollen niet voort, maar liggen vaſt.

(1468) *Dat zal quaad ſpel maken.*

Dit kan ſchynen ontleent te zyn van de treurſpelen, die eene droevige uitkomſt hebben. Daar van is ook zo 't ſchynt, *'t Spel is op den wagen*; *'t Spel is gaande*, enz. Maar het kan ook op andere ſpelen zien. In de oude taal had *ſpel* een ruime betekening voor allerlei bedryf. Zo *heeft ymand vrienden in 't ſpel*, dat is, voorſtanders, begunſtigers; en dus zegt men noch, *met ymand veel ſpels hebben.*

(1469) *'t Is op de rechte zyde gevallen.*

Dat is, 't is gevallen ten goede, en zo als het zyn moeſt. *Botertje boven.* Anders zegt men, *De ſteen is in de mortel gevallen.*

(1470) *Als 't ſpel op 't beſt is, moet men ophouden.*

Spelen plegen dikwyls op krakeel uit te komen. Dit word verhoed door af te breken, wanneer 't vermaak op 't hoogſt is. Anders word het niet zelden *katjesſpel.* 't Is ook een nuttig ſpreekwoord: *Met gewonnen ſpel zal men 'er uitſcheiden.* Die dat niet doen, verliezen dikwyls niet ſlechts dat gewonnen was weder, maar daar by al hun geld. Door zulk eene voorwinſt weten valſche ſpelers onkundigen aan te lokken. De jongens zeggen in hunne ſtraattaal: *'t eerſte gewin is kattengeſpin*, en geraken dus wel blus van alle hunne knikkers en kooten.

(1471) *Hy zit op een ſchopſtoel.*

Dit wil zeggen, onvaſt, gelyk die op een touter of ſlingertouw zitten; 't welk een ſpel der kinderen is. Zo los hangen niet, die *tuſſchen twee ſtoelen in de aſch zitten.* 't Is ook beter, dan *tuſſchen hangen en worgen te zyn.* Dan hebben de dieven het bangſt; en 't ſpreekwoord is: *Eer men recht heeft leeren hangen, is men dood gewurgt.* Doch men zegt dat van in 't onzeker te zyn tuſſchen twee quaaden. 't Staat ook niet zeer wel met hen, op wien paſt: *Hy is zo wel bewaart, als of hy met beide zyne beenen in 't vuur zat.*

(1472) *Elk heeft zyn pop, daar hy mee ſpeelt.*

Dat is, iets waar mede zyne zinnelykheid malt. De Latynen zeggen: *Trahit ſua quemque voluptas.* Dus zegt men ook: *Elk hult zyn popje op zyn mannier.* Maar men moet zich wachten, dat men *van de pop geen afgod make.*

(1473) *Hy heeft zyn rol geſpeelt.*

Dat zegt men van ymand, die zyn bedryf heeft voleindigt; 't geen volſtrektelyk geſchied in de dood. Hier om word dit ſpreekwoord byzonderlyk daar op toegeeigent. 't Is genomen van het toneel, waar op de eene door gewaad, woorden en geleerden, b. v. een Koning, en d'ander een' bedelaar vertoont; doch niet langer dan dat ſpel duurt, dewyl ze daar na weer alle evengelyk zyn. Dit is een zinnebeeld van de wereld, en haare bewoonders, volgens dat bekende dichtje: *De wereld is een ſchouwtooneel. Elk ſpeelt zyn rol, en krygt zyn deel.* Op dien Schouwburg ziet men dagelyks onder Grooten en kleinen vry meer treur dan blyſpelen; doch in geen van alle ontbreekt de ydelheid. De dood ſchuift de gordynen toe, en handelt met die ſpelers, gelyk de rekenaar met de legpenningen, die als zy hun werk verricht hebben, alle van gelyke waarde zyn. Vergelykt Pſalm 49: 18. en Job 3: 19.

XXI.

SPREEKWOORDEN van gekken, ſnoefshaanen, en vechters.

1474 *Hy is zo wys als zeven dulle koeyen.*

Zeven is een getal van volmaaktheid. 't Is dan te zeggen, een volmaakte nar. Zulke belachelyke gelykeniſſen zyn'er veele, d. v. *Zo wys als Salomons kat. Zo wys als 't Raadhuis te Bremen, dat van wysheid om verre viel. De deugd ziet hem ten oogen uit, gelyk den beul de barmhertigheid. Dat paſt hem, gelyk de zadel aan een zog*, enz. Aan 't eerſte is gelyk: *Hy is ſtapelgek*, dat is, grondgek, opgeſtapelt gek, van gekheid opgeſtapelt. Ziet de Fakkel, bladz. 358, in *ſtapel*.

1475 *Hy word zot, zonder dat hy 't weet.*

De reden is in dat andere ſpreekwoord: *Mal doet geen zeer. Anders behoefde hy een plaaſter over zyn geheele lyf.* Hier in is een kei in 't hoofd ongelyk aan een ſteen in de blaas. Doch *die blind word, komt het eerſt in de oogen*, waar na hy *niet een ſteek door den neus kan zien.* Dit zyn boertende ſpreekwoorden; ſchoon de zaaken meer te beſchreyen, dan te belachen zyn. Ik zeg wat men zegt; maar laat die zeggers dat verandwoorden.

1476 *Een zot heeft geen bellen van doen; hy laat zich zelfgenoeg hooren.*

Kan een gek zwygen, men zou hem voor wys aanzien. Spreuken 17: 28. Maar *hy kan den nar niet in de mouw houden.* Zoude 't daar van komen, dat het dragen van kovels met bellen, als onnoodig, nu buiten de mode geraakt is? Alleen pronken de paarden noch met zulke bellen voor de narrenſleden: maar dikwyls zouden ze beter paſſen aan die daar in zitten, en achter opſtaan; of die 't malle paard beryden.

1477 *Hy is buiten weſten.*

Dit drukt uit, zyn herſſens, zyn op hol, hy heeft geen beleid noch bezef meer. Naar den oorſprong hier van weet ik niet te giſſen, of 't moeſt zyn uit de Fabel van Faëton, die wanneer hy den zonnewagen door den dierkring van 't Ooſten naar 't Weſten zoude mennen, geheel buiten dat ſpoor geraakte. Het zelve is dan: *Hy is 't ſpoor byſter.* Anders konde men denken, of niet *Weſten* verbaſtert mogt zyn van *Wiſſen*, weten: gelyk men 't *geweten* noemt het *gewiſſe*. Dan zoude het zyn, hy is buiten bewuſtheid.

Hy

(1478) *Hy heeft een ſlag van den windmolen weg.*

Dit zegt men van ymand, daar vry wat *van 't mal onder loopt*. Ymands herſſens worden gezegt te *malen*, als die ontſtelt worden. Zo geraakt hy wel *in den mallemolen*; ja zo verre, dat *de molen door den vang is*, en zich nergens door laat wederhouden, of bedwingen. *Wind* zegt men van verwaantheid en inbeelding: b. v. *'t Is een windbuil, een windbreker*, enz. Zulk een wind helpt de herſſens wel aan 't malen. Hy heeft daar van een ſlag weg, die 'er door bewerkt word. Men eigent dit in 't byzonder aan den molen van *Jutfaas* toe: maar waarom juiſt die zo gevaarlyk is te naderen, zullen anderen konnen zeggen, die 'er dichter by zyn geweeſt, dan ik.

(1479) *De molen is door den vang.*

Dit zegt men van ymand, die zyne zinnen en reden niet meer magtig is, maar zich door zyne driften laat vervoeren, terwyl zyne herſſens in den mallemolen aan 't malen zyn. Als een molen door den vang, het ſtremtuig, is, dan is 'er geen ſtuiten meer aan, hy maalt zich zelven lichtelyk in den brand. Zo zegt men ook, *'t Gaat 'er op ſtelten.*

(1480) *Hy zal op geen windmolen verdrinken.*

Dit zegt men boertende, om uit te drukken, dat een afwezende buiten gevaar is. Hier mede ſtemt over een: *Hy zal in geen twee ſlooten ſevens loopen.* Windmolen is dan hier in eigentlyk, en geſtelt tegen een watermolen.

(1481) *Zyn kop is op de loop.*

Dit kan het zelve zyn met, *Zyn hooft maait*, 't geen wel zo grof gaat, dat *de molen door den vang geraakt*. Maar ik denk liever, dat het overeenkomt met, *Zyn hoofd is op 't hollen*, *Zyn herſſens zyn op hol*. Dan is 't ontleent van paarden, die in 't hollen op den loop zyn.

(1482) *Hy is in de boonen.*

Dat wil zeggen, 't ſchort hem in de herſſenen. De boonen konnen in 't bloeyen door haaren laffen reuk de herſſens ontſtellen. Men vind 'er wel, welke op dien tyd van den bolworm plegen gereden te worden.

(1483) *De kei leutert hem.*

Dit ſpreekwoord, met *van de kei ſneden*, en andere die daar aan vermaagſchapt zyn, houden den Roomſchen Uilenſpiegel, na *Gajus*, by

ons

ons in een eeuwige gedachtenis; alwaar hy aan veele zyner broederen en *Cayſten* zynen naam aangeërft heeft. Ziet hier voor het ſpreekwoord: *Kei is Koning*, bladz. 50. Maar om de dubbelzinnigheid, dat *kei* ook eenen ſteen beduid, zegt men om te lachen, dat *de kei leutert*, *en moet geſneden worden*, ſpelende op den ſteen in de blaas, enz. Zulk een overgang is in meer ſpreekwoorden. B. v. *Daar 't ſtil is, is 't goed haver zaayen*, *Een ſpel heeft ook een hoofd*, enz. Zo *leutert de kei*, als zy in 't hoofd rammelt; en *het leutert*, als ymand zich in zyne woorden niet gelyk is. 't Gaat anders, wanneer ymand *daar by blyft*, *gelyk een dief by den baſt*. Met het eerſte is gelykluidende: *'t Schort hem in den grooten tee*, *waar op de boeren den hoed dragen*; *'t Schort hem daar men de oſſen bolt*; als ook, *Hy is met den kop geqaelt*. *Hy is voorzien van verſtand*, *als een gans van een kam*. *Hy heeft zyn vyf zinnen alle drie*. *Hy is niet hoog van verdieping*. *Hy heeft een goed verſtand*, *maar 't ligt wat laag*.

1484 *Hy heeft het niet vaſt.*

Dat is; *Zyn herſſens zyn vlot*, *Zyn zinnekens ſpeelen ſchuilewink*, dat is, verbergen zich in den ſchuilwinkel. *Het leutert*; *Hy heeft zyne vyf zinnen alle drie*. Doch men paſt dit ook toe op de gezondheid, als die wankelt.

1485 *Daar is een ſchroef los.*

Dit zegt men van ymand, *die 't niet vaſt heeft*, en daar het *leutert*. Zo is 't met iets, waar aan een ſchroef los geraakt is.

1486 *Zyn hoofd is niet wel geſloten.*

Dat is genomen van 't bekkeneel der jonge kinderen. 't Wil uitdrukken, dat ymand *niet wel met het hoofd bewaart is*, en zich kinderlyk aanſtelt. Mogelyk behoort daar toe mede, *'t Is een loskop*. Aan het eerſte is gelyk, *Hy is noch niet droog achter de ooren*.

1487 *Hy heeft wespen in den kop.*

Dit is ontleent van 't ſteken der horſelen, waar door zy de beeſten als onzinnig op den loop konnen brengen. De Latynen noemen dat, *œſtro percitus*. 't Is niet geraaden, *de horſelen te tergen*. Dat komt overeen met, *De bolworm ryd hem* Zo zegt men ook, *Hy is hoorndul*, dat van de runderen genomen is. En *Hy heeft de poppen in den kop gekregen*. De gulde Leggende zegt ons, dat de Keizer *Veſpaſianus* dien naam kreeg, om dat hy een wesp in den neus hadde. Is die naamgronding niet wonder fraai?

Hy

(1488) *Hy heeft muizenneſten in 't hoofd.*

Dat wil zeggen, laſtige bekommeringen en zwaarigheden over beuzelingen. Dit komt overeen met het aardig ſpreekwoord der Latynen: *Parturiunt montes*, enz. *De bergen zouden baaren, en daar quam belachelyk een muisje te voorſchyn.* Maar ziet ook noch eene andere verklaaring in de Fakkel, bladz. 246.

(1489) *'t Zyn vieze vaazen.*

Door verbaſtering zegt men ook, 't Is wisje wasje, voor *visje vaasje*. De *v* is van 't gebruik in een *w* verwiſſelt. Men denke dan niet op *wiſch je*, *waſch je*, al luid de leeterklank daar na. Doch *vieze vazen* kromtongt niet minder. Dat wil zeggen, 't zyn vieze fantazynen, grillige herſſendweepery. Doch 't word ook op andere nietige dingen toegepaſt. Ziet de Fakkel, bladz. 441, in *Wisje wasje*. Zulke belachelyke verbaſteringen en misvormingen van woorden heeft men meer in andere ſpreekwoorden, b. v. *Koetertje koet*; *Al den horlement*, enz.

(1490) *'t Is tiere liere.*

Dat is, *'t is wildzang*, *Hier had ik u*, *daar verloor ik u*. *Hy heeft zyn goed vertiereliert*, ook *verturelurt*, wil zeggen, hy heeft dat met zottigheden en lichtmiſtery doorgebragt en verquanzelt. Dus zegt men van een zot huwelyk: *'t Is tiereliere*, *beter twee bedorven*, *dan viere*.

(1491) *Dat komt uit geen ſchaapshoofd.*

Dat is, dit komt uit geen onvernuftige herſſenen. Een ſchaap word gehouden voor een dom dier. Hierom zegt men. *Zo dom als een ſchaap.* Dus heet men ook ymand om die zelve reden, *een kiekenshoofd*; en men zegt, *Hy is zo dom als een koe. Zo wys, als zeven dulle koeyen.*

(1492) *Gekken gryzen niet.*

De meening is, zy hebben geen bekommering noch zorge, die gryze hairen veroorzaakt. Want *Mal doet geen zeer*: en, *'t Geen zy niet weten, deert hem niet.*

(1493) *Ymand de kap vullen.*

Dat zegt, hem zelf in den zotskovel brengen, en *in den kap krygen*, of *brengen*, door wat diets te maken.

(1494) *Elk zat heeft zyn marot.*

Dat wil zeggen, *Elk heeft zyn pop, waar mede hy ſpeelt*, gelyk narren zich met haar zotskolf vermaken. Zoude dat *marot* wel van *Klement Marót* afkomſtig zyn?

(1495) *Een gek maakt'er veele.*

Zo ziet men menigmaal, byzonder in 't uitvinden en navolgen der modes. Dus *helpt een geeuwer ook andere aan 't gaapen:* en *als eene koe bieſt, dan ſteken ook andere den ſteert op.*

(1496) *Alle mans vriend, is yder mans nar.*

De reden is, om dat zulke zien, door yder te willen behagen, en zich naar elks zinnelykheden te voegen, beſpottelyk aanſtellen, en daar om van alle veracht en belacht worden.

(1497) *Hy loopt met de lymſtang.*

Dat zegt, hy ſtelt zich dwaas en kinderachtig aan. 't Is ontleent van de jongens, die vogeltjens vangen met ſtokjes, waar op lym geſtreken is, zo dat'er de pootjes aan vaſt kleven, wanneer zy naar eenen uil op zyn kruk komen. Ziet de Fakkel, Bladz. 220. Dit gaat wel zo gewis, dan die te willen vangen, door *wat zouts op den ſteert te leggen.* Men zegt dus ook van een quidam, *'t Is een lymſtanger.*

(1498) *Hy loopt voor 't lapje.*

Dit zegt men ook, *Men heeft hem voor 't lapje.* Het drukt uit, *men houd hem voor den gek.* Ik gis, dat dit ontleent is van den vliegenlap, waar mede men de vliegen jaagt en vangt. Zo *ſlaat men* wel *twee vliegen met eenen lap.* 't Valt zo licht niet, *Met eene dochter twee zwagers te maken.*

(1499) *Men ziet hem niet voor vol aan.*

Dat is, men acht hem niet voor zulk een, in wien het vereiſchte is. 't Zal overgenomen zyn van het monſteren, waar in *uitgemonſtert worden*, die niet *mannedeeg zyn*, of hunne volle jaaren en wasdom niet hebben. Zodanige *konnen* dan *niet paſſeeren.*

(1500) *Met zotten is 't quaad boerten.*

Zulke nemen dat met onverſtand en oplopendheid ten quaade. Dus zegt men ook: *Steek uwen vinger in geen zots mond.* Anders, *'t Is goed jokken, daar een goede grond is.*

Men

1501 *Men treed wel een pad zo lang, dat ze berſt.*

Dat is, *Men kan goede lieden wel te veel vergen*, door die te drukken en verongelyken. Dan verandert lydzaamheid in woede, *Patientia læſa fit furor.*

1502 *Hy lyd, dat het winterkoren lyd.*

Dit zegt men van ymand, die zeer veele en zwaare dingen moet verdragen: gelyk het akkergewas, dat alle de ſtrengheden van den winter moet uitſtaan.

1503 *Hy verbeet zich.*

Dat zegt men van ymand, die zich wederhield en bedwong. 't Is genomen van zulke, die op hunne tanden byten, in 't uitſtaan en verduuren van zwaare pyn, ſpyt, of iets diergelyks, om zich gelaaten te houden. Maar op de tanden te byten en knerſſen, is ook wel eene uitwerking van dulligheid, of woedende gramſchap.

1504 *Hy is ſtraks op zyn paard.*

Dit zegt men van ymand, die ſtraks toornig word. Wil dat uitdrukken, hy is ſtraks gereed om te vechten; waar toe de paarden aan ruiters dienen! Echter malle Jan beſchryd zyn houten paard noch al raſſer. Of wil 't zeggen, hy is terſtond vaardig om te vertrekken; gelyk met onmin geſchied. *Doch zulke beryden wel 't malle paard.* Is dat paard met bellen, dan paſt het wel voor een narrenſlede, daar de voerman in zit. Evenwel, *Een haaſtig man moet op geen ezel ryden*: want, *De ezel gaat niet buiten zynen tred.* Doch *haaſtige lieden zyn geen verraders.*

1505 *Zy is zo boos als een ſpin.*

Dat is, zy is hevig vergramt. 't Zal genomen zyn van den haat en oorlog der koppeſpinnen tegen de padden.

1506 *Op ymand gebeten zyn.*

Men zegt ook, *verbeten.* De zin is klaar, maar de ſpreekwyze duiſter. Wil het zyn, als een bitzige hond op ymand ongezint wezen? Dan is *gebeten* voor *bytende*, en de betekening verandert. Of behoort het tot *bitter*, voor *verbittert*? Men zegt dus ook, *'t Is een geſlagen vyand*, volſlagen. Ziet het Vervolg der Fakkel, in *Geſlagen.*

(1507) *Een pik op ymand hebben.*

Dat is eene heimelyke ongezintheid en wrok. Ziet van *pik* de Fakkel, bladz. 277, en ook in 't Vervolg. Maar men zegt ook: *Ymand verpikken*, en Zy pikken 'er altemaal op. Dit is buiten twyfel overgenomen van haanen, en diergelyke vogelen, die dus andere verpikken en verdryven. Hier toe behoort: *Hy ſtond op zyn neus gepikt.* Zo verbyten honden zulke, die zy niet by zich dulden willen. 't Zoude ook konnen zyn, dat *pik* wilde zeggen, *pikzucht.*

(1508) *Laat geen Duivel in uw buik waſſen.*

Dat wil zeggen, behoud en queekt geen wrok in uw herte. Dit komt overeen met Eph. 4: 26, 27.

(1509) *Houd de man; hy wil vechten.*

Dit zegt men ſchertzende van ymand, die veel ſnorkeryen en bravaden maakt, als wilde hy *drie man zeven armen afſlaan*, en *ymand de blaas breken.*

(1510) *Hy maakt veel boha.*

Dit is, een groot geroep en geſchreeuw. Dit is uit het griekſche *boân*, luide roepen; gelyk mede 't latynſche, *boare*, en *boatus*, een geſchreeuw en gebulk.

(1511) *Ik heb den brui van u.*

Dat hoort men dikwyls in onbeſchoſte ſtraattaal. En zelf: *Ik heb den Duyvel van u.* 't Zal zulke niet benyd worden, al houden zy 't geen zy zeggen te hebben. Van *Brui* ziet de Fakkel bladz. 51. in *Brouwen.* Maar 't is ook een ſpreekwoord: *Hy heeft den bras van zich zelven, als Jan de-Lapper.*

(1512) *Hy heeft daar den hooi van.*

Dat wil zeggen, hy acht dat niet, hy laat zich daar aan niet gelegen zyn. Het zelve is, *Hy heeft daar den lieven tyd van*; en *Hy heeft 'er den draai van.* Dit word gezegt tot verbloeming van een onbeſchaafder woord, gelyk *hy heeft daar den bras van.* Zo zeiden de ouden, *een goed jaar*, voor den Droes. Dat geſchied in veele diergelyke ſpreekwoorden, van die zediger taal willen voeren, 't geen te pryzen is. Dus zeide men ook: *Uw moeders hemde*, om iets genoemt voor ongenoemt uit te drukken.

1513 *Ik vraag na u niet.*

Dat wil uitdrukken, ik acht u niet, ik laat my aan u niet gelegen zyn. Naar dingen die men in waarde houd, pleegt men te zoeken en vragen.

1514 *Dat roert u niet.*

Dat is, dat roert u niet aan, dat raakt u niet, gy hebt daar geen belang by; en daar om hebt gy u daar mede niet te bemoeyen.

1515 *Spyt u bakhuis.*

Dit is eene verachtende terging. 't Wil zeggen, tot ſpyt van u, die met uw bakhuis daar by ſtaat, en 't aanziet. Het zelve is: *Spyt u tanden*, als welke ik niet ontzie, hoe zeer gy die moogt toonen. Doch zulk een taal is bitter, ſchuim van eene overloopende gal, die men ymand in 't aangezicht ſpouwt. Dit betaamt geen Chriſten.

1516 *Pochen en broekbevuilen is geen konſt.*

Dit zegt men tot grootſprekende roemers. Dit beide word zamen gevoegt, om dat hy zulke pofhanzen het laatſte wel volgt op het eerſte als zy een bloot mes zien, of een blaas met boonen hooren. Hier toe behoort, dat men van ymand die vreeze krygt, zegt: *Hy word week in den buik.* Dus ziet men wat zeggen wil, *Een bange ſchyter.*

1517 *Hy kruipt in zyn ſchelp.*

Dat zegt men van ymand, die zyne fierheid laat vallen, en zich bloodhertig betoont, en inkrimpt. 't Is ontleent van eene ſlek die haare horens opſteekt; maar ſtraks inhaalt, en zich in haar huisje verbergt, als zy eenigen onraat verneemt. Daar op ziet ook het ſpreekwoord: *Hy geeft krimp.*

1518 *'t Is een haan met kam en ſpooren*

Dat zegt men van een kampvechter, die by haanen vergeleken worden. 't Was dus een ond ſpeekwoord: *Alle haanen moeten kammen hebben.* Hier mede komt overeen: *'t Is geen kat, om zonder handſchoenen aan te taſten*, en, *Men zal daar zyn man t' huis vinden.* *'t Is een vogel met een bek.*

1519 *Hy voert het hooge woord.*

Dat is, hy wil boven alle gehoort en gehoorzaamt zyn, hy over-

ſchreeuwt ze alle, *'t is een ſnoefshaan.* Hier mede komt overeen: *Zyn haan moet boven kraayen.* Haanen plegen tegen malkanderen om 't hardſt te roepen. Maar men zegt ook van pochters, die ſnorken, *als of zy noch een lyf in de kiſt hadden*: *Ik heb wel meer zulke haanen hooren kraayen.*

(1520) *Zyn haan moet Koning zyn.*

Dat is, hy moet de overhand hebben. 't Is ontleent van de haanenſtryden, waar in de overwinnaar gezegt word Koning te zyn. Het zelve is, *Zyn haan kraait boven.* Haanen zyn gewoon hunne overwinning uit te kraayen; en die overwonnen zyn, zwygen als beſchaamt, om dat hun tegenkamper meeſter is, en 't veld heeft behouden. Ik weet een geval, dat een man met zyn wyf over zulk een haanenkamp, waar in elk zyde koos, wel ernſtig aan een tweegevecht geraakte: maar of die haan, of de hin, doe boven kraaide, kan ik niet vaſt zeggen. Ten minſten, 't is niet zonder veel gekakel toegegaan.

(1521) *Hy is in de kam gebeten.*

Dat is, hy heeft zyn meeſter gevonden, hy heeft het te quaad gekregen. Zo geſchied in haanengevechten van die in den kam gebeten word. Dus zegt men ook: *Hy is op zyn neus gepikt.*

(1522) *Hy is in de mat geraakt.*

Dit zegt men van die in verlegentheid komt. 't Is ontleent van 't ſchaakſpel, als men *Schach mat* gezet word. Ziet de Fakkel, bladz. 315, in *Schakſpel.* Anders de *mat* is de kooi, of ſtrydperk, waar in men de haanen zet, om ze te laten vechten. Deze gaan malkanderen met bek en ſpooren wel zo vinnig en bloedig te keer, dat ze 't quaad genoeg hebben; voor al die te kort ſchiet.

(1523) *Hy is 't kind.*

Dat zegt men van ymand die alle gezag en magt quyt is, zo dat hy niet meer vermag noch ontzien word, dan een kind. Zo word ymand *Stads kind gemaakt.* Dus vraagt men: *Is de man een kind geworden?*

(1524) *Hy ziet ze bars als ſchoppenknecht.*

Dit is uit het kaartſpeel genomen. Zo zegt men ook: *Hy ziet als of hy my wilde opeeten.* Maar *Lelyk zien byt niet.*

(1525) *Blazers byten niet.*

't Wil zeggen, ſnorkers zyn geen vechters. De gelykenis is genomen

men van de ganzen, die ymand al blazende naloopen, maar niet durven aanvatten. Even zo zegt men, *Blaffers byten niet*. Evenwel, *Als oude honden blaffen, zie toe.*

1526 *Beter ſtyf geblazen, dan den mond gebrand.*

Dit word toegeeigent op grootſprekende blaaskaaken; en is genomen van die door hard blazen de ſpyze verkoelen.

1527 *Gedreigde lieden leven langſt.*

De reden is, vermits een vyand, die heimelyk op ymands leven toelegt, gevaarlyker is, dan die hem openlyk den dood dreigt; om dat men daar tegen op zyn hoede kan zyn. *Baſſende honden byten* ook *minſt*. Doch 't is een onbeſchoft ſpreekwoord: *Die van dreigen ſterft, word met veeſten overluid. Hans onvertzaagt is voor geen dreigen vervaart.*

1528 *Hy is 'er heel huids afgekomen.*

Dat is, zonder wonden. Zo zegt men ook, *Hy heeft 'er de huid afgeraakt*, verſtaat de geheele huid. Dit gaat zo wel niet, als ymand *met de huid moet betalen*, b. v. als de roede van Meeſter Hans den dief *door de huid taſt*, en hy niet ſlechts *wat op de huid krygt*, en hem *de rug geſchuurt word*. Doch *dat verſtaat zich, een geeſſeling met een brandmerk.*

1529 *Hy ſpreekt op 't mes.*

Dat is, hy dreigt te ſnyden en te kerven, zo hy zynen wil niet krygt.

1530 *Hy trekt van leêr.*

Dat is, hy trekt den degen of 't mes uit de ſchede, die leêr is. Het zelve is, *'t Mesje uit*, ne *'t Ruintje van ſtal*. 't Mes en de degen ruſt, en heeft zyn verblyf in de ſchede, gelyk een paard in den ſtal. Dat moet 'er uit, wanneer de Jantjes, of dronken boeren *een gangetje willen gaan*, of *een ſneedje leggen*, waar door zy malkanderen wel *een jaap in de koon geven*, zo dat 'er de tong uithangt, ſchoon het niet geſchied om *van de ſpanaar te ſnyden*.

1531 *Hy ſtelt zich ſchrap.*

Dat is, gereed om zynen vyand af te wachten. Wil dat *ſchrap* niet zeggen ſcherp, met het ſcherp in de vuiſt? Dan komt het overeen met, *Hy ſtelt zich blank voor ymand*, naamelyk met den blanken degen, of 't mes.

1532 *Hy ſtaat pal.*

Dat drukt uit, hy ſtaat vaſt als een paal, hy wykt noch bezwykt niet, *hy ſtaat als een muur.*

1533 *Punt bieden.*

Verſtaat daar door het punt van den degen. Dat noemt men ook, *Ymand onder de oogen zien*, en *hem het hoofd bieden*, te weten het voorhoofd: want *den nek bieden*, is *de hielen laten zien*. Een anderen zin heeft, *de hand bieden*, dat is, de hand toegeſteken, helpen.

1534 *'t Spits afbyten.*

Dat zegt, den ſcherpſten aanval uitſtaan. Zo geſchied van die in de ſpitze der ſlagordening geſtelt zyn; welke daar van *ſpitsbroeders* genoemt worden. Daar zyn noch andere *ſpitsbroeders*, die met de *kraankinderen* tot het ſlempers gilde behooren.

1535 *'t Eene mes houd het andere in de ſchede.*

Te weten, door wederzydſche vreeze. *Twee quade honden byten malkanderen niet. De eene kraai pikt de andere geen oog uit.* Men vind wel ſnoefshaanen, *die op 't mes ſpreken*, als zy dat alleen hebben; ter wyl zy als 'er wederſtand is, *voor een blaas met boonen loopen. Harde mannen op een weeke kaas. Houd den man, by wil vechten.* Doch *vrede beſt. 't Is gezond, met een heele huid ſlaepen gaan.*

1536 *Iets voor de vuiſt doen.*

Dat is, voor ymands oogen. Zo zegt men, *'t Is een man voor de vuiſt.* Ik gis dat het ſtaat tegen iets verraderlyk, en achter ymands rug doen, en vermoede dat het genomen is van vechters, die niet malkanders liek en hielen waarnemen; maar malkanderen voor de vuiſt komen. Hier in ſtellen moedige kampers hunne eere. Maar iets *uit de vuiſt doen*, is dat voor 's hands, van ſtonden aan en vaardig, met de vuiſt of hand volbrengen b. v. zo *ſchryft* men iets *uit de vuiſt*, gelyk in deze ſpreekwoorden.

1537 *Dat is ruiterlyk.*

Dat wil zeggen, 't is op zyn krygsmans, 't is dapper en moedig, 't is ſtout, gelyk ruiters, of ridders, plegen te handelen. Zo zeg men, *Ymand een ruiterliken dienſt doen.* Doch 't is ook ruiterlyk, een zandruiter te worden: want *een paard met vier voeten ſtruikelt wel. Zo miſt het ook een meeſter wel eens. Elke ſchoot is geen endvogel.*

Hy

(1538) *Hy heeft 'er een op zyn ſchede.*

Dat is, hy heeft 'er een dood geſtoken. 't Wil zeggen, hy heeft in in zyne ſchede den degen, waar mede hy het bloed van ymand heeft vergoten. Men zegt boertende van eenen verroeſten degen, *Daar is Spaanſch bloed aan.* Maar die kan ook een ſlekkenſpit geweeſt zyn.

(1539) *In de pan hakken.*

Dus noemt men ter neder ſabelen, matzen, 't geen ook gezegt word, *tot hutspot kappen.* Zo is 'er noch een ander ſpreekwoord: *Slaat de eyeren in de pan, dan komen 'er geen quade kiekens van.* Want *Quaad ei, quaad kieken.* 't Is waarheid, *Daar men kapt, vallen ſpaanderen.* Byzonderlyk vind men die ook in een knoeyers winkel, volgens dat ſpreekwoord; *Hoe dommer boetelaar, hoe meerder ſpaanderen.* Maar *die boven zyn hoofd kapt, de ſpaanderen vallen hem in 't aangezigt.*

(1540) *Ymand op 't ſtroo leggen.*

Dat is, hem 't leven benemen. Eenen dooden legt men op 't ſtroo. Anders is 't hem van alles berooveu, zo dat hy op 't ſtroo ſlaapen moet. Dan zoude het overeenkomen met, *Ymand in zyn hemd zetten.*

(1541) *Hy weet van de moord.*

Dit wil zeggen, 't geheim, dat verholen moet blyven, is hem bekent. De gelykenis is van een bedreven moord.

(1542) *Ik zou hem met een natten vinger konnen belopen.*

Dit zegt men van ymand, die na by verborgen is, zo dat men hem zoude konnen vinden, eer noch een natgemaakte vinger droog geworden was.

(1543) *Hy zal over de kling ſpringen.*

Dat is, onthalſt worden, dewyl dan het hoofd over de lemmer van den beul ſpringt. Zo *krygen zy een rooden hoed, of rooden halsband.* Maar *dieven kyken door een hennepen venſter.*

(1544) *'t Zal wel dood bloeden.*

Dit zegt men van iets, dat allengskens vergaet en verdwynt. Het uitvloeyen van bloed, dat allengskens geſchied, doet van langer hand, en als ongevoelig, verzwakken en ſterven. Maar *Kop af is een doodelyke wonde van ſtonden aan.* 't Is ook een ſpreekwoort van ymand, die

iets begint, maar onvoltrokken laat liggen: *Hy ſteekt ververken de keel af, en laat het liggen dood bloeden.*

(1545) *Zy zitten malkanderen in 't hair.*

Dat zegt men van twee, die *een krabbelvuiſtje leggen*, en malkanderen by den kop krygen. Geſchied dat van twee wyven, zo onderſtelt dat het aftrekken der mutzen, en los rukken der tuiten; waar door zulke waarlyk *lostuiten zyn*, en *de muts ſtaat haar niet wel.* Dit word toegepaſt op twee, die malkanderen vyandig handelen.

(1546) *Hy heeft daar hayr gelaten.*

Dit is ontleent van vechten en plukhairen.

(1547) *Hy wil zyn hair weer halen.*

Dit is wederwraak nemen. 't Paſt op zulke die gekrabbelvuiſt en geplukhairt hebben, waar door hen de kop geplundert is, en 'er vergelding voor willen geven. Maar dan verliezen zy 'er noch dikwyls een goede lok by. *Die om wol komt, word wel zelf geſchoren*, en *komt 'er kaal af.*

(1548) *Met gelyke munt betalen.*

Dat is, op de zelve wyze weder vergelden. *Lap om leer geven.* Zo geſchiet ook, als *de Vos en kraan malkanderen te gaſt hebben.*

(1549) *Hy zal geen krimp geven.*

Dat is, hy zal niet zwigten, noch inkrimpen. Dit ſchynt ontleent te zyn van ſlekken, die hare uitgeſteken hoornen inkrimpen, wanneer zy onraad vernemen, en bang worden. *Krimp* is krimping, en *krimp geven* gelyk een zucht geven. 't Komt overeen met, *in zyn ſchelp te kruipen.*

(1550) *Hy vecht tegen zyn ſchaduw.*

Dat zegt men van ymand, die *in 't wilde* of *in de lucht ſchermt*, en tegen een ingebeelden vyand, gelyk in woordenſtryd. Zo *vlucht* ook ymand wel *voor zyn eigen ſchaduw*, als hy zich zelven zonder redenen bang maakt. Met het eerſte komt overeen: *Hy ſchildert zich een mannetje aan den wand, om tegen te kampen.*

(1551) *Zyn moed zakt hem in de hielen.*

Dit is het zelve met, *Zyn hert zinkt in zyn ſchoenen*, dat is: hy laat den moet vallen. Zulke plegen het dan op een loopen te ſtellen, en

de

de hielen te laten zien. Van zulk een zegt men: *Hy heeft zyn geweet in de hielen.*

(1552) *Een hert onder den riem ſteken.*

Dit zegt ymand moed geven. Verſtaat door dien riem den krygsgordel, die voortyds in gebruik was. Omgekeert en verkeert hoort men wel zeggen: *Een riem onder 't hert ſteken.* Hier aan is gelyk, *'t Sop is de kool niet waardig*, en, *Ymand van ſtuurbrood na bakbrood zenden.* Ziet die ſpreekwoorden.

(1553) *Zyn hert is zo klein als een hazelnoot.*

Dit drukt uit, hy is verzaagt en kleinhertig, *zyn hert is geſmolten in zyn lyf.* Dat is de uitwerking van groote vreeze. Daar tegen ſtaat *een groot hert* te hebben. Men meent dat dit gevonden word in kloekmoedige: maar dat zulke die kleine herten hebben, bloode zyn. Dus zegt men: *Hy heeft geen hert; Hy heeft het hert niet.* Deze zullen niet licht *Ymand het hert in de hand geven.*

(1554) *Hy gaat druipſteertende heen*

Dit zegt men van ymand, die bloode en beſchaamt wegdruipt. 't Is ontleent van de honden, die wanneer zy bang zyn, den ſteert tuſſchen de achterſte beenen laten druipen, of neêrhangen, en zo ſtil weg loopen. Dit noemt men ook, *gaan krengen.*

(1555) *Hy maakt zich uit het ſtof.*

Dat is, hy pakt zich weg. 't Is genomen van de worſtelperken, die met zand en ſtof beſtrooit waren: of van gevechten, waar door opryzende ſtofwolken verwekt worden. Dit behoeft hy niet te doen, *die zich buiten ſchoots houd*, en *uit de paardenvoeten blyft.* Ver af is veiligſt.

(1556) *Hy ſpeelt haasop.*

Dit is het zelve met, *Hy kieft het hazenpad*, dat is, hy ſtel het op een loopen als een vreesachtige haas. Ik acht dit *haasop* by verkorting gezegt voor *haazenpad op.* Dit komt overeen met, *Hy laat de hielen zien. Hy licht zyn hielen.* 't Is waar men zegt van zulk een vleugelvoet wel, *Hy loopt als een ſchelm: maar zomtyds is loopen 't beſt geweer;* en *'t Is konſt, by tyds te loopen*; want de weg ſtaat niet altoos open. Onze loophelden houden 't met dien gulden ſtokregel: *Beter bloô Jan, dan doô Jan. Men is*, zeggen zy, *zo lang dood*; en, *Doode lieden zien zo lelyk.* Deze houden niet van, *Op 't bed van eere te ſterven.*

1557 *Hy loopt als of hy een been om een duit had.*

Dit zegt men boertende van ymand, die ras-loopt. Hier mede komt overeen: *Hy ſlingert de beenen weg, als wilde hy ze niet weder hebben.* Maar het eerſte word ook toegepaſt op ymand, die zeer *op de been* is, om iets te beloopen. Hier aan is niet ongelyk: *Hy loopt als een paard voor de zweep. Zy loopt als een jachtmerri.* Ziet het ſpreekwoord, *'t Is een hoer als een paard*, bladz. 153.

1558 *Ymand jagen, dat hem de lappen ontvallen.*

Verſtaat de lappen der ſchoenen van zulk een gejaagden looper: 't geen 'er zekerlyk al vry op aan moet-komen.

1559 *Hy ſchuurt zyn piek.*

Dat is, *hy kieſt het haazenpad*, hy gaat loopen. 't Is genomen van zulke aarshelden, welke in plaats van de ſpies tegen den vyand te vellen, en hem het *punt te bieden*, dat in 't vluchten langs den grond ſleepen, en dus ſchuuren. Zodanige zyn op 't minſte waardig, dat men hen *den rugge ſchuurt*. De Latynen zeiden; *Haſtam abycere.*

1560 *Loop aan de pomp, en haal de klap naar u toe.*

Dit komt over een met, *loop voor de hoenderen.* Myns krachtens is dat verwant aan het ſpreekwoord: *Laat ze pompen die koude hebben, ik heb myn rok aan.* Men zeyt ook: *Loopt, dat gy vet word.*

1561 *Ymand voeten maken.*

Dat wil zeggen, hem noodzaaken om zyne voeten tot loopen te gebruiken. Zo zegt men ook, *Ymand beenen maken*, dat is, hem doen betoonen dat hy die heeft, door gaan, of vluchten. Maar ymand *op de knie brengen*, is hem vernederen. Noch lager is, *onder de voet werpen*, of *helpen.* Tot het eerſte weten ook de ſteltemakers raad. Die voeten zyn 't voetenvel of exteroogen niet onderworpen, en gevoelen niet *waar den de ſchoe wringt.*

1562 *'t Is in de loop gebleven.*

Dit zegt men van iets, 't geen zoek gemaakt en achter gelaten is. Dit is ontleent van een geſlagen leger, wanneer de vluchtelingen alles den vyanden tot buit laten, en quit worden.

1563 *De brug is opgehaalt.*

Dat is, die pas is afgeſneden, die weg is opgedolven, niemand kan zich daar van meer bedienen. Men kan dan niet zeggen; *dat de brug weg is*. Ziet hier voor bladz. 75.

1564 *Men moet den vluchtenden vyand een gouden brug maken.*

Dat wil zeggen, men moet hem den weg ter aftocht gemakkelyk maken, op dat men hem quyt werde, en dus *loſſe ſonder worm kruid*. Meermaals heeft het inſluiten van vyanden hen, gelyk benarde katten, uit wanhoop van te ontkomen, zo dapper en verwoed gemaakt, dat zy zich met klein getal een uitweg baanden door de dikſte drommen, en over de gevelde lyken der wederſtanders; ja van verwonnene overwinnaars wierden.

1565 *Ontloopen lieden vechten weêr.*

Verſtaat, zo de ſchrik hem niet al te zeer in 't hart is geſlagen. 't Is zeker, *dooden byten niet*, als zy'er *den bek by ingeſchoten hebben*. Dit gebruiken bloodaards wel tot hunne verſchooning.

1566 *Hy heeft lavei gekregen.*

Dat wil zeggen, vryheid om uit zyn werk te ſcheiden, en zyn ruſt en vermaak te gaan nemen. Dus zegt men ook: *Lavei hebben*, en, *gaan laveyen*. De Lavei is de ſchooftyd der arbeidslieden. Hier toe word wel in eenige Steden een ſein gegeven van den toren, door eene vlagge, die daar van de Lavei genoemt word, b. v. te Zirkzee. Dit word overgebragt. Ziet van *Lavei* de Fakkel, bladz. 203. Dagdieven nemen het bepaalen van den *laveityd* aan zich zelven, om geen vyf ſchof op een dag te werken.

XXII.

SPREEKWOORDEN van geweldenary, ontluſten, enz.

(1567) *'t Is een karel als een boom.*

Dit zegt men van een lang en vierſchotig man. Ik denk dat dit overgenomen is uit de H. Schrift, die de menſchen dikwyls vergelykt by boomen, b. v. Pſalm. 92: 13. Dan. 4: 20--24. Maar onder de boomen zyn ook doornboſſchen. *'t Is* quaad onder de overheerſching van zulke te zyn. Recht. 9: 15.

(1568) *Hy heeft hair op zyn tanden.*

Dit ziet op de barſſe knevels, hoedaanige de Zwitzers tot een teken van hunne manhaftigheid plagten te dragen, als waren het ſlagzwaarden, die zy om hunne ooren konden winden. Dit plagt ook de moode van onze aaloude Duitſche voorvaarderen te zyn; doch met dit onderſcheid, dat hunne knevels naar beneden hingen. Ik denk niet dat zy zich veel van pomade bedient hebben, naar de wyze der Spanjaards. Lelyker word hy beſchreven, van wien men zegt: *Hy heeft een hair van den Duivel in.*

(1569) *Hy zou een roof voor de hel weg halen.*

Dit zegt men van zulk eenen, die met de uiterſte ſtoutheid, onaangezien alle gevaar, om winſt iets durft ondernemen. De zuſter van dezen is een *Helleveeg*. Men zegt dus ook: *Hy zoude het niet laten, al ſtond 'er de galg by.* Maar het willen weghalen van een roof voor de hel, doet 'er niet weinige een roof van de hel worden.

(1570) *Hy zit als een havik op een tuin.*

Dus loert die roofvogel op een prooi, en is gereed om daar ſchichtig op te vallen. Dat word toegepaſt.

(1571) *'t Is uit den braam gehaalt.*

Dat is, met veel moeite en gevaar, dewyl braamen door hunne haakige prikkeldoornen bezwaarlyk te genaken en te behandelen zyn. Dus zegt men ook: *Dat is uit den braam gehaalt.*

(1572) *De ſtoutſte wezels zuipen de eyeren uit.*

Dit wil zeggen, ſtoute menſchen, die iets durven ondernemen, gaan met den buit door. Die te vreesachtig zyn, bedyen niet. *Die waagt,*

die

die wint. Zo zeiden de Latynen: *Audaces fortuna juvat. Aude aliquid, ſi vis eſſe aliquid. Aude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum.*

1573 *Zoek geen ſpek in 't hondeneſt.*

De reden is, gy zult het daar niet vinden: of de hond zal het zich niet laten ontnemen. Dus zegt men ook: *Ontneemt den hond zyn been niet. Laat liggen dit hachtje.*

1574 *Met lontrecht halen.*

Dit beduid door geweld afdwingen. *Silent leges inter arma.* Men pleegt lonten te gebruiken tot ſchiet geweer, gelyk noch tot kanon. Dat zelve recht heeft *de langſte degen.* Voor *lontrecht* zegt men ook *vuiſtrecht.*

1575 *Om een kleine zaak byt de wolf het ſchaap.*

Bekent is Æſopus aardige Fabel, hoe de wolf een ſchaap verſcheurde, dewyl dat, of de moeder, zynen drank, zo hy tegen alle waarſchynlykheid voorgaf, troebel had gemaakt. Nooit ontbreekt het twiſtſuchtige geweldenaars aan opgeraapte voorwendzelen. *Die een hond wil ſlaan, kan lichtelyk eenen ſtok vinden.* Reden genoeg is, te zeggen: *De hond is dul.*

1576 *Brandbrieven ſchryven.*

Zo noemt men geld door ſcherpe brieven maanen. 't Is ontleent van de brandſchatting brieven, die men met zwaare bedreigingen in 's vyands Land zend. *Geld, geld; is de boodſchap*, die dan te zeggen en te doen is.

1577 *'t Ging 'er op een ſchaapſcheeren.*

Dat wil uitdrukken, 't ging 'er op een rooven en plunderen. Schaapen worden door ſcheeren ontbloot van hunne wollige vracht, en kaal gelaten. Zo handelen moeskoppers en krygers met de menſchen, die als weerlooze ſchapen in hunne handen vallen. Dat ſcheeren is villen.

1578 *Tmand ringelooren.*

Dat is, hem onwaardelyk behandelen en dwingen. 't Is genomen van de honden, die men ringswyze by de ooren rondom ſleept. Zo zegt men mede, *Tmand ringelen.* Dit laatſte zoude ook konnen ſchynen genomen te zyn van de verkens, welke men eenen ring in de ſnuit doet, om hen 't wroeten te beletten: maar ik breng het liever tot de honden,

om

om dat men voor het zelve zegt, *Ymand een ringel*, en *een draaigeven*. Hier toe behoort ook, *Ymand by de ooren krygen*.

(1579) *Ymand aan den band leggen.*

Dit is overgebragt van eenen bitzigen hond, dien men aan een band vaſt legt. Hier aen is niet ongelyk: *De banden zyn hem gebonden*. Van de honden is ook ontleent: *Ymand een knip op den ſteert zetten*.

(1580) *Ymand in zyn kot jagen.*

Dat zegt, hem doen zwichten en inkrinpen. 't Is genomen van een baſſenden en grimmenden hond, die door dreigen of ſlagen in zyn kooi kruipt. Zo gaat zulk een bloode rekel druipſteertende en krengende heen.

(1581) *Ymand muilbanden.*

Dit zegt, hem bedwingen, en doen zwygen. De gelykenis is van bytzuchtige doggen, of diergelyke beeſten, die men den muil toebind. Hier mede komt overeen *kreidelen*, en *beteugelen*, of *intoomen*, dat van paarden ontleent is.

(1582) *Ymand den mond ſnoeren.*

Dat is, hem te doen zwygen, als ware zyn mond met een ſnoer toegeregen. Ik gis dat de gelykenis is van een beurs, die met een ſnoer word toegetrokken, zo dat 'er niets uit kan; of anders, dat gezinſpeelt word op het toerygen der lippen met eene neſteling. Men hoort wel in gramſchap tot een ſnapper zeggen: *Houd den bek*, te weten toe.

(1583) *Hy durfde niet kikken noch mikken.*

Dat wil zeggen, gantſch geen geluid maken. Ziet daar van de Fakkel, bladz. 171, in *Kikvorſch*, en 't Vervolg in *Mikken*. Op diergelyke wyze zegt men: *Hy zei ai my! noch wee my? Hy ſprak boe, noch ba.* Het tegendeel is: *Hy zei ba weer*. Aan het eerſte is gelyk: *Hy durſt niet een vin verroeren*, dat van de viſſchen genomen is.

(1584) *Hy zwygt als een pieper.*

Dit zegt men van ymand, die geen geluid ſlaat. Is dat een *pyper*, die zyn blaastuig niet laat hooren? Ik denk liever, dat het zeggen wil een muis, wiens moedertaal is *piepen*. Dus zegt men ook: *Hy zwygt als een muis*. Anders, *Hy zwygt als een Mof*. Of ziet het op de jongens, die zich ſtil hoúden, wanneer zy in verholen hoeken *piepmuis* ſpelen?

Hy

(1585) *Hy roept als een dief in den paardeſtal.*

Dat wil zeggen, *Hy kikt noch mikt niet.* Een dief wacht zich daar van eenig gerucht te maken, op dat hy zich niet ontdekke. Van diergelyke helden zegt men ook: *Hy ſluipt weg als een boenderdief.*

(1586) *Ymand de broek opneſtelen.*

Dit zegt, *hem op den hals koomen.* Duiſter is dit ſpreekwoord. Ik gis dat het genomen is van ymand, die op zyn hielen zit, en (met oorlof) *zyn gevoeg doet*; maar dus van een ander verraſt word. Zulk een ſpoed zich dan om zyne broek op te binden, 't geen de ander hem doet doen. Eene betere verklaaring wil ik wel leeren. Maar *Ymand verneſtelen*, is hem op zyn neſt betrappen, gelyk men de vogelen doet.

(1587) *Hy maakt een groot leven.*

Leven zegt in dat ſpreekwoord, geraas, getier. Zo *leeft men als katten en honden.* Dat is *een leven van den Duivel.*

(1588) *Daar is de Duivel te bannen.*

Dit wil zeggen, daar is wat groots en zeldzaams te verrichten: gelyk het Duivelbannen in 't Pausdom met veel toeverachtig toeſtel en omſlag geſchied. Hier aan is niet ongelyk: *Daar is een Bagyn te geeſſeien: wild gy een been houden?*

(1589) *Hy ſpeelt den baas.*

Dat is, hy ſpeelt de rolle van een baas, of meeſter. Dit is van het tooneel genomen. Hier mede ſtemt over een: *Hy voert de vlag. Hy voert het hooge woord.*

(1590) *Boy is meeſter.*

Boy is in de Engelſche taal een jongen. 't Zegt dan, de jongen is baas. Men zegt dat, als Jan Rap *den meeſter ſpeelt.* 't Zal genomen zyn van de ſchooljongens, die de roede en plak onder hunne magt hebben.

(1591) *Hy ſtelt het op haren en ſnaaren.*

Dat drukt uit, hy waagt het uitterſte. Ik denk dat de zin is, hy ſtelt het zo na, dat het op een hair aankomt; en hy ſpant de ſnaaren zo ſtyf, als zy leyden konnen. Doch *die het touwtje te hard trekken, krygen de einden wel in de hand.*

1592 *Waagt gy uw laken, zeit de ſnyer, ik waag myn ſcheer.*

Dit zegt men, als ymand iets gerings in de waagſchaal ſtelt, in vergelyking van zulke, die gevaar ondergaan van veel meer daar by te verliezen. Het zelve drukt men ook dus uit: *Waagt gy uw wagen, ik waag myn zweep.*

1593 *Hy ziet deur nog venſter aan.*

Dat zegt men van een ſtouten en onbezonnen quaadſpreker, of enveldaader, die hier aanziet, of hy door een deur of venſter zoude konnen ontvlieden, wanneer de beledigde *hem te lieve quam.*

1594 *Hy ſtelt de banken.*

Dit komt overeen met, *Hy ſtelt de pypen.* Maar wat wil dat zeggen? Is 't genomen van de bierbanken, waar op de zuipers in de kroeg zitten? Dan moeſt *ſtellen* willen zyn ontſtellen. Want zulke maats *gaan* malkanderen wel met kannen, ſtoelen, en banken *te keer.* Maar liever vermoede ik, dat *de banken ſtellen* ziet op de jaarmarkten, waar in de kraamers en marktkraayen de kraamen en banken ſtellen, dat dikwyls niet al te vreedzaam toegaat, dewyl elk de beſte plaats graag zoude bezetten. Ik geef dit om een beter.

1595 *Hy ſpeelt den gebraden haan.*

Dat wil zeggen, 't is een lichtmis, een optrekker, die de banken ſtelt. Maar wat drukt het uit? Men noemt zulke wel *haanen, dulle haanen, vreemde haanen, ſnoefhaanen.* Dat komt van de moeskoppende ſoldaten, en vrybuiters, die ook *haaneveeren* genoemt wierden, om dat ze ouds tyds de mode hadden van zulke pluimen op den hoed te ſteken. Maar hoe komt *gebraaden* daar by te pas? Is 't van de gebraaden haanen, of hoenderen, die zy de overheerde boeren deden opſchaffen? Of ziet het op de gebraaden haanen in Luilekkerland; als hadden zy die in 't oog, wanneer zy 't hachje hier onbezorgt opkluiven? Dat zoude *haan* niet de eeter, maar de ſpyze zyn. Men zegt men zulk eenen: *Hy dommineert als een aal in de zobbe.*

1596 *Hy ſpeelt braaf voor ſcherminkel.*

In de oude taal was *ſcherminkel* een aap, of meerkat. Deze richten veelerlei poetzen aan, die doorgaans op quaad doen uitkomen. Dit word by gelykenis toegepaſt. Zo zegt men van een huis, waar in men overhoop ligt: *De ſcherminkel ryd daar.*

Hy

(1597) *Hy ſpeelt de beeſt.*

Dat is, hy ſtelt zich aan een redenloos, woeſt en onbandig beeſt. Op die wyze word gezegt, *den Lichtmis, den baas, den meeſter ſpelen*

(1598) *'t gaat buiten de ſchreef.*

Dit zegt men van uitſpoorigheden, die 't bepaalde redenperk overſchryden, 't Spreekwoord is ontleent van een afgebakende perkſchreef in renbaanen, enz. Het zelve is: *'t Gaat'er over heen*, 't gaat de maat te buiten.

(1599) *Dat galgt beter, dan het Borgemeeſtert.*

Dat wil zeggen, door zulk een gedrag zal men eer aan de galg, dan op het kuſſen geraken. Dus zegt men ook: *Dat is den rechten weg om den hals te breken.* Daar van is ook een ſpreekwoord: *Die tot de galg geboren is, verdrinkt niet.* En zeker, 't is Gods zonderlinge voorzienigheid, dat quaaddoenders bewaart worden tot die ſtraffe, waar toe zy om hunne misdaad beſtemt zyn.

(1600) *Hy is heet gebakert.*

Dat zegt men van ymand, die heethoofdig, en haaſtig opſtuivende is. Hoe *bakeren* daar te pas komt, is my duiſter.

(1601) *Hy ſpreekt vuur en vlam.*

Dit zegt men van ymand, die met grammoedigheid eene harde en dreigende taal voert. Vergelyk Hand 9: 1. Daar mede komt overeen: *Hy geeft vonk.* Zulke keelen worden vergeleken by vlambraakend groſ geſchut. Men zegt dus ook van ymand die toornig word: *Hy krygt vuur in't hooſd.*

(1602) *Hy ſtookt daar onder.*

Dat is; hy hitſt dat aan, *Hy giet oly in dat vuur.* Zodanige Sookebranden van twiſtvuur zyn achterklappers, Spreuken 26: 20, 21. Dus zegt men ook: *Quaad ſtooken*, en *'t vuur blaazen.* Zulk eenen, die dat doet, noemt men een *quaadſtooker*, een *ſtookebrand*, en *een teuterquand.* Ziet van dat laatſte de Fakkel, bladz. 30, in *Betentert.* Dusdaanige zyn des Duivels blaasbalgen. *Dat vuurtje heb ik geſtookt, zei de gek, en leide zyn moeders huis in koolen.*

(1603) *Hy ſpreekt uit zyn tanden.*

Dat is, *Juffer uit den mouw.* Hy mompelt niet ſlechts binnen 's

monds, maar zegt opentlyk *waar 't opſtaat*. Dus is 't al een hooge toon, wanneer men ymand in zyn trony aanzegt: *Gy liegt dat door uw tanden*. Daar op volgt wel, dat ymand *wat voor zyn tanden krygt*.

(1604) *Hy laat zyn tanden zien.*

Dit is een gelykenis van grimmende honden, die dreigen te byten. Zo boos was Besje niet, doe ze haare uitgevallen bytertjes in een doosje liet kyken. Men zegt ook, *Ymand de tand bieden*, en *punt bieden*, voor zich tot tegenweer ſchrap ſtellen.

(1605) *Hy ſchud dat op zyn tanden.*

't Wil zeggen, hy laat dat daar op aankomen, en afſtuiten, als op een ſchild. Een gelykenis van wolven en honden.

(1606) *Hy neemt dat op zyn tanden.*

Dit is een gelykenis van ſteege paarden, die den toom op de tanden nemen, en daar na niet luiſteren.

(1607) *Hy neemt dat op zyn hoornen.*

Dit is ontleent van de dulle ſtieren, die de honden, of menſchen, met hunne hoornen onderſcheppen, en in de lucht werpen. Men zegt ook tot ymand, die zich te veel onderwind: *Gy neemt te veel op u hoorens.*

(1608) *'t Is goet, dat quaade koeyen korte horentjes hebben.*

Dat wil zeggen, 't is goet dat zulke die boos zyn, weinig vermogen en middel hebben, om andere te konnen leed doen en beſchadigen. Dan is de wil boven de krachten. *Vana ſine viribus ira.*

(1609) *Zyn geweer tegen ymand meten.*

Dat is, zich met hem in een tweegevecht begeven, en beproeven *wie den langſten degen heeft*, dat wil zeggen, *wie 't meeſt vermag*. Daar van bedankt hy zig niet, *die te kort ſchiet*. Maar *ymand de rugmeten* geſchied dikwyls met een rotting. *Daar af daar omtrent*, *zegt de Landmeter*.

(1610) *Hy werpt een ſtok in 't honderd.*

Dat drukt uit, iets in 't gemeen zeggen, zonder ymand in 't byzonder te raken. In 't hondert is in 't gemeen, onder hondert, een zeker getal voor een onzeker genoemt zynde. *Zo ſloeg malle Jan onder zyn hoenderen.*

Met

(1611) *Met ymand over hoop geraken.*

Dit zegt, met ymand oneens worden. 't Is ontleent van dingen dit buiten ſchik, en door malkanderen verwert geraken.

(1612) *Ymand aan den hals krygen.*

Dit zegt, hem tot een wederzaaker te krygen, zo dat hy ons by de keel vat. 't Is ontleent van de worſtelaars, die malkanderen by den kop krygen.

(1613) *Hy beeft zelf zich dat op den hals gehaalt.*

Dit zegt men van ymand, die zich zelf in eenig lyden of ongelegentheid gebragt heeft: gelyk die zelf ongenoodzaakt eenigen laſt op zyne ſchouderen neemt. De Latynen noemen dat, *Suo ſibi jumento malum accerſere.* Zo doen zy ook, die *een roede halen tot hun eigen aars.*

(1614) *Ymand den voet dwers zetten.*

Dit zegt, hem te wederſtaan, en in den weg te zyn. Het zelve is, *een dwerspaal zyn, dwarsdryven*, en *ymand in 't vaarwater zyn.*

(1615) *Zich aan ymand wryven.*

Dat is te zeggen, hem aan te doen. De gelykenis is ontleent van beeſten, die zich in de weide aan een paal ſchuuren en wryven. Zo verſtrekt ymand aan een anderen wel voor een wryfpaal.

(1616) *Ymand op den teen treden.*

Dat is 't geen men anders zegt, *Ymand op zyn zeer taſten.* Immers dus brengt men hem onzacht tot gevoel, zo dat hy *'t eer gewaar word, dan den dageraad*, en ondervind *dat by niet melaats is.* Doch dat geſchied zo gevoelig niet van *Jan treezacht*, die door 't voeteuvel als *op eyeren gaat*, en de effene ſteentjes zoekt.

(1617) *De horſelen tergen.*

Dit is ontleent van der Latynen *Crobrones irritare*, en drukt uit de vyandſchap van zulke, die ons zeer beledigen konnen, op zich halen. Horſelen wreken zich zeer fel van die de zelve aandoet. *Men moet geen ſlaapende wolven wakker maken. Men moet een hond aan den band leggen, eer men hem tergt.*

(1618) *Die des Konings gans eet, kakt de pluimen honderd jaaren daar na.*

Dewyl de *Koningen lange handen hebben*, konnen zy die hen beledigen, of verkorten, lang en verre ſtraffen. Hier toe worden wel *onde koeyen weer uit de ſloot gehaalt*. De ouden zeiden ook: *Laat der Papen ganzen loopen: want zy gaan op Gods geleide.* Zulk een voorrecht hebben ook de verkens van Sint Teunis. Iets diergelyks wil dat ſpreekwoord zeggen: *Die niet te doen heeft, ſla den Balju.*

(1619) *'t Zal hem bekomen, als den hond het gras.*

Dat wil zeggen; qualyk. Als de honden gras gegeten hebben, plegen zy te braaken. Men mag zeggen: *Een geſtolen beetje ſmaakt wel*; de naſmaak is dikwils bitter.

(1620) *Dat zal hem voor de ſcheenen ſpringen.*

't Wil zeggen, het zal hem tot een moeyelyken tegenloop zyn. 't Geen ymand tegen de ſcheenen ſpringt, ſtuit hem, en doet hem zeer, ja maakt die wel blaauw en bloedig. Zo zegt men ook: *Ymand iets voor de ſcheenen werpen.* Dus krygen vryers *een blaauwe ſcheen*, wanneer der vryſters *neen* hen tegen de ſcheenen ſpringt.

(1621) *Dat zal u in 't oog druipen.*

Dit wil zeggen, men zal u dat vergelden. Het oog is een teder lid. Als ſcherpe vochten daar in druipen, verwekken zy groote pyn, en beſchadigen 't gezigt.

Dat zal u noch ten nagel uitzweeren.

(1622) Dit drukt uit, dat ymand een langduurige en ſmertelyke ſtraffe van iets zal lyden. 't Is genomen van 't verzweeren der vingeren door een ſoort van handeuvel, dat de vingeren kromt, en de nagels doet afvallen Men zegt ook: *Dat zal u noch tot etter en bloed uitzweeren.*

Dat zal op myn kap druipen.

(1623) Anders, *Dit zal op myn kop aankomen.* Dus geſchied van water, dat van boven valt, en moeyelyk is. Zo ondervond de goede Socrates van zyn Xantippe, wanneer zy hem *met de pispot kroonde*. Vergelykt Spreuken 27: 15. Zelf word dat nederdruipen van water op den blooten ſchedel wel gebruikt tot eene onverdragelyke pyniging.

(1624) *Hy raapt ſteenen.*

Dat Drukt uit, hy vergadert tegen ymand zulke dingen; waar mede hy hem op 't lyf wil vallen: gelyk die ſteenen opzamelt, om 'er mede te werpen. Zo ſpreekt men van een *opgeraapte beſchuldiging*, een *opgeraapte leugen*, enz.

(1625) *Ymand onder de kluiven krygen.*

Dat zegt onder de klaauwen; gelyk verſcheurende vogels hunne prooi. Dus zegt men mede, *Ergens zyn klaauwen in ſlaan.*

(1626) *'t Zal'er honden.*

Myns oordeels is de zin, 't zal op een kyven en ſchelden uitkomen, als men hoort, *jou hond! jou rekel! jou teef*, enz. Die doch *een hond wil ſlaan, kan wel een kluppel vinden.*

(1627) *Dat wete hem de hond dank.*

Dat is, hy verdient daar door geenen anderen dank, dan die hem door eenen verachtelyken hond toegebragt worde. Doch de getrouwheid en dankbaarheid der honden omtrent hunne meeſters, moet veele menſchen beſchaamen.

(1628) *Voor de honden jagen.*

Dit wil zeggen, om als een aas van de honden gegeten te worden. Daar aan is vermaagſchapt: *Men jaagt de oude paarden aan den dyk.*

(1629) *Hy ſal van den duivel droomen.*

Dit is een onbeſchofte bedrieging, dat ymand qualyk om iets zal varen. Ik kan daar van geen andere uitlegging geven, dan dat zulke droomen ymand benauwt vallen en ontſtellen. Anders *Droomen is bedrog*; en *Die van ſchollen droomt, eet graag platviſch.* Maar *het verken droomt van een drek.*

(1630) *Dat zou de Droes doen.*

Dit is het zelve met, *Daar zou de Droes meê ſpelen*, de Duivel zoude daar de hand in hebben, wien quaad doen vermaak en ſpel is. Ook zegt men, *Daar zou'er meer dan een meê ſpelen*, om dat de Duivel in dat werk makker zoude zyn.

(1631) *Hy zette 'er een keg op.*

Dit zegt men, als ymand zyne woorden met een vloek of eed bekrach-

krachtigt, op dat ze meerder klem zouden hebben: waar toe zommige zo gereed zyn, byzonderlyk in gramſchap. De gelykenis is van een keg, of ſpie, die men ergens voor of op hecht, op dat het vaſter zoude blyven. Maar *Sla toe maakt van zyn vuiſt een keg.*

1632 *Zo vaſt als boter in de zon.*

Dus zegt men doertende van dat geen vaſtigheid heeft. Boter word week en ſmelt in de zon. Daar van is ook 't ſpreekwoord: *Die eed is met boter verzegelt*, en *die een hoofd van boter heeft, moet geen bakker willen zyn.*

1633 *Hy moet hebben dat'er by ſtaat.*

Verſtaat de ſtraf, als een gevolg en belooning van de misdaad: want *Die zich het ſteelen trooſt, trooſte zich de galge. In zulke wateren vangt men zulke viſſchen. Die zyn billen brand, moet op de blaaren zitten.*

1634 *By de lurven vatten.*

Dat zegt, hem aanpakken. Dit *lurven* komt buiten twyfel van 't Latynſche *larva*, een mommegryns, en beduid dus eigentlyk, ymand by zyn maskertuig aangrypen. Een bewys dat men *voor geen blaas met boonen vervaart is*, en dat men voor zulk een bullebak en molik niet vreeſt. Men zegt ook, *Ymand by de vodden krygen.*

1635 *Hy heeft hem beet.*

Dat wil uitdrukken, hy heeft hem vaſt, of aan 't lyntje. Zo is 't ontleent van een viſch, die aan een hengelaars aas byt, en dus aan den angel vaſt geraakt. *De hengel trekt wel ongewillige viſſchen op.* Anders kan men denken aan een hond, die zyne tanden in iets heeft geſlagen

1636 *Ymand een wambuis geven.*

Dat drukt uit, hem ſcherpelyk beſtraffen, en doorſtryken. Maar men zegt ook, *Ymand een duw in 't wambuis geven*: 't welk ſpeelt op een ſteek; waar door men wel zulk *een knoopgat maakt, dat'er de ziel door ontvliegt.* Het eerſte weet ik niet t'huys te brengen: of 't moeſt zyn op een diergelyke wyze, als de beul een *roode hemdrok geeft* aan dien hy geeſſelt.

1637 *Ymand den rug ſchuuren.*

Dit geſchied door in 't geeſſelen de roede heen en weer over den rugge te bewegen, 't geen naar ſchuuren gelykt. Dat is tydig, als ymand *de rug*

Hy

jeuks.

(1638) *Hy heeft wat op zyn rokje gekregen.*

Hoe paſt dat op die naakt van de beul gegeeſſelt is? *Rokje* zal verbaſtert zyn van *rugje*; of men moeſt verſtaan, dat zy ſteken in buffels vel, en met zulk een rok geboren zyn.

(1639) *Dat raakt myn koude klederen niet.*

Dit wil zeggen, dat raakt my niet, ik trek my dat niet aan. Klederen die van de huid gevoedert zyn, worden warm. Koude klederen zyn verder van het lichaam. Dus *is het hemd nader dan de rok.* Derhalven iets dat de koude klederen niet en raakt, komt op de huid niet aan, dewyl er een tuſſchenſchutzel blyft. De dief echter gevoelt de roede te meer, wanneer hy *rokje uit* heeft moeten *ſpelen*, ſchoon het dan zyn koude klederen niet en raakt, maar wel zyn warme huid. Boven dien krygt hy wel Stads wapen op den rug, tot betoog van zynen adel, in plaats van een ſterre op de borſt.

(1640) *Hy heeft dat op zyn lappen gekregen.*

Dat is, zyn huid, die onder de lappen, dat is klederen, ſteekt. Zo *krygt* men ook ymand *by de lappen*, Klederen beſtaan uit zamengeflikte lappen; doch wel byzonderlyk die van de bedelaars: welke gemeenlyk *geen laken van een koleus zyn.* 't Komt 'er al zeer op aan, als ymand zo *loopt, dat hem de lappen ontvallen*; doch dan worden de ſchoezoolen verſtaan.

(1641) *Hy legt 'er de lap op.*

Dat zegt men van ymand die toeſtaat. Men zoude konnen denken op een vliegenlap. Ziet hier voor bladz. 245. Maar ik denk op een *oorlap.* Zoo zegt men, *ymand een lap geven.* Ziet de Fakkel in *Lap*, bladz. 201, en *Oorvyg*, bladz. 265.

(1642) *'t Is lap om leer.*

Dat is, 't eene evenwaardige word gegeven voor het andere. 't Wil zeggen, een ſchoelap om een zool, gelyk *lood om oud yzer.* Maar daar op paſt ook, een lap om een kaakſmeet. Zo is een *ſtooter* een *klapmuts* waardig, daar men met gelyke munt betaalt.

(1643) *Over 't bankje leggen.*

Dat is, tucht over ymand oefenen door woorden, of daaden. Ik denk dat dit ſpreekwoord gekomen is uit de ſchoolen, waar in Meeſters hunne leeringen over misbedryf met de roede het hinderſte bezoeken

ken, op of over een bank. Dus worden zy *bankvaſt gemaakt*, wanneer zy om minder te konnen tegenſpartelen, daar opgebonden worden. Of zoude het van de pynbank ontleent zyn? Zo zegt men: *Had ik uw vinger tuſſchen de deur, gy zoud wel anders klappen.*

1644 *Hy ſlaat 'er op, als op beerenvleeſch.*

Dat is, als of hy beerenvleeſch voor had. Beeren plegen van die hen beſtieren met zwaare ſlagen zeer hard gehandelt te worden; daar hun dikgehairde huid tegen kan. Zo is ymand *in 't boekje, daar de ſlagen vallen.*

1645 *Hy heeft een buffels huid.*

Dat is, hy is ongevoelig. Buffels zyn zeer lompe en dikhuidige beeſten. Zo zegt men van eenen lompaard en onbeſchieden menſch: *'t Is een buffel.* Zulke huiden worden beſt met goede rottingen getouwt. *Buffels vangen geen voſſen.*

1646 *Hy is in de beerenbyt geweeſt.*

Dit zegt men van ymand, die wakker gehavent, gerukt en geplukt is, gelyk die *de Rotterdamſche fooi krygen.* 't Is genomen van 't vechten en buyte der honden en beeren.

1647 *Ymand door den moſtaard ſlepen.*

Dat zegt men van dien men door dik en dun leid, zo dat hy vuil begaad is; dat echter ook verder word toegepaſt. Zoude dat ſpreekwoord zyn, om dat *modder* en *moſtaard* eenigzins gelyken in naamklank, en gedaante? Of is 't ontleent van ſpyze, die men door moſtaard ſleept? Zo doet men ook den neus van katten of honden wel, om ze te doen niezen.

1648 *Van de gavel in de greep.*

Dit drukt uit, van quaad tot erger vervallen: want een gaffel heeft twee tanden, en een greep drie. Hier van hebben de Hoogduitſchen dit ſpreekwoord: *God behoede ons voor greepſteeken: drie maken negen gaten.* Het zelve zegt men: *Van 't Vagevuur in de Hel. Uit de pan in 't vuur ſpringen*, als wel van ſpartelende bakviſſchen geſchied. *Om den regen te myden, liep hy in de ſloot.* Dus zeiden de Latynen: *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdin.*

(1649) *Ymand voor den beitel nemen.*

Dat is, hem *mores leeren*. Dit is een gelykenis ontleent van de beeldhouwers, die door den beitel hunne beelden vormen. Men vind menig *onbeſchaaft en queſtig houtje*, waar van men zegt; *'t Is een onbehouwen menſch.* Anders zegt men, *onbeſchoft*, dat zyn wil *onbeſchaaft:* gelyk, *'t Is een onbeſchaaft houtje.* Maar *tot een harden quaſt, behoeft men een harden en ſcherpen beitel.* Doch *Alle hout is geen timmerhout. Ex quovis ligno non fit Mercurius.* Van die beter geſchikt zyn, word gezegt: *Van zulke houtjes maakt men ze.*

(1650) *Ergens met de grove byl inhakken.*

Dat zegt, iets ruwelyk behandelen. Zo geſchied ook, als men ergens *de roffel*, of *ruwe ſchaaf*, *over laat gaan*, 't Is beide overgenomen van de timmerlieden. Hier tegen ſtaat, *Bediſſelen*; *Ergens de fyne ſchaaf over te laten gaan*, en *de laatſte hand aan iets leggen.* Doch *de grootſte boetelaars kappen de meeſte ſpaandieren.*

(1651) *Ymand de einden in de hand geven.*

Dat drukt uit, hem de vriendſchap opzeggen. Dat wedervaart aan die *het touwtje te ſtyf getrokken hebben.*

(1652) *'t Is maat hond.*

Dit zegt men van die onvrienden zyn. 't Is geboren uit het ſpreekwoord: *Zy houden huis*, of *zyn eensgezint*, *als katten en honden*, die de vreedzaamſte makkers niet plegen te zyn, byzonderlyk als het op een eeten uit de zelve ſchotel aankomt. Dat komt dan overeen met *huitemetuit*, bladz. 207. Anders kan dat zien op het ſpreekwoord: *'t Zal 'er honden*, dat voor verklaart is.

(1653) *Hy ſtryd daar voor met ſchild en ſpooren.*

Zo zegt men van ymand, die met allen ernſt iets verdedigt. Doch 't gebruik heeft myns oordeels dat ſpreekwoord verbaſtert. 't Moet zyn, *Met ſchild en ſpeere*, onds tyds ge gemeene wapenen van kampers in Ridderlyke tweegevechten.

(1654) *Hy vringt zich in alle bogten.*

Dit is ontleent van de worſtelaars, die dus den aangreep of treffing wiſten te ontwyken. Men zegt ook: *Hy giet het in alle gaten.*

(1655) *Hy zweet Judas zweet.*

Dat zegt men van een quaaddoender, die zeer bang en bevreeſt is, zo dat 'er als *aan elk hair een druppel zweets hangt*, en *niet een lid aan zyn lyf ſtil ſtaat*, door ontſteltenis. Dit is ontleent van 't wroegend en verſchrikt geweten van dien verrader. Men zegt ook van zulk een vertzaagden: *Hy beeft als een Juffers hondje.* Doch zodanige zweeters als Judas, zitten met hem in 't Duivels bad.

(1656) *Holland is in laſt.*

Dit zegt men, als een zaak in de grootſte nood en verlegentheid is. Zo was 't geſtelt met het Land door watersnood, wanneer in 't jaar 1562 een penning geſlagen wierd, vertoonende een ſchip, dat van hevige ſtormwinden en watergolven geſlingert, en op 't zinken was. Hier op ſtonden mannen, die met de handen op hunne hoofden, volgens 't omſchrift, baden: *Domine, ſalva nos, perimus*, Heere behoud ons, wy vergaan. Een bange toeſtand van zaaken! Maar men paſt dat ſchertzende toe op zulke, die van een beuzeling groot beſlag maken. Dus zegt men: *Als hem een vloo byt, is Holland in laſt.*

(1657) *Hy heeft het onderſpit gedolven.*

Dat drukt uit, hy is onder geraakt. 't Is ontleent van gravers in de aarde, die den onderſten of diepſten ſpit uitdelven.

(1658) *'t Hert zinkt hem in de ſchoenen.*

Dat is, hy laat door vreeze en neerſlagtigheid den moed geheel zakken. Van die zich wat moediger gelaten, zegt men: *Hy is niet bang, maar 't hert popelt hem in 't lyf.*

(1659) *Hy heeft het ſlecht laten leggen.*

Dit wil zeggen, hy heeft zich niet naar behooren gequeten. Dit zal ontleent zyn van die uit onkunde, of ſlordigheid, met ſchande van eenig werk afſcheiden. Doch het paſt ook op alle andere zaaken, van welke ymand niet met eeren afraakt.

(1660) *Ymand den rug inryden.*

Dit wil zeggen, hem zwaarder laſt opleggen, dan hy dragen kan, hem te overladen, en te veel vergen, zo dat hy 'er onder bezwykt. De gelykenis is van een paard, 't geen de al te zwaare beryder den rug heeft ingedrukt.

1661 *Ymand'er uit byten.*

Dit is ontleent van booze honden, die niet verdragen willen, dat andere daar mede komen, maar die met baſſen en byten verdryven.

1662 *Ymand ten huize uit boenen.*

Dat is uitjagen, uitdryven. De gelykenis is genomen van vuiligheid, die men uitvaagt en uitboent. 't Is dan hem achten en handelen als een uitvaagzel. De ouden hadden dit ſpreekwoord *Een mans moer is een drek op de vloer.* Of dit dikwyls waarheid is, laat ik aan 't oordeel der getrouwde vrouwtjes, die van geen bedillen houden. Met het eerſte komt overeen, *Ymand het vierkante gat wyzen.*

1663 *Ymand van kant helpen.*

Dit drukt uit, te maken dat hy weg is, ook door hem 't leven te benemen. *Kant* is een hoek; of zyde, en betekende in de oude taal mede een geweſt, dat in eenigen hoek van een landſchap lag. In dien zin is by de Zwitzers het woord *Kanton* noch gebruikelyk. Men helpt dan van kant, dien men van daar weg doet. Zo zeiden de Hebreen, *Ymand uit het midden weg doen.* Anders *helpe men* ook *van kant*, die men van *den wal in den ſloot*, of t' ſcheep, en te water helpt; hoedanige wel *om een luchtje* geraken, wanneer zy zich niet *wachten voor de gyp*, en geen *reefje* by tyds konnen *inbinden.*

1664 *Doet dat by lyve niet.*

Dat wil zeggen, by ſtraffe van 't lyf te verliezen. *Lyf* was in de oude taal ook leven. Ziet de Fakkel, bladz. 219, in *Lyf.* Verbaſtert zegt men, *By lieve niet.* Dit is gelyk aan, *Op hals en kraag. Op ban en boet.* Dus zegt men ook: *Ik dee dat niet om al de koeyen van Braband.* Dat is meer dan *een houte koe.* Ziet hier voor Bladz. 48.

Daar ligt de meer, zei Marten, doe ſtiet hy zyn wyf
1665 *van de trappen af.*

't Kan zyn, dat zulk een wrevelige euveldaad van een dolkoppigen wyvenbeul oorſprong tot dat ſpreekwoord heeft gegeven. Zekerlyk tot zulk een, *trappendans* behoeft geen veeltje. Denkt ymand liever, dat dit uit eene *al te grof geſponnen* boertery verziert is, *ik wil om de keur* van die twee giſſingen *niet van de trappen vallen:* gelyk het ſpreekwoord zegt, *dat Salomons kat van wysheid dede.*

XXIII.

SPREEKWOORDEN van wel of qualyk varen, en gezint zyn.

1666 *Hy leeft als een viſch in 't water.*

Dit word toegepaſt op ymand, die zyn vermaak en genoegen geniet. Men drukt dat ook dus uit: *Hy leeft in zyn element.* 't Element der viſſchen is het water; doch niet der dronkaards: want, zeggen ze, *'t water is gevaarlyk in de maag; het ſteekt dyken en dammen door.* Men zegt ook: *Hy is zo gezond als een viſch*, om dat de viſſchen weinig ziekten of quaalen onderworpen zyn.

1667 *'t Is Pater goed leven.*

Dit zegt men van zulk eenen, die zyn luſt en gemak heeft, en wiens gelaat uitwyſt dat hy geen *ſchendkeuken* is. Van dusdaanig een zegt men wel: *Hy berſt uit zyn vel.* 't Is genomen van de Paters in de Bagynenklooſters, die zelden van gebrek ſterven, wanneer zy by de Zuſterkens in 't goede blaadje ſtaan; of 't moeſt by ongeluk zyn *in 't hoekje van den haard daer de Monnik dood vroos.* Getuige zy *'t Paters vaatje.*

1668 *Hy mag 'er wel wonen.*

Dit zegt men van ymand, die 'er vet en glad uit ziet, en dus toont, dat hy *in een goede keuken* is. Zy die ergens niet konnen aarden, om de lucht, 't voedzel, enz., plegen een dor en ziekelyk gelaat te hebben. Dus is de Zeeuwſche koorts voor zommigen een bullebak. 't Gebeurt ook wel, dat het *appelmannetje* by de onmatige ooftſnoepers *om zyn geld komt.*

1669 *Eet ham met moſtaard, zo word gy ſterk.*

Dit zegt men uit boerte. Maar die ſcherts koſte eens eenen Utrechtenaar den hals, volgens 't verhaal van den Heer *P. D. Hoofd*, in zyne *Nederlandſche Hiſtorien*, van 't jaar 1566. bladz 98. Spreekwoorden van dien aard zyn 'er veele, b. v. *Als gy dat been op hebt, zult gy zo hard kunnen loopen als een hond*, enz.

1670 *Hy heeft daar den vollen hou.*

Dat is, overvloed, vol op. *Hou* wil zeggen houding, onderhouding, Dus is *ymand houden*, hem den koſt geven. Dit heeft uit, als men hem *den hou opzet*, en *zyn paspoort geeft.* Dan moet hy *aan zyn eigen kant-*

tie

tie knagen. De onden wiſten al te zeggen van overkomende gaſten: *Verſche viſſchen, en namaagen; ſtinken al ten derden dage.*

1671 *Hy zuipt dat het ſta zegt.*

Dus ſpreekt men van een grooten dronkaard. Is dat niet te zeggen, dat het niet hooger en verder kan gaan? Of is 't, tot dat de kraan ſtil, en 't vaatje op den bodem ſtaat? Onbeſchaafder is 't ſpreekwoord: *Hy zuypt zo, dat de luizen hem op den kop berſten.* Men zegt ook: *Zo dat hy zyn oogen verkeert.* Zyn die uitdrukkingen af te keuren, de daad is noch erger, en verdient dat zulke tot ontnuchtering *te water en te broode gezet worden.* Zeer dienſtig is dat middel tegen den nadorſt: en 't ſteken der broodkruimen. Geen wonder ook, indien de vrouwen van zulke zwelgers hen, als die roers wat uitgeſlapen is, *eene vroegpredikatie doen.* Doch zulk zuipen beneemt wel het ſtaan, wanneer 't is: *Stapes, ſta mi pes, ſta pes, nec labere mi pes. Ni ſtetetis, lapides hi tibi lectus erunt.* De wyn is een loos worſtelaar: hy grypt ymand by de beenen. Dit ondervond de vermaarde *Baudius*, wanneer hy in de goot lag.

1672 *Heeft hy eyeren, by zal wel doppen maken.*

Dit zegt men van een verquiſtenden lichtmis, wiens maag en blaas grooter zyn dan zyn beurs. Zulke zullen *geen ſtruif om een ei bederven.* Maar dus houden zy eindelyk niet over, dan de ledige ſchaalen. Zo *vaart men achter uit, naar 't gaſthuis:* of heeft Ooſtindien tot zyn voorland.

1673 *Hy is in goeden doene.*

Dat is, zyn handel en bedryf is gelukkig, *hy vaart wel, hy is goeder dingen.*

1674 *Zyn niertjes leggen zacht.*

Dat wil zeggen, hy heeft zyn luſt en gemak, hy is vrolyk en wel te vreden. De nieren liggen in 't vet, die als een zacht bedde voor de zelve zyn. Anders zegt men daar van ook: *Een nier is een arm dier, 't ligt in 't vet, en is 'er niet van te bet.* Dit is een zinnebeeld van een ryken vrekkaart. Het eerſte zegt men ook dus: *Zyn hertje ligt in een bont lapje. Als 't buikje vol is, zoekt het hertje ruſt.*

1675 *Hy ſlaapt als een roos.*

Hoe komt die gelykenis te pas? Immers roozen ſlaapen niet. 't Zal willen uitdrukken een gezonden, zoeten, en aangenamen ſlaap: gelyk de roos een aangenaame bloem is. Of 't kan ſpeien op de friſſe en bloo-

zende

zende gedaante van den ſlaaper. Die dus *op een oor ligt, ſlaapt wel een gat in den dag.* Maar *die met de zon niet opſtaat, geniet zynen dag niet.*

1676 *Op zachte bedden ligt men hardſt.*

Hoe zeer dit ſpreekwoord een wonderſpreuk ſchynt, 't word door de ervarentheid menigmaal bewaarheid. Een arbeider, die zich moede gewerkt heeft, zal op *de lange veeren* van wat ſtroo, een kafzak, ja een harde bank, wel een zoeten ſlaap genieten, en den nacht door ruſten, terwyl een ryke vol zorg en bekommering geen oogen kan toedoen, maar zich op een bedde van zwaanendons t'elkens om en om keert, om gemakkelyker te liggen Ziet Prediker. 5: 1. en Eſth. 6: 1. Een boeren py geeft meer warmte, dan purper: en kaas en brood word van den graagen akkerman met meerder ſmaak gegeten, dan menige vinden in taarten en paſteyen. Spreuken. 27: 7. *De natuur is met weinig te vreden.* Gods zegen en genoegen maakt alles aangenaam. Plalm. 37: 16. Zonder dat, word zelf honing tot gal.

1677 *'t Is Cysje op zyn rysje.*

Dat is, 't vogeltje op zyn takje. Dit paſt men toe op ymand, die 't alles naar zyn zin, luſt, en gemak heeft.

1678 *Ymands zinnelykheid is zyn hemelryk.*

Dat wil zeggen, 't is ymands lus, vermaak en genoegen, wanneer hy 't naar zynen zin heeft. Dan is 't alles wel. Hierom zegt men: *Doet myn zin, en doet qualyk.* Dat geſchied doorgaans van die hunne zinnelykheid volgen. Zo word waarheid: *Eigen zin*, of *wil, brand in de Hel.* Vergelykt Prediker. 11: 9. Maar *liever krygt niet altoos zynen zin*, te weten, die zegt, ik had dit of dat liever. *Kinderen die willen, ſlaat men wel op de billen.*

1679 *Hy is wel in zyn lobbe.*

Dat is, hy is wel gezint. Men zegt dat ook, *Hy is wel in zyn ſchik.* Het ſpreekwoord is al *van Marten van Roſſums tyden*, doe men tot Paaſchpronk, benevens hooge hoeden en huiken, ook lobben om den hals droeg. Dat oude halscieraad was een moeyelyke dragt, waar op in 't plooyen, ſtyven, omdoen en ſchikken, veel te bedillen viel. Daar was dan al veel vereiſcht, eer die naar zommiger zin en genoegen ſtonden. Zulke waren dan wel te vreden en blyde, wanneer de lobbe wel geſchikt was, volgens 't geloofwaardig bericht van een dikwyls bekeken ſpiegel. *Schik* zoude ook konnen verkort zyn van opſchik, verciering, dewyl men zegt: *Hy is daar mede wel in zyn ſchik*, voor opſchik. Anders, *ſchikken* is vlyen, ordenen, voegen.

Ik

1680 *Ik wil met die huik niet te kerk gaan.*

Onze Overoudebeſtemoeders plagten zeer ſtaatig en deftig met huiken, opgeciert met luifels, of hoedekens met quaſten, ter kerke te gaan, byzonderlyk om getrouwt te worden, of als Petemeuyen over den Doop van kinderen te ſtaan. Met dat optooizel waren zy in haar Pontificaal zeer weits opgeſchikt, en zo vertoonden zy zich met veel zwier en pracht aan de menſchen. 't Spreekwoord wil dan zeggen, dat ymand zich door zo iets, 't geen hy in oog heeft, niet verciert acht, en daar mede niet wil te voorſchyn komen. Maar lachen onze preutſche juffrouwen nu met dat ouderwetſche pronkgewaad; de oude Grootmoedettjes zouden, indien zy nu haare gryze hoofden eens uit de grafzarken opbeurden, niet minder, en mogelyk met meerder reden, lachen met de hedendaagſche nieuwe modes, van kovels met hangende ſteerten, rokken met uitgeſpannen hoepels, en diergelyke lelyke fraaiheden. Maar wacht! De huiken en lobben zullen haare beurt van de mode te zyn, wel eens weer krygen: en het Ryk van onze Jufferpronk zal zo lang niet duuren, als die andere gedaan hebben. *Laat eens deze pot zo lang te vuur gaan.*

1681 *Dat bolt hem.*

Dit wil zeggen, dat is naar zyn zin. 't Hoofd word ook *de bol* genoemt, als in de ſpreekwoorden. *'t Schort hem in den bol; de bolworm ryd hem*, enz. Even zo zegt men, *Dat mond hem*, voor dat is naar zynen mond en ſmaak. Anders is *bol'en* den bol ſchieten, en ook den bol afſlaan, het zelve met koppen, onthalzen. Doch dat laatſte zou in den eerſten zin aan weinige *bollen.*

1682 *Hy ſchud zyn lever.*

Dat is, hy lacht hertelyk, waar door de lever geſchud word. Dat is ook eene miltkitteling. Doch *Hy lacht graag, die zich zelven kittelt.* 't Behaagt zo wel niet, wanneer men den kop ſchud.

Op een goede grond is 't goed jokken, zei de man, en hy
1683 *kittelde zyn wyf met een greep.*

Dit zegt men ſchertzende van jokkernyen, die wat te gevoelig zyn: gelyk doe de ezel zynen meeſter op 't lyf ſprong, om hem met zyne pooten te ſtreelen: 't geen hy van een ſpeelhondje had gezien.

1684 *Men moet geen vryſter zo hard aan den mond kuſſen, dat haar 't herte zeer doet.*

Zekerlyk van zulk een kuſſen kan men niet zeggen, *'t Is maar een afvagen.* Dat gelykt beſt naar een ezels vryagie; dewyl die malkanderen ſchoppen en byten: of naar een Muskoviters liefde, indien waarachtig is 't geen men hen nageeft. Zodanig plagt eertyds de mode op de Dombürgſche ſtrand te zyn, volgens de beſchryving van den Heer *J. Cats*. In 't oude queeſten ging het wat vriendelyker toe. Maar, *Vaar by ſtroo dient niet alzoo.*

1685 *Hy lacht in zyn vuiſt.*

Zo zegt men van ymand, die zich heimelyk om iets verblyd. 't Is ontleent van den vuiſt voor den mond te houden, en daar achter te lachen, zo dat andere het niet zien. Dus verhaalt men van een wyf, die wanneer haar man te Amſterdam van Schreyershoek afvoer, achter haaren neusdoek ſtond en lachte; terwyl andere meenden, dat zy den ſnotvager voor de oogen hield, om dat zy, och arme! haaren man niet mogt zien vertrekken; en om haare bittere droefheids traanen daar mede af te droogen.

1686 *Hy lacht als een boer, die een hoefyzer gevonden heeft.*

Dat is, hy verheugt zich over een geringe zaak. De blydſchap is zo groot niet, als men zegt: *Hy lacht als een boer, die tandpyn heeft.*

1687 *Hy lacht als een paard dat byten wil.*

Dit zegt men boertende van eenen Yzegrim, of ſtuurſchen zuurmuil, die ziet als of hy den azyn gepacht had, en zo vriendelyk is *als een oorworm*, of *arm vol jonge katten.*

1688 *Als hy lacht, dan ſneeuwt het roozen.*

Dit zegt men van een ſtuurſchen zuurmuil. Zulk een vriendelyk lachebekje was de Romein *Craſſus*, van wien men leeſt, dat hy maar eens in zyn leven heeft gelachen. Dit was wanneer hy eenen ezel zag diſtelen eeten. 't Was, *Similes habent labra lactucas, zulke lippen, zulke ſalade*... Dit lachen maakte hem belachelyk meer dan den ezel. *Riſum teneati amici.* 't Liep hooger met dien Philemon; die zich te berſten lachte, om dat een ezel in zyn aanzien de vygen, die voor hem zelf gebragt waren, had opgeſnoept. Hier op beval hy den ezel ook een beker wyn te ſchenken. Was dat geen reden om zo te lachen! ja zich dood te lachen? Men zegt van een ſtaatigen Cato: *Hy lacht te hooi en*

te

te gras, dat is goelykjes tweemaal 's jaars. Wil men een jonger voorbeeld van zulk eene ſtemmige ſtaadigheid? Men zegt dat Koning Philippus de II. van Spanje zich nooit een lachje liet ontglippen, dan op 't hooren der tydig, hoe euvel de Nederlanders met den Hertog van Anjou uitgevallen waren. Dus verhaalt de Heer *P. C. Hooft* in 't *XX Boek zyner Nederlandſe Hiſtorien.*

1689 *Ik lach eens met u.*

Dit zegt verachtelyk met ymand ſpotten, anders gezegt uitlachen. Vergelykt Job 30: 1. Pſalm 2: 4, en Jeſ. 37: 22.

1690 *Die na lachen, lachen zo wel als die voor lachen.*

Het voor lachen is dikwyls ontydig en ongegrond, om dat 'er wel *een hinkende bode achter aan komt*, waar door het lachen ſchreyen word. Maar die na lachen, verheugen zich over de goede uitkomſt der zaak tot hun geluk, en belachen die belachers. Dit lachen is beſt.

1691 *De vogeltjes, die zo vroeg zingen, eet de kat op den dag.*

Dit ſpreekwoord wil te kennen geven, dat uitgelaten en dertele vreugde, gemeenlyk een voorteekken van nabyzynde druk is. Op een blyden morgen volgt wel een droevigen avond.

1692 *Men moet het in de beſte vouw ſlaan.*

Dat is, iets op het gunſtigſte duiden en afnemen. Dit paſt ook op een zedig lachje, niet tot beſchimping, maar tot zedig vermaak. Door vouwen en plooyen kan men een ſcheur of vlek in een laken of kleed verbergen. Hier toe breng ik ook *falievouwers*, voor naar den mond praten, pluimſtryken. Een *faly* is een overdekzel. *Faly* zweemt ook wel naar *faaltje* feiltje. Dus zoude het zyn een feiltje, een pikkedil, in de beſte vouw ſlaan. Zo plegen *falievouwers* zelf groote gebreken te verkleinen en bemantelen. Van *falikant* kan men 't Vervolg der Fakkel zien.

1693 *De jeugd wil 'er uit, zei Beſje, en zy reed op een bezemſtok.*

Dit zegt men boertig, wanneer oude lieden iets willen bedryven, dat aan de jongheid, of kinderen, eigen is. Zo *hooren oude voerlieden doch geerne het klappen van de zweep.* Men zegt ook: *Oude lieden zyn tweemaal kinderen. Doch daar gaat geen maal boven oud mal.* 't Is dan; *Hoe ouder, hoe zotter. Als oude koeyen biezen, dan klappen de kooten.* Men zegt echter: *'t Is geen kinderſpeel, wanneer een oud wyf danſt.*

(1694) *Als 't regent en de zon ſchynt, is 't kermis in de hel.*

De grondreden en eigentlyke meening van dit ſpreekwoord kan ik niet giſſen. De Heer *J. de Bruine* vermoed, dat *bel*, verbaſtert is uit *bal*, dewyl 't dan groeizaam weder is, waar in de ſlachtbeeſten voor de hal konnen vet-geweid worden. Dus is dan daar neering en welvaart. Ik weet niets beters. Daar zyn meer ſpreekwoorden, waar van ik geen verklaaring kan geven. B. v. Om wat reden zegt men: *Dat in 't vat is, zuurt niet?* Het tegendeel blykt in een ton met verzuurt bier. Waarom zegt men van ymand, die by een anderen vrymoedig ſpreken mag: *Hy heeft een woord by hem in 't vat?* enz.

(1695) *'t Is genoeglyk te zien regenen, als men op 't drooge ſtaat.*

Dit drukt uit, dat men, dikwyls zelf met vermaak, wel kan aanzien eenig leed dat anderen overkomt, maar ons niet treft: gelyk het aanſchouwen van een bloedigen veldſlag, wanneer men buiten ſchoot is; of een felle ſtorm op zee, als men dien veilig van den oever mag aankyken. Dan plegen ook *de beſte ſtuurlieden aan land te ſtaan.* Doch van gemeene rampen zegt het ſpreekwoord. *Een gemeenen overgang maakt een zachten zin.*

(1696) *Zo loopen de gooten als 't regent.*

Dit wil zeggen, zo gaat het zulk een zaak in zodaanige omſtandigheden. *Dat loopt op dien teerling.* Doch *'t rolt* niet altoos even gemakkelyk, *als van een leyen dakje. Regendt het geld, elk zou een tobbe uitzetten.* Maar dat ſtaat te geſchieden *te Sint Jutmis, als de kalveren op 't ys danſſen.*

(1697) *Hy is niet op zyn dreef.*

Dat is het zelve met, 't en gaat niet met hem. *Dreef* is gang, trant. Ziet de Fakkel, bladz. 72 in *Draven.* Het tegendeel is, *Hy is wel op zyn dreef*, 't gaat wel met hem, hy vaart wel. Dat word tot gezondheid en vrolykheid overgebragt. Zo is ook een ſpreekwoord: *Hy weet wel wat hy dryft, die verkens voorheeft.*

(1698) *Hy laat zyn wieken hangen.*

Dat wil uitdrukken, hy is neerſlagtig en treurt. 't is genomen van zieke vogelen, die dan hunne vleugelen laten hangen. Zo doen ook haanen die in de kam gebeten zyn, en heenen ſluipen. Zulke zyn ecter noch in beter ſlaar, dan op wien paſt: *Hy klipt maar met eene vleugel.* Dit komt overeen met, *Hy is zyn eene hand quyt.* Dus zegt men mede: *Zyn natuur pruilt.*

Zyn

1699 *Zyn vuur is uitgepiſt.*

Dit komt overeen met, *Hy heeft geen troef.* Ziet daar van de Fakkel, bladz. 363. Ymands *vuur* is zyn levendigheid, wakkerheid, vrolykheid, luſt en moed; waar van vuur een zinnebeeld is. Dat vuur uitbluſſchen, is dat alles te verdoven en benemen. Men zegt ook, dat *het Vagevuur uitgepiſt is.*

1700 *'t Is hem tegen de borſt.*

Dat wil zeggen, 't is hem tegen zyn hert, zin en genegentheid. Ik denk dat *borſt* in dat ſpreekwoord genomen word voor hert, dat in de borſt is.

1701 *Hy heeft daar geen muts op.*

Dat is, *Zyn muts ſtaat daar niet na*, hy is daar over, of daar op, niet wel gezint. Ziet de Fakkel, bladz. 247, en hier voor het ſpreekwoord, *De muts ſtaat hem niet wel*, bladz. 65.

1702 *Hy is te vreden als een oud wyf, dat haar koe verlooren heeft.*

Dit is eene boertige gelykenis, om ymands ongezintheid uit te drukken. Diergelyke ſpreekwoorden zyn: *Hy lacht als een boer die de tandpyn heeft. Hy is zo gauw, dat men doode ratten met hem zoude vangen. Hy is zo luchtig, als een vogelje dat koe beet. Dat paſt als een tang op een verken*, enz.

1703 *'t Water komt op den dyk.*

Dat wil zeggen, de traanen komen in de oogen. Men zeide ook, *de waterlanders komen op den dyk.* Verſtaat door den dyk de onderſte randen der oogen.

1704 *Hy ſchreit zyn oogen uit.*

Dat is, hy bederft zyn gezicht daar door. Doch 't gevaar is zo groot niet by die *ſchreyen van twaalf uuren tot den middag.* Men vind'er ook wel, die *traanen met tuiten ſchreyen*, (ziet hier voor bladz. 13.) en *huilen als hoſhonden*; terwyl alles maar *gemaakt werk* is. Een trooſt voor zulke is, dat ze *de traanen die zy ſchreyen, niet behoeven te piſſen.*

1705 *Hy krauwt den kop daar over.*

Dat wil zeggen, met een zaak verlegen zyn. Dit ziet men dikwyls,

voornaamelyk by de boeren, dat ze in zulk een geval *met de handen in 't hair zitten*. Als dat hoog gaat, en in groote droefheid en mismoedigheid, word het hair wel uit het hoofd getrokken. Dit geſchied echter niet altyd uit droefheid, maar ook wel uit gramſchap. Dat blykt in 't plukhaaren van Griet en Tryn, die malkanderen wel wakker met beide vuiſten in 't hair zitten, na dat de mutzen af, en de tuiten los getrokken zyn.

1706 *Hy heeft zyn aars wel gekrauwt.*

Dit zegt men van ymand, die zich zelven door iets in ſchande of ongelegentheid geholpen heeft. Ik denk dat dit ontleent is van de aapen, die gewoon zyn dat te doen, wanneer zy iets quaads bedreven hebben. Doch 't is niet veel beter uitgevallen, met die 'er *den kop over krauwen*.

1707 *Hy trekt de ſchouders op.*

Die gebeerde wyſt aan, dat ymand tot eene zaak geen raad weet, en die niet beletten noch verbeteren kan.

1708 *Hy ſchort zyn neus op.*

Dit is een gebeerde van verſmaading, en afkeuring.

1709 *Hy fronſſelt het voorhoofd.*

Rimpels trekken is een teken van gramſchap. Doch de ouderdom doet dat ook goeds moeds.

1710 *Met den vinger aanwyzen.*

Dit geſchied tot beſpotting, zo als *de tong uitſteken*, *horens maken*, enz. Dus *ſteekt* men ook ymand *den buich na*, of *maakt gaicheltjes*. Doch zulke dingen zyn meer tot ſchande van die ze doet, dan die ze lyd.

1711 *Slip! ſliep!*

Dit is een jouwwoord van de kinderen, waar mede zy ymand verwyten, dat hy een ſlippert heeft gekregen, gelyk die een paling by den ſteert houd. Ziet de Fakkel. Bladz. 339. Het ſtryken van den eenen vinger over den anderen, ſchynt ſlypen te vertoonen, dat op ſlippen ſpeelt. De *Scheerſlypers* hebben de eere, dat zy ook dikwyls in ſpreekwoorden gedacht worden.

1712 *Dat is voor u.*

Dat zegt men met het ſlaan van een knip, om uit te drukken, dat ien ymand niet het alderminſte ontziet, of acht. Zo zegt men ook; *geef 'er niet dat om.* Op het graf van den buikbeeſt Sardanapalus was 't beeld van een knippende hand met dit byſchrift: *Alles is niet zoveel aardig*: 't geen eerſt op hem zelf paſte. Dus is het ſlaan van een nip, om iets dat niet waardig is, noch geacht word, uit te drukken, van zeer oude tyden.

1713 *Hy ſtaat en kykt als Piet Snot.*

Dat is, als een ſnottige Piet, *een ſnotjongen*, of *ſnotolf*. Ziet de Fakel in *Totolf*, bladz. 381. Diergelyke ſpreekwoorden zyn: *Hy ſtaat en t als een poesjnip; als een lepiſte Paap; Als of hy in de ſneeuw gepiſt id; Hy ſtaat en kykt als een ſnyer; die zyn naald verloren heeft.*

1714 *Zy zien als piſſebedden.*

Dit wil uitdrukken, zy ſtaan beſchaamt en kyken, gelyk de kinden, wanneer zy in't bed hebben gepiſt. Diergelyke ſpreekwoorden n: *Hy ziet zo ſtantig als Jan Peiſers kat*; of *als een bok, die kool eet*; als een ſchaapje waar na de wolf aard. *Hy ziet zo effen als bloempap. y ſtaat zo ſtaetig en kykt, als een hin die buter pikt. Hy ſtaat 'er op en k, als een hond op een zieke koe. Slecht en recht, als Sint Pietert voor oek, die maar een plooi had. Zo lucht als een vogeltje dat koe heet. Men u 'er op verlieven, als een boer op een boekweite koek.* enz.

1715 *Hy ziet als of hy geen drie konde tellen.*

't Wil zeggen, hy vertoont een gelaat, als of hy onnozel en ſimpel as. zulke moeten zy ten uiterſten zyn, die geen drie tellen konnen.

1716 *Hy ziet zundig.*

Dat wil zeggen, zondig, voor ſchuldig, als een ſchuldige; die een ertuigt, beſchaamt, en treurig gelaat vertoont, om ontferming te verekken. Zo zegt men ook: *Hy ziet als of hy verwezen was*, t. w. als hy van den Rechter ter ſtraffe was veroordeelt; hoedaanige bedroeft n neerſlagtig plegen te zyn.

1717 *Hy weet van verbleeken, noch van bloozen.*

Dat wil zeggen, hy weet van vreeze noch van ſchaamte, die beide ch in 't aangezigt plegen te vertoonen. Niet beter zyn de hoeren, hoon zy *met het eene oog lachen, en met het andere ſchreyen.*

Hy

1718 *Hy ſtaat als had hy den mond vol tanden.*

Dat is, hy ſpreekt niet een woord tot zyn verdediging, *Hy zwygt als een Mof*... 't Wil zeggen, hy gedraagt zich als waren in zynen mond enkel tanden, zonder tonge. Anders, het vol getal der tanden in den mond te hebben, bevoordert de ſpraak; daar tandeloosheid die belemmert. Dit zegt men ook: *Hy ſtaat, als of hy een lap in den mond had*, naamelyk in de plaats van eene tonge. *Hy ſtaat, als of hy den mond vol bry had.*

1719 *Hy loopt met kakhielen.*

Dit zegt men van zulke, waar mede andere ſpotten. 't Is ontleent van die met vervrozen hielen, en nedergekakte, dat is, nedergevouwen, ſchoenen (ziet de Fakkel in *Kak*, bladz. 161) gaan: waar mede men, in de plaats van medelyden te hebben, pleegt te lachen. Maar men kan dit ſpreekwoord ook brengen tot de jonge kinderen, die wat achter op hunne hielen gedaan hebben, en zo daar mede beſtruift loopen: 't geen op andere toegepaſt word. Hier aan is vermaagſchap: *Hy doet zyn beſt, gelyk de kinderen die in 't bed kakken.*

1720 *Men laat hem in 't lang pak loopen.*

Dit wil zeggen, men helpt hem niet voort, maar laat hem naloopen. 't Is genomen van jongens, die men niet in de broek ſteekt, maar in de rokken laat.

1721 *Hy meende om zyn ſteert te ſpringen.*

Dit zegt men van ymand, die hoe zeer hy wilde, in zyne gramſchap *zynen moed niet kan koelen.* 't Is ontleent van de honden, welke te vergeefs omdraayen, om hunnen ſteert te vatten. Dus maakt een hond alleen een ronden dans. 't Is dan geen waarheid: *Een alleen maakt geen ronden dans.* Men zegt ook, *Hy meende van boosheid uit zyn vel te ſpringen*, 't geen geſchieden kan van die *zich zelven de keel afbyten:* en *Hy meende hoorndul te worden*; dat van de hoornbeeſten genomen is. Dus mede: *Men zou'er zyn reuzel om ſcheuren, en maken'er een huik van.*

1722 *'t Zet geen goed bloed.*

Dit wil zeggen, 't legt een grond tot misnoegen en wrok. Quaad bloed verwekt ongezondheid.

SPREEK-

XXIV.

SPREEKWOORDEN van ziek zyn, ouderdom en ſterven, enz.

1723 *Ik ben zo ziek als een kat.*

Dit wil zeggen, ik ben quaps en braakzuchtig; dat dikwyls een quaal der katten is. Het zelve is, *Ik ben kattig*. Dus zegt men ook, *Zo naat als een kat.*

1724 *Hy ſteekt in een quaad vel.*

Dit zegt men van ymand, die gaat quynen. Doch dit is een zeer vreemde uitdrukking. 't Vel is niet quaad; maar 't geen 'er in ſteekt. Zo noemt men een boos wyf, *een quaat vel*. Men zegt ook van een quynende: *Hy druipt door zyn klederen*, en *hy gaat ſterven in zyn ſchoenen*. Hier toe behoort mede, *Hy zal noch door zyn beaſtroo druipen.*

1725 *Hy valt van de graat.*

Dit zegt men van een zeer mager menſch, als of het vleeſch van zyn uitſtekenden ruggegraat en beenderen afviel, zo dat 'er ſlechts vel over de bonken is. Hier mede komt overeen: *Hy druipt door zyn kleêren, beaſtroo. Hy is zo vet als een Spaanſch anker*, of *ankerſtok*. Doch ook de Hollandſche ankers konnen hun vet wel dragen. Zulk een noemt men *een ſchendkeuken*, en *doorjager*. Daar van zegt men ook: *Hy is te mager om tot boter en broot te eeten.*

1726 *'t Kaſteel is van binnen verraden.*

Dit paſt men toe op ymands lichaam, wiens inwendige deelen verdorven zyn. Een ſlang in den boezem, is doodelyk.

1727 *Hy heeft de kat in de kelder gemeeſtert.*

Dat zegt men van een lapzalver, die een wonde of zweer boven toeheelt, terwyl het quaad onder ineet en verkankert. Met zulke is 't, *binnen vier en twintig uuren genezen, of 't vuur daar in*. De kat moet uit de kelder gejaagt; maar niet daar in beſloten worden. Dit word by gelykenis toegepaſt. Maar waarom heeft het gebruik den naam van *Meeſter* aan een wondheeler, en dien van *Dokter*, Leeraar, aan een Artz, zo byzonderlyk toegeeigent, en hun werk *meeſteren* en *dokteren* genoemt? Dit ſchynt op weinig reden te ſteunen. Doch *verba valent nn.* 't Heeft Jan Alleman dus behaagt.

1728 *Een nagel aan ymands doodkiſt zyn.*

Dat geeft te kennen, mede oorzaak zyn van ymands dood, waar door hy in de doodkiſt word geſpykert. Vergelykt Geneſ. 42: 38.

1729 *De dood moet een oorzaak hebben.*

Dit zegt men, als ymand ergens redenen van poog te geven, die dikwyls los, en verre gezocht zyn. Zo gaat het veeltyds met het naſpeuren der oorzaak van ymands dood. 't Is wel zo, *alle waar om beeft zyn daar om.* Doch dat dient vaſter te gaan, dan *daar ſtaat een bezemſtok in den boek, by gevolge zal 't morgen regenen.* Doch dit houd ſteek: *Daar is geen kruid tegen de dood gewaſſen.*

1730 *Ymand de pis bezien.*

Dat is, onderzoeken hoe 't met hem ſtaat: gelyk Medicynmeeſters den ſtaat der kranken vernemen uit hun water. Zo zegt men ook: *Ymand den pols voelen.*

1731 *Ymand de tong ſchrapen.*

Dit zegt, door uitvragen iets van ymand zoeken te hooren. 't Zal genomen zyn van 't afſchrabben van ſlym, of iets diergelyks, 't geen de tong bezet, om de rechte geſtalte der zelve te ontdekken; waar uit de artzen wel een teken van eenige ziekte opmerken. Maar aan de tong zien ook de verkensſlagers, of het zwyn gantſch, of ongantſch is. 't Word zuiver gekeurt, als het *niet een gortje op zyn tong beeft.*

1732 *Hy ſteent als een zieke Schotsman.*

Of zieke Schotten meer ſteenen, dan andere kranken, weet ik niet. Zoude het zyn, om dat men veele Schotze bedelaars ziet, die zick door ſteenen erger houden dan zy zyn, om dus ontferming te verwekken? Hoe 't zy, de *Schotten* ſtaan met hunne zeden *in 't beſte blaadje niet.* Hierom zegt men van iets ongevoelyks, *'t is ſchots, een ſchots antwoord*, enz. Dus moeten ook de *Moffen* aanhouden, b. v. *Zo lomp als een Mof. Hy zwygt als een Mof*, enz. Maar van de Weſtfalingers zegt men: *Zy liggen van hun geboorte af aan wel drie dagen blind: maar als zy beginnen te zien, kyken zy door een eiken plank, daar een gat in is.*

1733 *Hy is ziek aan de lepelzucht.*

Deze behooren in het zelve gaſthuis, met die *de kelderkoorts hebben*, en *voor de keuken ziek hebben gelegen.* Dus zegt men: *Hy ziet er zo ſorber uit, als had hy zeven jaaren de lepelzucht gehad, en achter de keukendeur ziek gelegen.*

Hy

1734 *Hy ligt in dat zelve gaſthuis ziek.*

Dat drukt uit, hy is behebt met dat zelve gebrek. Zo zegt men ook: *Is een ziek wyf, en een kranke vrouw.*

Als 't gaſthuis brand, dan kent men de ziekten. 1735

De zin is, elk rept zich dan even zeer, om de vlam te ontvlieden; elf kreupele besjes, zonder haare krukken, zo dat ze alle gezond chynen. *De nood*, zegt het ſpreekwoord, *doet een oud wyf draven.* Of liever, dan blykt, wie waare, of gemaakte zieken zyn: want die an 't podegra heeft, zal echter niet verre loopen.

Als de Duivel ziek is, dan wil hy een Monik worden. 1736

Dit paſt men toe op zulke, die in gevaarlyke krankheid, uit vreeze oor de dood, groote beloften van een beter leven doen. Hier toe be-oort gemeenlyk het *galgeberouw*. Maar van de meeſte ziet men bewaar-eid: *Doe de zieke weer genas, waar by erger dan hy te vooren was. 't s vergeten, zo ras de roede van den aars is.*

Hy zoude niets voor God doen, was de Duivel dood. 1737

Dit ſpreekwoord drukt uit den aard van natuurlyke menſchen. Doen y iets van hunnen pligt, 't is niet uit liefde tot God, en de deugd; naar uit ſlaafſche vreeze voor den Duivel, en de Hel. Waarachtig is: *Overunt peccare mali formidine poenæ.* De liefde tot de deugd doet goe-ien 't quaaddoen haaten: maar vreeze voor de ſtraf doet quaaden 't uaaddoen laten.

Ziekten komen te paarde, en gaan te voet weg. 1738

Dit wil zeggen, 't gebeurt dikwyls, dat ziekten den menſch ſchielyk op 't lyf vallen, waar van hy lange quynt, en traag herſtelt word.

Na groote ziekte, zeven jaar te fraayer. 1739

Het aangezigt van die ziek geweeſt zyn, heeft als te bleeken gelegen, en zo komen zy frayer en jonger in 't oog voor.

Daar waſſen kerkhofsbloemen op zyn hoofd. 1740

Dat zyn gryze hairen, die de bejaarden op hunnen kerkhof moeten oen denken. Van zulk een zegt men: *Hy is in de wiege niet verſmoort.*

1741 *'t Staal is'er uit.*

Dat is, *hy heeft zyn beſte dagen geleeft*, zo dat zyn vuur en ſcherpzinnigheid verdwenen is, en hy gelykt haar een mes, daar het ſtaal uit is geſlepen en gefleten. *De ouderdom* doch *komt met veel gebreken.*

1742 *Oude kerken hebben duiſtere glazen.*

Dat wil zeggen, oude lieden hebben een verdonkert gezigt, gelyk de oude kerkglazen zyn, door beſchildering, of opeeting der lucht. Vergelykt Prediker 12: 3.

1743 *Hy gaat van den tand.*

Dat wil zeggen, hy word oud. Ouderdom doet de tanden verliezen Prediker 12: 3. Dan kan men geen korſtjes meer byten. Maar *na de bladeren, vallen de boomen.* Dit kan van de paarden ontleent zyn.

1744 *Een oud paard jaagt men aan den dyk.*

Dit word toegepaſt op oude afgeſloofde en afgeleefde menſchen, die na een langduurigen en getrouwen dienſt, wanneer zy niet meer werken konnen, ondankbaarlyk verſtooten en verlaten worden. Dus krygen zy *'s werelds loon.* *Een jong hoveling* word *een oud verſchoveling* en vind zich kaal en berooft *op den dyk gezet.*

1745 *Daar komen meer kalfsvellen, dan oſſenhuiden, te markt.*

Dat drukt uit, daar ſterven meer menſchen in hunne jeugd, dan in den ouderdom, gelyk men de beeſten ſlacht, ſchoon *de jongen konnen, en de ouden moeten ſterven.* Men laate voor de raatgevers dezen raad: *Wilt gy niet oud weezen, zo laat u jong hangen.*

746 *Zo oud als de weg.*

Gebouwen worden puinhoopen door den tyd, andere dingen vergaan, maar de weg blyft liggen, ſchoon zy lang betreden is van wandelaars, die voorby zyn. Dit is dan een uitdrukking van eene groote oudheid.

1747 *Hy heeft een ſtuk van een oud net gegeten.*

Dit zegt men ſchertzende van eenen ouden, *die 't leven gewoon is*, als ware zyn ziel daar in verwert, zo dat ze niet uit zyn lichaam kan geraken. Zo ſchertſt men met die een overhangenden neus hebben. Dus zegt men mede: *De ziel is'er in verroeſt.* Het tegendeel is: *De ziel rammelt hem in 't lyf.* Doch de dood verſtaat geen jok.

(1748) *Zyn kaars brand in de pyp.*

Dat is, zyn leven is op 't einde. Een brandende en geſtadig verteerende kaars is een zoet zinnebeeld van 's menſchen leven: mag 'er maar 't nalaten van ſtank in 't uitgaan af blyven. Men zegt anders ook: *Hy gaat met zyn een been in 't graf.*

(1749) *Dat was daar hondert jaar oud.*

Dit zegt men van een glas, of iets diergelyks, dat in gevaar was van gebroken te worden: gelyk menſchen van hondert jaaren na by hunne dood zyn.

(1750) *In een weeken poel is 't haaſt genoeg geregent.*

Dat paſt op ymand, wiens zwakke lichaams geſtaltenis door een klein toeval gekrenkt word. Zo zegt men: *Op oud ys vryſt het haaſt.* Hy moet al zeer zwak zyn, op wien paſt: *Hy kan niet een veer van den mond blazen.*

(1751) *De nood gaat aan den man.*

Dat is, het geld de huid, of het leven. Dat klemt het gevaar allermeeſt; en daar voor zal men alles doen, lyden, en wagen. Job. 2: 4. Doch die wel gehartigt zyn, zoeken *hunne huid duur genoeg te doen betalen.* Een ſpreekwoord der ouden was: *Daar gaat geen nood boven den nood van den aars.* De uitdrukking is wat onbeſchaaft; maar dat echter de zaak niet geheel onwaarheid is, doet prangende achterlaſt ondervinden. Het eerſte zegt men ook: *'t Komt op den knyprok aan.* Men zegt voor knyprok ook *knypert.* Zoude dat niet zien op 't hangen? Dan is de *knypert* de ſtrop, die de keel toeknypt, en de *knyprok* de toegeknepen rok om den ſtrot. Dat de ſtrot een rok heeft, is bekent uit de ontleedkunde.

(1752) *'t Kan niet erger, dan de hals af.*

Dat is 't uiterſte. *Kop af is een dood wonde.* Dus is 't ook een ſpreekwoord: *Men kan een luis niet meer benemen, dan het leven.* Hier mede trooſten zich hardnekkige quaaddoenders tegen de gerichtsſtraffen: *'t Is om een quaad half uurtje te doen.* Maar hier geld, Matth. 10: 28.

(1753) *Hy is veeg.*

Dit zegt men, wanneer ymand iets zeldzaams, en buiten zyn gewoonte bedryft, of ontmoet, als ware dat een voorbode van zyn aanſtaande dood. *'t Is*, zegt men, *een veeg teken.* Zo weet men te ſpre-

ken van 't *klikkertje*, (ziet de Fakkel, bladz. 176.) en van 't *huilen der honden*. *'t Komt* echter *daar by niet toe, dat de kalveren ſterven*. 't Gaat vaſter, dat het een veeg teken is voor den gevangen dief, wanneer de galgladder opgerecht word. Men zegt ook van eenige ramp: *Dat lag my op de leden. Dat viel my op myn hart, zo koud als een ſtukys*, of *zo zwaar als een ſteen*. Maar *die niet veeg is*, zegt men, *kan veel verdragen*. Hy loopt zekerlyk groot gevaar, op wien paſt; *Hy is zoo veeg als een luis op een kam*. Dus zegt men ook van iets: *'t Is op de wip geſteld*.

(1754) ***Die ſtaat op 't rolletje, zal 't koſten zyn holletje.***

Die op Gods doodrolle getekent ſtaat, zal het beſtemde levensperk niet overſchryden. Hier van is 't ſpreekwoord by de ſoldaaten: *Op den kogel waar mede ymand getroffen word, ſtaat zyn naam geſchreven*. 't Gaat dan vaſt, *Die tot de galg geboren is, zal niet verdrinken*.

(1755) ***'t Is een quaade kryg, daar 't al blyft.***

't Gaat'er zelden zo heet toe, of eenige ontloopene konnen de nederlage navertellen. Maar roofzuchtige moeskoppers zouden zeggen, goede krygers laten niets blyven; zy nemen 't al mede. Is dan daar 't al blyft, geen goede kryg?

(1756) ***'t Is tegen de dood gevochten.***

Dat zegt men van vergeefſchen wederſtand, gelyk het is tegen de dood geſchied. Vergelykt Prediker 8: 8. *Tegen de dood is geen ſchild*, noch *geen kruid gewaſſchen. Sterven is ons erven*.

(1757) ***Heden my, morgen dy.***

Dit is een oud en waarachtig ſpreekwoord. 't Geen nu den eenen in menſchelyke gevallen gebeurt, kan morgen den anderen wedervaren. Zo zeggen de Latynen: *Hums ſum, humani nihil à me dientum puto*. Byzonder paſt dit op de dood.

(1758) ***Hy heeft 'er den bek by ingeſchoten.***

Voor *bek* zegt men ook *gaaper*. Dit word wat beſchaafder gezegt: *Hy heeft 'er den hals by ingeſchoten*, dat is, 't koſt hem 't leven Het ſchynt al zeldzaam, dat *bek* en *hals* verwiſſelt worden. Zoo is ymand *den bek breken*, en *den hals breken*, het zelve. Iets ergens by *inſchieten*, is dat men verlies daar aan te koſte leggen. Zo ſchiet een kramer geld in by waare, die hy met ſchade verkoopt. Dit ſpreekwoord is anders, *'t Koſt hem zyn kop*, of *beſten hals*, namelyk door zwaard of ſtrop.

Zo

Zoo *waagt* ymand wel iets *op den hals*, en moet het *met den hals betalen*. Doch *die zyn lyf bewaart, bewaart geen rotte appelen*, zegt het ſpreekwoord.

1759 *Hy is in de kaars gevlogen.*

Dit wil zeggen, *hy is om een luchtje geraakt, hy is om hals gekomen, hy is 'er om koud.* Dit is ontleent van de vliegen, die zo lang om en door het kaarslicht zwerven, tot dat zy daar in geraken, en verbranden. Hier van is, *Om de kaars vliegen*, zich in gevaar begeven. Men zegt ook, *hy is omgekomen*, of *omgebragt*. Een zeldzaame ſpreekwyze. Maar daar onder word *hals* verſtaan. Vol uit is 't, hy is om den hals gekomen, en geraakt of gebragt.

1760 *Mors dood.*

Dit wil zeggen, haaſtig en t'eenemaal dood, zo dat'er geen het minſte leven meer is. Zo valt ymand mors dood, of word mors dood geſteken. By de Latynen betekent *mors* de dood. Of wy dat woord van hen overgenomen hebben, dan of het ſpruit uit een alouden gemeenen taaltronk, (dat ik liefſt giſſe) kan men overdenken. Hier van is buiten twyffel *moord*, dat weinig verſchilt van 't Latynſche *mortuus*. Dus is 't een godlooze vloek: *Dat u de moordſteke*, te weten de ſchielyke dood met zynen pyl. Men zegt, *Hy is de moord geſteken*. Dat is kromtaal. Moordenaars en doodſlagers verſchillen dan niet; hoewel het gebruik daar in eenig onderſcheid ſtelt, dewyl het eerſte een gruwelyker wyze van doodſlaan uitdrukt. Ziet de Fakkel in *Moord*, bladz. 243.

1761 *'t Fatzoen is 'er maar aan verloren.*

Dat zegt men als ymand geſtorven is, by wiens dood geen verlies word geleden. Dit paſt, volgens de gruwelleere onzer Vrygeeſten, op yder een: want zo zyn 'er geene andere, dan fatſoenlyke menſchen, in welker zak hun God en Chriſtus, de eene menſch, ſteekt. Ik heb die gemaskerde afgronds geheimeniſſen elders ontwimpelt. Maar verſoeylyk is dat ſpreekwoord: *Wie zyn wyf verlieſt, en vyf grooten, 't is jammer van 't geld.* Men maakt niet veel meer werks van ymand, tot wien men zegt: *Sterſt gy, men zal u met de huid begraven: Is hy dood, gebakken is zyn brood.* 't Is met veele: *Sterve die wil, als ik in 't leven blyf.* Maar zy maken niet zelden quade rekening, die zeggen: *Ik zal met uwe ſchonken noch nooten afklappelen.* Doch dit is waarheid: *Dit laatſt leeſt, zal alles erven.*

Hy

1762 *Hy zorgt wie den laatſten man ten grave zal brengen.*

Dit zegt men van ongegronde en noodelooze bekommering, gelyk: *Hy zorgt dat hem aarde zal ontbreken*, naamelyk tot een graf. Maar *Men zal lange moeten zorgen, eer men een ſtroo in ſtukken gezorgt heeft.* Vergelykt Matth. 6:27. *Men zorgt voor een brood, en heeft genoeg aan een ſnede.* Daar is echter ook een quaade onbezorgtheid. Dus zeggen *bertjes zonder zorg: Laat den hond zorgen, die moet twee paar ſchoenen hebben. Laat de vogeljes zorgen; die hebben dunne beenjes. Laat ze zorgen, die ons borgen. Laat violen zorgen.* 't Is ook zulker heillooze taal: *Als ik dood ben, dan kakke de hond op myn graf.* Maar *elk blyft de zorge aanbevolen*, voor het geene zyn pligt en behoudenis vereiſcht 1 Timoth. 5:8.

1763 *Als de Hemel valt, dan krygt de aarde een huik.*

Dit zegt men ſchertzende van nuttelooze bekommerniſſen over dingen die nooit ſtaan te geſchieden. 't Is met zulke zorgen: *Zo dat eens gebeurde!* Dus is mede: *Zo de hemel eens viel!* Men zegt ook jokkende: *Viel de hemel, daar bleef niet een pot of pan heel:* En, *dan zouden'er veel leeuwerikken gevangen worden.* Lichthertige zeggen: *Als het zeil ſcheurt, dan heeft het een gat. Niet ongelukkig voor den tyd.*

1764 *'t Paſt wel, dat doode lieden ſtil leggen.*

Dit word boertende gezegt; doch daar van zyn de beyerende galgeklepels uitgezondert. Zo zegt men ook: *Dooden byten niet.*

1765 *Wie ſterft eer hy ſterft, ſterft niet als hy ſterft.*

Dit ſpreekwoord behelſt eene gewigtige waarheid. 't Wil zeggen, wie voor zyn dood de zonde afſterft, is voor de tweede dood bevryd. Ziet Joh. 11:25. *Wel leven doet wel ſterven.*

1766 *Met de levendige begraaft men de dooden.*

De levendige brengen de dooden ter aarden. De woorden des Heilands Luk. 9: 60. hebben een geeſtelyken zin. Doch dit wil zeggen, *kont gy ſterven, gy kont vergeten worden*, en dus doen de levendige de dooden vergeten. Dat geſchied wanneer een weduwenaer, of weduwe, hertrouwt. Dan zegt men, zy hebben de eerſte man, of vrouw, ras vergeten. 't Is, *Men kan met de dooden geen huis houden.* Echter hoort men noch wel eens: Myn eerſte man, of vrouw deden zo, of zo; had ik die weêr! Zo doen de levendige de dooden gedenken.

Als 't kalf verdronken is, wil men den put vullen. (1767)

Dit komt overeen met, *de kooi ſluiten, wanneer de vogel uitgevloogen is.* Maar *daar moet water zyn, zou 't kalf verdrinken. Met een dood kalf is 't goed ſollen.* Doch vergeefs is ymand een *papje te kooken, als hy dood is.*

Een klein putje in de aarde, is een groot gemak in huis. (1768)

Dit zegt men van 't grafje van een kind, 't welk veel moeite en onruſt aanbragt. Men hoort wel zeggen in onſtuimige ongezintheid: *Ik wou dat die, of die, een ſpies diep onder de aarde ſtak*, of *dat hy was, daar hy over honderd jaren zal zyn.* Dit zyn godlooze vloekwenſchen naar ymands dood. Ziet Job 31 : 30. Men wil noch goedgunſtig ſchynen, door te zeggen, *Ik wou dat hy in den hemel was*, of, *Ik wou dat hy by onzen Lieven Heer was.* Maar zo wil men Gode opofferen, 't geen men zelf geerne quyt zou wezen. Hier van is 't ſpreekwoord: *Had God hem by 't hoofd, en ik by de voeten, ik zou hem naar boven ſteken, en ras los laten.* Dit komt niet voort uit waare liefde. Dus zeide Keizer *Caracalla* van zynen broeder Geta, dien hy vermoord had: *Sit Divus, modo non vivus*, hy zy vergodet, als hy maar dood is.

Uitvaart, zuipvaart. (1769)

Dit was een ſpreekwoort by de ouden, ontſtaan uit de quaade gewoonte dier tyden, dat'er by gelegentheid der lykbegangeniſſen, op de doodmaalen overdadig gezopen wierd, tot geen kleine koſten der ſterfhuizen. Een ſlechte vrucht en overdenking des doods! Met de hoogſte reden is dat op veele plaatzen afgeſchaaft.

Hy zal haaſt weer komen. (1770)

Dit zegt men boertende van ymand, die al voor lange *naar de Oudvaderen*, of *ter zielen gereiſt is.* Dit ſpeelt op zulke, die na een lange uitreize, op hun t'huis komen ſtaan. Doch die wederkeering zal noch tot den laatſten dag aanloopen.

XXV.

SPREEKWOORDEN van veelerlei ſoorten, in eenen bundel.

(1771) *Wat maakt men al om geld.*

Dit, zegt men, zeide eens een boer, als hy een aap op 't venſter zag zitten. Wat van die kluchtvertelling zy, dit is zeker, geld is de moeder van veele konſten en uitvindingen. *Geld verzoet den arbeid. De baat verwakkert den man. Armoede zoekt liſt.* Daar ſteekt weinig aanmoediging in die belofte: *Zo gy dat doet, ik zal u een ſchelling laten kyken.*

(1772) *Ymand quakken verkoopen.*

Dat is, hem beuzelingen, verdichtzels, praatjes op de mouw ſpelden, en in de hand duwen. Men zegt dat ook, *Quicquakjes vertellen*, en *Van de uilenvlucht en kalverendans ſpreken*. Dit is genomen van de quakzalvers, die dus hunne lorren en prullen weten aen te ſmeeren. Ziet van *Quak* de Fakkel, bladz. 290, en nader 't Vervolg.

(1773) *Hy is daar op geſlepen.*

Dat is, afgerecht, geſcherpt, loos. 't Geen geſlepen is, is ſcherp. Dus zegt men, *ſpitsvindig*. 't Is ook een ſpreekwoord: *Hy is daar leep op*. Zoude dat wel verſmeed zyn van *geſlepen*, met afwerping der *ſ*? Anders, leepoogen plegen van ouds voor argliſtig verdacht te zyn. Van zulk eenen zegt men ook: *Hy zo ſlim als rattenkruid*. Eenvoudiger is *een Duifje zonder gal*. Zy meenen al wel op hunne hoede te zyn, die zeggen durven: *Kan hy dat doen, ik vergeef hem de kunſt*.

(1774) *Te ſcherp word ſchaardig.*

Dat blykt in meſſen, die te dun en fyn geſlepen zyn, en daarom ſtraks omliggen. 't Word niet onaardig toegepaſt op al te fijne ſpitsvindigheden in gedachten, waar op het vernuft ſtomp word; en die zelden proef konnen houden. *Al te fyn verdwynt.*

(1775) *Hy is zo bot als myn elleboog.*

Dit zal verbloemt zyn, gelyk in, *Kus myn elleboog*. Men hoort dat op andere wyzen wel onhebbelyker, en dus zegt men ook: *Zo bot als 't achtereinde van een verken*. Vergeefs wil men zulken dikwyls iets *met duimen en vingeren inſtampen*. Dat is mogelyk van 't vullen der worſten ontleent.

Y-

(1776) *Ymand een taart bakken.*

Dat wil zeggen, hem in moeyelykheden brengen, *hem een papje kooken, hem een ſpel berokkenen.* Zulk eene taart is geen aangenaam banket voor die ymands geboortedag vermaanen. Vieze lieden zouden zeggen: *Liever geen taart, dan die met een ſchurfde hand gemaakt is.* Op het eerſte paſt ook: *'t Is beſteken ſpel*, of *werk.*

(1777) *Hy moet dat voor ſuiker opeeten.*

Dat zegt men, als ymand iets moet verkroppen en verzwelgen, 't geen hem bitter en tegen de borſt is, zonder dat hy eenig misnoegen of afkeer durft laten blyken. Ondertuſſchen *ligt dat* zulk eenen *wel hard in de maag*, en *blyft hem in den krop ſteken.*

(1778) *Men zou daar katten en honden mee vergeven.*

Dat paſt men toe op beetjes, die de ſmaakelykſte niet en zyn; hoewel het ook verder uitgebreid word. Zo is 'er *Kruid voor de ratten en muizen.* Van onaangenaamen dranк word gezegt: *Daar zou men dieven mee pynigen.* Doch lekkere wyn kan zonder pynigen wel doen klappen: want, *Een dronken mond ſpreekt 's herten grond.*

(1779) *'t Is een koekje van uw eigen deeg.*

Dit zegt men, als men ymand geeft 't geen hem alreede toequam: gelyk dien men onthaalt op zyn eigen gerecht, en betaalt uit zyn eigen beurs. Men betaalt malkanderen ook wel *met geſloten beurzen.* Dan ſpaart men de moeite van *de vingers blaauw te tellen.*

(1780) *Hy heeft zyn potten wel geſchraapt.*

Dat wil zeggen, hy heeft veel goed vergadert, *Hy heeft zyn blaauwe zakken wel gevult, Hy heeft zyn nooitjes wel gekraakt, Hy heeft zynen oogſt wel opgedaan.* Van zulke geldwolven zegt men, dat zy raapen en ſchraapen. Speelt dat op de brypotten? Of op de volgeſchraapte geldpotten? Dus kan ook waarheid zyn, dat de potſchraapers niet in den hemel komen, volgens Matth. 19: 23, 24.

(1781) *Hy zal daar niet aan lekken.*

Dat is, hy zal daar niets van krygen, *dat is geen ſpek voor zynen bek.* Speelt dit niet op de pannelekkers? Zo lekken de honden de uitgeledigde ſchotels. Het zelve is: *Hy zal niet vangen.* Een wrinigje beter is hy onthaalt, van wien men zegt: *Hy zal aan een kantje lekken.*

1782 *Men behoeft een hond geen brood te geven, zo lang als hy met den ſteert wispelt.*

Men werpt booze grimmende honden, die byten zouden, brood voor, om ze te paayen. Maer dat is niet noodig, wanneer zy wispelſteerten, dewyl dat een bewys van hunne vriendſchap is. Zo koopt men door gaven geen vrienden, maar onvrienden, op dat ze vrienden zouden zyn. Doch honden wispelſteerten ook om een brok; en giften breken de vriendſchap niet. *De eene vriendſchap is de andere waardig.*

1783 *Eet uw broodje droog, de boter geld twee blanken.*

Dit zegt men ſchertzende, om uit te drukken, dat *de druiven te zuur*, en iets lekkers te duur zoude zyn, zo dat ymand zich met iets minders moet gelyden. Men *koopt* ook nu *de boter om geld*; maar de markt is wat hooger. Van klinkklaare penningen, die men voor iets gereed moet betalen, word gezegt: *Legt ze me daar.*

1784 *'t Waſt my op den rugge niet.*

Dit komt overeen met: *Ik kan het van den boom niet ſchudden. Ik heb geen paardje kakgeld.* En daerom, *Zo gy den Drommel mogt, wie zou hem u kooken? Gy zoud my de ooren wel van 't hoofd eeten. Men moet zo geven, dat men gevende blyft*, dus ook zo kooken.

1785 *Dat de vrouw graag mag, eet de man alle dag.*

De reden is, om dat zy 't keukenbeſtier, en 't bewind van den pot heeft. De man moet eeten 't geen hy naar 't welbehagen van zyn Martha, of Grietje, opgeſchept vind. *De ſmaak laat zich niet betwiſten.* Maar heeft de huiswaard op zulk een tafelgerecht niet veel beks, dan zyn'er wel, die zich van de baazin dus hooren noodigen: *Luſt het u niet, zet het zeven voeten van u; dan hindert u de reuk niet.*

1786 *Daar is te veel dak op 't huis.*

Dit zegt men, als 't ergens niet veilig is te ſpreken, om dat men beluiſtert kan worden. Maar hoe paſt die uitdrukking daar op? Ik denk dat het is, om dat ymand die op het dak is, en dat dus vermeerdert, van de hoogte lichtelyk kan hooren.

1787 *Ymand in de ly brengen.*

Dit drukt uit, in nood of ramp brengen. Is de *ly* te zeggen de lyding, 't lyden? Of is 't genomen van de ſchepen, die beneden den wind, of aan laager wal zyn? Ik gis liefſt dit laatſte.

't I.

1788 *'t Is door 't oog van een naald gekropen.*

Dit zegt men van iets, dat 'er zeer krap en bezwaarlyk door geraakt s. Buiten twyffel is dit genomen uit Matth. 19: 24. Ik denk niet dat nen meent *het oog van een ſnyders ſcheer*: want men zegt, dat daar al ry wat door gehaalt kan worden.

1789 *Is de kerk groot, de Paap preekt maar aan een einde.*

Dit is een ſpreekwoord, wanneer men van iets groots en ruims maar en klein gedeelte moet gebruiken. Paſt dit ook op *een boon in een rouwketel*?

1790 *Komt de Duivel in de kerk, dan wil hy op 't hoog altaar zitten.*

Daar zet men in de Paapſche kerken de voornaamſte beelden der Heiligen. Wanneer ook de Paus, na zyne verkiezing, in een ſtoel op 't hoog outaar gezet is, om aangebeden te worden, zoude 'er die hovaardige geeſt wel verre van daan zyn? Immers de Duivel maatigt zich Gods eere aan, Matth 4: 9. en zo doet de Antichriſt mede, 2 Theſ. 2: 4. Maar zulk eene onverzadelyke en onbeſchaamde begeerte na meer is ook in die, welke, *Wanneer men hem den vinger geeft, naar de gheele hand grypen.*

1791 *Hy heeft een goede buy.*

Dat is, een goede vlaag, die gelyk is aan een buy, in ras op te komen en over te gaan. Dit ziet men in de Maartſche buyen. Dus zegt men, *een quaade buy, een milde buy, een zotte buy, een vrolyke buy*, enz. Hier mede komt overeen: *Hy heeft een goede luim.*

1792 *Hy heeft mooi weer in 't hooſd.*

Dat wil zeggen, hy beeld zich enkel vermaak en voorſpoed in, zonder op quaade buyen en ſtormvlaagen te denken. Maar laaten zulke zich *wachten voor de gyp. 't Spel heet, zie toe. 't Kan verkeeren.* Het tegendeel is: *Hy heeft onweer in 't hooſd*, hy is zwaarhoofdig.

1793 *Droomen is bedrog: maar k...in 't bed, gy vind het 's morgens noch.*

Was het laatſte anders, 't zoude wel tovery ſchynen. Dus zegt men van ymand, die 't ſpoor byſter is, en ſuft: *Hy droomt.* En zekerlyk, *Quandoque bonus dormitat Homerus.* Maar waarom zegt men van ymand,

aan wiens voorzegginge men weinig geloof geeft: *Hy is een Profeet die brood eet?* Word ook geen brood gegeten van onfeilbaare Profeeten? b. v. 1 Kon. 18: 6. Wat is dan de reden van dit ſpreekwoord?

(1794) *Hy is buiten, of zonder, verzei.*

Dat zegt men van ymand, die door bedwelmtheid, ſchrik, of anders, zyn verſtand en beleid quyt is, zo dat hy ſtom ſtaat, en niet weet wat hy ſpreekt, of doet. Maar wat is *verzei*? Dit woord drukt niets uit. Ik denk dat het verbaſtert is van *verzet*. Dus zegt men van ymand, die zyn beraad of andwoord in een ſchielyk voorval niet gereed heeft: *Hy niet op zyn verzet.* Nader weet ik niet te giſſen. Hier aan is niet ongelyk, *Hy is zonder beluf.*

(1795) *Hy is zo fyn, als door een trap gezift.*

Dit is eene boertige gelykenis. Tuſſchen de ſporten van een ladder, of trap, kan vry meer door vallen, daa door eene hairen zeef. Op zulk een paſt ook: *Hy neemt het zo nauw niet.* Maar, *Hy is achter van de kar gevallen*, drukt uit, men heeft hem laten druipen, of afvallen.

(1796) *'t Is in den bouw daar mede.*

Dat wil zeggen, druk werk, gelyk de boeren hebben in den bouwtyd, dien zy niet verzuimen, noch verleuyeren mogen. Spreuken 23: 4. Dus zegt men ook: *'t Is nu zyn oogſt.* Zo moet men de gelegentheid vlytig waarnemen, wil men *met God en met eeren door de wereld komen.*

(1797) *'t Is beter ſtil gezeten, dan leuye lieden werk gedaan.*

Dat wil zeggen, men moet leuye lieden hun eigen werk zelf laten doen; anders ſtyft men die in hunne vuigheid. Men late den vadzigen zelf *de handen uit de mouw ſteken*, en *zyn taak afdoen.* Hier toegebruikt men in 't Raſphuis dit *ſouverein recept: Die niet werkt, zal niet eeten.* Daar van kan men ook *ongewiegt ſlaapen.*

(1798) *Vreemde zorgen dooden den ezel.*

De zin is, vreemde zien daar niet na, om hem van zyn voedzel te verzorgen, zo dat hy van honger moet ſterven. Het tegendeel is: *'t Oog des Meeſters maakt het paard vet.*

(1799) *Hy neemt zyn poſt wel waar.*

Dat is, hy paſt wel op zyn beroep en pligt. Dit is ontleent van de ſchild-

ſchildwachten in den oorlog. Dus zegt men ook: *Dat is een harde poſt. Ik ſta op myn poſt*, enz. Doch *quade poſten* in eene rekening zyn van een anderen aard.

Over ſchouder, gelyk de boeren de pieken dragen. (1800)

De zin is, 't geen by de Latynen genoemt word *ironicè*, ſchimpswyze. Ymand *over ſchouder aanzien*, is hem verſmaaden, en geen aanzien verwaardigen. Maar *ymand met den nek aanzien*, is hem den rug toekeeren, en geen aanſchouwen waardig te achten.

Vreemde oogen dwingen. (1801)

De zin is, kinderen ontzien meer de oogen van vreemden, dan van hunne Ouderen en Bloedverwanten. De reden is, om dat die dikwyls te verſchoonende en toegevende zyn, daar de andere meer ſtrengheid gebruiken. Dit is niet zelden noodig en nuttig. Hy heeft het vriendelykſte gezigt niet, van wien men zegt: *Hy ziet als een ſtier*. Znlke lodderlyke oogelyntjes heeft een buliebak.

Hy is harder en ongezeggelyker dan een boer, die men biaden moet. (1802)

Dit ſpreekwoord pryſt de verbiddelykheid der boeren niet zeer. Beſcheidenheid behoort by allen plaats te hebben.

Hy hield zich ſcheets. (1803)

Dit zegt men van ymand, die zich als ongezint en prat vertoonde, Zoude dat zyn, om dat (met verlof) een kakkende wel een bang aangezicht trekt? *Faciem darè cacantis habet.*

Ymand naar de oogen zien. (1804)

Dat drukt uit een groot en onderdanig ontzag voor ymand, zo dat men op zyn gezigt en oogwenken let. De oogen zyn ſpiegels van het herte, en daar in beſpeurt men wel of qualyk gezintheid, en wat ymand aangenaam is, of mishaagt. Zo weten de honden te zien naar de oogen van hunne meeſters. Onder de menſchen zyn maar al te veel oogendienaars, Kol. 3: 22. Men zegt ook, *Ymand naar den mond zien*, dat is, waarnemen wat hy zegt, of wat hem ſmakelyk is. Zo mede, *Ymand van de hand vliegen*, dat is, ſtraks uitvoeren 't geen hy met zyn hand wyſt en winkt. Vergelykt Job 38: 34, 35.

(1805) *Hy heeft'er den duim in de hand.*

Dat is, hy heeft de zaak in zyn geweld. Dit kan zien op ymands eigen duim, dien men zo vaſt binnen de vingeren kan knypen, dat de hand bezwaarlyk open te breken is. Maar men zegt ook, *Ymand by den duim beb en*, voor hem wel vaſt, en in onze magt te houden. Dan is dat niet ongelyk aan, *Hy heeft'er den duim op.* Maar *maakt het ymand te bont, men klipt hem wel op den duim.* Dat geſchied op de wyze van *Ymand op de kneukels te knillens. Ymand den duym kuſſen*, is hem believen en eerbiedigen, gelyk *de handen kuſſen.*

(1806) *Hy heeft'er den duim op.*

De zin is, hy heeft hem onder zyn magt en bedewang. 't Zal ontleent zyn van de knipbeurzen, die men toehouden kan, door den duim op 't beugelſlot te zetten. Of liever denk ik, 't is van den duim; waar onder een vloo of luis is. Die is dan *zo veeg, als op een kam*, en in gevaar van een bloedige dood, door den duimnagel, van wiens genade zy dan afhangt. Hier op zal ook zien, *Iets onder duim doen.*

(1807) *Hy heeft hem onder de ſim.*

Dat is, onder zyne beſtiering en beheerſching. Een *ſim* is een lyn, of touw. 't Spreekwoord is genomen, van ingeſpannen paarden, die men door een menlyn wederhoud en beſtiert 't Is het zelve met, *Ymand onder den teugel te hebben.* Hier aan is gelyk: *Hy heeft hem onder de zweep.*

(1808) *Hy kan hem om zyn vinger winden.*

Dat is, hy heeft hem t'eenemaal onder zyn gezag en geweld, en kan met hem handelen naar zyn welgevallen, zonder eenigen wederſtand; gelyk men een doekje om den vinger wind. Hier aen is gelyk: *Ik kan hem zo zacht*, of *handelbaar, maken, als een Juffers handſchoe.*

(1809) *Hy zit op met hangende pootjes.*

Dit zegt men van ſlaafſche menſchenbehagers, die zich gelyk ſtellen aan opzittende hondekens, om een broek te krygen.

(1810) *Ymand onder de horde hebben.*

Dit drukt uit, hem onder magt en bedwang hebben. Ik twyfel niet, of horde is verbaſtert van *herde. Herde* was in de oude taal hoede, en *herden* betekende hoeden. Een herder heeft magt en beſtier over zyn ſchaap.

(1811) *Ymand aan de hand gaan.*

Dat wil zeggen, hem ſtraks en gereedelyk ten dienſt ſtaan, zo dat hy daar op ſteunen en ſtaat maken kan. Ik denk dat het genomen is van zulke, die ymand op hunnen ſchouder laten leunen. Vergelykt 2 Kon. 5: 18. Anders kan dit zien op de handpaarden, waar van ruiters zich bedienen in den oorlog. Het tegendeel is: *Hy wil noch te roer, noch ter hand.*

(1812) *Hy laat zich dienen tot onder zyn ſtoel*

Dit zal een gelykenis zyn van kinderen, dien men een pot onder hun kakſtoeltje zet. Dat drukt uit zelf den geringſten en verachtelykſten dienſt. Vergelykt Pſalm 60: 10. Zo zegt men ook, *Ymand den aars nadragen.*

(1813) *Hy ſteek'er zyn neus in.*

Dat is, hy is nieuwsgierig en verneemt 'er na. 't Is genomen van ſnuffelende honden, die hunnen neus in den pot ſteken. Men zegt ook: *'t Is een kyk in de pot.* Het tegendeel is: *Hy zal'er zyn neus wel buiten houden. Hy zal zynen ſleutel in dat ſlot niet ſteken. Hy zal dat gat niet booren.*

(1814) *Hy kreeg 'er een ſchalk oog op.*

Dat wil zeggen, argwaan. Zo zegt men ook, *een quaad oog.* Schalk en quaad is dus het zelve. Anders, *ſchalk* kan zyn loos, liſtig, (ziet de Fakkel, bladz. 318.) als men dus vermoed en merkt, dat *achter iets een ergje ſchuilt.* Hier mede komt overeen: *Hy kreeg een galg in 't oog.* Zoude dat wel verbaſtert zyn van *ſchalk*, zo dat de zin is, hy kreeg in 't oog, dat hy met een ſchalk een liſtigen bedrieger te doen had. Anders ziet dat ſpreekwoord hier voor, bladz. 188.

(1815) *Hy houd het op den tuy.*

Dit was een oud ſpreekwoord. 't Wil zeggen, *hy houd de zaak ſleerende, hy ſchuift ze op de lange baan.* Dit zal zyn van tuyer, een reeks van aaneengeknoopte dingen, dat op zulke gezochte vertraagingen paſt. Ziet de Fakkel, bladz. 87, in *Tuyeren.* Dus zeiden de Latynen: *Moram nectit.* 't Zelve is: *Hy zoekt het liedje van verlengen.* 't Is ook dikwyls: *Tyd gewonnen, veel gewonnen.*

(1816) *Hy ſchouwt de kans ſchoon.*

Dat wil zeggen, hy acht de gelegentheid welgepaſt en dienſtig. *Schou-*

wen is in dat ſpreekwoord keuren. Zo *ſchouwt men een verken ſchoon*, als het gantſch gekeurt word op 't bezien der tonge. Met het eerſte komt overeen; *'t Gety bequaam kavelen.* De zaaken ſtaan zo wel niet met hem, van wien men zegt: *Hy ligt met de zeilen voor de maſt.*

1817 *Ymand het gras voor de voeten weg mayen.*

Dat is, hem voor te komen, en te ontnemen dat geene, 't welk hy zelf gebruiken, of verrichten moeſt. Zo *ſlaat men zynen zeiſſen* in eens anders oogſt. Die zyn gras ontmaait is, heeft den *vollen hou* niet meer.

1818 *Ymand baloorig maken.*

Dat beduid hem zyne herſſenen verdwerſſen, zo dat hy *niet weet waar hem 't hoofd ſtaat*, door hem onophoudelyk en onverdragelyk *aan de oorren te lellen.* Ziet van lellen de Fakkel, bladz. 206. *Bal* was in de alouде taal quaad. Ziet de Fakkel, bladz. 17. Dus kan men iets *met geen goede oogen aanzien.*

1819 *Ymand het hoofd breken.*

Dat zegt, hem moeyelyk vallen. Ziet Luk. 18: 5. Dus wys men ymand af, en weigert hem gehoor, als men hem toegraauwt: *Breek my het hoofd niet.* Doch 't valt niet licht, zommige koppen te breken; byzonderlyk daer een kei in is, al gebruikte men daar een moker toe. Als twee zulke harde bollen tegen malkanderen botzen, dan vliegen 'er twiſtvonken uit.

1820 *Raaders zyn geen gelders.*

Dat wil zeggen, zy die anderen van raad bedienen, willen zelf niet mede *poot aanſpeelen*, of helpen door hand en beurs. Hier paſt het ſpreekwoord. *Niemand wil de kat de bel aendoen.* Hoe veele de raaders zyn, echter is dikwyls *goede raad duur.*

1821 *'t Is zo licht te doen, als de hand op 't hoofd te leggen.*

Dus drukt men uit, dat iets zeer gemakkelyk verricht kan worden. In 't tegendeel zegt men van iets ondoenlyks: *Dat is zo onmogelyk, als met de hand aan den hemel te raken.*

1822 *Hy heeft zyn handen gebrand.*

Dat wil zeggen, hy heeft zich vergrepen; hy heeft zich dit onderwonden tot nadeel. 't Is ontleent van die een heet yzer aantaſten. Dus brand men den mond, als de bry te heet is. Men zegt ook, *het kuisje van de*

de ziel. Dan paſt, *Heeft uw moeder u geen blaazen geleert? 't Is beter ſtyf geblazen, dan den mond gebrand.* Maar, *die zyn billen gebrand heeft, moet op de blaaren zitten.* Die zich dus niet branden wil, moet *leeren de handen t' huis houden.*

(1823) *Zyn hert jeukt daar na.*

Dat drukt uit een prikkelende begeerte tot iets, ontleent van het jeuken des lichaams. 't Word mede toegepaſt op de ooren, vuiſten en rugge. Aan 't eerſte is gelyk: *Hy hunkert daar na. Hunkeren* ſchynt aan hongeren vermaagſchaapt. Ziet de Fakkel, bladz. 153. 't Gaat zo zeer niet ter herten, waar van men zegt: *Hy zoekt dat als de hond de knuppel.* Het drukt ook geen grooten luſt tot iets uit, als men zegt: *Ik had liever dat het vloog.*

(1824) *'t Geen men niet weet, deert het herte niet.*

Zekerlyk van iets geheel onbekends kan men geen ſmertelyke aandoening hebben. Men zegt dus ook: *Die nooit at, hongerde nooit.* Doch dit is geen algemeene waarheid. Anders geld. *Aanzien doet gedenken.*

De koe weet niet waar toe haar de ſteert dient, voor dat ze die quyt is. (1825)

Dit wil uitdrukken, verloren dingen worden menigmaal dan eerſt te laat gekent en geacht. Zo zegt men: *Gezondheid is een onbekende ſchat.* Dat ziet en gevoelt men eerſt, als die weg is.

Daar zal noch veel water ten dale loopen, eer enz. (1826)

Dat drukt uit, 't zal noch lang aanloopen, daar zal noch veel gebeuren. Dit is ontleent van de ſtroomen, die van de bergen afvloeyen, en hun water in de zee voeren. 't Is dan: *Daarentegen dag en raad*, dat is beraad, dag om zich te beraaden.

Men moet een ongeluk geen bode zenden. (1827)

Dat is, men moet zelf niets bedryven, waar door men ramp tot ons doet komen. Het komt wel ongeroepen. *Die aan den wolf een bode zend, krygt een aas t'huis.* *Zo haalt men een roede tot zyn eigen aars*, en heeft dat zich zelven te wyten.

Hy ſlaat het in den wind. (1828)

Dat is, hy acht het niet, hy ſlaat 'er geen acht op, hy zorgt 'er niet

voor. Ik gis, dat dit ſpreekwoord ontſtaan is uit de gebeerde, waar door ymand met het uitſlaan van de hand in de wind, of de lucht, dat te kennen geeft.

1829 *Zy ſloeg een gat in den hemel.*

Dit zegt men van eene, die een groot gebaar van verwondering maakte. Het ziet op 't ſlaan der armen in de lucht. Zo maakt hy die buiten boord valt, een gat in 't water.

1830 *Jemi!*

Dit woord van verwondering is omgekeert van *ei my!* Ziet het Vervolg der Fakkel.

1831 *Noch y! noch fy!*

Dat is, niet te ſchoon, noch te lelyk, niet te net, noch te ſlordig! *Y!* zegt men, als men zich over iets verwondert. *Y! dats 's mooi*, Maar *fy!* als iets voorkomt, dat lelyk, vuil, en ſtinkende is. Dus men van een *middelſlachtje: Zy is voor jemy*, of *jeminy bewaart.*

1832 *Summa ſummarum.*

Dat is gezegt, de ſom der ſommen. Zo noemt men in rekeningen het algemeene *facit*, of beloop, van alle de byzondere poſten. Dit word toegepaſt om uit te drukken het kort bewerp, of beſluit, waar op alles uitkomt. Het zelve is: *Dat is 't einde van 't lied.* Dit is ontleent van de ouderwetze gezangen der Redenrykers minjoot in hun *Prinçe* of laatſte ſlotvers.

1833 *Men kan de papegaai niet ſchieten met een rotteval.*

Door deze belachelyke gelykenis word boertig uitgedrukt, dat men iets door een onbequaam middel niet kan uitvoeren. Zodanig is, *op den duim fluiten*, en *met de mande om melk gaan.* Dus doen ook, die *regenwater in een zift vangen.* Op die wyze is ook een ſpreekwoord: *'t Is elk niet gegeven boekweitenbry met vorken te eeten.*

1834 *Dat kind gaat over beide zyden mank.*

Dit zegt men van iets dat wederzyds hapert. Dus zegt men ook, *deze haspel hapert.*

1835 *Hy heeft mee een woord in 't Kapittel.*

Dat is, hy heeft in de zaak meé wat te zeggen, hy heeft 'er ook een ſtem

tem in. Dit is genomen van de Kapittelen, of Verga deringen van Dom-eeren, enz. Daar van is *Ymand kapittelen*, hem *over den bekel halen*, n *zyn zaligheyd zeggen.*

(1836) *Hy heeft moſtaard op den ſteert.*

Dat wil zeggen, *Hy is geen kat om zonder yzere handſchoenen aan te ſtten. Habet fœnum in cornu.* Maar van waar is dat gehaalt? Men zegt ook, *Ymand tot moſtaarſt*, of *in den moſtaart malen*, voor hem geheel erpletteren, anders gezegt, *in de pan frikaſſeeren.* 't Is ook een ſpreek-oord: *Zo zy niet anders dan moſtaard at, zy zou niet zuurder konnen ien.* Van zulk een vriendelyk tronytje zegt men ook, *Zy ziet als of y den azyn gepacht had.*

(1837) *Hy heeft wat op zyn hoorens.*

Dat wil zeggen, hy heeft iets 't zynen laſte, daar is iets van hem be-reven. Ik denk dat dit ſpeelt op runderen, die 't getal hunner jaa-en in krappen op de horens hebben.

Hy ziet zo ſtuur en prat, als of hem de lever ontſnoept was. (1838)

Dit zegt men van ymand, die 'er ongezint uitziet. Hy pleegt miſſe-yk te zyn, wien de gebraaden lever van 't hoen ontkaapt is. Van hem op wien men dit vermoed, of houd, geld: *Hy heeft de lever gegeten.* Doch niet zelden word hy *met het ſpit geſlagen, die van 't gebraad niet it.*

(1839) *Zyn muts is dik.*

Dat zegt men van een domkop, *dien ſtultorum quelt.* Wil dat aan-wyzen, dat zulk een muts is van buffelsleer, dan zullen ook de voe-en daar in ſteken. Men geeft hem geen grooten roem van wysheid, op wien men toepaſt: *Zyn gek hoofd ſtaat tuſſchen twee lange ooren.* Zul-ke *quelt de gekskap, en de kovel.* Ook wel *de wapper in 't voorhoofdt.* Deze *loopen met de wapper.*

(1840) *Hy heeft wat op zyn muts gekregen.*

Dat is, men heeft hem wat op den kop gegeven. Zo *verzet men y-mand het hoofd met een toffel.* Het zelve is, *Ymand op den muts kloppen.* Hier na gelykt, *Ymand over den neus bouwen.* Dan *ſpeelt men knuppel uit den zak.* Dus word wel ymand *zo plat als een ſchol geſlagen.* Is hy 'er wel veel beter aan, dien men *een karpeſon op den neus zet?* Hy is zekerlyk *ſlecht aangemaakt*, van wien men zegt: *hy plukhairt met den Drommel.*

(1841) *Hy is op de vleeſchbank gebragt.*

Dat zegt men van ymand, die in doodsgevaar geſtelt is, om gematſt, en als tot hutspot en frikkededillen gekapt te worden, naar de wyze der vleeſchhouwers. Hier aan is niet ongelyk: *Zo kort maalen als zemelen*, en *Zo kort kloppen als kaf.* Van die dan ſneuvelen, zegt men, *zy zyn aan de pan gebleven*, en *Zy zyn te bedde gedekt.* Ziet dat op *het bedde van eer?* Dan hebben de bloodaards *nog geen vaak;* en houden meer van *den aars bergen.* Ook zegt men: *Hy liet 'er zynen ſtinker zitten*, en *Hy is in de pekel gebleven.* Vergelykt het ſpreekwoord, *Ymand in de pekel laten*, *hier achter.*

(1842) *De wolf is in 't wand geraakt.*

Dat is, in 't net gekomen, en gevangen. Dit word toegepaſt op een quaaddoender, dien men betrapt en verraſt heeft, Zo zegt men ook: *Hy is in 't vinknnet geraakt.* Doch voorzigtiger zyn de wolven, op welke paſt: *De wolf neemt zyn kans waar, als de hond ſlaapt.* Dus is ook een ſpreekwoord: *'t Wild in zyn leger betrappen.*

(1843) *Hy gaat druipſteerten heen, als een rekel dien de ſteert afgekapt is.*

Dan druipt zekerlyk de ſteert van zulk een rekel, en hy loopt al jankende weg. Doch dan heeft hy weder een geen nood, dat men hem daar een knip op den ſteert zal zetten. Dus had men ook gehandelt met dien vos, die zyne makkers zocht te overreden, om mede den zwans, als een overtollig aanhangzel, te laten afkappen, volgens de Fabel. Ziet ook het ſpreekwoord, *Hy gaat druipſteerten heen*, hier voor, bladdz. 283.

(1844) *Van Aken tot Paſchen.*

Dit is een klugtige tydbeſchryving, door zamenvoeging van een ſtad en Feeſt, die van geheel verſcheiden natuur zyn. Doch in zulke ſpreekwoorden geld: *Hoe onbolliger, hoe graager* Dus zegt men van een, die *door te diep in de kan te kyken, ſtikziende geworden was*, en 's avonds naar zyn wooning wederkeerde: *Hy quam t' huis tuſſchen licht en dronken.*

(1845) *'t Is in den buik en 't keelgat vacantie.*

Dat zegt men als 'er *niets te bikken valt*, zo dat *de buik meent, dat de keel gehangen is.* Dus is 't altoos in den Vaſtentyd. Daar op paſt ook: *Als hy banken wil, dan is de muis in de ſchappraai.* Doch men zegt, dat die

die ſnocpende meeldief daar van honger is geſtorven. Gewiſſelyk dan kan men niet *eerſt een goeden dam leggen*, eer men *daar een glaasje Goedendrank opzet, om een goed lyf te maken*, zo als de ſmullebroers ſpreken.

(1846) *Hy loeft ſcherp by.*

Dat wil zeggen, 't komt krap toe, door een gelykenis van de ſcheepvaart. Zo moeten ook *de keel en den buyk wel wat byleggen.* Van die alles aanwend, zegt men: *Hy zet fok en lul by.*

(1847) *De ganzen geloven niet, dat de kiekens hooi eeten.*

Dus zegt men ſchertzende, dat iets, als geheel onwaarſchynlyk, geen geloof vind. De reden geeft dat andere ſpreekwoord: *'t Is tegen de natuur der hoenderen hooi te eeten. 't Is elk niet gegeven boekweiten bry met werken te eeten.*

(1848) *Men moet niet uit de ſchool klappen.*

Dat wil zeggen, niet vertellen en uitbrengen wat ergens tuſſchen de muuren, en in 't geheim geſchied. Als ſchooljongens dat doen, krygen zy van hunne medeſcholieren wel rug op, of den neus vol bloeds. Dit word toegepaſt. Dus zegt men ook: *De bedgordyn moet dicht zyn.*

(1849) *Hy is dat met een ſtille trom voorby gegaan.*

Dat is, hy is dat ſtilzwygens voor by geſtapt, hy heeft daar van geen gewag gemaakt. 't Is ontleent van de trommels, die als men ze roert, een groot geraas maken, 't geen in zommige gevallen niet geſchied. 't Zoude geen groot wonder zyn, al wierd een haas met zulk een ſtille trommel gevangen. Ziet bladz. 245.

(1850) *Hy praat zyn mond mis.*

Dat wil zeggen, hy misſpreekt zich, hy benadeelt zich zelven door zyn ſpreken. *Hy praat uit en in.* Maar 't gebruik begaaf hier zelf een misſlag door wantaal, dewyl het zeggen moeſt, zyn mond praat mis. Van ymand die wel klappen kan, zegt men. *Hy is op zyn mond niet gevallen*, en, *Hy is wel van de tongriem geſneden*, en, *Zyn bek gaat als een wagenaars zweepje. Hy ſtaat en raaſt als een oude koetze.* Hy weet zich eenvoudiger te houden, van wien het ſpreekwoord is: *Hy praat by zyn neus neer.*

(1851) *Groot Hans, en klein Hans.*

Dat is, grooten en kleinen, elk een, van wat ſtaat hy is. Ziet van

Hans.

Hans de Fakkel, bladz. 129. Daar zyn *groote Hanzen*, als *Pochhans*; *Vederhans*, die met pluimen op den hoed braveert, en diergelyke van dat ras. Maar daar zyn ook *kleine Hanzen*, als *Schraalhans*, *Smalhans*, en andere van dat geſlacht. Zulke zyn *Heeren van Nergenhuizen in Geenland*. By welke moet men *Hansje in de kelder* rekenen?

(1852) *Hy kan ook wel Duitſch.*

Dat zegt men van ymand, die *een vogel met een bek is*, en niemand andwoord ſchuldig blyft. Zo zegt men: *Hy liegt het, is goed Duitſch.* Zulk een Duitſch ſpreken, is aller menſchen moedertaal, Rom. 3:4. uit Pſalm 116:11.

(1853) *Hy preekt voor de ganzen.*

Dat wil zeggen, hy verſpilt zyn woorden te vergeeft. *'t Is den dooven gepreekt.* Het tegendeel is: *Gy hebt dat geenen doven gezegt.* Sant Franciſcus preekte voor zyne zuſters de vogelen, de viſſchen, en voor broeder Wolf: Zoude dat van meerder vrucht in die toehoorders geweeſt zyn? Maar, *Als de vos de paſſie preekt, boeren, wacht uw ganzen.*

(1854) *Niet een exter zal van den Keizer quaad klappen.*

De zin is, hy zal geen quaade naſpraak van ymand lyden. Ik gis dat dit ſpreekwoord geſproten in uit het bekende geval van des ſchoemakers raaf omtrent den Keizer Auguſtus.

(1855) *Hy boorde een ander gat.*

Dat drukt uit, hy opende een anderen weg, hy vond een ander middel uit. Dit is ontleent van een vat, waar in men een ander tapgat maakte. Hier aan is gelyk: *Hy wendde het ſchip op een anderen boeg.*

(1856) *Hy heeft vier voor uit.*

Dit zegt men van ymand die voordeel geniet boven andere. 't Is o vergenomen uit ſpelen, waar in men ymand iets voor uit geeft. Doc hy behoeft *naar dat vetje* niet *te ſnakken*, tot wien men zegt: *Hy za den Droes tot een nieuw jaar hebben.* Hy is met een kleintie vergenoeg die *met een blaauw oog te vreden is.*

(1857) *Hy zal daar niet lang pannekoeken.*

De zin is, hy zal daar *niet lang banken*, hy zal daar niet lang pannkoeken bakken, of eeten, door *aan de pan te blyven*, en *Vaſtelavon of vetpot te ſpelen.*

A

(1858) *Alle winden hebben haare weerwinden.*

Dat wil zeggen, 't kan uit een anderen hoek wayen, *de kans kan keeren.* Zo ſpeelen de kinderen: *Hooge bergen myn.* 't is dan, *Op zo goed weerom.*

(1859) *De vloek keert weer na zyn hoek.*

Dat wil zeggen, hy ſtuit weder te rug op den kop des vloekers. Dus beſchadigt hy zich zelven. Vergelykt Job 31. 30, en Spreuken. 26: 2.

(1860) *Of kraai zal geen vogel zyn.*

Dit is een boertende bedreiging, of wyze van eed, waar mede men iets beveſtigt. Maar wat aardigheid of zin ſteekt daar in? Men heeft echter diergelyke ſpreekwoorden wel meer: b. v. *'t Is noch moſſel, noch viſch.*

(1861) *By ja, en by neen.*

Dus doen zommige eenen een, terwyl zy meenen niet te zweeren. Ons woord moet wel zyn, *ja, ja, en neen, neen*, dat is, zo als de zaak ligt, volgens Matth. 5: 37. Maar niet *by ja, en by neen.* Ja en neen konnen onze getuigen en rechter niet zyn. 't Is ook af te keuren, dat men zo veel belachelyke ſoorten en misvormingen, of liever beſpottingen van den eed dikwyls hoort: b. v. *Ik moet myn leven niet komen daar veel te doen is. By gantſch vyf en drie. By myn zeven vyf zinnen.* Diergelyke verwenſchingen, of vloeken zyn: *Dat u't hout ſla! Dat jou de kat niet krygt*, enz. Doch aan zodanige *ſteek ik myn zegel niet*, om dat de oorſpronk quaad is.

(1862) *By Lo.*

Dit ſpreekwoord behelſt eenen eed by *Sint Eligius*, den Opperdeken der goudſmeden in 't pausdom, gelyk Sint Krispyn van de ſchoenmakers Sint Lukas van de ſchilders, enz. 't Gebruik heeft *Eligius* verſmeed tot *Loy*, en *Loy* vervormt tot *Lo.* De Latynen handelen dus mede in *Ædepol, Meherclè*, enz. Niets is gemeener in zulke baſtaardredeu. Dus zyn *zeven ſakramenten* door klankipeling verbakken tot *zeven zakken met krenten*, de *Duivel* tot de *Duivekater*, en *den Duivelandſchen dik*, enz.

(1863) *By Gud.*

Dit is een eedzweering by God, waar door lichtveerdige zynen geduchten Naam misbruiken en ontheiligen Men kan *Gud* aanmerken als verbaſtert van *God*, gelyk *ſlapperment* van *ſacrament*, enz. Maar ik moet

hier ook melden, dat *God* in 't Zweedſch is God, en *god* goed. Dus zeggen zy: *Gud är god*, God is goed. In 't tegendeel, by de Hoogduitſchen is *Got* God, en *gut* goed. Zo worden de letters in verſchiede ſpraakvormingen verwiſſelt en verandert. Of dit *Gud* dan verbaſtert, of uit de Zweedſche taal overgenomen is, kan men nadenken.

(1864) *Koetertie koet.*

Dit hoort men wel van zulke, die iets, 't ga hoe 't gaat, willen uitvoeren, of gedaan hebben. Hier in is eene belachelyke verbaſtering van het Franſche, *Coute qu'il coute*, 't koſte wat het koſt. Zulke onverſtaanbaare misvormingen zyn'er meer in woorden en ſpreekwoorden. Zo zeggen veele dit al meê, en verſtaan het niet meer dan de exters. Dus maken zommige van de *parade* op welke de ſoldaaten moeten verſchynen om zich te vertoonen, de *praat*, en zeggen dat ze *op de praat komen*, dat is op de klap der labbekakken.

(1865) *'t Is kramers Latyn.*

Dat wil zeggen, een nieuwverzonnen taal, alleen verſtaanbaar van die 't geheim weten. Dus is 'er een *boeventaal*, een *gauwdiefſtaal*, een *heidenstaal*, ook genoemt *jargoens*. Zo word Latyn wel belachelyk nagekootſt: b.v *Extera boma, huppela takka. Super nagelum. Si cælum rueret, nec pot nec panna maneret. Rand af is, ſool uit is, ſchoe ſchend is* enz. Maar waarom word dat juiſt aan kramers toegeeigent? Is 't om dat de kramers veele landen doorloopen, en dus van alle taalen wat leeren? Of is 't om dat zy zich wel van zulk eene brabbeltaal bedienen onder malkanderen, als zy van andere niet verſtaan willen zyn? Dus daanig is ook onzer Vrygeeſten drogtaal, welke ik ontmaskert heb in verſcheide myner geſchriften tegen dat heilloos en bedrieglyk geſpuis. Zy behouden de woorden, maar hebben aan de zelve een gantſch anderen zin toegedicht; waar door zy onkundigen verbyſteren en misleiden. Daar in verſchilt van deze boeventaal dat andere kramerslatyn, dat het laatſte nieuwe woorden ſmeed, of de oude vervormt.

(1866) *God woud's.*

Dit is een tuſſchenvoegzel. Vol uit is 't, *God woude es. Es* is *dat* by de aalouden, en noch by de Hoogduitſchen. Dus drukt het uit, zo God dat woude, of wilde. 't Komt dan overeen met het Latynſche, *Si Dis placet*. Vergelykt Jak 4: 14. 't Word mede wel *tronicè* ſchimpende, genomen. Anders drukt het ook uit een wenſch: Ach dat God het wilde! gelyk *Utinam!* Het is een oud ſpreekwoord, *Stroop uw armen, en zeg, God woud's.* Dat is, voeg arbeiden (waar toe men de hande-

handsmouwen wel opſtroopt) by bidden. *Tot Gods hulp behoort arbeid. Help u zelven, zo helpt u God.* Want, *Het word elk niet gemakkelyk op zyn ſtoeltje t'huis gebragt.* De ouden zeiden ook: *God ten voorſte*, zo God daar voor, of mede is. *Auſpice Deo.*

(1867) *Och arme!*

Dit is een tuſſchenwerp van een klaaglyken uitroep in eene reden, waar door men den toehoorder tot mededoogen poogt te bewegen, gelyk eilaas, (ziet daar van de Fakkel, bladz. 84.) leider, (aldaar bladz. 205.) enz. Maar wat wil dit *arme* uitdrukken? Is dat een bywoord, waar onder men menſch, zaak, of iets diergelyks zelfſtandigs verſtaat? Ik gevoel liever, dat dit *arme* is overgebleven van 't aaloude *bearme*, ſchade, leed, verdriet. 't Wil dan zeggen, O ramp! ô verlies! ô treurige zaak! Ziet Fakkel, bladz, 256. Dus was mede een ſpreekwoord by de ouden: *Al zou 't ramp hebben.* Dit wilde zeggen, daar kome van wat wil.

(1868) *O wopen.*

Dit is eene verbaisde uitroeping over eenige ſchielyke ramp. *Wope* was in de aaloude taal geween. 't Wil dan zeggen, ô weenſtoffe! ô beweenlyke zaak! Dit dunkt my beter, dan het tot *wapen* te brengen. Ziet daar van meer in de Fakkel, bladz. 270.

(1869) *Hola.*

Ook dit is een tuſſchenvoegzel, zamengeſmeed uit Duitſchen Frans, gelyk'er meer woorden zyn. *Ho* is verbaſtert van hou, en *la* is daar, De zin is dan, hou daar op, ſta ſtil daar, houd op, niet verder, *halte* daar. De Engelſchen drukken dat uit door, *ho there.* Men vind dat *la* dus ook in andere ſpreekwoorden. Van *hoeſſa*, uit *hou ſa*, zie men de Fakkel, bladz. 146.

(1870) *Dat is ongerymt.*

Dat wil zeggen, 't is redenloos en ongeregelt. Dit ſpreekwoord geeft een blyk in wat achting de rymgedichten by de Ouden waren. Ziet de Fakkel bladz. 260.

(1871) *Leeft als voor heen, ſpreekt als nu.*

Dit behelſt eene nuttige leſſe. De zeden der ouden waren in veele dingen beter dan de hedendaagſche, en zyn daarom na te volgen. Maar men moet ſpreken als de tydgenooten, indien men zich niet onverſtaan-

baar, en dikwyls belachelyk wil maken. 't Is echter niet onvermakelyk, noch onnut voor het tegenwoordige, dat men kennis van de taal der aalouden, en volgende eeuwen heeft, vermits dit de nu gebruikte ſpraak opheldert. Dit is niet ongelyk aan de liefhebbery van zulke, die aaloude, en nu ongangbaare, geldmunten opzamelen.

1872 *Het kan lezen en ſchryven.*

Dit zegt men van iets, om het te pryzen. 't Was in de oude tyden iet zeldzaams, dat men onder 't gemeene volk ymand vond, die lezen en ſchryven konde. Zeer weinige waren daar in geoeffent, buiten de Moniken in de klooſters. De Dorppaapen wierden gebruikt voor Notariſſen. Dat werk word noch verricht van de Koſters, die mede Schoolmeeſters zyn, op veele plaatzen in Weſtfalen; en elders, daar men ook nu weinige ſchriftgeleerden vind. Hy ſtak dan boven andere uit, die lezen en ſchryven konde, en wierd geacht en geroemt. Men bragt dit als een ſpreekwoord over tot andere dingen. Doch dat geſchied wel zeer belachelyk. Dus hoorde ik eens eenen boer zyn paasd pryzen: *Ik heb een eloquent paard; het kan lezen en ſchryven* 't Zal de medeſcholier geweeſt zyn van *den os, die in den Bibel keek.* Door *eloquent* meende die kinkel *excellent.* Op die wyze ried een ander zynen buurman, wiens koe ziek was, dat hy en een *obligatie* (hy moeſt zeggen, een *purgatie*) zoude ingeven. Dus erbarmelyk worden niet alleen uitheemſche woorden van onkundigen (dikwyls noch waanwyze betweters) wel geledebraakt, maar ook inheemſche, en onder deze de ſpreekwoorden.

1873 *Iets aanſpreken.*

Dit word geſtelt voor dat ten gebruike aantaſten. Dus beſchreef de Heer *Hoofd* de heldhafte taal der belegerde Borgers van Leiden: *Wy hebben elk twee armen, en zullen voor eer't den ſlinker aanſpreken om te eeten*, enz. Hoe komt dat *aanſpreken* daar in te pas? 't Zal ontleent zyn van aan ymand een verzoek voor te ſtellen, of iets af te eiſchen, 't geen hy inwilligen moet. Doch dit ſchynt vry verre gezocht.

1874 *Daar is niemand t' huis.*

Dit zegt men, als men iets by ymand niet vind, of erlangt, maar *voor een doof mans deur klopt.* Dan is daar niets aan te ſpreken.

1875 *Dat liegt 'er niet om.*

Dus drukt men uit, dat iets goed is, en voldoet 't geen men daar van verwachtte en begeerde. 't Geen dus niet liegt, bedriegt niet. Vergelykt Habak. 3: 17.

SPREEK.

XXVI.

SPREEKWOORDEN van allerlei ſlach onder een.

(1876) *Verandering van ſpyze doet wel ſmaaken.*

Dit word ook gezegt: *Verandering van weide doet de koeyen goed.* Het verveelt en word walgelyk, al wat te lange duurt. *Varietas delectat, Voluptates commendat rarior uſus.*

(1877) *'t Is mengelmoes.*

Dat zegt, 't is eene vermenging van veele verſcheiden dingen onder malkanderen. Zodaanig is warmmoes, dat van veelerlei kruiden onder een gehakt word. Daar aan is gelyk: *'t Is een rommelzoode*, dat is, eene vermenging van allerlei viſſchen tot een kookzel. Dus zyn vermengde graanen *miſteluin.* Dit zal verbaſtert zyn van 't Latynſche *miſcellaneum* Zo is *meſtiçe*, eene half zwarte, van *mixta*, eene gemengde. Hier mede komt overeen: *'t Is kompoſt*, van 't Latynſche *compoſitum*, t'zamengeſtelt. *Olla podrido.*

(1878) *'t Is rompſlomp.*

Dat is, rug en ongeſchikt. Ziet daar van de Fakkel, bladz. 308.

(1879) *'t Is hol over bol.*

Dat zegt de naars over 't hoofd, *hals over kop*, 't onderſte boven. Ziet de Fakkel, bladz. 146. Maar *hals over kop*, drukt ook uit overhaaſtigt, om dat de al te groot haaſt doet ſtruikelen en tuimelen.

(1880) *'t Is'er holderdebolder.*

Dit is verbaſtert van *hol over bol.* Zelf kan *hoelie broelje*, anders *horli borli*, daar van zeer wel misvormt wezen; gelyk men zulke belachelyke verdraayingen van woorden dikwyls hoort. Zo is b. v. *koetertje koet* van *coute qu'il coute*, en in een *amery*, te zeggen, in een *Ave Maria*, terwyl men dat kan uitſpreken. Vermits nu zulke omwentelingen en omtuimelingen niet plegen te geſchieden zondet geraas en gerommel, ſchynt van dat *balder* te zyn *gebolder*, bolderen, *bulderen*, buiten twyfel het zelve met *balderen*, en *bulderbak*, voor bulderbakhuis. Dit gelykt naar een *bullebak*, als of 't die zelf was.

(1881) *Men kan'er hoofd noch ſteert aan vinden.*

Dit zegt men van dingen die geheel verwert zyn; met eene gelykenis van den kop en ſteert der beeſten.

(1882) *'t Eind is 'er aan verloren.*

Dit is overgenomen van een klouwen, wiens draad niet quyt is. Dat paſt ook op een ſlypſteen. Het tegendeel is: *Wanneer men den draad heeft, zal men 't klouwen wel vinden.*

(1883) *Hy haalt het hemd over den rok.*

Dat is, hy doet iets met verkeerde order. *'t Hemd is nader dan den rok.* 't Is dan 't binnenſte buiten, en gelyk *de paarden achter den wagen te ſpannen.*

(1884) *Dat vlyt zich als een zak met haspels.*

Dit zegt men boertende van dingen, die niet in order te ſchikken zyn, en *paſſen als een tang op een verken*, of *een haspel op een moespot.* Zo is een onverzettelyke werkop *altoos dwars in den wagen.* Maar *daar gaat veel geryfs in een zak. Vlyen weet wat.*

(1885) *'t Is buiten den haak.*

Dat is, 't Is ongeregelt. De gelykenis is genomen van den winkelhaak. Daar binnen moet blyven, 't geen recht en wel geordent zal zyn. Dan zegt men 'er van: *'t Is in den haak gewerkt.* Anders is 't *falikant.* Ziet daar van 't Vervolg der Fakkel.

(1886) *Hy komt bekaait uit.*

Zou dit niet zyn *bekait*, of *bekeit*, van een kei in 't hoofd? Ziet de Fakkel, bladz. 165, in *Kei.* Anders 't Vervolg, in *Bekaait.*

(1887) *Hy ſlacht deſtr ... vlieg, hy maakt veel geſnor, en valt op een drek neêr.*

Dit geſchied van een ſoort van vliegen, die na veel gebrom en rondommaalen, eindelyk op een hoop paardevygen, of een koeyenvlaade, ſchielyk nederſtorten. Men paſt dit toe op zulke, die na veel windbreken en beſlag, *op een drek uitkomen.* 't Gaat wel dus met zommige grootſprekende en keurige vryers, na veel omzwerven en geraas. Even zo komen ook zomwylen prate vryſters *van keurboom tot vuilboom.* Ziet hier voor bladz 63. 't *Heeft* dan alles *een drek te beduiden.* Van die vliegen is ook 't ſpreekwoord: *Hy is zo gauw als een ſt....vlieg.*

(1888) *Men moet op den haspel paſſen.*

Dit zegt, ergens nauwe acht op ſlaan. Als in 't haspelen niet

Wel

wel toegezien word, dan geraakt de ſtreng lichtelyk in de wer.

(1889) *Daar licht een angel achter.*

Dit zegt men van iets, waar onder een ſchadelyk bedrog verholen is. Het paſt op 't lokaas over den angel, waar mede de hengelaar de viſſchen verſchalkt; of op den angel van een ſchorpioen, of diergelyk ondier, dat achter iets ſchuilt, om zulke, die niet op hunne hoede zyn, te treffen.

(1890) *Ik riek lont.*

Dat is, ik word iets gewaar, ik verneem onraad. Dit is genomen van de vyandelyke ſchildwachten, welke uitgezet wierden met een brandende lont tot hun musket, wiens glimmende kool bedekt was, om in den donkeren nacht niet gezien te worden; maar die echter van naby door den reuk verraaden wierd.

(1891) *Hy ſtaat op verloren ſchildwacht.*

Dit zegt men van ymand, die verre van de hand op een gevaarlyke poſt geſtelt is: gelyk ſoldaaten die buiten af, en naby den vyand, zorgvuldige wacht moeten houden. Deze worden als *verloren* geacht, om 't groot gevaar waar voor zy bloot ſtaan. Even zo noemde men de krygsbenden, die voor uit naar den vyand trokken, *den verloren hoop*, of *de verloren kinderen.*

(1892) *Men moet zien hoe de herk aan den ſteel ſtaat.*

Dit wil zeggen, men moet op den toeſtand der zaak acht geven. Zo plegen hooyers te zien, of hunne herken, die zy gebruiken moeten, los of vaſt aan den ſteel ſtaan, om in hun werk niet belemmert te worden. *Het tuigie moet fix zyn.* Men zegt voor *herk* ook wel *vork.* Het zelve is: *Men moet zyn hoe 't'er geſchapen ſtaat.*

(1893) *'t Is maar Kokermans gereedſchap.*

Zo noemt men ſlechts en ontrampeneert tuigje. Of dit ſpreekwoord geſproten is van ymand die *Kakerman* hiet, gelyk meer diergelyke, kan ik niet zeggen. Maar in zulk een geval moet met *zich behelpen zo als men heft kan*, en *roeyen met de riemen die men heeft. Beter is een quaad been, dan geen. Beter ſcheel, dan blind.* Maar *de lompſte timmerlieden* en hoetelaars *moeten de beſte byl hebben. Een goed vuur maakt een vaardigen kok. Die geen ſuiker heeft, moet geen vladde zetten.* Doch *hongerige honden eeten wel beſlykte worſten.*

Men

1894 *Men moet van den nood een deugd maken.*

't Wil zeggen, men moet voor deugd of goed aanzien dat geene, waar toe de uiterſte en onvermydelyke noodzakelykheid dringt. Vergelykt Spreuken 6:30. *Nood breekt wet. Nood is bitter kruid. De nood heeft ſcherpe tanden, en byt ſel.*

1895 *Doet wel, en ziet niet om.*

Omzien is een teken van vreeze voor eenig volgend quaad. Maar die wel doet behoeft niet te vreezen, en heeft geen quaade gevolgen te ontzien. Dus zegt men van iets veiligs; *Daar is geen omzien na. Die wel doet, zal 't wel hebben.*

1896 *Hy is op de eyeren betrapt.*

Dit zegt men van ymand, die op de daad was bevonden. 't Is genomen van vogelen, die in het neſt op de eyeren zitten. Doch *die geen eyeren heeft, broed het ledige neſt.* Maar zo *beſtruift*, of bevuilt, ymand wel *zyn eigen neſt.*

1897 *'t Is een ſtink-ei.*

Dit zegt men van een zaak, die lelyk mislukt is, gelyk een ei dat vuil gebroed word, wanneer men 'er een levendig kieken uit wachtte.

1898 *'t Is uitgelekt.*

Dat wil zeggen, 't is bekent en openbaar geworden. De gelykenis is genomen van een ondicht vat. Door 't uitlekken verneemt men, wat daar in beſloten en verborgen was: want *het vat geeft uit 't geen het in had.*

1899 *De bommel is uitgeborſten.*

De bommel is 't ſtopzel van het bonggat. Wanneer dat door 't werken van den beſloten drank uitſpringt, komt wat 'er in 't vat was, te voorſchyn.

1900 *Den pot met roozen ontdekken.*

Dit geeft te kennen, iets vuils en ſchandelyks te openbaaren, en aan 't licht te brengen. 't Wil zeggen den drekpot, die verbloemdelyk de pot met roozen genoemt word.

(1901) *Men zou daar de koude pis van krygén.*

Dat wil uitdrukken, men heeft met die zaak niet veel op, dat geeft klein vermaak. Koude pis valt laſtig en pynlyk. Maar waarom zegt men van ymand, die byſter kykt: *Hy ziet als een Jeſuyt, die de koude pis heeft?* Beter kan reden gegeven worden van dat ſpreekwoord: *Hy ſtaat verlegen als een haan in een dodde werks:* want dat belemmert en verſtrikt zyne pooten. Met het eerſte is gelyk: *Men zou daar pyn in den buik van krygen.*

(1902) *Met den pispot kroonen.*

Dat wil zeggen, ymand dien als een muts op den kop zetten; of liever, hem den pispot op den kop gieten, gelyk de zotaardige Xantipe aan den wyzen en geduldigen Sokrates dede, die wel voorzag, ſchoon niet uit den loop der ſterren, maar uit de ondervindelyke natuurkunde van zyn wyf, dat'er na een felle woordenſtorm, zulk een regen vallen zoude.

(1903) *Hy heeft buiten den pot gepiſt.*

Dit zegt men van ymand, die zich ergens in te buiten heeft gegaan. 't Zyn niet ſlechts de piſſebedden, waar op dit toegepaſt word.

Hy heeft in zyn hoed gekakt! en zet dien op't hoofd. (1904)

Dat drukt uit, hy maakt zich zelven te ſchande, door by een groote dwaasheid eene ergere te voegen. Hier aan zyn niet ongelyk, die hunne eigen ſchande opſchuimen, en daar in hunne eere ſtellen. Maar *hy laat zich op't hoofd kakken*, die van een ander alles lyd.

(1905) *Hy zal het verken waſſchen.*

Dat zegt men van ymand, die zich vermeet uit te voeren, 't geen van andere te vergeefs ondernomen was: gelyk die een verken rein wil houden, dat zich na't waſſchen van andere, t'elkens weder bevuilde. De Latynen zeiden, *Podex lotionem vincit.*

(1906) *Hy is van't kalfje genezen.*

Dit zegt men van ymand, die uit iets quaads, waar in hy zich door zyn eigen ſchuld gebragt had, gered is. Zoude dat genomen zyn van een koe, die een kalf had geworpen? Men kan dan zulk eenen niet met waarheid verwyten, dat hy een bul of ſtier is. Ik wil niet giſſen, dat dit ſpeelt op 't gemaakte kalf der Iſraëliten, welke door de voorbid-

ding van Moſes noch vry geraakten. 't Is echter niet zonder eenige waarſchynlykheid. Of zoude het ſpelen op 't kalf, dat een dronkaard maakte, doe hy *Dirk aan 't wor ſloeg*? 't Genezen van *de kei in 't hoofd* geſchied zelden. Ik heb daar tegen dit heelmiddel wel gehoort: *Eet larikvek met vygen, tot dat de keizucht overgaat.* Immers *Baat het niet, 't zal niet ſchaden.*

1907 *Daar is geen zalf aan te ſtryken.*

Zo zegt men van ymand, die onverbeterlyk is, door wat middelen het zy. 't Is genomen van eene ongeneeslyke zweering, of wonde, en komt overeen met Jerem. 51: 9. Van iets dat niet baat, of van geene waarde is, zegt men: *'t Is maar luizenzalf.* Dit eerſt word ook dus uitgedrukt: *'t Is boter aan de galg geſmeert. 't Is een mande vol rotte appelen.*

1908 *Lapzalven.*

Dat is, meeſteren gelyk de bedelaars hunne vodden lappen; of gelyk als de *brodders, die den lap beneven het gat zetten.*

1909 *Hy zalft ze alle uit eenen pot.*

Dat is, hy handelt met alle op een en dezelve wyze. Dit is ontleent van Heelmeeſters, die uit eene bus alle wonden ſmeeren. Zo zeggen de Latynen: *Eodem collyrio omnibus mederi. Binnen vierentwintig uuren genezen, of 't vuur daer in.*

1910 *Met eenen quispel overſtryken,*

Dit wil uitdrukken, den eenen verwen en ſchilderen gelyk den anderen, zo als men de zelve koleur geeft aan alles, waar over men eenen quispel ſtrykt.

1911 *Over eene kam ſcheeren.*

Dat geeft te kennen, alle eveneens te handelen. 't Is ontleent van de hairſcheerders, die op eene kam alle hoofden ſcheeren. Men *ſcheert* ook wel ymant *op een andere kam*; en *men moet de ſchaapen ſcheeren naar dat zy wol hebben.* Zo *ſcheert men* ook *ymand kort op de kam af.* Doch van verkens heeft men *veel geſchreeuws, en weinig wol.* Dat weten zy, die *de ſchaapen ſcheeren, en laten de verkens voor andere.*

1912 *Half en half, gelyk men de leeuwtjes ſcheert.*

Deze hondekens zyn half ruw, en half kaal; maar hun ſteert heeft het

het pluimtje. 't Is zo zeer de mode niet, dat men met eene afgeſchoren, en eene ongeſchoren knevel pronkt. voortyds was de onderlip noch verçiert met een gramſchapje; of ook wel de kin met een ſpitzen of breeden hairbos, naar de wyze der bokken: welk laatſte voor een teken van eerwaardigheid en wysheid gehouden wierd; en waar op veele geen kleintje hovaardig en moedig waren. 't Zoude goed zyn, indien alle bokachtigheid nu met den baard konde afgeſchrapt worden.

(1913) *Den gek ſcheeren.*

Dat zegt, ymand ſpottelyk handelen als eenen gek, gelyk men dus ymands baard kan ſcheeren, dat hy belachtelyk ten toon geſtelt word. Vergelykt 2 Sam. 10: 4. Daar van zegt men: *Scheer je my wat?* en *Scheeren wy malkanderen?* Ook, *Hy is wel gebarbiert; Hy is in de rechte barbiers winkel, daar men hem wel fynties zalpoetzen*; en, *Ymand een opzetje geven*, en *de knevels braaf opzetten*, gelyk door 't beſtryken met pomade pleegt te geſchieden. Het eerſte noemt men ook, *Den aapſcheeren.*

(1914) *'t Is om de klucht.*

Dat is, om 't vermaak, en om te lachen. *Klucht* is myns oordeels *gelucht*, voor *gelacht*; *gelachte*, laching, van *lachen* G en *k* zyn wisſelletteren, en de klinkers ondergaan menigmaal verandering. Op die wyze is *gehucht* van hoogte, en *vaalte*, een miſthoop, van *vuilte*, vuiligheid, vuilnis.

(1915) *Laat ons malkanderen geen Luitje heeten.*

De zin is, laat ons malkanderen niet foppen, of voor den gek houden. Maar hoe komt *Luitje* daar toe te pas? Ik beken dat niet te weten. Men ſtelle dat by de quaade naamen, die men overſlaat, en die niet ſtichten: gelyk *Abracadabra*. Van diergelyke is in een ſpreekwoord *Daar is niet een Droes in de hel die zo heet*. Zoude dit verwant zyn aan *een dronken Luit*? Ziet hier voor bladz. 122. By dat *Luitje* ſtel ik *huttegetut*, *Jan hagel*, ſlecht geſpuis. Is dat vermaagſchapt aan *huttemetut*, hier voor bladz. 207. of druk dat uit zulke, die in huties woonen, achterſtraatjes volkje?

Dien 't hoofd te beurs gevallen is, die ſcheere den baard. (1916)

Dat wil zeggen, elk moet zich ſchikken naar zyn lot en beroep. Dus zeiden de Latynen: *Spartam quam nactus es orna. Zo moet elk dat doen, waar voor hy 't ſo leep gekomen is.* En daarom, *die voor hond vaart, moet beenen knagen. Weeſt dat gy zyt. Die zich zyn ambacht ſchaamt, bedyt niet.*

(1917) *Ymand een partſpelen.*

Dat is te zeggen, hem ergens door te bedriegen. *Parte* was in de oude taal bedrog, liſt. Ziet de Fakkel, bladz. 273. Hy zal zelden gemaant worden, *die ymand een paart ſchuldig is.* Zo zegt men ook: *Hem is een poets geſpeelt. Hy is uit het neſt gelicht.*

(1918) *Ymand te koorde dryven.*

Dat wil uitdrukken, hem dwingen zo als men wil. Maar wat zegt dit? Ziet het op het ſpringtouw der koordedanſſers? Ik denk liever, dat gedoelt word op een zweep, of geeſſelkoorde, waar meê men ymand beenen maakt. *Te koorde* is dan met de koorde. Hier aan is niet ongelyk, *Ymand door de ſpitsroeden jagen*, voortgiſpen.

(1919) *Ymamd een bril op den neus zetten.*

Dat wil zeggen, iets waar door men hem breidelt: gelyk zo de Vesting *Paapenbril* in 's Hertogenboſch daar van dien naam heeft. Ziet de Fakkel, bladz. 48, en 't Vervolg, beide in *Bril.* Men zegt dus, *Ymand brillen*, voor quellen. Dit komt overeen met *een knip op den ſteert te zetten*, 't geen van de honden overgebragt is.

(1920) *Dat komt uit zyn koker.*

De zin hier van is, 't is van hem, hy is daar van de uitvinder en aanſtooker. De gelykenis is ontleent van de pylkokers der ouden, waar uit ſchichten getrokken en geſchoten wierden. Zo heeft ymand *pylen op zynen koker*, die van wapenen en vouden voorzien is. Maar waarom word glimlachen genoemt *kokermuilen*? Die 't weet, mag het zeggen. Doch ik handel daar van in 't Vervolg der Fakkel. Met het eerſte ſtemt overeen: *Dat is in zyn winkel geſmeed.*

(1921) *Ymands licht betimmeren.*

Dat drukt uit, hem ergens in evenaaren, of overtreffen, waar door zyn gezag, achting, naam of gewin vermindert word. De gelykenis is ontleent van ymand, die door 't hoog optrekken van zyn gebouw, des buurmans licht verdonkert.

(1922) *Hy is van 't hondje gebeten.*

Dit zegt men van eenen verwanden, die groote inbeelding van zich zelven heeft. 't Spreekwoord is volkomen: *Hy is van 't hondje Laatdunken gebeten.* Dan is de zin klaar. 't Schynt ontleent te zyn van 't byten der dulle honden, waar door ymand uitzinnig word. Op zulke

paſt:

ſt: *Muizenkeutels willen onder de peper gerekent zyn. Wy appelen oemmen. Wy honden vangen de haazen, zei 't keukenrekeltje. Hy ſteekt : borſt op als een pekelharing.* Men zegt van zulk een trotzen gek: *: hovaardy heeft hem tegen den molen gedreven.*

1923 *Of 't hondje beet.*

Dat wil zeggen, zo 't 'er eens op aan quam; indien het eens ten erg- n uitviel. Ik vermoede dat het ontleent is van hondekens, die wel ns onverwacht toehappen. 't Is onbehouwener gezegt: *Of eens de uivel een ſchelm wierd.* Maar dus is *de eene menſch den anderen wel : Duivel.*

1924 *Hy heeft dat weg, als of 't een hond hem gebeten had.*

Dit wil uitdrukken, dat ymand op ontfangen belediging geen verhaal eft, zo weinig als een gebetene op den hond, die hem beet.

1925 *De hond is dul.*

Zo zegt men van ymand, tegen wien een algemeen quaad gerucht rſpreid, en vooroordeel opgevat is, zo dat geene redenen tot verdedi- ng of verſchooning en gelden. Dus valt men een hond op 't lyf, die n naam heeft van dul te zyn. En, *Als men een hond wil ſlaan, kan en wel een kluppel vinden. Zo vind de wolf licht een oorzaak, waarom het lam eet.* Bekent is die aardige Fabel. *Die verken beet, moet in kot. Wee! ook den wolf, die in een quaad gerucht komt.*

1926 *Hy mag in hemel, noch in hel.*

Dus drukt men uit, dat ymand geheel onverdraaglyk is, en nergens leden word, noch aangenaam is. Het zelve is: *Hy mag in 't bak- uis, noch in 't brouwhuis.* Zulke algemeene verſchovelingen zyn te be- agen, indien ook op hen niet paſt de openhertige belydenis zan Tyl ilenſpiegel: *De menſchen mogen my niet lyden: maar ik maak 't 'er na.*

1927 *Hy is zo welkom, als een dief den kramer.*

Die komt ongenood, en gaat onbedankt weg. Men zegt ook: *Zo elkom, als de eerſte dag in de vaſten.* Vaſtelavonds gezellen zyn *Hee- n van Cortryk.* Tegen 't verveelen van die ſchraale weeken, in eene euken waar in *Magerman kok is*, gaven de oude dezen raad: *Blyft kuldig tegen Paſchen, en de Vaſten zal u kort zyn.*

1928 *Met dien krop moet hy te boom.*

Dat wil zeggen, daar meê moet hy zich gelyden. 't Is ontleent van de hoenderen, die ergens op een boom te roeſt moeten gaan, 't zy dat hun krop vol, of ledig is. *Menige zak word toegebonden; eer die vol is*; en daar zyn 'er wel, die met een ledigen buik moeten gaan ſlapen. Doch die hebben weder dit gemak, dat hunne maag niet overlaaden is, en dat de ſpyze hen niet opbreekt. Maar *propzak* heeft geen zin in dus naar de gezondheid te leven. Liever eet hy 's middags veel, en 's avonds niet weinig. *Dan zal de kat met zyn ledige maag niet wegloopen. Meng veel* zoude hem wel vragen: *Heeft uw moeder meer zulke zotte kinderen?* Doch *vraaten*, zegt men, *worden niet geboren, maar gemaakt. Men moet zyn mate weten. De buiklapper*, zegt men, *is dood.*

1929 *Ik wil dat onder geen ſtoelen noch banken ſteken.*

Dit zegt, ik wil dat niet verbergen. Daar van is ook: *Het is achter de bank geworpen*, voor 't is met verachting als in een hoek weggeſmeten, en uit het gezicht gedaan.

1930 *Uit de latten zoeken.*

Tuſſchen de latten en 't dak plegenen zommige wel geld, of iets diergelyks, te verſteken. 't Wil dan zeggen, iets uit een verborgen hoek te voorſchyn brengen. Zo zegt men ook: *Uit de latten ſtooten.* Doch de voorzigtigheid raad dikwyls *geen oude koeyen uit de ſloot te halen.*

1931 *Iets op de baan brengen.*

Dat is, invoeren, en in gebruik brengen. 't Is overgenomen van een baan of weg, waar op men ymand brengt, om dien mede te bewandelen. Dit word op zaaken toegeeigent. Zo zegt men ook, *Het pad vloeren*, en, *Den weg baanen.* Hier toe behoort, *In zwang gaan. Zwang* zal verkort zyn van *zwaajing.* 't Zegt dan, 't is zo in de zwaay, 't is nu zo de mode.

1932 *Iets op de lange baan ſchieten.*

Dit zegt eene zaak verwyderen en uitſtellen, zo dat ze in langen tyd niet afgedaen worde. Dus *hangt men een proces aan den ſpyker.* Het ſpreekwoord ſpeelt op een veren weg.

1933 *Daar is gras over gewaſſen.*

Dat is, 't is verwylt en vergeten. Tot het waſſen van gras, word tyd vereiſcht, en dat onder 't gras bedekt word, is uit de oogen geraakt. Maar *op een geſtadig betreden weg waſt geen gras.*

Te

(1934) *Te hooi en te gras.*

Dat is, nu en dan, maar zelden. 't Is ontleent van de beeſten, die of hooi, of gras eeten. Zo word het gantſche jaar in twee tyden verdeelt. Dus zegt men van een Zuurmuil: *Hy lacht te hooi en te gras, dat is goelykjes tweemaal 's jaars.*

(1935) *'t Avond of morgen.*

Dat is, op den eenen tyd, of den anderen. Uit avond en morgen, waar onder dag en nacht gerekent worden, beſtaat het etmaal. Geneſ. 1: 5. Dus moet 't geen'er gebeurt, in een van beiden voorvallen. Van een lang voorleden tyd was 't oude ſpreekwoord: *Op den uden avond, als onze lieve Heer een kind was.* Doch dat is een ontheiligend misbruik van die heilryke geſchiedenis.

(1936) *'t Gebeurde doe de koe Bartel hiet.*

Dat is, *te Sint Nimmermeer, te zomer als de kalveren op 't ys danſſen, 't Gebeurde doe 't geſchied is.* Dat zegt men: *'t Is zo waar; als dat de hin de byl opat, en de ſteel voor ſteert achter uit ſtak.* By deze gelegentheid moet ik licht geven aan die ſpreekwyze: *Te geenen dage.* Dit drukt uit, in geenen dag, nooit. Maar men betekent door dat *geenen* ook eenen byzonderen dag, die dag, en dus by uitnementheid den grooten en doorluchtigen dag des algemeenen laatſten Oordeels. Ik vermoede dat *geenen* wil zeggen eenen, eenen bepaalden dag, Hand. 17: 31. Dan is *geenen* voor *ge-eenen*. Zo word dat voorzetzel *ge*, en daar uit *g*, gevonden voor veele woorden, en benamingen, voornaamelyk by de ouden, als in *gedoen*, voor doen, en noch *gebeel*, voor heel, enz.

(1937) *Die dat gelooft, heeft een kalf in 't lyf.*

Dat is te zeggen, niemand gelooft het: want niemant draagt een kalf of 't moeſt een dronkaard zyn.

(1938) *Op een ſprong.*

Dat is, in een oogenblik, met'er haaſt, *terwyl een hoen een koorn oppikt.* Ik twyfel niet, of dit is genomen van de katten, die met een ſchielyken ſprong de muizen verraſſen.

(1939) *Hy wil daar een ſprong na wagen.*

Dat is, hy zal dat ondernemen. 't Is ontleent van een kat, die een ſprong doet naar een muis; of van een hond, die ſpringt naar een ſtuk broods. Zo zegt men ook: *Hy zal 'er een blaauw oog na wagen*, dat is

een

een krabbelwijſje om te leggen, dat niet zelden op een *Rotterdamſche foei* uit komt.

(1940) *Springt 'er eens na.*

Dit zal ontleent zyn van de honden, die men zich te vergeefs naar een ſtuk broods moede laat ſpringen.

(1941) *Zyn hoogſte ſprongen zyn gedaan.*

De zin daar van is, zyn grootſte krachten zyn vervlogen. Om hooge ſprongen te doen, worden lichaams krachten vereiſcht. Dus zegt men ook: *Hy zal geen kromme ſprongen meer maken.*

(1942) *Hy maakt kapriolen.*

Dat is eigentlyk, hy doet boks- of geiten ſprongen, die krom en luchtig plegen te zyn. Zo zegt men ook, *Maak geen kromme ſprongen.* Doch is 't wel te verwonderen, wanneer bokken als bokken ſpringen? Maar dat vee heeft dit in geen Franſche dansſchoolen geleert. *De krukkendans* gaat anders. Men zegt ook: *Hy ſpringt als een nuchteren kalf.*

(1943) *Ymand aan den dans helpen.*

Dit zegt hem brengen tot eenige zaak. 't Is ontleent van het danſſen, waar toe jongmans de dochters met de hand leiden. Hier toe ſchynt mede te behooren, *Eengangetje met ymand gaan.* Immers is zekerlyk daar van, *Met ymand omſpringen.* Men zegt wel, *Een maakt geen ronden dans*: maar *de hond doet* immers *een ronden dans naar zynen ſtaart.* Daar op ziet men, als men zegt, *Hy meende om zynen ſteert te ſpringen.* Zo *danſt men op dien voet.*

(1944) *Hy ſpringt in de bogt.*

Dat zegt men van ymand die zyn beſt tot iets doet, en wakker werkzaam is. Dus *ſpringt hy voor ymand in de bogt*, die zyne zaak bevoordert en voor hem uitkomt. 't Is ontleent van de ſpringers in de bogt van 't omgedraaide touw. Doch 't valt lichter den zin van dat ſpreekwoord, dan de reden aan te wyzen; gelyk 'er dusdaanige meer zyn. Hy is *ras op zyn paard*, van wien men zegt: *Hy ſpringt op als een bosje met vlooyen.*

(1945) *Hy ſpringt uit den band.*

Dat wil zeggen, hy laat zich nergens door inbinden, of beperken; *Hy ſpringt buiten alle banden.* Zo breekt een hond los van zyn keten.

Die-

Dieven, de ſpartelende door de ſtrop druipen, ſpringen ook uit den band: maar die dan vaſt blyven, ſpringen in 't touwtje. Dat volgt niet elden op dat eerſte uit den band ſpringen.

(1946) *Hy zal dien dans niet ontſpringen.*

Dat wil zeggen, hy zal dat niet ontkomen. Dit zal ontleent zyn van danſſen of ſpringen in 't touwtje, daar men zomtyds uitloopen kan. Of zoude het ſpelen op het danſſen der dieven in de lucht, wanneer zy van de ladder geſtooten zyn. *Die geboren is om te hangen, verdrinkt niet*, zegt het ſpreekwoord.

(1947) *Hy zal geen potten meer breken.*

Dat is, hy heeft geen krachten meer, om iets te bedryven. Om aarden potten tot ſcherven te maken, behoeft geen groote kracht. Zo zegt men ook: *Hy kan niet een veêr van den mond blaazen. Hy kan niet een ſtroo in ſtukken byten.*

(1948) *Hy is de klem quyt.*

Dit drukt uit, dat ymand zyn verſtand of kracht verloren heeft, en zonder vermogen is. 't Zal overgenomen zyn van ymand, die geen klem of vaſthoudende ſterkte meer heeft in zyne handen; en dus 't geen hy hield moet laten glippen. Niet beter maakt hy het met zyne woorden, die *ſtaat als of hy de klem in den mond had.*

(1949) *Hy is genikt.*

Dat is, hy is gekrenkt, zyn kracht is gebroken. 't Is genomen van viſſchen, die men nikt, of den nek breekt, om hen het ſpartelen te benemen. Dus zegt men ook: *'t Heeft een krak weg*, dat is, een berſt, of ſcheur.

(1950) *Ymand in de pekel laten.*

Dit ſpreekwoord word gebruikt van zulke, die ymand niet byſtaan ter redding, maar hem in de zwaarigheid laten ſteken. 't Schynt my toe als ontleent van vleeſch, of iets diergelyks, dat voor een tyd, om ſmaaklyker te zyn, en beter bewaart te worden, in de pekel gelegt is; maar daar in verderft, als men 't 'er op zynen tyd niet weder uitneemt. Of zoude *pekel* wel verbaſtert zyn van *perykel*? Zulke verkortingen zyn niet ongewoon in ſpreekwoorden. Dus zegt men, *in de griel werpen*, voor in de grabbeling.

1951 *'t Is een pikkedil.*

Dit drukt uit, 't is een kleine zaak, 't is een beuzeling. Dit is verbaſtert van 't Latynſche *peccatillum*, een zondeken, en verkort tot *pekel*, in dat ſpreekwoord: *Dit is voor uw pekelzonden.* Maar wat is een *pekelhoer*? 't Zal zyn die men anders noemt, *een hoer van twee blanken.* Ziet de Fakkel in *Pekelzonde*, bladz. 275, en in *Schenk*, bladz. 485.

1952 *'t Heeft niet veel om 't lyf.*

Dat is, 't is een ſchraale en magere zaak. Dit is genomen van weibeeſten, die men zegt wel om te leggen, als zy vet worden. Niet ongelyk is, *Daar zit geen vet op*, en, *'t Is zoet water om een ſpelde.* Dat verkoopen de kinderen malkanderen.

1953 *Wie zou gedacht hebben, dat in dat klein beeſtje zo veel ſmeer ſtak.*

Dit zegt men boertig, wanneer ymand betoont meer geeſt en konſt te bezitten, dan men in 't uitwendig aanzien van hem verwacht had. Dus zegt men ook ſchertzende: *Daar ſteekt meer in, dan in eene ydele pekelharing. Hy weet meer dan een huismans henne.*

1954 *'t Is een man om op een man toe te geven.*

Dit zegt men van ymand, die niet hoog geſchat word. 't Zal ontleent zyn uit deze Fabel van Æſopus: Merkurius quam in een beeldhouwers winkel, en zag onder andere beelden ook het zyne. Hy was begeering te weten wat dat gelden mogt, en vraagde naar den prys. De beeldſnyder zeide, dat geef ik toe aan die het beeld van Jupiter, of eenigen anderen God koopt. Dus zag de vrager, hoe weinig men hem waardeerde. Maar hy is in meerder waarde, van wien men zegt: *'t Is een man als ſpek: en ſpek is zo goed als geld, als 't niet garſtig is*; mits dat men het aan geen joden veile. Deze houden echter in 't ſchacheren wel van een *geſpekte beurs:* daar ook de *Spekjans* niet af keerig van zyn.

1955 *'t Is maar kopy.*

Dat is, eene nabootzing van 't geene een ander voorgezegt, of voor gedaan heeft. Dit ſpreekwoord is gekomen uit de ſchilderkonſt. Een kopy is een ſtuk dat nagemaalt is, hoedaanige doorgaans minder geacht zyn, dan de *originele*, vermits deze 't werk van meeſters, en de kopyen dat van leerlingen plegen te zyn.

(1956) *'t Is douzynwerk.*

Dat zegt men van gemeen en licht opgemaakt werk, gelyk dingen die met douzynen en in 't gros gemaakt worden.

(1957) *Manneken naar manneken maken.*

Dat is, iets ſtiptelyk na te ſchryven, letter na letter. Zoude dit zien op de aaloude ſchryfwyze door charakterbeelden? Ik denk liever, 't is overgenomen van die het natekenen leeren.

(1958) *Hy is een O in 't çyfer.*

Dit zegt men van ymand, die nergens voor gerekent word; gelyk een nul die alleen ſtaat, onder de çyferletteren.

(1959) *'t Is een ronde O.*

Dat wil zeggen, 't is zeker, klaar, en duidelik. Is dit niet, om dat de O de volmaaktſte figuur is?

(1960) *Ik zal dat wel rond ſchieten.*

Dat is, uitvoeren en tot zyn volmaaktheid brengen. 't Is ontleent van een kring, die met den paſſer rond toegehaalt word. Anders denk ik, dat dit *rond ſchieten*, het ronde doelwit treffen uitdrukken wil. Hier mede komt overeen, *Iets vierkant krygen.*

(1961) *'t Loopt over veel ſchyven.*

Dat is, 't gaat gemakkelyk, om dat veele daar toe helpen in mede te werken, of te dragen. *Veele handen maken licht werk.* Die trekt aan een touw dat over veele katrolſchyven loopt, kan zwaare dingen zonder veel arbeid optillen. *Gemeene laſt word lichſt gedragen. Gemeene quaal ruſt wel.* Doch ook, *gemeen goed gaat meeſt verloren.*

(1962) *Daar moogt gy uwen hoed voor afdoen.*

Dus drukt men uit, dat ymand door eenig konſtwerk, of iets diergelyks, van een ander word overtroffen, en ſchuldig is dat men achting is erkennen. Den hoed af te nemen, is een eerbewys.

(1963) *Men moet geen gekken half werk laten zien.*

De reden is, om dat zy alleen naar den tegenwoordigen gebrekkelyken ſtaat oordeelen. Geen wonder dan, dat die *aan den weg timmert, veel berispers beeft:* want de meeſte voorbygangers zyn gekken.

XXVII.

SPREEKWOORDEN mede van mengelſtoffen.

(1964) *Al weer wat nieuws, zelden wat goeds.*

Dit ziet men dagelyds bewaarheid. De wereld beſtaat in gedurige veranderingen. De Ouden wiſten al te zeggen, *men verandert zig wel, maar verbetert zich zelden.* Zo zeggen wy mede: *Alle veranderinge is geen verbetering.* Daar is wel niet nieuws onder de zon, volgens Prediker 1: 9. *'t Is zo 't was.* Doch 't oude t'elkens wederkomende, is op dien tyd weder wat nieuws. Waarlyk is 'er zelden wat goeds in dit zondig traanendaal. Matth. 6: 34. Dit verſlimmert in dezen droeſſem der eeuwen: want *de ouderdom* van de wereld *komt*, gelyk die vanden menſch, *met veele gebreken. 't Is zo 't is; maar niet zo 't behoorde.*

(1965) *'t Is al oud vuil.*

Dat zegt men van dingen, die al lange quaad geweeſt zyn, en door den tyd niet verbetert, maar meer verergert. Zo is 't *niet van heden of giſteren*, dat de wereld in 't booze ligt. Dit paſt men ook toe op tydingen, die al oud zyn.

(1966) *'t Is in de verkeerde wereld.*

Dit zegt men, als de zaaken averegts gaan, b. v. *'t Schaap wil den wolf byten. 't Ei wil 't hoen leeren*, dat is, de onwetende zulk eenen, die wyzer is dan hy; als of 't kind zyn moeder wilde leeren gaan. *Zo gaat het in de wereld: de eene loopt baarvoets, en de andere draagt ſchoenen.* Daar van zegt men mede: *Wat gaat 'er al om in de brouwery van de wereld?* Maar de zin word geheel verkeert, en omgekeert in dat ſpreekwoord: *Gemeene ſchaapen eeten de wolven*, dat zeggen wil, de wolven eeten gemeene ſchaapen: of, *gemeen goed gaat verlooren.* Doch *de wolf eet* ook *wel een getelt ſchaap.*

(1967) *Hy is in de wol geverwt.*

Dit word toegepaſt op ymand, die niet te veranderen is, gelyk 't geen in de wol geverwt, en uit de natuur is, niet verſcheelt. Zo is 't vergeefs, *den Moriaan te waſſchen.* Dus ziet men, *'t Is in 't gebeente. Hy is zo gemaakt, hy moet zo verſleten zyn.*

(1968) *Hy betert zich als de oude wolven.*

Dat wil zeggen, hy word hoe langer, hoe erger. Wolven konnen

zo

zo lang zy jong zyn, wel eenigzins tam gemaakt worden; maar wanneer zy verouderen, breekt de aangeboren wolfsaard weder door. *Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret.* *Natuur* doch *gaat boven de leer.* Men drukt dat ook dus uit: *Hy betert zich als zuur ſcherpbier op den tap*, dat onder 't tappen hoe langer hoe zuurder word.

Men moet de koe melken terwyl men ze heeft, maar haar de ſpeenen niet aftrekken. (1969)

De zin van dit ſpreekwoord is, men moet de goede gelegentheid gebruiken, als die zich aanbied; maar met beſcheidenheid, zonder *gewillige paarden te veel te vergen. Is uw vriend van ſuiker, eet hem niet op.* Dit ſtemt overeen met de ſpreeuk van den Keizer Tiberius: *Een goed herder moet de ſchaapen ſcheeren; maar niet villen.*

Steek uwen voet niet verder uit, dan uw bedreikt. (1970)

De reden is, dan zou die buiten 't dekzel bloot geraken. Vergelykt Jeſ. 28: 20. Dat wil zeggen: *Wil niet verder ſpringen, dan uw ſtok lang is; of gy valt in de ſloot.* Onderneem niet dat te hoog, of te zwaar voor u zoude zyn, en buiten uw beſtek gaat. *Laat liggen dat hachtje.*

Gy hebt monds genoeg, maar gaap zo wyd niet. (1971)

Dat drukt uit, gy moet niet te veel willen hebben. Als men te wyd gaapt, geraakt de mond wel uit het lid.

't Water komt aan de lippen. (1972)

Dat zegt men als de nood aan de man gaat, en iets in 't uiterſte gevaar geraakt. Dronkaards hebben liever, dat de wyn aan de lippen komt Zy ſpreken van iets *op de lippen te nemen.* Doch dus hebben 'er menige zich verzopen, door te veel over de lippen te nemen.

't Was wik, of waak. (1973)

Dat is; *het ſtond zus, of zo.* Dit is van *wikken*, wegen, wanneer de ſchaalen der balans als in twyfel ſtaan, naar welke zeyde zy overſtaan zullen. Zulke verdubbelingen, met verwiſſeling van de klinkletter, zyn in meer ſpreekwoorden: B. v. *Hy zwoer by kruis en kras. 't Ging grip grap weg.* Dus is ook *wiegewagen.* Zo ſpelen jongens wel *wiegelewaggele bootje*; doch maken door 't omtuimelen zelf wel een gat in 't water. 't Is een heilzaame raad: *Eer ſwikken, dan wagen. Verzint eer gy begint.*

(1974) *Hy legt 'er een loodje by.*

Zo zegt men van die iets toebrengt tot ymands bezwaaring in de gerichtsſchaale. 't Kan zien op lood, wiens ſtoffe zwaarwigtig is; of op een *loot*, het twee en dertigſte deel van een pond. Men pleegt van beſchufdigende geruchten te zeggen: *'t Is een ſchelm die 'er wat af doet:* maar dikwyls is waarachtig, 't is een ſchelm die 'er wat by doet. Zo is de gewoonte van boosaardige leugenſtoffeerders.

(1975) *Dat haalt het over.*

Dat is, dat maakt de overwigt. Dit is ontleent van gewigt, dat in een ſchaal gelegt zynde, het tongetje in den evenaar naar de eene zyde doet overſtaan.

(1976) *Dat doet de deur toe.*

Dit zegt men van iets, dat de zaak voldingt, door gelykenis van een geſloten deur, die geene opening tot uitvlugt over laat. Het zelve is: *Dat haalt den knoop toe.* Men zegt ook van ymand, die in een ſterfhuis geene medeerfgenaamen heeft: *Hy doet de deur toe.* Anders is 't 'er geſtelt, wanneer men *den ſleutel op de kiſt legt.*

(1977) *'t Houd geen ſteek.*

Dus zegt men van eene bewysreden die niet bondig is. 't Is ontleent van uitgeſleeten laken, dat geenen draat ter benaaying kan houden. Men zegt ook: *De naayer die geen knoop en legt, verlieſt den ſteek.*

(1978) *'t Is lood om oud yzer.*

Dat is, de eene ſlechte waare word verruilt voor de andere. *Lap om leer.* Zo word *betaalt met gelyke munt.*

(1979) *Zyn penning geld hier niet.*

Dat wil zeggen, hy word hier niet aangenomen, 't het zyne vind hier, gelyk ongangbaar geld, geenen ingang. Dus zegt men ook: *Hy ſlagt den quaaden penning, hy komt altyd weer t'huis.*

(1980) *Geeft my de hand.*

Dit zegt men, als ymand ons ergens in gelyk is, en doet of lyd gelyk wy: want de hand te geven, is een teken van maatſchappy en overeenſtemming. Zulk een *laat zyn buuren mede.*

1981 *Zo pot, zo dekzel.*

Dit hebben wy van de Latynen. *Dignum patellâ operculum.* 't Wil zeggen, zy gelyken malkanderen, en paſſen op een. *Gelyk zoekt zich, gelyk vint zich. De zool houd het met de ſchoe. Zy zyn van een alloi. Similis gaudet ſimili. Zy paſſen op malkanaeren als Hanke en Lysje. Geen zo ſcheeven pot, of men vind'er noch wel een dekzel toe.*

1982 *'t Kalf komt by zyn maat.*

Dit zegt men, als twee makkers elkanderen ontmoeten. Ik denk dat dit ontleent is van hokkelingen, die in de weide by een komen, wanneer het op een huppelen en ſpringen pleegt te gaan. Dat is ook, *Huig by Haag.*

1983 *Hy ſtelt zich aan als uitgelaten.*

Dat wil zeggen, uitſpoorig dertel. 't Is mede genomen van hokkelingen, die eerſt van den ſtal in de weide uitgelaten worden.

1984 *Zo Heer, zo knecht.*

De knecht ſchikt zich naar de zinnelykheid en zeden van zynen meeſter, om dien te behagen, en kieſt zyne zyde. Dus zeggen de Latynen: *Regis ad exemplum totus componitur orbis.* Vergelykt Spreuken 29: 12 Maar ziet ook Eph. 6: 5, 6. en Kol. 3: 22, 23. Dus is 't ook een ſpreekwoord: *Wiens brood men eet, diens woord ſpreekt men.* Doch die regel heeft ook wel uitzonderingen. Ziet Pſalm 41: 10. en Mich. 7: 6.

1985 *Gelyk de waard is, betrouwt hy zyn gaſten.*

Dat wil zeggen, *elk neemt een anders hert af by het zyne*, en neemt dat yder is als hy. Vergelykt 2 Korint. 10: 12. Hier mede ſtemt overeen: *De eene hoef weet, hoe de andere om 't hert is.* Maar *de vette zeuge weet weinig, hoe de magere te moede is.*

1986 *'t Is niet geraaden van de galg te ſpreken, daar de waard een dief is.*

Dit wil zeggen, men moet zich hoe en waar men ſpreekt. Hier mede komt over een: *Steekt uw vinger in de aarde, en riek in uat landgy zyt.*

1987 *Zyn hart ligt op zyn tong.*

Dat zegt men van een openhartig man, die geen ja zegt, als hy neen meent

meent. Zulk een behoeft geen venstertje in den boezem. Van zulk een zegt men: *'t is Jan recht uit.* Anders is 't gelegen met die, waar op paſt Pſalm 55: 12. 't Is echter dikwyls niet veilig, alles tegen elk een te zeggen, wat men denkt. *Zwygen beſt.*

1988 *Vilen vliegen met geen bontekraayen.*

Dat wil zeggen, gelyk voegt zich by gelyk, en ſchept daar in behagen. *Vogels van eener veeren vliegen graag zamen.* Doch *gezeiſchap doet* wel *dolen*; en *daar men by verkeert, word men meê geërt.* Ik keur af dat ſpreekwoord: *Gelyk by gelyk, zei Heintje Pik, en bem ontmoette een Schoorſteenvager.* Zeer uilachtig is het ſpreekwoord: *Uilen broeden uilen onder moertjes pels.*

1989 *Maakt u niet te gemeen met de Edellieden van den Prins.*

Dit wil zeggen, dat men zich niet te veel vryheid en gemeenzaamheid moet aanmaatigen by meerdere, dewyl dat gemeenlyk op ſchade en ſchande uitkomt. Zo ondervinden zy, *die met groote Heeren kerſſen willen eeten.* Dat pleegt hen *te bekomen als den hond het gras.* *'t Is beter met den uil gezeten, dan met den valk gevlogen. Gelyk by gelyk.*

1990 *Die met honden omgaat krygt vlooyen.*

Dit is het zelve als, *Die met pik omgaat, word' er van beſmet. Die met kreupelen omgaat, leert hinken. Die met katten jaagt, vangt muizen.* 't Staat ſlecht met hem, van wien men zegt: *Hy is den honden gelevert.*

1991 *Beter is een goed nábuur, dan een verre vriend.*

Dat bevind men in den dagelykſchen omgang, door dienſt en vriendſchap. Wat nut heeft men in onweêr van een kabel op den Zolder? Vergelykt Spreuken 18: 24.

1992 *'t Is geen laken van eene koleur.*

Dit zegt men van twee, die in eenige zaak zo verſchillen, dat ze niet wel te zamen gevoegt zouden konnen worden: gelyk het is met lappen van verſcheide verwen. Evenwel de bedelaars weten tot het laatſte raad.

1993 *'t Gelykt als een ei een ei.*

Dit word ook gezegt, *Zy gelyken malkanderen als twee droppelen waters.* Zo wel gelykt een *koe* niet *naar een windmolen*, of *een kat naar een endvogel.* Dat echter onderſcheid tuſſchen eyeren is, wiſt die boer, die zeid

zeide: *Een ei is een ei, en greep naar 't ganzen ei.* Zy doen dan niet verſtandig, die *naar 't hoender-ei grypen, en het ganzen ey laten varen.* Dat is dan, *Een duit gezocht, en een oortje verloren. Zo bedriegt de gierigheid* dikwyls *de wysheid.* Daar word echter *van een wys hoen wel een ei verloren*, en *in de netelen gelegt*; en zommige *maken het van eyeren.* Doch de eyeren zyn naar de hoenderen. *Zou 't ei anders zy dan 't hoen, dat zou de Droes doen.* Maar daar zyn ook *haaneneyeren, en kromme eyeren*, met zulke *die de boeren van roggenbrood leggen.*

(1994) *Hy ziet geen ſchooner ei, dan dat hy zelf legt.*

Dit drukt niet onaardig uit het dwaaze zelfbehagen, dat de hovaardige eigenliefde ſchept in eigen werk. Daar op paſt, *Aap wat ſchoone jongen hebt gy!* Dan ziet men alles door een vleyenden bril, en onzen uil voor een valk aan. Onderſſchen zouden andere daar van zeggen: *Ik gaf'er niet een verrotte mispel voor. 't Is niet een myt waardig.*

(1995) *Eigen drek ſtinkt niet.*

Dit vertoont levendig die natuur de verdorven zelfs liefde, die niets quaads in zich zelven wil erkennen, maar ook de vuilſte gebreken liefkooſt, blanket, en verdedigt; terwyl men in den naaſten niets oogluiken wil. Zo is de zak, die voor op de borſt hangt, vol, en die op den rugge geſchoven is, blyft ledig. Hier moet behertigt worden Matth. 7: 3-6. Waare bekeering doet anders van ons zelven oordeelen. Ezech. 36: 31. Pſalm 38: 6. Evenwel de wereld zoekt bedekzelen der ſchande, zo dat het is: *Stinkende lieden hebben riekende kruiden.* Ik wil dat niet toepaſſen op den liefelyken tabakgeur, van wiens liefhebbers men zegt, *Zy rooken als kalkovens.* Doch ik doe niet meê.

(1996) *Hy zal met een wind-ei betalen.*

Dat wil zeggen, 't zal op wind en niet met al uitkomen, daar is niets van hem te wachten, dan *een ſchoone, vergulde, en opgepronkte niet.* Een wind-ei is echter noch beter dan een ſtink-ei, zo 't geen ſtinkende wind is. Van dod eyeren is by uitnemendheid waarachtig: *Hoe meer op den hoop, hoe quaader koop.* Zulk een ei moet uit de ſtruif blyven, of het zou die bederven.

(1997) *Hy is vinger naaſt den duim.*

Dat word gezegt van ymand, die by een ander gemeenzaam, en *doen en laten is.* Men weet wat kaaren den duim en voorſte vinger zyn.

1998 *Hy is zo goed als wyn en brood.*

Dit zegt men van een *grondgoed menſch*. Beter dan brood en wyn, is 'er niets voor ons lichaam te bedenken. Maar *te water en te broode te zitten*, valt wat ſchraal, en dan plegen de *broodkruimen niet te ſteken*.

1999 *Hy is zo goed als een dubbeltje.*

Tweeſtuiverspenningen worden van goed allooi geſlagen. Dus zegt men ook: *Daaldertjes is goed geld.* Het tegendeel is: *Hy ſlagt den quaaden penning, hy komt t' elkens weêr te huis.* Smullebroêrs houden meer van een *braspenning*. Zulke houden van geen *dubbeltjes ſpouwen*, om dat dit de vrucht is van een drooge keel.

2000 *Zo trouw als goud.*

Geloutert en beproept goud bedriegt niet. Daar by word getrouwheid vergeleken. Zulk een man is *waardig in goud beſlagen te worden.*

2001 *Men zou hem gemaalen goud toevertrouwen.*

Dit zegt men van ymand, dien men by uitnemendheid trouw acht, als die niet ſlechts geen goude geldſtukken, maar zelf geen ſtofje gouds, dat niemand tellen, wegen, of miſſen kan, zoude ontvreemden. Op zulk een paſt: *Hy zou niemand een ſchraapzel van een nagel te kort doen.* Dus zegt men ook van ymand: *Men zoude een kerk op hem bouwen.* En, *Hy ziet zo onnozel, dat men hem zyn geldbuidel te bewaren zoude gegeven hebben.*

2002 *Dat is hem noodig, als een bedelaar een goudgewigt.*

Dus drukt men aardig uit, dat ymand iets gantſch niet behoeft, om dat het hem overtollig, en zonder nut of dienſt is, zo weinig als den bedelaar een goudgewigt, om zyne geſchooide kopere duiten t' wegen: want zelden ontfangt hy, behalven deze ſtukken van achten, goude Dukaaten, of Roozenobels. Het zelve is: *Hy beeft dat zo noodwendig, als een arm man een vleeſchgaffel:* om dat die weinig Paterſtukken daar mede af te langen heeft. 't Is dan ook: *Ik weet daar geen weg meê.*

2003 *Hy ſtaat en wiewauwt met alle winden.*

Dat zegt men van een loſſe wagelmuts, *en ongeſtadigen weêrhaan*, die met alle winden waait. Maar wat is *wiewauwen*? Ik twyfel niet, of dat is vebaſtert van *wiegewagen*, op en neêr, of heen en weder, bewogen worden. Ziet de Fakkel bladz. 425, in *Wagen*. Slechter ſtaat het geſchapen met ymand, van wien men zegt: *Hy waait met alle winden*

naar

naar alle hongerkampen. Doch als 't weren moet, eiſcht de voorzigtigheid, dat men den wind toegeve, en *den ſchoot viere.*

Hy is goed: maar was hy een viſchje, men zou't hoofdje voor de kat werpen. (2004)

Dit zegt men boertig, om uit te drukken, dat ymands hoofd, om zyne wanbakken herſſens en driftkoppigheid, het ſlechtſte van zyn lichaam is: gelyk de hoofden van kleine viſchjes, die men de kat voorwerpt. 't Is dan geen groote loftuiting van ymands inborſt. Van zulk een zegt men mede: *Hy heeft een hoofdje, waar na hy leeft.* Zy is ook *geen Engel*, van welke men zegt: *'t Is de beſte zuſter niet*, al hiet zy Engeltje.

Geeft my aan de andere zyde ook wat. (2005)

Dit zegt men, wanneer ymand ons een ſchampſchoot geeft, of als men iets opneemt als ſpotswyze geſproken. De zin is, ga maar zo voort. Dit is genomen uit Matth. 6: 39. Doch dat geſchied niet zonder misbruik van 't H. Woord.

Hy is van de goeden gekomen, hy ſlagt den drek. (2006)

Dit zegt men van zulke, die op hunne afkomſt roemen, en zelf niet deugen. Dus is 't ook een ſpreekwoord: *Zy meent dat Keizers kat haar nicht is.* Maar de ouden zeiden: *Afkomſt zegt niet.*

't Is een hagen en veld. (2007)

Dat is, 't is een puikje. In hagen en velden is zulk een niet te vinden, *Hagen* zyn boſſchen, *velden* wei- en bouwland. Anders zegt men, *In wegen en velden*, dat mogelyk zeggen wil, *wagen en velden.* Wagen zyn in de oude taal golven, en dan is de zin, noch op zee, noch te lande. Doch ziet hier van de Fakkel, bladz. 245. in *Wagen.* Verneem-allen konnen daar na *Man en Maagd vragen.* Doch hy betoont zich den grootſten heid niet, van wien men zegt: *Ik had hem voor een anden man in 't veld aangezien.* Laat dan zulke niet *hagen en veld roepen*, dat is, roemen dat'er in hagen noch velden niets beters, of diergelyks gevonden word.

't Land zal'er van wagen. (2008)

Dit kan zyn, 't gantſche Land zal 'er van gewag maken, gewagen, elk zal 'er den mond vol van hebben. Of *wagen* kan willen zeggen, bewogen worden, ſchudden en beven. In dien zin zegt men: *Als hy opſpringt, dan waagt het al.* Ziet de Fakkel, bladz. 425. in *Wagen.*

2009 *Ik zal u dat uit een eekje klaaren.*

Dit wil boertig zeggen, ik zal u dat met een abelheid beſchikken en verrichten. Maar hoe komt edik daar toe te pas? Ik weet dat niet te giſſen, zo 'er niet geſpeelt word op de zilt van een braadverken, dat met azyn geen onſmaakelyke koſt is; of iets diergelyks, dat in azyn ingelegt, en daar uit gegeten word. Hier aan is niet ongelyk: *Ik zal dat wel bakken.* Maar *alle gebakten en gebrouw'en vallen niet even goed.*

2010 *In 't landen der blinden is Een-oog Koning.*

Dat is, onder onwetende muut als wat groots uit, die eenige wetenſchap heeft.

2011 *Een blind man, is een arm man.*

De elende der blindheid heeft dit tot een ſpreekwoord gemaakt. *Blind, arm, en oud, is een Joden vloek.* Maar zy zyn dikwyls niet minder te beklagen, die *al ziende blind zyn. Wat baat kaars of bril, als de uil niet zien wil? Ik wou wel eens zien, zei de blindeman, dat myn kinderen vochten.*

2012 *'t Heeft geen oog.*

Dat wil uitdrukken, 't doet zich niet fraai en behaaglyk op aan de oogen. Van iets dat klem en kracht heeft, zegt men: *Dat heeft handen en voeten.*

2013 *'t Is de gemeene ſleur.*

Dit wil zeggen, zo gaat het doorgaans, dat is de gemeene gewoonte. *Sleuren* is ſleepen. Ziet van dit woord de Fakkel, bladz. 338. Zo word men van den gemeenen ſtroom mede geſleept. Hier mede komt overeen. *'t Is de gemeene ſlender. Slender* is gang, trant. Ziet de Fakkel aldaar mede in *Slenderen.* 't Is dan te zeggen, gelyk het gemeenlyk pleegt te gaan. Hier van is dat kluppelversje: *Slendria eſt pluris, quam tota ſcientia Juris.*

2014 *Door den band.*

Dit wil zeggen, doorgaans, zo als 't meeſt en gewoonlyk is. Dit zal overgebragt zyn van gebonden koornſchooven, of takkebooſſchen, die elkanderen meeſt plegen gelyk te zyn, en d'eene tegen de anderen gerekent worden. Met verbaſtering zegt men, *Door de bank.* Zo zegt men een *labbekak* voor *labbekak* een ſnapſter, als *blaaskaak, ſtoute kaak*, enz.

2015 *'s Lands wyze, 's lands eere.*

Dat is, 't word voor welvoegende geacht al wat met de gewoonezeden van een Land overeenkomt. Dus ſtaat het ook wel, zo men meent, al wat de mode is, ſchoon 'er wel redenen zyn, om met die otternyen te lachen. Men neme tot een ſtaaltje het oude queeſten. Zo cht men in Engeland het hangen voor een eerlyke gerichtsdood. En ekerlyk, *Een dief paſt nergens beter, dan aan de galg.* Dus zeide men ok: *Sint Pieter paſt nergens beter; dan te Romen.*

2016 *Eer heb uw hart.*

Dit zegt men tot ymand, die zich edelmoedig quyt, en lof verdient. *Hart* word genomen voor perſoonen. Zo zegt men van een goedaardig menſch: *'t Is een goed hart;* en goede maats noemen malkanderen wel, *Broers hart.* Ook: *Een eerlyk hert heeft veel te lyden.* Dikwils is *aan ets geen eere te behalen.*

2017 *Hoeren en boeven ſpreken altyd van hun eere.*

Ondertuſſchen hebben zy 'er geene. Dus plegen gewetenlooze menſchen breed op te geven van hunne conſcientie, wanneer zy andere bedriegen willen, en daar toe den huichelaar ſpelen, terwyl het by hen is: *Weg conſcientie, als 't geld koſt. Mundus vult decipit,* de werelt wil bedrogen worden. *In nomine Domini fit omne malum.* Ziet de Fakkel, bladz. 248, in *Naam.*

2018 *Die een hoer trouwt, is een ſchelm, of wil 'er een worden.*

Zulk een betoont, dat eere een achting by hem op geen hoogen prys ſtaan; dat een ſlecht teken is. Evenwel 't word dikwils bewaarheid: *Zyt gy hoer of dief, hebt gy geld, ik heb u lief.*

2019 *Een ſchoon aangezicht verkoopt wel een ſchurfden aars.*

Dit ſpreekwoord is wel 't beſchaafſte niet; maar echter niet zelden al te waarachtig. Dit ondervinden zy, die by mooye hoeren de Spaanſche pokken, en diergelyke vuiligheden behalen. Zekerlyk, *Schoon voorgedaan, is half verkocht.* En daarom, *Die zyn huis wil verkoopen, ſchildert den gevel. Op een verbrande taart dient ſuiker.* Maar *ſchoone appelen zyn ook wel zuur.*

2020 *Wyſt my een hoer, ik wyze u een dieſeg.*

Deze twee ondeugden plegen doorgaans in een vel te ſteken. Zo zegt men ook: *Wyſt my een leugenaar, ik wys u een dief,* om die zelve-

reden. Maar 't is te ruim gezegt: *Een boer, is een vrouwen naam.* Dit moet bepaalt zyn tot die van de lichte bende. Doch de kat word met dien naam ook wel vereert, en valt mede wel vry wat diefachtig in 't ſnoepen. Maar *ſnoepende katten maken gauwe dienſtmaagden.* Anders, *'t geen men ſpaart voor den mond, eet de kat of de hond.*

2021 *Tyd en plaats doet een dief ſteelen.*

Dit is het zelve met, *Gelegentheid maakt een dief.* Maar tyd en plaats doet ook een dief hangen. *Die eens ſteelt, is altyd een dief. Een dief maakt ook* wel *gelegentheid.* 't Spreekwoord zegt: *Elk is een dief in zyne neering, zeide de Prediker, en by ſchuurde aan den zandloper.* Men betrachte Eph. 4: 28. *Die tot werken is geboren, moet werken, of by gaat verloren.* Van iets waar mede ymand den koſt wint, zegt men: *Dat is zyn wagen en ploeg.*

2022 *Men kleine lapjes leert de hond leer eeten.*

Dit wil zeggen, door kleine beginſelen gewent men aan een zaak, en gaat allengskens verder. 't Is waarheid: *Nemo repente fit peſſimus*, Niemand komt met eenen ſprong tot den hoogſten trap van ondeugd. Men komt van klein tot groot, en van quaad tot erger. *De gewoonte word een tweede natuur.*

2023 *Als een ſchaapje over den dam is, volgen'er meer.*

Dit word zeer wel toegepaſt op 't bedryven van eenige zonde. De eene is een trap en leidsman tot de andere. Daar de ſlang haaren kop inboort, kan ze lichtelyk het gantſche lyf in winden. En daarom, *Men moet het ſchaapje voor den dam ſchutten.* 't Is ook een ſpreekwoord: *Daar is niet duur, dan 't eerſte pintje.* Als natgierige den ſmaak weg hebben, dan is 't: tap nog eens. Zo zegt men: *Wacht u van 't eerſte kyven, dan zal wel vriendſchap blyven.*

2024 *De kat die 't ſpit lekt, moet men 't gebraad niet toevertrouwen.*

Daar uit blykt, dat zy'er op beluſt is, en van het mindere tot het meerdere zoude overgaan, zo zy'er gelegenheid toekonde vinden. Zo moet men ook *aan den wolf het ſchaap*, noch *aan de kat de kaas niet bevelen.* Dit word toegepaſt.

2025 *Daar is een ſchot voor geſchoten.*

Anders zegt men ook, *daar is een ſchoof voor geſchoven.* De zin is, de

e zaak is belet, of voorgekomen; gelyk geſchied, wanneer men iets uſſchen beiden ſchiet, of ſchuift. Zo zyn 'er wel ſchot-of ſchofbalken oven eene veſtingpoort, die nedergelaten zynde, den ingang beletten. Daar aan is niet ongelyk dat ſpreekwoord: *Smids dochter is 'er voor. Dat at is vernagelt. De brug is opgehaalt.* Dus zegt men ook: *Schut dien al eens*, of, *Keer die kaats.*

(2026) *Hy vat de zaak in 't gewricht.*

Dat is, in haar kracht, en daar ze gevat moet zyn, om die wel te egrypen, en in zyn geweld te hebben. Dit is ontleent van de worſteaars. Dus ſpreekt men ook van *een gewricht des tyds.* Hy heeft het o vaſt niet, die *een paling by den ſteert grypt.*

(2027) *Daar ligt de knoop.*

Dat is, de zwaarigheid die opgeloſt moet worden. Bekent is *de knoop an Gordius.*

(2028) *Hy zoekt een knoop in een bies.*

Dit wil zeggen, hy wil zwaarigheden vinden, daar 'er geene en zyn; gelyk een gladde bieze geen knoopen heeft. Wy hebben dit overgenomen van de Latynen, die even dus zeggen: *Nodum in ſcirpo quærit.* Zulke plegen niets *in de beſte vouw te ſlaan*; maar *ſtooten zich aan een* [illegible]

(2029) *Hy zoekt een naald in een voeder hooi.*

Dit zegt men van iets, dat onder een groote menigte van andere dingen bezwaarlyk te vinden is. De gelykenis is aardig.

(2030) *Daar ligt de brodde.*

Dat wil zeggen, daar hapert het, daar ligt het quaad, het werreneſt. Zo is een *broddelaar*, die niet *wel op een haspel paſt*, en zyn werk niet behoorlyk weet af te doen. Broddelaars, knoeyers, hoetelaers, breekebeenen en martelaars behooren alle onder een gilde, met die hunne meeſters te vroeg ontloopen zyn. Op deze overvliegers paſt: *Vroeg meeſter, laat knecht.* Men zegt in dien zin ook: *Daar liggen de moſſelen*, dat op de moſſelbanken ziet, en, *Daar ligt het hem. Hy hinkt aan dat been.*

Is dat niet wel verzonnen, zei brodder, en hy zette den lap beneven 't gat. (2031)

Dit paſt men ſchertzende toe op ymand, die met veele neuswysheden

en zelfsbehagen, iets dat hy onder zyne handen heeft, verknoit en verhoetelt. Het zelve is; *Hy legt de plaaſter neven de wonde.* Door zulk een overleg, hangt men *een goude deur aan een verkenskot.* Dus zegt men ook: *Alle ding daar 't behoort: de pispot op 't treſoor.* 't Is dan: *Dat prankt als een vlag op een vuiluisſchuit.*

2032 **'t Is verbrod.**

Dat is, 't werk is verdorven. Een brodde is een verwerde ſtreng garen. Die gelykenis paſt hier. Het zweemt ook na, 't Is verbrod. Zo zegt men, *'t Is een ſtink-ei.* Insgelyks komt het overeen met, *'t Is verbruit*, voor 't is verbrouwen. Ziet de Fakkel, bladz. 47, in *Brodden.* Men zegt ook: *'t Spit is in de aſſche gewend*, en *Hy is bekaait* (dat mogelyk zyn wil bekeit) *uitgekomen.* Zo zegt men mede van ymand die ſlecht uitgevallen is: *Hy is den uil*; en van zulk een mislukt werk: *'t Is een uiltje.*

2033 **Dat de zog misdaan heeft, moeten de biggen ontgelden.**

Dat is, onſchuldige worden dikwyls om de misdaad van andere geſtraft. Zo word wel *met het ſpit geſlagen, die van 't gebraad niet gegeten heeft. Die niet mede geſpeelt heeft, moet* wel *de ballen*, en *de onnoozele 't gelag betalen. Quicquid delirant Reges, plectuntur Achivi. Peccata Germanorum.* Maar hier behoorde te gelden: *Dat het paard doet, kan de zaal niet boeten.* Immers *die kan 't niet gebeteren.*

2034 **Hy doet alle kattenquaad.**

Dit zegt men van een dertelen en ſpeelzieken jongen. 't Is ontleent van jonge katten, die ſpeelzuchtig zyn, en dus wel ymand door byten en klaauwen quaad doen; maar van weinig belang.

2035 **'t Zal katjes ſpel worden.**

Dat zegt men van ſpelen, 't geen op krakeelen uitkoomt, gelyk het ſpelen met katten op krabben.

2036 **Wy ſcheiden noch zo niet, zei de kat tegen de muis.**

Dit drukt uit, 't zal met die vrienden op 't laatſte gaan, als met de kat, die eerſt met de muis ſpeelt, en ze daar na opeet. Zo is *der katten ſpel, der muizen dood*, als *ſterke lieden ſpel, der zwakke lieden dood is.* Dus zegt men ook: *Wy zien malkanderen noch van achter niet.* Dronkaards hebben dit ſpreekwoord: *Men moet niet ſcheiden als Heidenen en Turken*, wanneer zy eerſt volle glazen met malkanderen willen uitledigen. Maar dus gedragen zy zich wel erger dan zulke.

Hy

2037 *Hy zoekt het futzelboek.*

Dat is, *hy zoekt het byltje*, (ziet hier voor bladz. 5. *Hy is 't byltje quyt*,) en *'t liedje van verlengen.* Ik gis dat het ontleent is van ymand, die veinſt iets niet te konnen vinden in een boek, en daar om dat lang doorbladert. *Men vind in alle wateren geen byl.*

2038 *Daar van is taal, noch teken.*

Dat is, niet het allerminſte overblyfzel, en 't is geheel uit de gedachtenis. Men hoort noch ziet daar van niets meer. Zy meenen al een goed gezigt te hebben, die zeggen: *Myn oogen zyn geen kouſſen.*

2039 *Men hoort verre, dat de winter koud is.*

Dit paſt men toe op dingen, welker gerucht wyds en zyds verſpreid is. Evelwel, *eene bontekraai maakt geen kouden winter*, gelyk *een hair geen wyquispel.* Maar wat wil dat ſpreekwoord zeggen: *De wever en de winter konnen 't niet verkerven?*

2040 *Daar men nu zweet, gaat het vel af.*

Dat zegt men boertende in groote koude, wanneer *de zon in den nek ſchynt, zo dat de neus drupt.* Maar men paſt ook daar op toe het ſpreekwoord: *Strenge heeren richten niet lang.*

2041 *Gy komt om een kooltje vuur.*

Dit zegt men van ymand, die ſtraks weêr heenen gaat, gelyk van die een kooltje vuur komen halen, pleegt te geſchieden.

2042 *Ik ſta op heete kolen.*

Dit zegt men by gelykenis, wanneer men grooten haaſt heeft. Op heete koolen kan men niet lang blyven ſtaan. 'T Is daarom ook een ſpreekwoord: *Hy loopt 'er over heen, als een haan over de heete koolen.*

2043 *Een kleine vonk ontſteekt wel een grooten brand.*

Dit hebben wy overgenomen van de Latynen, en 't Is dikwyls gebleken door eene droevige ervarentheid. Men moet dan de beginſelen van het quaad verhoeden, of dempen. *Principiis obſta. Vertrap de adder in den dop.* Dit beveelt de wyſte Koning, Spreuk. 17:14. Spotters zyn wel zulke brandſtichters. Spreuken 29:8.

(2044) *De brand is'er in.*

Dit zegt men, als iets voortgaat van den eenen tot den anderen, gelyk wanneer 't eene brandende huis 't ander mede ontſteekt. Dit paſt men toe, b. v. wanneer verſcheide uit een huis zich ten huwelyk begeven, of verzocht worden, als blaakte daar het minneyuur. Doch *die zyn billen gebrand heeft, moet op de blaaren zitten.*

(2045) *Het brand'er.*

Dit zegt men van een zaak, die geen uitſtel lyd; gelyk het is in 't branden van een huis, dat aanſtonds gebluſcht moet worden. Zo plegen dronkaars braud in de keel te hebben, als hadden zy *op een peper gebeten*; doch zy willen dien met geen water laten leſſchen. *Water*, zeggen zy, *ſteekt dyken en dammen door.* Maar door zulk een brand in de keel, *loopen zy wel den gantſchen dag met een vat zeil*, en *kruiſſen de ſtraat tuſſchen Kalis en Sint Reinuit.*

(2046) *Spotters huis brand ook wel.*

Gods wraakoordeelen overkomen ook ſpotters, zelf in dat geene, waar over zy andere beſchimpt hebben. *Zo krygen ſpotters hunnen loon*, gelyk Salomo zo dikwyls zegt in zyne Spreuken. 't Is geen wysheid, dat men *zyn huis in den brand ſteekt, om zich by de koolen te warmen. Als uw buurmans huis brand, pas op!* Niemand mag *Oly in 't vuur gieten. Regent het daar, 't zal hier haaſt druppelen.*

(2047) *Als 't lukt, kalft de os.*

Dit is een boertig ſpreekwoord, gelyk: *'t Zal wel gaan, als 't aan 't gaan is, zei de man, en 't kind had maar een been.* Dus mede: *'t Kan gebeuren dat de koe een haas vangt in een naauw ſtraatje*, en dat *de krabben met den haas doorgaan.* Doch *Maak dat de ganzen wys*: Maar, *Als 't koetje kalft*, is te zeggen, als die zaak gebeurt, wanneer die eens komt, *als de bommel uitbreekt.*

(2048) *Een ezel ſtoot zich geen tweemaal aan eenen ſteen.*

Dat hebben wy van de Latynen. *Aſinus ad lapidem non bis offendit eundem.* Zy zyn dan dwaazer dan ezels, die zich niet wachten voor dat eene, waar by zy zich eens qualyk bevonden hebben.

(2049) *Hy ſpringt van den os op den ezel.*

Dit zegt men van ymand, die op een ſchielyke wyze van 't eene tot het andere overgaat, gelyk de *exter van den eenen tak op den anderen buf-*

huppelt. De Latynen zeggen, *Ab aſinis ad boves*, van de ezels tot de oſſen, dat een opklimmen van minder tot meerder uitdrukt. Het tegendeel is, *Ab equis ad ſimos*, van de paarden tot de ezels. Men kan de *Adagia* van Erasmus over dat beide nazien. Wy gebruiken het van ongeſtadigheid. Gezwinde ruiters plagten al van ouds in 't ſtryden van 't eene paard op het andere over te ſpringen, en daar toe hadden zy verſche en ledige handpaarden gereed. Doch hoe die paarden in oſſen en ezels van 't gebruik verwiſſelt mogen zyn, weet ik niet. Ik gis, 't is om die zaak belachelyker te doen voorkomen. Hier voor bladz. 3, zagen wy, hoe Bileams ezelin in een paard verandert is.

2050 *De exter kan haar huppelen niet laten.*

Dit word toegeeigent op ymand, die zyne gewoonte niet wil, of kan veranderen. De ouden zeiden: *Aard en wil van aarde niet, onkruid wil uit den gaarde niet.* Wy gebruiken hier van noch: *Onkruid vergaat niet.*

2051 *Hy laat den hond hinken.*

Dat wil zeggen, hy maakt het onder 't verrichten van zyn werk, zomtyds ſlecht; gelyk de honden, die in hunnen loop door 't optrekken van eenen poot, wel voorthinken.

2052 *Het bloed kruipt daar 't niet gaan en kan.*

Dat is, de natuur heeft in bloedverwanten eene aangeboren en heimelyke neiging en drift tot malkanderen gelegt, die zich in byzondere gevallen openbaart. Maar wat zin heeft die ſpreekwyze? Men zegt, om te betuigen dat men ergens weten wil, wat beletzelen zich ook mogten opdoen: *Kan ik 'er niet gaan, ik zal 'er kruipen.* Zo laat zich ook de natuurlyke trek nergens door wederhouden. Verwonderlyk en zeldzaam is, 't geen van 't bloedvloeyen zelf van dooden in verſcheiden gevallen, verhaalt word. 't Is een oud ſpreekwoord: *De natuur trekt meer, dan zeven paarden.* Even gelyk gezegt wierd: *Een vrouwen hair trekt meer dan zeven paarden.* Wy zeggen mede; *De natuur*, of 't *moeders hert, kan niet liegen.*

2053 *Hy mag hem in zyn dood niet zien.*

Dit zegt men om een overgrooten haat en afkeer van ymand uit te drukken. Als menſchen op 't ſterven liggen, plegen zy te willen verzoenen met zulke, waar mede zy in onmin hadden geleeft. Maar zelf in 't doodbed ymand niet te mogen zien, geeft te kennen eene onverzoenlyke vyandſchap. Doch laat zoodaanige eens overwegen Eph. 4: 26, 27. Dus kan 'er ook wel eene afkeer door verborgen tegenneiging zyn, van

welke men geene reden kan geven. De Franſchen noemen dat iets *je ne ſçay quoi*. 't Is dan, om met dien Roomſchen Dichter te ſpreken:

Ik min u niet, en weet geen reden van dien zin,
Andries. 'k Weet dit alleen, dat ik u niet bemin.

(2054) *'t Is roozen voor de verkens geſtrooit.*

Men zegt, dat de verkens den reuk van roozen niet konnen verdragen. Immers zy houden meer van den ſtinkendſten drek, dan van de geurigſte roos. Even zo zeiden de ouden: *Gy wyrookt voor een kakhuis.* Hier aan is niet ongelyk: *Wat weet een koe van ſaffraan te eeten?* Dit word toegepaſt op dienſt die vergeefs gedaan, en qualyk beſteed word aan onwaardige, of onkundigen, die daar toe geen vernuft noch luſt hebben. *Similes habent labra lactucas.* Ezels lippen gaan te gaſt op diſtelen.

(2055) *Ik heb zo veel dank, als of ik in de Kerk gekakt had.*

Dat men door dit te doen, geen grooten dank behaalt, kan men zien over 't ſpreekwoord: *Dat komt van 't lange preeken*, bladz. 60. Men paſt die toe.

(2056) *Wat het kind niet mag, dat mag de voedſter.*

Zo is 't geen de eene uitſpouwt, naar de ſmaak van den anderen; en dus krygt elk zyn mengje. Dit is ook het lot van deze ſpreekwoorden. Zyn die naar ymands mond niet, hy late ze voor andere.

(2057) *Hy is daar van gehert, als of hy met een vaatdoek om de ooren was geſlagen.*

Dat zegt men boertende van iets, dat ymand den buik weinig gevult heeft. Zo plagt in Duitsland de gewoonte te zyn, dat de baldaadige vaſtenavondzotten al wie hen tegenquam met een beaſchten zak om de ooren ſloegen. Het zelve drukt men ook dus uit: *Hy is daar van verzadigt, als of hy voorby een bakkers deur had gelooten.* Dat is goed voor die by den reuk, of wind, konnen leven. Doch is 't ſpreekwoord waar. *Die wyn voert, die wyn drinkt*, dan komt de ſmaak by den reuk. Water kan 't vat weêr vullen.

(2058) *Dat helpt, als een boon in een brouwketel.*

Dus drukt men uit door eene belachelyke vergelyking, de geringheid van iets tot vervulling. Even zo zegt men: *Alle baaten helpen zei de muis, en zy piſte in de zee.* Dus meede; *Alle baaten helpen, zei de Ba-*

Bagyn, en zy roeide met een naald. Dat louwt wat, zei de Reiger, en hy zat achter een bies. Beter wat, dan niet, zei de wolf; en hy hapte naar den mug. Dit zou echter geene algemeene toeſtemming vinden: *Beter een luis in de pot, dan geheel geen vleeſch.* Doch *dat brengt geen zooden aan den dyk.* In 't tegendeel, *Alle hagen ſchutten wind.*

2059 *'t Kalf is op een oor na gevilt.*

Dat is boertende gezegt, daar is weinig meer te verrichten. Hier aan is niet ongelyk: *'t Zal een kort einde nemen, zei de Paap, en hy beet van een ſtuk metworſt.* Is 't maar, *Kort en goed.*

2060 *Alle gekken op een einde.*

Wat wil dat zeggen? Beduid *gekken* daar narren, zotten? Dan zoude dat *einde* veel *laſt moeten dragen.* Neen: *gekken* is boerten, jokken. Zo zegt men: *Gy gekt 'er meé*; en *begekken* is *den gek ſcheeren Op een einde* is, zy op een einde, of ten einde: 't is lang genoeg geboert, 't moet nu ernſt zyn. Het tegendeel is, *Met den gek beſluiten.* Dus zegt men ook: *Daar meé op een hola, halte.*

Ik heb nu lang genoeg in dezen rosmolen gaan ſtipſtappen. 2061

Dat wil zeggen, 't behoeft niet langer, ik ben dat moede, *ik ben daar ben van.*

2062 *Ik heb myn taak afgedaan.*

Dat is, ik heb myn opgelegt werk voltooit. *Taak* is verbaſtert van *tax*, uit het Latynſche *taxtatio*, 't geen de Moniken in hun Latyn verſmeed hebben tot *taxa*, en eigentlyk zegt eene opgeleide ſchatting: maar dat word ook tot een voorgeſchreven werkbepaaling overgebragt. Ik pas dat mede toe op deze ſpreekwoorden. *Op gedaan werk is 't goed ruſten.*

2063 *Daar is 't hutje met het mutje.*

Dat is, alles, 't een met het ander, *de ſampte kraam, 't groot en klein, zo als 't volk te kerk komt.* Maar wat wil dat uitdrukken? Is 't het hoedje met het mutsje? Ziet de Fakkel, bladz. 247. Is 't het hutje met het mutje? Of liever, is 't het hoedje met het mudje, de grooter maate met de kleinder, en dus het meerdere met het mindere? Die 't beter weet, kan 't zeggen. Hier mede komt overeen: *Daar is 't mes, en de ſchede toe.*

2064 *Daar meê had je genacht.*

Dat is, daar meê was 't uit, dat was *'t einde van 't lied*, Als men weg gaat, zegt men 't gezelſchap goeden nacht. Om die zelve reden is, *Ik zeg u goeden dag*, te zeggen, ik laat u varen. 't Is ook een ſpreekwoord: *'t Brood is gegeten, en 't geſelſchap geſcheiden.* Dit paſt op pannelekkers, en tafelvrienden om den broode, die heenen gaan wanneer het *hammetje op is*, gelyk de vliegen wanneer zy geen zuiker meer vinden. Zy gaan dan weêr elders zoeken, waar men *ook goed brood bakt.*

2065 *'t Is een uitſpanning.*

Dat is, eene verademing onder moeyelyker bezigheden, tot verluchtiging en verluſtiging van lichaam en geeſt. 't Kan ſchynen ontleent te zyn van paarden, die uit den wagen of ploeg geſpannen zyn, en dus van 't arbeidzaam voortrekken ruſten. Maar liever, dit uitſpannen wil zeggen uit de ſpanning doen, ontſpannen. *Een boog mag niet altoos even ſtyf geſpannen ſtaan:* want dan moet de pees berſten, of ſlap worden. Men moet zich *niet zot ſtudeeren.* Laat deze ſpreekwoorden zulk eene uit ſpanning zyn.

2066 *Daar hebje't al, zei't wyf, en ſpoog het hart uit haar lyf.*

Dit zegt men jokkende, als men 't laatſte te voorſchyn brengt. Zo zegt men, *daar hebt gy 't laatſte gerecht, daar mede moet gy u vrolyk maken. 't Einde goed, al goed.* Dit is ook het laatſte gerecht van deze ſpreekwoorden; en met dit nabanket wenſch ik den Lezer, gelyk de ouden zeiden: *Geluk, en een goed jaar.* Hier mede ſcheide ik

U I T.

[nummering wordt vervolgd na Lijsten, RT] LYSTE

LYSTE

der verklaarde

SPREEKWOORDEN.

A.

AAn arme lieden hovaardy vaagt de Duivel zynen aars. Pag. 256
Aap, wat ſchoone jongen hebt gy? 89
Abſolvat, vuilvat, vuil vind ik u, vuil laat ik u. 61
Al den horlement. 21
Al den ſanten kraam. 21
Al evenwel knipluis. 65
Al evenwel oremus. 61
Alle dagen een draatje, is een hemdsmouw in 't jaar. 126
Alle dingen hebben twee handvatten. 224
Alle gekken op een einde. 373
Alle mans vriend is yder mans nar. 274
Alle vryers ryk, en alle gevangens arm. 82
Alle winden hebben hare weerwinden. 337
Alle zeilen blank. 147
Al met 'er tyd. 174
Als de aapen hoog klimmen, ziet men hunne naakte billen. 257
Als de Abt de teerlingen geeft, dan mogen de Moniken wel dobbelen. 261
Als de Duivel ziek is, wil hy een Monik worden. 315
Als de hemel valt, krygt de aarde een huik. 320
Als de zog zat is, dan werpt ze den trog om. 100
Als een ſchaapje over den dam is, volgen 'er meer. 366
Als God een menſch plaagen wil, dan byt hem wel een muis dood. 53
Als hy lacht, dan ſneeuwt het roozen. 306
Als hy opſpringt, dan waagt het al. 139
Als ik ſalade eet, kryg ik myn tong vol blaêren. 71
Als kok en bottelier zamen kyven, hoort men waar de boter gebleven is. 146

Lyſte der verklaarde Spreekwoorden.

Als man en vrouw 't malkanderen brengen, dan lachen de Engeltjes in den hemel. 92
Als men gus zegt, dan meent men alle de hoenderen. 234
Als men 't God opgeeft, dan is 't wel half verloren. 170
Als morſſige lieden net worden, dan ſchuuren zy de pan van achteren. 82
Als niet komt tot iet, dan kent het zich zelven niet. 256
Al ſtond hy op zyn hoofd, en ſpaarde zyn voeten. 161
Als 't bed geſcheurt word, dan verſtuiven de pluimen. 94
Als 't diep verloopen is, dan verzet men de bakens. 150
Als 't gaſthuis brand, dan kent men de zieken. 315
Als 't hooi het paard volgt, dan wil 't gegeten zyn. 85
Als 't kalf verdronken is, dan wil men den put vullen. 321
Als 't lukt, kalft de os. 308
Als 't regent en de zon ſchynt, is 't kermis in de hel. 208 → 268
Als 't ſpel op 't beſt is, moet men ophouden. 226
Als twee honden vechten om een been, loopt 'er de derde meê heen. 228
Al te goed is zyn nabuurs gek. 174
Al te ras brak den hals. 111
Al wat lepel lekken kan. 356
Al weêr wat nieuws, en zelden wat goeds. 123
A vous is dood. 238
Aris, geeft den hond ſpek. Neen, moer, ik mag 't zelf wel.

B.

BEele ſpelen. 40
Beter is een goede nabuur, dan een verre vriend. 360
Beter is een mager accoort, dan een vette ſententie. 237
Beter is een onçe geluk, dan een pond wysheid. 263
Beter is een vogel in de hand, dan tien in de lucht. 131
Beter is enkel ja, dan dubbel neen. 87
Beter op een ouden wagen in de heide, dan in een nieuw ſchip op zee. 557 → 157
Beter ſtyf geblazen, dan de mond verbrand. 279
Beter zyn oude ſchulden, dan geene. 137
Blaauwe bloemtjes wys-maken. 191
Blazers byten niet. 278

Bokken en beeſten zyn een volk. 227
Boter by de viſch. 107
Bot geven. 241
Botje by botje leggen. 117
Boy is meeſter. 289
Brandbrieven ſchryven. 287
Buigt het rysje, terwyl het jong is. 90
Buikleer rekt wel. 99
By de lurven vatten. 296
By gebrek van brood, eet men korſtjes van paſteyen. 101
By Gud. 337
By ja, en by neen. 337
By Lo. 337
By 't volk is de neering. 60

D.

Daar aan hangt de wereld niet. 9
Daar behoort meer tot den dans, dan een paar dansſchoenen. 260
Daar de liefde klein is, is 't begryp groot. 231
Daar de oyevaars neſtelen, ſterven geen kraamvrouwen. 81
Daar die nen geen twee groote maſten op een ſchip. 145
Daar een hond tegen piſt, piſſen ze alle tegen. 201
Daar geen brood is, is 't quaad hoven. 169
Daar God een kerk ſticht bouwt de Duivel een kapel. 19
Daar hebje 't al, zei 't wyf, en zy ſpoog haar hert uit haar lyf. 374
Daar heeft een Bagyn voor gebeden. 29
Daar is de Duivel te bannen. 289
Daar is een Bagyn te geeſſelen. 29
Daar is een hair in de boter. 108
Daar is een kink in de kabel. 144
Daar is een maar aan. 85
Daar is een oude rat in de val. 245
Daar is een pot te vuur. 18
Daar is een ſchot voor geſchoten. 366
Daar is een ſchroef los. 272
Daar is een ſnaar ontſteld. 259
Daar is een zwarte kat tuſſchen gekomen. 14
Daar is geen ſpit meê te wenden. 104

Daar is geen touw aan te beleggen. 148
Daar is geen zalf aan te ſtryken. 348
Daar is gras over gewaſſen. 350
Daar is kat noch hond af gekomen. 8
Daar is klei aan de kloet. 83
Daar is koek te deelen. 103
Daar is melk aan de kan. 225
Daar is niemand t'huis. 340
Daar is niets voor hem ten beſten. 116
Daar is noch taal, noch teken van. 369
Daar is te veel dak op 't huis. 324
Daar is 't hutje met het mutje. 373
Daar is 't ſpel nu op den wagen. 38
Daar is wat gaans. 247
Daar is wat in 't molentje. 120
Daar is wat op 't tapyt. 247
Daar is wat op til. 237
Daar is wind in de moezel. 260
Daar komen meer kalfsvellen, dan oſſenhuiden ter mark. 316
Daar komt een luchtje. 143
Daar komt wel een rak in den wind. 143
Daar leggen de moſſelen. 232
Daar ligt de brodde. 367
Daar ligt de kneep. 232
Daar ligt de knoop. 367
Daa ligt de Meer, zei Marten, doe ſtiet hy zyn wyf van de trappen af. 301
Daar ligt een angel achter. 343
Daar ligt een huis. 95
Daar loopt een ſtreep door. 37
Daar loopt wat van Sint Anne onder. 61
Daar meê had je genacht. 374
Daar men nu zweet, gaat het vel af. 369
Daar men 't minſt verwacht, ſpringt de haas uit de gracht. 241
Daar moet hy den hoed voor afdoen. 355
Daar niet en is, verlieſt de Keizer zyn recht. 139
Daar ſchuilt een ſlang onder 't loof. 1
Daar trouwde een Bruid, en 't varken had geen hemd aan. 70
Daar 't ſtil is, is 't goed haver zaayen. 79
Daar van rookt de ſchoorſteen niet. 106
Daar was anderhalf man, en een paardshoofd. 64
Daar waſſen kerkhofsbloemen op zyn hoofd. 315

Lyſte der verklaarde Spreekwoorden.

Daar zal een boekje open gedaan worden. 12
Daar zal niet een haan na kraayen. 10
Daar zal noch veel water ten dale loopen, eer en z. 331
Daar zou de Droes meê ſpelen. 40
Daar zou de Duivel om lachen. 54
Daar zyn meer oude zuipers, dan oude artzen. 123
Daar zyn rovers op de kuſt. 146
Daar zyn te veel peën by den hutspot. 108
Dat bolt hem. 305
Dat de vrouw graag mag, eet de man alle dag. 324
Dat de zog misdaan heeft, moeten de biggen ontgelden. 368
Dat dient hem in zyn kraam. 132
Dat doet de deur toe. 358
Dat gaat een toontje te hoog. 259
Dat galgt beter, dan het borgemeeſtert. 291
Dat haalt het over. 358
Dat helpt als een boon in een brouwketel. 372
Dat hy dryft, dat dryft hy. 5
Dat ik u beloof, zal ik houden. 78
Dat is de Bruid, daar men om danſt. 87
Dat is een kolf je naar myn hand. 266
Dat is een ſteek, al bloed ze niet. 199
Dat is geen ſpek voor uwen bek. 107
Dat is hem een doorn uit den voet. 51
Dat is hem met de paplepel ingegeven. 111
Dat is hem noodig, als eenen bedelaar een goudgewigt. 362
Dat is niet ſecundum Lucam. 8
Dat is ongerymt. 339
Dat is ruiterlyk. 280
Dat is tot daaren toe. 126
Dat is van klink. 254
Dat is voor u. 318
Dat kan daar aan niet diepen, noch droogen. 151
Dat kan niet door den beugel 267
Dat kind gaat over beide zyden mank. 337
Dat komt te pas, als 't vyfde rad aan den wagen. 157
Dat komt uit geen ſchaapshoofd. 273
Dat komt uit zyn koker. 348
Dat komt van 't lange preêken. 60
Dat legt hem geen windeyren. 177
Dat liegt 'er niet om. 340
Dat ligt 'er toe. 263

Dat loopt op dien teerling. 261 (261)
Dat met bede gekregen word, is duur gekocht. 170
Dat moet 'er onder of over. 149
Dat raakt myn koude kleêren niet. 297
Dat roert u niet. 277
Dat ruſt, roeſt. 140
Dat ſchaad hem niet. 172
Dat ſchreeuwt. 2
Dat ſchut ik. 262
Dat ſluit niet. 230
Dat ſmaakt als koekjes. 5
Dat ſmaakt als klokſpys. 98
Dat ſteekt hem in de krop. 235
Dat ſteekt zyn aars uit. 243
Dat ſteekt zyn been uit. 243
Dat ſtuit geen vaart. 143
Dat u niet brand, blaaft niet. 232
Dat vlyt zich als een zak met haspels. 342
Dat was daar hondert jaaren oud. 327 →317
Dat was, is altijd beter, al regende 't honing. 74
Dat wete hem de hond dank. 295
Dat zal hem voor de ſcheenen ſpringen. 294
Dat zal op myn kap druipen. 294
Dat zal quaad ſpel maken. 268
Dat zal u in 't oog druipen. 294
Dat zal u noch ten nagelen uitzweeren. 294
Dat zal de Droes doen. 295
Dat zyn grillen. 51
Dat zyn ze niet die Wilhelmus blaazen. 62
De aap is gelicht. 11
De Admiraal heeft geſchoten. 145
De baan is klaar. 160
De baan warm houden. 263
De beſte bode is de man zelf. 164
De bommel is uitgeborſten. 344
De boter ſlacht onze Lieve Vrouw, zy verbetert alles. 19
De bot is vergalt. 107
De brand is 'er in. 370
De broodkruimen ſteken hem. 7
De brug is opgehaalt. 285
De derde ſtreng maakt de kabel. 7
De dood moet een oorzaak hebben. 314

Lyſte der verklaarde Spreekwoorden.

De draak ergens van ſteken. 201 (202)
De druiven zyn te zuur. 107
De Duivel en zyn moêr. 18
De Duivel heeft het vragen gemaakt, 1
De exter kan haar huppelen niet laten. 371
De ezels krauwen malkanderen. 187
De fooi geven. 43
De ganzen gelooven niet dat de kiekens hooi eeten. 335
De gekken krijgen de kaart. 24 (34)
De Grammatica voorlezen. 80
De groote dieven hangen de kleine. 77
De grootſte geeſten, de grootſte beeſten. 202
De Heiligen komen om hun waſch. 22
De hekkens zyn verhangen. 251
De hennen leggen geerne daar zy een ei zien. 84
De herberg is vaats. 116
De hertpaſtei ſtaat in 't midden. 72
De hinkende bode komt achter aan. 162
De hond is dol. 349
De hond zit op zyn tas. 168
De horſelen tergen. 293
De jeugd wil 'er uit, zei Beſje, en zy reed op een bezemſtok. 307
De kaars die voorgaat, licht beſt. 229
De kaart is valſch. 264
De kaart is verſteken. 264
De kar is aan zyn aars niet gebonden. 160
De kat die 't ſpit lekt, moet men 't gebraad niet toevertrouwen. 366
De kei leutert hem. 271
De klederen maken den man. 255
Dek toe de pot daar is paling in. 112
De koe weet niet, waar toe haar de ſteert dient, voor dat ze die quyt is. 231 (331)
De koe wil niet over de brug. 252 → 152
De kogel is door de kerk. 31
De kop ſtaat hem kroes. 34
De kruik gaat zoo lang te water, tot dat ze eens breekt. 161
De levendige doode is een ſchoone doode. 21
De maan is te bier. 123
De molen is door den vang. 271
De Monniken zyn goed, maar 't Konvent deugt niet. 26
De morgenſtond heeft goud in den mond. 173
De muts ſtaat hem niet wel. 65

Lyſte der verklaarde Spreekwoorden.

De naarſtigheid is de moeder van 't geluk. 239
Den bal opgeven. 205 (265)
Den bezem uitſteken. 36 (36)
Den duim roeren. 191
Den Duivel een kaars ontſteken. 61
Den gantſchen dag gevochten, en niemand gezien. 38
Den gek ſcheeren. 347
Den nood gaat aan den man. 317
Den pot met roozen ontdekken. 344
Den rooden haan over laten kraayen. 15
Den Vader en de Moeder van Melchizedek weten. 2
Den voet op den nek zetten. 36
De oogen zyn grooter dan de buik. 99
De opgaande zon word aangebeden. 17
De oude deuntjes zyn de beſte. 35
De paal is door den oven geſteken. 136
De paarden die den haver beſt verdienen krijgen ze minſt. 257
De potſchrapers komen niet in den hemel. 72
De predikſtoel liegt niet. 78
De prys is daar van noch te geven. 39
De ratten aan 't ſpek helpen. 245
De roede ſteekt voor de ſchoorſteen. 90
Dertig met God. 9
De ſcheer hangt daar uit. 73
Des eenen dood is des anderen brood. 114
De ſtoutſte wezels zuipen de eyeren uit. 286
De vlagge ſtryken. 145
De vloek keert weêr in zyn hoek. 337
De vogeltjes die zoo vroeg zingen, eet de kat op den dag. 307
De voorbaat is den armen goed. 174
De vos clam te calcar in de ſtat, en at ſat vis. 73
De vos heeft de kraan te gaſt. 109
De vreemde koe lekt het vreemde kalf niet. 164
De werkader is hem geborſten. 124
De wolf is in 't wand geraakt. 121 → 334
De wyn komt met de barmhertigheid. 224 → 121
De zon trekt water. 224
Die aan een witte roos riekt, krijgt de roos aan den neus. 71
Die bal licht noch niet ſtil. 267
Die dat gelooft, heeft een kalf in 't lijf. 351
Die den naam heeft van vroeg op te ſtaan, mag wel lang ſlaapen. 173
Die de roos wil plukken, moet de doornen niet ontzien. 125

Die

Die des Konings gans eet, kakt de pluimen hondert jaren daar na. 294 (294)
Die een ander' jaagt, ſtaat zelf niet ſtil. 245
Die een gouden wagen volgt, krygt'er wel een nagel van. 84
Die een hoer trouwt, is een ſchelm, of wil 'er een worden. 365
Die eerſt in de boot is, heeft keur van rieuen. 141
Die eerſt komt, die eerſt maalt. 174
Die heeft dat klinkt, krygt dat ſpringt. 117
Die het in 't vuur verloren heeft, moet het in de aſch zoeken. 165
Die in 't ried zit, maakt pypjes. 130
Die Juffrouw zou my niet dienen. 70
Die kaatzen wil, moet kallen wachten. 266
Die koe geeft veel melk, maar ſtoot ze weder om. 124
Die langſt eet, zal langſt leven. 72
Die met honden omgaat, krygt vlooyen. 360
Die miſt, miſt niet: maar die niet en miſt, die miſt. 74
Die na lachen, die lachen zo wel als die voor lachen. 307
Die niet beſnot is, behoeft zyn neus niet te vagen. 83
Dien niemand wederſpreekt, heeft veel gelyks. 229
Die noch ſchoot. 57
Die 't hoofd te beurt gevallen is, die ſcheere den baard. 347
Die onder legt, kan wel eens boven komen. 56
Die ſtaat op 't rolletje, 't zal koſten zyn bolletje. 318
Die 's Vrydags zyn nagels knipt, heeft geen tandpyn. 72
Die 't geluk heeft, leid de Bruid te kerke. 87
Die 't klein niet begeert, is 't groot niet weerd. 258
Die 't kruis heeft, zegent zich zelven eerſt. 20
Die 't ſpel niet kan, moet het niet ſpeelen. 261
Die van de kunſt is, beſchaamt zynen meeſter niet. 183
Die uit de zeunie geſtoten is, was 'er weêr geerne by. 100
Die winſt kan hy wel in een wetſteen koopen. 135
Die zich dood werkt, word onder de galg begraven. 77
Die zich zelven kittelt, lacht geern. 187
Die zich zyn huishuur ontziet, ontziet zyn welvaren. 132
Die zyn neus affnyd, ſchend zyn aangezigt. 199
Die zyn pap geſtort heeft, kan ze niet al weêr oprapen. 112
Doet dat by lyve niet. 301
Doet eenen bedelaar goed, gy word met luizen geloont. 258
Doet wel, en ziet niet om. 344
Door den band. 364
Door de vingeren zien. 188
Draagt uwen vriend te Romen, en zet hem onzacht neder, gy hebt uwen dank weg. 30

Dron-

Dronken drinken is geen zonde. 73
Droomen is bedrog: maar k . . . in't bed, gy vind het's morgens noch. 325 192
Duimken op. 74
Duuren is een ſchoone Stad. 148
Dwars dryven.

E.

Een appeltje te grabbel werpen. 15
Een bedelaars tas is nimmermeer vol. 169
Een Blankenburgſche rekening maken. 73
Een blind man is een arm man. 364
Een ezel ſtoot zich geen tweemaal aan eenen ſteen. 370
Een gehaalde kruik is ras uit. 116
Een gehuurt paard, en eigen ſpooren, maken korte mylen. 161
Een gek maakt 'er veele. 274
Een glaasje na de gratie. 28
Een goede hoop is beter dan een quaade bezitting. 190
Een goede vrouw is zonder hoofd. 70
Een goede waterhond ontziet geen modderige ſloot. 241
Een goed Monnik gaat niet alleen. 28
Een hert onder den riem ſteeken. 283
Een hond zou dat zyn moêr niet geven. 98
Een huis vol dochters, is een kelder vol zuur bier. 82
Een Jonas maken. 5
Een is geen. 244
Een kabel op zolder. 148
Een kans wagen. 262
Een kind zou merken, dat een kalf een beeſt is. 202
Een kleine vonk ontſteekt wel een groote brand. 369
Een klein putje in de aarde, is een groot gemak in huis. 321
Een ledige beurs is 't veiligſte paspoort. 161
Een liedje zingen op zyn eigen hand. 35
Een man een man, een woord een woord. 251
Een man over boord, een eeter te minder. 146
Een Monnik word nooit gram, om dat men hem Myn Heer den Abt heet. 28

Een nagel aan iemands doodkiſt zyn. 314
Een ongelegt ei is een onzeker kieken. 88
Een oud paard jaagt men aan den dyk. 316
Een pik op iemand hebben. 276
Een quaad wyf is 't ſlechtſte ſtuk huisraad. 93
Een rentenier is een arm dier. 140
Een ſchip op ſtrand is een baken in zee. 156 → 150
Een ſchoon aangezicht verkoopt wel een ſchurften aars. 365
Een ſchurft hooft vreeft de kam. 203
Een ſpeld heeft ook een kop. 70
Een ſtok in 't wiel ſteeken. 156
Een torn op iemand doen. 33
Een vliegende kraai vangt wat, die ſtil ziet niet. 124
Een vrouw, en een gebroken been, moeten 't huis bewaren. 162
Een vyg. 53
Een zeer oog moet den elleboog verbonden worden. 71
Een zot en zyn geld zyn haaſt geſcheiden. 132
Een zot heeft geen bellen vandoen, hy laat hem zelf genoeg hooren. 270
Eer heb uw hart. 365
Eerſt Oom, en dan Ooms kinderen. 256
Eet ham met moſtaard, zo word gy ſterk. 302
Eet uw broodje droog, de boter geld twee blanken. 324
Eigen drek ſtinkt niet. 361
Eigen lof ſtinkt. 7
Elk heeft genoeg aan zyn eigen hof te wieden. 79
Elk heeft zyn liefje lief, al is zy beſnot. 83
Elk heeft zyn pop, daar hy meê ſpeelt. 269
Elk huis heeft zyn kruis. 93
Elk regeert in zyn maand. 13
Elk viſcht op zyn gety. 239
Elk weet waar hem de ſchoe wringt. 166
Elk zot heeft zyn marot. 274
Ergens aan de pan blyven. 103
Ergens met de grove byl in hakken. 299
Ergens met vuile voeten doorgaan. 15
Ergens veel water om vuil maken. 15

G.

Gaap, als u de pap geboden word. 118
Gaat meè, de vracht is u geſchonken. 75
Gaf zy my wat, of k . . . . zy in myn hand? 168
Ga uit myn ſchuit, gy bederft myn vracht. 141
Gebrande kinderen ſchuwen 't vuur. 189
Gedreigde lieden leven langſt. 279
Geef my aan de andere zyde ook wat. 363
Geef my de hand. 358
Geeft men hem den vinger, hy grypt naar de geheele hand. 167
Geeft tyd, zei Koekebakker. 64
Geen varken ſterft van een vuilen trog. 100
Gekken gryzen niet. 273
Gelooft geen Monnik, of hy hebbe hair in de hand. 27
Gelyk de waard is, betrouwt hy zyn gaſten. 359
Gelyke Monniken, gelyke kappen. 27
Gelyke ſchotelen maken geen ſcheele oogen. 103
Gelyk gy my ziet, moogt gy my ſchilderen. 139
Gereed geld lyd geen kommer. 165
God behoede ons voor groot geluk. 68
God helpt den ſterkſten. 40
God woud's. 338
Goede gezellen zyn quaade leidslieden. 76
Goede moed is half teergeld. 7
Goede wyn behoeft geen krans. 123
Goeden dag u allen, zei de vos, en hy quam in 't ganzenkot. 179
Goed gezelſchap maakt korte mylen. 157
Goed ronds, goed Zeeuwſch. 42
Goed voeder, en een warme ſtal. 157
Groot Hans en klein Hans. 335
Gy hebt monds genoeg, maar gaap zo wyd niet. 357
Gy komt om een kooltje vuur. 369
Gy moet voor my niet mank gaan. 194
Gy ſtaat te lang met den kelk. 20
Gy zult 'er wel komen met uw eentje. 60

H.

HAdden wy allen eenen zin, wy liepen alle eenen weg. 231
Had ik dat geweten. 175
Had ik, quam te laat. 175
Half en half, gelyk men de leeuwtjes ſcheert. 346
Halte houden. 156
Hand van de bank, 't vleeſch is verkocht. 87
Hansken in de kelder. 88
Hebben is hebben, krygen is de kunſt. 126
Hebt gy geen kan, gebruikt de leêr. 80
Heden my, morgen dy. 318
Heeft de Droes het paard, hy neme den toom daar toe. 178
Heeft hy eyeren, hy zal wel doppen maken. 303
Heeren boeken zyn duiſter te lezen. 77
Heilig avond hebben. 25
Helpt u zelven, zoo helpt u God. 124
Het appelmannetje komt om zyn geld. 112
Het beſte brood legt men op de venſter. 97
Het bloed kruipt daar 't niet gaan kan. 371
Het brand 'er. 370
Het hangt hem aan de vingeren. 133
Het heeft veel voeten in de aarde. 247
Het hoogſte recht is 't hoogſte onrecht. 224
Het is geklonken. 254
Het kan lezen en ſchryven. 340
Het luiſtert nauw. 230
Het nachtegaaltje op de peuluw. 88
Het rookt daar. 94
Het ſpant 'er. 252
Het trouwen komt als 't kakken aan. 86
Het ty wacht na niemand. 55
Het vuur is hem aan de voeten gelecht. 56
Het waait uit dien hoek. 249
Heul! heul! 58
Heusje komt op zyn beusje. 265
Hoe komt Saul onder de Profeeten? 4
Hoe men den drek meer roert, hoe hy meer ſtinkt. 232

Hoe nader by den avond, hoe verder van huis. 156
Hoe nader Romen, hoe ſlimmer Chriſten. 20
Hoe paſt hem dat harnas? 4
Hoeren en boeven ſpreken altijd van hunne eere. 365
Hoeren en boeven zyn lichte vracht, 75
Hokus bokus ſpelen. 183
Hola. 339
Holland is in laſt. 300
Honger is de beſte ſauçe. 97
Honing om den mond ſmeeren. 186
Hooge boomen vangen veel wind. 77
Hooren zeggen is half gelogen. 194
Hou den man, hy wil vechten. 276
Houd u op de beenen', zoo word gy van de nachtmeer niet bereden. 33
Houd uw beentje ſtyf. 37
Hy behoeft veel bry, die elk den mond zal ſtoppen. 111
Hy betert zich als de oude wolven. 356
Hy betert zich als zuur ſcherpbier op den tap. 115
Hy blaaſt heet en koud uit eenen mond. 186
Hy boorde een ander gat. 336
Hy bouwt kaſteelen in de lucht. 257
Hy brengt ze meê, die 't omſtooten. 86
Hy broed een ſlang in zijnen boezem. 91
Hy byt reuën en teven. 198
Hy dient onder Kapitein Rondhemd. 92
Hy doet alle kattenquaad. 368
Hy doet dat op zyn eigen houtje. 81
Hy doet het om den broode. 8
Hy doet Monnikenwerk. 29
Hy doet water in zyn wyn. 115 (115)
Hy doet zyn beſt, gelyk de kinderen die in 't bed k..... 163
Hy domineert als Bouwens geeſt. 24
Hy draagt vuur in de eene, en water in de andere hand. 186
Hy draait een ſtrop om zyn eigen hals. 236
Hy draait 'er zyn aars uit. 240
Hy draait het ſpel op zyn duim. 252
Hy drijft op zyn eigen wieken. 129
Hy durft niet kikken. 288
Hy eet met lange tanden. 108
Hy eet tegen heug en meug. 108
Hy eet zyn hart op. 102
Hy eet zyn korentje groen. 105

Hy

Hy fronſſelt zyn voorhoofd. 310
Hy gaat by den Duivel te biegt. 26
Hy gaat daar een voet te hooger op. 256
Hy gaat druipſteerten heen. 283
Hy gaat druipſteerten heen, als een rekel dien de ſteert afgekapt is. 334
Hy gaat in grasduinen. 100
Hy gaat met een papieren harnas. 139
Hy gaat naar huis. 7
Hy gaat niet vaſt in zyn ſchoenen. 194
Hy gaat van den tand. 317
Hy gaârt daar een vuiſt dik ſpek over. 102
Hy geeft den boomgaard op. 173
Hy gelooft dat de kerk gelooft. 30
Hy gelooft geen Heiligen, of zy moeten mirakel doen. 32
Hy giet het in alle vormen. 252
Hy grypt naar de ſchaduw. 131
Hy gunt hem 't licht in de oogen niet. 171
Hy haalt het hemd over den rok. 342
Hy haalt het paard van Troyen in. 47
Hy haalt te veel wand over hoop. 144
Hy haalt zyn hart op. 101
Hy hangt de huik naar den wind. 248
Hy hangt van fieltery aan een. 204
Hy heeft achter de hage gelopen. 242
Hy heeft buiten den pot gepiſt. 345
Hy heeft daar den hooi van. 276
Hy heeft daar den vollen hou. 302
Hy heeft daar geen handwater by. 6
Hy heeft daar geen muts op. 309
Hy heeft daar hair gelaten. 282
Hy heeft daar zyn boontjes op te weeken gelegt. 98
Hy heeft dat op zyn duimtje. 191
Hy heeft dat op zyn kerfſtok. 137
Hy heeft dat op zyn lappen gekregen. 297
Hy heeft dat weg, als of 't een hond hem gebeten had. 349
Hy heeft dat zoo vaſt als een hand vol vliegen. 131
Hy heeft de brug gelegt. 56
Hy heeft de fok opgezet. 142
Hy heeft de grendels doorgegeten. 139
Hy heeft de hondsſchoenen aangetrokken. 202
Hy heeft de hoogte. 121
Hy heeft de kap op den tuin gehangen. 28

Hy heeft de kat in de kelder gemeeſtert. 313
Hy heeft de lever gegeten. 113
Hy heeft den bout op den kop gekregen. 59
Hy heeft den duim in de hand. 328
Hy heeft den fijnen mantel omgehangen. 12
Hy heeft den gantſchen nacht gebanketteert. 72
Hy heeft den voet in den beugel. 250
Hy heeft den wolf by de ooren. 235
Hy heeft de oudſte brieven. 237
Hy heeft de papegaai geſchooten. 38
Hy heeft de ſchaapen gewacht om de keutels. 95
Hy heeft Dirk aan 't oor geſlagen. 121
Hy heeft een blaauwe ſcheen geloopen. 86
Hy heeft een blok aan 't been. 160
Hy heeft een breeden rug. 202
Hy heeft een buffels huid. 298
Hy heeft een Chriſtoffel die hem draagt. 23
Hy heeft een goede buy. 325
Hy heeft een harde noot te kraaken. 112
Hy heeft een heiligje verdient. 26
Hy heeft een kalf gemaakt. 121
Hy heeft een klokje hooren luiden. 196
Hy heeft een knip weg. 120
Hy heeft een kraai geſchooten. 242
Hy heeft een krul meer dan een verkensſteert. 256
Hy heeft een langen neus gekregen. 250
Hy heeft een roes weg. 121
Hy heeft een ſlag van den windmolen. 271
Hy heeft een ſlipper gekregen. 182
Hy heeft een ſtuk van een oud net gegeten. 316
Hy heeft een tuit. 256
Hy heeft een vaag uit de pan. 103
Hy heeft een wild hair in den neus. 34
Hy heeft 'er de hand in gehad. 5
Hy heeft 'er den bek by ingeſchoten. 318
Hy heeft 'er den duim op. 328
Hy heeft 'er een op zyn ſchede. 281
Hy heeft 'er geen handwater by. 6
Hy heeft 'er van zyn veêren gelaten. 24
Hy heeft 'er zyn mond op gemaakt. 98
Hy heeft geen troef. 264
Hy heeft geen kind nog kraai. 169

Lyſte der verklaarde Spreekwoorden.

Hy heeft haar zo lief als een oud paard zyn moêr. 91
Hy heeft hair op zyn tanden. 286
Hy heeft hem beet. 296
Hy heeft hem onder de ſim. 328
Hy heeft het achter de ooren. 18
Hy heeft het graauw op zyn hand. 252
Hy heeft het harpoen in 't lyf. 240
Hy heeft het hooi binnen. 120
Hy heeft het huppelen van drie geiten. 185
Hy heeft het laten zitten. 115
Hy heeft het met vuilen geklaart. 80
Hy heeft het niet breed. 105
Hy heeft het niet vaſt. 272
Hy heeft het onderſpit gedolven. 300
Hy heeft het ſlecht laten leggen. 300
Hy heeft het ſpel al weg. 245
Hy heet het van eyeren gemaakt. 113
Hy heeft het ys gebrooken. 141
Hy heeft in zyn hoed gekakt, en dien op zyn hoofd gezet. 345
Hy heeft kromme vingers. 76
Hy heeft lang voor de honden geloopen. 185
Hy heeft lavei gekreegen. 285
Hy heeft leergeld gegeven. 176
Hy heeft meê een woord in 't kapittel. 332
Hy heeft mooi weêr in 't hoofd. 325
Hy heeft moſtaart op den ſteert. 333
Hy heeft muizenneſten in 't hoofd. 273
Hy heeft niet een nagel om zyn aars te krouwen. 138
Hy heeft te diep in de kan gekeken. 120
Hy heeft tegen de Maan gepiſt. 14
Hy heeft van de gerſtebrooden niet gegeten. 8
Hy heeft van zyn neus een anker gemaakt. 122
Hy heeft veel nooten op zynen zang. 259
Hy heeft verkensdorſt. 100
Hy heeft vier voor uit. 336
Hy heeft wat in voor 't derde pintje. 120
Hy heeft wat op zyn horens. 333
Hy heeft wat op zyn lever. 16
Hy heeft wat op zyn muts gekregen. 333
Hy heeft wat op zyn rokje gekregen. 297
Hy heeft wel luſt tot ſoppen, die zyn brood in de goot doopt. 96
Hy heeft wespen in den kop. 272

Hy heeft witte voeten. 43
Hy heeft zich laten beſodden. 181
Hy heeft zich zelf dat op den hals gehaalt. 293
Hy heeft zo veel als hy pikken en maayen kan. 105
Hy heeft zwart op wit. 237
Hy heeft zyn aars wel gekrauwt. 310
Hy heeft zyn gal uitgebraakt. 198
Hy heeft zyn goed door de billen gelapt. 137
Hy heeft zyn handen gebrand. 330
Hy heeft zyn kalfsklaauwen afgeloopen. 86
Hy heeft zyn kinderſchoenen weg geworpen. 166
Hy heeft zyn potten wel geſchraapt. 323
Hy heeft zyn rekening qualyk gemaakt. 65
Hy heeft zyn rokje gekeert. 248
Hy heeft zyn rol geſpeelt. 269
Hy heeft zyn ſchaapjes op 't drooge. 130
Hy heeft zyn trouwtje verquakkelt. 87
Hy heeft zyn vrienden in zyn zak. 254
Hy houd altoos een achterdeur open. 233
Hy houd den gek in den mouw. 43
Hy houd de pan by den ſteel. 164
Hy houd het aan hooger boord. 144
Hy houd het met de licht. 75
Hy houd het op den tuy. 329
Hy houd zich Jaques. 185
Hy huilt met de wolven waar meé hy in 't boſch is. 58
Hy is ann den grond. 151
Hy is aan Lyntjes dochter getrouwt. 76
Hy is achter nat. 138
Hy is beeſt gemaakt. 265
Hy is beſtoven. 124 → 120
Hy is buiten gedykt. 256
Hy is buiten verzei. 326
Hy is buiten weſten. 270
Hy is daar op geſlepen. 322
Hy is daar van gehart, als of hy met een vaatdoek om de ooren was geſlagen. 372
Hy is daar van niet te bet. 190
Hy is dat met een ſtille trom voorby gegaan. 335
Hy is deerlyk in de mat. 278
Hy is de klem quyt. 353
Hy is den Joden overgelevert. 10

Hy is de wind quyt. 143
Hy is door den neus geboort. 120. 181
Hy is Duitſchen en Waalen ſchuldig. 137
Hy is een O in 't cyfer. 355
Hy is een ryke Fokker. 55
Hy is 'er achter geraakt 233
Hy is 'er boven op. 130
Hy is 'er by eer de Droes zyn ſchoenen aan heeft. 173
Hy is 'er heels huids afgekomen. 279
Hy is 'er meê verlegen als Anne met haar moërs ziel. 66
Hy is 'er wel gezien, maar niet geacht. 71
Hy is geen ſchoot waardig. 242
Hy is gefopt. 181
Hy is genikt. 353
Hy is geſnoten. 23
Hy is gezogen. 181
Hy is goed: maar was hy een viſchje, men zou 't hoofdje voor de kat werpen. 363
Hy is grootſch in zyn wapen. 37
Hy is half zalig. 34
Hy is harder en ongezeggelyker, dan een boer dien men bidden moet 327
Hy is heet gebakert. 291
Hy is hier op een ſtroowiſch komen drijven. 152
Hy is in de beerenbijt geweeſt. 298
Hy is in de boonen. 271
Hy is in de kaars gevlogen. 319
Hy is in de kam gebeten. 278
Hy is in de knip gekomen. 243
Hy is in de wol geverft. 356
Hy is in een derrygat geraakt. 156
Hy is in goeden doene. 303
Hy is in 't net geraakt. 240
Hy is in zyn pontificaal. 20
Hy is een kankaatig. 109
Hy is met de kous op 't hoofd t'huis gekomen. 152
Hy is met een helm gebooren. 33
Hy is Nero niemands vriend. 255
Hy is neuswijs. 182
Hy is niet op zyn dreef. 208
Hy is onder een gelukkige Planeet geboren. 13
Hy is op de eyeren betrapt. 344
Hy is op de vleeſchbank gebragt. 334

Hy is op een vreemde haven geweeſt. 96
Hy is overal by met zyn kort kolfje. 266
Hy is overal t'huis. 159
Hy is Pietje de voorſte. 10
Hy is reeuws. 138
Hy is rut. 3
Hy is Schach mat. 262
Hy is ſlecht te gaſt geweeſt. 109
Hy is ſtraks op zyn paard. 275
Hy is 't af blazen van de lont niet waardig. 205
Hy is 't boekje quyt. 46
Hy is 't byltje quyt. 5
Hy is tegen zyn meerder ingeſpannen. 158
Hy is te licht bevonden. 5
Hy is te Romen geweeſt en heeft den Paus niet gezien. 30
Hy is te vreden als een oud wijf, dat haar koe verloren heeft. 309
Hy is teut. 121
Hy is 't hoekje te boven. 144
Hy is Tiberius. 49
Hy is 't katje van de baan. 52
Hy is 't kind. 278
Hy is 't ſpoor byſter. 156
Hy is van alle markten weér gekomen. 185
Hy is van de goede gekomen, hy ſlacht den drek. 363
Hy is van den huig gelicht. 184
Hy is van Kleef. 168
Hy is van Piompaardyen. 207
Hy is van 't hondje gebeten. 348
Hy is van 't kalfje genezen. 345
Hy is van zyn veld. 241
Hy is veeg. 317
Hy is venſterziek, niet deurziek. 81
Hy is verhuiſt met de noorderzon. 139
Hy is vinger naaſt den duim. 361
Hy is uit de lyk geſlagen. 151
Hy is vogelvry. 46
Hy is vol haaken en oogen. 227
Hy is voor geen een gat te vangen. 245
Hy is vroeg in de weer. 173
Hy is wel berecht voor zyn geld. 68
Hy is wel in zyn lobbe. 304
Hy is zeſtig. 34

Hy is zich zelven in 't licht. 250
Hy is ziek aan de lepelzucht. 314
Hy is zo bot als myn elleboog. 322
Hy is zo fyn als door een trap gezift. 326
Hy is zo goed als een dubbeltje. 362
Hy is zo goed als wyn en brood. 362
Hy is zo mild, dat hy ſnottebellen te grabbel werpt. 168
Hy is zo Paaps als Duk d'Alfs hond, die at vleeſch in de vaſten. 29
Hy is zo ryk als de Keizer, die van armoede in 't Gaſthuis ſtierf. 54
Hy is zo welkom als den dief den kramer. 349
Hy is zo wild, als of hy met een trommel gevangen was. 245
Hy is zo wys als zeven dulle koeyen. 270
Hy kan hem om zyn vinger winden. 328
Hy kan klappen als Bruggeman. 56
Hy kan met al zyn vrienden wel op een ton danſſen. 255
Hy kan niet lyden dat de zon in 't water ſchynt. 371
Hy kan ook wel Duitſch. 336
Hy kan zyn ſtreng wel trekken. 158
Hy klopt aan een doofmans deur. 253
Hy komt bekaait uit. 342
Hy komt eerſt uit den dop. 88
Hy komt wel beſlagen ten ys. 160
Hy kraakt quaade nooten. 112
Hy krauwt den kop daar over. 309
Hy kreeg 'er een ſchalk oog op. 329
Hy kruipt in zyn ſchelp. 277
Hy kykt zo prat als of hem de lever ontſnoept was. 333
Hy laad het al op zynen drekwagen. 228
Hy laat den hond hinken. 244. 371
Hy laat 'er zynen aaſſem over gaan. 196
Hy laat Gods water over Gods land gaan. 172
Hy laat Paaſchen en Pinxteren zien. 188
Hy laat vioolen zorgen. 9
Hy laat zich dienen tot onder zyn ſtoel. 329
Hy laat zich in den zak piſſen. 184
Hy laat zyn tanden zien. 292
Hy laat zyn wieken hangen. 308
Hy lacht als een boer die een hoefyzer vind. 306
Hy lacht als een paard dat byten wil. 306
Hy lacht in zyn vuiſt. 306
Hy lapt de broek, en geeft het naaigaren toe. 135
Hy leeft als een viſch in 't water. 302

Hy legt 'er de lap op. 297
Hy legt 'er een loodje by. 358
Hy leid de Bruid. 129
Hy liegt als een tandtrekker. 192
Hy liegt als een wachter. 10
Hy liegt als of hy Luterſche Pſalmen zong. 193
Hy liegt dat hy zwart word. 193
Hy liep hem in den mond. 243
Hy ligt in Jaffa. 53
Hy ligt in 't zelve Gaſthuis ziek. 315
Hy ligt my daarom zeer ten halze. 253
Hy ligt op 't gypen. 149
Hy ligt op zyn luimen. 245 → 246
Hy loeft ſcherp by. 335
Hy loopt als of hy een been om een duit had. 284
Hy loopt by hoeren en ſnoeren. 96
Hy loopt in 't oog. 243
Hy loopt met de lymſtang. 274
Hy loopt met kakhielen. 312
Hy loopt met zyn kop tegen den muur. 250
Hy loopt op ſchuifjes. 103
Hy loopt voor Kalloo. 58
Hy loopt voor 't lapje. 274
Hy loopt voor zijn bal. 267
Hy luiſtert met neus en mond toe. 196
Hy lyd dat het winterkoren lyd. 275
Hy maakt een groot boha. 276
Hy maakt een groo leven. 289
Hy maakt goed çier. 100
Hy maakt kabrioolen. 352
Hy maakt van een veeſt een donderſlag. 331
Hy maakt zich uit het ſtof. 285
Hy maakt zynen vader tot een eerlyk man. 202
Hy mag daar zyn muts wel na werpen. 250
Hy mag dat wel voorby des Schouts deur dragen. 133
Hy mag 'er wel woonen. 302
Hy mag hem in zyn dood niet zien. 371
Hy mag hem noch zien, noch luchten. 171
Hy mag in hemel, noch in hel. 349
Hy meende om zyn ſteert te ſpringen. 312
Hy meende te vyſten, en hy bekakte zich. 176
Hy meent daar door een ſtoel in den hemel te verdienen. 26

Hy moet dat voor ſuiker opeeten. 323
Hy moet de fok uithouden. 142
Hy moet een ſcherp gezigt hebben, die een maagd kennen zal. 233
Hy moet hebben dat 'er by ſtaat. 296
Hy moet krengen. 147
Hy moet na Sint Reinuit. 32
Hy moet tegen wind en ſtroom oproeijen. 143
Hy moet verganzen. 44
Hy moet voort, al had hy een bord voor zyn aars. 62
Hy muiſt, maar maauwt niet. 104
Hy naait zynen naad. 130
Hy neemt geen blad voor den mond. 39
Hy neemt dat op zyn horens. 292
Hy neemt dat op zyn tanden. 292
Hy neemt te veel hooi op de vork. 163
Hy neemt zijn paspoort onder zijn ſchoenen. 46
Hy neemt zijn poſt wel waar. 326
Hy noemt een ſchop een ſchop, en een ſpà een ſpà. 223
Hy opent een deur, om een venſter te ſluiten. 137
Hy pakt zijn ſpillen. 159
Hy plant kool. 140
Hy ploegt met een anders kalf. 4
Hy praat van de ſneeuw, die t'jaar viel. 195
Hy praat zich zelven in den zak. 194
Hy praat zijn mond mis. 335
Hy preekt voor de ganzen. 336
Hy raapt ſteenen. 295
Hy riekt naar den mutſaard. 31
Hy roept als een dief in den paardeſtal. 289
Hy roert den elleboog. 261
Hy ryd aan dat touw. 148
Hy ryd op de tong. 201
Hy ſcheid met een ſtank. 24
Hy ſchiet de luyaards boog af. 125
Hy ſchiet met ſpek. 193
Hy ſchort zyn neus op. 310
Hy ſchouwt de kans ſchoon. 329
Hy ſchreit zyn oogen uit. 309
Hy ſchend zyn lever. 305
Hy ſchuilt achter de gordyn. 251
Hy ſchut dat op zyn tanden. 292
Hy ſchuurt zyn piek. 284

Hy ſlaapt als een roos. 330
Hy ſlaapt daar niet op. 173
Hy ſlaat de maat. 259
Hy ſlaat den bal mis. 267
Hy ſlaat den ſpyker op 't hoofd. 233
Hy ſlaat 'er na als de blinde na 't ey. 267
Hy ſlaat 'er op als beerenvleeſch. 298
Hy ſlaat 'er zyn larf in. 196
Hy ſlaat het in den wind. 331
Hy ſlaat zyn zeiſſen in een ander oogſt. 5
Hy ſlacht den beul, hy eet alleen. 43
Hy ſlacht den koſter, hy zegt amen. 31
Hy ſlacht des Keizers paard, dat piſt in de groote plaſſen. 257
Hy ſlacht de ſtr . . . vlieg, hy maakt veel geſnor, en valt op een drek. 342
Hy ſlendert meê, als de waard van Byleveld. 57
Hy ſmeert de borſt. 118
Hy ſnyd den wyngaard onder de aarde. 129
Hy ſpant de kroon. 42
Hy ſpant de paarden achter den wagen. 158
Hy ſpeelt bankeroet. 136
Hy ſpeelt braaf voor ſcherminkel. 290
Hy ſpeelt de beeſt. 291
Hy ſpeelt den baas. 289
Hy ſpeelt den gebraden haan. 290
Hy ſpeelt haas op. 283
Hy ſpeelt mooi weêr. 302
Hy ſpeelt niet ſlinks by. 263
Hy ſpeelt ſchuilewink. 234
Hy ſpreekt met twee monden. 193
Hy ſpreekt my toe, als of hy my in de goot gevonden had. 200
Hy ſpreekt op 't mes. 279
Hy ſpreekt uit zyn tanden. 291
Hy ſpreekt vuur en vlam. 291
Hy ſpringt in de bogt. 352
Hy ſpringt uit den band. 352
Hy ſpringt van den os op den ezel. 370
Hy ſtaat als had hy den mond vol tanden. 312
Hy ſtaat dat toe. 45
Hy ſtaat en kykt als Piet Snot. 311
Hy ſtaat en tandtrekt. 175
Hy ſtaat en wiewaauwt met alle winden. 362

Lyſte der verklaarde Spreekwoorden.

Hy ſtaat in 't hemd. 255 (255)
Hy ſtaat op verlooren ſchildwacht. 343
Hy ſtaat pal. 280
Hy ſteekt aan de kar. 253
Hy ſteekt de lont aan wedereinden aan. 137
Hy ſteekt de ooren op. 196
Hy ſteekt de ſpade op den Dijk. 172
Hy ſteekt de zon een kaars aan. 229
Hy ſteekt 'er de kat in. 14
Hy ſteekt 'er zyn neus in. 319
Hy ſteekt in een quaad vel. 313
Hy ſteent als een zieke Schotsman. 314
Hy ſtelt de banken. 290
Hy ſtelt de pijpen. 260
Hy ſtelt 'er geen wijze op. 259
Hy ſtelt het op haaren en ſnaaren. 289
Hy ſtelt zig aan als uitgelaten. 359
Hy ſtelt zich ſchrap. 279
Hy ſtookt daar onder. 298 (294)
Hy ſtoot zyn voet aan den dorpel. 14
Hy ſtryd daar voor met ſchild en ſpooren. 299
Hy ſtuit niet veel. 205
Hy teert van den hoogen boom af. 118
Hy teert op zyn eigen ſmeer. 104
Hy tiktakt zoo, dat hem de ſchyven in den mond vliegen. 262
Hy trekt de ſchouders op. 310
Hy trekt met die van der Goude te velde. 75
Hy trekt van leêr. 279
Hy vaart meê, gelyk de groote maſt. 145
Hy vaart met dubbele paſſen. 146
Hy valt 'er met de borſt op. 173
Hy valt met de deur in 't huis. 157
Hy valt op zijn plat. 268
Hy valt van de graat. 313
Hy vat de zaak in 't gewricht. 397 → 367
Hy vat de pan by de ſteel. 164
Hy vecht met zyn ſchaduw. 282
Hy voert vroeg, en vaart laat. 141
Hy verbeet zich. 275
Hy verbloemt het. 11
Hy verwondert zich, als of hy 't te Keulen hoorde donderen. 67
Hy viel door de mande 226

Hy vind den hond in de pot. 109
Hy vind 'er geen been in. 235
Hy viſcht achter het net. 239
Hy vlamt daar op. 257
Hy voert het hoogſte woord. 277
Hy vryt Trui met een oor. 73
Hy vuurt het varken onder den buik. 236
Hy waagt 'er een boer aan. 66
Hy waait met alle winden. 10
Hy weet dat op een prik. 196
Hy weet 'er op te loopen. 177
Hy weet hem niet te wille. 238
Hy weet het geheim van de mis niet. 19
Hy weet van de moord. 281
Hy weet van toeten noch van blaazen. 261
Hy weet van verbleeken, noch van bloozen. 311
Hy wend het op een anderen boeg. 143
Hy werpt een ſpiering uit, om een kabeljauw te vangen. 240
Hy werpt een ſtok in 't honderd. 292
Hy wil al de boter alleen op zyn koek hebben. 104
Hy wil daar een ſprong na wagen. 351
Hy wil den Paus in den ban doen. 29
Hy wil de quaade Pier niet zyn. 10
Hy wil 'er met zyn hoofd meê door. 161. 227
Hy wil God een vlaſſchen baard aannaayen. 19
Hy wil het avontuuren. 125
Hy wil het eiſcheeren. 140
Hy wil het laten doorſtaan. 149
Hy wil in 't hoogſte gat blaazen. 260
Hy wil ook een duit in de veel ſteken. 197
Hy wil 't Magnificat verbeteren. 19
Hy wil 't pluimtje daar van hebben. 187
Hy wil viſch voor viſchers deur vangen. 239
Hy wil zyn hair weer halen. 282
Hy wind 'er geen doekjes om. 200
Hy wiſt van Teeuwes, noch van Meeuwes. 122
Hy word zot zonder dat hy 't weet. 270
Hy wringt zich in alle bogten. 299
Hy wyſt op een Dorp, daar geen huizen ſtaan. 185
Hy zal bot vangen. 80
Hy zal daar geen liedjes van dichten. 36
Hy zal daar geen zijde by ſpinnen. 134

Hy zal daar niet aan lekken. 323
Hy zal daar niet lang banken. 136
Hy zal daar niet lang pannekoeken. 336
Hy zal daar noch vinger en duim na lekken. 109
Hy zal daar zyn kleêren aan ſcheuren. 153
Hy zal dat met al het water van de zee niet afwaſſchen. 14
Hy zal de ballen betalen. 266
Hy zal dien dans niet ontſpringen. 353
Hy zalft ze allen uit eenen pot. 346
Hy zal geen berdeken krijgen. 22
Hy zal geen kettery in 't land brengen. 32
Hy zal geen krimp geven. 282
Hy zal geen potten meer breken. 353
Hy zal haaſt weer komen. 321
Hy zal het hooi over den balk niet werpen. 163
Hy zal het verken waſſchen. 345
Hy zal met een windei betalen. 361
Hy zal op geen windmolen verdrinken. 271
Hy zal over de kling ſpringen. 261
Hy zal 't quaad zeggen hebben. 225
Hy zal van den Duivel droomen. 295
Hy zal wel appelen voor 't geld kiezen. 53
Hy zal wel beter koop geven. 136
Hy zal wel klein leeren zingen. 259
Hy zal zyn kaas en brood niet laten nemen. 54
Hy zal zyn kaas wel krijgen. 105
Hy zat hem op de hielen. 243
Hy zei niet eens, blaauw is uw oog. 234
Hy zeilt ruim ſchoots. 142
Hy zette daar een keg op 295
Hy zet zyn aars tegen de krib. 227
Hy ziet als of hy 'er zeven op had. 2
Hy ziet als of hy geen drie kon tellen. 311
Hy ziet als of hy Vianen verraden had. 55
Hy ziet deur en venſter aan. 290
Hy ziet geen ſchooner ei, dan dat hy zelf legt. 361
Hy ziet in den wind. 249
Hy ziet zoo bars als ſchuppenboer. 278
Hy ziet zundig. 311
Hy ziet zyn hulp in de poorte. 6
Hy zit als een havik op den tuin. 286
Hy zit in nobis kroeg, onder Luçifers ſteert. 154

Hy zit op den kruiwagen. 254
Hy zit op een gouden berg. 130 (130)
Hy zit op een ſchopſtoel. 268
Hy zit op met hangende pootjes. 328
Hy zit op zyn praatſtoel. 195
Hy zoekt een knoop in de bies. 367
Hy zoekt een naald in een voeder hoois 367
Hy zoekt een plasdank te behalen. 186
Hy zoekt het futzelboek. 369
Hy zorgt wie den laatſten man ten grave zal brengen. 320
Hy zou den Duivel om geld dienen. 8
Hy zou haar op de handen dragen. 4
Hy zou een roof voor de Hel halen. 286
Hy zou hem wel verkoopen en leveren, en laten hem zelf meê van den wijnkoop drinken. 184
Hy zou niets voor God doen, was de Duivel dood. 315
Hy zou op een luis dood blyven. 163
Hy zou wel om een beuling zweeren, dat het verken gortig was. 104
Hy zou wel reizen, wou moeders keuken mede gaan. 162
Hy zuigt aan een ſneeuwbal. 100
Hy zuipt als een Tempelier. 28
Hy zuipt dat het ſta zegt. 303
Hy zweet Judas zweet. 300
Hy zweet by kris en kras. 21
Hy zwygt als een pieper. 288

I.

JAn Alleman. 44
Jan Crediet is dood. 64
Jan Splinters teſtament. 64
Ja ſlechts, om vreê te hebben. 238
Jemy! 332
Iets aan den klokreep hangen. 201
Iets aanſpreeken. 340
Iets achter baks houden. 236
Iets bemantelen. 11
Iets in zyn ſchild voeren. 37
Iets op de baan brengen. 350

Iets op de lange baan ſchuiven. 350
Iets op een teerling zetten. 261
Iets opſtikken. 244
Iets verhaalen van den naald tot den draad. 195
Iets voor den aars ſlaan. 133
Iets voor de vuiſt doen. 280
Ik ben bly, om dat ik van den Prins geen quaad gezegt heb. 62
Ik ben hier niet om vliegen te vangen. 50
Ik ben zo ziek als een kat. 313
Ik breng het u eens. 42
ik deê dat om geen houten koe. 48
Ik geef daar niet om. 172
Ik geeft het myne om een beter. 70
Ik heb daar geen belang by. 178
Ik heb dat binnen balie. 130
Ik heb den brui van u. 276
Ik heb den ſnuf in den neus. 188
Ik heb een galg in 't oog. 188
Ik heb een eitje met u te pellen. 210
Ik heb een luis in 't oor. 188
Ik heb hem in de buik. 188
Ik heb myn taak afgedaan. 373
Ik heb nu lang genoeg in dezen rosmolen gaan ſtipſtappen. 373
Ik heb zo veel dank, als of ik in de kerk gekakt had. 372
Ik ken dat kruid. 82
Ik ken uw meeuwen wel. 65
Ik laat my geen ooren aannaayen. 187
Ik lach eens met u. 307
Ik lach om myn tanden. 81
Ik mag wel ſchande. 68
Ik riek lont. 343
Ik ſta op heete koolen. 369
Ik ſteek daar een ſpeld by. 223
Ik ſteek daar myn zegel aan. 43
Ik vraag u niet. 277
Ik weet daar geen mouwen aan te ſtellen. 126
Ik weet een paardje, dat noch harder draaft. 162
Ik wil dat onder geen ſtoelen of banken ſteeken. 350
Ik wil met die huik niet te kerk gaan. 305
Ik wou dat een pond boter tien ſtuivers koſte, en dat het een jaar lang duurde. 72
Ik zag een jager een haas met twee beenen in 't veld naloopen. 80

Ik zal u dat in uw ſchotel ſchaffen. 105
Ik zal dat wel rond ſchieten. 355
Ik zal daar hair of pluimen van hebben. 241
Ik zal u dat uit een eekje klaaren. 364
Ik zal u helpen, zei de Smit, en hy had geen yzer noch koolen. 176
Ik zie daar een gat door. 247
Ik zie u liever dan myn hert. 71
Ik zou hem met een natten vinger konnen beloopen. 281
In den draai komen. 189
In de pan hakken. 281
In een anders ſchotel is 't altyd vetſt. 102
In een weeken poel is 't haaſt genoeg geregent 317
In 't fynſte laken is 't meeſte bedrog. 179
In 't land der blinden is Een-oog Koning. 364
In troebel water is 't goed viſſchen. 239
In iemands zog vaaren. 144
Jong een hoer, oud een profetes. 18
Joris in der eeuwigheid. 67
Is dat niet wel verzonnen, zei brodder, en hy zette den lap beneven 't gat. 367
Is dat Parmeſaan, zei de boer, zo moet ik 'er noch eens aan. 63
Is de brok groot, men moet 'er den mond nazetten. 98
Is de brug weg, zo gaat 'er over. 75
Is de kerk groot, de Paap preekt maar aan een einde. 325
Is een weinigje goed, veel is niet quaad. 167

K.

KAi is Koning. 50
Kakel gy, de hoenderen leggen de eyeren. 226
Karel houd de lantaarn, ik moet eens hoeſten. 55
Klaas Vaak komt in de ſchoorſteen gereden. 162
Kleine keteltjes hebben ooren. 70
Kleine kinderen goede kinderen: Wel hem die 'er geen heeft. 91
Kleine vogeltjes maken kleine neſtjes. 163
Koetertje koet. 338
Komen ze zo komen ze niet, en komen ze niet, zo komen ze. 75
Kom ik van dage niet, zo kom ik morgen. 175
Komt de Duivel in de kerk, dan wil hy op 't hoog altaar zitten. 325

Kon hy hem met een droppel waters verdrinken, hy zou 'er geen emmer vol toe haalen. 171
Kook my een papje als ik dood ben. 111
Koperen geld, kopere zielmis. 20
Korte metten maken. 26
Koſters koe weid op 't kerkhof. 31
Krakende wagens gaan langſt. 160
Kreupel wil voordanſſen. 260
Kuipen. 252

L.

Laat geen Duivel in uw buik waſſen. 276
Laat hem zynen tuiſ tuilen. 227. 268
Laat ons malkanderen geen Luitje heeten. 347
Landsman, ſchansman. 197
Lapzalven. 346
Laten is goed tegen 't hangen. 76
Ledige vaten bommen meeſt. 116
Leef als voor heen, ſpreek als nu. 339
Leer weven, zo kund gy een ambacht. 127
Lek wat zouts. 97
Lekker is maar een vinger lang. 99
Lichthart en treurt niet. 117
Lieve Huibert-oom, moeſt gy op uwen ouden dag noch ſterven? 67
Lieve kinderen krygen lieve naamtjes. 89
Lieve kinderen mogen wel een potje breeken. 89
Lof Molenaars akker, by Heeren poppegoed. 128
Loop aan de pomp, en haal de klap naar u toe. 284
Loop voor Sint Velten. 24

M.

Maak geen mannetjes, zo komen 'er geen wyfjes. 1
Maak u niet te gemeen met de Edellieden van den Prins. 360
Manneken na Manneken maken. 355

Men behoeft dat niemand aan den neus te hangen. 199
Men behoeft den hond geen brood te geven, zo lang als hy met den ſteert wispelt. 324
Men behoeft geen luis in de pels te zetten. 91
Men brand daar horens. 189
Men heeft hem een poets geſpeelt. 190
Men heeft hem zien komen. 133
Men heeft niet meer goeds, dan men verſpaart. 164
Men hoort verre dat de winter koud is, 369
Menig heeft te veel, niemand genoeg. 74
Menig meent dat hy onzen lieven Heer by 't hoofd heeft, en hy heeft den Duivel by de voeten. 179
Men kan daar hoofd noch ſteert aan vinden. 341
Men kan dat zonder ſpreeken niet zeggen. 232
Men kan de Papegaai niet ſchieten met een rotteval. 332
Men kan geen goed garen van alle vlas ſpinnen. 134
Men kan geen paard al loopende beſlaan. 174
Men kan van een verkens oor geen fluweelen beurs maken. 134
Men kan wel een wys hoofd uit een narrenkap ſteeken. 255
Men komt met kouſſen en ſchoenen niet in den hemel. 3
Men krauwt hem aan de zyde daar de beurs hangt. 169
Men laat hem in 't lange pak loopen. 312
Men leent zynen vriend, maar maant zynen vyand. 78
Men maakt van hem een grooten heiligen dag. 22
Men mag niet eenen vinger in de aſch ſteeken. 159
Men moet dat met een graantje zouts opnemen. 11
Men moet de bluts tegen de buil ſtellen. 135
Men moet de gelegentheid by 't hair grypen. 43
Men moet de handen uit de mouw ſteeken. 125
Men moet de koe melken, terwyl men ze heeft, maar haar de ſpeenen niet aftrekken. 357
Men moet den bal ſlaan, zo als hy ligt. 266
Men moet den vlugtenden vyand een gouden brug maken. 285
Men moet een ongeluk geen bode zenden. 331
Men moet een oog in 't zeil houden. 149
Men moet geen vryſter zo hard aan den mond kuſſen, dat haar 't herte zeer doet. 306
Men moet'er een ſlag in ſlaan. 225
Men moet geen bekakte kinderen wegwerpen. 258
Men moet geen gegeven paarden in den mond zien. 258
Men moet geen gekken half werk laten zien. 355
Meg moet geen geld na quaad geld werpen. 225

Lyſte der verklaarde Spreekwoorden.

Men moet geen kat in de zak koopen. 132
Men moet geen ſtruif om een ei bederven. 107
Men moet het in de beſte vouw ſlaan. 307
Men moet het kind uit de luuren bezien. 89
Men moet het roer in 't water houden. 144
Men moet kiezen of kavelen. 226
Men moet nagels met hoofden ſlaan. 254
Men moet niet te veel eyeren onder eene hin leggen. 131
Men moet niet uit de ſchool klappen. 335
Men moet op den haspel paſſen 342
Men moet poot aan ſpeelen. 126
Men moet rein op biegten. 26
Men moet ſtegen voor ſtraaten kennen. 156
Men moet van de noot een deugd maken. 344
Men moet wel een reefje inbinden. 148
Men moet weten, hoe na by land. 150
Men moet zien hoe de herk aan den ſteel ſtaat. 343
Men moet zyn bier niet verloopen met Statius. 57
Men moet zyn oude ſchoenen niet verwerpen, eer men nieuwe heeft. 165
Men roept zoo lang Paſchen, tot dat het eens komt. 25
Men ſcheld geen koe blaar, of daar is wat wits aan. 203
Men treed wel een pad zoo lang, dat ze berſt. 275
Men vind overal den waard t'huis. 117
Men zal daar geen lange morgenſpraak over houden. 41
Men zal daar wel liever kinderen meê paayen. 90
Men zal dat noch met lantaarnen zoeken. 234
Men zal hem dat wel inpeperen. 114
Men zal hem ſchoenen naar zyn voeten paſſen. 165
Men zal hem wat anders leeren. 176
Men zal hem wat ſchilderen. 189
Men zal uit een ander vaatje tappen. 215
Men ziet aan 't been, waar de kous een gat heeft. 166
Men ziet hem niet voor vol aan. 274
Men zou daar de koude pis van krygen. 345
Men zou daar katten en honden meê vergeven. 323
Men zoude hem gemalen goud toevertrouwen. 362
Men zou'er op verlieven, als een kat op een moſtraadpot. 83
Men zou hem uit de kool niet jagen. 42
Men zou ze met geen tang aantaſten. 82
Men zou zich bedoen. 232
Met bedekte ſchotels opdiſſchen. 205

Met

Met de blaauwe huik uitgaan. 8 → 86
Met de levendige begraaft men de dooden. 326
Met den gek beſluiten. 39
Met den pispot kroonen. 345
Met den vinger aanwijzen. 310
Met dien mond moet gy wijn drinken. 35
Met die krop moet gy te boom. 350
Met drie haaſten. 174
Met een anders pooten de kaſtanjes uit het vuur halen. 58
Met een anders ſlippen in de aſch zitten. 203
Met een quispel overſtrijken. 346
Met een voſſenſteert geeſſelen. 29
Met een zoet toomtje. 242
Met gelijke munt betalen. 282
Met handen en tanden vaſt houden. 48
Met kleine lapjes leert de hond leer eeten. 366
Met liſt brengt men een ei in een hopzak. 183
Met lontrecht halen. 287
Met ongewillige honden is 't quaad haazen te vangen. 244
Met oorlof. 231
Met verlof, een wever. 68
Met vragen komt men te Romen. 29
Met ymand heulen. 42
Met ymand over hoop geraaken. 293
Met zotten is 't quaad boerten. 274
Mors dood. 319
Mout ſpaart meel, 165

N.

NAar dat het valt. 63
Naar ymands pypen danſſen. 260
Na dat de man is, is zyn kracht. 3
Na groote ziekte zeven jaar te fraayer. 315
Neem de oogen in de hand, en zie door de gaten. 71
Niemand kan een ſlag aan den bak krijgen. 146
Niemand kan langer ruſt en vrede hebben, dan zyn nabuur wil. 235
Niemand wil de kat de bel aandoen. 235
Niet al te houd maat. 166

Niet altyd kermis. 22
Niet een exter zal van den Keizer quaad klappen. 336
Niet is voor de oogen goed. 71
Nieuwe bezems vagen ſchoon. 187
Noch leven de Geuzen. 56
Noch y! noch fy! 332

O.

Och arme! 339
Of de Duivel zal de kaars houden. 23
Of kraai zal geen vogel zyn. 337
Of 't hondje beet. 349
Om den deun. 35
Om een haverſtroo. 178
Om een leur of een zeur. 228
Om een kleine zaak byt de wolf het ſchaap. 287
Om Go gaan. 170
Onbezien, onberouwen. 132
Onder in den kuil vangt men den viſch. 240
Onder 't zeil is 't goed roeyen. 143
Onder iemands vleugelen ſchuilen. 3
Ongewezen vonniſſen zyn te vreezen. 237
Ongewoonte maakt blaaren. 176
Ontkennen is de eerſte regel in de rechten. 225
Ontkleed u niet, eer gy te bed gaat. 95
Ontloopen lieden vechten weêr. 285
Onze Lieve Heer heeft wonderlyke koſtgangers. 223
Ook al goed, myn maat. 66
Ooſt, Weſt, t'huis beſt. 162
Op de hage kloppen. 241
Op den duim fluiten. 260
Op den zelven nagel kloppen. 254
Op een goeden grond is 't goed jokken, zei de man, en hy kittelde zyn wyf met een greep. 305
Op een papieren zoldertje danſſen. 69
Op een ſprong. 351
Op 't ſcheiden van de markt leert men de kooplieden kennen. 136 (136)
Op iemand gebeeten zyn. 275

Op iemands gezondheid drinken. 16
Op iemands goede reis drinken. 17
Op zachte bedden ſlaapt men hardſt. 304
Oude kerken hebben donkere glazen. 316
Oude lieden moeten het met de tanden houden. 72
Oude voerlieden hooren noch geerne het klappen van de zweep. 161
Over eenen kam ſcheeren. 346
Over honderd jaaren komen de Heidenen in 't land. 118
Over ſchouder, gelyk de boeren de pieken dragen. 327
Over 't bankje leggen. 297
O wope! 339

P.

Pas wat te raaken. 246
Paters vaatje. 28
Pluimſtryken. 187
Pochen en broekbevuilen is geen konſt. 277
Punt bieden. 280

Q.

Quaad berokkenen. 52
Quaad gezelſchap, quaad gezelſchap, zei de dief, en hy ging tuſſchen den beul en een Monnik naar de galg. 76
Quaad vleeſch gaf nooit goede zoode. 169
Quanſuis. 180

R.

Raaders zyn geen gelders. 330 (330)
Raapen is een edel kruid; al de wereld is om raapen uit. 76
Recht door zee. 142

Roode baard, Duivels aard. 38
Ryd voort, maar zie om. 156

S.

Scheer zacht, meeſter Jan. 64
Schenk eens rond, zei Bakker, en hy zat alleen. 64
Scherp geneuſt, dun gelipt. Hangen, hangen. 65
Schoemaker blyf by uw leeſt. 47
Schryende kinderen maken zingende moeders. 90
Schryft daar vry een P. voor. 45
Slaat 'er wat eyeren in. 107
's Lands wyze, 's Lands eere. 365
Sliep! ſliep! 310
Sluipende honden hebben het ſpek allereerſt weg. 185
Smids kinderen zyn wel vonken gewoon. 177
Spotters huis brand ook wel. 370
Spreeuwen willen wel kerſſen eeten, maar geen bomen planten. 127
Springt 'er eens na. 352
Spyt uw bakhuis. 277
Steek den vinger in de aarde, en riek in wat land gy zyt. 158
Steek uwe hand niet tuſſchen de poſt en de deur. 94
Steek uwen voet niet verder uit, dan uw bed reikt. 357
Steelt wat, zoo hebt gy wat, maar laat yder 't zyne. 77
Stille wateren hebben diepe gronden. 150
Stof in de oogen werpen. 183
Stommen bedevaard ſpelen. 25
Stoot my daar ik wezen wil, of ik val 'er van zelf. 85
Summa ſummarum. 332
Super nagelum. 36

T.

't Avond of morgen. 351
't Bladje is omgekeert. 251
't Bekomt hem als den hond de braadworſt. 114

't Beſte geloof is gereed geld. 30
't Blokje is in 't ſchyfje. 144
't Doet 'er weinig toe, al krygt het waterſchip een lek meer. 150
't Eene mes houd het andere in de ſchede. 280
Tegen de maan baſſen. 201
Tegen ymand in de wind leggen. 147
Tenooi en te gras. 351
't Einde is 'er van verlooren. 342
Tekent die kaars. 266 (266)
Te ſcherp word ſchaardig. 322
Te Sint Jutmis. 28
't Fatzoen is 'er maar aan verlooren. 319
't Gaapt als een oven. 229
't Gaat buiten de ſchreef. 291
't Gaat 'er boven 's arms. 119
't Gaat 'er heet van den rooſter. 51
't Gaat 'er op alle vingeren. 101
't Gaat 'er op ſtelten. 161
't Gaat met de raapen in den pot. 106
't Gebeurde doe de koe Bartel hiet. 351
't Geen men heden ort, is morgen goed voeder. 106
't Geen men niet weet, deert het herte niet. 331
't Geen Venus voegt, dat ſcheid de kluppel. 95
't Gelykt als een ei een ei. 360
't Geſchied onder den duim. 236
't Geſchied onder 't kruis. 20
't Ging grip grap weg. 133
't Ging 'er op een ſchaapſcheeren. 287
't Haaltje is 'er gehangen. 84
't Hair van den hond daar op leggen. 34
't Hammetje is gekloven. 114
't Hangt aan een zyden draat. 47
't Hangt daar aan. 236
't Hangt noch kleeft. 230
't Heeft een oeg. 364
't Heeft niet te beduiden. 2
't Heeft niet veel om 't lyf. 354
't Heeft zyn plooi genomen. 251
't Heiligdom is 'er uit. 21
't Hek is van den dam. 119
't Hert zinkt hem in de ſchoenen. 300
't Hoofd in den ſchoot leggen. 4

't Hoofd loopt hem om. 227
't Houd geen ſteek. 358
't Is al de oude teem. 195
't Is al een pot nats. 204
't Is alles maar een weet. 127
't Is al oud vuil. 356
't Is al van 't verken. 48
't Is beter benyd, dan beklaagt. 171
't Is beter ſtil gezeten, dan luye lieden hun werk gedaan. 326
't Is boter tot den bodem toe. 101
't Is buiten den haak. 342
't Is buiten kyf. 229
't Is Cysje op zyn rysje. 304
't Is daar geen klaar ſchapen. 180
't Is daar nacht meê. 178
't Is daar niet pluis. 147
't Is de gemeene ſleur. 364
't Is den broeder van noode. 9
't Is den eenen bedelaar leed, dat d'ander voor de deur ſtaat. 191
't Is de pijne niet waard. 177
't Is de wend tegen de keer. 249
't Is de zelve Monnik onder een andere kap. 27
't Is door 't oog van een naald gekropen. 9. 325
't Is douzijnwerk. 355
't Is dronkemans gety. 120
't Is een appelkrijg. 16
't Is een aſſchevyſter. 209
't Is een baaivanger. 213
't Is een babbeltoot. 217
't Is een babok. 217
't Is een beenopſpringer. 215
't Is een belhamel. 213
't Is een beunhaas. 46
't Is een bloedbeuling. 206
't Is een blokker. 124
't Is een buikje vol zielen. 203
't Is een bullebak. 217
't Is een doekje voor 't bloeden. 203
't Is een dulle Hertog. 58
't Is een dommekracht. 216
't Is een doodeeter. 146
't Is een Droes. 50

Lyſte der verklaarde Spreekwoorden.

't Is een dronken luit. 122
't Is een duivenmelker. 209
't Is een erg krot. 211
't Is een fary vouwer. 215
't Is een feex. 221
't Is een fielt. 210
't Is een flikflooyer. 214
't Is een foxzwantzer 214
't Is een freuzelaar. 208
't Is een Godskind. 206
't Is een goede gans, die altyd dropt. 169
't Is een gortenteller. 209
't Is een groene vryer. 86
't Is een groentje. 210
't Is een groote lantaarn zonder licht. 257
't Is een haalover. 220
't Is een haan met kam en ſpooren. 277
't Is een haarzak. 216
't Is een hagen en veld. 363
't Is een heet yzer om aan te taſten. 40
't Is een helleveeg. 220
't Is een hennetaſter. 209
't Is een hex. 221
't Is een hoddebek. 216
't Is een hoer als een paard. 153
't Is een huttemetutje. 207
't Is een kaale rat. 138
't is een kaalis. 210
't Is een kalf Moſes. 3
't Is een kannegevaêr. 218
't Is een kapſtok. 206
't Is een karei als een boom. 286
't Is een karonje. 222
't Is een kind van Nineve. 5
't Is een kinkel. 207
't Is een kittebroêr. 118
't Is een klapſpaan. 202
't Is een kneubesje. 207
't Is een koet. 212
't Is een koekje van uw eigen deeg. 323
't Is een koekkoek. 96
't Is een koopman van aalsvellen. 119

't Is

Eyſte der verklaarde Spreekwoorden.

't Is een korfdrager. 214
't Is een kornuit. 216
't Is een kribbenbyter. 216
't Is een kruk. 205
't Is een lansje. 213
't Is een lanterfant. 211 (211)
't Is een lekkertand. 218
't Is een lichtekooi. 222
't Is een lichtmis. 25
't Is een linker. 6
't Is een looze leek. 211
't Is een looze tryp. 219
't Is een los wambuis. 212
't Is een malloot. 218
't Is een man als David, had hy maar een harp. 4
't Is een man op een man toe te geven. 354
't Is een mengelmoes. 341
't Is een moeyelyk zeeſchip. 148
't Is een mokke. 217
't Is een moſſelkryk. 50
't Is een mozejanker. 209
't Is een muggezifter. 9
't Is een nachtraaf. 205
't Is een neskebol. 206
't Is een niesvriend. 42
't Is een onverlaat. 210
't Is een ork. 216
't Is een oude kaasjager. 208
't Is een oude kol. 220
't Is een oude paai. 208
't Is een pikkedil. 354
't Is een pisdiefje. 45
't Is een potteboef. 215 (215)
't Is een platje 212
't Is een praatvaêr. 214
't Is een quade kryg, daar 't al blyft. 318
't Is een quant. 213
't Is een quaſtig houtje. 216
't Is een rabout. 52
't Is een rechte Loeris. 206
't Is een ronde O. 355
't Is een ſaggelaar. 208

't Is een ruifeltas. 215
't Is een ſchavuit. 211
't Is een ſchielyke draayer. 219
't Is een ſcholfer. 215
't Is een ſchotbeeſt. 212
't Is een ſchuifelbout. 211
't Is een ſletvink. 219
't Is een ſlimme vocativus. 215
't Is een ſlobberdoes. 211
't Is een ſloef. 211
't Is een ſloor. 219
't Is een ſmotſe. 218
't Is een ſmous. 211
't Is een ſnoefshaan. 213
't Is een ſnol. 222
't Is een ſpekjan. 218
't Is een ſtaaltje. 221
't Is een ſteertman. 212
't Is een ſteiloor. 216
't Is een ſterk Harmen. 51
't Is een ſtink-ei. 344
't Is een ſloknar. 206
't Is een ſtraatverken. 24
't Is een ſtroojonker. 210
't Is een ſul. 206
't Is een teutebel. 217
't Is een Mirebus. 51
't Is een tootolf. 217
't Is een uil. 205
't Is een uitſpanning. 374
't Is een vagebond, 210
't Is een vel. 220
't Is een verzeeuwt koſtje. 108
't Is een vierkante boer. 207
't Is een vlaggeman. 145
't Is een vreemde Griek. 34
't Is een vryer in de koelte. 85
't Is een waaghals. 213
't Is een waaflap. 213
't Is een wandelende ziel. 160
't Is een watertrapper. 215
't Is een windbreker. 214

't Is een windbuil. 214
't Is een wittebroodskind. 101
't Is een witte hond met een zwarte. 66
't Is een yzegrim. 217
't Is een zemelenknooper. 209
't Is een zuuren appel om in te byten. 2
't Is'er een wat geld het honderd. 204
't Is Hoeks en Kabeljauws. 54
't Is'er holder de bolder. 341
't Is'er holdertepa. 151
't Is'er kats hoer. 96
't Is'er niet in te werpen als een bal in 't venſter. 248
't Is'er om gewed. 237
't Is'er ſtil, daar 't nooit waait. 94
't Is extract van ſchurken. 204
't Is geen kat om zonder handſchoenen aan te taſten. 236
't Is geen laken van een koleur. 360
't Is genoeglyk te zien regenen als men op 't drooge ſtaat. 308
't Is geſneden brood. 106
't Is goed, dat quade koeyen korte horentjes hebben. 292
't Is hard tegen hard. 226
't Is hem aan zyn been gebleeven. 134
't Is hem een doorn in 't oog. 5
't Is hem tegen de borſt. 309
't Is hem te vergeven, hy weet niet beter. 10
't Is hertje wat luſt je, mondje wat begeerje. 101
't Is het laatſte gerecht. 114
't Is het neusje van den Zalm. 99
't Is hol over bol. 341
't Is hooi gedorſſen. 177
't Is Jan Rap en zyn maat. 210
't Is in de aſch gebrouwen. 243
't Is in de loop gebleven. 284
't Is in den bouw daar mede. 326
't Is in den buik en 't keelgat vacantie. 334
't Is in den meulen. 247
't Is in de verkeerde wereld. 356
't Is in ried geloopen. 151
't Is Jonker Jan in 't oog. 142
't Is kamp op. 38
't Is Klaas, Klaas. 108

't Is kramers latyn. 338
't Is kruidje roert my niet. 82
't Is lap om leêr. 297
't Is loot om oud yzer. 358
't Is maar kekke mek. 190
't Is maar kopy. 354
't Is maar kokermans gereedſchap. 343
't Is maat hond. 299
't Is met hem voor den wind. 142
't Is moêr zoete. 219
't Is neef, neef, zo lang als ik geef. 127
't Is niet al goud, dat 'er blinkt. 179
't Is niet geraaden van de galg te ſpreeken, daar de waard een dief is. 359
't Is niet goed kerſſen met groote Heeren te eeten. 113
't Is niet om de knikkers, maar om 't recht van 't ſpel. 225
't Is oly in 't vuur. 232
't Is om de klucht. 347
't Is onder de roos. 36
't Is op de rechte zyde gevallen. 263
't Is op een ſtorting uitgekomen. 250
't Is op hem gemunt. 246
't Is Pater goed leven. 302
't Is quaad voſſen met voſſen te vangen. 238
't Is quaad water, zei de Ryger, en hy kon niet zwemmen. 176
't Is quint. 130
't Is romp ſomp. 342 (341)
't Is roozen voor de varkens geſtrooit. 372
't Is ſchoon water over vuilen grond. 180
't Is ſchuim van volk. 204
't Is Sint Pieters viſſcher. 10
't Is ſpele recht. 262
't Is ſtryk en zet. 264
't Is tap toe. 116
't Is tegen de dood gevochten. 318
't Is ter goeder uure. 16
't Is teu teu. 196
't Is tiereliere. 223
't Is uit den braam gehaalt. 286
't Is uitgelekt. 348 (344)
't Is uit het Euangeli van den ſpinrok. 8
't Is van Marten van Roſſems tyden. 55

't Is verbrod. 368
't Is ver van lachen, zei de Bruid, en zy zat en ſchreide. 87
't Is verwarmde kool. 108
't Is volkje van deux aas. 204
't Is voor alle gerpen weg. 158
't Is wat te zeggen. 225
't Is wel gezegt, God help u: maar de bedelaars hooren het niet geerne. 170
't Is wel gezouten. 133
't Is wildzang. 195
't Is wisje wasje. 273
't Is zoo breed als 't lang is. 177
't Is zoo licht te doen, als de hand op 't hoofd te leggen. 330
't Is zomtyds beter een appel gegeven, dan gegeten. 135
't Is zoo ſlecht als drinkwater. 115
't Kalf is op een oor na gevult. 373
't Kalf komt by zyn maat. 359
't Kan niet erger, dan de hals af. 317
't Kaſteel is van binnen verraaden. 313
't Kind gelykt zyn vader, als of 't uit zyn aangezicht geſneden was. 89
't Kind is geſmoort in zyn geboorte. 88
't Kompas is verdraait. 151
't Komt altijd in de goede week. 25
't Komt niet aan op een turf, als men in 't veen is. 167
't Laatſte olyſel geven. 31
't Land zal 'er van wagen. 363
't Ligt op een quaade moer. 115
't Loopt op de hef. 115
't Loopt over veel ſchyven. 355
't Mag zyn dat ik niet zeggen durf. 223
't Meeſte geſchil en krakeel is om te weinig, of te veel. 228
't Moet buigen of berſten. 149
't Moet uit den geeſt komen, dat ik myn kouſſen lap. 230
't Oog des meeſters maakt het paard vet. 164
Tot een waſſchen neus maken. 224
't Paſt wel, dat doode lieden ſtil leggen. 320
't Proces hangt aan den ſpyker. 237
Traanen met tuiten ſchryen. 13
't Rechter oor tuit. 18
Trits van boeven. 264
't Roer is omgeworpen. 251
't Roer ligt 'er na. 249

't Roomtje is 'er af. 177
Trouw voor goud. 74
't Schip is gebleven met man en muis. 152
't Sop is de kool niet waard. 106
't Spel van Brugge, al lachende bijſter. 56
't Spits af bijten. 280
't Staal is 'er uit. 316
't Staat op ſchroeven. 236
't Stond zus of zoo. 237
't Valt moeyelijk, veel hoofden onder een kaproen te brengen. 230
't Valt op een heeten ſteen. 122
't Vet wil boven drijven. 102
't Vloeit als een fontein uit den bezemſtok. 230
Twaalf ambachten, dertien ongelukken. 127
't Was als of een paard ſprak. 3
't Was de beſte Griet die men vond, die den Duivel op een kuſſen bond. 23
't Waſt my op den rug niet. 324
't Was wik, of wak. 356
't Water komt aan de lippen. 357
't Water komt aan den dijk. 309
Twee kraamers kennen wel den prijs van een naald. 132
't Werk ſtaat ſlecht geſchooren. 249
't Wil niet hotten. 152
't Wijf hangt de lip. 92
't Wijf heeft de broek aan. 92
Tyd en plaats doen een dief ſteelen. 366
Tyds genoeg quam te laat. 175
't Zal 'er honden. 295
't Zal 'er ſtinken. 232
't Zal hem bekomen als een hond het gras. 224 → 294
't Zal hem zuur opbreken. 114
't Zal katjes ſpel worden. 368
't Zal uitkomen, al zouden 't de vogelen uitbrengen. 12
't Zal wel dood bloeden. 281
't Zal wel koelen zonder blaazen. 96
't Zet geen bloed. 312
't Zou wel moeten hitten. 246
't Zweerd kent geen vrienden. 224
't Zy Geus, Meniſt, of Papiſt, elk ſchraapt in zyn kiſt. 167
't zyn heeren van zes weken. 178

't Zyn maats als olifanten. 248
't Zyn mooye boonen. 112
't zyn niet al koks, die lange meſſen dragen. 106
't Zyn nootjes met gaatjes. 112
't Zyn praatjes voor de vaak. 194
't Zyn ſterke beenen, die weelde konnen dragen. 102
't Zyn vieze vazen. 273 (273)
't Zyn vijgen naar Paſchen. 25
't Zyn zoo veel appelen, als peeren. 112

U.

Ullen vliegen met geen bonte kraayen. 366
Uit de latten zoeken. 350
Uit de mouw ſchudden. 21
Uit den poot zuigen. 191
Uit den zadel lichten. 38
Uit een Duitſch hart. 191
Uitvaart, zuipvaart. 321
Uw geld zal op een rooſter geteelt worden. 131

V.

VAn Aken tot Paſchen. 354
Van dage om geld, morgen om niet. 73
Van de boot geraakt men in 't ſchip. 167
Van de gavel in de greep. 298
Van Duinkerken ten haring varen. 57
Van eene leugen komen 'er veele. 194
Van geven ſterft men. 78
Van haver tot gort. 79
Van keurboom tot vuilboom. 63
Van verre reizen liegt men veel. 191
Van vooren af aan, zei Bilderbeek. 60
Veel honden is den haazen dood. 244
Veel koks verzouten den bry. 106

Veel verhuizen koſt veel bedſtroo. 44
Verandering van ſpyze doet wel ſmaaken. 341
Verloren maandag houden. 25
Viſſchen hebben een goed leven, zy drinken als zy willen, en zy worden niet gemaant om 't gelag. 123
Voet by ſtek zetten. 88
Voor de honden jagen. 295
Vreemde oogen dwingen. 327
Vreemde zorgen dooden den ezel. 326
Vroom heeft een koe geſtolen. 58
Vryen is een leugenachtig ambacht. 82

W.

Waagt gy uw laken, ik waag myn ſcheer, zei de ſnyder. 290
Wacht u voor de gyp. 149
Wacht u voor die God getekent heeft. 2
Waſcht my den pels, maar maak hem niet nat. 90
Was 'er vüler roch in zee, zy zou den ſteert opſteken. 200
Wat een ding is moſtaard? het byt en heeft geen tanden. 107
Wat het kind niet mag, dat mag de voeſter. 372
Wat maakt men al om geld. 322
Wat op den mouw ſpelden. 191
Wat volk komt hier ter kerke? 60
Wat zal de zee noch al opwerpen? 200
Wee die in een quaad land geboren is. 158
Weet gy een gat, hy weet een nagel. 233
Wei is kernemelks borge. 129
Wel bekome 't u. 16
Wenſchers en wouders zyn arme huishouders. 127
Wie een penning niet acht, word van een ſtuiver geen heer. 167
Wiens de koe is, die vat ze by den ſteert. 263
Wie ſterft eer hy ſterft, ſterft niet als hy ſterft. 320
Wie zou gedacht hebben, dat in dat klein beeſtje zoo veel ſmeer ſtak? 354
Wilt gy hebben dat men van u ſpreekt? trouw, of ſterf. 95
Wy appelen zwemmen. 112
Wyn op melk, is goed voor elk. 74
Wy ſcheiden noch zoo niet, zei de kat tegen de muis. 368
Wyſt my een hoer, ik wyze u een diefegge. 365

Wy zyn zwakke vaatjes. 62
Wy zyn in een ſchip. 141

Y.

Ymand aan boord klampen. 147
Ymand aan de hand gaan. 329
Ymand aan de kaak zetten. 203
Ymand aan den band leggen. 283
Ymand aan den dans helpen. 352
Ymand aan den hals krygen. 293
Ymand aan 't lyntje krygen. 240
Ymand baloorig maken. 330
Ymand blinddoeken. 183
Ymand brillen verkoopen. 182
Ymand by de ooren krygen. 40
Ymand by 't linkerbeen krygen. 184
Ymand de biegt voorleezen. 61
Ymend de broek opneſtelen. 289
Ymand de einden in de hand geven. 299
Ymand de huid over de ooren haalen. 49
Ymand de kap vullen. 273
Ymand de kroon van 't hoofd ſpreeken. 202
Ymand de loef afſteken. 134 (144)
Ymand den bal van onder de voeten weg ſlaan. 267
Ymand den baſt vullen. 114
Ymand den mond ſnoeren. 288
Ymand den rug in ryden. 300
Ymand den rug ſchuuren. 256
Ymand den voet dwars zetten. 293
Ymand den zak geven. 159
Ymand de oogen uitſteeken. 70
Ymand de pis bezien. 314
Ymand de reſt geven. 8
Ymand de tong ſchraapen. 314
Ymand de voeten ſpoelen. 57
Ymand door de moſtaard ſleepen. 238 (298)
Ymand door de ren meſten. 110
Ymand door de tanden ſleepen. 199

Lyſte der verklaarde Spreekwoorden.

Ymand een aarsdoek opſteken. 186
Ymand een bril op den neus zetten. 348
Ymand een brok in den mond werpen. 103
Ymand een dagvaard beloven. 41
Ymand een droogen bokking geven. 48
Ymand een naberdas geven. 192
Ymand een kat aan 't been jagen. 235
Ymand een kruis naſchryven. 20
Ymand een opzetje geven. 197
Ymand een papje boteren. 110
Ymand een papje kooken. 110
Ymand een part ſpeelen. 348
Ymand een rad voor de oogen draayen. 183
Ymand een Spaanſche vyg geven. 53
Ymand een taart bakken. 323
Ymand een voetje lichten. 37
Ymand een wambuis geven. 296
Ymand'er uit byten. 301
Ymand heeten liegen. 192
Ymand het gras voor de voeten weg maayen. 330
Ymand het hoofd breeken. 330
Ymand het maske aflichten. 188
Ymand het zevengeſternte wyzen. 185
Ymand hoornen opzetten. 52
Ymand jagen, zo dat hem de lappen ontvallen. 284
Ymand iets in 't oor byten. 201
Ymand iets onder den neus wryven. 199
Ymand iets ongezouten zeggen. 11
Ymand iets op zyn brood ſchieten. 199
Ymand in de kaart kyken. 264
Ymand in de ly brengen. 324
Ymand in den arm neemen. 213
Ymand in den baard vaaren. 197
Ymand in den ſchild vaaren. 37
Ymand in den vyzel krygen. 47
Ymand in de pekel laten. 353
Ymand in zyn kot jagen. 288
Ymand in zyn licht ſtaan. 249
Ymand kraauwen aan de zyde daar de beurs hangt. 187
Ymand laten vlotten en dryven. 152
Ymand lelyk by den neus hebben. 23
Ymand lelyk doorſtryken. 199

Ymand

Lyſte der verklaarde Spreekwoorden.

Ymand lelyk uitluiden. 201
Ymand man en paard noemen. 234
Ymand met geen goede oogen aanzien. 16
Ymand met zyn eigen zwaard dooden. 4
Ymand muilbanden. 288
Ymand naar den mond praaten. 186
Ymand naar de oogen zien. 38. 327
Ymand om den tuin leiden. 184
Ymand onder de horde hebben. 318
Ymand onder de kluiven krygen. 295
Ymand onder de knie krygen. 37
Ymand onderſteek doen. 249
Ymand onder 't vilmes krygen. 227
Ymand op den hond helpen. 253
Ymand op den oven zetten. 184
Ymand op den teen treeden. 293
Ymand op den tempel komen. 10
Ymand op de pees zetten. 190
Ymand op 't ſtroo leggen. 281
Ymand op zyn brood ſchieten. 199
Ymand op zyn zeer taſten. 203
Ymand over den hekel haalen. 199
Ymand over 't paard heen zetten. 253
Ymand quakken verkoopen. 322
Ymand ringelooren. 287
Ymands licht betimmeren. 348
Ymands zinnelikheid is zyn heimelryk. 304
Ymand te koorde dryven. 348
Ymand te leur ſtellen. 181
Ymand ten huize uit boenen. 301
Ymand te paarde helpen. 253
Ymand uit den droom helpen. 2
Ymand uitmaken dat 'er de honden geen brood van zouden eeten. 198
Ymand van de baan knikkeren. 251
Ymand van de bank drinken. 119
Ymand van de wal in de ſloot helpen. 189
Ymand van kant helpen. 301
Ymand van ſtuurboord tot bakboord zenden. 59
Ymand voeten maken. 284
Ymand voet houden. 160
Ymand voor den beitel neemen. 299
Ymand voor 't hoofd ſtooten. 250

Ymand wakker in de raapen zitten 113
Ymand zwart maken. 198
Ymand zyn zaligheid zeggen. 200

Z.

Zedert dat een roes te drinken opgekomen is, vind men zo veel zatte beeſten niet meer. 122
Zelf is 't beſte kruid. 78
Zend een kat naar Engeland, zy zal maauw zeggen, als zy weêr komt. 158
Zet dat noch wat op de lei. 247
Zet uw muts vaſt, 't zal 'er waayen. 148
Zich aan iemand wryven. 293
Ziekten komen te paarde, en gaan te voet weg. 315
Zo als de ouden zongen, piepen de jongen. 92
Zo de Duivel geen ſtraatſchender word. 155
Zo de gekken geen brood aten, 't koorn zou goed koop zyn. 99
Zoek geen ſpek in 't honden neſt. 287
Zo heer, zo knecht. 359
Zo hy dat doet, weet ik zyn vangſt. 245
Zo loopen de gooten als 't regent. 308
Zo moêr, zo dochter. 6
Zo oud als de weg. 316
Zo pot, zo dekzel. 359
Zo trouw als goud. 362
Zo vaſt als boter in de zon. 296
Zy danſt op haar vuiſten. 128
Zy heeft de kar omgeworpen. 88
Zy heeft een hand met een gat. 93
Zy heeft een hoeren voorhoofd. 6
Zy heeft ſplint. 83
Zy heeft wat om in de melk te brokken. 84
Zy hield zich ſcheets. 327
Zy houd haar reſpect als een ſcheel varken. 84
Zy is den Duivel te erg. 69
Zy is graag op den dril. 93
Zy is in de fuik. 240
Zy is in die wiege gewiegt. 66

Lyſte der verklaarde Spreekwoorden.

Zy is uit den ſtam Levi. 6
Zy is zoo boos als een ſpin. 275
Zy is zoo geruſt, als of zy gebakken had. 97
Zy is zyn zilverwerk. 92
Zy kaatzen malkanderen den bal toe. 265
Zy kan noch boter in den mond ſmelten. 67
Zy kan ryden en omzien. 83
Zy liggen onder eene deken. 180
Zyn bakhuis zal vliegen vangen. 245
Zyn bek gaat als een teljoors aars. 197
Zyn eigen luizen bijten hem. 91
Zyn geweer tegen ymand meeten. 292
Zyn haan is Koning. 278
Zyn hart jeukt daar na. 331
Zyn hart is zoo klein als een hazelnoot. 283
Zyn hoofd is niet wel geſloten. 272
Zyn hart licht op zyn tong. 359
Zyn hoogſte ſprongen zyn gedaan. 352
Zyn kaars brand in de pijp. 317
Zyn karretje gaat op een zandwek. 157
Zyn kop is op de loop. 271
Zyn beſte brood by zetten. 264
Zyn mes ſnyd aan weêrzijden. 132
Zyn moeders hoenderen vliegen zoo verre niet. 234
Zyn moed zakt hem in de hielen. 282
Zyn mond is van geen ſchaapsleer. 99
Zyn mond watert daar na. 98
Zyn muts in dik. 333
Zyn neus is verſnotert. 182
Zyn niertjes liggen zacht. 303
Zyn oude ſchoenen weten 't wel. 166
Zyn paadje ſchoon maken. 7
Zyn penning geld hier niet. 358
Zyn rug jeukt. 40
Zyn tong ſlaat yzer. 121
Zyn vuur is uitgepiſt. 309
Zy quam met een opgetogen zeil. 147
Zy roert den ſnater. 238 → 197
Zy ſcheuren om den grootſten lap. 197
Zy ſlaan de handen in een. 248
Zy ſlaapen niet al die ſnorken. 49
Zy floeg een gat in den hemel. 332

Zy ſpelen primum mihi. 10
Zy trékken eene lyn, maar yder aan een einde. 180
Zy vaaren in eene beurs. 141
Zy zeggen 't malkanderen ongewaſſchen. 223
Zy zet haaren mond als of zy pruim zeggen wou. 84
Zy zien als piſſebedden. 311
Zy ziet naar de andere week. 85
Zy zitten malkanderen in 't hair. 282
Zy zoud hem niet laten rieken daar zy gepiſt heeft. 84

E Y N D E.

IN TE LASSCHEN.

Bladz. 34, op 't Spreekwoord: *'t Is een vreemde Griek*, zy na de verklaaring bygevoegt: Anders mag men denken, dat dit uitdrukken wil, hy is ten uitersten vreemd: gelyk het Griekſch in de onwetende tyden, wanneer de Monniken van onbekende letteren plagten te zeggen: *Græca ſunt, non leguntur*; 't Is Griekſch; men leeſt dat niet.

Bladz. 114, op 't Spreekwoord, *Men zal hem dat wel inpeperen*, zy by de verklaaring gevoegt: In oude Paapſche tijden plagt de gewoonte te zyn op den 3 dag naar Kersmis, of eigentlyk Chriſtmis, toegewyd aan de Onnozele kinderen, vermoort door Herodes, dat de jonge gezellen met eene roede omliepen, en daar mede de jonge dochters zoo lang ſloegen, tot dat zy peperkoek gaven, of beloofden. Hier van hiet die dag de *Peperdag*. Was dit niet zoet? Zoude dit de oorſprong van ons Spreekwoord niet konnen wezen?

Bladz. 202, op 't Spreekwoord, *De draak ergens van ſteken*, volge na de uitlegging: Hier mede heeft geene gemeenſchap dat Spreekwoord: *Zoo als 't den ſchilder behaagt, moet Sint Joris den Draak ſteken.* Die verzierde herſſenſchim des Pausdoms, word van de ſchilders vertoont naar hun welgevallen. Dus maalen zy dikwils hunne inbeeldingen voor waare afbeeldingen der dingen, en wel op eene ongerijmde en belachelijke wijze: b. v. Abrahams Offerhande, de opwekking van Lazarus, 't aanzitten des Heilands met zijne Apoſtelen, enz. Doch hier door miſleiden zy onkundige Lezers, en ſpelden die mooye leugens op de mouw.

Bladz. 210, op 't Spreekwoord, *'t Is Jan Rap en zyn maat*, zy toegedaan: Men noemt zulke Perſonagien, doorluchtig en aanzienlijk van ſtaat, wanneer hen 't hair door den hoed, en de teenen door de ſchoenen ſteken, ook *Jan Hagel*. De reden gis ik te zyn, om dat zulke ſlechte, qualijk opgevoede, ruwe en woeſte menſchen den hagel, benevens den donder en blixem, dikwijls in den mond hebben, niet alleen in hunne godlooze vloeken; maar zelf in hunne vriendelyke *complimenten.* Zulk eene welkomſtgroet krygt wel ymand, dien zy in een geruimen tyd niet gezien hebben: *Dat u de hagel ſla, leeft gy noch?* Dit is zeer gemeen by 't Jan Hagel der Weſtfalingers. Men heet dat Jan Hagel ook *kanalje*, met een Franſch Baſtaardwoord, uit het Latynſche *canis*, een hond. Dit wil dan met verachting zeggen, *honds volkje.* Hier toe behoort de onbeſchofte ſmaadnaam, *Honswet.* Ziet de Fakkel, bladz. 147, in Hond.

Bladz. 221, op 't Spreekwoord: *'t Is een erg krot*, volge op de uitlegging: Men mogt vermoeden, dat *krot* wilde zyn *kroaat*, daar *kroatwat* na by komt. De *kroaaten* plagten om hunne ongeregelde wanbedryven in den oorlog een quaaden naam te hebben. Zoo zegt men van ymand, *'t Is een booze Turk*, *'t is een wilde dragonder*. Doch 't eerſte behaagt my beſt.

Bladz. 326 op 't Spreekwoord, *Hy is buiten verzei*, volge noch na de verklaaring: *Verzei* kan ook zyn *verzeg*, even als *verandwoording*. 't Is dan, hy heeft zyn wederzegging niet gereed. De g en i worden in 't woord *zeggen* verwiſſelt. Dus is beide *gezegt* en *gezeit* in gebruik.

Bladz. 363, op 't Spreekwoord, *'t Is een hagen en veld*, worde bygevoegt: Men zegt van zulk eenen ook: *'t Is een overvlieger*, dat is, die als een arend in de wolken boven andere zweeft. Maar van ymand *die zyne gebuuren meé laat*, zegt men: *'t Is een vlootbouder*. Dat is ontleent van de ſchepen, die de ſnelſte zeilers niet zyn, maar echter den hoop volgen, en daar by blyven.

BESLUIT.

Tot vulling der ledige plaatze.

Zlet Vaderlanders, dus is 't gebruik der moederſpraak
In ſpreekmanieren, naar vermogen opgeluiſtert.
Taalkenners, voegt hier by 't geen my noch is ontduiſtert.
Ugeef ik 't over: want myn veder heeft haar taak.

Ik moeſt 't gemeen gebruik ſtipt volgen op zyn ſpoor.
't Is d'Oppertaalheer, die zyn vryheid niet laat fnuiken.
't Stond dus aan my niet, vyl of ſchaave te gebruiken.
Vervormt het door uw tong: beproeft het door uw oor.

Ontfang goedwillig 't geen ik u gulhertig geef.
Myn eenig doelwit was ons Neêrduitſch op te klaaren.
'k Laat vry bedillen, en geef dank aan bekelaaren,
Die dat verbet'ren, 't geen myn pen niet wel en ſchreef.

'k Had niemand voor my, die het pad eerſt had gebaant,
Maar moeſt als by den taſt het rechte ſpoor ontdekken.
Beging ik ergens feil; het diene om op te wekken
Begaafder Geeſten. 't Heeft meer werk dan menig waant.

Heeft

Heeft 't een of 't ander tot een lachjen u verwekt,
t En was geen ſtof, geſchikt tot ernſtig herſſenploegen.
Gy die geen ſchertsje duld, zoek elders uw genoegen.
Myn pen verſchaft hier ſiechts dat tot uitſpanning ſtrekt.

Doch alles heeft zyn tyd. Een wezentlyker wit
Moet elk, als 't hoofdwerk, in zyn bezigheid beoogen.
Verzuimt gy dit, gy miſt de vrucht van al uw pogen.
Die lach koſt traanen, die geen maatiging bezit.

'k Min onderwyl 't çieraad van onze Moedertaal,
En wil, op gronden, die beſchaaven, of verlichten,
Zo in ontbonden ſtyl, als in beſneden dichten,
Weg! ſtraat en kromtaal. Pit van Neêrduitſch zegepraal!

Een beerſchend meeſterſchap in 't vrye letterdom
Paſt niemand. 'k Wil my aan de voetſchabel wel zetten
Van booger vliegers, och ontfang nog geef geen wetten,
Dan die de reeden ſtraft. My luſt geen twiſt hier om.

Schoon veel gedaan is, daar ontbreekt noch aan die ſtof
Niet weinig, om ons Duitſch ten toppunt op te vyzen.
Mag ik een veilig ſpoor aan and'ren daar toe wyzen,
't Is my genweg. Ik geef die verder gaan hun lof.

Ik onderwond een werk, 't geen meer dan eene pen,
Vereiſcht. Hier is myn deel. Liefhebbers, ſlaat uw handen
Aan 't gantſch voltooyen. 't Zal aan ſchrandere verſtanden
Tot roem zyn. Nut is 't, dat men ſpreekwoords klemtaal ken.

En gy, die vaak zo los met onbezonnen mond
Een ſpreekwoord uitlapt, dat veel beter waar gezwegen:
't Betaamt een Chriſten ook zyn zeggen recht te wegen:
Want zelf een ydel woord begaat een tongezond.

E Y N D E.

D R U K-

NALEZING

Van

NEDERDUITSCHE

SPREEKWOORDEN.

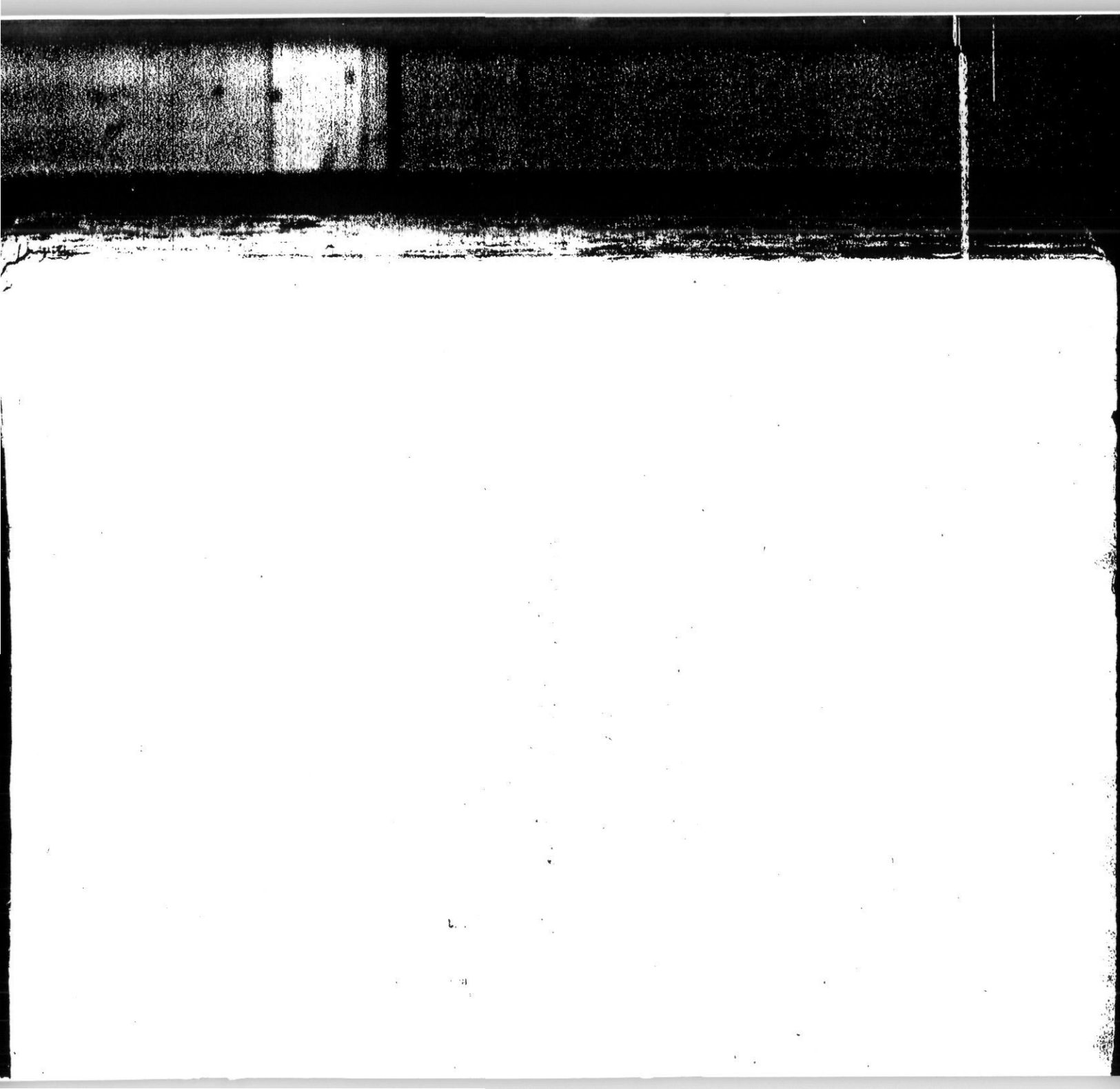

NALEZING.

Van

NEDERDUITSCHE

SPREEKWOORDEN.

(2067) *God zegene ons!*

Dit is een ſpreekwoord gebruikelyk in eenig onverwacht, ſmertelyk, of gevaarlyk geval. 't Zal dan zyn een gebed tot God, om de afwending of verhoeding van dat quaade. Die is niet te berispen, wanneer het bedachtzaam en eerbiedig geſchied: maar menigmaal is het eene ontheiliging van Gods Naam, gelyk by de Papiſten hun *Jeſus Maria!* Zo hebben zommige ſtraks in den mond: *O God! Lieve Heer!* enz. 't Kan zelf zynen oorſprong hebben in 't Heidendom. Deze hadden hunne *Dii Averrunci*, of *Alixikakoi*, Schutsgoden, die zy aanriepen om eenig quaad te weeren. Hier toe vereiſchten zy *bona verba*, goede woorden. Vergelykt het Spreekwoord, *God zegene u!* hier voor bladz. 16. in *Wel bekome 't u.*

(2068) *Hy heeft een goeden Engel gedient.*

Dit word gezegt, wanneer ymand eenig geluk wedervaart. De oorſprong is in 't Pausdom. Daar ſchryft men elk zynen Beſcherm-engel toe, en leert den dienſt der Engelen, tegen Kol. 2: 18. Van dezen willen zy, dat geluk word toegebragt aan die hen wel dienen. Even zo zegt men in zulk een geval: *Hy moet van dage een goed gebedeken geſproken hebben.* Men heeft in 't Pausdom gebedekens, aan welker woorden men zonderlinge kracht toeſchryft, gelyk'er gelooft word te zyn in de bezweeringen. Dus hadden ook de Heidenen hunne *Carmina.*

(2069) *Sint Thomas de Waſſcher.*

In 't Pausdom draagt deze Apoſtel dien naam, om dat de vrouwen op den dag die hem toegewyd is, gewoon waren te waſſchen, ſchuuren en vagen, tegen de Hoogtyd van Kersmis. Zo heeft Jan de Waſſer een genan en medemaat. Ik geef in bedenking, of *Sint Jan te midzomer* ook niet zulk een gewoone waſchdag pleeg te zyn. Dan zoude men den oorſprong van *Jan de Waſſers* naam konnen opdelven.

2070 *Neem dat Sint Paulus van de Grieken nam.*

Wat dat zeggen wil, beken ik niet te weten, zo 't niet is, niet met al, volgens 1 Kor. 9: 12. en 2 Kor. 11: 12.

2071 *Een ſlip van den rok ſcheuren.*

Dat is, een gedeelte van iets afrukken. Buiten twyfel is dit genomen uit 1 Sam. 24: 5, of 1 Kon. 11: 20.

2072 *Hy is getornt.*

Dat zegt men van een Chriſten, die door de beſnydenis tot het Mohammedaansdom is overgegaan. Wil dit uitdrukken, dat hem de voorhuid afgetornt is? Ik denk liever, dat het is van 't Latynſche *tornare*, of Franſche *tourner*, omdraayen, omwenden, omkeeren. Dus zegt men, *Hy heeft zyn rokje gekeert.* Van omwenden der paarden had ook het oude Tournoyſpel dien naam.

2073 *De Renegaden zyn de ſlimſte.*

De ondervinding leert, dat verloochende Chriſtenen erger zyn tegen hunne voorige geloofsgenooten, dan geboren Turken. 't Is een vaſte ſtokregel: *Omnis apoſtata eſt oſor ſui ordinis.*

2074 *Al evenwel dubitat Auguſtinus.*

Dit zegt men, als ymand blyft twyfelen, tegens alle bygebragte bewysredenen, gelyk zo Auguſtinus in zommige zaaken gedaan heeft.

2075 *Concluſum eſt contra Manichæos.*

Dat wil zeggen, 't is bondig bewezen en vaſtgeſtelt. Men verhaalt dat die geachte Leeraar in 't Pausdom, Thomas Aquinas, eens mede zat aan de tafel des Koninge van Vrankryk. Hier was hy een geruimen tyd zonder eeten en drinken, en met een diep ſtilzwygen, als in eene opgetogen verrukking. Ondertuſſchen hield hy zyne gedachten ingeſpannen met het wederleggen van de dwaalingen der Manicheen. Dus peinzende komt hem een klemmend betoog voor. Hier op ontſpringt hy als uit een diepen ſlaap, klopt met de vuiſt op de tafel, zonder acht te geven waar en by wie hy was, en riep met blydſchap uit: *Concluſum eſt contra Manichæos.* Zo juichte eens Archimedes: *Ik heb 't gevonden.*

2076 *'t Is in de woeſtyne gepredikt.*

Dit zegt men, wanneer ymand te vergeefs ſpreekt, dewyl men hem niet

niet hooren, of immers geen gehoor geven wil. Dit is ontleent van Johannes de Dooper, maar te onrecht. Matth. 3: 4, 5.

2077 *Over 't rek halen.*

Dit is op de pynbank uitrekken, en zo doen klappen. Vergelykt Heb. 11: 35. Dit word by gelykenis overgebragt. Hier van was in de oude taal *racke* een pynbank, en *rakker* een peyniger. Maar *over 't rek* kan ook beduiden, meer dan 't uitrekken lyden kan, wanneer iets zodanigs moet berſten, en in ſtukken ſpringen.

2078 *Die eens den degen getrokken hebben tegen hunnen Overheer, moeten de ſcheede weg werpen.*

Dat wil zeggen, zy moeten nooit weder vrede daar meê maken, en zich onderwerpen, vermits zulk een opſtand nooit oprechtelyk vegeten en vergeven, maar zo haaſt 't geſchieden kan, ſtrengelyk gewroken word. *Manet alta mente repoſtum.* De ervarentheid van alle eeuwen heeft dat overvloedig bewezen. Wyzelyk deden dan onze Voorvaderen, door het afgeworpen Spaanſche jok nooit weder op hunne ſchouderen te nemen. Dus hebben wy vrygevochten Nederlanden.

2079 *Die ten halven keert, dwaalt niet geheel.*

Deze woorden brengen hunne eigen klaarheyd mede. Dus is ook *beter laat, dan nooyt. Beter is een half ei, dan een ledige dop.*

2080 *Daar gaan niet veel vrienden in een kleyn huys.*

Dit ſpreekwoord is aardig door dubbelzinnigheyd. Een kleyn huys kan niet veel vrienden bevatten, gelyk een groot en ruym Paleys, en een klein huys is de wooning van arme en geringe, die van geene groote vriendenſchaare plegen overloopen te worden. Ziet Spreuken 14: 20.

2081 *Vryen onder 't zelve dak, is een groot gemak.*

Dit zal elk bevatten en toeſtemmen, die geen luſt heeft om verre te zoeken, 't geen hy na by vinden kan. Zoo loopt hy geen gevaar, dat hem de deur voor den neus zal toegeſloten worden.

2082 *Hy heeft het ſchaapje lief.*

Dit zegt men van een minnaar. 't Zoude konnen zinſpelen op de liefde van Jacob tot *Rachel*, dat een oye, het wyfje der ſchaapen, beduid. Gen. 29: 18. Maar men vertelt, dat een Bruydegom onder 't

trouwen zyne Bruid omhelsde, en zeyde: *Ik heb 't ſchaapje lief.* Zo zegt men ook: *Lurkumdeintje kuſte de billen van 't paard, daar de Bruyd op gezeten had.* De minnedrift doet wel grooter zotternyen begaan. Doch de liefde is zoo vuurig niet by vryers, die wenſchen *twee kerkgangen in eene week te doen:* naamelyk de eerſte, om de Bruid te trouwen, en de laatſte, om haar ten grave te brengen.

(2083) *'t Is gewilt vleeſch.*

Dat zegt men van eene vryſter, daar veel vryers zin in hebben. Doch laat zulk eene toezien, dat zy niet *van keurboom tot vuilboom* kome. Ziet dat ſpreekwoord hier voor bladz. 63.

(2084) *'t Is wel gezegt, Meyd gaat liggen: maar wie zal het werk doen,*

Dit zegt men van iets; dat met woorden niet te doen is, maar waar toe daad vereiſcht word. 't Kan eenvoudig dus op genomen worden, dat niet genoeg is, tot eene dienſtmaagd te zeggen, ga tebedde, en neem uw ruſt, zo niet ymand het huiswerk voor haar wil verrichten. Doch buyten twyffel ſchuilt onder die woorden een andere zin, dien ik niet zal uitpluizen.

(2085) *Hy zet de koe ſchoon een doek op.*

Dat druk uit ymand opſchikken door iets, 't geen hem niet voegt, 't zy uit vleyery, of ter beſpotting. Zo *zet men de koe een goude kuyf op.*

(2086) *Elk kleed zijn pop op zijn fatzoen.*

Dat is, elk handelt met het zyne naar zyne zinnelykheid. Zo *is 't huishouden goedertier, 't laat zich van yder doen op zijn manier.*

(2087) *De leugens zitten hem in 't gebeente.*

Dit zegt men van ymand, die van dat quaad geheel en onverbeterlyk als doordronken is. Vergelykt Pſalm 109: 18.

(2088) *Tuſſchen den hamer en 't ambeeld.*

Dat wil zeggen in 't grootſte gevaar, tuſſchen twee van naby dreigende quaadoen. Dit hebben wy van de Latynen. Zulke zyn *zo veeg als een luis op een kam.* Veiliger zit men *tuſſchen twee ſtoelen in de aſch.*

2089 *Daar is niets ryker, dan de bedelaary.*

Ik twyfel niet, of dit Spreekwoord is ontſtaan van de Monikordens in 't Pausdom, die door hunne voorgewende armoede, en bedelaaryen, de rykdommen der wereld zich eigen gemaakt hebben.

2090 *'t Is een verdorven houtje.*

Dat zegt men van een verderveling, of deugniet, uit wien niets goeds te bediſſelen of te beſchaven is. Ziet het Spreekwoord: *Ymand voor den beitel nemen*, bladz. 299.

2091 *'t Is een hoerenkater.*

Ziet daar van het Spreekwoord: *'t Is een oude kaasjager*, bladz. 208. Men zegt ook, een *hoerenbengſt*, een *bordeelbrok*, enz.

2092 *'t Is een teuterquaad.*

Dat is, een quaadrokkenaar. *Toteren* is in de oude taal al'arm, of ter wapenen blazen, *taratantara*. Een *teuterquaad* is dan een aanhitzer tot het quaade, gelyk men zegt *een ſtookebrand*.

2093 *Hy is bachten naakt.*

Dit is een vlaamſch Spreekwoord. Het zal ſpelen op de naakte billen der aapen. *Bachten* is achter. Ik vermoede dat ons ſpreekwoord, *Hy is achter nat*, daar van verbaſtert is.

2094 *Dat is lelyk goed. Noch voor een oortje.*

Dat zegt men boertende van zulke, die ſchynen willen een wanſmaak in zoopjes van ſterken drank te hebben, en 't hoofd daar over ſchudden, terwyl zy zich het eene glaasje naar het ander laten ſchenken.

2095 *'t Is een betendoentje.*

Dit zegt men van ymand, die alleen gebruikt word om te doen en uit te voeren wat ymand heet, of gebied. Vergelykt Matth. 8: 9.

2096 *Gekoppelde ſchaapen verdrinken.*

Naamelyk, zy ſleepen malkanderen in 't water, en konnen zich daar uit niet redden. Hier mede komt over een: *Gemeen goed gaat verloren.*

2097 *Men is gehouwen, of geſlagen.*

Dit wil zeggen, men komt altyd ſlecht uit, *men is altyd in 't hoekje daar*

daar de ſlagen vallen. In gevechten houwt en ſlaat men. Zo krygt ymand *een houw over de neus*, dien men een graauw geeft.

2098 *Hy ſpeelt ſchampado.*

Dat is, hy pakt zich weg, hy gaat loopen. *Schampare* is in 't Italiaanſch de wyk nemen, ontgaan. Zo is *ſchapper* by de Franſchen ontkomen.

2099 *De ſtuurman weet niet wat hy ſchouwen, of houwen zal.*

Dit is het zelve met, *Hy weet niet over wat boeg hy het zal wenden.*

2100 *Zy rekent ſtilzwygen voor een quaade conſcientie.*

't Wil zeggen, een blyk en uitwerking daar van, en wil daarom den mond niet houden. Dit is genomen uit *Terentius.*

2101 *By den broode valt veel te lyden.*

Dat wil zeggen, den koſt te winnen valt menigen zuur, volgens Geneſ. 3: 19.

2102 *Hy heeft daar ſmoel op.*

Dat is, hy watertand daar na; hy heeft daar luſt toe. *Smoel* is verſmolten van 't Hoogduitſche *das maul*, den mond. Zo zegt men, *den mond ergens op maken.*

2103 *De hen leeft noch, al heeft zy wel de pip.*

Dit zegt men van ziekelyke menſchen, die echter niet ſterven. Dus zegt men ook: *Kraakende wagens gaan langſt.*

2104 *Een goed betaaler weigert geen pand.*

De reden is, om dat hy op 't betalen zyn pand loſt en wederkrygt: quaade betaalers ontzien zich door pand tot betaaling te verbinden.

2105 *Lange kleêren, korte zinnen.*

Lange kleêren zyn de dragt van vrouwen, die niet zelden oploopende van aard zyn. Zulke zyn *als buspoeder. Varium & mutabile ſemper Fœmina.*

2106 *Alle herten zyn gezuſters.*

Dat wil zeggen, alle menſchen zyn van eenen aard. Dus kan het eene

eene herte weten hoe het andere in gelyke omſtandigheden gezint, of te moede is. Hier geld dan Matth. 7: 12.

2107 *Een yder leg de hand op zyn eigen hert, en ken zich zelven.*

Dat is, elk ga in zyn eigen hert, en onderzoeke zyn geweten. Vergelykt Spreuken 20: 27. De conſcientie is meer dan duizend getuigen. Men zegt ook, *Elk taſte in zyn eigen boezem.* Dat is genomen uit Exod. 4: 6.

2108 *Uit de oogen, uit het herte.*

Dit zegt men van ymand, die ras vergeten word. De denkbeelden van zulke zyn niet diep in 't hert door die oogen ingeprent.

2109 *Aanzien doet gedenken.*

De oogen zyn de venſters van de ziel, en verwekken de gedachten. Daarom zegt men mede: *'t Geen 't oog niet ziet, deert het herte niet.*

2110 *Daar is wind achter.*

Dat is, die zaak word met kracht doorgezet. De gelykenis is van een ſchip, wiens zeilen van een ſterken ſtooker voortgedreven worden.

2111 *Het draait op die herre, of ſpil.*

Dit wil zeggen, dat is de grond der zaak, en daar van hangt alles af, dat is 't beweegrad. 't Is dan ontleent van een ſpil, of herre, waar op iets draait.

2112 *Roei aan, gy zult meê vaaren.*

Dit zegt men boertende. De roeyer zit ook in de ſchuit; maar moet arbeiden om die voort te krygen. *Zo gaan ook meê, die in 't lyntje loopen.* Dus roeyen zy wel zo gemakkelyk, die met een goede lepel aan een vollen bak zitten.

2113 *Beter is bedorven, dan verloren land.*

't Verloren land is men geheel quyt; maar 't bedorvene kan met'er tyd weder herſtelt worden. De vyand gaat daar over, maar neemt het niet mede.

2114 *Iets met yzere handſchoenen aangrijpen.*

Dat is met oorlogsmagt. Yzere handſchoenen zyn onder 't harnastuig. Men vind wel katten, die zonder handſchoenen niet aan te taſten zyn. Vergelykt 2 Sam. 23: 6, 7.

2115 *Een goed ſchipper zeilt wel tegen een paal.*

Dat wil zeggen, zelf de ervarenſte, of de voorzigtigſte, kan een ramp ontmoeten, of een feil begaan. Zo *kan een goed ſchutter wel eens miſſen.*

2116 *Men moet zeemanſchap weten te gebruiken.*

Dat is, in ongemeene gevallen zich te dragen, zo als de zaak en nood beſt vereiſcht. 't Is overgenomen van ſchippers, die in een hevigen ſtorm, of diergelyke gevaaren, zich niet ſlaafelyk binden aan hunnen laſtbrief, maar doen 't geen zy ter behoudenis om dien toeſtand te raade worden.

2117 *'t Steekt in 't dak, of in 't ried.*

Dat wil zeggen, men ſcheid daar uit, men laat dat ſteken. Men maakt daken van ried. Daar in plegen werktuigen geſteken te worden, die men niet meer gebruikt. Heeft men die wederom noodig, men *zoekt ze uit de latten*, die onder 't dak zyn.

2118 *Hy zal den bot gelden.*

Dat Spreekwoord komt over een met, *Hy zal 't gelag betalen*, men zal 't op hem verhalen. Ik gis dat dit *gelden* verbaſtert is van *gallen*. Zo zegt men, *Hy heeft de bot vergalt*, dat is, de zaak verdorven. Of zoude dit *gelden* willen zeggen betalen?

2119 *'t Blyft al de oude knecht.*

Dat is, hy blyft onverandert by zyn ouden aard en gewoonte. *'t Is Johannes in eodem.*

2120 *Nieuwe zonde, nieuwe boete.*

Dus raakt een dief met de eerſte geeſſeling niet vry. Gaat hy voort, 't verſtaat zich, dat een brandmerk en de galg daar op volge.

2121 *Quanſuis quanſaes.*

Van *quanſuis* ziet myne Fakkel, en dat ſpreekwoord. Maar wat is *quanſaes*? Ik denk, een herhaaling van 't zelve woord met eenige verandering. Zo geſchied in meer ſpreekwoorden. B. v. *Hy zwoer by kris en kras*, *'t Ging grip grap weg*, enz.

2122 *'t Zyn blindemans ſlagen.*

Dat is, in 't wilde, luk raak. Zo *werpt men een ſtok in 't honderd.* Dus zegt men ook: *Kootje in 't honderd.*

2123 *'t Is Bry zonder boter.*

Dat komt over een met, *'t Is mager moesje, zonder ſpek.* Doch bry zonder boter, is noch aangenaamer, *dan ſtokviſch zonder boter.*

2124 *Mondeken toe, beurzeken toe.*

Dat eiſcht de voorzigtigheid, om zyne tonge en geld te bewaren.

Houd uw kinnebakken, en als de hond vvſt, zeg, Amen. 2125

Zyn kinnebakken houden is dat toehouden, of den mond ſnoeren. Het overige drukt op een onbeſchoſte wyze uit het toeſtemmen van al wat ymand zegt: gelyk van den Koſter op de woorden des Paaps. Men laate zulke ſpreekwoorden voor Jan Hagel. Het woord *Amen* is te dierbaar, dan dat het in een belachelyk ſpreekwoord mag misbruikt worden. Op hoedaanige men toepaſt, *'t is een Amenzegger*, weet elk.

Dat gy de muis geven zoud, geeft dat de kat, en maak van de nood een deugd. 2126

Voor 't graan dat een muis opknaagt, kan men een kat onderhouden. Zo moet men niet ontzien aan de eene zyde koſten te doen, die aan de andere zyde niet met winſt weder inkomen.

2127 *De kat muiſt beſt, als zy jongen heeft.*

Dit wil zeggen, zulke die kinderen hebben, zien naurwſt op hun voordeel, om dat zy ook daar voor zorgen moeten. Anders zegt men, *Hy heeft noch kind, noch kraai.*

2128 *Hy laat zyn buuren meé.*

Dat wil zeggen, hy ſtreeft niet voor uit. Hy is *'t Katje van de baan* niet. *'t Is een vlootbouder. Als is Jan Pieters dood, men vind'er zyns gelyk.*

2129 *Hy gaat in de uilenvlucht.*

Dat is, des avonds, in 't donker, als de uilen uit hunne neſten door de lucht vliegen, gelyk ook de vledermuizen. Dit geſchied wel van die zich het licht ſchaamen. Job 24: 15. Spreuken 7: 9.

2130 *Hy is zo rijk, als 't water diep.*

Dat drukt uit, hy is zeer ryk. In water, dat diep is, kan men geen grond zien, en zomtyds nauwelyks peilen. Zo zegt men ook van zulk

een ryken, *Hy weet geen einde van zyn goed.* Maar van zulke is ook dikwyls waarachtig: *Goed bluſt geen gierigheid. Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.* Ziet Spreuken 30: 15. Prediker 5: 9.

2131 ***Fielten goed te doen, is water in de zee te dragen.***

Dit wil zeggen, hy doet dat zonder vrucht, en te vergeefs. Zyn weldoen is verloren. *'t Is geld in 't water geworpen.* Hier mede komt over een: *'t Is boter aan de galg geſmeert.*

2132 ***Hy krijgt de handen boven het water.***

Dat wil zeggen, hy begint zich wat te konnen redden, gelyk ymand dus eenen tak tot zyne berging kan aangrypen. Zoude dat wel ſpelen op de bekende Fabel van Tantalus?

2133 ***Het water komt hem aan de lippen.***

Dat zegt men van ymand, die in den uiterſten nood is, zo dat het niet hooger komen mag, of 't is met hem verloren. Als 't water boven de lippen komt, moet men verdrinken.

2134 ***Zyn herſſens zyn vlot.***

Dat is, hy heeft te veel gedronken, *hy heeft het in de hul.* 't Wil zeggen, zyne herſſens dobberen op den wyn, en hebben geene vaſtigheid.

2135 ***Die met appelen vryt, word met klokhuizen geloont.***

De rechte zin van dat ſpreekwoord is my duiſter. Wil het zeggen, dat zulke geringe geſchenken weinig gunſt of dank behalen, en maar nadeel en ſpot aan den gever toebrengen? Doch hier door laten zich niet afſchrikken, die *een ſpiering uitwerpen, om eenen kabeljauw te vangen.*

2136 ***Ik ben reeuws.***

Ziet dat Spreekwoord bladz. 138. Onlangs las ik in een oud boek: *Ik ben reeuws, ik ben der uit.* Dus zyn *reeuws* en *rut* vogels van eener veêren.

2137 ***Dat komt niet by.***

Dit zegt men van iets, dat zeer veel verſchilt, en nergens naar gelykt.

2138 ***Hy kieskauwt.***

Dat is, hy eet traag, en als met lange tanden. Dit kan niet zien op de kiezen, of baktanden, wiens werk is alle ſpyzen te kauwen. Ik denk

denk dat het oogt op kiezen, voor uitkiezen, en zeggen wil, dat zulk een kauwer dien koſt niet voor ſmaakelyk keurt. Maar wat is *kiskaſſen*?

2139 *Hy deelt den aflaat met ſtokken uit.*

Dit ſpeelt op de aflaten in 't Pausdom. Met rottingen worden de zonden gevoelig geboed. Zo word wel *net afgerekent, en wel betaald.* Doch om zulk een aflaat te halen, zoude men niet naar Romen reizen

2140 *Hy praat zo net, als op een kerfſtok.*

Dat zegt men van ymand, die nauwkeurig op zyne woorden let, als wierd yder woord opgetekent. Men ſtelle zich voor, dat God zulk een kerfſtok heeft. Matth. 12: 36.

2141 *Ik heb dat zo vaſt, als myn naam.*

Dit zegt men van 't geen ymand zekerlyk weet. Dus zegt men ook: *Ik ken dat als myn a, b, c.*

2142 *Hy ziet uit om zyn poppekraam te bergen.*

Dat is, hy ziet uit om een goed heenen komen, hy pakt zyn biezen, of zyn ſpillen.

2143 *De koe trekt haar melk op.*

Dat zegt men, als ymand zyne giften te rugge houd. 't Is ontleend van de melkbeeſten. Dus plegen ryke Moeyen wel *goede melkkoeyen* te zyn; mits dat zy geen *queenen* worden.

2144 *Hy heeft de greep weg.*

Dat is, de handeling, hoe men de zaak aangrijpen moet. Dus zegt men van iets, *'t Is maar een greep.* Voor *greep*, gebruykt men ook *kneep. Vatje de kneep.*

2145 *Hy heeft daar een loopje op.*

Een loopje is een trekje, een kluchtje, een uitvluchtje, een bedriegerytje. Dus zegt men van iets zodanigs: *'t Is een loopje.* Maar waarom heet dat een loopje? Vergelykt het ſpreekwoord: *Hy weet 'er op te loopen*, bladz. 177.

2146 *Men heeft hem weg gehad.*

Dit komt overeen met, *Men heeft hem by den neus gehad, Men heeft hem*

hem uit het neſt gelicht. Het zegt ook, men heeft hem verſtrikt, gevangen, of bedrogen.

2147 *'t Moet daiſter zyn, daar hy dwalen zal.*

Dit zegt men van ymand, die zich niet lichtelyk zal misgaan, of vergrypen. Zulk een zal *in geen twee ſlooten ſeffens loopen.* Zoude dit niet ſpelen op Joh. 11: 9, 10?

2148 *Hy heeft darmen in den kop.*

Dat wil op een koddige wyze zeggen herſſenen, hy heeft verſtand. Op zulk een wyze zegt men ook: *Hy heeft letters in zyn darmen.* Het tegendeel is: *Hy heeft weinig merg in den kop.* Het zelve is: *Hy weet zyn weetje wel.*

2149 *Al gekkende en mallende zeggen de boeren de waarheid.*

Ridendo dicere verum quid vetat? 't Is waarheid: *Quandoque eſt oliter verba opportuna locutus. Een gek ſpreekt wel een wys woord.*

2150 *Ymand kooten doen kakken.*

Dat wil zeggen, het hem bang maken, en noodzaaken het ingeſlokte weder uit te geven. Maar waar van dit overgenomen is, kan men overwegen.

2151 *Hy liep als of hy 't vuur in den naars had.*

Dat is, hy liep uit al zyn magt: gelyk een hond die een knip op den ſteert heeft. Maar waar van heeft dat ſpreekwoord zynen oorſprong? Was 't *achter den aars*, dan mogt men op de zieken in een brandend gaſthuis denken.

2152 *Men zou een ei in zijnen aars gaar braden.*

Dat zegt men van ymand die zeer bang is, zo dat hem *de aars popelt.* Ik verſta 'er onder, met verlof. Mogelyk is het voorige ſpreekwoord daar uit ontſtaan. Vreeze maakt vleugelen aan de hielen.

2153 *Hy kreeg de popelſy op 't lyf.*

Dat zegt men van een haaſtigen ſchrik. Is dat verbaſtert van *apoplexie?* Of is 't om te lachen gevormt van *popelen*, dat is, trillen, ſidderen, beven van vreeze? 't Laatſte paſt beſt op de zaak. Vergelykt Daniël 5: 6.

Hy

2154 *Hy is vuiger als een bandrekel.*

Dit zegt men van een zeer vadzigen leuyaard, die gelyk is aan een hond, die aan eenen band in zyn kot ligt. Zulke zyn *beerenhuiders.*

2155 *Die geld van te vooren geeft, mint op genade.*

Die 't geld voor af weg hebben, laten dikwyls ymand naloopen. Hierom *nemen de boeren voor af geld*, zo 't ſpreekwoord zegt.

2156 *Hy heeft het nakyken.*

Dit zegt men, als ymand iets quyt is, zo dat hy het ſlechts te vergeefs kan achter na zien.

2157 *Hy heeft de ſchrift vaſt, den bibel van 52 bladen.*

Dat zegt men van een geſlepen kaartſpeelder.

2158 *Zy drinkt als een koe, dat is, met een teugje ſeffens, goelykjes van een vaan.*

Zoo beſchryft men een zuipſter. *De kat zou* dan *met de ledige maag* van zulk eene *niet konnen wegloopen.*

2159 *Alle gemaaktheyd ſtinkt.*

Dat wil zeggen, het walgt, al wat niet natuurlyk, maar nagebootſt is.

2160 *Een gezel in verdriet, verlicht de pyn.*

Jucundum eſt ſocios habuiſſe malorum.

2161 *Al even goed vriend.*

Dit zegt men, om te betuygen, dat het doen of laten van iets de vriendſchap niet zal kreuken.

2162 *Verdraagt u als katten en honden behooren te doen.*

Dus vermaant men boertig tot vrede. Katten en honden plegen de grootſte maats niet te zyn, byzonderlyk als 'er uit eene ſchotel te eeten valt. Doch 't ſpreekwoord zegt niet wat zy zyn, maar behooren te wezen.

(2163) *Zy werpen de ſpillen by een.*

Dat is, zy doen te zamen, zy voegen al wat zy hebben en vermogen by malkander, tot een oogmerk. *Spillen* zyn tuigen, gereedſchappen, waar mede men iets verricht. Dus zegt men tot ymand dien men gebied op te kraamen, *Pak uw ſpillen.* 't Staat 'er ſlecht geſchapen, daar *de ſpillen in de aſch liggen.* Dus zegt men ook: *Op die ſpil draait het.*

(2164) *Een haaſtige hond, werpt blinden jonge.*

Dit is het Latynſche ſpreekwoord, *Canis feſtinans cæcos parit catulos. Haaſtig ſpoed is zelden goed.*

(2165) *Had hy 't op my geladen, daar zou een andere haan kraayen.*

Dat is, zo hy zich aan my wreef, hy zoude onderyinden, dat hy te doen had met een' haan die ſporen heeft, en hem in de kam zou byten.

(2166) *'t Wil 'er met hem vuilen.*

Dat is, 't zal op een lelyk einde uitkomen, *'t zal 'er honden. Hy zal bekakt uitkomen. 't Zal 'er ſtinken.*

(2167) *'t Hoofd ſtaat my daar niet na.*

Dat is het zelve met, *Daar ſtaat my de muts niet na,* Ziet dit ſpreekwoord, bladz. 309.

(2168) *Hy heeft daar geen ooren na.*

Dat is, hy heeft geen ooren, die genegen zyn om dat te hooren, Hy wil daar naar niet luiſteren. In 't tegendeel, *Wyde ooren maken*, is zeggen 't geen ymand gaarne hoord, en daar hy zyne ooren voor opent. Dan *luiſtert men als een vink.*

(2169) *Hy is kopje keu.*

Dat wil by de Zeeuwen zeggen, hy is gramſtoorig, of, hy prat, *Keu* is een verken: maar wat is *Kopje:* en hoe komt dat hier te pas? Zoude het ſpeelen op 't knorren van een verken?

(2170) *Zy is zo beus niet, of ik wou dat al de vlooyen van myn bed zo waren.*

Dit is een boertig ſpreekwoord. Zodanig is ook: *Men zal haar voor geen vloo in 't bed verliezen.* Kon-

(2171) *Konden zy my verdrinken met een houten ſchotel, zy en zouden'er geen tobbe toe bezigen.*

Ziet dat ſpreekwoord met eenige verandering bladz. 171.

(2172) *Daar word iets heimelyks gekookt, dat geen goeden geur heeft.*

Dat wil zeggen, daar word in 't verborgen iets quaads geſmeed, of gebrouwen, daar word wat gebroed. Ziet het ſpreekwoord, *Daar is een pot te vuur*, bladz. 18.

(2173) *De kans kribde.*

Dat is, 't geluk aarſſelde, en *ging den kreeftengang.* Zoude dat *kribde* niet willen zyn *krabde*, voor doen gelyk de krabben, die over zyde gaan?

(2174) *Hy helt over hooger boord.*

Dat is, hy houd het met de zyde die boven ligt. Maar *daar de tuin laagſt is, wil elk over.* Zo word *een gevangen man altyd verzwaart. Alle honden byten den hond die onder ligt.*

(2175) *De enden leggen de eyeren.*

Zo doen ook de hoenderen, enz. Waarom word dat in dit ſpreekwoord dan zo byzonderlyk aan de enden toegeeigent? Ik denk dat geſpeelt word op de dubbelzinnigheid of klankgelykheid van *end.* Het ende baart de vruchten, en kroont het werk.

(2176) *De naad breekt den zak.*

Van dat ſpreekwoord weet ik niets te maken. Of zoude het willen zeggen, dat de zak in dat zamenvoegzel zwakſt is, en eerſt ontternt en breekt? Zamengelaſte dingen plegen onſterker te zyn, dan die uit een ſtuk beſtaan. Dus is 't gelegen met vereenigde Magten.

(2177) *'t Is Hak en Mak.*

Zo noemt men Jan Hagel, en huttegetut. Ik vermoede dat *Hak* verſmolten is van *Hanneken*, en *mak* van *makker.* 't Is dan Hanneken en zyn makker, *Jan rap en zyn maat*, *Rapianus volkje*, *rapailje.*

(2178) *'t Is een keers in den nacht.*

Dat is, zo diep in den nacht, als het branden van een keers duurt. Zy zyn zo naarſtig niet, die *een gat in den dag ſlaapen.* Men moet de zon geen kaars ontſteken.

2179 *Hy heeft zyn goed door de kaaken gejaagt.*

Zulk eenen noemt men ook een *doorjager*, of *doorſlag*. 't Komt overeen met, *Hy heeft het door de billen gelapt.*

2180 *'t Zyner vroomen.*

Dat was in de oude taal, t'zyner baaten, t'zynen voordeele.

2181 *Hy is uit zyn ſpiritus gekomen.*

Dat wil boertig zeggen, *Hy is buiten weſten geraakt. Zyn zinnekens ſpelen ſchuilewink.*

2182 *Dat was een goot killend water op 't hert.*

Dat zegt men van eene ontſtellende tyding. Ziet in het ſpreekwoord: *Hy is veeg*, bladz. 317, en 318. In een anderen zin zegt Salomo, Spreuken 25: 25.

2183 *Hy is door de mande gezypt.*

Men zegt dat ook, *Hy is door de mande gedropen.* Ziet dat Spreekwoord, bladz. 226.

2184 *Een kattendans ſpringen.*

Ik denk, dat dit ziet op het geen men ouds tyds beuzelde van den hexendans, in de gedaante van katten. Dat was dan *poot aan poot.* Ziet bladz. 126. Of zoude het overeenkomen met *een kattenſprong doen*, zo als die doet naar een muis.

2185 *Zyn beſluit ankeren.*

Dat wil zeggen, 't geen men beſtemt heeft, vaſt maken. Zo zegt men ook: *Hy legt het in tras.*

2186 *Dat het ſtoof.*

Dit paſt men op veele dingen toe, die met kracht geſchieden, byzonderlyk op ſtaan. Ziet dat op 't uitkloppen van 't ſtof uit de kleêren? Of behoort dat tot *zo klein maalen als ſtof*? Ik denk liefſt dat het ontleent is van 't ſtof, 't geen in gevechten, zelf wel tot ſtofwolken, opvliegt. Dus is *opſtuiven* in oploopen toorn uitberſten.

2187 *Men zegge dat van die in 't woud gebroed is.*

Dat wil zeggen, een wildeman, een woudezel, die met geen menſchen

ſchen verkeert. Zo zegt men: *Meent gy dat ik van uilen gebroed ben?*

(2188) *De zandlooper van al zyn hoop heeft den geeſt gegeven.*

Dat is, hy heeft geene hope meer, alle zyne verwachting is dood uit. *Spes decollavit.*

(2189) *Hy ribbezakt de goudtas met de ſcherpſte nyptang.*

Dat is, ymand op de ſcherpſte wyze het geld uit de beurs halen.

(2190) *Ymand het hoofd luſtig tuſſchen twee ooren zetten.*

Dat zegt door eene boertige uitdrukking, ymand by de ooren krygen, en wakker havenen.

(2191) *Hy vraagt my het hemd uit den aars.*

Dat zegt men drollig van eenen laſtigen vraag-al, die alles weten wil. Doch *een zot kan meer vragen, dan zeven wyzen konnen beandwoorden.*

(2192) *Hy heeft zyn hoofd geſtooten.*

Dat wil zeggen, hy is gekeert en afgewezen, zo dat hy niets heeft uitgevoert. Zo geſchied van die *met hunnen kop tegen een muur loopen.*

(2193) *'t Roomtje is'er af.*

Dit zegt men van iets, dat zyne voorige aangenaamheid of voordeel niet meer heeft: gelyk melk waar van de room boven af geſchept is. Even zo zegt men: *'t Vet is van de pot. 't Bloemtje is'er af.*

(2194) *De pot wil de ketel verwyten, dat zy zwart is.*

Dit is 't geen de Latynen zeggen: *Væ tibi tu nigræ, dicebat cacabus ollæ.* 't Is dan als of de hinkepoot den kreupelen verweet, dat hy mank ging. Hier geld Matth. 7: 2—. en Luk. 4: 23.

(2195) *Als de wyn is in de man, is de wysheid in de kan.*

Dit kan men bewaarheid zien in alle, die te diep in de kan gekeken hebben. Uit die hengſtebron ſcheppen echter zommige Poëten met Vader Ennius hunne beſte verſen, die dus naar den wyn, en niet naar 't ſchraale water ſmaken. Zulk eene *poot-eetery* word in de School van Bachus geleert. By hen is kan en roemer zo wel gerymt, als kaas en brood in hongerland.

2196 *'t Huis ſtaat over end.*

Dat zegt men van een huis, waar in alles vol verwerring, geraas en twiſt is. De ſpreekwyze is genomen van 't opſtaan des eenen tegen den anderen. Vergelykt Mich. 7: 6. Dan gaat het'er *holderdebolder.*

2197 *'t Is over ſtier.*

Dat drukt uit, 't is achter uit, 't is verlies en ſchade. Dit ſpreekwoord is ontleent van ſchepen, die men niet meer voort kan ſtuuren, maar achterwaards dryven.

2198 *Ymand over ſtaag werpen.*

Dat wil zeggen, hem van zyn ſtuk helpen en verdwerſſen. Ook dit is genomen uit de ſchipvaart. Een ſchip geraakt over ſtaag, wanneer het ſchielyk moet wenden, en tegen den wind inkrimpen.

2199 *Men zou zyn reuzel ſcheuren, en maken daar een huik van.*

Dit is een boertige uitdrukking, om eene belachelyke verwondering te kennen te geven. Zo zegt men van iets lekkers: *Men zou'er een hoer om worden, en ſlaapen in een goot.* Met het eerſte komt over een: *Ja wel! men zou zich zelven bedoen.*

2200 *Doet dat by lieve niet.*

Dit zegt men om ymand op 't hoogſte van iets af te maanen. Is de zin, doe dat niet, *zo lief als ik u hebbe:* Of bezweerens wyze, doe dat niet *by al dat u lief is?* Vergelykt Hoogl. 2: 7. Ik denk liever, dat *by lieve* verbaſtert is van *by lyve*, het zelve met, *op hals en kraag*, op verlies van uw lyf. Doet gy dat, gy zyt uw lyf quyt. In de oude taal was *lyf* ook leven. Ziet de Fakkel, bladz. 219, in *Lyf.*

2201 *Ymand een voet geven.*

Dat wil zeggen, grond en aanleiding, hem plaats ruimen. Ik twyfel niet, of dit ſpruit uit de taal van den grooten Wiskonſtenaar Archimedes, die naar de regelen der beweegkunde zeide: *Geef my waar ik myne voeten veſtige, en ik zal den aardkloot van zyne plaats bewegen.* Zulk eene voetſtede zoude ergens moeten zyn in de ingebeelde ruimten: maar waar heen, ontzakte die grond?

2202 *Dat ſtaat op zyn beenen.*

Dat is, vaſt en welgegrond, 't behoeft geen krukken noch ſchooren. Het tegendeel is: *Dat gaat kreupel.*

2203 *Houd dien voet, gy zult wel leeren danſſen.*

Dit zegt men boertig en ſchimpswyze, om uit te drukken, dat op zulk een begin geen goed eind zal volgen. Dus zegt men mede: *Gaat zo voord; gy zult 'er wel komen; maar 't zal wat laat zyn*, of *over ſchouder*. Die zyne voeten niet wel zet, zal nooit naar de konſt leeren danſſen.

2204 *Zo menige haven, zoo menige vrouw.*

Hoe men in verſcheide Ooſterſche en andere Zeehavens vrouwen voor een zekeren tyd huuren kan, is bekent. Hier van bedienen zich zommige maar al te veel. Daar uit is ook 't ſpreekwoord van een hoerenkater. die ergens ſlecht gevaren is: *Hy is op een vreemde haven geweeſt.* Dat is dikwyls de vrucht van zulke *buurwyven.* Op zulk een wyze ſpreken zommige van *by de week te trouwen.* Maar men behoorde die in 't rasphuys hunne bruiloft te laten houden.

2205 *Zy is getrouwt onder de huik.*

Dat wil zeggen, zy had, eer zy trouwde, onechte kinderen by die nu haar man is overgewonnen. 't Plagt een wet en gewoonte te zyn, dat zulke kinderen in de Echtsverbinding mede voor den predikſtoel wierden gebragt, en dus als gewettigt. Zulk een Bruid, daar zo veel van Sint Anna onder had geloopen, had dan eene huik op, om minder gezien te worden, en daar onder ſchuilde dat kind. of die kinderen. Doch 't is beſt, *met die huik niet te kerk te gaan.*

2206 *Hy heeft een goeden domp.*

Dat zegt men van ymand, die een grooten neus of braaven gevel heeft. Maar hoe komt *domp* daar by te pas? 't Is afgekort van *domphoren*, *domper*, De zin is, dat die neus bequaam zoude zyn, om 'er een brandende kaars mede uit te dompen.

2207 *Ik heb zo veel van ſteigeren, als van metzelen.*

Dat wil zeggen, 't is my even veel wat ik doe; ik heb van het een zo veel voordeel, als van 't andere. Dus heeft een metzelaar het zelve daggeld, 't zy dat hy den ſteiger maakt, of metzelwerk doet.

2208 *Hy zal geen tocht hebben.*

Dat is, hy zal vaardig meêdoen: 't geen boertig op eeten en drinken word toegepaſt. 't Is genomen van de oude krygstochten, als alle de borgers ten oorlog optrokken. Of liefſt van de kruistochten, of kruisvaar-

vaarden tot inneming van 't H. Land. Doch 't kan ook zien op de vrywillige tochten van buithalzen, en diergelyke. Maar zulke ſlenderen wel eens mede, gelyk de waard van Byleveld, of komen hunne moêr met de kous op 't hoofd t'huis.

2209 *Houd u uit de kink.*

Dat wil zeggen, blyf buiten gevaar, houd u daar buiten. De voorzigtigheid eiſcht, dat men zich houde buiten den kink des kabeltouws van een vallend anker. Zo zegt men ook: *Houd u buiten den drang*, of *van onder de paardenvoeten.*

2210 *Als het in de kajuit regent, dan drupt het in de hut.*

De regendruppelen vallen door de hut in de kajuit, de hut krygt dan eerſt haare beurt. Maar dan krygt ook de kajuit van byſtaan wat mede. *Jam proximus ardet Ucalegon.* Dus zegt men ook: *Als 't daar regent, zal 't hier druppelen.*

2211 *Hy mag het zo wat draagende houden.*

Dat wil zeggen, 't mag zo wat in dien ſtaat blyven, *hy mag het zo wat gaande*, of *ſtaande houden.* Het ſpreekwoord is genomen van de ſcheepvaart, als men den zelven ſtreek blyft houden, met een gelyken wind in de zeilen.

2212 *Daar is geen haven mede te bezeilen.*

Dat zegt men van een wederbarſtigen dwarskop, die *noch te roer noch ter hand wil.* Zulk eenen noemt men *een moeyelyk zeeſchip.* 't Kan ook genomen zyn van een ontrampeneert en lek ſchip.

2213 *Het anker is doorgegaan.*

Dit wil zeggen, hy is zyne vaſtigheid quyt geraakt, de grond waar op hy ſteunde, is hem ontzakt. Zo word een ſchip driftig, wanneer het anker doorſlipt. Dus zegt men ook: *Hy heeft een ſlipper gekregen.* Iets *ankeren* is dat grondvaſt maken, vaſt hechten.

2214 *De ſchipper heeft de kooi lek gevaren.*

Dat is, hy heeft het zo gemaakt, dat hy 't daar niet houden kan, hy is ontſchippert, of ſchipper te voet geworden. Men zegt dat ook: *Hy is van de plegt gerukt.* Niet ongelyk ſtaat het geſchapen met een bakker, die *de paal door den oven heeft geſteken.*

Hy

2215 *Hy moet zy netjes wat drooge.*

Netten, die te water geweeſt hebben, moet men weder droogen, op datze niet verrotten. Dit paſt men toe op dronkaards. Het zelve noemt men, *de ſtukken koelen*, dat van de kannonniers ontleent is.

2216 *Die een goed viſchje heeft, die mag het wel in de ketel houden.*

Dat wil zeggen, die iets goeds en voordeeligs heeft, zie dat hy het wel bewaare, en te raade houde.

2217 *Speel om deuvikken, die kont gy weer viſſchen.*

Dat wil uitdrukken, dat een kaalis tot ſpeelen niet veel moet wagen. Deuvikken dryven op 't water. Dus kan dat verlies weder gekregen werden.

2218 *Over honderd jaaren zal men voor de beurs zo veel koopen, als nu voor 't geld.*

Dat wil zeggen, dan zal 'er van 't eene zo weynig over zyn, als van 't andere; immers ten aanzien van ons, die nu leven. Dus zegt men ook: *Over honderd jaaren komen de Heidenen in 't land.*

2219 *Hy zal zich zelven dood loopen.*

Dat is, hy zal van zich zelven ophouden, De gelykenis is van een omdraayenden tol, die zo lange omloopt tot dat hy van zelf gaat ſtil liggen.

2220 *Het moet'er zo op afryen.*

Dat is, men laat het daar op aankomen, men waagt het daar op. Zoo ryd een ſchip op het kabeltouw van zijn anker in ſtorm en onweder.

2221 *Dat moet'er op ſtaan.*

Dat wil zeggen, dat moet nu zo zynen gang gaan, 't moet dat uytſtaan en dragen. De gelykenis is van een ſchip, wiens zeilen in top gehyſt zyn, en daar men 't zonder zwichten, mede wil laten doorſtaan. Doch zulken gaan wel eens na de kelder.

2222 *Als 't zeil ſcheurt, heeft het een gat.*

Dat is de taal van hertjes zonder zorg. Als dat gebeurt, zo gebeurt het. 't Is met hen: *Niet ongelukkig voor den tyd.*

2223 *My is al menige zee water over 't hoofd gegaan.*

Dit wil zeggen, ik heb al veel ongemak en gevaar uitgeſtaan en ondervonden: gelyk zeelieden, die dikwyls in ſtormen en baaren zyn geweeſt. Pſalm 42: 8. Want *Een goed zeeman word wel eens nat.*

2224 *Hy loopt met een nat zeil.*

Dit zegt men van een dronkaard, die de ſtraaten kruiſt, en van de eene zyde naar de andere zwiert. Zo maakt een ſchipper het zeil nat, om te laveeren.

2225 *Het ſlot is niet wel te bewaren, daar elk een de ſleutel van draagt.*

Men paſt dat toe op manzieke vryſters.

2226 *Daar is wat op ſtapel.*

Dat paſt men toe op iets, dat naar negen maanden moet afloopen. De gelykenis is van een ſchip.

2227 *Hoe zal dat afloopen?*

Dat is, wat uitſlag zal die zaak hebben? Dit is ontleent van 't afloopen eens ſchips van de helling, dat wel of qualyk kan uitvallen.

2228 *Zo fix als een vuurſlot.*

Aan 't ſlot van ſchietgeweer mag niets haperen. Dat *tuigje moet fix zyn.* Dus zegt men ook: *Zo kant als een dobbelſteen*, dat is, zo vierkant.

2229 *'t Is een optrekker.*

Dat is, een doorbrenger, een lichtmis. Ik denk dat *optrekken* het zelve is met *zyn hert op halen*, voor zich vrolyk, en goede çier maken.

2230 *Hy ziet bril.*

Dat is, hy ſtaat beſchaamt en kykt, *hy ziet op zyn neus.* Hier mede is vermaagſchapt het ſpreekwoord: *Ymand den bril op den neus zetten.* Men zegt dus ook: *Hy ſtond en keek.*

2231 *Hy ziet als een bok in Noorwegen.*

Zo zegt men ook: *Hy ziet als een ſtier.* De bokken by ons zullen al

al zien, gelyk die in Noorwegen gevonden worden. Ik denk dat Noorwegen daar by gevoegt word, dewyl men in dat geweſt veele bokken vind; hoewel die by ons al mede niet ontbreken. Van zulk eenen zegt men mede: *Hy ziet als of hy ſtooten zou*, dat op een bok of ſtier uitkomt.

2232 *Hy ziet als of hy uit een gieter gedronken had.*

Dat wil zeggen, hy ziet'er zeer deerlyk en ongedaan uit, *Hy ziet'er uit als de bittere dood.* Hoe dat daar op paſt, is my duiſter, want zulke plegen niet te loopen met een nat zeil.

2233 *Hy neemt het meê onder de lakens.*

Dat wil zeggen, *hy koopt'er geen lyfrenten voor*, hy maakt van zyn buik een ſpaarpot, hy teert alles op, eer hy te bedde gaat. Dan beneemt hem de zorge voor dieven den ſlaap niet. In de ſchappraai van zulk eenen, zoude een muis van honger moeten ſterven.

2234 *Hy eet als een dyker.*

Dat wil zeggen, hy eet zeer hertelyk en veel, gelyk geſchied van dykers, die zwaaren arbeid doen, en daar door eene goede maag hebben. By zulke vind men de beſte ſauçe.

2235 *Dat kleeft aan de ribben.*

Dat is, daar van word men gevoed en vet, zo dat de ribben overdekt zyn. Dus zegt men: *Hy vergaêrt daar van een duim dik ſpek.* Maar het gebruik eigent dit ſpreekwoord ook toe op iets, dat de ribben vermagert. Men zegt daar van mede: *Dat gaat niet in de kleêren zitten:* want dat raakt het herte.

2236 *Dat is een klouwer.*

Zo zegt men van iets, dat in zyne ſoorte zeer groot is: gelyk men dus mede zegt: *Dat is een gaſt.* Dit zoude konnen ontleent zyn van zekeren hamer, dien de ſcheepstimmerlieden gebruiken.

2237 *'t Is een naakte zwaluw.*

Dat zegt men van ymand, die kaal en berooit is. Dus is 't ook een ſpreekwoord: *Hy is een kaale rat.* Jonge ratten zyn geheel hairloos: maar waarom men meer een zwaluw, dan een muſch, of anderen vogel noemt, konnen zeggen die 't weten.

(2238) *Goeden dag hofſtede.*

Dit ſpreekwoord gebruikt men ſchimpswyze, om ymand aan te zeggen, dat hy ons niet bedriegen, noch iets by ons opdoen zal, dewyl 't naar onzen zin niet is. De oorſprong van dat ſpreekwoord is my onbekent. In een diergelyken zin zegt men: *Hebje den Haag wel gezien? Non cuivis homini contingit adire Corinthum.*

(2239) *Hy gaat heen ſtootſchaaven.*

Dat zegt men van ymand, die naar den trant der veenboeren met het hoofd voor uit al bukkende en als duwende voortgaat, als of hy 't poſtuur van een ſchaaver vertoonde.

(2240) *'t Is fikfakkery.*

Dat zegt men van iets, 't geen beuzelachtig en nietig is. Ziet daarvan de Fakkel, bladz. 91. Maar wat taal is, 't Is *verſomfeit*, voor 't werk is verdorven, *'t is in de aſch gebrouwen*, 't is verbrod?

(2241) *'t Is gekabaſt.*

Dat is, 't is heimelyk weggeſteken, 't is geſtolen. Ziet van *kabaſſe*, of *kabaſſeeren* de Fakkel, bladz. 160.

(2242) *De ſpiering doet de kabeljauw afſlaan.*

Dat wil zeggen, overvloed van mindere koopwaaren, doet die koſtelyker zyn beter koop geven. In 't tegendeel: *By gebrek van brood, eet men korſtjes van paſteyen.*

(2243) *Hy heeft een hoofd als een garnaat.*

Dat wil zeggen, hoe klein hy is, hy heeft ook al een hoofdje, dat hy door oploopendheid doet blyken. De Latynen zeggen: *Habet & muſca ſplenem, & formicæ ſua bilis ineſt.* Dus zegt men mede: *Een ſpel heeft ook een hoofd.* Kleine menſchen plegen dikwyls de haaſtigſte te zyn. Doch van de krulsheid der garnaaten weet ik weinig te verteilen.

(2244) *Hy laat zich in ſlaap wiegen.*

Dat is, hy laat zich bedrieglyk geruſt en zorgeloos maken, om geen quaad te vreezen, en niet op zyne hoede te zyn. Zulke zyn licht te overompelen. *Invadunt urbem vino ſomnoque ſepultam.* Vergelykt Recht. 16: 19.

(2245) *Dat muisje heeft een ſteertje.*

Dat wil zeggen, die zaak heeft een gevolg. Zo zegt men, *de ſteert*, dat is de zwaarigheid, *komt achter aan.* Dus was ook een oud ſpreekwoord: *Muis was de moêr, zy hebben alle ſteerten.*

(2246) *Haal in Klaas Louw.*

Dat zegt men van een baatzuchtigen ſchraaper, die al wat hy kan naar zich ſchrobt. Ik twyfel niet, of ymand die dus hiet, heeft tot dat ſpreekwoord aanleiding gegeven; maar nader bericht daar van weet ik niet Zulke hebzuchtigen zoeken alles in te palmen.

(2247) *'t Is een vuurtje van ſtroo.*

Dat flakkert haaſtig op, is van weinig kracht, en gaat ras uit. Dit paſt men toe op liefde, toorn, en diergelyke dingen, die daar aan gelyk zyn.

(2248) *De wereld ryd op ſtelten.*

Dat wil zeggen, 't gaat'er alles ongeregelt. *Op ſtelten ryden* zegt men gelyk *op krukken ryden.* Even zo zegt men: *'t Geheele huis reed op ſtelten*, dat is, alles ſtond over einde, en *'t ging'er hol over bol.*

(2249) *Til daar niet aan.*

Dat is, hou de hand daar van, raak dat niet aan. *Laat liggen dat hachtje.* Zo moet men doen omtrent heet yzer, en meulenſteenen. Men paſt dat verder toe.

(2250) *'t Is een ſplinterige zaak.*

Dat zegt men van iets dat moeyelyk en gevaarlyk is om te behandelen, zo dat daar toe veel voorzigtigheid vereiſcht word. 't Is ontleent van ſplinterig hout, door wiens aantaſting men lichtelyk een ſplinter in de hand krygt. Dus zegt men ook: *'t Is vol haaken en oogen. Splinternieuw* wil zeggen, geheel nieuw tot een ſplinter toe.

(2251) *Ik weet niet in wat vat ik het gieten zal.*

Dat wil zeggen, ik ben met die zaak verlegen, ik weet niet hoe ik het daar meê maken, of waar ik'er meê blyven zal. Myns oordeels, is dat ſpreekwoord geboren uit de geſchiedenis van die weduwe, die geene vaten meer had, om de olie in te gieten, 2 Kon. 4: 6. Zo is, *Hy is 't byltje quyt*, uit 2 Kon. 6: 5.

2252 *Ik weet niet in wat vorm ik het gieten moet.*

Dat drukt uit, ik weet niet wat gedaante ik het zal geven, hoe ik 't aanleggen, en daar meê maken moet. Zo zegt men ook: *Ik weet niet over wat boeg ik het moet wenden.*

2253 *'t Hangt hem aan de hand.*

Dat is, hy zal daar lichtelyk afſcheiden, en zich daar quyt maken. Ik twyfel nauwelyks, of dit is ontleent uit Hand. 28: 3—5. Men zegt dus ook, *Het hangt hem aan de vingeren.*

2254 *Ik zal hem dat wel kaaidraayen.*

Dat wil zeggen, ik zal dat wel beſchikken, *ik zal u dat wel bakken. Kaaidraayen* noemt men het af en aanvaren van zoetelſchepen, tuſſchen de kaai, en ſchepen die buiten liggen: by welke gelegentheid niet zelden liſtige lorrendraayeryen plegen uitgevoert te worden. *Tuſſchen de kaai en 't ſchip*, zegt men, *gaat veel verloren.*

2255 *De klok is gegoten.*

Dit komt overeen met, *het werk is geklonken. 't Ligt in tras.* Het gieten van klokken miſlukt wel. Men is blyde, als dat wel verricht is.

2256 *Hy laat de zaak dryven.*

Dat is, hy trekt'er de hand geheel van af, *hy ſteekt'er de ſpade by*, hy geeft het op, hy laat het gaan zo 't wil, hy bemoeit zich daar mede niet meer. 't Is genomen van iets, dat op 't water heen en weer dryft, zonder ymands bekreunen. Dus zegt men ook: *Hy laat het vlotten en dryven.* Men laat ook een ingebroken polder dryven, die men niet weder bedykt. 't Kan zyn, dat het ſpreekwoord eigentlyk op dit laatſte oogt.

2257 *De donder moet binnen drie dagen afwaayen.*

Dit ſpreekwoord is geſproten uit de ervarentheid. Donder pleegt binnen dien tyd van wind gevolgt te worden. Van die ſoort is mede: *Sneeuw op ſlik, is den derden dag dik*, dat wil zeggen, bevrozen. Dit gaat ten minſten zo zeker, als de weêrwijkkingen van den boeren Almanach.

2258 *Het was daar ſober kompanje.*

Dat wil zeggen, 't was'er ſlecht geſtelt, 't was'er armoeds werk.

De

De *Kompanje* op de ſchepen is 't verdek boven de hut, die op oude en verſleten ſchepen wel zeer ontrampeneert pleegt te zyn. Zo neemt het. *W. van Winſchooten.* Doch ik twyfel, of *kompanje* niet verbaſtert is van 't Franſche *compagnon*, een gezel. Dus is *pauvre compagnon* een arme jakhals. Of 't kan zyn *ſobre compagnie*, een ſober gezelſchap, daar *aveus dood was.*

(2259) *Zy kooyen by malkander.*

Dat is, zy ſlapen by een, zy doen te zamen. Een kooi is een ſcheeps ſlaapplaats of bedde. Zo zegt men, *te kooi gaan.* Dit word ook ruimer gebruikt. Hier toe behoord een *lichtekooi.*

(2260) *Ymant de wet ſtellen.*

Dat is, hem noodzaaken, en als voorſchryven wat hy doen moet, als ware dat eene wet, die hy niet mag overtreden. *Zo ſtelt by de markt,* die de waare een zekeren prys doet gelden.

(2261) *Ik heb myn poos te roer geſtaan.*

Dat is, ik heb myn beurte voldaan. Daar toe heeft men te ſcheep tydbepalingen. Het zelve neemen de ſchildwachten waar, die eenen gezetten tyd op hun poſt moeten ſtaan. Daar na is 't: *Een ander op! hey!*

(2262) *Zy vochten om den roozekrans.*

Dat wil zeggen, zy plukhairden braaf, en ſloegen toe elk om 't beſte, als of 'er een roozenkrans door te winnen waare; gelyk men ouds tyds eens laurierkroon verkreeg.

(2263) *Ymant de nagelen korten.*

Dat is, 't geen men anders zegt, hem de vleugelen korten, of fnuiken. 't Wil zeggen, ymand zyn vermogen om quaad te doen benemen. 't Staat 'er ſlecht geſteld, met die *geen nagel heeft om zyn aars te krouwen.*

(2264) *Hy is een rechte zoutzak.*

Zo zegt men ook, *Zy zit als een zoutzak.* Dit paſt men toe op een loom, log en geeſtloos menſch, een *houten Klaas.* Maar waarom word die juiſt vergeleken by een *zoutzak*? Immers is *zout* een zinnebeeld van wysheid? Men vrage dat die het weeten.

(2265) *Hy maakt van een ſtrooyen kruis een loode kruis.*

Dat is, hy maakt van een geringe beuzeling een groote boha, als ware.

re *Holland in laſt*. Zo zegt men ook, *Hy maakt van een muis een elefant. Hy maakt van een veeſt een donderſlag.* Maar hoe veel grooter konſtenaar is den Misprieſter, die van een deegkoekje vleeſch, en zynen God kan maken?

(2266) *Zy moeten aan my niet tornen.*

Dat wil zeggen, zy moeten de handen van my houden. Ik ben *kruidje roer my niet.* Maar wat is dat *tornen*? Ik breng dat, *gelyk een torn op ymand doen*, tot het oude Ridderſpel, *tournoyen.* De zin is dan, die my aandoet, zal bevinden dat hy 'er een voor heeft, die vaſt in den zadel zit.

(2267) *Hy is verheven als een pad op een kluit.*

Die gelykenis paſt men ſchertzende toe op verwaande geerngrooten, die zich inbeelden dat zy wat groots wat wonders zyn, en op eene beuzeling zich verhovaardigen. Doch wat verheft zich een aardworm? De verhevenſte throon van den grootſten Wereldvorſt, ſtaat maar als op een ſpaantje van Gods voetbank. Ziet Jeſ. 14: 11—

(2268) *Hy meent my te ſtellen als een zakpyp.*

Dat wil zeggen, hy meent met my te doen wat hy wil, en my geheel naar zyn hand te ſtellen: gelyk een zakpyp geluid moet geven, zo als 't den ſpeelman daar op behaagt te blaazen. Hier aan is verwant: *Naar ymands pypen te danſſen.*

(2269) *'t Geld is op een rooſter geteld.*

Dat wil uitdrukken, dat is hachelyk en niet zonder gevaar aan te taſten. Aan een heete rooſter kan men zyne vingeren branden. Zo zegt men: *'t Gaat'er heet van den rooſter.*

(2270) *Hy houd zich als of hy gek was, en laat zyn ſchuytje vol loopen.*

Dat wil zeggen, hy gelaat zich onnozel, en als of hy 'er geen erg in had, ondertuſſchen ſlaat hy den drank ſtillekens binnen, en krygt de hoogte. Zoo drinkt een lekke ſchuit zachtjens en allengskens het water in.

(2271) *Hy zag er uit als een geſchoren aap.*

Het ſcheeren kan de ſchoonheyd van een aap weinig vermeerderen. Dit word toegepaſt.

Zy

(2272) *Zy kan over een geklooft riedje gaan.*

Dat is, zy weet zich zeer voorzichtig, zacht, en teder te dragen, om ymand te vieren, en niet op den teen te treden. Doch het voetenvel leerd ook wel gaan, als of men op eyeren trad.

(2273) *'t Was, hier had ik u, daar verloor ik u.*

Dit zegt men van ymand, dien men zo vaſt heeft, als een paling by den ſteerd, of die nu dus, dan zo praat, zo dat men uyt zyne woorden geen beſluit kan maken. Ik zoude ſchier twyfelen, of dit niet wil zyn eene nabootzing van de woorden des Heilands. Joh. 16: 16. Doch dan zoude in dit ſpreekwoord een alderſnoodſte en verfoeyelykſte ontheiliging van de zelve ſchuilen. Evenwel diergelyke zyn'er meer: b. v. *'t Is den broeder van noode*, enz. Van die ſoort zal mede zyn: *Op den eerſten April zend men de gekken daar men wil.* Men behoort zich daar van te onthouden; dewyl 'er ten minſten een ſchyn des quaads in ligt.

(2274) *Hy praat uit en in.*

Dat is, hy praat als ymand, die met ſchietende vlagen nu buiten, dan by zyn verſtand is.

(2275) *'t Is raaskallery.*

Dat wil zeggen, 't is een zinnelooze klap, gelyk van menſchen die de raazende koorts hebben, en dan veel geraas en gerabbel, zonder redelykheid maken. *Raaskallen* is ook *revelen.* Ziet myne Fakkel, bladz. 302.

(2276) *'t Is een loode hoed.*

Dat wil zeggen, 't is een vieze Griek, 't is een dweeper, dien de hoed ſtaat gelyk in die tyden, wanneer men de hoeden onder eene looden plaat plagt effen te perſſen.

(2277) *Hy ziet effen.*

Dat is, ſtuurs en ſtaatig, zo dat zich niet een lachplooitje in zyn aangezicht getrokken is. Dus ſpreekt men van een *effen bakhuis.* Maar een gefronſſelt voorhoofd vertoont ook geen groote vriendelykheid.

(2278) *Ymand een graauw geven.*

Dat wil zeggen, hem onvriendelyk, bars, en kyfagtig toeſpreeken,

Ik

Ik denk dat het ſpeeld op oude lieden, die grys of graauw zyn. Zulke plegen dikwyls gemelyk en knorrig te vallen. Dan is de meening, ymand bejegenen naar de wyze van de oude knorpotten. Zo *begraauwt* men ymand ergens over.

(2279) *Hy heeft kap en kovel verteerd.*

Dat drukt uit, hy heeft alles wat hy had, tot zyne klederen toe, doorgebragt. *Kap* en *kovel* zyn wel het zelve, en beduid beide een hoofddekzel. Maar een *kap* was ook een Mans rok. Van deze was dan een kovel, of kaproen, onderſcheiden. Ouds tyds was dit alles aan malkanderen, gelyk noch in de klederen der Moniken. Die nu geen kovel noch hoed te pande kan laten, moet wel zyn rokje voor 't gelag uitſchieten: want de waard laat zich niet paayen met *een leeuwerik op een zoodje*. Dat is echter noch beter, dan het *met den huid*, of *den hals te betalen*.

(2280) *Zy hardebollen met malkanderen.*

Dat wil zeggen, geen van beyde wil wyken. Zo botzen tegen malkanderen, om te zien wie den hardſten bol, of kop heeft, en zoo meeſter van 't ſpel blyft. Dus hebben zy twee ſtootende bokken tot een voorbeeld. 't Is dan *hard tegen hard*. Zo *ſtoot* ook een *bok op een baverkiſt*.

(2281) *Hy heeft meer van de plompen, dan van de ſcherpen.*

Dat is, hy is meer dom, dan ſchrander. Is *een half ſlachtje* niet wyzer, dan zulk eenen?

(2282) *'t Is vergeefs gefluit, als 't paard niet piſſen wil.*

Om paarden aan 't ſtallen te helpen, plegen voerlieden te fluiten; doch dat kan de paarden niet doen piſſen, als geen inwendige aandrang hen perſt. Dit word toegepaſt op vergeefs aangewende middelen. Zo zegt men ook: *'t Is vergeefs gepypt, als de Bruid niet danſſen wil. Wat baat kaars of bril, als de uil niet zien en wil. Met ongewillige honden is 't quaat haazen te vangen.*

(2283) *Hy is daar meé geſchooren.*

Dat wil zeggen, verlegen, gequelt, geplaagt. Maar hoe paſt dat daar op? Ik zoude giſſen, dat dit *ſcheeren* behoort tot *den gek ſcheeren*: gelyk men zegt: *Scheerd gy my wat?* Zo is *ymand droog ſcheeren*, 't geen men anders uitdrukt, *hem drooge bokkinge geven*. Of 't moeſt vermaagſchap

ſchapt zyn aan *Ymand kaal ſcheeren*, *hem op de kam afſcheeren*; gelyk men de ſchaapen doet.

(2284) *Hy heeft wat op zyn hoornen.*

Ziet dat ſpreekwoord hier voor bladz. 333. Zoude dat niet gevormt zyn van 't Latynſche *Fœnum habet in cornu*, hy heeft hooi op den hoorn. Ouds tyds plagt dat een teken te zyn van een ſtootenden os, op dat elk zich daar voor mogt wachten. Zo zeiden zy: *Hic niger eſt, hunc tu Romane caveto.*

(2285) *Hy is daar meê gekattenſteert.*

Dat wil zeggen, *hy is'er meê geſchooren*, hy is'er meê geplaagt, en *ſlecht aangemaakt.* Maar hoe paſt dit ſpreekwoord op dien zin? Ik denk, om dat katten zulke, die haar by den ſteert houden, krabben en byten. Dan is de meening, 't is als of hy een kat by den ſteert had. Hier aan is niet ongelyk: *Hy heeft een kat aan 't been.*

(2286) *Hy was in zyn keutel gebeten.*

Dit zegt men met een drollig en vies ſpreekwoord van ymand die beſchaamt, bang, en verlegen was. Maar hoe paſt dat daar op? Ik beken dat niet te weten. Liefſt zoude ik dit ſpreekwoord verzwygen, zo als meer diergelyke, indien men het niet dagelyks hoorde; doch zonder verſtand. 't Zy dan een ſtaaltje van de vryheid, die het gebruik wel neemt in 't vormen van ſpreekwoorden, zonder zelf daar by te voegen, *met verlof.* 't Is doch in zulke, hoe koddiger, hoe fraayer. De Zeeuwen hebben *keutels*, *keutelaary*, en *keutelaars*, dikwyls in den mond: 't welk ontleent zal zyn van kinderen, die wat achter de hielen doen. Die daar toe luſt heeft, kan dit verder onderzoeken. Hier aan is niet ongelyk: *Hy ſtaat en kyke, als of hy in den ſneeuw gekakt had.* Dat heeft dan *een drek te beduiden.*

(2287) *Hy kan dat niet opkrygen.*

Dat wil zeggen, hy kan het niet inſchikken. Het zelve is, hy kan het niet verduwen, niet verzwelgen, niet verkroppen. 't Is genomen van onaangenaame ſpyze, die niet door de keel wil.

(2288) *Hy is van den Turk gevangen.*

Dit zegt men boertende van ymand, die een gelag ten beſten geeft. 't Zal zyn, om dat gevangene van den Turk zich door opgebragt rantzoen moeten vrykoopen. Doch dat laatſte pleegt niet al lachende toe te gaan.

(2289) *Hy is uitgezopen.*

Dit zegt men van ymand, die door andere gepluimt, en berooit gemaakt is, zo als geſchied door woeker, enz. Ik vermoede, dat dit verbaſtert is van *uitgezogen*: gelyk men dus een mergbeentje uitzuigt, en dan aan de honden voor werpt. Hier mede komt overeen, *Ymand uitmergelen.*

(2290) *Hy droogt uit.*

Dat zegt men van ymand, die allengskens het zyne verteert, en arm word, door neeringloosheid, enz. De gelykenis is van heete teeringkoortzen, die de levensſappen uitdroogen.

(2291) *'t Is een ongelekte beer.*

Dat zegt men van een onbehouwen en onbeſchaaft menſch. Men geloofde, dat de beerinne haare jongen wierp als lompe vormlooze vleesklompen, maar dat de moeder door belekken daar aan gedaante toebragt. Hier van is dat ſpreekwoord ontleent.

(2292) *'t Is een griele.*

Dat is een ſmaadnaam by de Zeeuwen, om eene zottin uit te drukken. Ik denk dat het zeggen wil *gril*, voor grillige gekkin.

(2293) *Hy ſteekt het hoofd in den wind.*

Dat zegt men van een trots, ſtout, en onbeſchaamt menſch. 't Hoofd om hoog te beuren is een teken daar van. Ziet Pſalm 73: 8, 9. en Pſalm 76: 6.

(2294) *Ik mag myn ooren ſchudden, dat ze klappen.*

Met dat ſpreekwoord drukt ymand uit zyne welbewuſtheid, dat'er niets ten zynen laſt is. 't Schynt genomen te zyn van de langoorige brakken. Maar hoe dat toepaſſelyk is, weet ik niet. Het tegendeel is: *Zwyg: gy hebt geen eere van zw ſpreken.*

(2295) *Hy wil dat ſtaande houden.*

Dat is, beweeren, verdedigen. Doch van waar die is die ſpreekwyze ontleent? Ziet het op een ſtaande en opgehyſt zeil, dat de Schipper niet wil laten vallen? Of oogt het op iets, 't geen men onderſteunt en ſchoort, op dat het niet neder ploffe?

2296 *Dat ſtroopt.*

Dit wil zeggen, het ſluit, het hapert, het wil'er niet door. 't Is ontleent van een draad, die niet door 't oog van een naald wil, of iets diergelyks. Hier mede komt overeen: *'t Kan niet door den beugel.* Maar wanneer ymand zo bot liegt, dat hy zich zelven wederlegt, zegt men: *Het ſtroopt hem tegen den neus op.* De reden van die uitdrukking wil ik niet giſſen, om dat ze mogelyk ook zoude ſtroopen.

2297 *'t Is ſpikſpeldernieuw.*

Met die uitdrukking beſchryft men niets, dat t'eenemaal nieuw is. Maar wat wil dat zeggen? Ik gis dat het verbaſtert is van, 't Is ſpyker-ſplinternieuw, voor 't is nieuw tot een ſpyker en ſplinter toe. Anders pleegt men oude ſpykers en ſtukken houts wel weder in het timmeren te paſte brengen. Dus zegt men ook, *'t Is ſplinternieuw.*

2298 *God wreekt, daar hy niet ſpreekt.*

De meening is, Godt oefent verborgen oordeelen, en zoekt wel op eene zonderlinge wyze heimelyke zonden t'huis, ſchoon de redenen daar van niet opentlyk blyken. De zaak is in zich zelven een volle waarheid: maar niet zelden word daar van een liefdeloze en verkeerde toepaſſing gemaakt, uit onwetenheid, vooroordeel, drift, vyandſchap, enz. Een voorbeeld zyn de vrienden van Job. Vergelykt Luk. 15: 9. en Joh. 9: 2. Beſt onthoud men zich van zulke vonniſſen, en laat aan God zelf het doelwit van zyne oordeelen over, zo dat niet geopenbaart is in zyn woord. Ziet Prediker 9: 2.

2299 *De henne is uitgelegt.*

Dit zegt men, als ymand alles heeft voortgebragt wat hy heeft, of weet. Maar uitgelegde hennen moeten ook niet meer kakelen. *'t Vat geeft uit 't geen het in heeft.* Maar is'er niets meer in 't vat, dan zet men het op den bodem.

2300 *Als de pot ledig is, valt'er niets meer te ſchraapen.*

Dit ondervinden zulke, die den hond in den brypot hebben gevonden, al brengen zy een grooten lepel mede.

2301 *Wie kan 't al denken?*

Dit liet zeker Dorpprediker op de Hooge Veluwe boven zynen predikſtoel ſchryven. Wie ondervind de waarheid daar van niet in zich zelven? Het blykt my ook in deze Spreekwoorden. Na dat de voori-

ge waren afgedrukt, viel deze Nalezing noch in myne gedachten. Ik heb'er die by gevoegt, om niets achter te houden; uitgezondert zulke, die ik opzettelyk om redenen verzwegen heb. Kundiger Liefhebbers mogen dat geene, 't welk zy meer en beter dan ik van deze ſtoffen gedacht hebben, ook aan de wereld mededeelen. *Plus vident oculi, quam oculus* twee, of veel oogen, zien meer dan een. Hier mede maak ik van deze Nalezing ook een

EINDE.

LYSTE

LYSTE

der

NALEZING.

Aanzien doet gedenken. 9
Al even goed vriend 15
Al evenwel *dubitat Auguſtinus.* 4
Al gekkende en mallende zeggen de boeren de waarheid. 14
Alle gemaaktheid ſtinkt. 15
Alle herten zyn gezuſters. 8
Als de wyn is in de man, dan is de wysheid in de kan. 19
Als de pot ledig is, valt'er niets te ſchraapen. 35
Als het in de kajuit regent, dan druipt het in de hut. 22
Als 't zeil ſcheurt, heeft het een gat. 23
Beter is bedorven, dan verloren land. 9
By den broode valt veel te lyden. 8
Concluſum eſt contra Manichæos. 4
Daar gaan niet veel vrienden in een klein huis. 5
Daar is geen haven mede te bezeilen. 22
Daar is niet ryker, dan de bedelaary. 7
Daar is wat op ſtapel. 24
Daar is wind achter. 9
Daar word iets heimelyks gekookt, dat geen goeden geur heeft. 17
Dat gy de muis geven zoud, geef dat de kat, en maak van de nood een deugd. 11
Dat het ſtoof. 18
Dat is een klouwer. 25
Dat is lelyk goed. Noch voor een oortje. 7
Dat kleeft aan de ribben. 25
Dat komt niet by. 12
Dat moet'er op ſtaan. 23
Dat muisje heeft een ſteertje. 27
Dat ſtaat op zyn beenen. 20
Dat ſtroopt. 35
Dat was een goot killend water op 't hart. 18
De donder moet binnen drie dagen afwaayen. 28
De enden leggen de eyeren. 17

Lyſte der Nalezing.

De hen is uitgelegt. 35
De hen leeft noch, al heeft zy wel de pip. 8
De kans kribde. 17
De kat muiſt beſt, als zy jongen heeft. 11
De klok is gegoten. 28
De koe trekt haar melk op. 13
De leugens zitten hem in 't gebeente. 6
De maad breekt den zak. 17
De pot wil de ketel verwyten, dat zy zwart is. 19
De Renegaden zyn de ſlimſte. 4
De ſchipper heeft de kooi lek gevaren. 22
De ſpiering doet de kabeljauw afflaan. 26
De ſtuurman weet niet wat hy ſchouwen, of houwen zal. 8
De wereld ryd op ſtelten. 27
De zandlooper van al zyn hoop heeft den geeſt gegeven. 19
Die een goed viſchje heeft, die mag het wel in de ketel houden. 23
Die eens den degen getrokken hebben tegen hunnen Overheer, moeten de ſchede wegwerpen. 5
Die geld van te vooren geeft, mint op genade. 15
Die met appelen vryt, word met klokhuizen geloont. 12
Die ten halven keert, dwaalt niet geheel. 5
Doet dat by lieve niet. 20
Een gezel in verdriet verlicht de pyn. 15
Een goed betaaler weigert geen pand. 8
Een goed ſchipper zeilt wel eens tegen een paal. 10
Een haaſtige hond werpt blinde jongen. 16
Een kattendans ſpringen. 18
Een ſlip van den rok ſcheuren. 4
Een yder legge zyn hand op zyn herte, en kenne zich zelven. 9
Eſk kleed zyn pop op zyn fatzoen. 6
Fielen goed te doen, is water in de zee te dragen. 12
God wreekt daar hy niet ſpreekt. 35
Gekoppelde ſchaapen verdrinken. 7
God zegene ons! 3
Goeden dag hofſtede. 26
Haal in Klaas Louw. 27
Had hy 't op my geladen, daar zou een andere haan kraayen. 16
Het anker is doorgegaan. 22
Het draait op die herre, of ſpille. 9
Het moet'er zo op afryen. 23
Het ſlot is niet wel te bewaren, daar elk een de ſleutel van draagt. 24
Het was daar ſober kompanje. 28

Het

Lyſte der Nalezing.

Het water komt aan de lippen.	12
Houd dien voet, gy zult wel leeren danſſen.	21
Hoe zal dat afloopen?	24
Houd u uit de kink.	22
Houd uw kinnebakken, en als de hond vyſt, zeg Amen.	11
Hy deelt den aflaat met ſtokken uit.	13
Hy droogt uit.	34
Hy eet als een dyker.	25
Hy gaat heen ſtootſchaaven.	26
Hy gaat in de uilenvlugt.	11
Hy heeft daar een loopje op.	13
Hy heeft daar geen ooren toe.	16
Hy heeft daar ſmoel op.	8
Hy heeft darmen in den kop.	14
Hy heeft den greep weg.	13
Hy heeft de Schrift vaſt, den Bibel van 52 bladen.	15
Hy heeft een goeden domp.	21
Hy heeft een goeden engel gedient.	3
Hy heeft een hoofd als een garnaat.	26
Hy heeft het nakyken.	15
Hy heeft het ſchaapje lief.	5
Hy heeft kap en kovel verteert.	32
Hy heeft meer van de plompen, dan van de ſcherpen.	32
Hy heeft zyn goed door de kaaken gejaagt.	18
Hy heeft zyn hooſd geſtooten.	19
Hy helt over hooger boord.	17
Hy heeft wat op zyn hoornen.	33
Hy houd zich als of hy gek was, en laat zyn ſchuitje vol loopen.	30
Hy is bachten naakt.	7
Hy is daar meê gekattenſteert.	33
Hy is daar meê geſchoren.	32
Hy is door de mande gezypt.	18
Hy is een rechte zoutzak.	29
Hy is getornt.	4
Hy is kopje keu.	16
Hy is uitgezopen.	34
Hy is uit zyn ſpiritus gekomen.	18
Hy is van den Turk gevangen.	33
Hy is verheven als een pad op een kluit.	30
Hy is vuiger dan een bandrekel.	15
Hy is zo ryk als 't water diep.	11
Hy kan dat niet opkrygen.	33

Lyſte der Nalezing.

Hy kieskauwt. 12
Hy kreeg de popelſy op 't lyf. 14
Hy krygt de handen boven 't water. 12
Hy laat de zaak dryven. 28
Hy laat zich in ſlaap wiegen. 26
Hy laat zyn buuren meê. 11
Hy loopt als of hy 't vuur in den aars had. 14
Hy loopt met een nat zeil. 24
Hy maakt van een ſtrooyen kruis een looden kruis. 29
Hy mag het zo wat dragende houden. 22
Hy meent my te ſtellen als een zakpyp. 30
Hy moet zyn netjes wat droogen. 23
Hy neemt het meê onder de lakens. 25
Hy praat uit en in. 31
Hy praat zo net als op een kerfſtok. 13
Hy ribbezakt de goudtas met de ſcherpſte nyptang. 19
Hy ſpeelt ſchampado. 8
Hy ſteekt het hoofd in den wind. 34
Hy vraagt my het hemd uit den aars. 19
Hy was in zyn keutel gebeten. 33
Hy zag'er uit als een geſchoren aap. 30
Hy zal de bot gelden. 10
Hy zal geen tocht weigeren. 21
Hy zal zich zelven dood loopen. 23
Hy zet de koe ſchoon een doek op. 6
Hy ziet als een bok in Noorwegen. 24
Hy ziet als of hy uit een gieter gedronken had. 25
Hy ziet bril. 24
Hy ziet effen. 31
Hy ziet uit om zyn poppekraam te bergen. 13
Iets met yzere handſchoenen aantaſten. 9
Ik ben reeuws. 12
Ik heb dat zo vaſt als myn naam. 13
Ik heb myn poos te roer geſtaan. 29
Ik heb zo veel van ſteigeren, als van metzelen. 21
Ik mag myne ooren ſchudden dat ze klappen. 34
Ik weet niet in wat vat ik het gieten zal. 27
Ik weet niet in wat vorm ik het gieten moet. 28
Ik zal dat wel kaaidraayen. 21 → 28
Konden zy my verdrinken met een houten ſchotel, zy en zouden'er geen tobbe toe bezigen. 17
Lange kleeren, korte zinnen. 8

Men

Lyſte der Nalezing.

Men heeft hem weg gehad. 13
Men is gehouwen, of geſlagen. 8
Men moet zeemanſchap weten te gebruiken. 10
Men zeg dat van die in 't woud gebroed is. 18
Men zou een ei in zynen aars gaar braaden. 14
Men zou zyn reuzel ſcheuren, en maken 'er een huik van. 20
Mondeken toe, beurzeken toe. 11
My is al menig zee-water over 't hoofd gegaan. 2 → 24
Neem dat Sint Paulus van de Grieken nam. 4
Nieuwe zonde, nieuwe boete. 10
Over honderd jaaren zal men voor de beurs zo veel koopen, als nu voor 't geld. 23
Over 't rek halen. 5
Quanſuis quanſaes. 10
Roei aan, gy zult meê varen. 9
Sint Thomas de Waſſer. 3
Speel om deuvikken, die kont gy weêr viſſchen. 23
't Blyft al de oude knecht. 10
't Geld is op den rooſter getelt. 30
't Hangt hem aan de hand. 28
't Hoofd ſtaat my daar niet na? 16
't Huis ſtaat over einde. 23
Til daar niet aan. 27
't Is bry zonder boter. 11
't Is een griele. 34
't Is een hetendoentje. 7
't Is een hoerenkater. 7
't Is een kaars in den nacht. 17
't Is een looden hoed. 31
't Is een naakte zwaluw. 25
't Is een ongelekte beer. 34
't Is een optrekker. 24
't Is een ſplinterige zaak. 27
't Is een teuterquaad. 7
't Is een verdorven houtje. 7
't Is een vuurtje van ſtroo. 27
't Is fikfakkery. 26
't Is gekabaſt. 26
't Is gewilt vleeſch. 6
't Is hak en mak. 17
't Is in de woeſtyne gepredikt. 4
't Is over ſtier. 20

Lyſte der Nalezing.

't Is raaskallery. 31
't Is ſpikſpeldernieuw. 32
't Is vergeefs gefluit, als het paard niet piſſen wil. 32
't Is wel gezegt, meid gaat liggen: maar wie zal het werk doen. 6
't Moet duiſter zyn, daar hy dwalen zal. 14
't Roomtje is'er af. 19
't Steekt in 't dak, of in 't ried. 10
Tuſſchen den hamer en 't aanbeeld. 6
't Was, hier had ik u, daar verloor ik u. 31
't Wil'er met hem vuilen. 16
't Zyn blindemans ſlagen. 10
't Zyner vroomen. 18
Uit de oogen, uit het herte. 9
Verdraagt u, als katten en honden behooren te doen. 15
Vryen onder 't zelve dak is een groot gemak. 5
Wie kan 't al denken? 35
Ymand de nagelen korten. 29
Ymand de wet ſtellen. 29
Ymand een graauw geven. 31
Ymand een voet geven. 20
Ymand het hoofd luſtig tuſſchen twee ooren zetten. 19
Ymand kooten doen kakken. 14
Ymand over ſtaag werpen. 20
Zo fix als een vuurflot. 24
Zo menige haven, zo menige Vrouw. 21
Zy drinkt als een Koe, dat is, met een teugje ſeffens, goelykjes van een vaan. 15
Zy hardebollen. 32
Zy is getrouwt onder de huik. 21
Zy is zo beus niet, of ik wou dat al de vlooyen van myn bed zo waren. 16
Zy kan over een geklooft riedje gaan. 31
Zy kooyen by malkanderen. 29
Zy moeten aan my niet tornen. 30
Zyn herſſens zyn vlot. 12
Zy rekent ſtil zwygen voor een quaade conſcientie. 8
Zy vochten om den roozenkrans. 29
Zy werpen de ſpillen by een. 16

HOOFD-

HOOFDVERDEELINGEN der SPREEKWOORDEN.

I	Uit de H. Schrift.	bladz. 1
II	Uit het Heidendom.	13
III	Uit het Pausdom	19
IV	Uit oude meeningen en gewoonten.	33
V	Uit oude, of laater geſchiedeniſſen.	47
VI	Uit gebeurde of verzierde klugtvertellingen.	60
VII	Die ſpelen in dubbelzinnigheid.	70
VIII	Van 't vryen, huwelyk, kinderen, enz.	82
IX	Van de Keuken.	97
X	Van de Kelder.	115
XI	Van koſtwinning, koophandel, enz.	124
XII	Van ſcheepsvaart en landreizen.	141
XIII	Van ſpaarzaamheid, gierigheid en verquiſting, naarſtigheid en verzuim.	163
XIV	Van bedriegery, enz.	179
XV	Van liegen, ſnappen, kyven, enz.	191
XVI	Van ſmaad-en ſcheldnaamen.	204
XVII	Van pleiten, geſchil hebben, enz.	224
XVIII	Van viſſchen, jagen, vangen, enz.	239
XIX	Van regeerbewind, kuipery, enz.	247
XX	Van zingen, dobbelen, kaatzen, enz.	259
XXI	Van gekken, ſnoefshaanen, en veehters.	270
XXII	Van geweldenaary, onluſten, enz.	286
XXIII	Van wel-of qualyk varen. en gezint zyn.	302
XXIV	Van ziek zyn, ouderdom, en ſterven, enz.	313
XXV	Van veelerlei zoorten in eenen bundel.	322
XXVI	Van allerlei ſlach onder een.	341
XXVII	Van mengelſtoffen.	356

Nalezing van Nederduitſche Spreekwoorden 1